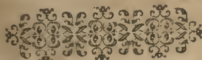
SECUNDA PARS
PHILOSOPHIÆ SOBRIÆ,

In qua

Problemata Lexica & Logica, in Controversiis Papisticis subinde occurrentia, succinctè discutiuntur.

AUCTORE
BALTHASARE MEISNERO,
SS. Theol. Doct. & in Acad. Witteberg. Profess. Ordin.

Sumptibus JOHANNIS FRIDERICI MANSTADII & ANDREÆ HARTMANNI Bibliopolarum Witteb.

JENÆ,
Literis JOHANNIS NISII, Anno M. DC. LV.

SERENISSIMO, POTENTISSIMOQVE PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

JOHANNI GEORGIO,

Saxoniæ, Juliæ, Cliviæ & Montium Duci, Sacri Romani Imperii Archimarschallo & Electori, Landgravio Thuringiæ, Marchioni Misniæ, Burggravio Magdeburgensi, Comiti de Marca & Ravensburg, Domino in Ravenstein, &c.

Domino meo Clementissimo.

ELECTOR SERENISSIME, DOMINE CLEMENTISSIME,

Triplex afflictio Ecclesiæ.

TRiplici *afflictione premi Ecclesiam in his terris militantem, omnes omnium temporum historiæ attestantur.* Prima *est Tyrannorum;* secunda *Hæreticorum;* tertia *falsorum fratrum.* Tyranni *nocent armis*, hæretici *erroribus*, falsi fratres *malis exemplis.* Illi *sæviunt in corpora*, isti *perdunt animas*, hi *scandala periculosa excitant, & sacram corporis mystici unitatem rumpunt.*

punt. Tyranni *aperto Marte, sed* hæretici [illegible] *gunt, ideoque plus obsunt, & naviculam* [illegible] *fligunt, ut rectè dictum sit à B. Luthero nost*[illegible] mali, sed pejores hæretici.

Hæretici pejores sunt Tyrannis.

Tyranni *enim seipsos mox produnt, &* [illegible] *scuntur;* hæretici *autem latent, multosque* [illegible] *piunt, quia in lucis Angelos se transformare* [illegible] 11.v.14. *Nam* per verba legis legem impugnant [illegible] *Ambrosius ait in Comment. ad Tit.* 3. & fidem [illegible] prætendunt, *teste Hilario in lib. ad Constan*[illegible] *Basil. Amicos se ostendunt, & hostes sunt. Socios* [illegible] *& capitale bellum gerunt. Sponsæ voces usurpant,* [illegible] *trices sunt: Verbum Dei crepant, sed lupi sunt in* [illegible] *vium, de quibus* Matth. 7. v. 15.

Tyranni *corpora tantùm attingunt, sed* h[illegible] *in animas penetrant, quas falsitatis toxico inficiunt* [illegible] *nà secùm in gehennam præcipitant.*

Tyranni *foris sunt extra ovile Domini, sed* [illegible] ci *delitescunt intus, adeoque plus damni inferunt.* [illegible] *concertationes intestinæ sunt omnium periculo*[illegible] *vile bellum sine sociorum sanguine nunquam* [illegible]

Quas ob causas hæresis confertur erucæ, [illegible] *quidem tenuis, per se tamen est nocentissima;* vipe[illegible] *matrem Ecclesiæ occidit;* sepiæ, *quia jacit atra*[illegible] *quod omnia inficit & turbat.*

Scrupulus, unde tot hæreses oriantur?

Non autem immeritò miratur pia mens, unde [illegible]

[illegible] tanquam variæ hæreses & doctrinæ pestilen-
[illegible] circumferantur. Habet Ecclesia Deum Patrem,
[illegible] filios: Habet Christum sponsum & caput, qui
[illegible] assistit: Habet Spiritum ducem & doctorem,
[illegible] illustrat & veritatem patefacit: habet denique
[illegible]am satis evidentem, sacrum codicem, in quo per-
[illegible] revelata sunt omnia ad salutem necessaria dogmata.
[illegible]mus insuper, quòd veræ fidei susceptio promissio-
[illegible]beat vitæ æternæ; hæresis autem præsentissimum sit
[illegible] dispendium, cum æternis cruciatibus conjunctum.
[illegible]o fieri potest, ut Christiani baptizati & in Ecclesia
[illegible] deficiant? Qui fieri potest, ut mens humana, veri-
[illegible] tanquam objectum suum proprium semper appetens,
[illegible]tati tamen adhæreat? Qui fieri potest, ut in tanta luce
Evangelii errores pro fide orthodoxa à plurimis apprehen-
[illegible]tur, & magno piorum cum scandalo passim defendan-
[illegible] Cur Deus obliviscitur vineæ suæ, quam plantavit in-
[illegible] Cur permittit Diabolo, tot zizania spargere, tot animas
[illegible], quas servare, inque rectum veritatis tramitem
[illegible]e, si modò vellet, facili negotio posset?

Hisce periculosis & scandalo plenis cogitationibus ut
[illegible] obviam, duo potissimùm studiosè perpendenda sunt.
1. Causæ permissionis divinæ; 2. Causæ ipsarum hæ-
[illegible] & falsorum dogmatum. Istis enim cognitis, ces-
sabit admiratio, & fatebimur, verissimum esse aphorismū
Apostolicum 1. Cor. 11. v. 19. Oportet hæreses esse inter

vos, *non quidem ex necessitate absoluta* ... *sed hypothetica & consequentiæ, uti loquimur* ...

PRIMUM *ergo certissimâ fide tenendum* ... *ἁμαρτίαν, sic & ἀπιστίαν summè detestari, & pr*... *doctrinas minimè adprobare, immittere aut pro*... *temur & hoc, quòd hæreses hæreticosque pro*... *cilimum ipsi sit, si velit. Cur autem non faciat,* ... *in suo agro permittat, ut propterea nobis sem*... *dum sit cum hæreticis, causas habet gravissim*... *inprimis commodum attinentes.* Non enim si... nus fieri malè, nisi omnipotens etiam de ma... re posset benè, *ut ait Augustin. tom. 3. in Enchir. ad Laurent. c. 100. col.* 187.

Septem causæ, cur Deus hæreses permittat?

Septem *verò causæ hujusmodi ex Scripturis* ... *thodoxis Patribus possunt colligi.*

1. Ecclesiæ notificatio.

I. ECCLESIÆ NOTIFICATIO. *Nam per hæ*... *la magis magisque manifestatur & conspicua* ... *enim lupi petunt non nisi ovilia, sic hæretici Eccle*... *quos semper hæret media, veluti Christus inter* ... *crucifigitur. Est ergo instar* arcis, *cujus firmitudo* ... *tior evadit, quò à pluribus hostibus obsidetur. Est* ... cæ Noachicæ, *quæ excelsior reddebatur, quò plures* ... *affluebant, illámque circumdabant. Cùm igitur Deus* ... *mittit hæreses, finem hunc præfixum habet, ut Eccl*... *gis magisque inclarescat, & invictum ejus robur sent*... *omnes, qui credere nolunt, illam super Petram esse æd*... *tam, adversus quam portæ inferorum prævalere nequ*... Matth. 16. v. 18.

II. ECCLESIÆ PURGATIO. *Quando enim cum* 2. Ecclesiæ purgatio.
[illegible] *hæreticis pugnatur, fieri facilè potest, ut inter ortho-*
[illegible] *eperunt alii pravè sentientes, & perversam fidem*
[illegible] *ntes, atque sic permixti maneant in uno reti pisces boni*
[illegible] *, Matth 13.v.14. in area una triticum & palea,*
[illegible] *th.3.v.12. in uno horto lilium & spina,* Cant.2.v.2.
[illegible] *gro triticum & zizania,* Matth.13.ver.24. *in una*
[illegible] *vites steriles & frugiferæ,* Esa.5.v.2. Jer.2.v.21. *in*
[illegible] *ere prudentes & fatuæ virgines,* Matth.25.v.1.&c
5 *Ut igitur bonorum malorumque fiat quædam secretio,*
[illegible] *sit Deus hæreses oriri, ubi cùm edenda est confessio,*
[illegible] *ad partes ἑτεροδόξων secedunt, qui antè veri fideles ha-*
bi[illegible] sunt, quo pacto purgatur Ecclesia, & à piis separantur
hypocritæ, eamque ob causam veteres non immeritò dixère,
hæreses esse purgamenta Ecclesiæ. *Quo etiam spectat*
apud Cypriani, *lib. 1. Epist.* Utile est bono grano, ut
pal[illegible] & immunditiæ excernantur.

III. VERITATIS ILLUSTRATIO. *Quò enim magis* 3. Veritatis illustratio.
oppugnatur, eò studiosiùs defenditur, & luculentiùs explica-
tur, non secus atque triticum eò fit puriùs, quo magis cribra-
tur. Dant enim hæretici ansam, ut Scriptura diligentiùs
[illegible]tur, ut dogmata fidei evidentiùs proponantur, for-
tiùs confirmentur, contraria accuratiùs diluantur. Nun-
quam mysterium Trinitatis tàm solidè fuisset expositum à
[illegible]ctis Patribus, nisi militâssent Ariani. Articulus Prade-
stinationis diu velut in tenebris jacuit: sed litem moventi-
bus

bus Calvinianis, in tantam lucem prot[illegible] nam statuendum sit, & imperiti facilè [illegible] *igitur* Bernhardus *Serm. 99. de tempore,* V[illegible] elucet impugnata. *Et Augustinus tom.* [illegible] *lib.* [illegible] *19. col. 133.* Improbatio hæreticorum facit [illegible] quid Ecclesia sentiat, & quid habeat sana [illegible] *Similia scripsit t. 1. l. d. vera relig. c. 8. col.* [illegible]. [illegible] plurimùm prosunt, non verum docendo, [illegible] sciunt; sed ad verum quærendum carnales, [illegible] rum aperiendum spiritales Catholicos exc[illegible] *tom. 5. l. 16. de civ. Dei, c. 2. col. 867. præclare scri[illegible]* ad fidem Catholicam pertinentia, dum [illegible] rum callidâ inquietudine agitantur, ut [illegible] defendi possint, & considerantur diligenti[illegible] telliguntur clariùs, & instantiùs prædicantur [illegible] adversario mota quæstio, discendi existit occa[illegible] *t. 2. ep. 105. ad Sixtum col. 476.* Hæreticorũ inq[illegible] ne, ut Scripturas vigilantiùs perscrutemur, [illegible] ovili Christi noceant, eis possit occurri, tanqu[illegible] somno ignaviæ nostra excitatur industria: [illegible] multiplicem gratiam Salvatoris, etiam quod [illegible] cus in perniciem machinatur, Deus convertit [illegible] jutorium: quoniam diligentibus Deum omnia [illegible] perantur in bonum. *Hinc non incommodè compar[illegible]* *hæretici* cotibus, *quæ in se licèt sint obtusæ, tamen a[illegible]* *&* emunctoriis *in templo Salomonis, quibus admo[illegible]*

[illegible] videbatur primum obfuscari, sed postmodum magis assurgebat, & clariorē flammam ex se fundebat.

IIII. HAERESEωN DETESTATIO. *Qui enim ipsarum* 4. Hæreseωn detestatio.
[illegible]tissimam & horrendam impietatem cognoscit, non potest [illegible] illas animo execrari & abominari. Unde mox accenditur in nobis ardens veritatis amor, gratiarum actio [illegible], & devota nominis divini invocatio, ut quod [illegible] opus bonum, perficiat, & in salvifica doctrina usque ad [illegible] vitæ nos clementer custodiat. Nam veluti de sophisticis elenchis agitur in Dialecticis, nō ut adhibeantur, sed ut facilius devitentur. & adhibiti citius cognoscantur: [illegible] hæresibus disputatur in scholis Theologorum. Quod [illegible] Theodoretus *Cyri Episcopus rectè dixit lib. 1. [illegible] fab. Ut* Medici de venenis & toxicis libros conscribunt, non ut iis uti doceant homines, se potius ab [illegible] nobis caveamus: sic hæreses describuntur, ut evitentur, non autem ut suscipiantur.

V. PIORUM PROBATIO. *Usum hunc tetigit Moses* 5. Piorum probatio.
Deut. 13 v. 3. Non audies verba Prophetæ falsi, quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrū diligatis eum in toto corde vestro. *Et Apostolus Paulus 1 Cor. 11 v. 19.* Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. *Quamdiu enim pacata sunt omnia, nec auditur ἑτεροδιδασκαλία, bonis permixti manent hypocritæ, qui constantiam quidem jactitant, sed tempore tentationis deficiunt. Nam similes sunt* pomis Sodomiti-

miticis, *quæ aspectu sunt pulchra, sed le[illegible] res & favillas abeunt, uti refert* August *Civ. Dei c.5. col.* 1275. *Sic illi speciem ver. Ch[illegible] sed tacti ab hæreticis, fidem mox deserunt, & [illegible] fidelibus interim constanter perseverantib[illegible] ϱοφοϱίαν masculè probantibus. Nam ut [illegible] militis non ante, sed in pugna & acie probat[illegible] stiani in conflictu cum hæreticis. Hinc rectè* Ter[illegible] *lib. de præscript. c.* 1. *p.* 201. *edit. Commel.* Ad h[illegible] sunt, ut fides habendo tentationem, [illegible] probationem. *Et August. tom* 5. *l.* 18 *de Civ.* D[illegible] 1123. Inimici omnes Ecclesiæ, quolibet [illegible] centur, vel malitiâ depraventur, si accipiu[illegible] tem corporaliter affligendi, exercent ejus[illegible] si tantummodò malè sentiendo adversa[illegible] ejus sapientiam: ut autem etiam inimici[illegible] exercet ejus benevolentiam, aut etiā ben[illegible]

6. Pigrorum excitatio.

VI. PIGRORUM EXCITATIO. *Dormiunt [illegible] homines, pacis & quietis tempore, sed cùm [illegible] nia, tum evigilant, & ad Patrem cœlestem an[illegible] Fastidioso stomacho cibus salutaris si subtrahi[illegible] exoritur: Ita surgentibus hæreticis, desiderium ver[illegible] oscitanter tractati, mox accenditur. Et hæc est fam[illegible] tis què mystica, non panis, non aquæ, sed audien[illegible] Domini, de qua* Amos 8. v. 11. *Quapropter cù[illegible] homines incipiunt conciones Evangelicas, permittu[illegible]*

[illegible]nt, quorum rabie excitantur somnolen-[illegible] diligentiùs evolvant, & cum Prophe-[illegible] ex Ps.119.v.18.34.43. Domine revela [illegible] meos, da mihi intellectum; & ne auferas de [illegible] verbum veritatis usquequaq;. *Atque hoc est,* [illegible] *August. dicit tom.1.l.de vera relig.c.8.col.707. Mul-*[illegible] diem diei videant, & gaudeant, per hæreticos de somno excitantur.

Tandem VII. est IMPIORUM PUNITIO. *Vindex enim* [illegible] *Deus, & severè ulciscitur contemtum verbi sui. Qua-*[illegible] *perire sinit eos, qui charitatem veritatis non recepe-*[illegible] *ut salvi fierent:* mittitq; illis efficaciam erroris, ut credant mendacio, quia non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati, *quemadmodum loquitur Apostolus* 2. Thess.2.v.10.11.&12. *Viator si ducem ejusque monita spernat, deseritur, & in avia mox fertur: sic Dominus aberrare sinit eos, qui conciones salutis negligunt.* Juste enim deseritur à Deo, qui deserit Deum, *dicente* Fulgentio *lib.1.ad Moni. pag. vigesimâ quintâ. Hinc Chorazim & Bethsaida & Capernaum descenderunt in infernum, quia Evangelium Christi non receperunt,* Matth.11. v.22.23. *Judæi cùm repellerent verbum Dei, convertebant se Apostoli ad gentes, illis relictis & pereuntibus,* Act.13. v.46. *Gratia Mahometi, Antichristo Italia servit, quoniam utraque in securitatem prolapsa doctrinam Evangelicam contemsit, & ejus loco traditiones fabulásque hominum recepit.*

7. Impiorum punitio.

 Atque

Atque hæ sunt præcipuæ causæ, ob q... tis Author, hæreses non quidem immittit ... tit, quarum intuitu eò minus mirari debem... ultimâ mundi senectâ varios errores sparg... ribus defendi experimur, eámque ob causa... omnibus modis, & perpetuò militare cogimur.

Quatuor causæ omniũ hæresewn. Nunc SECUNDO LOCO *videamus ip... directum, &* fontes primarios omnium ... *istis cognitis & faciliùs agnoscere, & melius ea... valeamus.* Quatuor *autem inprimis num...*

I. Diaboli malignitas. *I. EST DIABOLI MALIGNITAS. Nov... tifex, absque fide Catholica & sincera nem... se. Quare summo in id studio laborat, ut verit... & mendacium hominibus persuadeat. Hinc p... terram,* Job.1.v.7. *& circumit tanquam leo ... rens, quem devoret,* 1.Pet.5.v.3 *descendit irâ ma... quòd modicum tempus habeat,* Apoc.12.v.12. *E... & est Spiritus mendax in ore Prophetarum,* 1.R... 22. *Ipse enim non stetit in veritate, ideóque Pater e... mendacii,* Joh.8.v.44. *Quocirca primùm suspe... dit fidem nostram,* vel *quia nimis alta & ... prehendat,* vel *quia in mundo despecta sit, paucosq... res habeat, vel quia miraculis & successione Pastoru... nariâ destituatur , & quæ alia sunt stratagemata, ... inimicus ille utitur. Quo fundamento jacto, paul... gis magisque judicium hominis corrumpit, falsas h...*

[illegible] argumenta suppeditat, & quidem tantã
[illegible] homines verum à falso ampliùs discernere
[illegible] & à Dei Spiritu profectum putent, quod inferna-
[illegible] veteratoriè suggessit. Benè novit hoc Apostolus
[illegible], ideòque circumspectos nos esse voluit, dum 1. E-
[illegible] c. 4. v. 1. [illegible] scripsit: Charissimi, nolite omni
[illegible] credere, sed probate Spiritus, si ex Deo sint.

II. EPISCOPORUM SECURITAS. Debent hi clamare, & 2. Episcoporum securitas.
[illegible] tubam exaltare vocem suam, Esa. 58. v. 1. debent vi-
[illegible] ut custodes, nec tacere tota die & nocte, Esa. 62. v. 6.
[illegible] ut canes muti, haut valentes latrare, Esa. 56. v. 10.
Non sint mercenarii, fugientes lupum, Joh. 10. v. 12. sed ar-
[illegible] peccantes coram omnibus, 1. Tim. 5. v. 20. Instent op-
portunè & importunè, arguant & increpent, 2. Tim. 4. v.
2. [illegible] contradicentes durè refutent, Tit. 1. v. 9. & 13. Quan-
[illegible] autem munere hoc suo negligenter funguntur, nec lupos
[illegible]ientes statim abarcent, sed ad tempus connivent, &
placentia prædicant; tum totum ovile paulatim inficitur, &
hæresis longè latèque disseminatur, quippe quæ serpit, ut
gangræna, 2. Tim. 2. v. 17. Innuit hoc Salvator per parabo-
lam, Matth. 13. v. 25. ubi ait, Inimicum seminare ziza-
nia in medio tritici, cùm dormiunt homines, h. e. cùm
præcones verbi sunt in officio desides, in increpando tardi,
& in refutando impotentes. Hoc ipso inter alia medio usus
est Satan in invehenda Papali Monarchia, vel potius ty-
rannide. Quia enim Romanis Episcopis cæteri nimium tri-

buebant, & ad perversa quoque ipsorum p[illegible] derentur, connivebant, hinc adeò factum [illegible] tim longiùs latiùsque progressi fuerint, & [illegible] gaverint, donec tandem absolutum in univ[illegible] dominatum sibi rapuerint.

3. Mundi nequitia. III. *MUNDI NEQUITIA. Cùm enim [illegible] unt, verbum Domini contemnunt, præcone[illegible] & aures prurientes habent, dum quovis doctr[illegible] cilè circumferuntur. Nam ut fides & bona [illegible] & pietas indivulso nexu cohærent,* Tit. 1. v. 1. [illegible] *& ἁμαρτία. Ubicunque regnat infidelitas, mox [illegible] pietas, & contrà, cùm impietas mentes hominu[illegible] diu haut emanet ἀποστασία & infidelitas. Evolve [illegible] hæreticorum, omniúmque seculorum historias, & [illegible] luculenter, quomodo omnis hæresis ex præeunte [illegible] vitæ perversitate enata fuerit. Indicatur hoc ipsa [illegible] ptura passim. Christus ait Matth. 7. v. 26.* Omn[illegible] dit verba mea, & non facit ea, similis est stult[illegible] dificat domum (*idest, fidem*) suam super aren[illegible] *est, super caducas hujus mundi voluptates*) & d[illegible] pluvia, & flaverunt venti (*hoc est, cum oritur* [illegible] *& spirat novæ doctrinæ ventus*) cecidit domus, [illegible] ruina ejus magna, *hoc est, à fide & professione [illegible] excidit. Sic* Matt. 24. v. 12. *prædictum est, multos f[illegible] doprophetas,* quoniam abundabit iniquitas, [illegible] gescet charitas. *Idem innuit Apostolus* 1. Tim. 1. v. 19 [illegible]

[illegible] *fragium fecisse ait*, quia non habuerũt
[illegible] *Is ergo ex impietate vitæ sequitur impuri·*
[illegible] *d[illegible]rinæ, ut rectè scripserit* Basilius *tom. 2. in*
[illegible] *Dei seu proœmio in libros moralium, p.* 187.
[illegible] *7.* Causam mali hujus investiganti mihi in
[illegible]tem venit ejus libri, qui Judicum historias nar-
[illegible] scriptum est, quòd quisq; tunc fecerit, quod
[illegible] ipsius videretur rectum. *Nam ut* Chrysosto-
[illegible] *19. per. imperf. in Matth. inquit:* Peccata pec-
[illegible] sensus tenebrescere faciunt, ut non viden-
[illegible]endacium, cadant in illud. Prius enim peccatis
[illegible]mis excæcatur homo, & sic diaboli seductione
[illegible]cirur, & cadit in mortem. Quemadmodum e-
[illegible] sole manente non prævalet nox: sic quamdiu
[illegible] justitiæ in homine fuerit, tenebræ erroris
[illegible] non apprehendunt.

IV. Et ultima est INGENIORUM PETULANTIA. *Sordet* 4. Ingeniorũ petulantia.
[illegible] *plerisque antiqua simplicitas. Novum quid & subli-*
[illegible] *excogitare tentant, adeoque desertâ veritate in erro-*
[illegible] *sæpe spississimos prolabuntur. Ista verò cordis humani pe-*
[illegible]*ntia ex* tribus *potissimum elucet, quæ fontes sunt hære-*
[illegible] *fermè omnium.*

Est ὀλιγομάθεια vel inscitia. 2. φιλοσοφία malè ap- *Quæ ex tribus elucet.*
[illegible] *ata. 3. αὐθάδεια vel superbia, de quibus scitè scribit* Mart.
Chemnitius, *Theologus incomparabilis par. 1. Loc. Com.*
loco 2. de Persona Christi, m. f. 66. Omnes hæretici vel ex
super-

supercilioso Samosateni fastu, vel ex ... vel ex Aëtii ὀλιγομαθείᾳ prodire deprehen...

Unde orti sint Anabaptistæ? *Cujus regulæ veritatem & nostra te... ter comprobant. Unde enim secta prodi... Ex mera inscitia & Scripturæ ignorantia, ... plebei homines de articulis fidei judicare præsum... bus rectè in memoriam revocatur istud* Salv... *v.29.* Erratis nescientes scriptura..., &...

Unde Calviniani? *Unde* Calvinianismus *traxit origin... nibus Philosophiæ vel confictis, vel fals... enim rationis decempedâ immensos religionis ... metiri volunt, fit inde, ut mysteria fidei, quæ ... queunt, credere simul recusent, uti* parte p... phiæ Sobriæ *ostensum est.*

Unde Pontificii? *Romanæ Monarchiæ & Synagogæ* Papisticæ ... *bus suis erroribus quodnam fuit principium? Ali... quàm αὐθάδεια & primatus affectatio.* Sunt enim ... quasi sorores & gemellæ, contentiones de ... nitura & hæreses, *uti scribit B. noster Lutherus ... Gene. Nam quamvis primi Episcopi suo munere, ... Evangelicum decet, rectè perfuncti fuerint, sequentes ... paulatim ad imperium adspirârunt & mutante... ctrinæ, novos subinde articulos ad ostentandam po... suam in Ecclesia excogitârunt.*

Sex distincta tempora Romani Episcopatus. *Ut enim de* mutationibus Romani Episcop... *liquid addam, inprimis sex illarũ occurrunt in historiis ... rum quodlibet tria fermè secula includit.*

[illegible] Deo hominibusque accepti, quo[illegible] simplicitate, & vita innocentia, & martyriis [illegible] sub [illegible] istis persecutoribus claruerunt, adeo-[illegible] fuit Favoris, Die Zeit der Gunst.

[illegible] autem, cùm cessante nonnihil persecutione hæreti-[illegible], bonis literis navárunt inprimis operam, ut eru-[illegible] alios antecederent, quod propterea nominari [illegible] Sapientiæ, Die Zeit der Kunst.

[illegible] seculum autem seculum incœperunt insolescere, & [illegible] in Ecclesia, vel Episcopatum Oecumeni-[illegible] fraude aliisque mediis illicitis tandem ob-[illegible] sumsit tempus dominii & pri-[illegible], Die Zeit der Pracht.

[illegible] non satis erat, omnes Episcopos sibi subjectos ha-[illegible] Principibus etiam, Regibus & Imperatoribus domi-[illegible]entabant, sub specie hac, quia uterq; gladius, spiri-[illegible] corporalis A. Petro, ejusque successoribus sit concre-[illegible]. Et tandem res eò deducta fuit, ut omnes principes se-[illegible] Pontifici subjicerentur, & Imperator ipse stapham [illegible] Papalis tenere, & deinde equum per frenum aliquan-[illegible] ingereretur. Fuit ergo tempus hoc summæ & [illegible] potestatis, Die Zeit der Macht.

[illegible] autem viderent, tum dignitatem, tum potestatem [illegible] ad se devolutam esse, cogitarunt etiam de corra-[illegible] opibus & thesauris, quem in finem mul-[illegible] articulos, inprimis dogma de in-

 dul-

dulgentiis. Emiserunt ergo hinc inde suos i... tidas istas, rancidásque merces ubique ven... auri argentique vim maximam corrade... istud non immeritò indigitatur Tempus opu... monæ, Die Zeit des Gute.

Quoniam verò miserrimus erat Ecclesiæ... dem ejus misertus Altissimus, B. Lutherum ... gæ, & alios alibi ministros fideles excitavit, q... remissione peccatorum doctrinam ex Script... runt, & horribiles Papatus superstitiones, ma... apricum produxerunt. A quo reformationis tem... fices Romani velut in furorem acti, sangui... agitârunt consilia, ut nihil magis in votis ha... etiamnum habeant, quàm omnes Augusta... fessionis socios è medio tollere, & ex Romano ... nitus proscribere. Quia ergo sanguinem Lut... jam adeo sitiunt, imò & sæpiùs effundunt, hinc t... timum rectè nuncupari potest, Tempus sanguini... des Blute.

Cum violentia verò conjungunt insuper frau... tiam, *variósque dolos, ut, quos vi & minis suppri... queunt, blanditiis paulatim alliciant, & ab a... tatis luce abductos tenebris vicissim Papalibus ... Qua in re strenuam præstant operam novelli Monac... se* socios Jesu *simulant, & blasphemè appellitant. H... rè sunt* astu vulpes, habitu oves, & ferocitate ...

[illegible] alios hæreticos, ob causas suprà dictas tole-[illegible] spargere permittit.

Sex [illegible] στρατηγήμασι potissimùm utuntur ad demen-[illegible] simpliciores. Sex stratagemata Jesuitarum quibus Papatum defendunt.

1. Blandiloquentia, *dum magnum charitatis fer-[illegible] præ se ferentes, amicis blandisque verbis multos de-[illegible], non secus atque serpens Evam seduxit*, Gen.3. *Ut [illegible] venenū [illegible] caro quandoque obducitur: sic illi sub blan-[illegible] verborum tegunt doctrinam suam pestilentem.* 1. Blandiloquentia.

2. Simulata vitæ innocentia, *dum orant, jejunant, [illegible] Eleemosynas distribuunt, & alia charitatis [illegible] exercent.* Habent enim speciem pietatis, sed vir-[illegible] ejus abnegant, 2.*Tim*.3.*v* 5. *Nam* simulata sani-[illegible]plex est iniquitas, *ut alicubi loquitur Hieron.* 2. Simulata vitæ innocentia.

3. Eruditionis jactantia. *Omnibus enim hæreticis uni-[illegible] intentio,* singularem præ aliis jactare scienti-[illegible] eruditionis, *ut scribit* Chrysostomus *serm*.16.*super Cant. Hac in arte inprimis excellunt* Jesuvvitæ, *qui omnes [illegible], omnes scientiam pollicentur, eóq; pacto plurimis pa-[illegible] persuadēt, ut filios suos institutioni ipsorū tradant, [illegible] est liberos Molocho immolare. Nam Jesuvvitæ pro-[illegible]unt quidem in juventute instituenda temporis compen-[illegible] parentes sperant minus sumtuum impendium, sed [illegible]tur tandem certissimum animarum dispendium.* 3. Eruditionis jactantia.

4. Depravata Scripturæ allegatio. *Ut enim fucum [illegible], sæpissimè sacrum codicem producunt, &* Apostoli- 4. Depravata Scripturæ allegatio.

cam quandam vocem adhibent, n... tellectam nec pronunciatam, *quema...* zenus *ait, tomo 2. ad Cledon. epist. 2. tra... pirata lumen accendunt in locis vadosis, ut a... tent, tanquam ad portum: ita Jesuvvita ex... doque videntur lumen accendere, sed mer... diabolica perversio.*

5. Antiqua traditio. 5. Antiqua traditio. *Cùm enim in Dei ... dii nihil inveniunt, ad traditiones confugiunt, ... canones, Patrum decreta, & dogmatum suor... tem allegant, quæ tàm speciosè urgere sciunt, u... risæi olim, multos ab Evang. Christi deterr...*

6. Philosophiæ abusio. 6. Philosophiæ abusio. *Ut enim fu... ciant, & erroribus suis colorem obducant, sæpè ca... dam Philosophicos congerũt, ex illis vitiose appl... nos disputant, & postmodum prolixè declama... stram sanæ etiam rationi & Philosophiæ sobria... Hinc* Bellarminus *in omnibus controversiis pec... sem argumentorum ex ratione & Philosophia de... constituit. Putant enim, nos planè truncos & st... qui nihil istorum intelligamus, ideoq; terminis ... tiis Philosophicis veluti μαρμολυκέοις quibusda... & in fugam verti posse sibi persuaserunt.* Ca... *Com. c. 3. expressè scripsit,* Theologos nostros ... nes stupidos, & ab omni Logica & Philoso... nos. *Jesuvvitæ & collocutores Bavaricante...*

[illegible] formarent Syllogismũ in Bocardo, [illegible] esse in Bocallo. *Usque adeò tument isti ho-* [illegible] *[illegible]temiui habeant & nos, tanquam* ἀφιλοσόφους, [illegible] *tanquam ipsi Philosophiæ contrariam.* [illegible] *autem ridendi potiùs sint, quàm prolixè* [illegible] *thrasones hujusmodi; attamen ne stultus videa-* [illegible]*, non immeritò respondetur quoque ad rationes* [illegible] *& argumenta Philosophica, ut crimen intentatum* [illegible]*tur, & omne os obturetur adversariis.*

Ratio instituti. [illegible]*circa, ut antehac ostendi, Calvinianos per Philoso-* [illegible] *principia non juvari: ita nunc idem quoad con-* [illegible] *Papisticas cœpi planum facere per gratiam Altissi-* [illegible] *præveniente & adjuvante* primas duas lectiones [illegible]*, in quibus Problemata* partim *Grammatica sive* [illegible] partim *Logica, & ad rationis disciplinam spectan-* [illegible]*ntur. Ita enim apparebit, Jesuvitas, licèt ex ju-* [illegible] *per*[illegible]*ne, cujus causas propterea volui præmitte-* [illegible]*rias corruptelas spargant, easque Philosophico purpu-* [illegible]*rare satagant, nihil tamen patrocinii solidi in sana* [illegible]*a habere repositum. Quod si quædam quæstiones,* [illegible]*er Grammaticas, ab hoc scopo visæ fuerint a-* [illegible]*, Lectorem benevolum, ut veniam det, amicè oro,* [illegible] *tanta cognatione materiarum facilè fieri queat, ut* [illegible] *immisceantur, quæ tamen suo modo ad in-* [illegible] *principale referri posse existimo.*

Hoc autem opusculum, ELECTOR POTENTISSIME,

 Domi-

Domine Clementissime, SERENITATI V[illegible] *animo dico consecroque. Cujus facti causas h[illegible] graves, & numero multas.*

Virtutum ea vis est, ut alios ad se trahant, & [illegible] rationem rapiant. Eandem vim in SERENIT[illegible] *animadvertunt omnes, quorum oculi non [illegible] scinati. Fidei sinceritas, & propugnatio con[illegible] dexteritas, justitiæ amor, prudentia, tempera[illegible] totusque virtutum heroicarum chorus in Sere[illegible] re Vestro sedem suam fixerunt, & exoptatum hab[illegible] cilium. Quæ omnes unà cum aliis me quoque act[illegible] unt, velut humilimum earum æstimatorem & a[illegible] rem. Cui enim opusculum pro Catholica fide sc[illegible] offeram, quàm Principi & Electori Catholico, pu[illegible] ligionis assertori & defensori acerrimo?*

Nihil insuper hac tempestate scribi potest, quod [illegible] malevolorum non experiatur. Jam *in rebus, quod c[illegible] aliquid inveniunt, nunc verba & terminos taxant [illegible] immodestiæ reum agunt Authorem, & si scapha scapha[illegible] tur, ægerrimè ferũt.* SERENISSIMUM *ergo* NOMEN V[illegible] *præscripsi, quippe sub cujus umbra me tutum satis [illegible] tra quosvis insultus adversariorum, penitus confido. C[illegible] nim Prima Pars lucubrationũ harum Potentissimo E[illegible]* CHRISTIANO II. *Serenitatis Vestræ Fratri Celsissimo b[illegible] memor. dedicata, clementissimè accepta fuerit; Parte[illegible] cundam* SERENITATI VESTRÆ *deberi ratus sum, ut l[illegible]*

[illegible]

[illegible] Fratrum Sorores hæ gemellæ consecrentur, ad-
[illegible] cultu utraque suscipiatur.
[illegible] debita, quod facio, me inprimis facere
[illegible] habeo, & quicquid porro habiturus sum, cui
[illegible] quàm SERENITATI VESTRÆ acceptum feram?
[illegible] beneficia singula, quorum nihilominus memoria
[illegible] sempiterna: Unum tamen, quod familiam ducit, &
[illegible] silentio præterire nequeo. Quodnam illud? No-
[illegible] assignatio. Hactenus enim in Lyceo docui, & ita
[illegible] pleno animo invigilare haut potui. Nunc verò per
[illegible] VESTRÆ SERENITATIS Rescriptum Theologi-
[illegible] & immerenti professio præter spem assignata est,
[illegible] Domini laborare, sine meo semper exoptato poti-
[illegible] studium Theologicum unicè tractare liceat. Quod be-
[illegible] ego satisfacio, ut quas grates rependam, non inveni-
[illegible] Deus, compensator omnis boni, cui serviam fideliter per dies
[illegible] SERENITATI VESTRÆ ob id benedicat ex alto. Sit
[illegible] in muris, & salus in palatiis: Misericordia & Veritas
[illegible] sibi, justitia & pax osculentur se in Electoratu vestro.
[illegible] Deus adjuva Magistratum nostrum, & fac virtutem.
[illegible] manuum ejus dirige, ut erubescant & conturbantur o-
[illegible] inimici, convertantur & erubescant, valdè velociter.
Totum hoc pium calidumq́; ELECTOR SERENISSIME,
[illegible] loco, & cum ipso lucubratiunculas has, meq́; potius
[illegible] humilimè offero & addico. Andiat illud Dominus
[illegible], audiat in throno majestatis suæ, & benefaciat SE-
[illegible]TATI VESTRÆ cum universa domo Saxonica illustris-
[illegible] ex hoc nunc & usq́; in seculum, Amen. Ita precabar Witteb.
[illegible] XI. Augusti. anno post incarnationem Filii Dei cIↃ IↃc XIII.

Serenifs. Celf. V.

Subjectissimus humilimusq́; servus

Balthasar Meisnerus D.

IN PARTEM PHILOSOPH[illegible] SOBRI[illegible]
Clariss. Theologi Dn. D. Balthas[illegible]
Secundam.

Vidi, quàm fuerit *Sophiæ* pars *Sobria* pr[illegible]
Sanctæ: quàm solidè *calva* parad[illegible]xa [illegible]
Elisa in paucis pagellis: Vidi ego, dico,
Et mecum vidêre alii, queîs mira videntur
Quæ tu perspicuè tradis, ratione valente
Non uti semper, qui de Ratione tr[illegible]
Calvicolas: Sophiæ nec sanæ hos esse per[illegible]s
Qui jactare Sophos se pergunt: immo *Soph[illegible]as*
Ipsos esse doces: & nunc in classe reponis
Hac ipsâ *Papam*: monstrando fideliter om[illegible]
Quod Verbo Domini, sanæ Sophiæque rep[illegible]
Rasa cohors fingit; sic macte virilibus au[illegible]
Meisnere, & laudem partam, sic perge [illegible]
Nil obstet *Livor*, nil te ronchique mo[illegible]
Hostiles; Domini sunt isthæc prælia sancta.
Ille tuis aderit cœptis, multosque triumphos,
Ceu promissa sonant, Tibi nunc concedet, & o[illegible]
Sinceræ adfectionis contestandæ er[illegible]
Matthias Hoë ab Hoenegg, [illegible]
Sereniss. Elect. Saxon. à pri[illegible]
sacris aulicis & Cons[illegible]l. Ecc[illegible]

EPIGRAMMA ALIUD.

Sobria quæ fuerat prius, ut fuit ebria abusu
Facta, per Autolyci, Philosophia, dolo[illegible]
Arietat effrons in I erum: MEISNERE, Ta[illegible]ca
Bachanti Logicum das ubi per tu[illegible]ulum,
Potum edormivit villum, & dum protinus adj[illegible]
Sobria facta redit, sic pudibunda refert:
Quos ego decepi, vobis, Logicam, ite, medelam
Et quoque Meisneri Nicotiana dabit.
Johannes Seussius F. Dresda 3. Au[illegible]

IN SECUNDAM PHILOSOPHIÆ SOBRIÆ PARTEM,

PROOEMIUM AD LECTOREM.

[illegible] *experientiæ testimonio ab-* [illegible] *is est ille B.* Gregorii *aphorismus* [illegible] τὸ ψεῦδος πολυσχιδὲς: Veritas sim- [illegible] multiplex. Veritas una.

[illegible] *mensura non est alia, quàm intel-* [illegible] *Quicquid cum illo conforme,* verum; [illegible] falsum [illegible] *et.* Ob mensuram unam.

[illegible] *una, perp* [illegible] *immutabilis, sibiq; ipsi* [illegible] *Veritas, ut pote quæ illi commensuratur, una* [illegible] *lis.*

[illegible] *mendacium mult* [illegible] *regulis, sive pe-* [illegible] *ad sui defensionem utatur; hinc* [illegible] *for* [illegible] *plane diversas, veritate inte-* [illegible] *quicq* [illegible] *mutante.* Mendacium verò multiplex.

[illegible] Pontificiorum Synagogam *ad ex-* [illegible] *Seneca*, & in aliena castra transire, non [illegible] a, sed tanquam explorator, *ex Epistol. 2. ad Luci-* [illegible] Quod probatur exemplo dogmatum Papalium.

Decreverunt [illegible] παράδοσεν, [illegible] [illegible] conturbare, & Evangelium Christi pervertere, *uti de se-* [illegible] *Apostolus*, Gal. 1. v. 7. Decreverunt [illegible] *in primatum Politicum, & domina-* [illegible] *convertere, quò omnia Christi membra, uni visibili* [illegible] *Romano Pontifici, tanquam Vejovi cuidam in his terris* [illegible]. Decreverunt *Evangelicam fidei justificationem, in lega-*

lem operum [illegible] com[illegible] ; P[illegible] Libertatem arbitrii cleo[illegible] ; Merces indulgen[illegible] rium adstruere ; Gratiam destruere ; Sacramenta h[illegible] & alia portenta excogitare, quæ ad ærarium Pon[illegible] & dominium *ejusdem* amplianduam *faciant*, [illegible] *vel potius omnia Papisticæ articuli* ceu pr[illegible] materiam, *ultimò resolvuntur.*

Duo spectat religio Papalis.

Hæc verò dogmata omnia errores sunt, iiq; long[illegible] fissimi; unde fit, ut in illis quoq; omnium menda[illegible] fectio propria, nimirum πολυμορφία *reperiatur.* F[illegible] *cham Ebionem appellavit* τερατων πολυμορφον, [illegible] strum: *Eundem titulum Papatui si quis tribueret,* [illegible]

Etenim, cùm Orthodoxa Nostratium sententia [illegible] *eodemq; habitu vestita permanet; illi contrà, licet* [illegible] *pes Samsoniana, capitibus tamen sunt divisi & distra*[illegible] *nunc isto, nunc alio vultu Ecclesiæ videndas præbent* [illegible] *sam si exquiras; veriorem & meliorem dare nequeo*[illegible] & mensurarum fictam diversitatem & multiplici[illegible]

Unicam simplicemq; normam & formam do[illegible] *puriores Ecclesiæ,* sacrosanctum *nempè* divinarum scriptu[illegible] cem, *qui cum sit unus, & à seipso non divisus, ob id una man*[illegible] *quam dissimilis redditur fides nostra Orthodoxa.*

Quid verò Pontificii? Num hi etiam Scripturis [illegible] *ex iis solæ dogmatum suorum probationem hauriunt?*

Papistica scommata in Scripturam.

Tantum hoc abest, ut illas potius summis blasphemiis [illegible] *nunc* imperfectionis, *mox* obscuritatis, *jam* flexibil[illegible] cereum nasum, in omnes partes flexilem; *nunc* Lesb[illegible] moribus doctrinis adaptabilem; *nunc* materiam [illegible] & [illegible] sam; *nunc* librum hæreticorum & seminarium contr[illegible] *nunc* literam mortuam & occidentem; *nunc* judicem [illegible] tum; *nunc* folia Sibyllæ & Sphyngis ænigmata; *nu*[illegible] grum; *nunc* Theologiam atramentariam; *nunc* char[illegible] & membranulas *appellare*, fabulisque Æsopi, *fidei* [illegible] *tas* comparare *nequaquam vereantur.*

Atq; hinc factum, ut normas religionis & contr[illegible] *logicarum multiplicaverint, Romanamq; meretr*[illegible] *thurnis indutam introduxerint. Quando enim in Scriptu*[illegible]

[illegible] *unt, mox ad* Traditiones *confugiunt, sed adulte-* [illegible] *lia sed notha; mox ad* Patres, *sed ab ipsis ex mise-* [illegible] *hoc est, correptos & penitus corruptos.* [illegible] *prodeunt, tot hæreses existunt, tot πολύμορφα do-* [illegible] *quæ non ex uno, sed variis & spuriis, atque inter* [illegible] *principiis deducta sunt.*

[illegible] *numero normarum, quas Papicolæ assumunt, &* [illegible] *stabilire præsumunt; lex potissimum illa-* [illegible] *quemadmodum* partim *ex* Gregorii de Valentia *tomo 3.* [illegible] *quæst. 1. pun. 7. §. 43. & seqq.* partim *ex praxi &* [illegible] *Romanæ manifestum est.*

[illegible] *norma ab ipsis statuitur* Scriptura sacra, *quam dicis tan-* [illegible] *ponunt* II. Traditiones antiquæ. III. Definitiones [illegible] IV. Consensus Patrum. V. Consensus fidelium. VI. Ju- [illegible] Philosophico habitu informatæ. Sex normæ fidei Papisticæ.

[illegible] *primam rarò attendunt, quia imperfectam dicunt;* [illegible] *non nisi suo suique Synagogæ sensu intellectam ad-* [illegible] *benè scribit ἀνόσιος Hosius l. de expresso Dei* [illegible] *pturas non in eo sensu, quem Romana Ecclesia am-* [illegible] *non est expressum Dei, sed expressum diaboli, ver-* [illegible] *quinque normas attinet, eas in maximo* [illegible] *sacro Bibliorum codici, velut praxis Romana docet,* [illegible]

[illegible] *animus, mensuras istas lubricas incertasque exami-* [illegible] *prolixum hoc foret, & ab instituto nostro alienum.* [illegible] *Philosophiam, & rationis judicium, paulò peni-* [illegible] *contemplari nobis est animus.* Scopus & ratio instituti.

[illegible] *mus, solum Dei Verbum, libris Propheticis &* [illegible] *nec una Rationem aut Philosophiam, fidei* [illegible] *esse judicem infallibilem: id quod argu-* [illegible] *monstrari potest, & à Nostratibus jam dudum lu-* [illegible] *fuit.*

[illegible] *autem Philosophia non sit norma, haut tamen planè ini-* [illegible] *aut adversa fidei. Non favet hæresi Papisticæ, nec argumenta per* [illegible] *suppeditat, quibus religio nostra labefactari aut im-* [illegible] *queat, cum vero minimè contrarietur.*

[illegible] *quidem conantur evincere, quòd ipsum lumen naturæ,*

ipsa sanior Philosophia doctrinæ nostrarum Ec[illegible] de in omnibus Bellarmini tomis, & singul[illegible] ferè [illegible] & Philosophia contra Nostrates argumenta pet[illegible] rùm, si diligentiùs considerentur, talia sunt, ut [illegible] nuina, sed ἀσοφία adulterina, vel ex vitiosa a[illegible] eorum applicatione exorta & deducta esse, per [illegible]

Quod ipsum ut ad oculum demonstretur, ut p[illegible] bria afferatur, ut vanitas errorum Papisticorum, p[illegible] rationis destitutorum ostendatur, operæ pretium [illegible] vi, si quæstiones illas Philosophicas, quibus [illegible] errores suos palliandos, vel utuntur Nostri Theo[illegible] strandum, breviter & modestè discuterem, ut i[illegible] rato promptuq; haberent, quid ad Philosop[illegible] respondere deberent. Sicut enim in Consid[illegible] vinisticarum ostendi, Philosophiam sobri[illegible] non ad[illegible] φλυαρίας Sacramentarias; ita nu[illegible] ariter, [illegible] non auxilium, sed exitium, in foro Philos[illegible] distinctis sectionibus planum faciam. Quo p[illegible] phiæ usus in Theologia cognoscetur, & fundame[illegible] pisticarum, ex ratione depromtarum solutio, unà co[illegible] addisceretur.

Tu verò, qui das scientiam parvulis Tuis, qui De[illegible] Unus, in unitate Trinus,

Huc ades, & nostris clemens allabere cœp[illegible]

SECTIO PRIMA

Continens Quæstiones Grammaticas, ve[illegible] cationem vocum & φράσεων contr[illegible] sarum.

Referre huc placet, tum terminorum expositionem [illegible] dam problematum Grammaticorum enodation[illegible] enim Philosophiæ partem hæc reduci commodè poss[illegible] culiaris sectio constituenda fuit.

Quamvis verò termini isti magnam partem Th[illegible] Biblici, non Philosophici: attamen illorum explic[illegible] tere nobis est animus, 1. Quia Pontificii illos tam absurd[illegible]

[illegible] advenientur. 2. Quia eorum cognitio ante dis- [illegible] prærequiruntur. 3. Quia ex Philosophorum [illegible] possint, & 4. Quia Theologica nonnunquam im- [illegible] num, nec lectori benevolo ingratum fore ar- [illegible] autem vocabula & Latina, & Græca, & He- [illegible] nobis moverur à Pontificiis; qua de causa sectio- [illegible] distincta capita dispescemus, quorum

1. Vocabula Latina.
2. Græca.
3. Hebraica.
4. [illegible] a Σχηματα Grammaticalia comprehendet.

5 De termi- nis Latin.

CAPUT PRIMUM.

[illegible] vocum Latinarum, in Controversiis Papisticis occurrentium, explicatio continetur.

[illegible] accuratius in disponendis his quæstionibus, ob varie- [illegible] rerum, observari nequeat, idcircò seriem con- [illegible] sequar, cumque in finem titulum contro- [illegible] spectant quæstiones, in margine semper annotabo, [illegible] mduxi, ne quis ἀμεθοδίας crimen temerè ob- [illegible].

QUÆSTIO I.

Quæ & quotuplex sit traditionis acceptio?

Ad contr. 1. T. 1. de verbo Dei.

C[illegible] est Papicolarum opinio, præter verbum Dei scriptum [illegible] esse traditiones non-scriptas. Ita enim *Bellarm.* lib. [illegible] Dei, cap. 3. *Asserimus*, inquit, *in Scripturis non contineri* [illegible] *doctrinam necessariam sive de Fide, sive de moribus, & proinde præter Verbum Dei scriptum requiri etiam non scriptum*, per [illegible] traditiones intelligit.

Pontificii pugnant pro traditionibus non scriptis.

[illegible] verò ita extollunt, ut *Conciliabulum Tridentinum* eas cum [illegible] pietatis affectu & reverentiâ suscipiat ac veneretur, [illegible]. Imò *Wilhelmus Lindanus* longè anteponit Scripturis l. [illegible] interpr. *Traditio*, inquit, *Ecclesiastica omnis planè reli-* [illegible] *a, & puppis est, & prora, indubitatumq; salutis & ca-* [illegible] *propugnaculum. Salvo traditionis fundamento, nihil noxa in-*

 fer-

feriur Ecclesiæ, QUANTUMVIS SCRIPTURÆ ... trus à Soto in Confess. Cathol. de Ecclesia, apert... *Romanæ Ecclesiæ efficaciores & potiores esse S. Sc...* *l. 1. de Ecclesiastica Hier. c. 4.* suadet, ad Tradi... dum esse, quàm Scripturas. Et subdit: *Si hujus d... semus, scilicet, hæreticos non esse informandos ... pturis, meliore sanè loco essent res nostræ: sed ... eruditionis gratiâ cum Luthero in certamen de... excitatum est hoc, quod proh dolor videmus ...*

Noverunt enim, dogmata sua omni S... ar... carere: Quocirca, ne protinus ut humana ... ditiones confugiunt, & olim ab Apostolis vivâ v...e, statutum esse prætendunt, adeoque suo etiam exe... istud, quod de Hæreticis adfirmat *Tertull.* l. de præ... versus hæreticos c. 23. p. 207. Edit. Commel. anno ... *Scripturis, ut credant adversus Scripturas.* Hinc ... par. 1. Exam. m. p. 60. verissimè scripsit: *Trad... cujus operculo omne genus corruptelarum, abusuum ... in Ecclesiam invectum fuit.*

Argumentum Papisticum ex voce tradendi & traditionis. Ut verò παραδόσεις suas, earumque receptionem ... ex ipsis Scripturis argumenta petunt, atque sc... opponunt, pro traditionibus allegant. Quotiescun... codice *vocem tradendi vel traditionis* inveniunt, ... παραδόσεις approbari concludunt. Apostolus scrib... *Laudo vos, quòd sicut tradidi, præcepta mea tenetis.* E... *à Domino, quod & tradidi vobis.* Hic statim exclamant ... *nes?* Ecce! *Habes clarum pro traditionibus testimonium*, a... de V. D. c. 5. Vicissim *2. Thess. 2. v. 15.* legitur: *State & ... nes, quas didicistis.*

Traditiones Papisticæ comparantur meteoris. Et hoc tertium, prorsusq; indubitatum Bellarmin... nium. Sed benè habet. Ita enim comparatum est c... Papisticis, veluti cum *meteoris.* Horum pauca ... ὑπόστασιν, pleraque tantùm ἔμφασιν. Sic παραδόσεις ... pturis ὑπόστασιν & essentiam suam non habent, sed ... & apparentiam externam. *Nomen traditionis quid ... palis traditio non intelligitur.* Alius est sensus *Apostol... statarum.* Non conveniunt stylus *Scripturæ sacræ*, & styl...

[illegible] nomine [illegible] ditionis, verâ acceptione, *nis Latin* [illegible] pro ratione instituti subjungemus.

[illegible]. Tradere verò in genere notat ali- *Varia significata verbi tradendi.* [illegible] sicuti Græcum παραδιδόναι, a quo παράδοσις. [illegible] in *malam* & *bonam* partem. [illegible], *vel* delictum & cultum, *vel* supplicium & pœ- [illegible]

[illegible] significat 1. in specie *crimen proditionis*, quo sensu tra- [illegible] prodere, & παραδιδόναι idem quod προδοῦναι. Sic [illegible] Christum, *Matth. 10. v. 4. cap. 26. v. 16.* & hinc [illegible], hoc est, proditor, *Marc. 14. v. 44.* 2. In genere, *obsti-* [illegible], *& pertinax propositum in quibusvis sceleribus perseve-* [illegible] dicitur 2. Reg. 17. v. 17. *Tradiderunt sese ad faciendum* [illegible] *Domini.* Et Eph. 4. v. 19. *Tradiderunt semetipsos impudi-* [illegible] tradere idem est, quod prorsus dedere, & præfractâ mente in [illegible] perpetrare.

[illegible] significat, sumitur 1. Pro *temporali subjectione*, & [illegible] manus hostium, ut Genes. 39. v. 20. *Tradidit Joseph in* [illegible]. Et Deut. 1. v. 27. *Odit nos Dominus & ideir- ò eduxit nos, ut* [illegible] *Amorrhæi.* 2. Pro *immissione malorum*, ut sunt mor- [illegible] calamitates. Sic legitur *2. Chron. 32. v. 11.* tradere morti in [illegible] Pro *excommunicatione*, ut *1. Cor. 5. v. 5.* ubi tradere Sa- [illegible] quod excommunicare, ita ut fratres hominem ejusmo- [illegible] tantò magis, præsertim in corpore eum affligere [illegible] pœnitentiam redeat. 4. pro *divina desertione & indura-* [illegible] sensu dicitur *Rom. 1. v. 28.* Tradidit illos Deus in sensum re- [illegible]

[illegible] in *bonam partem* accipitur, notat *1. Victoriam* & alio- [illegible], ut *2. Sam. 5. v. 19.* Tradendo tradam Philistæos in [illegible] tuam: omninò dedam & te vincere faciam. *2. Redditionem* [illegible], ut *1. Cor. 15. v. 24.* Cùm tradiderit Christus regnum [illegible] tradiderit. 3. *Alicujus rei dationem*, ut *Gen. 9. v 7.* O- [illegible] vel ræ traditi sunt. Et *c. 23. v 11.* Agrum trado tibi [illegible]. 4. *Mortem spontaneam*, ut *1. Cor. 11. v 24.* Hoc est cor- [illegible] pro vobis tradetur, & *Galat. 2. v. 20.* Christus tradi- [illegible] pro me. 5. *Doctrinam & informationem.* Qui enim [illegible] dogmata, certas sententias, ac veluti normas

rerum

rerum agendarum tradit, uti loquitur *Flaci*
sensu capitur *Exod. 17. v. 14.* Trade hæc a
ipsum. Atque hæc significatio hujus loci est
rum tradere idem est, quod docere. Fit autem
voce, ut *Luc. 1. v. 2.* Sicut tradiderunt nobis,
runt. 2. *Scripto*, ut *Actor. 6. v. 14.* Mutabit tra
nobis Moses. Tradiderat verò scriptas, & in vol

Traditio quot modis dicatur. Ut autem verbum tradendi, sic & nomen *Tr*
est, quod similiter in bonam malamque partem a
tem omnes acceptiones enumerabo, cum ex
Notetur hoc inprimis, quòd traditio *activè* & *pa*

Si *activè*, notat 1. in scriptis Patrum, præter
tionem & traditionem sacrorum librorum, olim
tiano & Maximiano, ab Episcopis periculi metu
ctam. Unde *Traditores* dicti sunt, qui tradition
smati Donatistico de non-recipiendis lapsis ansa
pagationem doctrinæ, seu factum Ecclesiæ, Scri
manus tradentis posteritati. Verùm in neutro se
de traditionibus disputatur.

Passiva autem significatio est, quando no
tam, sive sit doctrina, sive historia, sive ceremonia. Et
nis multæ dicuntur esse species vel acceptiones E
na traditio, quæ ab hominibus ortum traxit, *tum* di
Et hæc *vel* dogmatica, de fide & bonis operibus, *vel*
gularibus dictis & factis, *vel* ritualis, de ceremoni
vel universalis, in omnibus Ecclesiis observanda; *v*
una vel aliquibus Ecclesiis usurpata. 2. *vel* perpetua, q
lis; *vel* temporaria, quæ mutari potest.

Duo notabilia. Verùm has appellationes suo loco relinquimus, &
præcipuè hîc notari volumus.

1\. Traditio nonnunquã significat doctrinã scriptam. 1. Quòd *Traditio neque in Scripturis*, *neque ap*
quos semper significet doctrinam non scriptam, v
tificiis censent. Nam & illa dogmata, quæ pri
pòst facta ἔγγραφα, hoc est, quæ primùm ore
clesiis, post commissa literis, crebrò appellant
teri Testamento Judæi multas habuerunt tradition
stis, quæ tamen scriptæ sunt, ut de festo Purim, *Ester 9. v.*

9 Determinis Latin.

[illegible] Lex Mosis sanè scripta fuit, & tamen tradi-
[illegible] Apostolus 1.*Cor.* 15. *v.* 3. inquit: *Tradidi vobis,*
[illegible] est hæc traditio? Declarat ipse, dum im-
[illegible] *Quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris se-*
[illegible] idem Apostolus *Galat.* 1. *v.* 14. æmulatorem se vo-
[illegible] traditionum, per quas procul dubio unà legem scri-
[illegible] doctrinæ Apostolica, quæ certè scriptis compre-
[illegible] est symbolum Apostolicum, vocatur παράδοσις
[illegible] *Thess.* 3. *v.* 6. Subtrahite vos ab omni fratre ambulante
& non secundum *traditionem* (i.e. doctrinam) quam acce-
[illegible]

[illegible] sensu Orthodoxi Patres vocabulum traditionis crebrò
[illegible] Irenæus l. 3 advers. hæres. referente Eusebio l. 5. H. E. c. 6.
[illegible] Basil. anno 1544. in fol. ait: *Sub Clemente seditio non modi-*
[illegible] *Corinthum inter fratres, ita, ut ex persona Romanæ*
[illegible] *ipse Clemens ad Corinth. epistolam necessariam, quæ o-*
[illegible] *& fidem eorum, quæ concussa fuerat, renovaret,*
[illegible] *Apostolorum traditionem, quam ipse nuper ab eis susce-*
[illegible] dogmata ista ab Apostolis scripta & literis consignata
[illegible] Ep. 74. ad Pompejum, p. 229. edit. Pamel. anno 1593. in
[illegible] le Preux. *Si aut Evangelio præcipitur, aut in Aposto-*
[illegible] *aut actibus continetur, ut à quacunque hæresi venientes*
[illegible] *sed tantùm manus illis imponatur in pœnitentiam; ob-*
[illegible] *traditio.* Sic Basilius Tom. 1. l. 3. contra Euno-
[illegible] Basil. anno 1565. inquit: *Ipse Dominus in traditione*
[illegible] *ordinem tradidit his verbis: Euntes baptizate in*
Patris & Filii, & Spiritus sancti. An verò hæc traditio scripta
[illegible] extat: Sed non opus est prolixiori hujus theseωs probatione, si-
[illegible] veritate coactus *Stapletonus* illam ipsam recipit, & disertis
[illegible] controversia 5. de potestate Ecclesiæ, quæst. 5. art. 2. u-
[illegible] *per traditionem notari doctrinam, non solùm vivâ voce, sed et-*
[illegible] *traditam,* cogs *refert dictum Pauli* 2. *Thess.* 2.

2. Traditio sæpè notat ceremoniam Ecclesiæ, non semper dogma fidei.

Quòd *per traditiones non semper dogmata fidei, sed sæpè ritus Ec-*
clesiastici denotentur. Nam & hi tradũtur vel commendantur Ecclesiæ
[illegible] ideoque traditiones rectè nuncupantur. Quæ acceptio est
[illegible] ita quidem, ut in communi sermonis usu per παραδόσεις non
[illegible] gantur potius ceremoniæ hujusmodi & consuetudines non
scriptæ,

scriptæ, quàm dogmata literis consignata. H... rumque attendunt Patres, quando de tradi... quuntur. Nunquam enim iis in mentem venit ... dei morumque informationem imperfectam, v... Apostolis tradita esse, quæ scripta non sint, vel ... tur: sed tantùm ritus quosdam intelligunt, qui ad ... Ecclesiasticam faciunt. Hi tamen ipsi ritus ple... torii & ambulatorii, ob variationem circumstantiarum ... postoli dispositionem eorum libertati Christianæ permi... tummodò ut omnia fiant πρὸς οἰκοδομὴν vel ædi... ar... vers. 26.

Hæc igitur traditionum distinctio vel distinct... bè observetur, ad ratiunculas Papisticas, quas è Scrip... tur, facilimùm est respondere. In omnibus enim di... tur dogmata, quæ prius erant ἄγραφα, tum verò ... pòst scribenda; *vel* sanctiones, ritùsve Ecclesiastic... esse lubenter concedimus. Quid verò hæc ad rh... erat multos fidei articulos tantùm ex traditione n... Illi verò ostendunt, ceremonias multas non esse literis e... nimirum est in re seria ludere, & extra quæstionis ... gari. Concedimus quidem, traditiones *partim* ... ptas; *partim* rituales, tum scriptas, tum non ... tas, sed ... sentaneas: Negamus autem traditiones P... as, qu... putant dogmata fidei, quæ tamen Scripturis non ... sæpè contraria. Placet enim illud aureolum *Tertull.* de p... 203 edit. Com. an. 1608. *Nobis curiositate non opus est post C... sum: nec inquisitione post Evangelium. Cùm enim credimus, n... ramus ultrà credere, quia hoc primùm credimus, non esse qu... dere debeamus.* Quapropter *Christianos volentes ac... fidei veræ, ad nullum rem confugere decet, quàm ad Scr...* monente *Chrysostomo*, cui homiliæ istæ vulgò adsignant... imperf. hom. 49.

O... genera traditionum. Colophonis loco notentur *octo genera traditionum*, q... set *Chemnitius* parte 1. Exam. super decr. 1. sess. 4 p. 61. & s... ergò παράδοσις vel traditio 1. *Dogma fidei scriptum. 2. Cod... stodia & per manus transmissio. 3. Continuata fidei ab Apo... propagatio, & Ecclesiæ testificatio. 4. Genuina Scripturæ expos...*

[illegible] ex Scripturis deductum. 6. Consensus Patrum [illegible] 8. Dogma Papisticum, quod ex scripturis pro- [illegible] ultimam acceptionem semper urgent Pontificii, & [illegible] negligunt: unde fit, ut dictis Patrum turpissimè [illegible] Quando enim hi de prioribus traditionum generibus lo- [illegible] pro [illegible] commentis statim eos allegant, adeoque [illegible] vocis acceptione simplicioribus per insi- [illegible] id quod fusius ostenditur, quando de [illegible] ex professo disputatur.

QUÆSTIO II.

Ad controv. 2. T. 1. de Christo.

Quid sedere ad dexteram Dei Patris significet?

Q[illegible] Pilatus & Herodes, ἀσπονδοι aliàs hostes, in Chri- [illegible] conspirant, *Luc. 23. v. 12.* Ita Pontificii & Calviniani, [illegible] dissidentes, in oppugnanda Christi gloria conve- [illegible] ue & exceptionibus iisdem utuntur. Nostri inter alia [illegible] *ad dexteram Dei Patris*, & inde infinitam majesta- [illegible] mundi œconomiam Christo homini collatam esse, re- [illegible] concludunt. Quid verò ad hæc θεομάχοι Papicolæ? Rident, [illegible] Ita enim quæstionem hanc ordiri voluit famosus ille [illegible] *Gregorius de Valentia*, Tom. 4. Comment. in Thomam disp. 2. [illegible] punct. 2. col. 612. *Ubiq; somniant Ubiquistæ suam illam Ubiquita- [illegible] Ut enim in adscensu Christi ad cœlos novo & absurdissimo commento [illegible] finxerunt: ita etiam per summum delirium locum ei, & [illegible] repererunt in Christi sessione ad dexteram Patris.*

Consensus Calvinianorum & Jesuwitarum in oppugnanda majestate carnis Christi.

Licet autem ad hujusmodi nugas & ineptias sufficiat istud *Au- [illegible]* de Philosophorum ratiunculis tomo 10. serm. 147. de tempore [illegible] edit. Basil ex offic. Froden. anno 1569. ita pronunciantis: *Quod [illegible] tum est in Domino sine difficultate fidei teneamus. Illi garriant, [illegible]* attamen ne stultus sibi videatur sapiens, *Prov. 26. v. 5.* co- [illegible] adversariorum paucis intuebimur, & argumentum nostrum ex [illegible] periphrasews desumtum, pro virili tuebimur. Quod ita fieri [illegible] optimè, si 1. Vocabulum *dextera Dei.* 2. Phrasin *sedere ad [illegible]* explicemus, & simul exceptiunculas Papales refute- mus.

MEMBRUM I.

De vocabulo dexteræ

Triplex expositio vocabuli dexteræ Dei.

TRiplex expositio hujus vocis reperitur. 1. C... *phistica & Papalis*. 3. *Vera & Scripturæ confor*...

I. 1. *Crassa & carnalis.* Expositio *crassa* est, cùm dextera Dei des... *aliquem in cœlo*, vel quasi *per latus Dei Patris*, in ... modi corporeæ affectiones non cadunt Deus enim ... *v. 24.* ideoque manum dexteram & sinistram proprie ... bet. Hinc rectè *Athanasius* Tom. 2. in quæst. ad Anti... Commel. an. 1600. δεξιὰν δ' ἀκούων τοῦ θεοῦ, μὴ τόπον ... περιγραφῆ, δεξιὰ γὰρ καὶ ἀριστερὰ τῶν περιγραφομένων ... πλαστὸν καὶ ἀόριστον, καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ἀπερ... *Cùm dexteram Dei audis, non illa locum aut externum ... scribit. Dextera enim & sinistra circumscriptorum sunt. De... factus, neq; finitus, neq; figurabilis aut circumscriptus est* ... S. *Damasc.* l. 4. O. F. c. 2. οὐ τοπικὴν δεξιὰν πατρὸς λέγο... *dexteram Patris dicimus*. Quare hìc memores si...nus ... *ni*: πολλὰ ἀνθρωποπαθῶς λέγονται, ἀλλὰ θεοπρεπῶς ... *cuntur humanitùs, quæ sunt intelligenda divinitùs*. Dem... Deus ad captum nostrum, & ἀνθρωπίνως ἔσω δ... ... λέγεται: *Quia homines sumus, humano more Scriptura no*... Procopius in c. 3. Esa. Et *per corporalia docet spiritualia, per ... monstrat invisibilia*, Hilarius l. 6. de Trin. quæ figura so... ter appellari ἀνθρωποπάθεια vel συγκατάβασις, hoc est, c... Noverimus ergo, per dexteram Dei non notari partem a... membrum quoddam Dei, cùm sit incorporeus & mircum... Neque Lutherus aut nostri fuêre adeò absurdi; ut tàm car... tasque de dextera Dei cogitationes unquam habuerin... quidem *l. 3. de Incarn. c. 15.* Luthero affingit hanc acc... in libro, *Quòd verba Christi adhuc firma stent*, scrip... tit, C... *nem esse in dextera Dei, & non in minimo digito, aut u*... Verùm, quis non hìc apertam Jesuwitæ calumniam v... dexteram Dei digitis distinctam, aut unguibus prædit... mnium affirmat, sed ἀνθρωποπαθῶς tantùm loquitur, & pe... nem. Hoc enim dicere vult, quòd dextera Dei sit indi... corporea, adeoque non existimandum esse, quòd caro Ch...

13 De termi- [illegible] partem duntaxat sedeat, sed plenarium do- nis Latin.
[illegible] obtineat. Viderit autem Bellarminus ipse, quo-
[illegible] & ineptias suas, statim subjunctas excusare
[illegible] ad [illegible] hendum Christo honorem debitum scribere non
[illegible] *antiquos sedere a dextris esse minus honorificum, quàm*
[illegible] *Illud etiam in sigillis plumbeis Pontificum, & in multis*
[illegible] *Petrus ponitur a sinistris, cùm tamen constet, Petro sem-*
[illegible] *primum locum fuisse.* Ita nimirum unâ operâ Christi glo-
[illegible], qui a sedeat à dextris. & Papæ extollit, quia Petrus à sini-
[illegible] ur. Quod an pium & Christianum sit, cordati judicent.
[illegible] Expositio *sophistica* legitur in libris Scholasticorum, præser- 2.
[illegible] Thomam de Aquino *part. 3. quæst. 58. art. 2.* qui nomine Sophistica
[illegible] intelligi posse scribit, 1. *gloriam divinitatis.* 2. *beatitudi-* & Papa-
[illegible] 3. *judiciariam potestatem.* Primam & tertiam significa- lis.
[illegible] cedimus, secundam negamus, quia ex Scripturis deducta
[illegible] Christi majestatem deprimendam excogitata.
[illegible] vero ut magistrum suum strenuè sequitur *Gregorius Valentia-*
[illegible] loco præallegato, qui, ut glaucoma objiciat, hypothesin ng articu-
[illegible], *Sententiam articuli de sessione Christi ad dexte-* lū de sessi-
[illegible] *subtiliter indagetur, variis modis, & omnibus verè ac Or-* one ad de-
[illegible] *& solere etiam* (nimirum in Ecclesia Papistica) *exponi.* xterā Dei,
[illegible] vero articuli religionis essent nasi cerei, qui nunc in hanc, nunc variis mo-
[illegible] partem flecti possent. Et quasi non sufficiat piscatoria simpli- dis expo-
[illegible] hi[illegible]enda sit dialectica subtilitas. Verùm non hæc est πίστις ni posse.
[illegible] Academica, vel potius ἀπιστία Ethnica. Ut enim nugatur.
[illegible] a vocis titulo vix digna est: ut τὸ μὴ ἕν τι σημαίνειν, οὐδὲν ση-
[illegible] *Non unum significare nihil est significare,* 3. Meta. 4. Ita ar-
[illegible] ambigui, & qui variis modis exponi possunt, religionem quo-
[illegible], h. e. nullam pariunt. Quadratam oportet fidem no-
[illegible] semper consistat, non varios sensus modosque ad-
[illegible] varietas, ibi nulla certitudo & unitas. Jam verò ut
[illegible] πίστις: ut unus est Dominus, sic una fides, *Eph. 4.*
[illegible]

[illegible] autem absurdam impiamque hypothesin præmissam,
[illegible] centiunus, *per dexteram Dei notari quidem divinam maje-*
[illegible] *ipsa Dei omnipotentia, sed non tantùm, verùm*
[illegible] *secundum Deum Christi beatitudinem creatam*; quod
ex Au-

ex Augustino probare conatur col. 613. 614 A... sma, tanquam σοφὸν φάρμακον malæ causæ C... mutuati sunt, qui consimiliter per dexteram Dei potentiam, sed beatitudinem quoq; notari autu... differentem vide *Zanchium* l. 2. de Nat Dei, cap. ... q. 4

3. Vera & Scripturæ cõformis *Dextera Dei, ad quã sedet Christus, notat infinitã majestatem. Quod probatur,*

3. Huic ergo Thomisticæ falsæque ac... *ram & Orthodoxam*, clareque pronunciam... *præsertim cum ad eam Christus sedere dicitur, n... notare creatam tantùm gloriam aut dignitate, sed ... ac infinitam majestatem & potentiam.* Quam th... bimus 1. *Dictis Scripturæ.* 2. *Operibus divinæ dexte... clesiæ.*

1. Dictis Scripturæ.

1. Dicta sunt Ex. 15. v. 6. Psal. 18. v. 36. & 63. v. 9. ... v. 14. & 98. v. 2. & 110. v. 1. & 118. v. 16. & 139. v. 10 L... 8. Marc. 14. v. 62. & 16. v. 19. Luc. 20. v. 42. & 22. v. 69. & ... 2. v. 33. 34. & 5. v. 31. & 7. v. 55. 56. Rom. 8. v. 34. Eph. 1 ... Hebr. 1. v. 3. 13. & 8. v. 1. & 10. v. 12. & 12. v. 2. 1. Pet 3. ... hisce omnibus per dexteram Dei, divina, increat... intelligitur, quæ nullo loco inclusa, nullo exclusa, ubique præsens est: & omnia in omnibus adimplet. Hinc vo... δυνάμεως θεοῦ, potentiæ Dei, *Matt. 24. v. 64. Luc. 22 v. 69.* ... ξης vel gloriæ, *Matt. 25. v. 31.* δεξιὰ τῆς μεγαλοσύνης ... xtera majestatis in excelsis, *Heb. 1. v. 3. & 8. 1.* dextera ... Dei, *Heb. 12. v. 2.*

Atque hinc apparet, quàm vana & profana sit exceptio V... niani *col. 616.* scribentis; *Licèt in aliis Scripturæ locis dextera ... rumq; significet ejus omnipotentiam; attamen in iis, quibus ... ad dextram Dei asseritur, analogiam considerari non propriè pot... roboris, sed honoris atq; dignitatis ejus, qui est in loco ad dexte...* nim in omnibus locis, quibus ad dexteram Patris colloca... Filius, fit respectus ad potentiam & majestatem, unde et... δυνάμεως, dextera throni & majestatis appellatur. Nu... honor, multò minus creata gloria, sed semper infinita om... & quæ hinc sequitur divina gloria notatur, uti ex singulorum ... rum consideratione manifestum est.

2. Factis dexteræ Dei.

2. *Facta* vel opera, dexteræ Dei attributa, talia sunt, ut ... sam & prorsus increatam δύναμιν luculenter indicent. Nam trib...

De termi-nis Latin.

[illegible] Psal 95 vers 5. Esa. 48. v 12. 13. & 66. v. 2. [illegible] *[illegible]catio & [illegible]rnatio*, Ps. 21. v. 9 & 8 . v. 4. & 96. [illegible] v. 14 & [illegible] v 7. 8. 9. 10. & 45. v. 16. Amos 9. v. 2. Act. 4. v. [illegible] *po[illegible]l ex Egypto*, Ex. 15. v. 6. 7. 4. *Promulgatio & as-*[illegible] v. 2. 5. *Introductio Israelitarum in terram Canaan*, [illegible] v. 4 [illegible] 6. *Liberatio piorum ab omnibus malis*, Psal. 77. v. 11. & [illegible] *C[illegible]ectio Ecclesiæ*, Psal. 80. v. 15. 16. 8 & *miracula*, Psal. 138. [illegible] quibus [illegible] concludo: Cui non conveniunt opera divina, il-[illegible] Dei in Scripturis non notatur. *Ratio dicta est*, quia [illegible] divina opera describitur. Atqui non virtuti aut glo-[illegible] multò minus beatitudini, aut beato statui opera divina [illegible], aut convenienter attribui queunt. Ergò non virtus aut [illegible], multò minus beatitudo, aut status beatus per dexteram [illegible] Scripturis notatur, id quod fuit demonstrandum.

[illegible] Quod *consensum Ecclesiæ* spectat, multi Patres in hanc senten-[illegible] possent: verùm in re manifesta sufficient testimonia [illegible] eaque præcipua. 1. Athanas. in quæst. 55. ad Antioch. pag. 332. [illegible] Commel. anno 1600. δεξιὰν θεοῦ ὅταν ἀκούσῃς, τὴν δόξαν καὶ τὴν [illegible] εἶναι νόει. *Cùm dexteram Dei audis, divinam gloriam & ma-*[illegible] *esse memineris* 2. Basilius l. 1. contra Eunom. p. 117. *Si Dei se-*[illegible] *quidem credimus, dignitatis nomen est à dextris determinata si-*[illegible] *sedes, quidnam aliud quam dignitatis æqualitatem significat?* [illegible] l. de Spiritu sancto cap. 6. pag. 178. Edit. Basil. 1565 *Dextera Dei* [illegible] *significat locum, sed æqualitatis statum*. 3. August. tom. 6. lib. con-[illegible] Arian cap. 12. col. 663 Edit. Basil. an. 1569. *Quid est de-*[illegible] *Patris, nisi æterna illa ineffabilisque felicitas, quò pervenit filius ho-*[illegible] *etiam carnis immortalitate percepta?* 4 Chrysost. hom. 2. in c. 1. ad Hebr. p. 1765. Edit. Commel anno 1603. *Dicens, Ad dexteram, non* [illegible] *sed ostendit eum in eodem esse honore, quo pater*. 5. Damasc. l. 4 [illegible] c. 2 δεξιὰν τοῦ πατρὸς λεγομένην τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς θεότη-[illegible] *Patris intelligimus gloriam & honorificentiam Deitatis* [illegible] verborum prolixiorē ἐξήγησιν vide apud Commentatorem.

[illegible] ἐκ περιουσίας addo apertam *Bellarmini* confessionem, qui l. 3. de [illegible] veritatis vi adactus scribit, *Probabilius esse, per dexteram* [illegible] *quam Christus sedet, intelligi debere gloriam, potentiam & ma-*[illegible] *divinam*. Et quidem addit argumenta tria. 1. Quia *Psalmo 110.* [illegible] dicitur filius sedere à dextris Patris, *vers. 1.* & Patrem esse à de-

xtris

xtris Filii *v. 5.* quâ permutatione notetur æquali... omnes Patres exponant. 3. Quia Christus *Matt...* ad dexteram Patris suam probet divinitat...m.

Ex qua confessione duo πορίσματα deduc... articulo symboli Apostolici dissentire, & cont... 2. Thomam absque ulla ratione Dei dextera... de bea... dignitate exposuisse. Atque sic apparet ex *illo*, co... ex *hoc*, acumen Thomisticum à Romanensibus... dicari.

Objectiones. Quòd dextera Dei non semper notet infinitam gloriam.

In contrarium verò, nempè *quod dextera Dei ... tam gloriam & potentiam notet*, sex potissimum ... quæ paucis respondebimus.

I. Valentianus *Col. 616.* urget locum *Psal. ...* nes in dextera tua usque ad finem, ubi non pro De... *favore & propitiatione* accipi contendit.

Resp. 1. Nulla nos cogit necessitas, ut de f... Sensus enim est, à dextera vel potentia Filii Dei ... simum auxilium, unde perpetua delectatio. 2. P... tur favor & propitiatio Dei, hoc tamen ipso secu... fringitur, sed stabilitur. Non enim posset Deus nob... nisi foret omnipotens. Atque sic per Metonymiam, ... diceretur ipsa dextera.

II. Bel. objicit dictum ex *Sap. 3. v. 1.* quòd in ma... storum animæ, quæ tamen infinitam potentiam non c... Et in die ultimo stabunt justi ad dexteram, *Matth. 25. v. ...* tem hinc sequitur, ipsos fore omnipotentes? Sic *Eph. 2. v. 6.* quòd Deus nos fecerit consedere in cœlestibus, ex quo ... tam aliquam beatorum δύναμιν non licet inferre.

Resp. 1. Apud Sapientem manus Dei, in qua sunt j... tat manum finitam, sed infinitam, hoc est, ipsam divina... liberationem & protectionem. 2. Matthæus non loqui... de ... visibili, sed de filio hominis visibili, ex *v. 31.* Redib... enim ... um, sicut ascendit, *Act. 1. v. 11.* Per dexteram igitur, ad ... sinistram, ad quam impii stabunt, localis positus pro ... adeoque dextera Dei cum dextera filii hominis male co... 3. Apud Paulum non est sermo de exaltatione nostra in ... na, sed respectu Christi capitis, qui cùm sedeat in cœlestib... ob identitatem naturæ consedere dicimur.

[illegible] Apostolus: Natura humana sedet *nis Latin.*
[illegible] non quoad singula individua, sed in Christo
[illegible] explicat. Huc spectat illud *Chrysostomi* Tom.
[illegible] pag. 74. Edit. Basil. apud Cratand. anno 1522. *Re-*
[illegible] *admirabile & stupore plenum, carnem nostram sur-*
[illegible] *ab Angelis, & Archangelis, & Cherubim & Se-*
[illegible] *te versans, excessum patior, & majora de*
[illegible] *or.* Hanc expositionem approbat ipse Bellarm.
[illegible] *Adeo qui tota Scriptura tribuit Christo* Soli *sedere*
[illegible] 4 Hic illud potissimum quæritur, qui dextera
[illegible] quando ad illam collocatus dicitur filius homi-
[illegible] habeat vel habere possit?
[illegible] circumscribitur, infinitum non est. Dexte-
[illegible] circumscribitur, quia in cœlis, in excelsis esse dicitur, *Co-*
[illegible] *& cap. 7. vers. 26 & cap. 8. vers. 1. 1. Petr. 3.*
[illegible] are infinita non est. Urget hanc ratiunculum Zanchius
[illegible] D. [illegible] *5. q. 4. p. 169.*
[illegible] Ineptum est hoc argumentum, quia ex cœlo locum, ex
[illegible] locat [illegible] quod efficit: quemadmodum etiam Zan-
[illegible] erubescit scribere, locum, *in quo* Proprie *dicatur esse*
[illegible] *sed cœlum ipsum, sedem videlicet Dei & bea-*
[illegible] *m.* Itane ergo loco circumscribitur infinita dextera
[illegible] e Dei, qui major est omnibus cœlis; quem cœli cœlo-
[illegible] re nequeunt, *1. Reg. 8. v. 27.* cujus scabellum est terra, *Esa. 66.*
[illegible] *quis? [illegible] locorum Deitatis est capax,* inquit *Athanasius* o-
[illegible] Sabellii gregales, ibique graviter monet, ex animo omnes
[illegible] conceptiones ejiciendas esse, quoties de Deo cogitamus.
[illegible] igitur, quando Deus Deique dextera in cœlis esse dicitur,
[illegible] m creatum, sed gloriæ divinæ altitudinem & sublimi-
[illegible] ἀνθρ[illegible]ποπάθειαν. Sicut enim regum in terris gloria per ex-
[illegible] describitur. Ita Deus in supernis habitare dicitur, ut
[illegible] majestas denotetur. Hinc notant Theologi, quòd *triplex* *Triplex*
[illegible] 1 *loci.* 2. *dispositionis.* 3. *dignitatis.* Sensu *primo* cœli aspe- *excelsum.*
[illegible] unt excelsi: sensu *secundo* animos nostros in excelsa attollere
[illegible] dicitur, *sursum corda:* Sensu *tertio*, Deus In excelsis ha-
[illegible] Hic enim si altitudinem loci intelligas, pueriliter & carnaliter
[illegible] Deum loco alicui includis. Et sequeretur aves Deo & dex-

teræ Dei viciniores esse, quàm Christianos ... *stin.*tom.4.l.2.de ferm. Domini in monte col... rectè conclusit: *Si in cœlis, tanquam in superiori ... Dei esse creditur, melioris meriti sunt aves, quarum v...* Quare hinc inferimus, cœlum, in quo Deus habita... eum, sed cœlestem potius gloriam significare ... pius accipitur, uti patet ex *Matth.21.v.25.Joh.6.v.5... v.47.* Atque sic etiam, cùm dicitur, *Dextera Dei ...* sed summa & maxima potestas innuitur. Verba ... ἐξηγητικὰ priorum, & hoc volunt, Dexteram D... robur, sed robur in excelsis, vel robur excelsum ... cumscriptum. Hinc *Chrysost.* super c. 1. ad Eph. homil... Com. an. 1603. scribit: *Sedere fecit ad dexteram suam ... hoc poterit explicare? Eum, qui fuit è terrâ, eum qui ... quàm pisces, qui factus est ludibrium dæmonum, ... vere est supereminens magnitudo ejus virtutis.* Ita ... git, minorem argumenti unà cum probatione ab ... imò impiam.

IV. Christus ideò adscendit ad cœlos, ut ad d... deret, *Mar.16.v.19.* Ergo hæc cœlis circumscripta, ad... ta est. Alias quid opus fuisset isto adscensu?

Resp. Duplex argumento inest fallacia. 1. αἰτίας ... sibilis Christi adscensus tantùm antecedens fuit, non ad dexteram. Prius enim non sedit, quàm ad cœlos ad... quòd sedere non potuit, ac si dextera cœlo inclusa fuisse ... sedere non placuit, priusquam adscendisset, atque ita om... biles in terris peregisset. Quare particula *(ut)* non caus... quens adscensionis; non locorum intervalla, sed ord... stantiam involvit. 2. ὁμωνυμίας. Nam adscensio vel ... pro præcedente actu visibili, vel *metaphoricè* pro subseq... sa ὑπερυψώσῃ. Si *prius*, duntaxat ordo innuitur, uti d... *rius*, nihil concluditur, quia in isto adscensu metapho... sed majestatis altitudo attenditur.

De visione Stephani. V. Stephanus vidit cœlos apertos, & Jesum stant... Dei, *Act.7.v.56.* E. hæc certo cœli loco circumscribitur.

Resp. 1. Non arbitremur, cælos immani natura & ... tu diductos fuisse, ut Stephanus posset introspicere ...

[illegible] s & externa, quàm mentalis & interna. Vidit [illegible] & [illegible] ab ea stantem, non oculo corporis, sed potius [illegible] Ponamus ex abundanti, visionem fuisse corpora[illegible] non sequitur, dexteram Dei locum esse visibilem & [illegible] fuit enim apparitio, ex qua de rei essentia non licet [illegible] Factum hoc per οἰκονομίαν, quæ est ordinarii juris relaxatio. [illegible] aliàs. Deum esse corporeum, & verè manus habere, [illegible] Antropomorphiticum. Notetur ergo regula: *A Dei apparitio[illegible] essentiam non licet argumentari.*

[illegible] 1. Patres per dexteram nonnunquam beatitudinem creatam [illegible] e præsertim *Augustinus* tom. 3. l. de fide & symbolo, c. 7. col. [illegible] Basil. an. 69.

[illegible] Resp. Ex Scripturis primò probari debet hæc acceptio: pòst [illegible] sunt testimonia Patrum. 2. Bellarminus fatetur, ferè omnes [illegible] divinitatis interpretari. 3. Locutiones Patrum aliæ sunt *po*[illegible] *exquisitæ*. Ex his de illis, non contrà judicandum est. 4. τὸ [illegible] & dextera Dei, cùm de beatis dicitur, statum quidem fe[illegible] notat juxta Patres, & rectè: non autem ipsa manus & dextera, [illegible] hic est sermo. 5 Augustinus ait, Christi sessionem ad dexteram [illegible] summam beatitudinem, sed non addit *creatam*, ideoque lo[illegible] ad probandum est inefficax.

MEMBRUM II.

De phrasi, Sedere ad dexteram DEI?

Triplex vicissim expositio.

Christum ad Patris dexteram collocatum esse omnes fatentur, sed [illegible] dispari sensu, & diversâ φράσεως acceptione.

1. Carnalis.

Num I. Qui *carnaliter* sapiunt, *localem sessionem* fingunt, sicuti [illegible] onis lateri assidebat mater, *1. Reg 2. v. 19.* Verùm, *Ne tibi describas* [illegible] *sessiones; & duas cathedras, & sedentes super eas humano sche*[illegible] *Patrem & Filium*, inquit Origenes tract. 23. in Matt. part. 2. p. 114. [illegible] Basil. an. 1581.

2. Thomistica.

II. *Thomistæ* ex Magistro suo *par. 3. quæst. 58. art. 1.* tradunt, *Sessio*[illegible] *nomine, 1. quietem*, secundum illud *Luc. ult. v. 49.* Sedete hîc in [illegible] *regiam & judiciariā potestatem*, secundum illud *Prov. 20. v. 8.* [illegible] sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo. Dein[illegible] ex *artic. 2.* quòd sedere ad dexteram Patris nihil sit aliud, [illegible] simul cum Patre habere gloriam divinitatis, & beatitudinem, & [illegible] potestatem. Hinc tandem concludunt ex *art. 3.* Christum

sede-

sedere ad dexteram Patris, & quoad divinam, & ...
turam. Quoad *divinam*, si per dexteram intel...
quoad *humanam*, si pro creata beatitudine, & ...
cipiatur. Hæc est sententia Thomæ, à qua tam... rec
de Incarn. c. 15. Fatetur enim dexteram Dei ...alè e...
gloriam; & articuli, *Christus sedet ad dexteram Patris*
sum Col. 499. B. *Paripotentia & honore regnat, jud...*
mnia cum ipso Patre. Porrò hanc sessionem non divi...
nitati datam esse concedit, ita tamen, ut data ... non ...
supposito. *Non enim*, inquit Col. 500. B. *factum est*, ...
seipsa sedeat ad dexteram Dei, sed ut sit humani...
det ad dexteram Dei. Declarat hoc similitudine à ...
sumta, *Cùm enim*, ait, *Rex induit purpuram, & ...*
purpuram ad illud solium, non sic, ut purpura dicatur ...
sed ut dicatur vestis sedentis aut regnantis, & etiam ...
tus Rex sedere aut regnare, &c. Ita ergò videmus...
rumpant moderni Jesuwitæ articulum de sessi...
ram Patris, quos errores paucis tangemus, si pri...
am exposuerimus.

3. *Orthodoxa.* III. Orthodoxi igitur, & nos cum illis statuimu...
teram Patris soli Christo attribui, eaq; phrasi non creatum ...
imperium denotari. Si seorsum sumatur sedere, tùm qu...
pturis significat *vel* situm corporis, *vel* moram & qu...
v. 49. vel regnum, qualecunque sit; finitum, ut *1. Reg. 1. v. ...*

Sessio ad dexteram tria involvit. tum, ut *Esa. 16. v. 5.* Complexim verò, *sedere ad dexteram D...*
nisi potentiam absolutam & dignitatem increatam sig...
ut melius intelligatur, dicimus phrasi illâ *tria* involv...
gnum infinitum. 2. naturam regentem. 3. regiminis modum ...
I. *fundamentum*, quæ tria distinctè sunt explicanda & dem...

Regnum infinitum. I. Quòd igitur sessio ad dexteram Patris note...
regnum totius universi, probatu non est difficile.

Probatur sessionem ad dexteram Dei notare majestatẽ infinitã. 1. Scriptura enim illam *non nisi per exaltationem* ...
Christus dicitur τῇ δεξιᾷ τοῦ θεοῦ ὑψωθεὶς, dextera DEI exa...
v. 33. & c. 5. v. 31. Petrus item scribit 1. Epist. 3. v. ult. *Christus e...*
Dei, profectus in cœlum, subjectis sibi Angelis, & potestatibus, ...
bus. Inprimis verò huc pertinet locus ille classicus Ephes. ... v. ...
Pater suscitavit CHRISTUM à mortuis, & collocavit eum ad ...

[illegible] *[illegible] omnem principatum & potestatem, & vir-*
[illegible] *m. & omne nomen, quod nominatur non solum*
[illegible] *r[illegible]ro v. 22. & omnia subjecit sub pedibus ejus,*
[illegible] *[illegible] omnia ipsi Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius.*
[illegible] ad dexteram omnia Christo sunt subjecta,
[illegible] caput super omnia, tunc utique infinitam potenti-
[illegible] Quomodo enim gubernare omnia posset, si finitam dun-
[illegible] haberet?

[illegible] idem firmiter concludi potest *ex dictorum Bibliorum*
[illegible] Psal. 110. v. 1. legimus: *Dixit Dominus Domino meo, sede à de-*
[illegible] *[illegible] os tuos scabellum pedum tuorum,* 1. Cor. 15.
Ap[illegible]olus: *Oportet illum,* videlicet, Christum, *regnare, do-*
[illegible] *[illegible] eos sub pedibus ejus.* Ita ergo, quod Psalmistæ est
[illegible] *Dei,* hoc Apostolus effert & exponit per *regnare su-*
[illegible] c quod Mar. 16. v. 19. dicitur: *Jesus assumtus est in*
[illegible] *dexteris Dei,* exponitur à Paulo Eph. 4. v. 10. *Ascendit*
[illegible] *s, ut impleret omnia.* Ex quo vicissim infertur, *sedere à*
[illegible] *[illegible] nare & omnia implere,* ἰσοδυναμοῦντα esse; atq; sic per
[illegible] ens, sessio ad dexteram Patris significat universale, omnipo-
[illegible] ens in cœlo, terraq;, intra & extra Ecclesiam domini-
[illegible] collocationem Christi hominis ad dexteram suam o-
[illegible] cit. *In eo autem, quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non*
[illegible] b. 2. v. 8. Qui verò omnia regi omnesq; inimicos per fi-
[illegible] creatam potestatem compesci posse somniat, is certè cum
[illegible] it insanire. Nos ex dictis concludimus, sessionem ad de-
[illegible] Dei notare infinitam gloriam, divinum honorem, omnipo-
[illegible] tem & cœleste imperium.

3. [illegible]m est sententia Patrum, qui & ipsi hanc sessionem de di-
[illegible] a estate interpretati sunt. Ita enim scribit *Ambrosius* super cap.
[illegible] *Sessio ad dexteram Patris est glorificatio humanitatis, seu confes-*
[illegible] vinæ) *majestatis, ut per hanc suscepta humanitatis gloria*
[illegible] Theodoretus dial. 2. *Est hominis* λόγῳ *uniti provectio, ad*
[illegible] *[illegible] udinem.* Primasius in Heb. 1. *Sede à dexteris meis, id*
[illegible] *in [illegible] tudine honoris, dignitatis, gloriæ ac majestatis meæ.*
[illegible] plures rationes addere necessarium est, cum Bellarmin. ipse à
[illegible] a recedat, & manus victas det, quamvis ab eo (nempè secun-
[illegible] Papalem) dissentiat Gregorius de Valentia.

2. *Naturā regentem & exaltatam, quæ est humanitas. Quod argumentis quatuor demonstratur.*

II. Ut verò sessio ad dexteram divinum im... ... turam, quæ ad hanc dignitatem evecta est, haud ob... Quia enim per exaltationem definitur, hinc divini ... tribuitur, sed de Christo secundū humanā naturā ... pe...

1. Hinc enim Christus ad dexteram Patris collocat... quatenus est Filius David, *Matt.22.v.42.43.* Filius hom... *64.Luc.22.v.69.Act.7.v.56.* quatenus est crucifixus & ... *5.v.30.31.Heb.12.v.2.* mortuus & resuscitatus ex mortuis, ... *Eph.1.v.20.* profectus & receptus in cœlum, *Marc.16.* ... Apostolus etiam *Heb.1.v.3.& 4.* connectit hæc duo, ... *majestatis in excelsis, tantò præstantior factus Angeli...* At ... cundum carnem potuit Christus fieri Angelis præstantior, ... per, sit summus Deitate. 2. Porrò, quæ data sunt Christo in ... ea secundum humanitatem data esse, jamdudum con... Antiquitas orthodoxa. Atqui evectio Christi ad dex... tempore contigit. Quare de Christo secundum hum... tùm exponi debet.

3. Idem evincit *ordo articulorum fidei.* Christus ... carnem passus est, mortuus & sepultus, descendit ad infero... xit, adscendit ad cœlos. Absurdissimum verò fore affir... stum secundum humanitatem adscendisse ad cœlos, ut se... Deitatem consideret ad dexteram Patris.

4. Accedit tandem unanimis *Antiquorum Patrum* ... qui sessionem istam non nisi de humana Christi natura ... Cyprianus de Symbolo Apostolorum p. 574. edit. Pamel. an... Joh. le Preux: *Sedere ad dextram, carnis assumtæ mysterium e... nim sedis cœlestis profectum divina, sed humana conquirit na...* tom.9.lib 2.de Symbolo ad Catechum.c.7.col.1113. Edit. Bas... *dexteram intelligite potestatem, quam accepit homo ille...* Et l.3. de Symbolo c.8.col.1126. *Quis est, qui sedet ad dex... Homo Christus. Nam in quantum Deus, semper cum Patre & ... & quando ad nos processit, à Patre non recessit.* Theodoretus ... p.242.Edit. Colon. an. 1573. *Sede à dextris meis: Humano mo... ctum est. Ut enim Deus sempiternum habet imperium; ... pit, quod ut Deus habebat.* Idem dial.2.p.328. ejusdem Ed... *Corou... sti sessione à dextera dignitatē est, & ab omni creaturâ adoratur.* D... l.4.O.F.c.2. ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς κεκαθικέναι φαμὲν ...

μ...

De terminis Latin.

[illegible] *Dei Patris sedere dicimus Christum corporaliter*, h.e. [illegible] suum. Non n. modum, sed subjectum sessionis notat [illegible] veterum testimonia vide apud *Chemnitium* l. de [illegible] c. 28.

Ex quibus refutatur triplex error.

Ex [illegible] vero dictis triplex error refutari potest.

1. Thomistarum.

[illegible] *istarum*, qui ex Thoma *p. 3. q. 58. art. 2.* dicunt, *Christum secundum* [illegible] *convenienter dici ad dexteram Dei Patris sedere, in* [illegible] *et unam cum Patre Deitatis gloriam.* Imò verò inconve[illegible] & impie hoc dicitur. Sessio enim perpetua Scripturæ phrasi, est [illegible] in tempore facta. Λόγος verò est altissimus. Quare exaltari [illegible] Aliis enim imperfectus foret. Nam quod αὐξῆσαι ἐνδέχεται, [illegible] geri, exaltari potest, imperfectum est. Et omnis receptio est [illegible] *Scalig. Exerc. 307. sect. 21.* Patiens autem alio quopiam est poste[illegible] æternum *Exerc. 77. s. 5.* Si igitur λόγος collocaretur ad de[illegible] Patris aliquid acciperet, adeoq; pateretur, & per consequens [illegible] tabilis, nec æternus foret. Quare nos tenemus Antiquitatis [illegible] *Non λόγος, sed caro ejus exaltata est; non excelsus sed caro ex*[illegible]

Ex quo statim fluit alterum, *inconvenienter dici λόγον ad Patris* [illegible] *sedere vel collocatum esse.* Nam divinitas λόγου est ipsa Dei de[illegible] [illegible] etiam Patres dicta quædam de Dei dextera & brachio lo[illegible] interpretati sunt de Filio Dei. Ergo, si λόγος dicatur sedere [illegible] Dei dexteram, idem erit, ac si affirmet, *dexteram Dei sedere ad dexte*[illegible] [illegible] nam convenienter dicatur, quis est, qui non intelligat?

Majorem verò adhuc absurditatem committit Thomas, quando [illegible] *ad 3* scribere non erubuit: *Spiritus etiam sanctus* PROPRIE [illegible] *sedere ad dexteram Patris & Filii, &c.* Ubi verò hoc scriptū [illegible] & in quo capite phrasis hæc reperitur? De Deo enim non nisi Dei [illegible] nobis relictus est. Equidem Spir. S. Patri filioq; essentia & digni[illegible] [illegible] dicimus; propriè tamen vel ad Patris & Filii dexteram se[illegible] [illegible] non potest. Hoc enim soli Christo in scripturis tribuitur, fa[illegible] [illegible] Bel[illegible]o, & phrasi ista temporalis exaltatio notatur, non [illegible] Trinitate ὁμοουσία vel æqualitas.

2. Jesuitarum.

II. [illegible] *itarum*, præsertim *Bellarmini*, qui sessionem illam hu[illegible] [illegible] quidem datam cōcedit, verùm non ipsi in se, sed *in supposito.* [illegible] expositio, imò corruptio hujus articuli! Sic procedimus: [illegible] *humanitati per se & in se convenit, cui ergo?* Num [illegible] Alt hoc jam modo refutatum. Num *toti supposito?* Verùm quæri-

quæritur, *secundum quam naturam?* Suppo[illegible] dam tertium à naturis diversum. Quapropter, [illegible] negare velit, disertè respondeat, an totum suppos[illegible] sit, an sola divinitas, cum humanitatem exclud[illegible]? [illegible] utique humana etiam natura, sine qua illud non [illegible] *nitas*, secum ipse pugnat, quoniam antea conc[illegible] quia in tempore facta est, non nisi humanitati co[illegible] gitur est, Jesuwitas se nunquam expedire posse, n[illegible] tationem sessionis negent, *vel* divinitatem exa[illegible] utrumq; absurdum, humanitatem divinæ potes[illegible] sionem factam esse participem, nobiscum fateantur.

Similitudo verò à *purpura* planè inepta est. N[illegible] dicitur sedere in solio, sed tantùm appellatur purp[illegible] stus autem ad dexteram Patris re ipsa sedere & in [illegible] dicitur. Cui verò naturæ in se hoc competit? *Non div*[illegible] porali mutationi non subjacet. Ergo *vel* hu[illegible] tatio fingitur, quia fit titulus sine re, cùm null[illegible] queat. Et si caro ad dexteram Patris non sedet ip[illegible] tis caro est, quæro, quid per sedentem intelligat? An [illegible] enim in Christo præter carnem assumtam & λόγον [illegible] ergò ex ipsius hypothesi sequitur, λόγῳ adeoq; div[illegible] in se sessionem fuisse datam, id quod absurd[illegible], [illegible] con[illegible] *witicæ* contrarium est. Nos ergo dicta superius alle[illegible] quibus ipse Filius hominis, qui mortuus est, resurrexit & [illegible] scendit, h.e. Christus secundum humanam natura[illegible], v[illegible] Christi natura ad dexteram Patris evecta, non autem nat[illegible] vel evecti dicitur, adeoque exaltatio ipsi in se attrib[illegible]ur.

Unicam verò objectiunculam reponit Jesuwita, & [illegible] stam: *Si humanitas in se ad dexteram Patris evecta dica*[illegible] *qualem esse Deo, & per consequens Deo non minorem*, [illegible] *rum tamen illud* Joh. 14. v. 28. *hoc* 1. Cor. 15. v. 28. *asseritur. In*[illegible] *contradictio, si creatum Deo Creatori æqualis statuatur.*

Resp. Esse distinguendum inter æqualitatem [illegible] & [illegible] tem ἐξουσίας καὶ ἀξίας. Quoad *essentiam* caro Chr[illegible] Deo, sed inferior: semper enim finita creatura perman[illegible] *tentiam* verò, & *dignitatem* est æqualis Deo, si tem, quæ [illegible] modum habendi respicias. Eandem enim potentiam, q[illegible]

[illegible] naturam, dedit Filio in tempore per gratiam, & [illegible] dexteram suam. Hæc verò identitas potentiæ non [illegible] identitatem essentiæ; non secus atque utraque natura eo- [illegible] eâdemque adoratione invocatur, neque tamen [illegible] æqualitas rectè colligitur.

[illegible] um ergo dilemma Bellarmini: *Humanitas Christi aut [illegible] est, aut non est*, respondemus breviter, non est æqua- [illegible] quam habet diversam; est æqualis, quoad gloriam [illegible] quam habet cum Deo eandem per evectionem ad Dei [illegible] patres τὸ ἴσον essentiæ quidem negant, τὸ ἰσον ho- [illegible] unt, imò contra hæreticos masculè urgent, quia [illegible] 6. [illegible] atum noverunt. Quòd si tamen terminus [illegible] offendit, nobis perinde erit, sive quis carnem [illegible] quoad potentiam, sive ipsam ad divinam maje- [illegible] sessionem evectam esse, propter vitandam confusionis su- [illegible] armet.

[illegible] autem loco notetur *Spiritus vertiginis* in Bellarmi- [illegible] concessit *sessionem ad dexteram Patris humanitati datam* [illegible] *gloriam significare*; nunc tamen concludit, *humanita- [illegible] Patris Dei non sedere hoc modo tertio, nempè quo æterna Dei [illegible] ; sed solum secundo, qui statum beatitudinis notet.* Ita [illegible] mendacia sibi nunquam constant, & qui à veritate semel rece- [illegible] utò figere possit, nihil sibi relictum habet.

III. *Calvinistarum*, qui geminum hic errorem fovent, & à seipsis [illegible] ant. 3. *Calvinistarum.*

Nam 1. *Nonnulli* personam quidem per sessionem ad Patris dex- [illegible] esse exaltatam concedunt, sed *malè hoc ad naturas applicari sta- [illegible]* Verum hi meminerint, quòd persona Christi non sit quiddam [illegible] naturis compositum, sed nihil aliud, quàm duæ naturæ u- [illegible] ἐξ ἑτέρων ἕτερον, ἀλλ' ἐξ ἑτέρων αὐτά, uti loquitur *Damasc.* l. 3. [illegible] teste Nazianzenus: *Duæ sunt naturæ in Christo, ἐξ ὧν, ἐν αἷς, καὶ [illegible], ex quibus constat, in quibus subsistit, & est utrumque.* Quicquid [illegible] Persona Christi dicitur, id necesse est, ut alterutri in Persona [illegible] conveniat. Nulli enim si conveniret, sequeretur, ὑπόστασιν [illegible] quoddam præter naturas duas esse tertium; sequeretur per- [illegible] in Christo διττότης vel dualitas, & personarum in Trinitate τετραγότης vel quaternitas. Quapropter licet concedamus, Personam

Christi ad dexteram Patris collocatam e[illegible] loquendi formula non subsistimus, sed po[illegible] *quam naturam Christus ad dexteram Patris sede*[illegible] ptura Filium hominis nominat, & universa a[illegible] calculum suum adponit.

2. *Alii* sessionem *ad Christi divinitat*[illegible] non gloriam ipsam, sed gloriæ tantùm man[illegible]fe[illegible] sumpta intelligunt. Verùm, est hoc contra manife[illegible] quæ filium hominis per sessionem exaltatam [illegible] excellentiam λόγȣ, quem in tempore exaltari [illegible] etiam contra ipsas Calvinianorum hypothes[illegible]. Vel majestatem infinitam. Ast hanc exeri per carnem & [illegible] gant. Vel dignitatem tantùm finitam. Ast hæc d[illegible] nec dexteræ Dei gloria, neque λόγ☉ per illa[illegible] Sed de hoc fusiùs suo loco disputant Theolog[illegible] mumq; membrum accedimus.

3. Tandem igitur III. phrasis sedendi ad [illegible] unà *modum accipiendi*, & *fundamentum accept*[illegible]

Regiminis modũ & fundamentum. *Modus* includit *partim* temporis circumstanti[illegible] non ab æterno, sed in tempore imperium istud Ch[illegible] manitatem acceperit: *partim* actus quosdam præ[illegible] nem, mortem, & in cœlos ascensionem, quæ o[illegible]

Fundamentum est tum *remotum*, nempe u[illegible] *propinquum*, videlicet gratia Patris, Filium hominis, q[illegible] fuit usq; ad mortem, exaltantis. Innuit hoc Apostolus [illegible] inquit, ὁ θεὸς ἀυτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο *ex grat*[illegible] *donavit illi nomen super omne nomen.* Quod enim Deus [illegible] turam, hoc filio hominis dedit per gratiam.

An Christo secundùm utramque naturam sedeat ad dexteram Patris? Atq; his observatis, facile est respondere ad argum[illegible] nonnulli objiciunt, *Sedere*, ajunt, *ad dexteram Dei*, [illegible] *Christus secundùm utramq; naturã regnat. Ergò secun*[illegible] *ram sedet ad dexteram Dei.* Nam major limitanda est, [illegible] sedere ad dexteram, sit quidem regnare; sed ita, ut ho[illegible] pore, post passionem & mortem ex gratia obtigerit, [illegible] naturæ commune non est, sed soli humanæ proprium [illegible] *zenus*, postquam verba fecisset de dominio & judic[illegible] subjungit: *Si & Deo hæc tribues, non tribues* ὡς [illegible]

ipsi nis Latin. [illegible] *sed quasi quæ ab initio συναδέχοντα* [illegible]

[illegible] *natura non gratia.*

[illegible] & illorum error profligari potest, qui *sessionem* [illegible] *humanitatis* esse dicunt, Si enim sessio, [illegible] ex gratia, & in tempore tantùm obvenit, [illegible] quitur, ex gratia, & in tempore tantùm obvenit, [illegible] ad λόγον applicari poterit? Num & λόγος exina- [illegible] Dei dextera, vel geminus Dei thronus est?

[illegible] ineptias, quæ nullum in Scriptura fundamentum ha- [illegible] tantùm sessionis meminit, & quicquid de illa [illegible] conjunctim sumtum, humanitati tantùm competit. [illegible] concludimus axiomate isto verissimo, quod Theologus cele- [illegible] Dn. D. *Balthasar Menzerus* in respons. ad object. Mart. ex [illegible] & Constantinopolitano excerpsit: *Quicunq; Chri-* [illegible] *ἐξουσίαν, majestatem, gloriam, potentiam, honorem,* [illegible] *solvit personam Christi, more Nestoriano, quicquid* [illegible] *personæ, & unione personali declamitet.*

[illegible] hæc occasione phraseωs sedendi ad dexteram Dei Patris, [illegible] explicare volui, quorum hæc summa: *Ut Deus infinitus* [illegible] *Dei non nisi infinitam increatamq; majestatem notat: & per* [illegible] *sessio ad Dei dexteram omnipotens imperium, & præsentem* [illegible] *significat: quæ cùm in tempore contigerit, ex* [illegible] *præmium exinanitionis; humana tantùm natura Christi se-* [illegible] *& orthodoxos Patres attribui posse concludimus.*

QUÆSTIO III.

Quid per claves cœlorum in Scripturis propriè intelligatur?

Ad cõtrovers.3:T.r. de Pontifice Romano.

ROMANI post subactam terrarum orbem in Capitolio lapidem erexerunt, quem divino cultu prosequentes, *Deum Terminum* di- [illegible] potestas in Romanis terminaretur. Similis Deaster [illegible] Romæ colitur, ille nimirum sive *Pontifex*, sive *Pompifex*, [illegible] *Berengarius* vocavit, quem velut *Terminum fidei & omnis potesta-* [illegible] quem pro lapide *pretioso*, cùm nullius sit pretii; *probato*, [illegible] improbetur; *fundamentali* sine omni fundamento & [illegible] jactitant. Quamvis enim nonnullas pro primatu & πρωτειαζ- [illegible] consequentias nectant, nil tamen sunt, quàm funiculi ex [illegible] compacti.

Deus Terminus ab antiquis & hodiernis Romanensibus colitur.

Hoc verò inprimis urgent, *Quòd Papæ Rom* ... *claves Ecclesiæ sint concessæ*, eò quod Servator Petro ... Matth.16.v.19. *Tibi dabo claves regni cælorum.*

Non autem jam disputabo, *An claves istæ ... omnibus Apostolis sub persona Petri, adeoq; toti Eccl* ... quod posterius verum esse patet ex ipsa clavium ... *18.v.18. Joh.20.v.22.23.* adeò ut *Ambrosius* rectè scrip... *dicitur, Apostolis dicitur:* Verùm istud duntaxat ... *Quid nomine clavium Servator noster notatum vol... claves propriè intelligatur?*

Quid Pontificii per claves intelligant? Papicolas si quæramus, summum & Monarch... significari respondebunt. *Nos & Catholici omnes*, ... l.1. de R. P. c. 13. *per claves datas Petro intelligimus summa... in omnem Ecclesiam.* Et Gregorius de Valentia ... punct. 7. §. 28. col. 235. *Cùm soli Petro claves regni ... promittuntur, intelligendum est, summam illi post C... promitti potestatem. Nempè ejusmodi, quâ & om... etiam ipsis Apostolis) & omnibus modis aperiri potu...* Rhemenses super c. 16. Matth. similiter scribu... *authoritatem vel cathedram doctrinæ, h. e. lic...ntiam liberè, dijudicandi veram & falsam doctrinam, supre... men gubernationis, potestatem condendi leges, ... sanciendi abrogandiq; Canones, ordinandi & abd... que dispensandi bona Ecclesiæ aut spiritualia aut tempora...* ergo Pontifex agit, aut quicquid agere libet, hoc om... claves Petro datas arbitratur.

Nostra de clavibus sententia. Nos verò statuimus cum omnibus piis & orthod... *clavium nomine in Scripturis*, præsertim Matth. 16. *non ... quendam in Ecclesia absolutum & Monarchicum, sed ... thoritatem aperiendi claudendiq; cœlum, h. e. remitt... peccata, quæ potestas omnibus Apostolis, totiq; ministeri... missa est;* de Papæ verò clavibus, quas prætendit, senti... *ro*, nempè quòd sint *sacrilegium & incessabile spolium*, ... patum à Diabolo fundatum.

Claves in genere jus & potesta- In genere quidem hoc lubenter concedimus, *claves ... quandam & jus quoddam significare*, sumtâ metapho... Oeconomi, cui claves traduntur, ut res utiles promat ...

[illegible] scientiæ *Luc. 11.* sumitur pro jure docendi, [illegible] v. 52. *Væ vobis legisperitis, qui tulistis clavem scien-* [illegible] *introistis, & eos, qui introibant, prohibuistis,* hoc est expo- [illegible] *Clavis col. 131.* Vobis solis rapuistis jus docendi ve- [illegible] vitam æternam, nec tamen ipsi eam ingredimini, nec au- [illegible] eam monstratis, imò etiam volentibus eam ingredi, vestris [illegible] us ac erroribus resistitis. Sic *Esa. 22. v. 22.* dicit Jehovah [illegible] m; *Dabo clavem domus David super humerum ejus.* Quibus [illegible] notari censet *Bellarminus* principatum Ecclesiasticum; & *Valen-* [illegible] potestatem in domo David, h. e. in Ecclesia, ut quod ab [illegible] è ac legitimè constitutum sit, ratum apud omnes ac firmum es- [illegible] nec possit à quoquam rescindi.

29 *De terminis Latin- tem quandam significant.*

[illegible] ed uterque fallit & fallitur. Quamvis enim non eamus nega- [illegible] per claves Eliachimo promissas notari principatum, & quidem [illegible] quem Sobna antè obtinebat; hic tamen politicus fuit, non Ec- [illegible] s, potestas regalis, non Sacerdotalis. Nam *v. 15.* vocatur [illegible] *aurarius & præpositus*, non templi, ut habet vitiosa versio [illegible] ata, sed *domus*, quæ significat regiam Davidis familiam, cui Deus [illegible] etuos hæredes promisit, non ipsum templum, siquidem hoc à Sa- [illegible] one, non Da[illegible] extructum. Hinc LXX Eliachimum hunc [illegible] nt οἰκονόμον τῆς οἰκίας, seu *dispensatorem thesauri*; Josephus l. 10. [illegible] c. 1. appellat τῆς βασιλικῆς ἐπίτροπον, *regni curatorem vel vicari-* [illegible]. Ex quo colligimus; Sobnam, qui claves habebat domus David, [illegible] Sacerdotem, sed summum Principis ministrum fuisse, qui magi- [illegible] us post Eliachimo delatus fuit. Confundunt ergo Papicolæ *cla-* [illegible] *domus David* cum *clavibus regni cælorum. Illæ* politicæ, *hæ* sunt Ec- [illegible] ticæ: illæ in dominando, *hæ* in ministrando sitæ: *illæ* secularem principatum, *hæ* spiritualem peccatorum remissionem aut retentio- [illegible], Scripturæ phrasi denotant, id quod argumentis præcipuè qua- [illegible] probatum damus.

Claves cælorum notant peccatorum remissionē & retentionem.

1. Si per claves cœlorum notatur monarchica & αὐτοκρατορική dominatio, sequitur omnes Apostolos fuisse monarchas, quia o- [illegible] acceperant claves regni cœlorum. Nam cui committitur offici- [illegible] clavium, illi quoque concreduntur claves. Sed Apostolis omni- [illegible] & sub illorum persona omnibus Ecclesiæ ministris committitur [illegible] cium clavium, quod est ligare & solvere, hoc est, remittere & reti- [illegible] peccata. Sicut enim Petro dicitur Matt. 16. v. 19. *Quodcunq; liga-*

Quod probatur quatuor argumentis.

verit.

veru, quodcunque solveris: ita omnibus dicitur ... *ligaverit is super terram, erunt ligata & in cœlo: qu... terram, erunt soluta & in cœlo.* Qui locus tàm aper... cunque torqueant Papicolæ, nihil tamen solidi, q... sint, inveniant, uti patet ex *l. 1. Bell. c. 12. col* 657 & ... etiam locus alter *Joh. 20. v. 23.* ex quorum colla... nihil aliud esse, quàm remittere; & ligare nihil al... peccata. Hoc ergo clavium officium, cùm omni... patet, ipsas quoque claves communes esse conc... & quens, si clavibus notatur principatus, tot erunt ... quot sunt ministri, ἄτοπον καὶ ἀδιάλογον. U... tur adversarii, duo notari velim pronunciata Bell... Nam 1. col. 658. C. inquit: *Inauditum est, in Eccle... quàm ordinis & jurisdictionis.* 2. col. 661. B. affirmat, *cla... bus Apostolis datas* Joh. 20. Ex quibus ita concludo. Cla... *aut* sunt ordinis & jurisdictionis, *aut* aliæ novæ. Non ... ditum esse Bellarminus adfirmat. Sin *illud*, Petr... cepit, præ reliquis Apostolis. Nam & his eædem ordi... nis claves sunt concreditæ, Johan. 20. vicissim non diffite... Sequitur ergò invicta conclusio, *Clavibus cœlorum non ... principatum, sed commune ministerium Evangelicum de...*

II. Si per dationem clavium primatus Petro fu... non amplius dubitâssent Apostoli, quis eorum foret pr... retur major. At de hoc ipso quæsiêrunt *Matth. 18. Marc. 9 L...* ubi Domino facilè fuisset respondere; *Nolite amplius ... Petrum constitui principem.* Sed nihil horum factum est.

Excipit Bellarminus col. 666. D. *Apostolos non intelex... promissionem Domini Petro factam, suspicatos tamen fuisse, ... rum contendisse.*

Resp. 1. Sine ratione hoc asseritur. 2. Verba & eoru... apertissimus, fatente ipso *cap. 12.* ab initio. 3. Licè in al... nes sint rudes, tamen cùm de primatu agitur, satis fu... 4. Si maximè cæteri non intellexissent, Petro tamen h... ig... am tribuere non possumus. Quî ergo factum, quòd ipse ... Apostolos non cohibuerit, & ad promissionem primatus ... provocarit?

III. Claves Petro datæ dicuntur claves regni cœlor...

[illegible] observatione, *Luc.17.v.20.* non est de hoc
[illegible] Quapropter neq; claves ejus mundanam & mon-
[illegible]itatem denotant, ideoque Pontifices falso eam Petro
[illegible] q[illegible] apiunt.

[illegible] Accedunt testimonia Patrum & quidem 1. *Origenis* parte
[illegible] tractatu 1. in Matth. p.36. Edit. Basil. anno 1571. *An*
Petro tantum a Christo claves regni cœlorum, nec alius beato-
rum eas accepturus est? Quòd si dictum hoc: Tibi dabo claves
[illegible]lorum, *cæteris quoq; commune est, cur non simul omnia & quæ*
[illegible], & quæ sequuntur, velut ad Petrum dicta sunt omnium
[illegible] 2. Augustini, qui tom. 10. homil. 27. col. 1222. de sanctis ait:
[illegible] est, quâ ad fidem pectorum dura reserantur. 3. Ejusdem
[illegible] tract. 24. in Joh. col. 572. *Ecclesia, quæ fundatur in Christo, cla-*
[illegible] cœlorum accepit in Petro, id est, potestatem ligandi sol-
[illegible]. 4. Hieronymi ad Jovin. l. 1. *cuncti claves regni cœlorum*
[illegible] 5. Hilarii qui l. 6 de Trin. p. 73. Edit. Basil. anno 1570. sic al-
[illegible] Apostolos: *O sancti & beati viri, claves regni cœlorum sortiti,*
[illegible] solvendi in cœlo & in terra jus adepti. Adde P. *Lombar-*
[illegible] l. 4. Sentent. d. 19. lit. C. p. 798. edit. Col. an. 1609. scribit: *Aliis*
[illegible] & mihi placere fateor, cunctis sacerdotibus hanc clavem
[illegible] ligandi & solvendi: Itemque *Marsilium Patavinum,* qui l.
[illegible]toris c. 6. p. 148. Edit. Francof. an. 1612. in ipso Papatu ante ali-
[illegible]cula, claves cœlorum non de absoluta dominatione, sed pote-
[illegible] mittendi peccata rectè interpretatus est. Ibidem p. 151. seqq.
[illegible] declarat, quomodo Christus dimittat peccata, & quomodo *Christus*
[illegible]dotes, nempe *Christus* αὐτοκρατορικῶς & judicialiter, *Sacerdotes & ministri*
[illegible] & recitativè. Sicut enim Dominus leprosum prius sanitati *ejus diver-*
[illegible], deinde ad sacerdotes misit, quorum judicio ostenderetur *simodè re-*
[illegible]atus, *Matth. 8 v. 4.* Et veluti Christus Lazarum jam vivificatum *mittunt*
[illegible] discipulis solvendum, *Johan. 11. v. 44.* Ita quamvis aliquis apud *peccata.*
[illegible] sit solutus, non tamen in facie, hoc est, notitia Ecclesiæ solutus
[illegible]tur, nisi per judicium sacerdotis. Et sicut claviger mundanus clau-
[illegible] vel aperiendo, reum vel solutum vel damnatum declarat, nul-
[illegible] tamen potestatem in reum exercet: Pari modo comparatum est
[illegible] ministris Ecclesiæ, qui sunt clavigeri cœlestis judicis, qui cœlum
claudunt vel aperiunt, id est, clausum vel apertum esse annunciant.

Ex his ergo omnibus luculenter apparet, claves ἀρχικῶς quidem
pote-

potestatem, εἰδικῶς verò, cùm dicuntur claves ... solutionem aut condemnationem, uno verbo ... licum significare.

Neq; nobis obstat locus *Apoc.3.v.7.* ubi de C... *habeat clavem David.* Fatemur enim per clavem ha... mam & absolutam in cœlo terraque potestatem, (qu... *Vega* Bellarmino contrarius interpretatur *d. cla...* Comm 2. sect.2.pag.180. 181.) Sed quid hoc ad claves A...

Discrimē inter claves Christi & Apostolorum. Magna enim inter utrasque differentia, cùm *Christi* ... steriales, *Apostolorum* ministeriales: *Christi* ... naria potestate conjunctæ; *Apostolorum* verò ad ... sionem & retentionem determinatæ: *Christi* sint infa... *lorum* quandoque fallant, cùm ministri Ecclesiæ no... σαι, quò spectat illud *Origenis:* Interdum qui foris m... & qui foris est, intus videtur retineri. Minimè omn... præsidii aliquid accedit ad claves Papales. Malè has ...

Quales sint claves Pontificales. tifex, pessimè usurpat. Non enim à Christo, sed ab ... fabricatæ; Apostaticæ, non Apostolicæ; Antichr... gelicæ sunt. Solvit quidem & ligat Pontifex, verùm ut ... *Solvit* enim infernum, & *claudit* cœlum: *solvit* loculos ... rum, & *claudit* suum ærarium. *Ligare* debebat pecca... sed *ligat* jura Principum. *Solvit* nocentes, *ligat* inn... *rit* sua decretalia; sed *ligat* divina volumina. *Indu...* Anti Christianam, & *ligat* libertatem Christianam. U... *verum, solvit falsum. Ligat bonum; solvit malum.* Ecce ... cœli claviger, & quàm laudabilis Christi vicarius! Excla... *barde*, & aude dicere, *Dæmonum magis quàm ovium pascua ...* consid. ad Eugenium. Diabolus ergo, Romane Pontife... quia Dominus nobiscum, uti quondam *Ecclesiæ Græcæ* ...

QUÆSTIO IV.

Quid pascere in Scripturis significet?

Primatus Papalis duobus fulcris innititur. PAparum Monarchia *duobus* potissimum *fulcris* sed vald... innititur. Alterum est *clavis Petri* Matth. 16.v. 19 A... *Petri,* Joh.21.v,12. seqq. *Ibi* primatum promissum; *hic* col... mant. Utrumque falsò. *Prius* modò evicimus, *posterius* ja... strabimus.

Hæc autem Romanensium est sententia, *Christi verbis,* ...

[illegible] successoribus, Romanis scilicet Pontificibus datam [illegible] Ecclesiasticam & Politicam super universam Ec- [illegible] te Bellarmino lib.1.de R.P.c.14.& seqq. Nervum ar- [illegible] vocabulo *pascendi* quærunt. *Nobis difficile non erit*, inquit [illegible] col.670. A. *ex hac ipsa voce*, Pasce *demonstrare, sum-* [illegible] *attribui, cui dicitur, pasce oves meas.* Et Greg.de Val. [illegible] pur.7 §.30.col.246.*verba*, Pasce oves meas, interpretatur. [illegible] *meas.*

[illegible] ab hoc etiam præsidio dejiciantur, *quidnam Dominus* [illegible] *voluerit*, paucis explicabimus.

[illegible] ab initio lubenter concedimus, Christum Servatorem solum Petrum hic esse allocutum, idq; tribus distinctis vi- [illegible] Christum ter negaverat. Sic enim communiter exponunt [illegible] stinus tom.9. tract.123. in Joh. c.21 colum.566 Edit. Basil. [illegible] *trinæ negationi trina confessio, ne minus amori lingua ser-* [illegible] *ri.* Et eodem tom. l.de util. pœnitent. c.1 col.1023. *Nu-* [illegible] *impleatur. Ter confitetur per amorem, qui ter negave-* [illegible] *morem.* Epiphanius contra Catharos, lib.2. tom.1 hær.59. fol. [illegible] anno 154[illegible]. [illegible] τῶν τριῶν ἀρνήσεων τρεῖς αὐτὸν προσκαλεῖται [illegible] *propter negatione ter ipsum provocat ad confessionem.* [illegible] 4 col.564 Edit.Basil.an 1564 in Oper.Christ.Poët.

[illegible] *trino* [illegible], *ut terna negantis*
[illegible] *pariline mero purgata maneret.*

Christus solum Petrum allocutus est, Johan. 21.

[illegible] Petro istis verbis conferatur summus principatus, [illegible] vox *pascendi*, absolutam potestatem & Monarchiam Eccle- [illegible] significet, disertè negatum imus. Quod ut ostendatur, præ- [illegible] *vocabulum pascendi in genere duobus potissimum modis acci-* [illegible] *propriè*, quo sensu idem est, quod alere aut cibum mini- [illegible] κυρίως vel *figuratè*, pro curare, prospicere, providere [illegible] duplicιter. Nam 1. Tribuitur *magistratui politico*, qui [illegible] pascere dicitur, ejus regimen, gubernatio & cura subjectorum [illegible], ut 2.Sam 5.v.2. *Dominus dixit ad me, tu pasces populum me-* [illegible] *& tu eris dux super eum.* Hic ergo pascere est ducem esse, vel [illegible]. Sic dicitur 2 Sam.7.v.7. *Judicibus præcepi pascere populum* [illegible] *el.* V cissim Apoc.19 v.15. *Ipse pascet* hoc est, *reget eos in vir-* [illegible] *ferrea.* Et hoc sensu Homerus Agamemnonem vocavit ποιμένα [illegible] *pastorem populi.* 2, Tribuitur *Apostolis & ministris Ecclesiæ*, ubi

Significa- ta verbi Pascere.

pascere idem est, quod docere, informare & ... tes obire. Sicut enim Pastoris propriè dicti ... 2.pascere in loco fertili & bono.3.mundare.ut ... defendere adversus lupos, & 5. amissas quærere & ... do Ecclesiæ ministri auditores suos ducere, re...ce ... ciboque spirituali reficere debent, quam ob... iam ... rium pasturæ rectissimè comparatur. Et hæc signifi... inculcatur, *Ezech.34.* ubi Dominus accusat sacerdotes, q... suum modo debito non pascant, sed tantùm semen... ginent. Sic *Actor. 20. v. 28.* Episcopi Ephesini dicun... *ποιμαίνειν*, hoc est, *pascere* (vulgata vitiosè vertit *regere*) ... *Ephes. 4. vers. 11.* conjungit Apostolus *ποιμένας καὶ διδ...* stores & doctores. Petrus *1. Epistola 5. vers. 1. & 2.* hort... omnes, ut *pascant*, hoc est, erudiant, & rectè du... mini.

Ex his igitur & aliis similibus dictis generalem de ... lam: *Quod pascere Apostolis & præconibus verbi te.bu... principatum aut dominium, sed unicè & semper mi...* Christus enim omnem primatum conceptis verbis p... *v. 25. & 26.* Reges gentium dominantur, vos autem n... causam Apostolus *2. Cor. 4. v. 5.* se & cœteros Apos... servos Corinthiorum. Et Petrus *1. Epist. 5. v. 2.* vult presb... providere, *μὴ ὡς κατακυριεύοντες*, non ut dominator... *Apostolica hæc est; Dominatio interdicitur, indicitur mini...* quit Bernhardus libr. 2. Consider. ad Eugenium fol. 239. ... anno 1517.

Pastura, quæ Petro commititur, ministeriū, non primatum notat. In specie verò, quòd significationem eandem habeat vox p... di, adeoque ministerium notet, non magisterium, cum Salvato... A. Petro, *Pasce oves meas*, sequentibus argumentis demonstra...

I. Nullus omninò Scripturæ locus adferri potest, in q... scere Apostolis & doctoribus tributum Monarch... de... principatum. Quæ igitur ratio erit, cur in hoc tantùm loco ... debeat?

Probatur septem argumentis. II. In textu græco bis habetur vocabulum *βόσκειν*, sem... *ποιμαίνειν*. Neq; dubium est, *ποιμαίνειν* hîc idem significare, qu... Ponuntur enim ut æquipollentia, & per unam pascendi voc... ducatur. Atqui *βόσκειν* pro dominio usurpatum non reperitur...

vel propriam, in cibi ministratione, vel menti- nis Latin.
prædicatione consistentem. Ergo & hic, cùm pro-
metaphoricam & ministerialem pasturam denota-
verbu τε ποιμαίνειν exponendum erit.
3. primatum hic notat, fiet id vel per se & ex nati-
dole; vel quia ad Apostolum dicitur, vel quia in specie Pe-
Sed nullo modo. Non primo, quia καθ' αὐτὸ præsupponit
quod requirit universalitatem subjecti & temporis. At
non semper dominium vel primatum significat, ipsis et-
haud diffitentibus. Non secundo, quia tot aliàs Monar-
quot Apostoli, cùm omnes Ecclesiæ pastores & doctores
Non tertio, quia hæc non ratio foret, sed principii petitio.
quæritur, An pascere, quod hîc Petro injungitur, pro ...
dominio accipiatur?

IV. Per pastu... am intelligitur vel Apostolatus & prædicatura,
vel primatus & præfectura Monarchica. Si prius: nihil
Petro præ cæteris Apostolis tributum fuit. Si posterius, 1. sine
hoc asseritur. 2. Apostolatu aliquod superius in Ecclesia offi-
statuitur, quod ineptum. Nam disertè dicitur 1. Corinth. 12. v. 28.
Ecclesia posuisse πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας. Si er-
Apostoli πρῶτοι dati, hoc est, primi & primarii sunt, Apostolatus
... erit & maximum in Ecclesia officium, nisi primo ali-
prius & superius absurdissimè confingatur. Ex quo sponte sequi-
Petro nullum peculiare munus præ reliquis Apostolis pascendi
... fuisse. Nam & ipsi omnes fuêre pastores, jussique sunt
oves Domini, Matth. 28. v. 19. Docete omnes, & Marc. 16. v. 15.
... omni creaturæ. Pascere enim nihil aliud est, quàm docere &
prædicare, quæque eò pertinent. Ergòne hinc omnes acceperunt
... potestatem, & tot fuerunt Pontifices, quot Apostoli?

V. Si Petro hic committitur universalis præfectura & pastura,
... quoque Ecclesiam pascere debuit. Verùm non fecit, & ne qui-
dem facere potuit, sed unà cum ipso, & pari prorsus modo, cœteri A-
postoli oves Domini curârunt.

Neq; valet exceptio, Petrum partim per se, partim per alios pavis-
se gregem universum. Nam 1. non dicitur, Pascant alii, sed Tu Petre pasce
oves meas. 2. Nunquam legitur, quòd Christus hanc vicariam pascen-

di rationem vel instituerit, vel approbârit. 3. Si alii debuer... re, quid opus fuit Petro? 4. *Aut* non voluit omnes pascere, *aut* non ... tuit. Si *prius*, negligens fuit. Si *posterius*, Christus impossibile præ... quod in scholis Papisticis absurdum. 5. Debebat Petrus pas... gnum amoris. Hunc autem non declarâsset, si per alios pavisse... sunt enim & sceleratissimi Pontifices, Christum odio, non amo... sequentes, per alios pascere. 6. Si κηροφύγιον hoc procedat, pa... esse poterunt & imperiti Laici, & seculares principes, nimiru... rum operâ utantur. 7. Si Petrus pascebat per alios, faciebat ... ut Apostolus, *vel* ut persona superior. *Non illud*, quia omnes A... erant pares. *Non hoc*, quia munere Apostolico nihil sublim... us. 8. Petrus per Apostolos pavisset, utique hi pro Petro. At Christi dic... tur Apostoli, nunquam Petri. 9. Non opus fuisset tot Apostol... & ... storibus universalibus, sed suffecisset unus Petrus, qui post ... multos in pascendo & prædicando vicarios ordinâsset. 10. Petrus ... vocavit Apostolos, nec emisit ad prædicandum, nec eunt... mandatis instituit. Ergo per illos non pavit aut prædicavit. A ... enim planè non pendebant illi: *nec in doctrina*, quia Spiritus ... eos in omnem veritatem duxit; *nec in ministerio*, quoniam à Ch... sunt missi; *nec in modo ministerii*, quia Paulus triennio præd... ante visum Petrum; *nec in clavium potestate*, quia hanc à Christo pa... acceperunt. 11. *Galat. 2. v. 11.* Apostolus Paulus Petrum reprehen... Num & hoc Petrus per Paulum faciebat, adeoque semetipsum ... bat? ἄτοπον. Et tamen illo ipso tempore factoque Paulus Eccl... maximè pascebat: quod unum si diligentiùs consideretur, omnis p... matus Petrinus in fumum abit. Nam 1. summum Pontificem Petru... ex hypothesi Papistica in doctrina simulare. 2. simulando timer... timendo errare. 4. errantem à subdito vituperari. 5. vitupera... non indignari, sed 6. ad vituperantis admonitionem se corrigere ... omnia cum absoluto primatu, & potestate infallibili in æternum, consistere aut conciliari nequeunt. Paulus enim Petrum non adm... nuit, ut herum servus, aut magistratum subditus: sed *In os*, inquit, *re... stiti*, & hoc publicè, multis audientibus, sine omni submissionis indi... cio; quod alioquin subdito & inferiori non licet. Rectè enim *Hier... nymus* dixit, ut citatur in decret. caus. 2. quæst. 7. cap. Paulus: col. 428 Edit. Lugd. an. 1605. *Paulus Petrum reprehendit, quod non auderet, n... se imparem non sciret.*

17. Non

VI. Non inutiliter huc referri possunt omnia ista argumenta, quibus Petri Pontificatus à Papicolis confictus potenter destruitur. Si enim Apostolus Petrus Monarchicam quandam pro cæteris potestatem nec accepit, nec unquam exercuit, sed Apostoli omnes, pari consortio honoris & dignitatis præditi, Ecclesiam unanimiter gubernârunt, ultrò sequitur, neque hîc pascendi vocabulum de universali dominatu exponi vel posse vel debere. At prius istud verissimum, & meritò apud quosvis pios extra dubitationis aleam positum est, 1. ob *Scripturæ silentium*. 2. ob *Petri ad Samaritanos ablegationem*, Actor 8. v. 4. 3. ob *Judæorum cum Petro expostulationem*, Actor. 11. v. 1. & seqq. 4. ob *communem controversiarum decisionem*, Act. 15. v. 5. & seqq. 5. ob *communem Ecclesiarum inspectionem*. 6. ob *Petrinam dominatus prohibitionem*. 1. Pet. 5. v 2. 3. 7. ob *æqualem Pauli cum Petro dignitatem*. 8. ob *Apostoli Pauli prærogativas*, quæ argumenta omnia fusè tractata & propugnata sunt in scholis meis Academicis *disp. 4. quæst. 6. th. seq. & seqq.*

De terminis Latin.

VII. Accedit tandem consensus Patrum piorum, qui nobis per omnia sunt ὁμόψηφοι. Origenes parte secundâ operum tract. 1. in Matth. pag. 36. Edit. Basil. anno 71. ait, *Cur non simul omnia, & quæ prius dicta sunt, & quæ sequuntur, velut ad Petrum dicta, sunt omnium communia?* Cypr. tract. 3. de simplicitate prælatorum vel unitate Eccles. p. 297. Edit. Pamel. ap. Joh. le Preux. an. 93. affirmat, Petro non majorem quàm cæteris datam esse potestatem. *Hoc* (inquiens) *erant & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis.* August. tom. 3. lib. de agone Christi c. 30. col. 776. Edit. Basil. *Cum Petro dicitur, omnibus dicitur, Amas me? Pasce oves meas.* Tom. 9. in Johan. c. 21. tract. 123. col. 566. Edit. Basil. *Quid*, inquit, *aliud est, si diligis me, pasce oves meas, quàm si diceretur, si me diligis, non te pascere cogita, sed oves meas: sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam: dominium meum, non tuum.* Ex quibus verbis luculenter apparet, pasturam istam Petro commissam in ministerio tantùm, non in principatu aut magisterio fuisse repositam. Similiter istud pascendi munus exposuit *Bernhardus*, cum serm. 2. de resurrect. f. 33. Edit. Parif. anno 1517. scribit: *Petrus mandatum accepit tertiò, pascere gregem Domini. Pasce, inquit, mente; pasce ore; pasce opere. Pasce animi oratione, verbi exhortatione, exempli exhibitione.*

OBJECTIONES.

Et hactenus rationes pro sententia nostra in ... Restat, ut objectiones Pontificiorum perca... potissimùm commemorat *Bellarminus* l. 1 de R... dine.

1. *Non propriè dicitur pascere alium qui ... ministrat, sed qui procurat ac providet alteri cibum, ... & gubernatoris est.*

Resp. 1. Concedimus, pascere *tùm* mini... cibi aliquando denotare. Utroque autem modo ... omnes Apostoli pascebant, nempè *tùm* Evangelium ... Ecclesias curando. Ille igitur peculiare nil habuit: Im... utroque modo pascunt, id est, prædicant & curan... quoque potestas gemina esse dicitur, consistens *tùm* ... retentione peccatorum, *tùm* in disciplina curâve Ecc... autem si est gubernare & Pontificem esse, tot olim fue... quot Apostoli; nunc sunt, quot Episcopi. Utrumq; ...

2. Pasturæ ita debet includi prospectio, ut non ... porrectio. Non enim pascit secundum sensum & manda... qui Evangelium planè non annunciat. Aliàs & princeps ... stor esse posset, & Christi mandato satisfecisset Petrus ... quam prædicâsset, quod vicissim ἄτοπον. Quapropter ... & Episcopi Papales à concionibus habendis planè ab... certè pastorum, sed luporum titulos merentur. Produnt ... psos, quòd dignitates quærant, sed labores fugiant. Ut vo... fruantur, suggestum aversentur. Ut otiati possint, prædicand... aliis contra morem omnium priscorum Ecclesiæ Episcopor... nunt. Sed *væ pastoribus Israël, qui pascunt semetipsos: nonne g... storibus pascuntur?* Clamat è cœlo Dominus apud Ezech. ...

II. *Per pascere intelligitur omnis actus pastoralis, ideoq; ... præbere cibum, sed etiam ducere, tueri, præesse, regere, castigare. ... Scripturis pascere passim accipitur pro regere*, ut Psal. 2. v. 9. ...

Resp. 1. Non negamus, omnia pastoris officia per illud ... jungi, primarium tamen est prædicare vel cibum ministrare. ... unius inclusione procedendum est ad alterius exclusionem. C... go Pontifex principalem pasturæ partem negligat, pastoris ... non fungitur.

[illegible] omnibus Apostolis & quibusvis Episcopis con[illegible]
[illegible] omnes propterea Pontifices sunt.
[illegible] pascere in Scripturis poni pro principatu & sum-
[illegible] sermo semel de Christo, ut *Psal. 2.* (quamvis ibi non sit
[illegible] de magistratu politico, ut *Esa. 44.* Quando au-
[illegible] Episcopis vel doctoribus Ecclesiæ, nunquam domina-
[illegible] semper ministerium omnibus commune significat.
Si maximè doctores verbi dicantur etiam regere gregem si-
[illegible]: illud tamen regimen non est politicum, sed Ecclesia-
[illegible] papisticum, sed Evangelicum: non uni proprium: sed o-
[illegible] collatum: non in præfectura Principali, sed in cura Pastorali
[illegible] consistens.

[illegible] *Verbum, quod Johannes posuit est* ποίμαινε, *id est, pasce regen-*
[illegible] regendo. Ita enim sæpè accipitur, unde Homerus regem Agame-
[illegible] vocat ποιμένα λαῶν Et Matt. 2. v. 6. ex Mich. 5. v. 2. itemq; Apoc.
[illegible] ποιμανεῖ, *quod tamen nihil aliud, quàm regimē significat.*

R[illegible] fatemur ποιμαίνειν nonnunquam notare dominatum,
[illegible] hoc non semper fit, propterea argumento nulla inest conse-
[illegible], cùm constet ex meris particularibus.

2. Ephesini debebant ποιμαίνειν ἐκκλησίας, *Act. 20. v. 28.* Christus
[illegible] ποιμένας, Ephes. 4. v. 11. Petrus monet Episcopos ποιμαίνειν,
[illegible] 5. v. 2. Num verò propterea hi omnes summi sunt Pastores &
[illegible] Ecclesiæ? Annón ποίμνιον quodvis, & grex quivis suum ποι-
[illegible] Ergo [illegible] & suum Pontificem & Monarcham? ἄτοπον.

3. *Aliud* est ποιμαίνειν principum; *aliud* doctorum Ecclesiæ. *Illi*
[illegible]ntur; *hi* non sic. *Illi* imperant; *hi* [illegible] aut. Quare *à pastoratu*
[illegible] ad pastoratum Ecclesiasticum non licet argumentari.

4. Adde, quòd [illegible] in una civitate, si nempè regimen
[illegible]craticum, multi sint principes, adeoq; boni ποιμένες. Ergône
[illegible] h.?

5. Quid per ποιμαίνειν Christus intellexerit, ex verbo βόσκειν sa-
[illegible]stat, quod ibi bis ponitur. Hoc autem non notat dignitatem
[illegible]alem, sed curam pastoralem, ideoque & ποιμαίνειν, quoniam
[illegible] polle[illegible].

Quæstio V.

Quid nomen Papæ significet, & cui verè conveniat?

B[illegible] Romani præsulis primatum probaturus, tandem
in ti-

in titulis & nominibus honorarus subsidium ...
Imprimis verò urget vocabulum Papæ. *Primum ... communissimum atq; antiquissimum Episcop. Roman...* ex quo tribus modis primatum colligi ad ... vis autem ratiuncula hæc planè sit infirma ; ... quàm alicui titulos indebitos deferri; attamen ... tur sapiens, *Prov.26.v 5.* nonnulla respondebimus, ... ne Papæ. 2. Quibus hoc nomen olim sit tributum, & ... aut Monarchiam indicet? 3. An Romanis ... veniat, verève assignari queat?

I.

De nomine Papæ.

Variæ notationes nominis Papæ. Quoad ἐτυμολογίαν hujus nominis non ... censent *Hebraicum* esse, alii *Latinum*, alii *Græ...* tentia verò maximè conformis videtur.

1. Hebraica. Qui Hebraicam etymologiam quærunt, à voce ... quæ significat Patrem, unde Abbas, & germ. ein ... vant, ut primùm literas transponant, unde PA, po... gem... Papa. Sed nimis remotum & planè coactum ho... telligit ?

2. Latina, quæ septuplex. Apud Latinos *septem* potissimùm Etymologiæ ... 1. Quidam ex duorum vocabulorum notis ... cunt, ut idem sit, quod *Pater Patriæ*, quam notatio... get *Fabricius Adnanius*, tract. de tempore, p. 121. Has eum... mani olim abbreviatè & separatim sic notârunt PA. P... rum incursione corruptas, & per imperitum vulgus vim ... nón intelligens, contractas esse autumant, non secus atque ... antiquarum literarum S. P. Q. R. depravata est. Eas en... quædam ad vaticinium Christi insculpsit in hunc sensum, *Salvum, Quem Redemisti:* quod prisci Romanorum perverten... putârunt *Senatum Populum Que Romanum.*

2. Alii derivant à vocabulæ *pupa*, puparum, quæ fuit ... culæ ad lusus puerorum factæ, atque hinc nostrum germanicum Pupp. Dictum hinc arbitrantur Papam, tum quia ipse ... pa, tum quia cultum puparum vel imaginum in Ecclesia ... xerit.

[illegible] Papillis, delicatissima & nobilissima corporis [illegible] Pap[illegible] Cancellariæ derivavit, referen-[illegible] in reg. [illegible] Concilii Trid. p. 303. Sunt autem Pa-[illegible] Etym. c. 1. *capita mammarum, quas infantes* [illegible] *Dictæ, quod eas infantes quasi pappant*, (id est, [illegible] *gunt*; vel quòd papularum sunt similes. Hac er-[illegible] indicare voluerunt, ex Papa, velut ex papillis Eccle-[illegible] elligendum esse, cùm tamen venenum potiùs hæreti-[illegible] ac [illegible] angelicum propinet.

[illegible] *Pappo*, carduorum flore; qui marcescens in lanugi-[illegible] ita per acrem diffundens; ut veluti flosculus evolet. [illegible] Edit. Basil. apud Henr. Pe-[illegible] lib. 3. de Nat. rerum fol. 55. Edit. Basil. apud Henr. Pe-[illegible]

—— papposq; volantes,

[illegible] nimia levitate cadunt plerumq; gravatim.

[illegible] utraque etymon, scribit *Johan. Corasius* lib. 5 Miscell. Juris, [illegible] Colonienſ. anno 1598. *ad brevitatem vitæ, quam* [illegible] *videmus, ut sicut flos ille Pappus appellatus, in* [illegible] *& sicut nebula citissimè evanescit: sic Papæ anni brevi defi-*[illegible] Unde dici solitum, nullum hactenus ex [illegible] tam robustum vitalemve fuisse, qui annos Pro-[illegible] Et usu etiamnum servati fuerunt, ut cùm crea-[illegible] ad S. Petrum Romæ ducitur, exurantur ante eum [illegible] verborum enunciatione, *Sic transit gloria mundi, Pa-*[illegible]

5. Nonnulli a voce *Pater*, sed corruptè pronunciatâ, sicut pue-[illegible] pronunciare solent.

6. Alii ab interjectione *Papæ*, quæ est admirantis, ut nomine [illegible] quivis statim miretur monstri istius fastum, luxum & [illegible] spectat glossa in procem. Clem. in V. Papæ, col. 8. Edit. [illegible] anno [illegible] *Vere admirabilis est, quia vices Dei in terris gerit*, [illegible] Anglicus in Poëtria nova, *Papa stupor mundi.* Et circa fi-[illegible] Qui maxima rerum, *Nec Deus es, nec homo, quasi neuter es inter* [illegible]

Ad Papam quoque propterea rectè accommodatur illud [illegible] in Eunucho: *Papæ, hæc superat ipsam Thaidem.*

7. Denique sunt, qui à *participando* derivatum innuunt, unde [illegible] Abbas ille interrogatus, *Papa, cujus sit partis Orationis?* respondit *Parti-ci-*

ticipis & causam addidit, *quia partem capi[illegible] cum totius orbis doloris significatione, sine mod[illegible]*

3. *Graeca quae verissima.* Verùm cùm omnes hæ etymologiæ non ve[illegible] væ sint, suo eas loco relinquimus, & Papam v[illegible] cum esse censemus, quo blandientes pueruli [illegible] consueverunt, ut ita Papa idem sit, quod *Pater.* Con[illegible] ex *Suida* sic scribente: ὅτω ἢ λέγεται [illegible] καὶ κατὰ ἀναδιπλασμὸν παππας. Atque hinc πα[illegible] proavus Utitur hac voce *Philemon Comicus* apud At[illegible] dicitur, χαῖρε πάππα φίλτατε, *salve Pater*[illegible] *rus* l.br. 6. Odyss. ubi filia dicit Patri; πάππα φί[illegible] quem locum sic vetus autor *Dydimus*: πάππα [illegible] νεωτέρε πρὸς πρεσβύτερον, id est, *Papa est vo[illegible] ris ad seniorem.* Cælius Rhodiginus lib 6. L.A. cap 43. [illegible] ista hæc prodidit: *πᾶς infantili allocutione Pater [illegible] per Anadiplasiasmum factus fit πάππας, sicuti μᾶ [illegible] Mamma. Hinc Bithyni Jovem* Pappam *salutar[illegible] est, à Scythis Jovem* Pappeum *dici.* Hinc & Latin[illegible] Pappos, uti patet ex *Ausonio* ad Nepotem, p. 127. edi[illegible]

Qui refugit matrem, pappos aviasq́; tremente[illegible]
Anteferunt patribus seri nova cum nepotes.

A nomine isto descendit verbum παππάζειν seu πα[illegible] sare, quod est infantium more Patrem blandè appellare [illegible] lib. 5. Iliad.

ὐδέ τι μιν παῖδες ποτὶ γούνασι παππάζουσι, quod sic redd[illegible] πάππα φωνοῦσι, πατέρα καλοῦσι.

Ita ergo ex hactenus dictis constat, Papam esse nome[illegible] noris & dignitatis, suæque originis vi patrem à filiis h[illegible] & blandè compellandum significare, adeoque idem esse, [illegible] ἀρχῆς, vel Patrum princeps. Ἀρχὴ enim græcè princ[illegible] pat[illegible] *Isidorus* l. 7. cap. 7. Nonnulli insuper à Papæ vocabul[illegible] Pfaff deducunt, ideoque per se honorificum esse volun[illegible] men loco 62. m. p. 186. à Chaldaico *Pafles Pasi*, quæ voces [illegible] ficant, derivatum arbitratur. Sed hæc de ipso nomine suffi[illegible]

II.

Quibus hoc nomen in Ecclesia olim tributum fu[illegible]

Romanenses putant, esse nomen suo tantùm præsu[illegible]

[illegible] a quo & ipsi Papistæ & Papicolæ, sicut à Ponti- [illegible]. Sed graviter errant, quandoquidem modò [illegible] quoad originem esse nomen commune & cuivis patri [illegible].

[illegible] verò spectat *acceptionem Ecclesiasticam*, Papæ titulus *Epi-* [illegible] patribus spiritualibus, indiscretè fuit tributus. Neq; nega- [illegible] Romanos pastores sic appellatos esse. Ignatius enim Epist. [illegible] p. 2. Edit. Paris. in 8. anno 1558. Anacletum vocat *Papam*: [illegible]nus in Novellis, Episcopum Romanum ἁγιώτατον τῆς [illegible] μης πάππαν, *sanctissimum senioris Romæ Papam in-* [illegible]

Olim Episcopi dicebantur Papæ.

[illegible] autem solis Romanis fuerit proprium, adeoque à nomine [illegible] primatum Ecclesiæ firma sit collectio, istud modis omnibus [illegible]. Nam & Cyprianus *lib. 2. Epist. 7.* vel *Epist. 31. p. 71. edit. Pa-* [illegible] *91 in fol. apud Job. le Preux.* à Presbyteris Romanæ Ecclesiæ [illegible] *et Galerius* à Cypriano quærit; *Túne es quem Christiani* *Papam nominant?* Apud Nicephorum etiam *l. 6. c. 9 p. 238. Edit.* [illegible] *an. 1561.* Dionysius Alex. Heraclium præcessorem suum, Papam [illegible] *L 18. C. 45. p. 943.* Eulogius Alexan. Episcopus Papa dicitur. Hie- [illegible]us insuper hunc titulum defert *Augustino* in omnibus episto- [illegible] Bellarminus ipse diffiteri non potuit. Et Aug. tom. 2. oper. E- [illegible] Ep. [illegible] 3 14. 17. 18. 25. 30. *Aurelium Episcopum* Papam nominare [illegible].

Ita ergo nomen hoc in primitiva Ecclesia Episcopis omnibus [illegible] commune fuit, donec tandem instituti sunt quatuor μητροπολῖται vel [illegible]politani, qui reliquis Episcopis præessent, & disciplinam in cer- [illegible] provinciis conservarent. Hi dicti sunt *Patriarchæ*, & κατ᾽ ἐξοχὴν [illegible], fuitq; ordine *Primus* Romanus, *Secundus* Alexandrinus, *Tertius* [illegible]chenus, *Quartus* Hierosolymitanus, quibus additus fuit Con- [illegible]politanus, qui postea locum *secundum* obtinuit. Tandem ve- [illegible] Romanus Episcopus fastu & ambitione inflatus, reliquis, excepto [illegible] Patriarcha Constantinopolitano, abolitis, primatum sibi rapuit, ad- [illegible]que universalis πάππας factus est, de quo titulo etiamnum solus, [illegible] præter omne jus & fas, gloriatur. Nos verò, quia nomen istud in [illegible] commune fuit, sic argumentamur:

Deinde hoc nomẽ tributum Patriarchis.

Tandem soli Episcopo Romano.

Si Papam dici, est summum Ecclesiæ Pastorem & Monarcham esse, tum [illegible] *olim multi fuère simul monarchæ, & multi etiamnum simul esse pos-* *sunt.*

sunt. Ratio in promtu, quia nomen hoc non [illegible] inveniтur, hodieque tribui potest. Quonia[illegible] Hinc titulum Papæ primatum aut Monarch[illegible] cludimus.

Quantumvis autem hæc ita sese hab[illegible]ant, [illegible] scribit Bellarminus *lib. 4. de R. P. cap. 31.* trib[illegible] mo[illegible] colligi posse Romani Episcopi prin.atum.

Objectiones Bellarmini ex nomine Papa.

1. Quia per Antonomasiam, cùm absolutè [illegible] solus intelligatur, quod probat ex Concilio Ch[illegible]ced[illegible]

Resp. 1. Episcopus Romanus non sem[illegible] est Papa, sed sæpè cum adjectione vocabuli *Roma*[illegible] cilio Chalcedonensi prolata, fuerunt legatorum E[illegible] Quare constabat facilè, quem illi Papam intell[illegible]ger[illegible] deretur Leo, nec Romanus, nec Romæ. 3. Et ali[illegible] absolutè dicti sunt Papæ, videlicet cùm sciretur, d[illegible] qu[illegible] tutus esset. Sic Arsenius, cùm apud Athanasium tom 1 [illegible] dit. Commel. anno 1601. ait, Dilecte Papa, non Ep[illegible] sed Athanasium, Episcopum Alexandrinum [illegible] Galerius Cyprianum absolutè Papam vocat, [illegible] stiani suum Papam nominant? *Cyprian. l. 2. Epist. 7* [illegible] mel. in fol. 1593.

II. Quia solus ipse totius Ecclesiæ dicatur Papa, quod [illegible] bat ex Concilio Chalcedonensi act. 16. & Bre[illegible] cap. 22.

Resp. 1. Etiam Cyprianus universaliter dictus e[illegible] Pa[illegible] norum, ideoque à titulis istis honorariis ad primatum n[illegible] let consequentia. Solent enim homines in laudatiunculis & [illegible] se liberaliores. 2. Episcopus Romanus à nullo dictus est [illegible] siæ Papa in Synodo Chalcedonensi; præterquam ab ips[illegible] Domino illustres affingit titulos, ut suffragetur sibi 3. S[illegible] dictus sit Papa & caput totius Ecclesiæ, hoc tame[illegible] fact[illegible] ob primatum jurisdictionis, sed tantùm ordinis & d[illegible]gn[illegible] enim ob celebritatem urbis Romæ inter Metropo[illegible] concessus fuit primus, hinc Pater Patrum, adeoq[illegible] Papa [illegible] hoc est, primus & summus Episcopus ordine, non pote[illegible] tus est.

*III. Quia Episcopus Romanus à toto mund[illegible] & [illegible]

De terminis Latin.

[illegible] ipse vero neminem vocat Papam vel Pa[illegible] fratres.

[illegible] Romanos Episcopos hunc sibi honorem ex am[illegible] sed quo jure? 2. A. Petrus se non Patrem, sed συμπρεσ[illegible] Epist. 5. v. 1. Ergo Papa non fuit. 3. Romanus Episco[illegible] Episcopos non solebat appellare filios, sed fratres & [illegible] sic ipsum quoque alii vocarunt. Ecclesia Romana [illegible] in literis suis Papam nuncupat: Et Patres in Concilio [illegible] politano Damasum vocant συλλειτουργόν, comministrum [illegible] uti legitur apud Theodor. l. 5. c. 9. p. 278. Edit. Co[illegible] 3. Iniquum igitur est, quod hodie Patris Papæve titulum [illegible] rogat, cæterosq; omnes filiorum vel potius famulorum contentos esse oportet.

III.

[illegible] Romani præsules hodierni verè Patres vel Papæ sint, [illegible] nuncupari possint?

S[illegible] vitam & mores [illegible] inspiciamus, nihil certè pa[illegible] Magis proditores, quam Patres [illegible] magis raptores, quàm Pastores, adeoque non nisi καταχρηστικῶς [illegible] Papæ Patresve appellantur. Quod ut ostendatur, præcipu[illegible] proprietates considerabimus, factaq; applicatione [illegible] es, nullam earum Romanis præsulibus verè compe[illegible] quens Patrum titulo indignos esse demonstrabimus.

[illegible] quinq. potissimum requisita, in quibus officium & [illegible] patris consistit, adeò, ut qui illis destituitur, hono[illegible] nomine exornari neque possit, neque debeat.

Quinq; requisita germani Patris, quæ in Papa Romano non inveniũtur.

Pri[illegible] patris requisitum est GENERATIO LEGITIMA. Ne[illegible] t aliquem appellare patrem, à quo generatus non est: [illegible] generatio extra conjugium, spurii nascuntur, non legitimi.

1. Legitima generatio.

[illegible] vero Romani præsules neque generant spirituales filios, & [illegible] legitimi non sunt. Ratio est in promtu, quoniam [illegible] & sponsi non Ecclesiæ Christianæ, sed meretricis Ba[illegible] enim Deus est primus summusque parens noster, qui [illegible] facit filios per prædicationem verbi, cujus præcones [illegible] patres nostri spirituales nominantur. Ego vos GENUI [illegible] meum, inquit Apostolus 1. Cor. 4. vers. 15. Quicun[illegible] à Deo, Optimo Maximoq; Parente, deficit, hic pater inter-

medius

medius & spiritualis esse nequit. Nam qui Deum ... quoque facit à sponsa ejus, vera & Christiana Ec... generabit ad vitam æternam? At verò Romani ... sunt, & à Deo deficiunt.

Romani Episcopi sunt Apostatæ.

Quia 1. Dei verbum negligunt. Nam 1. *Dei verbum negligunt, & nova f... fundam...* nimirum decreta sua, de quibus scribere non eruoe... care illum, qui leges Pontificiales, quàm qui ipsu... De... greditur, *Decret. cau.25. q.1 cap. Nulli*, col.880. Edi... Illud enim esse blasphemiam in Spiritum sanctum, vel pe... missibile, *cap.4. Violatores.* ead. col.

2. Dei cultum pervertunt. 2. *Dei cultum pervertunt*, tum quia non eo tantùm ... lunt, quo ipse coli vult, sed vanas ἐθελοθρησκείας excog... sunt processiones, peregrinationes, flagellationes, ... chameunia, vita monastica, & similia; *tum*, quia non unum D... lunt & adorant, sed sanctos etiam alios, præsertim Ma... eunt esse mediatricem salvationis, justificationis, reco... tercessionis, & nostræ cum Deo conjunctionis, in *Mariali* ... quam ajunt purgare omnium fidelium delicta, *Innoc. in Cra... dierum indulgentia*; de qua scripsit *Bernhardinus de B... Dominus fuit cum Maria; & ipsa cum Domino, in eodē labore ... opere redemtionis.* Et vicissim: *Salomon dicit, Turris fortiss... Domini, ad ipsum confugiet justus & exaltabitur: Nobis autem ... est, Turris fortissima nomen Dominæ, ad* Ipsam *confugiet pe... vabitur. Sepè quos Filii justitia damnat, matris misericor... Peccatores ad Mariæ nomen confugiant. Ipsum enim* solum *ad ... dum sufficit.* Neque Papicolæ à Patre suo sic informati Mariam ... tùm, sed sanctos quoque alios divino cultu prosequuntur, im... raro ardentius timent & reverentur, quàm ipsum Deum. ... *nus* de meth. histor. cap. 5. m.p.100. ita scribit: *D. Antonius ... in Italia & Gallia Narbonensi ardentiore voto, certè majore metu ... tur, quàm Deus immortalis.*

3. Deum blasphemiis proscindunt. 3. *Deum blasphemiis proscindunt*, 1. Quia Spiritum sanctum ... ficio judicis in Ecclesia militante perfungi non posse contend... constat ex *colloquio Ratisbonensi*. 2. Quia Scripturam sacram *nigrum ... atramentum & literam mortuam* appellant. Librum verò *Conformita-tum Francisci*, ipso Christi Evangelio digniorem & excellentiorem ... se perhibent, lib.3. Cerem. tit.27. Johannem Montilucinum ignia...

da...

[illegible] oniæ epistolam Pauli ad Romanos publicè præle-
[illegible] nec blasphemia Gregorii de Valentia, qui in An-
[illegible] *Non sanè, inquit, constare videtur, omne illud esse infalli-*
[illegible] *est dictatum. Quia videtur Deus non semel falsum*
[illegible] *per* [illegible] *dixisse.* 3. Quia Deos se nuncupari patiuntur, sicuti
[illegible] *Gomesius* dixit, quòd *Papa sit quoddam* NUMEN, *quasi visibi-*
[illegible] *Deum præ se ferens.* Thomas Stapletonus in princip. fid.
[illegible] in præfat. Papam nominat *Optimum Maximum ac Sempiter-*
[illegible] *in terris.* Tolentini legitur hæc inscriptio, Paulo III. OPTI-
[illegible] IN TERRIS DEO. Paulum V. haut ita pridem in tabella
[illegible], cum tali inscriptione: *Paulo Quinto* VICE DEO, *Christianæ*
[illegible] *Monarchæ invictissimo, & Pontificiæ* OMNIPOTENTIÆ *conser-*
[illegible] *acerrimo.* Referri huc etiam possunt sequentia elogia. Papæ
[illegible] n Deo consistorium, *Panormit. cap. Venerabilem de Elect.*
[illegible] habet dignitatem, *Mosconius l. 1. de majest. mil. Eccl. par. 1.*
[illegible] cœleste habet arbitrium. *Gloß. in decr. Gregor. l. 1. tit. 7. de*
[illegible] *c. Quanto, in verbo veri Dei vicem.* Unde tanta in Cle-
[illegible] VII. exorta fuit ambitio, ut cùm crearetur Pontifex, voluerit
[illegible] acclamari, κύριε ἐλέησον. Quæ certè omnia horribilis à Deo ἀπο-
[illegible] vel defectionis documenta non obscura sunt, adeò, ut in medio
[illegible] Papatu Nicolaus Lyra, apertè scribere non erubuerit, *Multos*
Papas inventos fuisse Apostatas.

Secundum requisitum est NATURALIS στοργή. Hanc enim ipsa ma- 2. Naturalis στοργή.
[illegible] Natura omnibus parentibus implantavit, siquidem quisquis natu-
raliter amat ea, quæ à se profecta sunt. Cùm ergò liberi ex ipsa paren-
tum substantia nascantur, hinc impensius & vehementius amantur. In
[illegible] autem nulla talis στοργή cernitur, iste vel non pater est, vel certè
paternum animum deposuit.

Jam verò si Romanos præsules iterum consideremus, nulla cer-
[illegible] στοργή, nullus adfectus verè paternus erga Christianos conspi-
citur, ut maximè hæc omnia simulent ad decipiendum simplices. Sunt *Romani*
enim 1. *Negligentes.* 2. *Immisericordes.* 3. *Iniqui* 4 *Tyranni.* *Pontifices*

1 *Negligentes sunt*, quia Ecclesiam, quam tamen tot scandalis & *sunt*
[illegible] refertam sciunt, non reformant. Fassus hoc est *Adrianus VI.* 1. *Negli-*
per legatum suum in Comitiis Norinberg. anno 1523. celebratis. *gentes.*
Scimus, inquit, *in hac sancta sede, jam aliquot annis, multa abominanda*
[illegible], *abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, & omnia denique in-*
per-

perversum mutata. Sic Pauli III. jussu novem ad ... dinales, partim Episcopi, peculiari libello ... describserunt, quem quidem latère perpetuò vol... *colai, Archiepiscopi Capuani*, in Germaniam ... *gerio* in annot. super Catal. hæret. tomo 1. fol. 251 ... lis sit status Ecclesiæ Romanæ, Pontifices utique, ... rectè fungi vellent, jamdudum eam reformare deb... venda scandala, & promovendam filiorum salute... ad hunc usque diem minimè factum est. Pro... nus reformationem *pedetentim*, sed experientia co... rum rectè adjecisse, vocem *pedetentim* ita intelligi da... millia annorum inter singulos passus aut pedes inte...

Præterea, ut Patres, sic universales & infallibi... Theologicarum judices se esse jactitant. Quo... sunt, de quibus etiamnum in Romana Synagoga ... certatur? *Catharinus*, Archiepiscopus Minorien sis, ... nis impugnavit; *Dominicus à Soto* defendit. *Torr*... nentiæ & jejunium quadragesimale ait esse de jure divino ... *nus* negat in lib. de residentia Episcoporum. *Becanus* ... tiæ ponit in cooperatione liberi arbitrii, disput. de aux... th. 6. & 7. *Bellarminus* negat l. 1. de grat. c. 12. col. 55... 13. col. 567. D. 568. A. Inprimis verò dissentiunt ho... Pontificis in temporalibus. *Canonistæ* illam directè & ... competere statuunt. *Bellarminus* hoc negat lib. 5 de R. P. & ... rectò pugnat. Malè hoc tulit Sixtus V. cujus ambitioni ... istud non satisfecit, ideoque se *supremam in omnes Reges &* ... *universæ terræ, cunctosq; populos, gentes & nationes non* ... *vinâ institutione, sibi traditam potestatem obtinere* affirm... contra Henricum III. Franciæ regem. Et scribit *Barclaius* in ... mo de potestate Papæ *cap. 13. p. 101.* parum abfuisse, quin ... larmini opera ob indirectum istud Pontificiâ censurâ ... tamen lis hæc nondum est decisa. Nam *Barclaius Senior* ... scripsit, qui post mortem ejus Mussiponti editus, in quo ... statem secularem in Principes Christianos Papæ denegat ... *Bellarminus* ægrè hoc ferens Apologiam composuit & ... *nior Barclaius* Bellarmino nuper respondit in libro, cui tit... *Pietas Barclai*. Jam si Romanus Pontifex pater esset, & pa...

[illegible] ios suos adeò litigare & digladiari non permitte-[illegible] num fluctibus ad tranquillum fidei portum mox [illegible] Cur ergo decisionem non fert, & controversiam istam [illegible] *An qui.. non debet?* Ast officium, de quo gloriatur, requi-[illegible] *non p*[illegible]? Ast ita judex non esset. *An quia non vult?* Sed [illegible] alienum. Quare non immeritò miramur [illegible] quòd Papa taciturnus assideat, ac velut otiosus specta-[illegible] lites istas intestinas aspiciat, quas tamen, cum omnia [illegible] pectoris sui habeat & errare nequeat, uno verbo & [illegible] cō po[illegible] ere posset. Patris profectò, filios sincerè amantis, [illegible] pugnas concedere, natosque inter dubitationum syrtes re-[illegible] ere.

II. *Immisericordes sunt*, quia jactitant se potestatem habere [illegible] animas à purgatorio liberandi, nec tamen illam exerunt. Ita e-[illegible] tur Clemens VI. in bulla: *Papa tantam habet in purgatorio & [illegible] potestatem, ut quantum quantum velit animarum numerum, [illegible] is locis cruciantur, per suas indulgentias liberare, & confestim [illegible] & in beatorum sede collocare possit.* Cur ergo cunctantur? Qua-[illegible] fructuosà potestate non utuntur? Si Patres, si sponsi & pasto-[illegible] destum, cur oviculas, cur filios, cur sponsam suam tàm horri-[illegible] er cruciari & à dæmonibus vexari permittunt, cùm facilè libera-[illegible] An hæc est cura pastoritia? An hic est magnus ille & pater-[illegible] r in filios? *Credat Judæus Apella, Non ego.*

III. *Iniqui sunt*, & hoc quidem multifariam. 1. *Iniqui sunt erga* [illegible] *Ecclesiam*, in qua omnia pro arbitrio disponere, & [illegible] nullo judi-[illegible] olunt, adeò ut *si Papa sua & fraterna salutis negligens, innumerabi-[illegible] populos acervatim secum ducat primo mancipio gehennæ, nullus tamen [illegible] presumere debeat hic redarguere culpas illius, quia cunctos [illegible] judicaturus, a nemine sit judicandus*, uti definitum est in decretis [illegible] 40. c. *Si Papa.* col. 130. Edit. Lugdun. an. 1605. Huc etiam perti-[illegible] caus. 9. quæst. 3. c. Nemo in verb. Neque ab omni clero. *Si [illegible] sententia contra Papam in aliquo negotio, videtur, quòd [illegible] Papæ standum esset.*

3. *Iniqui.*

In Ecclesiam.

2. *Iniqui sunt in Cæsares & Principes seculares*, dum gloriantur, [illegible] se super gentes & regna constitutos, *Extravag. Decret. l. 1. tit. 1. de pes. [illegible] c. super gentes. col. 197. Edit. Antwerp. ex offic. Philipp. Nutii* [illegible] 15[illegible]. Se habere utriusq; potestatis, temporalis nempè & spiritua-

In princi-

2. *Immise-ricordes.*

lis,

lis, Monarchiam ; *Sexti Decr. l. 1. tit. 6. c. 17. Fundam...* *Lugd. 1606.* Imperatoris coronationem ad se pertine... *De ... rii lib. 1. tit. 6. cap. 34.* Venerabilem. *col. 59. pradi... Edit.* vellere & dissipare, ædificare & plantare, *Decret. Gregorii I. Major. & Obed. c. 6. solicita, col. 190. Ejusd. Edit.* Sibi om... ram humanam subesse, & hoc omninò esse de necessitate sa... *trav. Com. l. 1. lit. 8. de Mai. & obed. c. 1.* Unam sanctam, *col. ... dem edit.* Hinc pro arbitrio regna huic adimunt, illi d... legitimos principes ob levem fortè, sæpius fictam quoq; o... lam excommunicant, omnibusque subditis obedientiâ per ... tis fulmen interdicunt, benevoli scilicet Patres. Hoc enim ... symbolum est & quotidianum exercitium:

Sic volo, sic jubeo, sic pro ratione voluntas.
Sed respondebit olim Dominus:
Sic volo, sic jubeo, sic pro ratione gehenna.

In precones verbi. 3. *Iniqui sunt in præcones verbi & ministros Ecclesiæ.* Non ... his tribuunt, quod ipsorum est, nempè libertatem contrah... trimonium. Quod si urantur, varias potius libidines, quàm legi... conjugia permittunt. Hæc enim fuit bruta vox *Cardinalis Cam...* in Comitiis Augustanis, *Continere non valentem melius facere, ... cubinas alat, quàm si unam legitimam uxorem ducat.*

In Laicos. 4. *Iniqui sunt in Laicos,* ut vocantur, vel fideles cæteros, ... am privant lectione verbi, ne convertantur; communione cal... nedicti, ne Sacramento integro fruantur; omni inquisitione & ve... tatis scrutinio, ne ad veram fidem perducantur, id quod sanè no... tris, sed prædonis est.

In parentes. 5. *Iniqui sunt in parentes,* quibus honorem à filiis deb... munt, adeoque irreverentiam & ἀστοργίαν inducunt. Docent ... beros, parentibus vel inconsultis, vel repugnantibus sese subdu... monasticam vitam suscipere, illorum non amplius recordari, co... quia cum iis fugere, & debitas ἀμοιβὰς contra præceptum Ap... non reddere, de qua ἀστοργίᾳ vide Eliam *Hasenmullerum c. 5.* Imò ... instigant adversus Patres, uti constat ex facto Papæ Paschalis II q... Henricum V. jussit gladium stringere adversus *Henricum IV. Patrem* quem filius inhumano prorsus modo in vincula conjecit, fœdoq... scelere, à quo & pagani abhorrent, incitante Papâ, ad mortem usque maceravit. Adrianus quoque quartus Pontifex Henrico Ang... licen-

[illegible] fecit contra voluntatem Patris testamento expressam, Fra- *31 De termi-nis Latin.*
[illegible] nfredum Andegaviensi suo comitatu spoliandi, teste Polydo-
[illegible] *tom. 1. lib. 13. Angl. Hist. p. 538. Edit. Gandav.* Num verò il-
los [illegible] putabimus Patres, paternoque adfectu præditos, qui patrum reve-
re[illegible] m tollunt, & naturales στοργὰς exstinguere præsumunt.

IV. Tandem *tyranni* sunt, non tantùm *occupationis*, quia vi & *4. Tyranni.*
[illegible] rapuêre primatum: sed quoque *administrationis*, & ratione
[illegible] adfectus in Christianos. Quam tyrannidem exercent.

1. *Foris quoad corpora.* Sæviunt enim in pios Evangelii confes- *Foris quoad corpora.*
[illegible] & è medio protinus tollunt, quicunque ipsis per omnia non ad-
[illegible] pulantur. Testatur id historia Waldensium & Hussitarum, testatur
[illegible] Germanicum, Patrum memoriâ. Innocentius III centum no-
[illegible] in Alsacia uno die cremavit, & in Anglia miserabilem tragœdi-
am [illegible] vit. Innocentius IV. Friderico Imperatori venenum propi-
[illegible] it. Bonifacius VIII. Gibellinos crudeliter infectatus est. Clemens
V. regem Cypri & ducem Venetorum catenis alligavit, & vinctos in
cœnaculo Pontificio circumreptare voluit. Paulus Vergerius, Episco-
pus Iustinopolitanus scribit, suâ ætate intra annos triginta occisos es-
se ex inquisitione pravitatis hæreticæ, Christianos 150000. Madet ad-
huc sanguine martyrum Hispania, Anglia, Gallia & Germania, adeò
u[illegible] verè scripserit Palingenius in Capricorno, p. 278. Ed Bas. 1574. *Pon-
tifices nunc bella juvant, sunt cætera nugæ; Nec præcepta Patrum, nec
Christi dogmata curant.* Conquestus de hoc ipso est ante Palingenium
Bernardus serm. 1. de conver. sancti Pauli, fol. 20. Edit. Parisiens. anno
15[illegible], ubi sic exclamat: *Heu, heu, Domine Deus, ipsi sunt in persecutione tua
primi, qui videntur in Ecclesia tua primatum diligere, gerere principa-
tum. Arcem Sion occupaverunt, apprehenderunt munitiones, & univer-
sam deinceps liberè & potestativè tradunt incendio civitatem.*

2. *Intus, quoad animas.* Non enim permittit conscientiis liber- *Intus quoad animas.*
tatem credendi, sed cogit ad fidem suam Apostaticam: Imponit ju-
g[illegible] traditionum & ceremoniarum anilium: interdicit cibo & potu,
q[illegible] Dominus sanctificavit: Fingit & figit pro arbitrio novas leges,
qu[illegible] as non verbo, sed ferro; non stylo, sed pilo persuadet, miserasq; a-
nimulas sub perpetua servitute captivas tenet. Verè enim dictum
[illegible] poeta.

Non argumentis is certat, sed magè ferro.

Hæc autem omnia ab adfectu & germana patris indole prorsus alie-

 na sunt,

na sunt, quippe qui non mortem, sed vitam, non ex... filiorum suorum in omnibus spectare debet; ex quo... quàm iniquè Romani præsules titulum Papæ Patris... arrogent.

3. Nutritio. Tertium requisitum est τροφὴ vel NUTRITIO. N... rentes debent liberis. Decet enim, ut qui vitam comm... tam quoque conservent, & necessaria alimenta supped... rum est, pullos suos deserere, non hominum, utpote q... ra Parens amorem in liberos, & unà cum amore nutri... di... plantavit.

Quid verò sanctissimus scilicet Papa noster? Simulat... triendi studium, & prolixis verbis de suo pascendi zelo & ... clamitat: sed rem ipsam si spectes, mera fraus est & dece...

Pontifex 1. Verum cibum adimit. Nam 1. *Verum cibum adimit.* Est autem cibus po... rum, & spiritualē nutrimentum nullum aliud, quàm De... ludq; *tum* ἀκουστὸν vel audibile, *tum* ὁρατὸν vel visibile. ... tur, *hoc* administratur; *Illud* Scripturis continet... Duplex Dei verbū. exhibetur. *Illud* litera & vox est, quæ legitur & audi... symbolum, quod videtur & accipitur. Utrumque est ve... cum, *Psal. 119. v. 50.* Verbum vitæ, *Joh. 6. v. 69.* quod mand... ore nostro sicut mel dulce, *Ezech. 3. v. 3.* adeò ut Evagrius re... rit, φαίνεται μὲν τὸ σῶμα σῖτος, τὴν δὲ ψυχὴν ὁ λόγος θεοῦ. ... *dem confortat corpus, sed animam Dei verbum.*

Utrumque autem salutare alimentum Papa turbat & ... erum enim codicem, illud τῆς ψυχῆς φάρμακον, uti *Chrys...* minat, suis tantùm clericis concedit; reliquis autem, qui di... Laici, facultatem Dei Verbum legendi & meditandi nequaq... cedit, adeoq; cibum spiritualem adimit. Audi verò hujus fact... & prætextum. *Quia* inquit Bellarminus lib. 2. de V. D. c. ... *si populus legeret Scripturas, non solùm non caperet fructum ...* *ris, sed etiam caperet detrimentum. Acciperet enim facillim... errandi tum in doctrina fidei, tum in præceptis vitæ ac morum.* ... tur Dei, illius Dei, qui hominum salutem unicè promotam cup... inquam, verbum non erit medium conversionis, sed seductio... ὄργανον veritatis, sed erroris; non verbum vitæ & fructus... tis & interitus? Apage istas blasphemias. Neque enim pr... abusum quorundam, omnis statim usus removendus & pr...

[illegible] *Scripturas*, vox & præceptum Christi Joh.5.v.39. [illegible] A Petrus ad omnes Christianos, 2. epist. v.9. *quòd* [illegible] *mon: Propbetico attendatis, quasi lucerna lucenti in loco ca-* [illegible] *a es illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Au-* [illegible] *ro*, clamat Chrysostomus, homil. 9. ad Coloss. p.1378. Edit. [illegible] el anno.1603. *Audite quæso vos omnes, quibus curæ sunt, quæ ad* [illegible] *pertinent, & parate vobis libros, medicamenta animæ. Si nul-* [illegible] *tis, Novum certè Testamentum vobis parate, Apostolorum a-* [illegible] *lia, magistros perpetuos. Hoc enim illud est, quod omnia quasi* [illegible] *corrumpit, quia lectionem sacrarum scripturarum ad solos Mo-* [illegible] *catis pertinere, cùm multò magis vobis quàm illis sit necessaria*, [illegible] modum idem Pater ait, tom,2. homil.2. in c.1. Matth.

[illegible] verò Romanus iste prædo codicem sacrum & Verbum Dei [illegible] fidelium excussit: ita & Verbum visibile, sacramq; Domi- [illegible] quoad partem alteram, nempe calicis benedicti commu- [illegible] lavit. Fatetur quidem *Concilium Constantiense*, Christum [illegible] utraq; specie instituisse sacrum istud epulum; hoc tamen non ob- [illegible] communionem sub una definivit, unde nõ immeritò à Luthe- [illegible] *Concilium Obstantiense* dictum est. Quod furtum & sacrilegium eò [illegible] lerabilius, quòd veram refectionem & consolationem anima- [illegible] at. Calix enim Novi testamenti est salutaris ille calix, de quo [illegible] est hic calix inebrietatis, de quo *Psal.22.v.5.* est illud vinum in [illegible] us ordinavit suam charitatem, dicente & exponente *Pa-* [illegible] lib. de corp. & sang. Domini. Est calix in Christi sanguine, [illegible] o nobis effunditur in remissionem peccatorum, *Matth.26.v.28.* [illegible] r, communione calicis fieri exhibitionem sanguinis, & [illegible] consequens obsignationem bonorum Novi Testamenti. Luthe- [illegible] *Mandatum Domini de poculo comprehendit vinum: vi-* [illegible] *tur sanguinem Christi: sanguis Nov. Test, hoc autem re-* [illegible] *peccatorum*. Quocirca qui calicem tollit ex cœna, simul bo- [illegible] adeoq; Christianos spirituali nutrimento privat.

II. *Adulterinum cibum porrigit*, cujus proprietates ut paucis de- [illegible]

2. Adulterinũ cibũ porrigit.

[illegible] *Alienus est & inconveniens.* In locum enim lectionis & prædi- [illegible] Bibliæ substituunt varias missas & theatrica spectacula, quæ [illegible] is, nec exemplum, nec præceptum, nec promissionem ha- [illegible] q; animas non pascunt. Et tamen misellæ plebeculæ persua- dent,

Qui 1. Alienus & incõveniens.

dent,satis esse,si tantùm Missam spectent,licèt ... sint soliciti.Hinc sacerdos ille Jesuwiticus, reteten... dixit Ingolstadii: *Libenter audire conciones & sæpe l... non est signum boni Catholici, sed hæretici, qu... mia nuce delectat.Unica autem Catholici volupta... sas,& sæpius confiteri.*Ut verò in templis,ita & ... sticis alienus cibus porrigitur. Raro ibi scripta Proph... stolorum explicantur: sed potius aniles fabulæ ... gnæ nugæ scholasticorum,id quod ante Lutheri ... familiare fuit.Nil audiebatur nisi *Lombardus,Thoma..., dus, Alensis, Bonaventura, Biel, Occam, Brulifer, ... trus de Palude, Pelbardus de Temesmar, Nicolaus de ... Major, Johannes Gerson, Johannes de Argentina, ... rett,* & alii de gente scholastica tenebriones. H... doctores Seraphici, hæc ἐδέσματα & ἡδύσματα illa, ... Papalia, quibus animi auditorum non nutrieban... rumpebantur. Huc pertinet historia de Ruperto ... *Flacius* lib.de dissens.p.81.Scripsit ille ante aliquot centum ... in visione revelatum esse,doctrinam in Ecclesia sese ad hu... habere, veluti si aliquis in tergo candidissimos saluberrim... gestaret,& tamen interim famelicus silicem manibus tenend... ret. *Quo,ait,sibi esse indicatum, Theologos sacram scripturam ... tergum abjectam neglexisse, & nunc s... meris sophismatibus mac... quærendo inde spirituale alimentum,ubi planè nullum esset.*

2. Crudus. *2. *Crudus,*quem masticare haut possunt. Sacra enim sua ... guâ vernaculâ,sed tantùm latinâ volunt peragi. *Etsi Missa,* ... Patercul in Concilio Trid.sess.5.c.8.*Magnam contineat popu... ruditionem,non tamen expedire visum est Patribus, ut vul... passim celebraretur.* Causam inter alias hanc reddit *Bellarmin...* de Sacram.in genere c.31.col.266.B. *Quia Sacramenta requirun... statem & reverentiam quandam,quæ melius conservatur, si ... guâ non vulgari & communi.* At verò cùm paucissimi linguam la... intelligant,quomodo inde nutriri & erudiri poterunt? Peri... est, ac si iis cibus proponeretur crudus & incoctus Hinc Apost... 14.*Nisi,*inquit,*manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur, ... dicitur? Eritis enim in aëra loquentes,*v.9.*Nam tu quidem benè grat... gis,sed alter non ædificatur.*v.17.Refert D.*Pappus* in Epit.Hist.p.7...

De termi- nis Latin. ... hodie ... Episcopos Slavorum linguâ Patriâ usos esse in ... Papa Nicolaus ægrè tulit, istosq; Episcopos graviter re- ... hi rectè responderunt, scriptum esse: *Omnis Spiri- tus laudet Dominum, & omnis lingua confiteatur ei.*

3. Impurus. 3. *Impurus.* Si enim maximè verbum Dei prælegatur, mox tamen ... glossis adulteratur, & Philosophicis Scholasticisque nugis ... *Papalis enim & Scholastica Theologia,* quemadmodum ... in Moria, *à Parisiensium Sorbona mixtione quadam ex ... & Philosophicis rationibus, tanquam ex Centaurorum ... disciplina conflata est.* Quam verò fraudem in falsatio- ... eloquiorum divinorum, eandem in depravatione Canonum & Pa- ... committunt, ut neq; horum ratione cibus defæcatus & purus ... Insigne exemplum legitur de tribus Pontificibus Zozi- ... Bonifacio & cœlestino, qui ad Concilium Carthaginense non e- ... erant scribere, *Sibi primatum in Concilio Niceno concessum esse, & ... Ecclesiis licere ad sedem Romanam, appellare,* cùm tamen ... hujus in omnibus exemplaribus inveniatur. Pari modo scripta ... miserè corrumpunt & dilacerant, & sic corrupta sub nomine ... cibi venditant, & Christianis credenda proponunt. Constat illud ... verò; vel ex solo *Indice expurgatorio,* quo omnia ista, quæ ipso- ... apostasiæ & idolomaniæ erant opposita, una liturâ delere non ... veriti, prætendentes, *magnum opus esse misericordiæ, corrigere ... Patrum.*

4. Durus. 4. *Durus,* quo conscientiæ non recreantur, sed macerantur; Chr... non nutriuntur, sed exsuguntur. Satis hoc evincit *dogma ... auricularis,* ubi peccata omnia & singula, unà cum omni- bus circumstantiis sacrificulo velut carnifici & tortori articulatè sunt enumeranda: *dogma satisfactionū,* ubi peccata non remittuntur, nisi ... ipsi, vel jejunando, vel corpus flagellando, vel ad loca san- ... peregrinàdo, vel bona distribuēdo, vel etiā statū pristinū, & vitā secularē, ut vocant, relinquendo: *dogma indulgentiarū,* ubi culpam in- ... redimi præcipiunt, adeò, ut nihil fermè remittatur vel ... datur, nisi pecunia numeretur. Hæc profectò nimis dura sunt ... non in Spiritus sancti officina, sed Vejovis Romani culina, in perniciem Christianorum præparata, ut non immeritò istam ... querelam repetere queamus ex Ezech. 34. vers. 3. & 4. *Væ ... Lac comedebatis, & lanis operiebamini: gregem autem*

autem meum non pascebatis, sed cum austeritate i[illegible] sævitia.

5. Nimius & immodicus. *5. Nimius & immodicus.* Omnium medico[illegible] est, nimiam cibi varietatem vel solam omnis ge[illegible] sam existere. Patriarchæ & Esseni Judæi vix[illegible] propter simplicitatem victus, auctore Josepho [illegible] *Francof. in 8. anno 1588.* Ac citantur Hieronymi verba [illegible] consecratione c. 30. legimus. distinct. 5. col. [illegible] *quosdam morbo articulari & podagra humoribus [illegible] ne bonorum ad simplicem mensam & pauperes cibos [illegible]* Eandem simplicitatem circa cibum spiritualem observa[illegible] vit in Scripturis sanctus Dei Spiritus. Unam tantùm & [illegible] lutem viam præscripsit, nempè ut credamus in Chr[illegible] mundi. Hæc enim summa est omnium concionum [illegible] *am, & credite Evangelio,* Mar. 1. v. 15 *Qui crediderit & [illegible] salvus erit,* Marc. 16. v. 16. Ab hac verò simplici[illegible] multis modis receditur. Non ibi contenti sunt [illegible] jungi oportet opellas sanctulorum, intercessiones [illegible] virorum, merita religiosorum, cappas Monacho[illegible] gentiarum, & similia excogitata phantasmata. Quo pacto [illegible] redduntur animi, ut quò confugiant, & ubi cibum quæ[illegible] niant. Alius apud Mariam, alius apud Catharinam, hic [illegible] um, ille apud Franciscum, alii apud alios auxilium quæ[illegible] intercessione salvari cupiunt. Quidam per Jejunia, qu[illegible] cia, quidam per Eleemosynas vitam æternam mereri g[illegible] procedendum est, jam circumducendus asinus palmalis, [illegible] da Sacramentalis hostia. Nunc quædam Sanctulorum rel[illegible] culandæ; nunc peregrinandum; nunc corpus flagellandu[illegible] ca sacra visitanda. Et quis omnes modos commemorat, qu[illegible] conficti sunt, & quibus miseræ plebeculæ spes salutis facta [illegible] strà? Hæc enim multitudo cultuum & varietas modorum contaminant, non pascunt, non secus atque ciborum n[illegible] corrumpit corpora. Rectè enim *Seneca* Epist. 2. *Varia & div[illegible] nant, non alunt.*

6. Infirmus & non satians. Tandem 6. *Infirmus est, & non satians.* Nunquam e[illegible] entiæ tranquillantur per dogmata Papalia. Nam si vel o[illegible] ris, si maximè varias indulgentias coëmeris, omnes sa[illegible]

De terminis Latin.

[illegible] ad mortem maceraveris, & omnia alia præstiteris,
[illegible] erit, tum sacrificuli imponunt: attamen perpe-
[illegible]um est de gratia Dei & salute tua, adeò ut ignores,
[illegible] hæres vitæ æternæ, an verò titio infernalis gehennæ?
[illegible] Bellarminus lib.3. de Justif. c.3. *Communiter ferè omnes*
[illegible]*unt, non posse homines in hac vita habere certitudinem fidei*
[illegible] Quam doctrinam approbat Concil. Trident. & anathe-
[illegible] ferit contrariam. Sic enim habet Canon 13. sess. 6. *Si*
[illegible] *omni homini ad remissionem peccatorum assequendam ne-*
[illegible] *ut credat certo, & absq; ulla hæsitatione propriæ infirmi-*
[illegible]*tionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit.* Quod verò
[illegible]m, quæ refectio conscientiæ oriri potest, præsertim in ten-
[illegible] peccata exaggerantur, fides infirmatur, & Deus iratus
[illegible]ur? Ut enim ventriculus non satiatur solis jusculis sine cibo
[illegible] sic animus non quietatur, sine certitudine divinæ gratiæ, quæ
[illegible] ille Christianorum cibus, exsaturans conscientias. Fiat
[illegible] nobis in hoc mundo, quicquid potuerit: modò Dominum
[illegible] propitium, abundè sufficit, & cum gaudio exspectamus fa-
[illegible] illa Davidis exclamatio, *Domine, quid volui præter*
[illegible] *Deficiat sanè caro mea & cor meum: Tu petra & pars*
[illegible] *æternum.* Psal. 73. v 25. 26. O nos autem miseros & infe-
[illegible] Domini favore & clementia semper dubitandum sit!
[illegible] quæremus auxilium, à quo petemus solatium & animarum
[illegible] ipsa fons salutis, & Deo omnis consolationis non sit in-
[illegible]d[illegible]? O miseram Theologiam & religionem, quæ con-
[illegible] mentes erigere aut firmiter refocillare nequit! O Papam
[illegible] & Patrem infidelem, qui filiis suis innumeros cibos propo-
[illegible] verò quod exsaturet, non proponit! Imò verò, si maximè
[illegible] ex singulari gratia & dispensatione spes quædam fiat salutis,
[illegible] tamen aliud nefarium dogma suggeritur, quo vicissim conscien-
[illegible] non [illegible]tietur. Quod verò illud? Ignis purgatorius est, quo
[illegible] fidem Papistica[illegible] omnes piorum animas cruciari oportet,
[illegible] quam in cœlum assumantur: Ille nimirum ignis est, quo ipsi da-
[illegible] torquentur, quem infernales spiritus succendunt, cujus tor-
[illegible] tanta sunt, ut exquisitissimi dolores & cruciatus hujus vitæ ne
[illegible] quidem illorum particulæ comparari queant. Huic ergo igni
[illegible] tua, *fidelis Christiane*, secundum Papæ definitionem subjicie-

tur. Ipsi inferno includèris: intolerabiliter c... damnatorum querelas, inter horrendas Diabo... inter perpetuas & exquisitissimas animi ... quàmprimum ex hac vita recesseris. H... tuum ... hoc clementissimi scilicet Papæ ferculum & via... ctam animam tuam erige e, & cum gaudio hi... *monum magis, quàm ovium pascua hæc!* Itàne ... prospicere? An hoc est illud ... æternum, quo... instillari debet, juxta exemplum Apostoli, *Cor. 3. v.* ... nenum est, instinctu Satanæ in Ecclesiam effusum ... & ... propinatum, ut Christi meritum extenuetur, ærarium R... cupletetur, omne solatium evacuetur, & Christian... ... sperationis barathrum præcipitentur.

4. Virtus & Pietas. Quartum Patris requisitum est VIRTUS & PIETAS. P... instar Regis in domo, cujus exemplum liberi, qu... ad ... râ sunt compositi, communiter sequuntur. Hinc P... operum lib. 1. polit. c. 13. p. 186. Edit. Lugd. ap. Gu... fol. an. 1590. *Putandum est*, inquit, *omnes, qui sunt in do... esse debere virtutum moralium, sed non eodem modo; q... rat, perfectam virtutem habere debet.* Rationem m... trisfamiliàs sit præcipere & id agere in domo, ... corpore. Ob geminam ergo causam virtus Pat... i est nec... *perium*, 2. ob *exemplum*. Sine virtute enim neque re... neque ad bonos mores invitare potest. Hoc ... m fi... plis, per quæ mollissimè suadetur, ut in proverbio dicitur. R... dianus:

— — Non sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis.

Homines enim *malunt exempla, quàm verba: quia loqui fa... ... præstare difficile*, Lact. lib. 4. Instit. c. 23. p. 306: Edit. Lugd. ap. ... bron. in 12. an. 1594. *Quod faciendum, à faciente discendum ... iter est per præcepta; breve & efficax per exempla. Plus ... ex verbis*, inquit Seneca epist. 6. ἢ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν ... *Vel non doceto, vel doceto moribus*, Nazianz. tom. 3. col. ... sil. anno 71. *Patris officium est filios proprio exemplo optime re... quam membra*, uti monet Marsilius Fic. lib. 3. Epist.

Perversa Jam verò si aspiciamus præsulum Romanorum ...

... ad ... aliis munus spectantis, ne umbram quidem in- *nis Latin.*
... ur, scortantur, furantur: non εὐσεβῶς quoad Deum, *vita Pon-*
... oad proximum, non σωφρόνως quoad semetipsos vi- *tificum.*
... omni flagitiorum genere, veluti sues in cœno sese volu-
... orum tuère Magi? quot Hæretici? quot Epicurei? Fa-
... *Gotthardus* Jesuwita, cùm in tractatu suo ad-
... Heerbrandum apertè scribit; *Plerosque Pontifices turpem &*
... *induxisse*, LUCE CLARIUS *est.* Hinc Ægidius Corro-
... annotante *Wolffio* in epist. dedic. lect. memorab.) de Ra-
... pictore refert, eum aliquando reprehensum à Cardi-
... D. Petri & Pauli facies insolito rubore præter decorum
... respondisse. *Pudore suffusos Apostolos erubescere, vicario-*
... *nefaria scelera cælitus intuentes.* Nota est *Mantuani* sub
... querela.

Vivere qui sanctè cupitis, discedite Româ:
Omnia cùm liceant, non licet esse pium.

... conquestus est author libri, *Stella Clericorum* dicti, cùm sic ex-
... *O Domine, pastores tui mutati sunt in tonsores, & agni in lupos,*
... *in d... pastores. Qui deberent esse sobrii, quotidiè sunt ebrii,*
... *Prælati, Pilati; qui casti, incesti; qui pastores, seductores.* Petrarcha
... sine titulo, p. 729. Edit. Basil. per Sebastianum Henric. Petri an.
... Romam, moresque Romanorum præsulum ita describit: *Hic fu-*
... *spes inanis est fabula, & quæ de inferis narrantur, fabulosa o-*
... *Resurrectio carnis, & mundi finis, & Christus ad judicium ventu-*
... *inanias habentur. Veritas ibi dementia est, abstinentia rustici-*
... *pudicitia probrum ingens: deniq; peccandi licentia magnanimitas &*
... *maxima: & quò pollutior, eò clarior vita, quò plus scelerum, eò*
... *gloria.* Et Petrus Blesensis epist. 55. hæc prodidit. *Clerici & Episcopi*
... *Romam mittuntur, euntesq; in delictis cum plenitudine Aposto-*
... *gratia & majori delinquendi audacia revertuntur. Hic Christus*
... *Antichristus Dominus, Beelzebub Judex.*

Cùm igitur Romani Episcopi ab omni pietate & virtute sint
... quomodo ut Patres spirituales, filios Ecclesiæ convenien-
ter regere, quomodo bonis exemplis præire, & liberos Deo placen-
tes vel gignere, vel educare poterunt? Rectè *Elisabetha* virgo ger-
mana in ... one sua: *Mater meretrix est, Pater scurra est & Sodomita.*
Ergo nunc quæro,

Pullus qualis erit, quem fert commixtio ...

Si enim,

Regis ad exemplum totus componitur orbis

Quantò magis filii ad Papæ sui,qui universi ... trem spiritualem se jactitat,nefarium exemplum ... uti rectè scribit *Juven.* Satyr. 14. p. 114. Edit. Basil ...

— — — *Velocius & citius nos*

Corrumpunt vitiorum exempla domestica, mag...

Cùm subeunt animos auctoribus.

5. Institutio & recta informatio. Tandem quintum Patris requisitum est INST... INFORMATIO. Hæc enim præcipua parentum cura ... generârunt, ad honesta educent & laudabiliter info... magis liberorum institutionem,quàm bonorum p... debeant,docente Philosopho *l.1. Polit.c.13.p.186. Ed ... Lugd... no 1590.* Et rectè censuit Plato, tria beneficia à patribu... ... cisci debere, Nam 1. sint causa *essendi* generando. ... educando. 3. causa *disciplinæ* informando.

Jam si Papæ nostri mores denuò attendamus, nihil ... quàm ut spirituales liberos, quorum se Patrem jact... met. Ut enim exemplo non præit, ita nec verum docet, ... præscribit. Deberet iis instillare veram fidem,& religionem ... seducit & erroribus imbuit. Deberet eos informare ad ... tem & verum cultum erga Deum, ad charitatem & æq... proximum,ad sobrietatem,humilitatem,veracitatem,& ... stianas virtutes:sed ecce!Quævis scelera&flagitia non tant... tit, sed ad illa etiam incitat & instigat, ut nullum ferè præc... calogi maneat reliquum, quod non in Papatu, ipso P. pa... tore,violetur. Nam introducitur ibi *contra præceptum* ... σκία, εἰδωλολατρεία, εἰκονολατρεία, & Scripturæ contem... 2. perjurium & Magia. *Contra* 3. Sabbathi profanatio, & ... rum multiplicatio. *Contra 4.* ἀστοργία & contemtus Mag... *tra* 5. cædes,parricidia,αὐτοχειρία & tyrannis. *Contra* 6. So... purus concubinatus, incestus & illegitima divortia. *Contra* 7. ... sacrilegium & Simonia. *Contra* 8. depravationes scriptur... falsi,publica ac notoria mendacia,calumniæ & convitia ... 10. concupiscentia extenuatur, & è numero peccatorum ex... quo pacto Pharisaicæ hypocrisi & arrogantiæ præbetur occasio. ...

Peccata Papatus contra omnia præcepta.

[illegible] in Consultatione Catholica, Leonardo Les- [illegible] *d.2.art.2.tb.1.p.125. usq; ad p.159.* quò amicum & [illegible] in [illegible] remissum volo.

Cùm ergò [illegible] enus sufficienter & evidenter ostenderimus, pri- [illegible] mani patri requisita in Romano Pontifice nequaquam re- [illegible] ipsum honorato Patris Papæve nomine indignum, aut si [illegible] *ἀντιφρασιν* intelligendum esse concludimus.

6. De terminis Latin.

QUÆSTIO VI.

Quid Pontificis nomen significet?

Duplex Etymologia.

D[illegible] potissimum Etymologiæ hujus vocabuli circumferuntur. 1. Nonnulli, ut Q. Mutius Scævola, derivant *à posse & facere,* [illegible] interpretantur. *Alii* enim per facere intelligunt *sacri-* [illegible] quo sensu vox illa olim usurpata est, uti constat ex hoc Ver- [illegible]

1. A posse & facere.

Cum faciam vitulâ, pro frugibus ipse venito.

[illegible] modo Pontifex nil notaret aliud, quàm *sacerdotem,* qui [illegible] sacr[illegible]re, vel cujus officium est victimas offerre. [illegible] per facere intelligunt *operari* in genere, ut Pontifex dictus [illegible] *omnia possit facere,* hoc est regere, disponere, ordinare. Quæ [illegible]olog[i]a procul dubiò est ad palatum Romani præsulis, qui sibi [illegible]lutam omnia faciendi potestatem arrogat. Hinc ista elogia syco- [illegible]tica, quòd *Pontifex contra jus, & supra jus, & extra jus omnia possit:* [illegible] *possit facere, quæ Deus facit:* quòd *sit causa causarum &* [illegible]*mentum fidei:* quòd *in omnibus, & per omnia dicere possit & face-* [illegible] *placet, quia non sit, cui dicere liceat, cur ita agis?* quòd *pos-* [illegible] *sententiam, quæ nulla est, aliquam:* quòd *possit Angelis man-* [illegible] *ut universum purgatorium expurgent;* quæ omnia & hujus gene- ris sim[i]lia vide in causis retractati concilii Trid. *par.2. à p. 216. usq; ad p.* [illegible] *Tub. an. 83.* & ap. Joh. Wolffium *tom 1. Lect. Memorab. Conten. 15. à* [illegible] *ad finem.* Huc pertinent & illa, quæ refert *Bartbol. Cassanæus* in [illegible] gloriæ mundi par.4. consid.7. quòd *Papa sit supremus Dei vica-* [illegible] *& qui contrarium dicat, mentiatur,* quòd *sit omnia & super omnia:* q[uò]d *Papæ commissa sit tota machina spiritualis:* quòd *major sit auctho-* [illegible] *Papæ quàm sanctorum:* imò quòd *hujus Pontificis tanta sit sublimi-* [illegible] *& eminentia, tanta immensitas, ut nullus mortalium nedum compre-* [illegible] *aut satis exprimere, sed nec cogitare possit,* uti loquitur Zode- [illegible] Zan[illegible]s in speculo humanæ vitæ *l.2.c.1*

Elogia Pontificis

Verùm sive jus sacrificãdi, sive potestatem omnia ra tificatum intelligas, neutrum præsuli Romano compet... lum iniquè sibi rapuit. Nam in N.T. non amplius off... sacrificia, quia Christus unicâ oblatione consumm... num sanctificatos, *Heb. 10.v.4.* Si ergo nulla sunt o... rend... quid opus Pontifice vel sacrificulo? Deinde summa ... & potestas unde probabitur? Exercet quidem Ponti... ill... sed quo jure? Discipulis suis hoc omne prohibuit Christ... *25.* Aut ergò Episcopus Romanus discipulus Christ... n... mam in Ecclesia dominationem non habet, adeoq; ... debet, qui omnia facere & ordinare queat. Quicquid plac... plagam certò sibi paratam sentiet.

2. A ponte & faciendo. II. Alii, Pontificis vocabulum à *Ponte & faciend...* de ... rursus diversimodè intelligunt.

Quidam literaliter, & respiciunt primam Pontificu... à Numa Pompilio institutorum, referente Plutarcho in vi... Hic enim à Patribus quatuor eligit, iisq; unum præfec... cem maximum vocavit, qood maximarum rerum, ut *F...* ait, quæ ad sacra & religionem pertinent, judex esset, vi... tumaciæ, virginum vestalium custos; privatorum magist... structor, ac veluti pædagogus. Ab hoc populus edoceri de... bus hostiis, quibus diebus, & ad quæ templa fieri sacra op... Præscribebat insuper justa funebria, & ritus placandorum ma... Hic ergo summus sacrorum præfectus dictus est Pontifex à *pon... licio*, qui ex sublicis seu perticis ligneis nullo prorsus adju... compactus, & primùm extructus est ab Anco Martio sacro... fecto, qui hinc Pontifex dictus, nomenq; hoc tributum quo... cessoribus, eò quòd cura istius pontis fuerit iis concredita... Nam ... laberetur, eum cæsa victima & perfecto sacrificio (neque enim ... aliter, adeò sacrum illum pontem Romani æstimaru...) Pon... incem reficere oportebat, referente Corasio *l. 2. Miscell. Jur. Civil. c. 22.* ... hæc quidem Etymologia omnium est optima, innuens sim... manus Præsul successerit, nimirum non Petro in Christian... Apo... latu, sed Ethnicis in idololatrico Pontificatu. Et certè vix ... tàm est simile, quàm Pontificatus hodiernus antiquo gen... ob ... tatem idolorum, ob similitudinem ceremoniarum, ob summa... potestatem & licentiam. Nam & Pontifices Ethnici, nulli erant ca...

d...

[illegible] a obnoxii, neque Senatui rationem, neque popu- *nis Latin.*
[illegible] memorat Halicarnass. lib. 2.
[illegible] verò derivationem istam mysticè exponunt, dictumq; Pon-
[illegible], quod *pontem faciat*, hoc est, *viam in cælum aliis osten-*
[illegible] *vitæ & doctrinæ.*

Verum si hac Etymologia teneatur, Romani Papæ nil minus sunt,
[illegible] Pontifices. Non enim sanam & Apostolicam, sed morbidam
& [illegible]licam doctrinam proponunt, adeò ut ex ipsis Pontificiis *Cor-*
nelius [illegible]*tontinus* in Concilio Tridentino conquestus sit, & apertè pro-
[illegible] *Utinam non à religione ad superstitionem, à fide ad infide-*
[illegible] *à Christo ad Antichristum, à Deo ad Epicurum velut prorsus u-*
[illegible] *declinassent, dicentes in corde impio & ore impudico: Non est*
[illegible] Huc spectat illud *Hildeberti* distichon de Roma, quod comme-
[illegible] *Innocentius* in speculo;

Urbs felix, si vel Dominis urbs illa careret,
Vel Dominis esset turpe carere fide!

[illegible]rò non faciunt pontem in cœlum exemplo doctrinæ: ita nec vi-
[illegible] Qui enim Pontificis vitam imitari cupit, is Christum sequi nequit.
[illegible] contrarius est Regi suo ille vicarius. *Christus* enim humilis, beni- *Discrepā-*
g[illegible] patiens, misericors & omnis virtutis exemplar fuit: at *Papa* est *tia inter*
[illegible], insolens, avarus, crudelis & omnibus flagitiis coopertus. *Christum*
Christus [illegible] mundi splendorem in monte ostensum sprevit, *Papa* captat & *& Papam.*
a[illegible]ditur. *Christus* non habuit, ubi caput reclinaret; *Papa* multa
pal[illegible]a habet. *Christus* coronam respuit; *Papa* triplicem coronam ge-
st[illegible] *Christus* fame sitique macerabatur, *Papa* lautè delitiatur. *Christus*
docebat in templo; *Papa* sedet in tribunali. *Christus* judicatus est, *Pa-*
pa judicat. *Christus* vim pertulit, *Papa* infert. Breviter: *Ille* fuit justis-
[illegible], *hic* iniquissimus: *Ille* doctor, *hic* seductor: *Ille* exemplum pie-
[illegible]. Hinc suo etiam tempore conquestus est *Bernhardus* l. 4. Consid.
a[illegible] Eugen. fol. 243. Edit. Paris. an. 17. *Nos in monasteriis omnes recipi-*
[illegible] *spe meliorandi: At curia* (sc. Romana) *bonos facilius recipere ma-*
[illegible], *quàm facere consuevit: Quòd si plures in eâ defecisse bonos, quàm*
[illegible] *profecisse probavimus, quærendi sanè quibus nec defectus timea-*
tur, nec profectus optetur. Hinc præallegatus *Hildebertus* in quadam
epistola, citante *Whitakero* quæst. 5. de R. P. cap. 3. mores Cleri Ro-
mani, Pontificis sui exemplum imitantis, ita describit: *Sunt in foro*
[illegible] *in seculo vigere, in conviviis scurræ, in exactionibus harpyiæ, in*

solte-

collocutionibus statuæ, in quæstionibus bestiæ, in ... contractibus trapezitæ, ad amicitias pardi, ad faceti... vulpes, ad superbiendum tauri, ad consumendum m...

Plura ut addam, opus esse non judico, cùm ... innotuerit, quàm corruptissimi mores in curia Ro... lunt esse pontem vitæ æternæ,) & olim viguerint, ... ant, adeò ut rectè à quopiam dictum sit, *Papæ aulam ... panar quoddam, imò centrum scelerum omnium, ... tiosissimum.* Hinc rectè Poëta cecinit:

O Roma, à Roma quantum mutata vetusta es!
Nunc caput es scelerum, quæ caput orbis eras.

Ex his igitur satis patere autumo, Papam Romanum ne... neq; pietatis sinceræ exemplum præbere, adeoque Pon... *endo ponte in cœlum* falsissime, *à faciendo autem pont. ...* rissimè appellari.

Quæstio VII.

An per templum in Scriptura Novi Testam. nti ... monis & Hierosolymitanum semper intelligatur?

Pontificii suspicionem Antichristi à Deastro suo rem... alia urgent hoc, quòd Apostolus 2. *Thess.* 2. v. 4. scrib... *templo Dei* sessurum esse, per quod nullum aliud ni... Hie... num notari dicunt, in quo tamen nullus Pontificum sede... *Bellarminus* lib.3.de R. P. c.13. *Inprimis in Scriptura Novi ... templum Dei nunquam intelliguntur Ecclesiæ Christianorum, ...* TUO *templum Hierosolymitanum.* Audax effatum, & cert... Jesuwiticæ argumentum. Cur enim per templum, in quo A... seder, ipsam Dei Ecclesiam & fidelium communionem ... possemus, cùm hoc sensu vox illa sæpissimè in Scripturis ac...

Adfirmat Bellarminus.

Sed falsò. Quod ut demonstretur, sequentes textus clarissimos urgem... 3.v.16. ὀκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκ... *scitis, vos esse templum Dei, & Spiritum Dei habitare in ...* 19, ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύ... *ignoratis, corpus vestrum esse templum Spiritus sancti?* 2. Cor. ... ὑμεῖς ναὸς Θεοῦ ἐστε ζῶντος, *Vos templum estis DEI vive...* vers. 12. ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στύλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου. ... *vicerit faciam, ut sit columna in templo Dei mei.* Ubi, ...

[illegible] Templis, sequetur, Martyres fore columnas templi Hie-[illegible]
[illegible] ad majorem Cardinalis confusionem *Blasii Viega* ἐξήγη-
[illegible] men. 2. 12 c. 3. Apoc. sect. 5. p. 187. super textum allegatum
[illegible] entatur: *Quibus verbis significatur, Ecclesiam templum Dei*
[illegible] *ejus templi columnas. Et Ecclesiam templum Dei esse*, Mul-
[illegible] *sacrae literae.* Cur ergo Bellarminus scribere non eru-
[illegible] ruo templum Hierosolymitanum, adeoque in illo etiam
[illegible] ad Thessalonicenses dicto denotare? Sed hæc est illa ἀσυ-
[illegible] Jesuitica, & discors concordia Papistica, qua relicta, nos
[illegible] gemus.

QUÆSTIO IIX.

Unde dicta sint Concilia?

Ad contr. 1. Tit. 2. de cōciliis & Ecclesia.

C[illegible] plerique derivant à *consulendo*, quam ob causam non-[illegible] per scribunt concilium per c. sed nonnunquam *consilium* per s, [illegible] quemadmodum *Thomas* 2. 2. quæ. 158. art. 5. ait. *Matth. 5. v. 23.* poni *con-[illegible]*, [illegible] in græco est συνέδριον, illudque consilium ita exponit, quòd [illegible] judices inter se conferant, quo supplicio aliquem damnari o-[illegible], ideoque cœtum & congregationem judicum vel concilium [illegible] dictum, per istud consilium intelligit.

Pontificii derivant à consulendo.

Verùm, cùm probatissimi Authores quique non scribant consi-[illegible], sed concilium, quando conventum aut congressum plurium vo-[illegible] notatum, ob id à consulendo vel consentiendo deduci nequit.

Isidorus *l. o. ... 16.* derivat à *ciliis oculorum*, ut dictum sit concilium [illegible] consensus, quem conjuncta & concordantia oculorum cilia fi-[illegible] cent. [illegible] enim scribit: *Concilii nomen tractum est ex Romano more. [illegible] pore enim, quo causa agebantur, conveniebant omnes in unum, com-[illegible] intentione tractabant. Unde & concilium à communi intentione [illegible]. Nam cilia oculorum sunt.*

Isidorus à ciliis.

Varro l. 5. de LL. derivat à *conciliando*, fullonum verbo, quod co-[illegible] gere significat. *Vestimentum enim, inquit, apud fullonem cùm cogitur, concili-[illegible]*. Ad quem locum Taubmannus in Plauto pag. 137. a. 1. *do-[illegible]* [illegible]. *Duo olim fullonum officia erant; vestem eluere & cogere unum; [illegible] eandem cretá candefacere. Illud consiliari dicebant, & ipsam a-[illegible] nem, quod multo pedum insultu fieret, consilium*; vel potius ut Varro scribit, *Concilium*. Et hæc Etymologia naturam rei commodè satis ex-[illegible]. Est enim concilium nihil aliud, quàm coactio, vel multorum

Varro à concilian-do.

congregatio in unum coacta. Conciliare autem ... *liis* vel potius *ciliciis*, quæ græcè κιλίκια dicunt ... & ex pilis confecta & coacta, quæ alio nomine ... *Nempè*, inquit. τὰ ἐκ τριχῶν συνθέμενα. *unde con... bum* τὸ πυκνοῦν, πιέζειν καὶ συμπατῆσαι, aunot... manno nostro in curis Plantinis p. 292. a. 2.

S. Pompeij à calando. Whitakerus autem qu. 1. de Conc. c. 2. conc... *concalando* dictum arbitratur, quæ vox significa... co... vocare. Est enim calare deductum à græco καλεῖν, qu... unde servi olim dicti sunt Calatores, quia semper ... necessitatem servitutis, ut annotat Sextus Pomp... mologia satis est conveniens, remq́; ipsam rectè exp... cilium verè est concalatio, vel convocatio, aut multi... convocata ab aliquo ad consultandum aut dijudi... communibus. Perinde igitur erit, sive à *ciliis* cum Isid... *liando* fullonum verbo cum Varrone, sive à *calando* ... pejo concilii vocem derives. Omnes enim notatio... scopum tendunt, naturam rei convenienter exp... res sunt, quàm ista scholastica Etymologia, quâ a consu... sentiendo deducitur.

QUÆSTIO IX.

An vocabulum credendi excludat actum vi...

ECclesia consideratur dupliciter, 1. ratione *vocat... sanctorum & electorum.* Quoad *istos* visibilem, quoad ... lem nuncupamus. & inter cœtera probamus ex eo, quia ... Apostolico dicitur, *Credo Ecclesiam & communionem sancto...* autem creduntur, illa non videntur.

Ad quod respondet *Costerus* in Enchirid. c. 2. de Ecc... *Neganda est consecutio, quia id quod videtur, credi etiam p... mus habet aliquid quod non videtur.* Hinc ergo nunc quæst... *An vocabulum credendi excludat omnem actum vide...,* & ... *quâ credimus Ecclesiam, ad hujus invisibilitatem certa sit co...* quam quæstionem ut solidè respondeatur, 1. Sententiam n... plicabimus, 2. Argumentum à fide desumtum propugnab...

Sententia nostra de Ecclesia visibili. I. Quod *nostram spectat sententiam*, 1. non loqui mu... seu ἐνέργεια videndi; non de visibilitate respectu subjed... enim Ecclesia semper est visibilis, quemadmodum corpus Sol...

... conspicitur, quia omnis gloria filiæ Regis ab *intus Latin.* ... maximè careat Ecclesia splendore externo, non ... *interno*; ut exterius sordeat in mundo, fulget tamen ... Deo. Nam *alia* est ratio regni mundani, & *alia* Chri... in externa pompa & splendore hominum, *hoc* in interno ... in Spiritu & veritate consistit.

... statuunt, Ecclesiam exterius quoque semper debe... Sic enim *Bellarminus* l. 3. de Eccles. milit. cap. 2. col. ... inquit, *est cœtus hominum ita visibilis & palpabilis, ut est ... Romani vel regnum Galliæ, aut Respublica Venetorum.* Gre... entia T. 3. disp. 1. q. 1. pun. 7. col. 176. B. censet, Ecclesiam ... o EVIDENTER *internosci, & quasi* DIGITO *monstrari posse.* ... am verò nos tenemus cum orthodoxis, adeoque Ecclesiam ... rectè dici putamus, & quidem respectu quadruplici.

1. Loquendo *de Ecclesia Catholica absolutè*, definitâ collectio... n Christianorum & militantium & triumphantium, qui sa... hac terra degentibus sunt invisibiles. Sed hic respectus ... mò attenditur.

2. Loquendo *de Ecclesia Catholica κατά τι*, definitâ collectio... Christianorum duntaxat militantium, sed tamen omnium, per or... terrarum undique dispersorum. Nam hoc quoque sensu invisibi... particulares quidem Ecclesias videmus, nunquam verò Catho... universalem simul, uti manifestum est.

3. Loquendo *de Ecclesiis particularibus*, sed ratione *fidelium & ...orum*. Quoniam enim corda hominum introspicere non possu... certò cognoscere, an viva sit eorum fides, an mortua & hypo..., hinc Ecclesia respectu sanctorum rectè inconspicua & invisi... appellatur. Deo quidem patent Christiani veri, nos autem latent, ... m nec per sensum, nec per evidentem rationem sunt visibiles.

4. Loquendo *de Ecclesiis particularibus* quoad *ministerium pu... exercitium publicum*. Atq; hic ἀκμὴ est controversiæ nos in... Pontificios. Arbitrantur enim, Ecclesiam carere non posse pu... cultus incorrupti exercitio, sed semper fuisse & fore cœtum ... integrum, in quo verbum Dei purè prædicetur & Sacramen... legitimè dispensentur. Quoniam verò præter ipsorum Synagogam ... erit ante Lutherum alia fideliû congregatio, hinc apud se tan... veram reperiri Ecclesiam concludunt. Hic ergo respondemus,

multa dari exempla *tam* in veteri *quàm* in N. [illegible]
it, publicoq; & visibili exercitio destituta fuit. [illegible]
cujus facies gemina, visibilis & invisibilis: sic Ecc[illegible]
fulget, ob publicum cultus exercitium: *nonnunqu*[illegible]
ob persecutionum gravitatem & frequentiam. [illegible]

Duo status Christi & Ecclesiæ.

duos Ecclesiæ *status* doceamus Sicut n. caput e[illegible]us Chri[illegible]
dum duplicem statum Exinanitionis & Exal[illegible]
dum in *hoc* sublimis regnat, & conspicuus est omn[illegible]
bus; in *illo* autem infirmus erat, nec semper appareba[illegible]
Pari modo in Christi etiam corpore duo status oc[illegible]
currentes vicibus; *Alter* ὑπερυψώσεως, quando [illegible]
cultu religioso sine impedimento perseverat: *Al*[illegible]*er* [illegible]
quando premitur, & vel à tyrannis, vel ab hæreti[illegible]
illo statu Ecclesia est visibilis, patens & gloriosa. In h[illegible]
lis, latens & ignominiosa. Atque hæc de sententi[illegible]
ne. II. Nunc igitur ut argumentum nostrum à vocal[illegible]
natura fidei mutuatum & pro tertio poti[illegible]simum inv[illegible]
ctu formatum, defendatur contra excepti[illegible]nes Pap[illegible], hc

Argumentum nostrum pro invisibilitate Ecclesiæ.

formamus: *Quicquid creditur hoc non oculis, sed fide percip*[illegible]
dem videnda sensibus, non cordi, ut credenda subjici[illegible]
Ecclesia creditur, juxta Symbolum Apostolicum. *Ergo* [illegible]
fide percipitur.

Major certa est ex *Hebr. 11. v. 1.* ubi fides dicitur [illegible]
πραγμάτων argumentum non apparentium. Et *2. Cor. 5. v.* [illegible]
ctus opponuntur, cum Apostolus inquit, διὰ πίστεως [illegible]
διὰ εἴδους, *Per fidem ambulamus, non per aspectum*, ideoque q[illegible]
dem cadunt, sub aspectum non cadunt. *Actus* enim *fides est* [illegible]
quod non vides; effectus autem fidei, videre, quod credis, q[illegible]
dum *Augustinus* alicubi loquitur. Et *Gregor.* homil. 26. [illegible]
apparent, jam fidem non habent sed agnitionem. Et [illegible]
Quod videri potest, melius dicitur sciri, quàm credi. Con[illegible]
de S. Victore, qui in par. 3. l. 1. de Sacram. par. 10. c. 2. [illegible]
illud pulchrum dictum est: Si vides, non est fides.

Exceptiones Bell. 1.

Nunc audiamus exceptiones Pontificiorum, 1. *Bellarmin*[illegible]
cap. 15. col. 191. D. inquit, *in symbolo non poni tantùm, Credo E*[illegible]
sed, credo, sanctam Ecclesiam. Sanctitas autem Ecclesiæ sine [illegible]
sibilis est.

De terminis Latin.

... articulus fidei est, & Ecclesiam esse, & eam ... alterum videtur, alterum creditur, sed utrum... percipitur. Quod si negent papicolæ, sequitur, illos qui... atem Ecclesiæ, sed non Ecclesiam. Infideles igitur ... ulum unum è Symbolo Apostolico expungunt.

2. ... aliquia videri, & aliquid credi. Nam videri cœtum ... autem ille cœtus sit ipsa vera Christi Ecclesia, non videri, ...

Resp. Habemus hic confitentem reum, & nostræ sententiæ haut ... scribentem. Si enim, *cœtum aliquem esse veram Ecclesi...etur*, ul .rò certè consequitur, Ecclesiam veram, quâ talis, ... visibilem & conspicuam. Equidem homines in Ecclesia vi... videri, quod pecus negaret? Interim tamen homines isti, qua... sunt viva veræ Ecclesiæ membra, non videntur, quia fides eo... non patet, eoque sensu Ecclesiam rectè invisibilem appel... Id quod ulterius confirmat *Bellarminus*, cùm subjungit, col. ... *Vera Ecclesia est, quæ profitetur Christi fidem. Quis autem evi...scit, nostram fidem esse Christi? Id quidem firma ac certissimâ fide ... fed aliud est credere, aliud videre: Imò ipsum credere defini... Apostol : argumentum non apparentium.* Quid clarius pro nobis, ... verius contra ipsos Papicolas in hac quæstione dici potest? Ea... è veritatis vis est, ut adversarios etiam ad testimonium perhi... nolentes volentes adigat. Mox tamen sui obliviscitur, cùm ... hanc propositionem, *Isti qui subsunt hodiè Romano Pontifi... tus hominum profitentium Christi fidem sub regimine legitimo... pastorum*; evidentem esse, nihilque in ea poni, quod non oculis ... auribus percipiatur. Ergóne oculus discernere potest veram ... fidem à falsâ, & veros pastores à lupis & mercenariis? At mo... dixerat: *Quis evidenter scit, nostram fidem esse Christi?* Delite... enim fides in corde, nec per opera externa infallibiliter conspici... cum illa hypocritis etiam queant esse communia.

3. *Sicut Apostoli Christum viderunt, & tamen in illum crediderunt: ... credi simul & videri potest.*

Resp. Concedimus, Apostolos Christum hominem vidisse, non ... quod crediderunt, vidisse. Hinc *Augustinus* tom. 9. tract. 79. ... col. 422. Edit. Basil. ex offic. Froben. anno 1569. de Thoma A... scribit: *Ille, cui dictum est*, Quia vidisti, credidisti, *non hoc*

 credi-

credidit, quod vidit; sed aliud credidit; vidit enim ... *Deum.* Breviter ergo, Christum hominem viderunt ... am, & Servatorem mundi esse, non viderunt, sed ... modo cernimus homines in Ecclesia, sed illos esse ... non cernimus, sed credimus. Sic etiam videmus aspe... communicationem panis; hos autem ritus Sacramen... mus. Sic sonum concionatoris audimus; hunc verò ... Dei verbum credimus, non audimus. Ita semper dist... inter *exterius* rei, quod videtur; & *interius*, quod non ... creditur.

Alii distinguunt inter integras propositiones, vel ... *xum*; & partem propositionis vel *incomplexum*. Hoc ... nunquam videri potest, illud prius non potest, sed semper ... aut creditur. Sic propositio hæc, *Ecclesia est cœtus h... Christi profitentium*, oculis non patet, sed tantùm fide p... mines tamen, qui sunt pars illius propositionis, ut sunt ... dentur & externis oculis conspiciuntur.

Tandem non incommodè applicari potest illa etiam d... inter id, *quod* creditur, & id, *in quod* creditur. Hoc vid... etiam viderunt Apostoli, istud autem videri nequit. Ja... mus non in Ecclesiam, sed Ecclesiam, ideoque sub adspe... non cadit. Huc pertinet illud *Augustini* tom. 10. serm. 131. ... symb. col. 889. Edit. Basil. anno 1569. *Sciendum est, quod E... dere, non in Ecclesiam credere debeamus, quia Ecclesia non D... mus Dei est.*

QUÆSTIO X.

Quid Religio propriè significet?

Ad contr. 2. T. 2. de membris Ecclesiæ militantis

SI derivatio religionis spectetur, propria ejus significat... gnoscetur. Variant autem scriptores, & quatuor po... vationes tradunt.

Derivatur religio diversimodè 1. A relegendo.

1. Alii deducunt à *relegendo*, quia sit virtus docens & in... ea, quæ ad Dei cultum pertinent, sæpè animo revolvenda, & ... relegenda esse. Hinc *Isidorus* lib. 10. Etymolog. c. 17. ait, *Di... ligiosi ex relegendo, tanquam ex eligendo eligentes, ex dilgen... gentes, ex intelligendo intelligentes.* Verba hæc ex *Cicerone* ... sunt, qui l. 2. de Nat. Deor. ita scriptum reliquit: *Qui omnia q... Deorum cultum pertinent, diligenter retractarent, & tanquam re... rent, hi dicti sunt* religiosi *ex relegendo, &c.*

De terminis Latin.

[illegible] *ligendo*, quia per religionem reeligatur Deus, à no- *2. A reeligendo.*
[illegible] & offensus Húc respexit Augustinus *l. 10. de* [illegible] hæc verba: *Deum eligentes, vel potius religentes, (ami-* [illegible] *es) hunc ergo religentes, unde & religio dicta per-* [illegible] *à lectione tendimus, ut perveniendo quiescamus.* Et hanc [illegible] uit Isidorus *lib. 8. c. 2.* ubi scribit: *Religio appellata* [illegible] *eam uni Deo religamus animas nostras ad cultum divinum* [illegible] *vinendi. Quod verbum compositum est à religendo, id est, eli-* [illegible] *latinum videatur religio, sicut eligio.*

3\. Ali à *relinquendo*, ut Masurius Sabinus censuit, quia per il- *3. A relinquendo.* [illegible] relinquamus, & ad Deum accedamus.

4\. Alii denique à *religando*, quia Deo nos adstringat & alliget, *4. A religando.* [illegible] illud debitum & officium notet, quo Deo obligemur, & per Deo quasi colligemur & uniamur. Tradit hanc Etymologiam [illegible] tom. 1. operum l. de vera religione c. 55. col. 746. Edit. Basil. [illegible] *religet nos*, ait, *religio uni omnipotenti Deo.* Imprimis verò La- [illegible] l. 4. divin. Institut. c. 28. p. 387. Edit. Lugd. in 12. apud Thom. [illegible] on. an. 1594. *Hac*, inquit, *conditione gignimur, ut generanti nos* [illegible] *justa & debita obsequia præbeamus: hunc solum noverimus, hunc se-* [illegible] *mur. Hoc vinculo pietatis obstricti Deo & religati sumus, unde ipsa* [illegible] *nomen accepit.* Atque hæc derivatio videtur omnium optima, [illegible] *tum* quia ipsi rei maximè est consenranea.

Apparet verò ex omnibus prædictis Etymologiis, religionem vi *Religio est cultus Deo debitus.* [illegible] notare aut esse aliud, quàm *cultum Deo debitum, vel* [illegible] *m, quod jure vinculi, quo Deo sumus religati, solvere & exhibere*, [illegible]. Quam ob causam *Cicero* l. 2. de Invent. *Religio*, inquir, *est*, [illegible] *superioris cujusdam naturæ, quam divinam vocant, curam, ceremo-* [illegible] *adfert.* Et vicissim, *Religionem*, ait, *eam, quæ in metu & ceremo-* [illegible] *rum sit, appellant.* Quibus verbis duplicem cultum, ceu partes [illegible] it. Cùm enim dixit, *in metu*, respexit internum cultum: [illegible] ixit *Et ceremonia*, externum spectavit. Neq; facilè reperitur vox [illegible] in authore probato aliter usurpata, quàm pro cultu & honore di- [illegible] Eodem modo semper accipitur in sacris Scripturis, uti videre est. [illegible] *2.* [illegible] *26. & 43. Num. 19. v. 2. Esther. 8. v. 17. c. 9. v. 27. 2. Maccab. 6.* [illegible] *Act. 26. v. 5. Coloss. 2. v. 18. Jac. 1. v. 26. & 27.* Eandem significatio- [illegible] scriptis Patrum passim obtinet, quod cuivis observare in pro- [illegible]. Idem evincunt Synonyma græca, quibus religio effertur.

Nam

Nam *Jac.1.v.27.* nominatur θρησκεία, cultus. v[illegible] verò nonnulli θρησκείαν dictam esse à Thracibus [illegible] θρηίκη Thraciam significat) quia Orpheus apud ho[illegible] finxerit, multasque ceremonias, quibus colerentur tra[illegible] *1.Tim.4.v.7.& 8.* appellatur εὐσέβεια pietas. *Job.5.v.27.* [illegible] Dei. *Joh.17.v.17.* καὶ ἐξοχὴν ἀλήθεια veritas, seu vera rel[illegible] Alexandr. *l.7. Stromatum*, θεοπρέπεια, cultus Dei vel D[illegible] uti reddidit Gentianus Hervetus p.339. Edit. Basil. 15[illegible] gustino *l.10.de Civ. Dei. c.1.& epist.29.* θεοσέβεια reverentia [illegible] hinc Thomas de Aquino 2. 2. quæst.81.art.1.diserte [illegible] *dicatur à frequenti relectione, sive ex iterata electione, [illegible] genter amissum est, sive dicatur à religatione, religio propri[illegible] ordinem ad Deum.* Et inde concludit *art.2.* religionem esse [illegible] quidem simpliciter unam, *art.3.* & specie ab aliis distinct[illegible] consentit Greg. de Valentia *tom.2. disp.6.quæst.1.pun.* [illegible] do apertè scribit: *Religio ex sententia omnium virt[illegible] est, quæ hominem inclinat, ut Deo debitum cultum & honor[illegible] tanquam omnium Creatori & Domino.* Idem fatetur Le[illegible] sius *l.2.de Justitia & Jure.c.36.dub.1.p.490.* Religio, inquit, [illegible] *debitum cultum Deo tanquam primo rerum omnium pri[illegible]*

Absurda Bellarmini acceptio castigatur. In quem verò finem hæc tam prolixè disputantur? [illegible] stendatur absurditas Bellarmini, qui vocem religionis ab h[illegible] significatione sua prorsus deturbat, & peregrinam pen[illegible] adfingit. Scribit enim *lib 2.de Monachis cap.2.* religionem no[illegible] *statum hominum ad perfectionem Christianam per pauper[illegible] nentiæ & obedientiæ vota tendentium.*

Sic ergo ipsi religio non amplius tantùm virtus est, [illegible] ordo quispiam, quæ significatio omni prorsus ratione de[illegible] Nullus enim probatus Author vocabulum religionis hoc [illegible] quam usurpavit. Prima nominis impositio, ipsa nativa ind[illegible] sonus ipse reclamat. Quis enim vel divinando assequi posset, [illegible] auditâq; religionis voce, non cultum Deo exhibendum, [illegible] rem quendam statum, & quoddam speciale genus homi[illegible] significari? Quare sic argumentor contra Jesuwitam.

Quæcunque vocabuli acceptio 1. caret omni authorit[illegible] babili ratione. 3. vim vocis non exprimit, sed 4. immutat & p[illegible] vertit, ita, ut 5. nemo illam queat ultrò assequi; ea est absurda [illegible]

... verò est acceptio Bellarmini religionis. Nam nis Latin. ... neque ex purioribus & orthodoxis Patribus, aut ... recentioribus vel unus tantùm locus afferri poterit, quo ... hominum statu sumatur. 2. Ratio nulla excogitari ... adjectum virtutis nomen certo hominum ordini attri... A virtute quidem virtuosi, à religione religiosi dicimur: ... verò virtuosos & religiosos statúmve eorum, qui ipsam vir... religionem diceret, præter absurdos stolidosque Mona... colas hactenus nemo inventus est. 3. Vim & naturam re... exprimit, sed 4. pervertit, uti cuivis patet, qui cerebrum ... in calcaneis gestat. Religio enim propriè cultum dun... non statum colentium. 5. Nemo animum ad hunc sensum ... intendere potest, quod vicissim probatione non indiget. ... acceptionem istam absurdam esse, ineptam & mini...

... quidem tolerari quodammodo posset in scholis Gramma..., Monachos à religione per antonomasiam quandam religio... quamvis secundum veritatem sint inreligiosissimi, sanctum... nomen omnibus piis Christianis commune, non pigris istis ... proprium,) quòd verò status Monachorum & Moniali... dici possit ipsa religio, hoc nativa vocis indoles recusat, & ... absurditate maxima defendi nequit. Quis enim ferret has ine... exemplo Bellarmini, status hominum piorum pietas, vel ca... castitas, vel doctorum ipsa doctrina & eruditio appellaretur.

QUÆSTIO XI.

Quid de nomine Jesuitarum sit sentiendum?

Post varios religiosorum Papalium ordines, & diversa Monacho... examina, prodiit tandem societas Jesuwitica, velut ultima ... foetura. Prodiit autem in fulcimentum sedis Romanæ, & de... purioris doctrinæ. Cùm enim religiosi cæteri magnam ... *fratres ignorantiæ* essent, & benè caverent, ne ab ulla litera, ... adducendo, occidi possent, novo rem modo tentandam esse ... Pater mendacii. Quosdam igitur fraterculos excitare voluit, ... studiis literarum dediti, simplices dementarent, & à veritatis luce ... quas Papatus tenebras vicissim præcipitarent. *Historiola brevis de origine Jesuwitarum.*

Prima verò fundamenta ordinis hujus
dicitur *Johannes Petrus Campha*, qui poste
que anno Domini 1555. Pontifex factus, & *Pa*
rente *Chemnitio* de orig. Jesu. Quia tamen
scura, hinc recens illa secta *Ignatio Lojolæ*, tan
communiter assignatur, & ab ipso circa annũ 1540

Fuit is natione Hispanus, professione p
Pompejopolitana à Gallis obsessa, alterum ejus cru
dæ ictu comminutum est, in altero gravissim
ergo ineptus esset ad negotia militaria & po ica
renda, monachum fecit desperatio. Et primò
gendas sanctorum evolvit, unde singularis illum
tica & superstitiosa incessit. Vitam rigidam agere
mam devotionis ergò se contulit, reversus liter
in Hispania Computi & Salamanticæ, pòst in Gal
rum, ubi Magister artium creatus est. Post hæc
ligionis suæ socios adscivit, qui sequente anno R
centiam abeundi in terram sanctam petierunt.
tum erat ob ruptam inter Turcas & Venetos pacem
netiis substiterunt, & septem eorum sacris init
per urbes Venetæ ditionis in Italia prædicare cœperu

Deinde anno 1538. Romam conjunctim se contu
mationem sollicitaturi. A Clero autem multa passi sun
dum potius sit de ordinum imminutione, quam accre
tamen à *Paulò III.* novi sui ordinis confirmationem imp
1540. ubi tamen cautum fuit, ne plures quàm sexaginta viri
cietatem adscriberentur. Quia verò animadvertit Papa
cios in seducendo esse strenuos, anno 1543. prius decret
sexagenario mutavit, nullisque terminis aut nun
ctam esse circumscribendam censuit, quod confirma
Paulo IV. Pio IV. & Trident. Concilio.

Voluit autem Deus circa illa tempora monstr
tum monstris quoque & prodigiis mundo notificare,
cto, ad cavendum excitare. Refert enim ex Hospinian
Wolffius Cent. 16. Lect. memorab. p. 478. quòd in Norvegia
captum sit monstrum marinum facie humanâ, sed
capite raso & lævi, humeris ceu cucullo Monachali &

Et quotquot monstrum hoc viderunt, statim ei ... imposuerunt. Simile monstrum captum fuit in O... homines in littore ambulantes allexit, coram eis ... antibus appropinquavit, & quacunque ratione po... rapuit, & in profundum traxit. Eadem prorsus indoles ... ejusque sociorum. Homines blanditiis primùm alli... captos in profundum ἀποστασίας barathrum, & tandem in ... lem præcipitant.

... insuper historici, anno 1541, in plurimis Europæ provin... ingentium locustarum multitudinem subitò exor... Hæ primùm nullas alas habuerunt, magnos tamen saltus ... paulò pòst quatuor alas adeptæ sunt, & tanta multitudine ... ut duo milliaria in longum & latum ita occuparent, ut ... splendorem à toto illo terræ spatio suâ densitate exclu... Quo prodigio Deus vicissim indicare voluit, prodire in mun... monachos & locustas Apocalypticas, Ignatium cum so... Ecclesiam devastant, & splendorem solis Justitiæ avertunt. ... alis caruerunt, mox tamen eas acquisiverunt, quarum præci... quatuor.

1. Δοξοσοφία & jactantia, dum omnes tument, omnes pollicen... de hæreticis scripsit Tertull.

2. Sycophantia & Simonia, dum principibus adulantur, ma... tatem simulant, & summum juventutis rectè informan... præ tendunt. Gratis se docere, rectius nocere jactitant, in... ex magnatum ærariis, & discipulorum patrimoniis ditescunt.

3. Singularis impudentia, dum notissima negant, falsissima pro... apertè mentiuntur, nostros calumniantur, Magnatibus insi... ... coreos clamores excitant, histrionicè prædicant, secreta ... quirunt, in varias formas se transmutant, in aulis principum ... pro lubitu, quasi Domini essent, sub religionis schemate dispo... dirigunt & moderantur.

4. Non vulgaris potentia, dum magnifica Collegia ædesq; du... extruunt, aliorum reditus sibi rapiunt, armis nummisq; instru... ... nt, ut quicquid libet, peragere possint.

Quatuor alæ ordinis Jesuwitici.

Hæ sunt istæ quatuor alæ, quibus latissimè provolârunt, & totam ... locustæ illæ mysticæ occupârunt.

Quia verò novis rebus nova debentur nomina, hinc Ignatius

maturè de ordinis sui appellatione cog... eam nomine nuncupare, quippè quod fœtid... ha: ipse, sed à glorioso & benedicto nomine *Jesu*. ... *Societatem Jesu*, sectæ cultores suosque socios *Je*... divino hoc & majestatico nomine plus existimation... apud imperitam plebem sibi conciliarent.

De hoc igitur novo novi ordinis titulo pauca ... monstraturi. 1. Quòd *novelli Monachi nomen istud pr... rapuerint*. 2. Quòd *nihil minùs, quàm Jesuit... sint*. 3. Q... *ritò aliis nominibus appellentur, aliaq; tituli istius E...*

I.

De nominis Jesu iniquissimo rapt...

QUòd Jesuitæ sanctum hoc nomen præter jus ... tituliquè istius usurpatione multa crimina comm... demonstrari posset. Nos paucis dicimus, eos hoc ipso... 2. *Schismaticos*. 3. *Apostatas*. 4. *Contumeliosos & Sac...*

Jesuwitæ sunt 1. Novatores. 1. NOVATORES sunt, quia in negotio fidei & r... quitas commendatur, novitas damnatur, novum ... mentum sibi finxerunt. Quæro enim, *Quæ hujus ...* enim illum assumserunt *ob* doctrinam novam ... *ob* ... novum. Si doctrina illorum nova est; ergo Christi non e... antiquissima. Quòd si autem non sit nova, cur veteri n... vum illi nomen inditur? Appellationes enim novæ no... bus significandis inveniuntur. Quid ergo antiquæ fid... men convenit? Nempè, sicut vestimento veteri particul... politi panni, *Matth. 9. v. 16.* Si dixerint, ob novum vivendi... vum titulum excogitatum esse, urgebimus eos, ut authenti... tutionis suæ testimonium producant. Nam si ordo illo... dici debet, utique à Jesu profectus & institutus sit opor... rè, & quibus argumentis hoc probatum dabunt? Si ... institutus est, non novus, sed antiquissimus erit. Ub... vero & ... terrarum angulo latebant Jesuwitæ primis Ecclesiæ secu...? A... ones quidem jactitant, sed falsò. Hasenmullerus refert c. 2 ... quòd Ignatius, cùm ratio nominis ab eo postularet..., re... *Mei socii nequaquam à meo nomine vel Ignatiani, vel Loyol... di... sed titulus illorum sit* Societas Jesu. *Nam cùm Romam perge... mihi apparuit Jesus cum beata matre sua, mihiq; dixit, ut ...*

cos haberet inter clericos fideles servos. *Velle igitur* ... *dicatur*, Compagnia de Gielu, *hoc est*, *Societas Je-* ... reliqui Jesuitæ, *cum audisset Pontifex Paulus III. di-* ... Dei hic est; *& nomen Jesuitarum approbavit.* Nos ... jactant, recordamur non immeritò verborum Christi, ... 24 v. 24. *Surgent PseudoChristi & Pseudoprophetæ, & dabunt* ... *& prodigia. Ecce! Prædixi vobis, Nolite credere.*

... producunt quædam *vaticinia*, quibus ordo Jesuwitarum di- ... prænunciatus, & hoc vocabulo ante multa fundationis suæ ... cognitus fuerit. *Blasius Viega*, propriæ sectæ laudes decan- ... per *cap. 3. Apoc. Comment. 2. sect. 3. p. 183.* allegat exoletam ... Prophetiam cujusdam Joachimi, quem Abbatem Florensis ... appellat. Sic verò habet illa: *Oportet Ecclesiam concipere* ... *quendam spiritualem intellectum, sive etiam promissionis filios, &* ... *præ cæteris spiritualem, hoc est, ipsum ordinem, quem designat Je-* ... *dicet ordo præ multis aliis, qui præcesserunt eum, amabilis &* ... *infra limitem secundi status initiandus est*, &c. Explicationem ... vaticinii & applicationem ad sectam Jesuwiticam fusè ibidem ... invenies. P. 184. aliam Prophetiam profert ex *Vincentio*, ... Prædicatorum *l. de vita spirituali.* Verba Vincentii hæc esse ... *Tria sunt à nobis singulariter, & quasi assiduè meditanda.* Pri- ... Christus crucifixus, incarnatus. Secundum, *status Apostolorum*, ... *præteritorum nostri ordinis, & hoc cum desiderio, ut illis con-* ... Tertium, *Status virorum Evangelicorum futurus, & hoc de-* ... *illud meditari, scilicet statum pauperrimorum, simplicissimo-* ... *mansuetorum, humilium, abjectorum, charitate ardentissimâ* ... *florum, nihil cogitantium, aut loqventium, nec saporantium,* ... *Jesum Christum, & hunc crucifixum, nec de hoc mundo curan-* ... *oblitorum, supernam DEI & beatorum gloriam contemplan-* ... *& ad eam medullitus suspirantium, & ob ipsius amorem semper* ... *tem sperantium, & ad instar Pauli dicentium:* Cupio dissolvi & es- ... cum Christo, *& innumerabiles ac inæstimabiles thesauros divitiarum* ... *& super dulces & mellifluos rivos divitiarum, suavitatum, ac* ... *atem, & super omnia mirabiliter expansos, & superinfusos. Et* *per conversationes imaginari debes eos ipsos, ut cantantes canticum An-* ... *cum jubilo citharizantium in citharis cordis sui: hac imaginatio* ... *te plus quàm credi potest, in quoddam impatiens desiderium adven-*

tus illorum temporum. Hoc vaticinium ob mag... suwitas non quidem de se exponere per hypocr... esse, qui illis ipsis verbis Jesuviticum ordinem...

Verùm nos & apparitiones & prædiction... curamus. Ex Scripturis demonstrent, ex doctrina... cant, sectam suam ab hoc ipso institutam & ordi... cum in æternum demonstrare nequeant, al unde... diabolo illos ortum trahere, novatores esse, no... ctata signa atq; vaticinia ad regnum Antichristi p... mus, de quo prædictum est, quòd *veniat secund... in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacib... iniquitatis iis, qui pereunt*, 2. Thess. 2. v. 9. 10.

2. Schismatici. II. SCHISMATICI sunt, quia unitatem Eccl... vamque sectam instituunt. Christus & Apostol... dant, quàm societatem & unitatem. Hinc credi... in Symbolo Apostolico; multi unum corpus sum... 12. v. 5. imò εἷς vel unus *Gal. 3. v. 28*. Hinc mone... *Soliciti estote servare unitatem Spiritus in vincu... plius est distinctio: Non est gentilis & Judæus, cir... um, barbarus & Scyta, servus & liber, sed omnia & in om... stus*, Colos. 3. v. 11. Atque hinc factum, ut omnes Christi fi... si uno semper nomine sint nuncupati, primùm q... *Discipuli*, pòst autem Antiochiæ *Christiani*, Actor... quod nomen procul dubio à Spiritu sancto, Ecclesiæ doc... re fuit profectum, ut hoc ipso tanquam unitatis vinculo &... deles ab aliis cœtibus discernerentur. Jam verò unitate... lant novelli Monachi, qui non sunt contenti titulo prim... um, sed, seposito communi Christianorum nomine, Je... citant, & hanc appellationem sibi solis rapiunt, propria... lunt; quo certè pacto schismatici fiunt, in causa religionis... ctam fingunt, adeoq; unitatis vinculum, quantum in ipsis e... vum titulum novi schismatis signum disrumpunt.

3. Apostatæ. III. APOSTATÆ sunt, quia sicut antiquum Chri... men relinquunt & novum assumunt, ita fidem Christiana... Apostolicam abnegant, & novos articulos in primitiva Eccle... sus ignotos cudunt, asserunt, defendunt, quemadmod... tius noster ad oculum ostendit peculiari libello, cui titu...

ad c. 12. Joh. citatur in decretis Gra- *De tormi-nis Latin.*
c. 85. Non solum. col. 579. Edit. Lugd. an. 1605.
at Christum, qui dicit eum non esse Chri-
negat se esse Christianum. Ejusdem cri-
Jesuvvitæ. Quamvis enim non apertè & ex-
pertè & tacitè Christianos se esse negant, dum Chri-
novam comminiscuntur, & Christiano nomine
& hactenus in Ecclesiâ inauditum à Jesu quidem de-
Jesum, & γνησίως Jesu discipulos directum, au-
sibi imponere non verentur. Sic ergo Apostatæ fi-
Christiani communiter, sed Jesuvvitæ singula-

CONTUMELIOSI sunt, & quidem respectu gemino, *tum* 4. Contu-meliosi.
Christianorum.
contumeliâ afficiunt; quia sanctissimum ejus nomen, *In Christum.*
genu flecti dicitur, cœlestium, terrestrium & inferno-
v. 10. hæreticæ suæ sectæ præscribunt, & dum se socios
consequenter omnia scelera, quæ in ista societate per-
Christo, ut supremo socio & duci, cujus instinctu omnia
blasphemè adscribunt.
contumeliosi sunt, quia si à Jesu Jesuitæ vocari *In Christianos.*
sicut à Christo Christiani, nomen istud, velut & hoc,
proprium, sed omnibus piis commune esse debet, quem-
omnes Christiani conjunctim vocantur Societas Je-
9. Quæ igitur hæc audacia, illud quod cunctis tribuen-
pere & arrogare? Imò quæ hæc impudentia, Jesum à
discerpere, ut omnes quidem fideles dici possint Christi-
non omnes Jesuitæ? Num igitur alius est Christus, à quo cuncti
Christiani; & alius Jesus, à quo non nisi novelli Mona-
Jesuitæ? Et cùm nomen Jesus à salvando descen-
quo sensu Jesuitas se vocitent, num *activo*, ubi notat
verò *passivo*, ubi notat salvatos. Quicquid dixerint,
in Christum; sin *hoc*, in Christianos. Unus
est, qui torcular solus calcavit, *Es. 63. v. 3.* ideoq; hoc sen-
socius nemo dici poterit. Salvati verò vel potius re-
non pauci monachi, sed universi & singuli homines,
si membra Ecclesiæ fiant, omnes ut Christiani,
ita

ita Jesuitæ, si hoc nomen recipiendum sit, indig[illegible] valet exceptio, se καὶ ἐξοχὴν Jesuitas vocari. [illegible] stiani semper universale est, nec de quibusdam [illegible] tiam dicitur: Ita & Jesuitæ appellatio. Quæ [illegible] chis Lojolanis καὶ ἐξοχὴν prædicari potest, quò m[illegible] vitâ discrepant à Christo, uti nunc membro 2. planum [illegible]

Jesuitæ insuper hunc titulum sibi non modo [illegible] gnant, sed planè proprium vendicant, & ab a[illegible] istam existentibus remotum penitus volunt. id quod [illegible] liosum duntaxat, sed etiam sacrilegum. Ut enim [illegible] ablatio, furtum; sic rei sacræ, qualis est titulus Jesuitæ, me[illegible] gium appellatur.

II.

De societatis Jesu falsissima nuncupati[illegible]

QUòd novelli Monachi Jesuitæ quidem dicant[illegible] hoc est, Christum non sequantur, vicissim proba[illegible] cile. Quod enim Serapion olim de hæreticis, istud de Jes[illegible] mè dici potest: *Pro pellibus ovium Christum induti, di[illegible] quod non sunt, quod autem sunt, dici nolunt, sed suam improb[illegible] ctu nominis tegunt, qui commune quidem habent nomen, [illegible] ut nomen Christi funditùs deleant, qui contra Jesum mili[illegible] invocant.*

Quatuor requisita veri Doctoris Jesuitici. Nam ut paucissimis hoc demonstremus, qua[illegible] veri Jesuitismi & Doctoris Jesuitici, ἀρχιποιμένα Ecclesiæ C[illegible] Jesum imitantis, primaria requisita: 1. *Doctrinæ sanitas.* 2. *Vitæ* [illegible] 3. *Institutionis rectitudo.* & 4. *Crucis tolerantia.* His omn[illegible] Monachi destituuntur, & vice versâ 1. circa doctrinam *errant*, [illegible] ta creberrimè *peccant*. 3. Per institutionem *fallunt*. 4. Cru[illegible] *inferunt*. De quibus singulis quædam apponemus.

I. Doctrinæ sanitas. I. Sine *vera fide & doctrina* neminem verum Jes[illegible] imitatorem esse, nullus nisi ἄθεος dubitare potest. Hi en[illegible] fiunt filii Dei, qui credunt in nomine Christi, *Joh. 1. v. 12. Ga[illegible]* hoc est opus Dei, ut credamus in eum, quem misit ille, *Joh. 6. v.* [illegible] bemus enim accessum per fidem in gratiam istam, in qu[illegible] gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei, *Rom. 5. v. 2.* Hinc *Ch[illegible]*

[illegible] appellat *animæ lumen, ostium vitæ, & fundamentum* [illegible] De termi- nis Lati-

[illegible]

[illegible] vero [illegible] & doctrina Lojolana tàm diversa est à vera fide, Errores
[illegible] ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης, quantum terra distat à cœlo. Jesuwita-
[illegible] è rel[illegible]onis articulus manet reliquus, quem impuri vul- rum in ar-
[illegible] non [illegible] volent, involando violent & fœdissimè corrumpant. ticulis fi-
[illegible] *[illegible]pturam* ipsis est obscura, ambigua, lubrica, flexilis, imperfe- dei.
[illegible] de sequitur, quia fides non nisi ex Scripturis hauritur, fidem De Scri-
[illegible] m similiter esse obscuram, ambiguam, flexilem & imper- ptura.

[illegible]

Articulum Trinitatis non stare nisi admissâ traditione scri- De Trini-
[illegible] Papæ decreta ipsis Dei oraculis æquiparant; præter Deum san- tate.
[illegible] vocandos & adorandos esse docent.

De unione naturarum in Christo frigidè sentiunt, communi- De Chri-
[illegible] em majestatis tollunt, sessionē ad Patris dextram puerilìter de- sto.
[illegible] meritum Christi extenuant, ex parte hominum merita ad
[illegible] n[illegible]m beatitudinem requirunt. Mediationem humanitati
[illegible] m adscribunt, plures Salvatores & Mediatores blasphemè con-
[illegible].

4. *Spiritum sanctum* negant verum esse omnium controversia- De Spiri-
[illegible] dicem, ad Apostaticam sedem Romanam quasi alligant, ver- tu sancto.
b[illegible] ejus multifariam blasphemant, & in ipsum peccari, si quis soli
[illegible] cordiæ Dei confidat, impudentissimè scribunt.

5. *Peccatum originis* pro minimo habent, imò per hypotheses De pecca-
[illegible] as penitus tollunt, naturalia mansisse integra defendunt, con- to origi-
[illegible] ntiam ex materiæ conditione profluxisse, mortemq; homini nis.
[illegible] alem fuisse censent, Johanneam peccati definitionem suggil-
[illegible]. concupiscentiam fidelium è numero peccatorum eximunt, in
[illegible] ntis [illegible] inferioribus locant, & Mariam Virginem sine labe
[illegible] ceptam fingunt.

6. *Peccata* quædam *actualia ex se* & suâ naturâ docent esse *venia-* De pecca-
[illegible], quæ neq; charitati, nec justitiæ, nec legi divinæ adversentur, adeo- tis actua-
[illegible] benedictâ aquâ, oleo, signo crucis, & tandem pœnis purga- libus.
[illegible] el[illegible]ntur. Multa ipsi verbo Dei contraria pro venialibus habent:
Papæ autem leges si violentur, pro mortali & maximo peccato repu-
[illegible]. F[illegible]dem ita describunt, ut non amittatur, licèt contra conscienti-
am pecce[illegible]r, quâ de causâ fideles fures, fideles fornicatores & adulte-
r[illegible] nuncunt.

De libero arbitrio. 7. *Liberum arbitrium* in spiritualibus non d[...] taxat fractum & attenuatum esse afferunt, ἐνέργ[...] næ adimunt, voluntatis συνέργειαν adstruunt, pr[...] causam constituunt, inæqualitatem gratiæ in ope[...] runt, hominem licèt in peccato mortali ex[...]stent[...] congruo gratiæ infusionem, & pòst totam Dei leg[...] re, adeoq; perseverantiam & vitam æternam ex pro[...] ri, audacter scribunt.

De justificatione. 8. Per *justificandi* verbum infusionem justitiæ[...] plicem justificationem, primam & secundam fingun[...] meritorias ex parte nostri urgent, gratiam Dei, quà[...] infuso habitu interpretantur, hominem solâ peccatorum[...] justificari negant, imputatam justitiam vocant amentiss[...] am, fiduciam justificantem in meras dubitationes com[...] solam, sed Catholicam, hoc est, Romanam Papisticam ju[...] absque fuco & hypocrisi contendunt, justificatio[...] & [...] tionem confundunt, multosque justificationis modos i[...] ponunt.

De bonis operibus. 9. *Opera infidelium* Deo placere & grata esse autem[...] fidelium absolutè bona dicunt, merendi & satisfaciendi v[...] unt, opera supererogationis constituunt, cultum Dei[...] tiones hominum instituunt, & bona opera à nobis pro[...] dentissimè calumniantur.

De Lege. 10. Non omnia *legis præcepta* censent obligatoria[...] ta tantùm doctrinalia, concupiscentiam lege prohibita[...] circa omnia Decalogi præcepta graviter errant.

De Evangelio. 11. *Evangelium* in legem transformant, Christum le[...] nuncupant, legis & Evangelii usitatum discrimen rejiciun[...] gelii præscripta, alia consilia fingunt, & Evangelium scrip[...] fectionis arguunt.

De Sacramentis. 12. *Sacramentum* falsò definiunt, septem Sacramenta[...] dicta numerant, ex opere operato gratiam conferre p[...] sem indelebilem per Sacramenta imprimendum excogi[...] tionem peculiarem administrantis & suscipientis requir[...] nias & plurimas & ineptissimas adjungunt.

De Baptismo. 13. *Baptismi* aquam conspurcant, quando lixivi[...] carnium & piscium adhiberi posse adfirmant, Baptismu[...]

[illegible] tibus & amantibus conferunt, efficaciam ope- *De terminis Latin.*
[illegible] consummari volunt, martyrium & pœniten-
[illegible] æquiparant, præterita tantum peccata docent remitti,
[illegible] & parvulos sine baptismo decedentes damnari.

[illegible] *Cœnam* in sacrificium missaticum convertunt, transsubstan- *De Cœna.*
[illegible] commiscuntur, & calicem benedictum Laicis sacrilegè
[illegible]

[illegible] *Sanctos* vocant tantùm mortuos, & à Papa canonizatos, *De Sanctis.*
[illegible] adorant, religiosè colunt; Mariam Virginem Deo pla-
[illegible] rant, Christo anteponunt, *Laus Deo*, inquit Bellarminus lib.
[illegible] in fine, *Virginiq; Matri Mariæ, DEO item Jesu Christo a-*
[illegible] *Filio.*

[illegible] *Purgatorium* accendunt, quo pœnæ peccatorum defunctis in *De Purgatorio.*
[illegible] bus sunt luendæ & expiandæ, & illud quidem duplex;
[illegible] quod inferno proximum, & *mitissimum*, quod in prato
[illegible] viridissimo, odorato & amœno sit. Inde verò precatio-
[illegible] s & eleemosynis animas liberari tradunt.

17. Falsa signa *Antichristi* prænuncia enumerant, nempe illum *De Antichristo.*
[illegible] hominem, & quidem Judæum, qui sedem suam positurus
[illegible] salem, & præcipuè adversaturus sacrificio Missæ, regnaturus
[illegible] tempore brevissimo.

[illegible] *Pontificem Romanum* Petri successorem & Christi vicarium *De Pontifice Romano.*
[illegible] omnia Christi nomina blasphemè ipsi tribuunt, absolutā
[illegible] supra omnem magistratum & omnia concilia adsignant,
[illegible] orbem portare, currum Dei esse, Imperatores & reges dejicere
[illegible] nemine judicari, universalem omnium litium esse judicem, &
[illegible] mutare posse clamitant, imò *Paulum V.* hodiernum Papam
[illegible] Deum, Christianæ Reipublicæ Monarcham invictissimum, &
[illegible] OMNIPOTENTIÆ conservatorem acerrimum salu-
[illegible]

[illegible] *Merces indulgentiales* vendunt, quibus juventur etiam de- *De Indulgentiis.*
[illegible] promanent ex thesauro Ecclesiastico, cujus dispensator sit
[illegible] x. Hinc jubilæum plenariæ remissionis annum, & quędam, vel
[illegible] aptionum non sine blasphemia indigitant.

20. [illegible] *vitam æternam* mercedem debitam bonorum ope- *De vita æterna.*
[illegible] adeoq; spem in meritis collocandam esse docent: interim
[illegible] jubent, utrum quis certò vitam æternam sit consecutus,

quam tamen impetrare possumus per Mariam virg[illegible] porta cœli, per quam ascendendum, cui à Christo altera [illegible] commissa.

Et hæc sunt præcipua novellorum Monachorum [illegible] *Bellarmini* controversiis, *Pererii* disputationibus, *V[illegible]* [illegible] mentariis, & *Costeri* Enchiridio, aliisq; excerpta, [illegible] quorum [illegible] absurditas primo adspectu patet, adeò ut fidei Christianæ & [illegible] vatoris doctrinæ è diametro opposita esse quivis intelliga[illegible] cum Scripturis sacris paulisper tantùm contulerit. Qui [illegible] vel collationem, ut & uberiorem dogmatum Jesuiticorum [illegible] nem qui desiderat, is legere poterit & evolvere nostrum [illegible] in lib. Theol. Jesuitarum, *Eliam Hasenmullerum* in histor[illegible] suitici c. 9. præsertim *Dn. D. Pelargum* in novo Jesuitism[illegible] placet, Doctrinæ Jesuitarum præcipua capita, in *sex to[illegible]* & Rupellis impressa.

2. Vitæ puritas. II. Uti Christus Jesus est doctor fidei, ita *exemplum* [illegible] ὑπόδειγμα sanctitatis, & τύπ© omnium virtutum Chri[illegible] quem, quantum fieri potest, imitari debemus; unde [illegible] veri Jesuitismi requisitum, quod est *vita sancta & inculpata.* [illegible] sunt Jesu socii & filii, hi Spiritu ejus aguntur. Si quis a[illegible] Christi non habet, hic non est ejus, *Rom. 8. v. 10.* Ex quo [illegible] rum Jesuitam debere abnegare omnem impietatem, cum o[illegible] sideriis secularibus, & sobriè & justè & piè vivere in hoc sec[illegible] *v. 12.* Quicunque enim baptizati sumus in Christum [illegible] tem ipsius baptizati sumus, ut quomodo ipse resuscitatus est [illegible] is per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambule[illegible] *v. 3.* 4. Non enim vocavit nos ad immundiciem vitæ, sed ad [illegible] cationem, 1. *Thess. 4. v. 3.*

Quales verò sunt novelli Monachi, qui Jesuit[illegible] solis vendicant? Descriptio ipsorum extat *2. Tim. 3 v. 1. seqq.* [illegible] sint *seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, pare[illegible] bedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminato[illegible] tinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tum[illegible] ptatum amatores magis, quàm Dei.* Summa hæc est, ex v. 5. *H[illegible] tatis μόρφωσιν, sed abnegant ejus δύναμιν* Quomodo enim [illegible] bebit vita sincera, ubi exulat fides vera? Rectè Augustin[illegible] Civ. Dei. cap. 10. *Malè vivitur, si de Deo non benè creditur.* [illegible]

De terminis Latin.

[illegible] creduntur pessimè, uti modò ostensum; Ex quo nil aliud se-[illegible]st, quàm quòd unà pessimè vivant. Prolixâ hic demonstra-[illegible] opus [illegible]: Ipsi abundè, quod diximus, comprobant quotidianis facinoribus, quibus non modò nostris Ecclesiis, sed ipsis sanio-[illegible]s Pontificiis jamdudum facti sunt exosi & detestabiles. Nullum [illegible] Decalogi præceptum, quod non violent, & ad cujus violationem [illegible] hypothesibus alios non invitent.

Jesuwitæ omnia Decalogi præcepta suis hypothesibus violant.

Contra *primum* scribit Toletus lib.4. de Instruct. Sacerd. cap.9. p. 4[illegible]. *Quantum ad intentionem dilectionis, non tenemur præcepto, Deum omnibus diligere.* Hinc oritur contemtus verbi divini & amor se-[illegible] perit vera fiducia, & sequitur dubitatio, finguntur variæ [illegible], suscipiuntur εἰδωλολατρείας, εἰκονολατρείας & similia peccata · quibus universa secta Jesuwitica fœdissimè est conspurcata.

Contra *secundum*, Magicis artibus non pauci sunt dediti, æquivocationes & perjuria adhibent, imò haut obscurè adprobant, uti docet *Toletus* lib. 4. Institut. Sacerd. cap. 21. 22. Si enim ibi, p. 521. *Aliquando licet uti æquivocatione & decipere audientem.* Vicissim p. 522. *Licet jurare secundum suam mentem, contra mentem judicis. Si crimen est occultum, non debet quis jurare: si cogatur, debet uti æquivocatione, puta, nescio, intelligendo intra se, ut dicam tibi; vel simile.* Vides hinc, quam aperta & candida sit Theologia Jesuwitica, ut æquivocationes, deceptiones & perjuria sine omni pudore commendet.

Contra *tertium*, multis modis profanant Sabbathum, missificando, statuas adorando, & intermissionem cultus divini permittendo. Sic enim *Azorius* tom. 1. lib. 7. Instit. cap. 7. p. 551. *Mos non est improbandus, quo vidua pro dignitate personæ post obitum viri luctus causa se domi continet ad annum.*

Contra *quartum*, inducunt magistratus contemtum & liberorum inobedientiam. *Toletus* lib.5. Instruct. cap. 1. p. 538. scribit, *filium posse uxorem ducere se[illegible] nam invitis parentibus sine peccato mortali,* quod ipsum Bellarminus *lib. 2. de Mon. c.36.* adfirmat de mutatione status & transitu ad religionem.

Contra *quintum* statuunt, iram tollere rationem peccati mortalis. *Cum homo,* inquit Toletus l.4.c.13.p.492. *irâ aliquâ, vel alia [illegible] motus passione, non advertens verba, quæ proferebat, protulit blasphemiam, non est mortale peccatum.* Porrò, quàm crudeles sint, & quàm sangui-

sanguinaria soleant agitare consilia, toti Ch... innotuit. Si quis parricidium committat in stabi... Romanæ, magnis hoc laudibus tanquam heroic... Ita enim *Guignardus* parricidium Regis à Jacobo C... appellavit, imò *Spiritus sancti donum* esse adjecit V... tio *Antonii Arnoldi* contra Jesuwitas, quam ex ... tinum sermonem convertit *Franciscus Junius* Tom 2 c... sequentibus.

Contra *sextum*, impurum concubinatum ad... pioque conjugio longè anteponunt, uti constat ex ... Bellarminus similia scribit lib. de Mona. c. 34. *Melius ... tari & uri, quàm post unam fornicationem votum cæl... nuptias transire.* Tales ustiones & scortationes i... sunt frequentissimæ, & nihilominus persuadere v... se Angelicam vitam ducere, & ordinem istum ... culum vivant. *Nempè*, ut mundum fugiant; mun... domen sectantur, ut sordes vitent, in cloacam se p...

Contra *septimum* rapinas Pontificis, sacrileg... cis & Simoniam Clericorum non abrogant, sed app... pugnant, sed propugnant, adeoque subjacent commina... licæ *Rom. 1. v. ult.* quòd damnatio debeatur ... καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράττουσι, *non solùm iis, qui faciunt, ... consentiunt facientibus.* Imò nonnulli furta pauperum pe... sant, èque classe peccatorum eximunt. Sic enim diff... Maldonatus in Summula quæst. 8. art. 3. *Pauperes non faci... impressi extremâ necessitate rem alienam rapiunt, quia res tu... non aliena, sed communis vitæ periclitantis.*

Contra *octavum* mendacia & crimina falsi committun... ...a. Notæ sunt calumniæ de justitia putativa, de fide op... de dissensionibus, & similes, ad quas sexcenties à nostris ... sum. Quàm candidè nobiscum agant in statu quæstion... testantur disputationes ab iis editæ. Lutheri scripta q... cerent, quàm mutilatè citent, vel solius Pistorii & Cunr... V... culeatæ scriptiunculæ evincunt. Quantis conviciis o... cipes onerent, quàm nefariè Theologos nostros tr... qui ignorat? Imò sanctissimis Patrum laboribus non parcu... cum impetu irruunt, addunt quod libet, eradunt quod d...

87 De terminis Latin.

[illegible] purgatorio. Huc facit & illud, quòd impudenter [illegible], *ut contra scientiam & conscientiam damnet inno-* [illegible] legitur lib. 5. Instruct. Tol. cap. 56. pag. 681. *Cùm cau-* [illegible] *& maximè mortis, quamvis in hoc opiniones existant,* [illegible] *verior est, quod judex licitè possit damnare inno-* [illegible] *quem cognoscit innocentem.*

[illegible] contra *nonum & decimum præceptum* concupiscentiam [illegible], nullum ex se vel naturâ suâ peccatum esse blaterant, imò [illegible] 5. cap. 13. p. 581. expresse ait, *corporis etiam impuritatem de-* [illegible] *absq; peccato, ob bonum finem, scilicet sanitatem, vel ad le-* [illegible] *tentationes. quibus interdiu quis affligitur.*

[illegible] fructus, hæc studia & virtutes novi ordinis Jesuwitici, [illegible] facillimum est colligere, ipsos non Jesu, sed Satanæ socios [illegible] imo illo nomine turpissimè abuti. Si filii Jesu estis, [illegible] facite. Sed vos ex Patre Diabolo estis, & desideria Patris [illegible] *Joh. in. 8. v. 44.* Plura qui legere gestit de vita Jesuwita- [illegible] potest *Hasenmullerum*, cap. 4. 5. & 6. Nobis hanc rem [illegible] & summa tantùm capita annotasse sufficiat.

[illegible] Ad doct[illegible]rem insuper Jesuiticum, verumq; Jesu socium re- [illegible] *[illegible]itudo institutionis*, quæ tria complectitur. 3. Institutionis rectitudo. Cujus tria sunt requisita.

[illegible] non proprii capitis inventa, sed cœlestia oracula doceat. [illegible] Christus, licèt fons esset veritatis, tamen auditores suos ad [illegible] [illegible] hortatur, *Johan. 5. v. 39.* ex Scripturis suam do- [illegible] ostendit, ideoq; *Job. 7. v. 16.* ait, *Mea doctrina non est mea, sed* [illegible] *qui misit me.*

[illegible] Ut non suam, sed Dei tantùm gloriam & auditorum ædifica- [illegible] quærat. Nam qui a semetipso loquitur, gloriam propriam [illegible] qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic ver x est, [illegible] 18. Hinc Christus concludit, Pharisæos verâ fide de[illegible], [illegible] 44. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invi- [illegible], & gloriam, quæ à solo Deo est, non quæ tis?

3 Ut mansuetus sit, & cum omni lenitate doceat. Ad quam vir- [illegible] hortatur Christus ipse, *Matth. 11. v. 29.* Discite à me, quia mitis [illegible] & humilis corde. Qua de causa cùm discipuli ob inobedientiam [illegible] [illegible]udinem Samaritanorum ignem de cœlo evocare vellent, in- [illegible] illos Salvator, dicens: *Nescitis, cujus Spiritus vos estis? Filius* [illegible] *non venit animas perdere, sed salvare*, Luc. 9. v. 56.

Porrò

Quæ in Jesuwitis non inveniuntur.

Porrò autem quàm alieni sint novelli monac[illegible] & requisitis, ἀποδείξει longâ vicissim opus non est, c[illegible] ctis & scriptis abundè istud demonstrent. Ad Scrip[illegible] auditores non remittunt, sed potius ab illa avocant, & [illegible] interdicunt: Omne scrutinium iis negant, & veluti st[illegible] solutam fidem & simplicem obedientiam ab istis requ[illegible] Pontificis Romani tantùm gloriam spectant. Suam u[illegible] nem jactitant, & nostris inscitiam falsissimè objic[illegible] aliis Papicolis diversa dogmata cudunt, & rigor[illegible] mes alios ordines præ se contemnunt, & sibi ta[illegible] psis & Seraphicis doctoribus fidem haberi postulant. A[illegible] ne alieni sunt, & diversum sentientes non cum len[illegible] ad rogum mox condemnant, ad bella principes [illegible] si suspecti sint, tollendos esse clamitant. Hinc *Guign[illegible]* Parisiis in Parlamento recitata, *Si non potest*, inquit, *co[illegible] geratur bellum; si bellum geri non potest, occidatur.* Im[illegible] fragio hanc sanguinariam regulam constituerunt, *M[illegible] esse de religione Papistica adversus nos tuenda, quam de inf[illegible] fligandis.* At verò hic non est Christi Spiritus: non ita doc[illegible] Jesu ab initio Novi Testamenti, sed potius cum omni ma[illegible] informavit errantes; toleravit, & secundum Apostoli mo[illegible] *v.10.* devitavit, non de vita sustulit contumaces. *Nullis e[illegible]* bit Augustinus tom. 7. operum l. 3. contra Cresc. Gram c[illegible] 271. Edit. Basil. an. 69. *In Catholica hoc placet, si usq; ad mort[illegible] quam, licet hæreticum, sæviatur.* Et eodem tomo l. 1. contra [illegible] tiliani. c. 29 col. 86. Edit. prædictæ. *Diligite homines, inter[illegible] res, sine sævitia pro veritate certate.* Ab hoc pristino & verè C[illegible] mansuetoque docendi more longissimè recedunt Lojolani, [illegible] institutio, ut hoc colophonis loco addamus, in quatu[illegible] vel αἰτήματα verè Antichristiana, & nihil minus, quàm J[illegible] solvitur.

Quatuor αἰτήματα Jesuwitica, planè AntiChristiana.

1. Volunt ea, quæ sub prætextu traditionum præter & c[illegible] verbum Dei in Ecclesia Romana creduntur, pari reverentia [illegible] fide suscipi, quâ creduntur articuli in Scripturis compre[illegible] pus sit diu disputare, quæ traditiones sint Apostolicæ [illegible] tum & operosum videatur, concluserunt, non amplius po[illegible] cilia de hoc litigandum, sed simpliciter recipiendas esse [illegible]

[illegible] dicèt cum Scriptura pugnent. Cui de- *nis Latin.*
[illegible] Tridentino non statim subscribere vellet *Clo-*
[illegible] legatos Pontificis è consessu pulsus fuit. Hoc
[illegible] valdè compendiosum, quo omnes superstitiones
[illegible] probari, si modò dicatur, *Traditio est*, ubi
[illegible] hic principia protervè negat, ideoque contra
[illegible] est disputandum. Ubi verò manet præceptum
[illegible] de cavendis Pseudoprophetis, & *Joh.5.v.39.* de
[illegible] Quomodo cum hoc axiomate concordat ex-
[illegible] quotidiè scrutantium Scripturas, *Act.17.v.11?*
[illegible] potest regula Paulina, 1.Thess. 5. v. 21. *Omnia probate,*
[illegible] *tenete?*

[illegible] Ecclesiæ authoritatem summam esse, & quicquid ab
[illegible] fuerit, sine omni cunctatione credi debere, velut è cœ-
[illegible] Ita enim habet Censura Colon. à Jesuwitis edita fol.
[illegible] *[illegible] est, quædam etiam in sacris literis expressa commu-*
[illegible] *[illegible] nulla insit [illegible] par facultas, ac proinde non minor*
[illegible] *DEI verbo vindicanda est authoritas.* Per Ecclesi-
[illegible] non intelligunt cœtum fidelium, ex verbo Dei de doctrina
[illegible], sed Synagogam Romanam, eamque non totam,
[illegible] *[illegible]*, Prælatos, Episcopos, Cardinales; imò
[illegible], sed *unum Pontificem*, quem solum pro infallibili
[illegible] & supra omnium Patrum Concilia evehunt. Hic est
[illegible] Esaviticam *Catholica illa Ecclesia*, cui tantum po-
[illegible] hic est ille Christianorum omnium Pater Catholi-
[illegible] καὶ [illegible]. Et hoc secundum axioma est, non minus
[illegible], per quod omnes controversiæ componi possunt fa-
[illegible] enim hoc unum *Papa dixit.* Verum igitur & cre-
[illegible]

[illegible] religionis Pontifici & Clero Romano com-
[illegible] unicè. Non enim licere magistratui curare, qualis do-
[illegible] proponatur: ad sacerdotale officiũ hoc omne pertinere.
[illegible] strepant. non fas est, reformationem ex verbo Dei su-
[illegible] deferendum hoc ad Papam, cujus judicio standum, &, si
[illegible] contradicant, Magistratus est, illos cohercere. Licèt enim Papa
[illegible] multa millia animarum ad infernum præcipitet, nemo tamen au-
[illegible] dicere, *quid facis?* juxta capitulum sextum. *Si Papa dist. 40.*

col.130. Edit. Lugd. an. 1605. Hoc tertium p[illegible] impudens, quo jura Magistratus ligan[illegible]r, [illegible] tio impeditur, & superstitiones, bullæq[illegible]e Pap[illegible] oppositæ, contra totius mundi querelas & [illegible]udi[illegible]

4. Tandem suadent, ut si quis doct[illegible] Scripturis rejecta & condemnata est, morosus [illegible] ille compescatur, & ferro aut igne è medio [illegible] tranquillitas optimè conservari potest. Hinc no[illegible] ri ex Scripturis, imò deflent, quòd cum Lu[illegible]h[illegible] nonnulli descenderint, uti constat ex querela *Pig[illegible]* Compendiosior via est, quam Colonienses præter bu[illegible] *therus ante annos quadraginta ferro & igni sublatu[illegible] medio sustollerentur: ita demum exoptata Ecclesia p[illegible]* Hæc est nova Topica Elavitica, hæ sunt illæ quatuor [illegible] simæ, & hæc compendiosa institutionis Papisticæ [illegible]

Summa institutionis Jesuiticæ. *est*, quia 1. *Papa dixit.* Ergo 3. *Magistratus taceat.* & [illegible] *occidantur.* O stupidos Patres primis seculis viventes [illegible] xè concertârunt cum hæreticis, nec brevissimam [illegible] sunt! Sed benè habet: Produnt hoc ipsi novelli Monach[illegible] sint Jesu socii, aut veri doctores Jesuitici. Hæc enim [illegible] cis & Tyranni sunt, non pastoris & Christiani. Sunt e[illegible] tita non ex mansueta Jesu Christi Schola, sed ex tru[illegible] sti & Satanæ officina. Ad quid enim Scriptura, si [illegible] decisionibus standum? Cur Magistratui à Deo p[illegible] est commissa, si ad omnia tacendum sit? Cur in primi[illegible] E[illegible] putatum est, si contradicentes protinus ferro & igni deb[illegible] Sed satis de requisito tertio; ad quartum & ultimum perg[illegible]

4. *Crucis tolerantia.* IV. Denique veri Christiani & Jesuitæ nota cert[illegible] que perpetuus est *afflictio.* Debemus enim Jesu Christo, [illegible] nostro conformari, uti vitâ, & actionibus, sic cruce & pa[illegible] *man 8 v.20.* Hoc ipse conceptis verbis pronunciat Ma[illegible] *non accipit crucem meam, & sequitur me, non est me dign[illegible]* Luc 14.v.27. *Qui non bajulat crucem suam, non potest m[illegible] lus.* Hinc Apostolus inquit, quòd cohæredes simus Chr[illegible] *compatimur*, Rom.8.v.17. *Quia per multas tribulationes opor[illegible] gredi in regnum cœlorum*, Act.14.v.22. *Et omnes qui volun[illegible] Christo Jesu, persecutionem patiuntur*, 2.Tim.3.v.12. *Q[illegible]*

... & ... p...sunt. Hebr.12.v.8. Quæ cùm ita se ... sequitur, ad Societatem Jesu non pertinere illos, ... persequentur, & res suas omnes eò dirigunt, ut alios persequantur, ... verò ipsi persecutionem patiantur. Hi enim non ... sunt, sed Antichristo, per cujus sævitiem ... in gladio, & in flammâ, & in captivitate, *Daniel.* 11.

... si societatem Lojolanam paulisper inspiciamus, nullum ... Christi vestigium vivum & luculentum deprehenditur. ... rebus abundant, & in paupertate sua præ multis Principibus ... escunt. Quicquid in temporalibus desiderari potest, sine ... possident. In summo honore vivunt, & præ cæteris ordinibus ... unt. A nobis nihil patiuntur, quippe qui scimus, religionem ... ferro: & atramento, non armamento defendendam esse. ... conspirant & in necem nostram conjurati sunt. Omnia consilia ... dirigunt, ut reformatas Ecclesias vi supprimant, confessores ... tollant, & cùm stylo nequeant, pilo & armis Papatum in Germaniam vicissim invehant, qui conatus ipsorum tàm manifestus, & ... bonis ac factis comprobatus est, ut Solem lucere neget, qui istud ... aussus fuerit. Quæ omnia notæ sunt non Christianorum crucem patientium, sed impiorum crucem inferentium.

Jesuwitæ crucem nō ferunt, sed inferunt.

Gloriantur quidem Lojolani de multis martyriis, quibus Societas ... nobilitata, quorum iconas etiam in ipsis Collegiorum ... solent suspendere. Sed martyria ista *vel ficta* & excogitata ... quia plerumque in remotissimis locis facta dicuntur, ubi nulla ... onis occasio habetur; *vel falsa*, & veri martyrii nomine indigna. Cyprianus docet, martyrium Christianum duplex esse: Alterum vocatur *perpetuum & occultum*, quod notat afflictiones carnis & ... luctam Spiritus, quam omnes pii experiuntur; alterum est *temporale & apertum*, quod persecutiones, tormenta, & ipsam denique mortem a Tyrannis adjudicatam complectitur. Neutrum martyrium in nova societate Lojolana conspicuum est.

Duplex martyriū.

Non occultum, quia non sunt filii Christi, non sunt renati, sed Apostatæ & seductores, ideoque luctam carnis non sentiunt, sed cum ... hujus seculi desideria carnis suæ perficiunt, licet eam externâ disciplinâ more Pharisaico nonnunquam per jejunia & similia castigare videantur.

Non apertum, quia si maximè non [illegible]
endum tamen, quòd *non pœna sed* [illegible] *fa*[illegible]
rum quoque multi olim occisi, & propterea [illegible]
sed respondit *Augustinus*, Christum b[illegible]
eos, qui persecutionem patiuntur, sed a[illegible]
nomen meum, propter justitiam & veritate[illegible]
quid passa est, non propter Christum, sed Pa[illegible]
tatem, sed suam hæresin; non propter just[illegible]
seditionem, aut patricidium, & alia hujus [illegible]
nullum allegare poterunt exemplum, q[illegible]
ipsorum ob causam religionis usque ad mor[illegible]
vitum fuerit. Ex his ergo satis apparet, Mon[illegible]
sti, non secus atque olim milites Romani, aver[illegible]
Simonis Cyrenæi, hoc est, γνησίων Christi di[illegible]pu[illegible]

Atque hactenus quatuor illa veri Jes[illegible]sm[illegible] & C[illegible]
quisita vidimus, quibus omnibus cum nova socie[illegible]
tuatur, hinc eos falsissimè nomen Jesuitarum [illegible]
rogare concludimus.

III.

De vera novorum Monachorum [illegible]

Cùm evictum sit, Lojolanos extra veram J[illegible]
versari, 1. ob doctrinæ falsitatem, 2. vitæ [illegible]
tionis pravitatem, & 4. crucis Christianæ defect[illegible]
men Jesuitas se vocare pergant, & tales ab omn[illegible]
non immeritò à viris eruditis & piis variæ Etymolo[illegible]
traditæ sunt, ut gloria Jesu à contumeliis asseratur, & qu[illegible]
nachi isti Jesuitæ dici queant, ostendatur. Annotavit eas [illegible]
us in Theolog. Jesuit. & *Elias Hasenmullerus* in histori[illegible]
c. 2. unde paucis repetemus.

Variæ Jesuitici nominis Etymologia.

1. Quidam ergo *Romano more* quæsiverunt E[illegible]
enim olim Romanorum Imperatores dicebantur *Afr*[illegible]
ni, *Asiatiaci*, &c. non quòd amici & socii essent illoru[illegible]
ita dictos putant Jesuitas, quasi *professos & juratos hostes* [illegible]
enim vocabula latina καθ' ἀντίφρασιν sunt intelligen[illegible]
si minimè bellum, *Parca*, quia nulli parcunt, *lucus* quia pa[illegible]
Ita & Monachi isti dici queunt Jesuitæ, quasi minimè J[illegible]
Jesu potius adversarii sunt, & Satanæ socii.

 De terminis Latin.

[illegible] nt Jesuitas, quia symbolum, regula &
[illegible] ipsorum hæc sit, *Jesum vita*, vel *fuge*.
[illegible] rationem afferunt, quòd vocati sint Jesuitæ,
[illegible] *tum* hîc à Jesu procul eunt, ejusque doctri-
[illegible] *m* olim à Jesu procul ire & discedere cogentur, cùm
[illegible] s adjudicabuntur.

[illegible] ex Germanica lingua rationem appellationis desumunt,
[illegible] rum Apostoli esse debent. Potest autem Jesuitarum
[illegible] ubi Germanicè, pro diversitate idiomatis. Nam
[illegible] *inferioris* morem dicitur Jesuwitt/ quasi qui lon-
[illegible], & simul alios procul ab ipso abducat. In *Germania* verò
[illegible] Jesuwiter/ quasi Jesuwider vel Jesuzwider/ qui sit
[illegible] & adversarius Jesu, quo pacto (ut nomina solent esse
[illegible] ipsâ appellatione præ se ferunt characterem be-
[illegible] anne vo[illegible]tur AntiChristus, à Paulo *ἀν-*
[illegible] Christwider/ vel Gottswider. Quæ notatio
[illegible] è d[illegible]trinam & vitam novæ societatis exprimat,
[illegible] Jesuitas semper nominabimus & scribemus *Jesuwitas*,
[illegible] à Jesu procul esse, ipsiq; perpetuò adversari.

[illegible] per *ἀφαίρεσιν* etymologiam quærunt, & disputant, pri-
[illegible] superfluè additam; vero autem nomine appellandos
[illegible] *Sauit[illegible]*, quos Horatius vocat Epicuri de grege porcos:
[illegible] Canonici *Regulares* in Papatu, vitâ & factis ostendunt,
[illegible] demtâ esse *Gulares*, vel per Tmesin *re-* ipsa *gulares*.

[illegible] denique *παρονομασίας* & allusiones quærunt, di-
[illegible] Jesuitas autumant, quasi *Esavitas*, vel *Jebusitas*, quia impie-
[illegible] s moribus ad gentes istas quàm proximè accedunt: vel
[illegible] gæso, Gallici teli genere. *Gesum* enim per grave jactum
[illegible] exponit [illegible]. Ita ergo notaretur crudele & sanguinari-
[illegible] societatis ingenium, unde quidam non illepidè,

— *A Gesis sunt indita nomina vobis,*
Quo[illegible] sacrilegi Reges torquetis in omnes,
In[illegible] rum nomen, sacrum sumsistis & omen.

[illegible] præcipuæ appellationes & Etymologiæ Jesuvvitarum, qua-
[illegible] cunque teneatur, ab ipsa rei veritate non aberrabitur. Ne-
[illegible] jocamur aut cavillamur. Cùm enim Monachi isti
[illegible] si[illegible], quàm Jesu socii, ut evictum; præstat utique, quocun-

 que

que alio nomine illos appellare, ve[illegible] stam derivare, quàm venerabile nomen [illegible] contumeliam Servatoris, & omnium fidel[illegible] læ sociis attribuere. Qui enim à Christo Ch[illegible] cupari renuerunt, non digni sunt, qui à [illegible] appellentur, cùm idem sit Jesus, qui & Christus, De[illegible] mnia, benedictus in secula.

QUÆSTIO XII

Vox adorationis quid denot[illegible]

AdContr. 4. T. 2. de Ecclesia triumphante.

SÆpius recurrit hæc vox in articulo de Sanct[illegible] tione. Quam asserentes Pontificii, ut fœd[illegible] gant, sub ambiguitate variaq; acceptione vocabu[illegible]

Hujus ergo vim & sensum ut rectè percipiam[illegible] ter dicemus, 1. de *Etymologia*. 2. de *propria signifi*[illegible] *ceptionibus*.

I.

Etymologia.

Priscianus derivat ab ador.

1. Vocem adorandi Priscianus, & alii derivant ab [illegible] indeclinabili, quod purissimum frumentum signific[illegible] bant in sacrificiis Romani. Unde *adorea liba* ap[illegible] Virg[illegible] centis ex mundissimo frumento confectis, quas D[illegible] ergo secundum hanc Etymologiam adoratio so[illegible] D[illegible] tat, quia nulli præter Deum est sacrificandum.

Valla ab ad & orare.

2. Alii, quos inter L. Valla, deducunt ab *ad* & *oro* [illegible] est ore precari, sicut supplicare est plicando caput aut g[illegible] petere. Hoc igitur pacto adoratio nihil est aliud, quam a[illegible] catio, vel auxilii imploratio.

Alii ab ad & ora.

3. Nonnulli adorationem dictam putant ab *ad* & *ora*, [illegible] doratione manus moveantur ad ora. Hæc enim mot[illegible] gnum fuit cultus, & honoris, unde factum ut à signo [illegible] que signatum nomen suum acceperit. Ita censet *Janus* [illegible] serv. c. 20. & l. 12. c. 11. Similis derivatio est vocis Græ[illegible] Nam & ipsa ab externis gestibus deducitur.

Derivatio verbi Græci προσκυνεῖν.

Significat enim sese instar humilis catelli ad pedes D[illegible] volvere, honoris ac reverentiæ causa. Nam dicta est [illegible] cane, qui κύων græce appellatur. Quia enim canis herum [illegible]

[illegible] s. hinc metaphoricè cultus, [illegible] mentis prostratione, appellatus est [illegible] men & aliæ vocabuli hujus Græci Ety- [illegible] ducunt à κυνέω, quod significat osculari. O- [illegible] t signum subjectionis & honoris, unde *Psal. 2. v.* [illegible] *um*, id est, servire ipsi, & cum debita mentis [illegible] ceramini. Alii à [illegible] κυνῆ, quæ vox pileum notat, ut ita [illegible] aliud sit, quàm caput aperire cultus & honoris causâ. [illegible] aret autem ex his Etymologiis omnibus, tùm latinam vo- [illegible] tùm Græcam (προσκυνεῖν) ab externa actione & ce- [illegible] ctam esse, ita tamen, ut per istam exteriorem corporis [illegible] em, interna potissimùm animi observantia & submissio de- [illegible], eò *quod illa propter* hanc inventa sit.

De termini Latin.

II.

Propria significatio.

[illegible] adorandi & adorationis diversimodè accipi, præsertim [illegible] uris, à nemine negari potest. In primis verò *tres* significatio- [illegible] nes.

Tres adorationis significationes.

[illegible] Sumitur pro *cultu civili vel politico*, qui spectat ad secundam [illegible], & notat *externam corporis actionem, hominib. nobiscum ver-* [illegible] *& [illegible] qua ratione nobis aut majoribus aut æqualibus reverentia* [illegible]. Hoc sensu Lothus dicitur adorâsse Angelos, putans, [illegible] homines, *Gen. 19. v. 10*. Sic Abraham adoravit populum terræ, [illegible] filios Heth, *Gen. 23. v. 7*. Sic de Jacobo legitur, quòd adora- [illegible] in terram septies, donec appropinquaret frater ejus, *Gen.* [illegible] Sic Joseph adoratur à fratribus, *Gen. 42 v. 6. Et c. 43. v. 26.* dici- [illegible] *adoraverunt eum proni in terram*. In his locis omnibus non de cul- [illegible] sed externa tantùm reverentia sermo est, quæ usitata erat [illegible] illis populis, teste *Livio* lib. 30. cùm narrat, legatos Car- [illegible] cernuos aut adorabundos pacem à Romanis petiisse.

1. Pro cultu civili

Atque hoc probè notandum est contra Pontificios, qui quoties [illegible] de adoratione creaturarum, toties Sanctorum invoca- [illegible] stabiliri existimant. Sed falsò. Nam *à cultu politico ad religio-* [illegible] *mortuos nulla est consequentia.*

[illegible] Pro [illegible] *cultu religioso*, qui ad primam tabulam spectat, & soli [illegible] exhibetur, *tum* intus submissione cordis, *tum* foris, declaratio- ne

2. Pro toto cultu religioso.

ne operis. Hinc tres actus in adoratione ista ... & tertius externus, nempè 1. intellectus, quia a... gnitatem. 2. voluntatis, quâ nos suppliciter ... subjicimur, omnemque spem nostram in illo ...mus, semperque habituri sumus. 3. Corporis, quo ... vel per capitis inclinationem, vel genuflexionem, vel ... nis signum declaramus. Ita sumitur vocabulum adorationis ... v.3. ubi de Elcana scribitur: *Ascendebat vir iste de civitate ... diebus, ut adoraret & sacrificaret Domino in Silo*, hoc est ... Deo cultum exhiberet, suamque pietatem testaretur ... vers. 20. dicebat mulier Samaritana: *Patres ... hoc adorârunt*, hoc est, corde & opere solenniter ... Deum ... runt.

Qui constat tribus actibus.

3. Pro externo tantùm cultu.

3. Accipitur pro *externo tantùm corporis actu* ... Deum supplices & devoti veneramur, quo sensu dicitur P... *Venite, adoremus & incurvemus nos, genuflectamus coram* ... tanquam synonyma & ἐξηγητικῶς conjunguntur, *adorare* ... *genu flectere*. Sic etiam sumitur *Matth. 2. v. 11.* ubi ... *Intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre* ..., *... dentes adoraverunt eum*.

Et sunt præcipuæ significationes vocabuli adorationis, ... codice occurrentes: quibus Pontificii non contenti, adjungunt ... quintamque; & sumi insuper ajunt pro *cultu quodam inter ... ac religiosum intermedio*, qui tribuatur tùm sanctis, tùm ... Christi, ejusque genitrici semper-virgini Mariæ. Illum *dulia* ... hunc *Hyperduliam*. Sed conficta esse hæc significata fu... in Scholis Theologicis. Nunc id tantùm in quæstionem ve... *sit propria, nativa, genuina, & accurata significatio adorationis* ... *propriè reverentiam civilem tantùm, vel religiosam tantùm, an ... utrumque ex æquo significet?* Postremum placet Pontificiis, ... novellis Monachis, nempè Jesuwitis. Ita enim scribit ... lib. 1. de Sanct. beatit. cap. 12. *In lingua latina non habemus ... cabulum, quod solùm dicatur de cultu Dei.* Atque hinc ... *Patres vocabula adorationis nunc concedunt creaturis, ... prout variè accipiuntur.* Consentit *Leonhardus Lessius* l. ... Jure, c. 38. dub. 10. num. 3. *Quando*, inquit, *in Scripturis vel ... venitur nomen adorationis, vel cultus, vel servitutis, vel aliud ...*

De termi-nis Latin.

[illegible] judicia [illegible] cria & circumstantiis judicandum, utrum accipiatur [illegible] di[illegible], an pro inferiore; nam nomina ipsa per se generalia sunt, [illegible] nunc aliter usurpantur, quod est valdè notandum contra ha-[illegible]

[illegible] Cur verò notandum? Quia eò melius fucum facere possunt [illegible] simplicioribus. Quando enim accusantur idololatriæ, quòd sanctos [illegible]priè & religiosè adorandos statuant, sequelam inficiantur, quia [illegible]cabulum adorationis generale sit, & non divinum semper, sed infe-[illegible] quoque cultum denotet. Quare, licèt sancti adorentur, nul-[illegible] tamen idololatriam committi. Sic illi, qui τὰ σκληρὰ μαλθακῶς [illegible] dicerunt.

Non autem imus negatum, adorationis vocem quandoque hu-[illegible]nam, nec perpetuò divinam reverentiam indicare, ut suprà ipsi ex-[illegible] allegavimus. Hoc autem fit ἐν πλάτει tantùm, impropriè, & quandam ob similitudinem. Nos verò hîc solliciti sumus de pro-[illegible] nativoque significatu, non generali isto & improprio. Statui-[illegible] ergo, *Adorationem propriè dictam cultum divinum esse, soli Deo convenire.*

Adoratio propriè notat cultum divinum.

Quod ut evincam, hypothesin præmitto istam: *Unius verbi una duntaxat significatio est propria; reliquæ omnes Tropicæ & impropriæ.* Nomina enim vel verba sunt notæ & quasi cubilia rerum, unde dicuntur signa conceptuum à Phil. *lib. 1 de interp. c. 1.* & μιμήματα πραγμάτων, à Platone in *Cratylo.* Hinc *Festus* nomen dictum putat quasi *novimen*, quia ejus cognitione in ipsius rei perceptionem provehimur, Scal. *Ex. 1 sect. 1.* Jam verò omnis res in se est una & determinata. Ex quo mox sequitur, vocabulum, quod rei signum esse debet, unam tantùm rem, non plures, propriè & κυρίως significare. Quæ enim diversa sunt, formisque essentialibus discrepant, quomodo per unam vocem propriè & ex æquo notificari possunt? Ut una imago unum hominem: sic vox una rem duntaxat unam propriè repræsentat. Rectè igitur conclusit *Scaliger* lib. 13. de caussis LL. c. ult. *Unius vocis una tantùm sit significatio propria ac princeps. Cæteræ aut communes, aut necessariæ aut etiam spuriæ.*

Unius vocis una est significatio propria.

Hac ergo hypothesi præmissâ, sic argumentor: Vox adorationis propriè & exquisitè accipitur, *aut* cùm refertur ad Deum, *aut* cùm ad homines, *aut* utrobique.

Postremum esse nequit, quia sic vox una duas diversas propriasque significationes haberet. Cultus enim divinus & humanus toto

genere differunt. Quî ergo vox una utrum [illegible] tem propriè denotaret?

Porrò, neque tum propriè accipitur, c[illegible] ponitur. Ita enim sequeretur, impropriam & [illegible] adorationem illam, quando Deus adoratu[illegible] communi vocis usurpationi contrarium. Omn[illegible] adorari dicitur, proprium non æquivocum cultum [illegible] ligunt.

Quare *sequitur*, vocem adorationis exquisite p[illegible] tam non esse vocabulum generale, sed tantùm de[illegible] tu dici.

Quod insuper hoc argumento demonstrari potest [illegible] sunt verba, cùm id significant, ad quod significandu[illegible] ta sunt. At verò adorationis vocabulum divino cu[illegible] positum. Hic enim prior fuit externo honore po[illegible] priè religiosam tantùm reverentiam soli Deo debi[illegible]

Idem evincunt Etymologiæ suprà positæ. S[illegible] ab orando deducatur, (tertia verò Etymologia non a[illegible] lis) ad Dei cultum unicè notandum hanc vocem prim[illegible] esse, luculenter apparet. Quas ob causas disertè [illegible] tract 2. epist. 13. ad Riparium contra Vigilantium fol 52. [illegible] *martyrum reliquias, sed ne Solem quidem & Lunam, non An[illegible] Archangelos, non Cherubin, non Seraphin, & omne nom[illegible] tur, & in præsenti seculo & in futuro colimus, & adoramus, [illegible] creaturæ potius, quàm creatori, qui est benedictus in secu[illegible]* [illegible] rò lib. 2. Apol. contra Ruffinum dicit: *Veni Bethlehem, pra[illegible] & incunabula adoravi;* ἐν πλάτει loquitur, & adorationem [illegible] dictam intelligit.

Invocatio & adoratio sunt synonyma. Cùm igitur jam satis sit ostensum, adorationem pr[illegible] solum Deum referri, simul concidit & illa Papic[illegible]arum [illegible] quâ *invocationem ab adoratione* sic discretam volunt, [illegible] *illa* D[illegible] pria, *hæc* Deo & creaturis sit communis. Duo enim illa [illegible] sunt, & eundem cultum religiosum denotant. Quare, [illegible] sunt invocandi, nec erunt adorandi. Scriptura en[illegible] hæc [illegible] usurpat. Nam quod dicitur Deuteron. cap. 6. vers. 13. *D[illegible] DEUM tuum adora*, id Psalm. 50. vers. 15. sic effer[illegible] *[illegible]ca me.*

... Psal. 2. v. 1. *Adorabunt eum omnes Reges terræ*, nis Latin. ... id Rom. 10. v. 13. sic redditur: *Quicunq; invocaverit ... salvus erit.* Et quomodo differret ab invocatio-... in idem objectum feratur, easdem causas, eadem re-... definitionem obtineat?

... ita sint. Papatum turpissimo idololatriæ crimine con-... invictè concludimus. Quia enim sanctos propriè ad-... adeoque per consequens invocandos docent; & verò soli ... petit, uti demonstratum: sequitur certè, quòd honorem ... debitum, ad creaturas transferant, adeoque nefandum ... gitium in Scripturis toties rejectum & castigatum aulo ... commi:tant.

III.

Variæ acceptiones.

... quidem adoratio in *politicam & religiosam*; hæc vi-... *internam* & *externam*: verùm accuratè loquendo, *non est di-... in species.* (Ita enim civilis non minus adoratio propriè fo-... religiosa, quod tamen falsum esse jam modò probavi) *sed æqui-... à suo æquivocata.* Nam adoratio est vox ambigua, quæ principa-... & propriè significat cultum Dei, ἐν πλάτει & impropriè cultum ...

Verum Pontificii simplicitate hac contenti non sunt, sed altius ... rgendum esse autumant. Quapropter ex Thoma suo, & qui-... *ex 2. 2. quæst. 103. art. 3.* ita philosophantur, *Quòd sint tot species ad-* Papicola-*orationis, quot excellentiæ, quia bonor debeatur propter excellentiam.* rum opi-Iam verò tres dari excellentiæ species. 1. *Excellentiam divinam & infi-* nio de tri-*nitam*, cui debeatur prima species adorationis, quæ à Theologis dica- plici ado-*tur* λατρεία. 2. *Excellentiam humanam seu naturalem*, quæ posita sit in ratione. ... is virtutibus & dignitatibus. Huic respondere secundam speci-... adorationis, quæ dici possit cultus *civilis*, & observantia quædam ... ana. 3. *Excellentiam quandam mediam inter divinam & humanam*, ... gratia & gloria sanctorum. Huic respondere tertiam speci-... quam vocant δουλείαν. Et quia inter Sanctos singulariter excellit ... humanitas Christi, & B. Virgo Maria, idcircò hanc tertiam adoratio-nis speciem dividunt in *duliam* propriè dictam, & *hyperduliam*, tribu-entes *illam* sanctis cæteris, *istam* soli humanitati Christi & matri ... Vide *Bellarminum* de his differentem l. 1. de Sanct. Beat. cap. 12.

& *Becanum*; qui ferme de verbo ad verbum [illegible]
14. c. 21. th. 2.

Quamvis autem benè multa hi. abs[illegible] da [illegible] præcipua sunt. 1. *Quòd adorationem* qua[illegible]da[illegible] m[illegible] am fingunt. 2. *Quòd* latriam & duliam pro sp[illegible]

Inter adorationem humanam & divinam nulla est intermedia.

De *priori* multa dicere non permittit rat[illegible] tantùm de vocabulis, earumque nativâ significatione [illegible] agendum est. Interim ὡς ἐν παρέργῳ & obiter note[illegible] lis principium turpissimè petatur. In Scripturis eni[illegible] nis κυρίως tantùm capitur pro cultu Dei, ἀκυ[illegible] tertiam & intermediam significationem ignorat universi[illegible] blicus. Nam sicut operum duplex tantùm est tabula, *prima* [illegible] *da*: sic honor cultusque omnis tantùm *geminus*, *divinus*, [illegible] mam, & *humanus*, qui ad secundam tabulam spectat. Hic est officiosus erga superstites, *vel* memorialis erga def[illegible] ex divino & humano non datur, quia sic cultus Dei [illegible] tamen in tantum creaturis tribueretur, adeoque ex [illegible] prout divinus est, idololatricus foret. Dicitur enim cul[illegible] tificiis medius non per negationem, sed participationem [illegible] rum. Sed de hoc alibi plura.

Quod attinet distinctionem duliæ & latriæ, sint q[illegible] vocabula græca, adeoque ad caput 2. referenda essent; q[illegible] Pontificus venditantur pro speciebus adorationis pauca q[illegible] subjungere, ne divellantur cohærentia, non erit planè i[illegible] aut à scopo alienum.

Disertè verò affirmamus, distinctionem istam sens[illegible] acceptam, esse ineptam & absurdam, idq; duplici nomine.

Latria & dulia, tantum quam synonyma, permutantur in Scripturis

1. Quoniam *in vocibus synonymis specificam quærunt &* [illegible] *unt differentiam*. Imus enim negatum, vocabula ista per[illegible] gui, aut distinctè semper usurpari. Scriptura sæpè permuta[illegible] & [illegible] am Deo, latriam creaturis quoque attribuit. *Levit. 23. v.* [illegible] *Omne opus servile non facietis*, quod LXX. ita reddiderunt, [illegible] λατρευτὸν οὐ ποιήσετε. Ubi Bellarminus ipse agnoscit *lib. 1. de* [illegible] *at. c. 12.* in versione Græca λατρείας vocem poni pro serv[illegible] no. Et licèt addat, Hebræum & Latinum textum habere voce[illegible] munissimam, quæ ad omne servitium accommodetur, a[illegible] ad rem facit. Præterquam enim, quòd in Hebræo nihil [illegible]

non De termino Latin.

... ponatur, invertere possumus hanc instan-... Hebræa & Latina communiter ad omne servitium ac-... Ergo etiam λατρείας dictio, quā LXX. usurparunt. ... Novo Testamento vox δουλείας Deo attributa & pro ... sæpe invenitur. Act. 20. v. 19. δουλεύων τῷ κυρίῳ μετὰ ... ταπεινοφροσύνης, *Serviens Domino cum omni humilitat.* Rom. 7. ... *sumus a lege mortu*, ὥστε δουλεύειν, *ut serviamus in novi-* ... Rom. 12, 11 κυρίῳ δουλεύοντες. *Domino servientes*, Rom. ... ἐν τούτοις δουλεύων τῷ χριστῷ, *Qui in hoc servit Christo.* Vide ... 15. v. 18. Eph. 6. v. 7. Col. 3. v. 24. Sic λατρεύειν de servitio hu-... quidam putant, Hebr. 13. v. 10. ubi dicitur, *Habemus al-* ... *quo non edunt*, οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες, *qui tabernaculo deser-* ... Atque hinc apparet, falsum esse audax istud Bellarmini pro-... *Scriptores sacros vocem λατρείας nunquam usurpare, nisi* ... *soli Dei.*

Apud profanos etiam Authores vocabula hæc promiscuè su-... *In profanis authoribus.* *Suidas* enim λατρεύειν ait, δουλείαν εἶναι ἐπὶ μισθῷ, *esse servi* ... *mercenariam.* Unde λατρὶς ancilla mercenaria: λάτρης famu-... λάτρον, merces. Atque hinc milites mercenarii veteribus λατρεῦ-... dicti sunt. Sic apud *Xenophontem* lib. 3. Cyropædiæ ponitur λα-... pro obsequio & servitio, pauloq; pòst id ipsum dicitur δουλεύειν ... notavit *Laurentius Valla* super cap. 4. Matth. & *Vives* in Comment. ... de Civit. Dei. c. 1. Quibus exemplis motus *Bellarminus* lib. 1. de ... Beatit. cap. 14. expressè scribit: *Fateor secundum usum profano-* *rum scriptorum idem esse duliam & latriam.*

Quæ cum ita sint, restat porrò indagandum, *An secundum Eccle-* ... *usum semper distinguantur?* Affirmat *Bellarminus* cap. 14. sed falsò ... & ipse Augustinus indifferentiam indicat tom. 4. de quæstion. *In scriptis Patrum.* Veteris Testamenti in Exod. c. 23 quæst. 94. col. 156. Edit. Basil. anno ... explicans verba, *si Servieritis Diis alienis, erunt tibi offendiculum.* H... (inquit Augustinus) *Græcus* δουλεύσῃς *habet, non* λατρεύσῃς: *un-* ... *igitur, quia & δουλεία debetur Deo, tanquam Domino*, λατρεία ... non nisi Deo tanquam Deo.

Excipit Jesuwita, *ex hoc loco colligi, latriam non posse communi-* *cari creaturæ, quia unus tantùm sit Deus; at duliam posse communicari,* *quia multi sint verè & propriè Domini.*

Resp. contradicit Apostolo, qui 1. *Cor.* 8. *v.* 6. unum duntaxat

 Domi-

Dominum esse adfirmat. Si ergò latria [illegible]
nus est Deus, nec dulia poterit, quia unus est [illegible]
Domini accipias latiore sensu, regero istud Ps[illegible]
Dij estis. Si ergo dulia communicatur, quia mu[illegible]
municabitur quoq; latria, quia multi sunt Dii, [illegible]

δουλεύειν 2. Distinctio ista Papistica & hoc nomin[illegible] per[illegible]
plus est *δουλεύειν hominibus attribuunt, quod tamen plus e[illegible]*
quam *cultum Dei notatum volunt.* Minus enim est coler[illegible]
λατρεύειν. servire, si exquisite, & vi nativæ significationis suæ d[illegible]
colimus pares, ut amicos & collegas, non au[illegible]
mino. Sancti verò non sunt nostri Domini. Ergo n[illegible]
servi; & per consequens, duliâ propriè dicta ipsos cole[illegible]
mus, nec debemus. Agnovit hoc Martinus Peresiu[illegible]
vulgaris lib. de tradit. par. 3. consid. 7. scribens, *N[illegible]*
bari nomen duliæ, sumptum pro cultu sanctorum, cùm du[illegible]
ficet servitutem, nos autem non simus servi sanctorum, [illegible]
enim Deo propriè serviendum est, *Deut. 6. v. 13 Mat[illegible]*
cèt Apostolus jubeat *Gal. 5. v. 13.* ut per charitatem [illegible]
vicem serviant, non tamen duliam *κυρίως* sic vocatam [illegible]
tem mancipiorum, sed mutuum duntaxat ministeri[illegible]
tum intelligit.

Et hæc sunt primaria fundamenta, quibus Papal[illegible]
latriæ distinctio fortiter refutari potest. Nunc quid de [illegible]
da in medium afferre soleant, paucis videamus.

Sic ergo Bellarminus lib. 1. de sanct. Beatit. cap. 12. [illegible]
vocabula non sint propria divino cultui secundum primam ip[illegible]
bulorum institutionem, tamen schola Theologorum (puta Pa[illegible]
Thomistarum) *non sine causa* EXCOGITAVIT *illam distinct[illegible]*
lia & latria.

Notet hîc lector, quod ex hac Bellarmini confe[illegible]
distinctionem istam merum esse figmentum, Scripturis gno[illegible]
Papicolis excogitatum, eo tantùm fine. ut idololatriam [illegible]
manæ palliarent. Omnem enim divinum honorem sa[illegible]
Idolola- devotè ad ipsos confugiunt, ab omnibus invocari volun[illegible] *Conc[illegible]*
tria Papa- *dent. sess. 25. Bellarm. lib. 1. de Sanct. Beat. c. 19.* & adora[illegible], *Ar[illegible]*
lis in san- *par. 3. tit. 12. cap. 8. Eckius in Enchirid. loc. 15. pag. 156. 157. Edit.* [illegible]
ctorum in- *en. anno 1600.* & quidem propriè, uti per consequentiam deduc[illegible]
vocatione.

De terminis Latin:

[illegible] 2. de [illegible] *imag. cap. 21.* & suppliciter, *Concil. Tri*[illegible] *Bell. l. 1. de Sanct. Beat. c. 12 13. lib. 2. de imag.* [illegible] ratione orationis Dominicæ, *Censura Colon. p.* [illegible] & fiducialiter *Gabriel* [illegible] *birid. c. 14. ad obje. 8. p. 481.* & fiducialiter *Gabriel* [illegible] *Missæ lect. 30. Bell. lib. 1. de sanct. Beat. c. 19.* ut ea [illegible] n dare solius Dei est, nempè remissionem peccatorum [illegible] æternam, *Bellarm. l. 1. de sanct. Beat. c. 17. Censura Colon. p.* [illegible] 3. ideo [illegible] colendos esse statuunt templis, altaribus, missis, statu[illegible]ibus, muneribus, candelis, feriis, votis, peregrinationibus, [illegible]ationibus prostrationibus & similibus, adeò ut nihil reliquum [illegible] od [illegible] solius Dei honorem suscipi possit, uti praxis Ecclesiæ Ro[illegible] ad oculum demonstrat. Cùm igitur ob hæc facta & quidem ju[illegible] idololatrias accusantur à nobis, mox in subsidium vocant [illegible] ictam & excogitatam distinctiunculam, sanctosque non la[illegible] cùm duliâ coli, ideoque idololatriam non committi re[illegible] Licèt enim omnia, quæ soli Deo debentur, sanctis tribu[illegible] tamen si hanc modò appellationem appingant, quòd sit cultus [illegible] satis se purgatos & excusatos autumant. Hoc nimirum est Deo [illegible] Ecclesiæ illudere, hoc est definitionem actumq; latriæ alicui attri[illegible] ere, & tamen definitum impudenter negare. Hic ergo finis, & hæc illa causa fuit, ob quam Papicolæ distinctionem istam *excogita*[illegible]*rit.*

Argumenta Bellar. pro distinctione inter latriam & duliam.

Sed videamus, quas Bellarminus nobis causas enarret. 1. *Cùm in re*, ait, *inveniatur manifesta distinctio inter cultum Dei* [illegible] *sanctorum, oportebat etiam ad vitandam æquivocationem invenire* [illegible] *vocabula, optima autem erant illa duo.*

Resp 1. Concedimus utique, imò urgemus, magnam esse [illegible] Dei hominumq; cultum differentiam, quam si reipsâ exprime[illegible] & non in nudis vocabulis quærerent, idololatrias crimine se [illegible] crebrò non polluerent. 2. Non opus est nova vocabula effinge[illegible] cùm hæc satis clara & distincta sint, si cultum Dei, & cultum homi[illegible] vel honorem divinum, & honorem humanum appellemus. 3. Si maximè novis vocibus foret opus, duo tamen ista, (nempè λατρεία & [illegible] ἀλόγως & ἀτόπως assumerentur. Nam unus idemque cul[illegible] Dei [illegible] Scripturis vocatur λατρεία & δουλεία, ut ostensum; & qui[illegible] s δουλεία, quàm λατρεία. Hæc enim vox in utroque Te[illegible] tricies, illa tricies novies DEO attributa legitur.

Neque

Neque latria vi significationis nativæ plus no[illegible] trâ. Qui ergo cultum soli Deo debitum ex [illegible] mano distingueret? Adde quòd εἰδωλολατρ[illegible] Scripturis indifferenter sumantur & damnen[illegible] dicuntur idolis δουλεύειν, jam λατρεύειν un[illegible] τρείαν & δουλείαν synonyma esse, nec magis differ[illegible] nos ensem & gladium. 4. Si peculiari plane d[illegible] Dei cultum nuncupare velimus, dici poterit θε[illegible] Hæc enim vocabula nulli creaturæ attribuuntur, & [illegible] tis *Job.c.9.v.31.* & *1.Tim.c.2.v.10.*

II. *Scriptores*, inquit, *sacri vocem λατρ[illegible] nisi pro cultu solius Dei, ut patet ex toto Novo Testamen[illegible] δουλεία usurpant, pro omni servitute, tam Dei, quàm homin[illegible]* concludit, *duo hæc vocabula esse optima ad vitanda[illegible]*

Resp. 1. Quod de latria dicitur, absolutè verum [illegible] demonstravi. 2. Si dulia de Dei & hominum servit[illegible] vox æquivoca est, ob geminatam significationem. N[illegible] sitè distinguit. 3. Si omnis λατρεία est etiam δουλεία [illegible] inclusa, ideoq; membra ἀντιδιῃρημένα non sunt, quòd [illegible] distinctione accurata requiritur.

III. *Antiqui Patres nunquam nomen latriæ tribu[illegible] cùm tamen etiam sanctos coli dicant*, uti patet ex Augustino [illegible] *civ. Dei cap.1. & lib. 20. contra Faustum, cap.21. &c.*

Resp. 1. Argumentum à testimonio humano non est [illegible] 2. Si maximè Patres tribuant λατρείαν soli Deo, non ta[illegible] solis sanctis. Quare vicissim non est exquisita distinctio. 3. [illegible] *dupliciter* considerari possunt, nempè sensu, & fine tum *Aug*[illegible] tum *Papistico*.

Quo sensu Augustinus distinxerit. Augustinus 1. non accuratam, sed qualemcunque tan[illegible] ctionem esse voluit. 2 pro speciebus oppositis non habu[illegible] δουλείαν Deo quoque attribuit. 3. per duliam non intell[illegible] vinum, vel ex divino & humano mixtum. [illegible] Ita enim sancto[illegible] li, clarè adfirmat tom. 6. lib. 20. contra Faustum. cap. 2[illegible] dit. Basil. anno 1569. *Colimus*, inquit, *martyres eo cultu dilec[illegible] cietatis; quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei quoru[illegible] talem pro Evangelica veritate passionem paratum esse sentimus.* [illegible] movet ibidem cultum δουλείας vel servitutis propriè dic[illegible]

... Colimus sanctos cultu Non Servitutis, sed hono- ... idebet locus iste, qui legitur Tom. 5. lib. 8. de civ. ... 49 ... d. c. Basil. anno 69. *Nec tamen nos martyribus templa, ... m & sacrificia constituimus; quoniam non ipsi, sed Deus eo- ... Honoramus sanè memorias eorum, tanquam sanctorū ... usq, ad mortem suorum corporum pro veritate certâ- ... eret vera religio, falsis religionibus victis atq, convictis.* ... rom. lib. 22. de civ. Dei c. 10. col. 1353. ejusdem edit. ita scri- ... *martyribus nostris non templa sicut diis, sed memorias sicut bo- ... tuis, quorum apud Deum vivunt Spiritus, fabricamus.* Hinc ... Augustinum per duliam non intellexisse cultum quen- ... medium sanctis defunctis debitum, sed lato tantùm sensu ... ium, quod Christiani vivi sibi mutuò præstant, unde cul- ... is & soc etatis vocat *lib 2. contra Faustum c 21. col. 8.* Imò ... *col. 536. Edit. Basil. anno 1569.* vocem dulias ... λα ... neq; hanc semper, sed *pene semper* pro ... t. Sic enim habent verba: *Latria secundum ... cuti sunt, qui nobis divina eloquia condiderunt, ... quenter,* ut penè semper *ea dicitur servitus, quæ ... Deum.*

... dicamus, Si *per duliam non intelligatur servi- ... neq, ... mixtus, qui idololatricus; sed servitus chari- ... est, vel memorialis; tum sanè adeò morosi non su- ... m definitionem odiosè impugnemus, aut planè rejiciamus.* Re- ... intellect s in verborum usu debemus esse faciles. Et rectè ... Hilarius: *Non simus soliciti de verbo, ubi sensus est in tuto.*

De termi- nis Latin.

Quo verò sensu & fine utuntur Papicolæ istis vocabulis? 1. Ven- ... pro distinctione accurata, & tamen membra non sunt opposita. ... esse vocabula optima ad tollendam æquivocationem, & ta- ... sunt æquivoca. 3. Per duliam honorem divinum, vel mixtum, ... humanum intelligunt. 4. Hæc stratagemata adhibent, ut crimen ... as a se amoveant. Cùm enim omnia fecerunt, quæ idolola- ... re consueverunt, duliæ vocabulo excusare volunt, atque sic ... ludunt. Ita ergo vocibus istis turpissimè abutuntur 1. ... *primam impositionem.* 2. contra *usum probatorum scriptorum.* ... a *usum Scripturæ.* 4. contra *usum sensumq, ipsius Augustini,* ad ... tantum idololatriam palliandam; qua de causa Papalis ista di-

Quo sensu & scopo Papicolæ distinguant?

stinctio velut πρόζωμα omnis εἰδωλολατρ... tò, nobis suspecta esse, & masculè impugnari ... ptum istud salutare B. *Hieronymi*, quod legitur ... *est omnis sermo ad destructionem idololatriæ.*

QUÆSTIO XIII.

An templum rectè dicatur Eccl...

MUlta sunt nomina locorum, in quibus Chr... sacra peragenda. Act. 1. v. 15. legimus de ... vertit *cenaculum*. In scriptis Patrum nominantur ... toria. 2. κυριακὴ vel κυριακα, unde germani... nica, unde templa episcopalia German. dicuntur ... nonici Domherrn/quasi dicas Dominicanos. 3. M... rum monumenta in iis sunt erecta. 4. βασιλικὴ q... amplis & spatiosis domibus fuit impositum. 5. Do... venticula. 7. sedes. 8. συνεῖα vel loca sacra & ... unde Germanicum Münster. 10. Templa à *tuendo*, *vel* quòd ex omni parte, *vel* quòd ex eo omnis pars ... mùm quidem ita nominatum fuit cœlum, quod ... *templum magnum Jovis altitonantis*; postea verò hæc ... ædibus attributa est. *Isidorus* l 15. c. 4. sic derivat. *Templa* ... *tecta ampla*. De his nominibus fusè differentem vide *H*... 1. de Templis. c. 7.

Papicolæ autem loca ista communiter vocant *Eccl*... frequenter dicunt, *Ecclesia S Petri*, *Ecclesia S Pauli*, *Ecc*... *lis* &c. Non autem diffitemur hoc ipsum nomen in ... quandoque reperiri, ut patet ex *Eusebio* lib 3. de vitâ Co... p. 167. Edit. Basil. à Grynæo editæ anno 1570. *Eucherio* lib. 1 ... 16. *Augustin*. lib. 22. de civit Dei cap. 8. Interim tamen va... est hæc appellatio. Nam Ecclesiæ vox græca est ἀπὸ τῦ ... & notat non locum, in quo convenitur, sed ipsam conv... cœtum convocatum, uti probari potest ex sing... stamenti, in quibus extat istud vocabulum.

Bellarminus quidem lib. 3. de cultu Sanctorum cap. 4 ... rus, quòd primi Christiani habuerint Ecclesias à priva... stinctas, eò trahit textum ex 1. Cor. 11. v. 18 *Convenientibus* ... *clesiam, audio scissuras esse inter vos:* Et ex cap. 14. v. 3... *clesiis taceant.* Verùm utrobique non ædificium templi, sed ...

De termini Latini

[illegible] Christianorum intelligitur, ad quem convenie-
[illegible] in quo mulieres tacere debent.
[illegible] improprium & alienum sit hoc nomen, jamdudum
[illegible] Epicolæ ex *Isidoro Pelusiota*, Chrysostomo disci-
[illegible] verba, quamvis prolixa sint, adscribere tamen placet, quia
[illegible] rationem scitè & accuratè determinant. Sic autem
[illegible] lib. 2. epist. 247. *Discat Eusebius Pelusiotarum antistes,*
[illegible] *Est enim absurdissimum & perquam grave, ipsum ne hoc*
[illegible] *um habentem, in ea opinione versari, ut Episcopum se esse*
[illegible] *m quod Sanctorum cœtus ex recta fide atq; optima vivendi*
[illegible] *ui, Ecclesia sit, inter eos constat, qui sapientiam degustarũt.*
[illegible] *n hec ignorans, eam quæ verè est, τὴν ὄντως ἐκκλησίαν, e-*
[illegible] *multis offendiculis causam præbet, templum autem ἐκκλη-*
[illegible] *cum Ecclesiæ colligendæ destinatum, extruat, atq; illam qui-*
[illegible] *libet, probos viros expellens, hoc autem magnificis marmo-*
[illegible] *hoc quoq; nemini obscurum est. Quod si ille certo cognoscat*
[illegible] *us, Ecclesiam: aliud ἐκκλησιαστήριον, Templum, locum Ec-*
[illegible] *(Nam illa ex immaculatis animis constat, hoc lapidibus & li-*
[illegible] *catur.) Sic existimo, eum finem facturum esse illam evertendi,*
[illegible] *us quam necesse sit, exornandi. Neq; enim parietum, sed ani-*
[illegible] *sá cœlestis rex huc venit.* Et paulò pòst: *Ut enim aliud est al-*
[illegible] *ov, aliud Sacrificium θυσία: & aliud θυμιατήριον, Thymia-*
[illegible] *ud θυμίαμα: & aliud βουλευτήριον forum, aliud βουλὴ, se-*
[illegible] *denem locum, in quem coëunt, significat: hoc autem viros eos,*
[illegible] *m ineunt, ad quos & periculum & salus pertinet. Eodem*
[illegible] *mode, Ecclesiæ loco, ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστηρίου & Ecclesiæ statuen-*
[illegible] *Quod si ne sic quidem se intellexisse dicat, illud ex me discat,*
[illegible] *orum tempore, cùm Ecclesia & Spiritualibus gratiis abun-*
[illegible] *ta splendore afflueret, nulla ἐκκλησιαστήρια, Templa, seu loca*
[illegible] *gregandæ destinata erant. At nostrâ tempestate τὰ ἐκκλη-*
[illegible] *a, templa seu loca illa plusquam par sit exornata sunt: Ecclesia*
[illegible] *ne quid gravius dicam, κωμῳδεῖται comicis cavillis incessitur. Ego*
[illegible] *mihi daretur, temporibus illis fuisse mallem, in quibus ἐκ-*
[illegible] *loca illa quidem non perinde ornata erant, Ecclesia autem*
[illegible] *q; & cœlestibus gratiis cincta & redimita erat, quàm his nostris,*
[illegible] *bus τὰ ἐκκλησιαστήρια. Loca illa seu Templa omnis quidem generis*
[illegible] *ibus cohonestata sunt, Ecclesia autẽ Spiritualibus illis gratiis, τῶν*
[illegible] *χαρισμάτων, nuda & vacua existit.*

Hæc Isidorus, quibus impropr etatem v[illegible] eum translati graviter redarguit, quæ in Patribus excu[illegible] rarò usi sunt hoc nomine; in Papicolis non pot[illegible] mè usurpant, & proprias locorum sacris conve[illegible] pellationes prorsus negligunt, immemores an[illegible] ἰυϑυῤῥήμων ἔςω, *Sapiens rectè & propriè loquatur.* Q[illegible] omnes figuratæ dictiones culpantur: sed tantùm nimis [illegible] næ, & cum neglectu propriarum conjunctæ.

Ad contr. 1.T.3. de Sacramentis in genere.

Quæstio XIV.

An nomine Sacramenti utendum sit in E[illegible]

BEllarminus *lib. 1. de Sacram. c. 7.* accusat Luther[illegible] abhorruerit à vocabulo Sacramenti. Probare [illegible] *de captiv. Babylonica*, ubi c. *de Matrim.* ita scribit: *N[illegible] Scriptura sancta hoc nomen Sacramentum, quà [illegible] ria. Ubiq; enim significat, non signum rei sacræ, [illegible] & absconditam.* Hinc colligit, Luthero displicuiss[illegible] ti, quia lib. *de abrogata Missa* scripserit, *furentem e[illegible] crificium & cultum Dei dicere, quod ille non dixit [illegible] Dei.*

Lutherus à vocabulo Sacramenti non abhorruit

Verùm mera fraus & calumnia est, Lutherus en[illegible] ipse [illegible] lo Sacramenri in Scriptis suis, non tantùm posterioribu[illegible] iam prioribus creberrimè usus est. Imò in illo ipso de cap[illegible] bro peculiarem *de Sacramentis* titulum habet, & Cœn[illegible] communiter *Sacramentū altaris* appellat. Quomodo [illegible] cabulo abhorrere potuit?

Quòd verò textus allegatos attinet, ex iis non sequ[illegible] probandum fuit. Licèt enim vocem Sacramenti sensu speciali in [illegible] pturis non reperiri affirmaverit Lutherus, quod & necess[illegible] mandum est: hinc tamen vocabulum istud penitus exter[illegible] esse, nec ipse conclusit, nec ex verbis ejus inferri potest. A[illegible] retur, omnes Patres adhorrere à vocabulis ὁμοȣσίȣ, Trinitati[illegible] baptismi & similium, quia scribunt & fatentur, hæc omnia [illegible] φα, nec in sacro codice αὐτολεξεὶ expressa haberi. Aliud ergo est, *N[illegible] contineri in Scriptura*, & aliud, *Non retinendum esse in Ec[illegible]* [illegible] de voce Sacramenti Lutherus scripsit, *posterius* ipsum dixisse pr[illegible] nequit.

Quod autem spectat locum alterum, agit ibi de Cœna, quam

[illegible] vocare [illegible]reatem esse temeritatem inquit, non quòd nul- *De terminis Latin.*
[illegible]z e[illegible] [illegible] dictiones adhibendæ sint, verùm quia Sacramenti
[illegible] natura planè diversa est, nec confundi debent, quæ Scri-
[illegible]ra [illegible]incta voluit. Tum ergò committi temeritatem ipsi cense-
[illegible] nomina imponantur, quæ à rei conditione & indole planè
[illegible]alien[illegible]; ut, si quis cœnam dicat sacrificium. Aliàs non temeri-
[illegible] sed necessitatis esse fatemur, voces quasdam in Scripturis non
[illegible]s assumere, modò rei naturam, prout ea verbo Dei definita
[illegible]xprimant, non tollant; aptè significent, non penitus immutent.
Q[illegible] Pontificii faciant, quando Sacramentum altaris sacrifici-
[illegible] appellant, meritò per furentem temeritatem os in cœlum ponere
[illegible]t.

Post Lutherum taxat Bellarminus Philippum, quia in prima *Nec Philippus.*
[illegible]one locorum communium doctrinam de Sacramentis inscri-
[illegible] signis. *Quæ alii*, inquit, *Sacramenta, nos signa appellamus.*
Verùm neque Philippus vocem Sacramenti rejecit, aut ex Ec-
[illegible] prorsus relegare voluit. Quamvis enim de signis inscripserit,
[illegible]a tamen tractatione, Sacramenti vocem sæpè adhibet, imò cum
sig[illegible]s conjungit. Ita enim loquitur: *Quæ alii Sacramenta, nos si-
gna appellamus, aut si ita libet, signa Sacramentalia.* Hæc posteriora
v[illegible]a omisit Bellarminus. Ex quibus apparet, Philippum nomen
signi adeò non opposuisse vocabulo Sacramenti, ut potius utrum-
que conjunxerit. Uti autem voluit signi termino, *tum* quia in Scri-
pturis habetur, ut *Gen. 17. v. 11. Rom. 4. v. 10. tum* quia naturam rei lu-
culentius exponit, & ab Augustino usurpatus fuit. Hic enim Sacra-
mentum rei sacræ signum nominat. Sic ergo ad meliorem intelle-
ctum, posuit nomen definitionis pro nomine definiti, quod tamen
propterea non explosit, sed retinuit ipse, & retinendum esse censuit:
unde in sequentibus editionibus, quasi prævidens hanc calumniam,
[illegible] mutavit, & pro signis Sacramenti vocem substituit.

QUÆSTIO XV.

Quid significet Sacramentum specialiter dictum; & num hoc sensu in Scripturis inveniatur?

Varia derivationes Sacramenti.

Sacramentum, juxta *Varronem* lib. 4. de lingua latina, dicitur à *sa-
cro* (nomen intellige) vel re sacra, quia semper respectum habet
ad

ad rem sacram atq; divinam. *Pecunia*, inquit, *q[illegible] litibus, Sacramentum à sacro dicitur.*

Isidorus *lib. 6. orig. cap. 19.* à *secretis* vel *sacris virtu[illegible] Sacramenta*, inquit, *dicuntur, quia sub tegumento c[illegible] virtus divina secretius salutem eorundem Sacrament[illegible] de & à secretis virtutibus, vel Sacris Sacramenta dicu[n]tur*

Vulgus derivat à *sacro & mens*, ut Sacramentum [illegible] si *sacratio mentis*, sicut testamentum est testatio mentis. V[illegible] Etymologiam absurdam esse, similibus exemplis pr[illegible]. L[illegible] Valla *lib. 6. cap. 36.*

Alii, quos inter est *Vegetius* lib. 4. de re milit. & [illegible] Clavis, deducunt à *sacrando*, quod verbum significat dedica[re] [illegible] re, consecrare, sicut ab ornando ornamentum dicitur, à [illegible] medicamentum, & à jurando juramentum: quæ Etymologia v[illegible] optima, naturæq; rei convenientissima.

Quod verò Latini Sacramentum, hoc Græci dic[illegible] quæ vox variè derivatur.

Notationes μυστηρίου. *Clemens*, sacra gentilium irrisurus, deducit ἀπὸ τ[οῦ] μύ[illegible] lere, quia scelesta erant: aut dicta esse *μυστήρια* quasi *μυθήρια* h[illegible] fabulosa.

Suidas παρὰ τὸ μύειν τὸ στόμα, quod est claudere os, q[u]i[a] m[illegible] um significet rem occultam, arcanam, nec in promiscua[m] plebe[m] [illegible] tim divulgandam.

Camerarius ἀπὸ τοῦ μύζειν, quod est sonum reprimere, vel [illegible] stophanis interpres reddidit, labiis occlusis mussare, vel [illegible] vocem reddere, quæ significatio congruit potissimùm sacris vel my[st]is gentilibus, qualia erant sacra Proserpinæ, de quibus vide *[E]rasmum* in Chiliadibus, & *Cœlium Rhodiginum* lib. 9. Lect. Ant. c. 9.

Alij, ut notat P. *Martyr.* classe 4. L. C. c. 7. ἀπὸ τοῦ δεῖν μ[illegible] τηρεῖν ἔνδον, hoc est, quòd oporteat intus occludentes obs[er]vare, [ve]l intus occludere, nec cuiquam profano explicare, qualia erant m[illegible] ria Eleusinæ Cereris in regione Attica, quæ nullis patebant, [illegible] tiatis.

Alij, quorum notatio probabilior, derivant παρὰ τοῦ μυ[illegible] quod est initiare seu sacris imbuere, unde *μύστης* vel mysta, h. e. sacrorum præses & antistes, qui alios initiat.

Quæcunque verò Etymologia retineatur, apparet m[yst]erium

sica-

[illegible] nativa in significationem suam nil denotare aliud, quàm *nis Latin.*
[illegible] sacram, secretam, arcanam & divinam.

Porrò autem, quod spectat acceptionem Sacramenti, sciendum,
quod usus ejus duplex sit. Alter πολιτικὸς vel *civilis*; Alter ἐκκλησιαστ- *Sacramen-*
[illegible] vel *sacer* uti nominant. Utuntur enim hac voce Scriptores tum *tum apud*
profani, tùm Ecclesiastici. *Scriptores*

Usus *politicus* triplex est. 1. Significat *sacra*, vel res Deo sacratas, *profanos*
[illegible] sensu gentilium cultus & sacra sæpè indigitantur Sacramenta & *significat:*
Mysteria. *1. Res sa-*

2. Omne id, *quod interposito juramento olim gerebatur*, quia non *cras.*
[illegible] per sacra jurabant, authore *Festo*. Hinc est Sacramentum milita- *2. Jura-*
re, quo milites in verba sui Imperatoris jurant. Quò spectat locus *Isi-* *mentum.*
dori ex lib. 9 Orig. cap. 3. *Tria sunt*, inquit, *militiæ genera; Sacramen-*
tum, Evocatio, Conjuratio: Sacramentum, in quo post electionem jurat
[illegible] *quisque miles, se non recedere à militia, nisi post completa stipendia,*
[illegible] *militiæ tempora, & hi sunt, qui habent plenam militiam. Nam*
[illegible] *ginti quinque annis tenentur*, &c. Atque hinc apud *Ciceronem* dicun-
tur obligari secundo militiæ Sacramento, qui prioris jure amisso cum
hostibus pugnare non possent. Hinc & juramenta dicuntur Sacra-
menta, *lib 2. Feudorum tit 51. de pace tenendâ. col. 108. Edit. Lugd. an-*
no 1569 Eadem significatio retenta est in jure Canonico, *causa 22. quæst.*
4. can. Qui Sacramento. colum. 765 Edit. Lugd. anno 1605.

3. *Pignus*, à duobus litigantibus apud Pontificem vel judicem *3. Pignus.*
eâ conditione depositum, ut qui vicisset, suum auferret, victi verò æ-
rario accederet. Ita enim scribit *Varro* lib. 4. *Qui petebat, & qui in-*
ficiabatur de aliis rebus, uterque quingentos æris ad pontem deponebant:
de aliis rebus item certo alio legitimo numero assium. Qui judicio vice-
rat, suum Sacramentum à sacro auferebat, victi ad ærarium redibat.
Similia habet *Festus*, cùm ait: *Sacramentum æs significat, quod pœnæ*
nomine penditur, sive eo quis interrogatur, sive contenditur. Id in aliis
rebus quinquaginta assium est, in aliis rebus quingentorum inter eos, qui
[illegible] *inter se contenderent.* Hinc *Cicero* epist. 9. *Pugna*, inquit, *si me*
[illegible] *nisi arguta apparebunt, ut Sacramento contendas, mea non esse.*
[illegible] de acceptionibus in scriptis profanorum occurrentibus.

Usus Sacramenti *Ecclesiasticus* itidem triplex est i. *Generalis*, qui *In Ecclesia*
duplex, & *specialis* qui simplex. *sumitur*

Nam 1. Sumitur κοινῶς vel *generaliter* pro quavis re arcana & se- *1. Pro re*
creta, *arcana.*

creta, idemq; est, quod μυστήριον, occultum quid a... sumitur *1.Tim.3.v.ult.* Magnum pietatis Sacramentum est, &c. ... *v.7.* Dicam tibi Sacramentum mulieris. Item, *Matth.13.v.* ... *c.3.v.3. c.5.v.32. Coloss.1.v.26. 2.Thessal.2.v.7.* Qua significatione ... articuli fidei, imò omnia in Bibliis contenta, & rationi ign... menta dici possent.

2.Pro signo rei sacræ. II. ἰδίως vel *specialiter & magis propriè*, pro signo pert... res divinas. Sic enim ait *Augustinus* tom.2.epist.5.ad Marce... Edit.Basil. anno 1569. *Signa cùm ad res divinas pertinent, S... appellantur.* Et vicissim: *Instituta à Deo rerum divinarum ... eloquii inopiâ, & facilioris doctrinæ causâ à veteribus Pa... sunt Sacramenta.* Hinc nata est hæc definitio, seu potius nota... *cramentum est sacræ rei signum*, quam ex Augustino proponit ... *dus* lib. 4. dist.1.l.F. Quâ significatione propemodum infinita ... cramenta. Sic enim omnia sacrificia Veteris Testamenti, ... cultus Leviticus, quia signa erant, Sacramenta dici poterunt. ... signum gratiæ, Sacramentum fuit; sic granum sinapi, ... & ejusmodi alia, quæ regnum Dei denotare dicuntur, *Mat...* *46.* Sacramenta nuncupari poterunt.

3.Pro actione gratiam obsignante. III. ἰδιαίτατα, *specialissimè & propriissimè* sumitur pro ce... nia divinitùs instituta ad applicandam & obsignandam ... promissionem, quales in Veteri Testamento erant Circumcisio & A... gnus Paschalis, in Novo Baptismus & Cœna Domini.

Atque hæc Ecclesiastica & propriissima Sacramenti accept... convenientiam habet cum istis tribus, modò indicatis significatio... bus politicis.

Nam 1. Sacramenta Ecclesiæ, verè sunt talia sacra, quibus nos Deo sacramus & totos addicimus.

2. Sunt juramenta, *tum* ex parte Dei nobis sese obligantis, q... gratiâ suâ semper adesse velit, qua de causa circumcisio *Rom.4.v.* ... vocatur σφραγὶς τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως, sigillum, quo certò promittitur, & quasi obligatur nobis justitia & salus æterna: *tum* ex parte nostri, qui certò pollicemur, nos hunc solum Deum culturos. Ut enim milites, cùm stipendia accipiunt, solenni juramento sese Imperatori obstringunt ad obedientiam: sic nos, cùm Sacramentis Ecclesiæ communicamus, simili jurejurando ad unius Dei cultum nos obligamus. Et velut Imperator milites sua nomina profitentes in clientelam re-

[illegible] nos, cùm Christo nomina damus, in Christi tutelam suscipi[illegible], ut sub ejus vexillo militemus bonam militiam, retinentes fidem & bonam conscientiam.

[illegible] Sacramenta sunt etiam deposita, quæ non in omnibus locis [illegible]stantur, sed in solo Ecclesiæ gremio & choragio adservantur.

De terminis Latin.

Porrò hoc significatu specialissimo vox Sacramenti, seu vox μυ[illegible], quæ latino respondet, nuspiam extat in Scriptura. Nam quod [illegible] proferunt locum Pauli Eph. 5. vers. 7. *Sacramentum hoc ma[gnum] est* ubi loquitur de conjugio, quod illi in numero Sacramento[rum pro]priè dictorum habent, facilimè refellitur. Non enim conju[gium est] institutum ad applicandam & obsignandam Evangelii pro[missio]nem, qui est Sacramentorum finis proprius. Nec mysterii ratio [con]sistit in viri & fœminæ, sed Christi & Ecclesiæ consociatione. Ipse [en]im Apostolus ita restringit & limitat: *Ego autem dico in Christo & in Ecclesia*. Neque per hanc expositionem expirat ratio Apostoli. Nam [hortatur] viros ad amorem conjugum. Petit argumentum ab amore Christi in Ecclesiam, quam ipsi similiter, mysticè tamen, copulatam esse innuit, adeò, ut simus membra corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus. Quo exposito subjungit: *Mysterium hoc magnum est*, nempè, quòd sicut per conjugium ex duobus fit una caro, ita per mysticam copulationem Christi & Ecclesiæ fiat unum corpus. Hic genuinus Apostoli sensus est, quo uno observato, pereunt omnes Papicolarum instantiæ, quas communiter ad nostram responsionem adferre consueverunt.

Quo sensu postremo vox Sacramenti est ἄγαφος.

Proinde immeritò Bellarminus exagitat *lib. 1. cap. 7.* B. Lutherum, negantem Sacramenti vocem in hac significatione in Scripturis reperiri. Ipse autem vehementer absurdus est, qui volens contra Lutherum disputare, nihil minus facit. Nam scribit, *Apud hæreticos* (sic nos hæreticus vocat) *nomen Sacramenti ex Scripturis non posse demonstrari, ut est nomen specificum, posse autem, ut est nomen genericum, notans signum rei sacræ vel arcanæ*. An verò hoc unquam vel Lutherus ipse, vel Lutheranorum aliquis simpliciter negavit? Illud verò demonstrare debebat Bellarminus, quod ceremoniæ externæ obsignantes gratiam, in Scripurâ ullibi dicantur Sacramenta.

Imò nec in locis à Bellarmino allegatis Scramentum pro signo rei, sed pro re arcanâ ponitur, ut omnes circumstantiæ evincunt.

Nam *Dan.1.v.18.30.47.* non statua, sed to... ...um dicitur, h.e. res arcana, nec nisi diviniti... revelanda.

Apoc.17.v.7. Sacramentum non dicitur mu... eoque res arcana de muliere prædicatur; & ... ipsum arcanum, quod angelus revelaturus erat...

2.Thess. 2.v.7. Non persecutiones Christian... christianismus vocatur mysterium iniquitatis, hoc est, ... na iniquitas. Sed quid tàm multis opus? Ipse *Gregorius de V...* citè Bellarminum explodit, dum tomo 4. comment. disput... pun.1. Col.622. dicta ex Dan.2. Eph.5. 2.Thess.2. non d... sed de re arcana & mystica exponit.

Manet igitur, vocabulum Sacramenti in propria signifi... non Biblicum esse, sed Ecclesiasticum; &, si solus fu... tineri posse, cum ejus usus in Ecclesia sit diutissimus.

Illud sub finem adhuc notandum est, Sacramentum ... sima hac significatione quasdam adhuc æquivocationes & ... tates admittere.

Æquivocationes Sacramẽti & signi. Nam quandoque notat 1. *totum complexum*, nempe ... tum ipsum, & Sacramenti salutarem usum & fructum.

2. *Solum Sacramentum in se*, ratione suæ essentiæ, qu... stat re terrenâ visibilique, & re cœlesti ac invisibili quæ sig... maximè propria est, & unicè retinenda, semperq; incul... anda.

3. Synecdochicè significat *tantùm partem alteram* ... mentum visibile, seu rem terrenam, quo significatu frequen... pit Augustinus.

Atque eodem modo nonnulli usurpant vocem τοῦ σημείου ... gni, nempè 1. pro *integro Sacramento*, sicut Paulus vocat σημεῖον περιτομῆς, signum circumcisionis, hoc est, circumcisionem ipsam qua... gnum sive Sacramentum, constans amputatione pellic... institutionis, *Rom.4 v.12.* Et tùm signatum notat causam fin... fructum Sacramenti.

2. Pro *parte Sacramenti*, videlicet, pro elemento exte... sibili, & tum signatum notat alteram partem, nempè rem cœle... invisibilem. Istæ ὁμωνυμίαι diligenter sunt observandæ in disput... nibus cum adversariis, de quibus illud *Irenæi* verissimè dicitur ... μὲν λαλοῦσιν, ἀνόμοια δὲ φρονοῦσιν: utuntur B. Augustini & Lut... guâ, mentem verò tenent alienissimam.

QUÆSTIO XVI.

Quæ circa vocabulum Missæ notari debeant? Ad contr. 3. T. 3. de Eucharistia.

OMnium fermè abominationum Papalium nutrix & officina est Missa, unde non immeritò *cor & anima Papismi* nuncupari solet. Sicut enim ab anima motus & vita in corpus & omnia corporis membra derivatur: sic ex Missa in universam Monachorum colluviem, totumque corpus Clericum fluit opulentia, potentia & reverentia, ut non incommodè dici queat: *Missa est cor Papatus.*

Cum missa Babylon statque caditque sua.

Præterea Missa certum est Papatus fulcrum, sic incertissima sunt, quæ Papicolæ de illa tradunt. Evincit hoc vel solum nomen, ut essentialia taceamus. Tria de illo quæri & disputari solent. 1. *Antiquitas.* 2. *Etymologia.* 3. *Homonymia.* In omnibus hallucinantur, & incerta profetunt, quod paucis ostendemus.

I.

De Antiquitate nominis.

Bellarminus *lib. 1. cap. 1.* adfirmat, Missæ vocabulum esse antiquissimum, quia reperiatur in antiquis Patrum scriptis & Conciliorum canonibus, ex quo colligit, ipsum quoque dogma de sacrificio Missatico multis in Ecclesia Latina seculis viguisse. *Vox Missæ non est antiquissima.*

Verum 1. Probatur quidem, vocem Missæ antiquam, sed non antiquissimam, & in primitivâ etiam atque Apostolicâ Ecclesiâ usitatam fuisse, quandoquidem primus author à Bellarmino citatus est *Ambrosius*, qui vixit circa Christi annum 380.

2. Aliud est *vocabulum*, aliud *sacrificium* missæ. *Hoc* Ecclesiæ primitivæ ignotum, *illud* usitatum fuit, sed sub sensu longè alio & diverso.

3. Prima vocis origo debetur *interpretibus Græcis*, qui in Patrum scriptis & historia Ecclesiastica sæpè occurrentes, voces *μυστηρίων, κοινωνίας, λειτουργίας, συνάξεως, & χαριστίας, ἱερουργίας* per vocabulum missæ reddiderunt; & verba ἐκκλησιάζειν, συνάγειν, ἐπιτελεῖν, per periphrasin, missas facere, vel missas celebrare: quæ locutiones primo quidem tempore accipiebantur & intelligebantur orthodoxè, sequentibus autem seculis in sensum prorsus ἑτερόδοξον καὶ ἀκαθολικὸν versæ & transmutatæ sunt.

II.

De Etymologia Missæ.

Etymologia Hebraica. PApicolæ in diversas hîc opiniones abeunt.

1. Nonnulli censent vocabulum Missæ *Hebr*[illegible] vicissim diversimodè. Nam 1. quidam derivârunt [illegible] מִזְבֵּחַ, quæ vox altare significat. Hos autem refutat *Philippus* in Apolog[illegible] nulla sit convenientia vocabuli missæ & מִזְבֵּחַ.

2. Quidam deducunt à voce מִסַּת, quæ extat *Deut*[illegible] (de qua Philippus ait, *Si missa foret Hebraicum, non* [illegible] *vari, quàm ex ea:* loquitur autem tantùm hypothetice[illegible] vocem alii per collationem, vel oblationem, alii per [illegible] *Pagninus* & *Vatablus*. Provenit à radice מסס quam red[illegible] fuit, vel liquescebat. Sed ipse *Bellarminus* hanc sententiam [illegible] luti minus probabilem. Nam si vox ista Hebraica fuisset A[illegible] usu, utique retinuissent eam & Græci & Syri, quema[illegible] erunt aliàs, exempli gratiâ, *Amen, Alleluja, Sebaoth & Pa*[illegible] ica enim vocabula per Græcos ad nos devenerunt. At ve[illegible] nulla fit mentio missæ, sed pro ea λειτουργίαν dicunt, quæ v[illegible] cum notat ministerium. Præterea Syri, qui Chaldaica linguâ utun[illegible] non habent missam, sed dicunt קוּרְשָׁא sanctum. Si autem [illegible] foret vox Hebraica, utique eam Syri usurparent. Origenes etiam, Hi[illegible] eronymus & alii periti Hebræi missæ non meminerunt in suis scri[illegible] unde colligitur, vocabulum istud origine Hebraicum non esse.

Latina. II. Proinde alii censent, vocem esse *latinam*, sed rursus d[illegible] modè; ex quo apparet mira dissensio Pontificiorum, qui n[illegible] origine vocis, quâ idolum suum appellitant, certi quid scire [illegible]

1. Quidam dici volunt missam, *quod oblatio & preces ad Deum mittantur.* Ita statuit *Lombardus* lib. 4. dist. 24. lit. M. *Hugo* lib. 2. de Sacrament. par. 8. c. ult. *Durandus* lib. 4. Rational. Rubrica[illegible] [illegible]nem. Verba eorum vide apud Theologum nostrum celeb[illegible] Dn. D. *Hutterum*, in libro de sacrificio Romanensium missatico c[illegible] p 24. & 25.

2. Quidam putant nuncupari missam, *quod Angelus à Deo* [illegible]*tatur, qui sacrificio assistat, & illud ad Deum deferat.* Sic iter[illegible] *Lomb*, l. 4. dist. 24. lit. M. *Durandus* lib. d. & *Thomas* par. 3. quæst 83. a[illegible] *Missa*, inquit, *nominatur, quia per Angelum sacerdos preces ad De*[illegible]

De termi-
... sicut populus per sacerdotem. Hanc verò Etymologiam *Bellar-* *nis Latin.*
... minus probabilem.

3. A... à Christo ita nuncupatam autumant, quoniam ille sit ho-
stia nobis è *Cœlo Missa*, & ad Patrem pro salute populi *remissa*. Hanc
... derivationem *Thomas* adprobat loco dicto in fine: *Vel*, inquit,
... natur Missa, quia Christus est hostia nobis missa à Deo. Unde & in fi-
ne Missæ Diaconus in festivis diebus populum licentiat (bella vox, digna
... stic... acumine) *dicens, Ite, missa est, scilicet hostia ad Deum per*
angelum, ut sit Deo accepta.

4. Alii (in quorum numero sunt etiam ex nostris multi) derivant
... offerendis & conferendis in medium muneribus, unde sacra cœna fie-
... & daretur epulum pauperibus. Erat enim, referente *Huttero* p. 29.
... [illegible] ...atum, ut tum ii, qui sacris illis intererant, tū qui aberant, do-
... & munera sua offerrent, eaque mitterent in illa vasa, quæ à Diaco-
... [illegible] ...ebantur. Ex his donis initiò tantùm seligebatur in usum Eucha-
... ... vel communionem populi, quantum satis erat, reliquum ve-
rò in ministros & pauperes distribuebatur. Ab hac consuetudine tota
... actio, quæ tamen duos distinctos actus continebat, nominabatur
... Græcis *ἀγάπη*, à Latinis Missa, sacrificium, oblatio. Non tamen pro
hac Etymologia adeò pugnamus, quin & aliam, præsertim sequentem
recipiamus.

5. *Probabilissima*, inquit *Bellarminus*, *est eorum sententia, qui mis-* *Adproba-*
sam dici volunt à missione sive dimissione populi, *ut idem sit missa, quod* *tur ultima,*
missio, sicut idem fuit apud veteres collecta & collectio, peccati remissa & *cùm à mis-*
remissio. Hanc derivationem inculcat quoq; *Polydorus Virgilius* lib. 5. *sione deri-*
c. 12. p. 475. Edit. Francof. in 12. anno 1599. qui Missæ vocabulum ex pri- *vatur.*
scorū institutis desumtum putat, Apuleji allegans testimonium, apud
quem *γραμματεὺς* peractis sacris Isidis renunciat, *λαοῖς ἄφεσις*, id est,
populis missio. Et hanc Etymologiam facilius concedere possumus;
quæ tamen nihil patrocinatur sacrificio Papali, uti nec illa Romano-
rum forma in sacrificiis gentilibus usitata, ubi dicebatur: *Ilicet*, id est,
Ire licet: quam formam hodiè imitantur missifices Pontificii, quando
dicunt, *Ite, missa est*; quod Bellarminus sic exponit ex Alcuino, *Jam*
dimissio est congregationis, abire omnibus licet.

Notetur autem, quòd *Isidorus* lib. 6. Etym. c. 19. col. 970. in Auto-
ribus lat. linguæ per Gothofredum editis anno 1585 nō derivet à totius
populi, sed tantùm Catechumenorum dimissione. Sic enim scri-

bit: *Missa tempore sacrificii est, quando Catechum...* *clamante Levita, Si quis Catechumenus remanserit, ex...* *missa: quia Sacramentis altaris interesse non possunt, q...* *nerati noscuntur.* Zanchius refert in *Volum. tract. Theol.* ... nam Domini à Patribus dictam esse missam ob præced... nem 1. *Catechumenorum.* 2. *Pœnitentium.* 3. *Energumen...* *meni* vocabantur, qui nondum erant baptizati; sed in doct... ana voce instituebantur. *Pœnitentes*, qui propter enorme ali... cinus, publicam per aliquot dies agebant pœnitentiam. ... erant, quos excommunicatos dicimus, sic appellati, q... ris traditi Satanæ à spiritibus agitarentur. Hi omnes perm... quidem interesse actioni. quæ celebrationem Cœnæ præcedeb... pè cantionibus Psalmorũ, confessioni peccatorum, lectio... cioni. Cùm verò ventum esset ad tempus administrandæ Cœ... jubebantur omnes illi discedere per Diaconum voce mag... tem, *Exeunto Catechumeni*, &c. Hujus consuetudinis ment... *Cyrillus* in Joh. l. 12. c. 50. Et *Gregorius* Dial. l. 2. c. 23. refert, ... fuisse Diaconum clamare. *Si quis non communicat, det loc...* ritum olim observarunt Ethnici. Refert enim *Festus*, in quoda... solitum fuisse lectorem clamare: *Exito hostis, victus, mul...*, *Apulejus* l. 2. scribit, Sacerdotem cùm sacra esset auspicaturus, ... visse sic dicere: τίς τῇδε; *Quis hic?* Cui respondebatur, καλοὶ κἀγα..., h. e. *honesti & boni, ejectis jam pollutis & indignis.*

Quia E. cum facta esset missio illorum, quibus non lice... teresse Cœnæ Dominicæ, tum demum accedebatur ad Sacrame... pensationem, hinc factum, ut tota illa actio appellata fuer... *Missa*, ... d: *Missio* jam facta est, licet cœnam administrare.

Quicquid verò sit de notatione nominis, sive missa a mi... muneribus, sive à dimissione populi aut catechumenorum d... non facilè litem propter id movebimus, modò non ὑπεβολῇ ... & Papale sacrificium Scripturis & antiquitati penitus igno... eo tacitè occultetur. Quod cum faciant Romanenses, vitio ... vertent, quòd Etymologias allusivas rei respondentes quæram... oque missam ipsorum fictitiam derivemus, vel ab idolo An... מעזים, de quo *Dan. 11. v. 38.* vel à divinæ institutionis omissi..., à Germanico Meß sive Jahrmarck ob ceremoniarum & ge... num stupendam vanitatem & varietatem.

Etymologia allusiva.

De homonymia & significat: Missa.

Recitat *Bell.* c.1. quinque significationes.

I. Ait simpliciter accipi pro missione, ut, quando dicitur, [illegible] missa est.

II. Pro divino officio lectionum, precum & similium exercitiorum, quæ celebrantur in Ecclesia ante dimissionem Catechumenorum quas duas significationes, quia reperiuntur in Scriptoribus, facile largimur.

III. Pro illa parte liturgiæ, quæ est ab offertotio usq; ad finem, quæ [illegible] dicitur missa fidelium, teste *Alcuino & Ambrosio* libro quinto Epist. 33. Sed hîc falsa miscentur, & sub antiquo nomine & more offertorii patrocinium quæritur sacrificio missatico. Hæc verò antiqui offertorii fuit origo, ratio & conditio, ut annotat *Dn. D. Hutterus p.* 31. Post decantatum symbolum populus ad altare vel ἀγάπην varia dona, ut vinum, panes, &c. offerebat, sicut in Veteri Testamento primitiæ frugum ad declarandam Deo gratitudinem & pauperes sustentandos offerebantur. Hinc talis oblatio dicta est *sacrificium laudis & gratiarum actionis*, unde postmodum ipsa etiam Cœna dicta est sacrificium vel offertorium, à dicto ritu offerendi munera. Et hoc sensu sumitur apud Ambrosii lib. 5. Epist. 33. *Ego mansi in munere, missam facere cæpi, & orare in oblatione*, id est, dum populus sua dona offerret. Hoc tantum sensu, non autem alio & Papistico, tertiam istam missæ significationem concedimus.

IV. Pro tota celebratione divini officii, in quo Eucharistia consecrabatur. Ubi si notetur sola cœnæ celebratio, largimur acceptionem: sin admisceatur sacrificium missaticum, & transsubstantiationis figmentum, inficiamur.

V. Pro ipsis collectis sive precibus, quæ dicuntur in liturgia: quam significationem non respuimus. De his verò omnibus prolixè disputatur alibi: Nostrum institutum fuit, eas tantum absurditates & falsitates Papisticas annotare, quas in ipso missæ vocabulo occultatas ecclesiæ Christi obtrudere non erubescunt.

QUÆSTIO XVII.

Quid facere significet in verbis Christi, Hoc facite in mei commemorationem.

VEhementer soliciti & industrii sunt sacrificuli Papales, in conquirendis quibusdam ratiunculis pro sacrificio missatico,

quippe

quippe quod solidis Scripturæ fundamentis ad[illegible] nôrunt, ut suos digitos. Inter cætera *vocabulum facere* extat in verbis institutionis, *Luc. 23. v. 19. 1. Cor. 11. v. 24.* Hoc [illegible] vator, est corpus meum, quod pro vobis datur: τῦ[illegible] *in meam commemorationem.* Quibus verbis sacrifici[illegible] autumant, eò quòd facere aliquandò ponatur pro facere [illegible] sensum allegant versum Virgilii:

Cùm faciam vitulâ, pro frugibus ipse venito.

Bellarminus quidem *lib. 1. de Missa c. 12.* negat, ta[illegible] mentari Papicolas: sed falsò. Eccius enim in E[illegible] *Col. anno 1600.* expressè scribit: *Christus non solùm d[illegible] -site, hoc est, (conjunctis prioribus & sequentibus) conjectura[illegible] sumite.* Et eum in finem communiter proferre solent locum [illegible] *v. 38. Hoc est, quod facies in altari.* Imò ipse Bellarmi[illegible] gumentum, licèt paulò aliter informare videatur.

Nos autem paucis respondebimus ad objectunculam [illegible] lem, quippe risu potiùs, quàm prolixiori ἐλέγχῳ d[illegible]gnan[illegible]

Facere in verbis Cœnæ non est idē, quod sacrificare.

1. Significatio verbi facere, ut & radicis Hebr[illegible] modum generalis est, notans quemcunque actum, & pr[illegible] certi ex nuda voce concluditur, sed statuendum est de il[illegible] tu ex subjecta materia, qua de agitur. Christus au[illegible] tum, non sacrificium instituit, ideoque de oblatione aut sa[illegible] actione intelligi nequit.

2. Nulla inest argumento consequentia, quia proced[illegible] culari: *Facere nonnunquam notat sacrificare; Igitur in verbis in[illegible] stitutionis hoc sensu capitur.*

3. Perit omnis vis & nervus ratiunculæ, si Græcus text[illegible] sulatur, in quo est verbum ποιεῖν, non θύειν vel ἱερεύειν.

4. Vox una & simplex in una prædicatione duas haberet p[illegible] nè discrepantes & oppositas significationes, nimirum Facite, h[illegible] *sacrificate*; & vicissim Facite, hoc est, *Manducate & bibite.* [illegible]ramque enim agnoscunt Pontificii.

5. Christus inquit; *Hoc facite in recordationem meam*, hoc [illegible] ut illi exponunt, oblationis meæ. Debuit ergo Christi [illegible] præcedere, ut potuerit ejus in Cœna fieri recordatio. At verò [illegible] nondum erat mortuus. Qui ergo prima missa fuit sacrific[illegible] commemorativum?

... [illegible] argumentantur. Primùm enim quæritur, *An ... nis Latin.*
... *verit?* Et adfirmat, quia dixerit, Hoc facite, id est, sa-
... Deinde controvertitur, *Num facere hic idem sit, quod sacrifi-*
... rursus affirmant, quia Christus in prima institutione sacrifi-
... Ecce ergo circulum, & ejusdem per idem probationem; *Chri-*
... *quia sacrificavit.*

7. Facere tum demum notat sacrificare, quando vel absolutè ... vel res sacrificanda adponitur, ut facere vitulâ & similibus. In ... autem institutionis neque ponitur absolutè, neque fit mentio ... ideò dicitur τοῦτο ποιεῖτε, ubi per Pronomen demonstrativum ... nuitur, quod antea Testator jusserat suos Apostolos facere, ni... manducare & bibere: quæ actiones Deo erunt offerendæ & sa... dæ, si facere idem sit, quod sacrificare. ἄτοπον.

8. Paulus verba, *Hoc facite*, non ad sacrificium, sed ad bibitio... expressè refert, dum inquit, 1. Cor. 11. v. 25. *Hoc facite, quotiescunq; ... in mei commemorationem.* Si verò sacrificium fit, quotiescunque Christiani juxta monitum Apostoli faciunt, hoc est, bibunt, sequi... in missa nullum fieri sacrificium, quia nulla ibi est calicis commu... nulla bibitio. Non enim multi bibunt, ut jubet Apostolus, sed ... tantùm sacrificulus, ut volunt Pontificii. Imò sequeretur, licere ... Christianis sacrificium offerre, quia Paulus mandatum Christi, *Hoc facite*, ad Ecclesiam Corinthiorum universam accommodat.

9. Tandem locus Exodi nihil ad rem facit, Moses enim priùs describit oblationem arietis & agni; pòst addit mandatum, *Hoc facietis*, id est, hanc oblationem observabitis. Et si maximè ad ritus observantiam, seu hostiæ oblationem referretur, nil tamen concludi posset, quia ibi sensus ex præcedentibus est clarus, in institutione verò nihil omninò de sacrificio præcedit, nec illius mentionem Christus vel uno tantùm apiculo inspergit.

Quæstio XIIX.

Quid per nomen sacrificii denotetur; & cur Cœna Domini à Patribus sacrificium nuncupetur?

Missifices Romani non dissimiles sunt lupo isti, qui ad discendas literas, prout est in fabula, in scholam mittebatur, ubi quævis litera ipsi Schaff sonabat. Pari modo, ubicunque illi vocem sacrificii

Q apud

apud antiquos, legunt, nil nisi missam suam n...
tet ex *Bellarmino* lib. 1. de Missa c. 15. & *Gregorio de Va*...
Thomam disp. 6. quæst. 11. punct. 1. § 17. col. 1464.

Nos verò fatemur quidem, Patres, cùm de ... non infrequenter uti vocibus sacrificii, oblationis, h... læ & ... gè tamen alio sensu, quàm interpretantur Pontifici... Q... fiat, de homonymia & æquivocatione sacrificii pauca præm... niunt.

Sacrificium descendit à verbo *sacrificare*, qu... re. Hinc ergo dictum sacrificium, quasi *sacrum factum*, ... 6. Etym. c. 19.

Sacrificiũ sumitur. *1. πρώτως.* Sumitur autem dupliciter. I. πρώτως; *primario & p...* externa rei permanentis oblatione Deo facta, cujus notæ ... tes hæ sunt præcipuæ. 1 Requiritur certa substantia. 2. certa ... externa offerendi actio, non ab hominibus excogitata, sed a ... præscripta. 3. certa persona, divinitùs ad hoc ordinata. 4. ... verbo Dei expressus, ad quem tota actio referri debet. E... lectione talis prodit definitio: *Sacrificium propriè accept... eaq; externa actio, quâ juxta expressum Dei verbum res qu... na, à certis personis, loco item ritibusq; certis, ad finem sacrum ... cratur & offertur.*

2. δευτέρως. II. δευτέρως *secundario & figuratè*, pro cultu divino, vel ... ctione spirituali & invisibili, ob ἀναλογίαν, quam habent c... nis oblationibus. Quæ acceptio in Scriptura familiaris est, & ... tissimum rebus distinctis attribuitur, uti notavit Dn. D. Z... Theologus insignis, Amicus meus honorandus, in *disp. ...* th. 12. Nam sacrificium vocatur.

Quo sensu tribuitur *1. Ministerio.* 1. Ministerium Evangelii & divulgatio, *Mal. 1. v. 11. Ro...* ubi Paulus seipsum appellat λειτουργὸν, τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ ... τα, hoc est, ministrum sacrificantem Evangelium Dei.

2. Gentium cōversioni. 2. Gentium conversio, quam Paulus ibidem vocat προσφ... εὐπρόσδεκτον, oblationem acceptam, sanctificatam in Spiritu ... Et *Philip. 2. v. 17.* fidem Philippensium nominat θυσίαν καὶ λειτ... mortem verò suam σπονδὴν vel libamen, quod sacrifici... super... solebat.

3. Fideli precationi. 3. Fidelis precatio, *Psal. 141. v. 2.* Elevatio manuum mear... crificium vespertinum *Hebr. 5. v. 7.* Christus obtulit Deo Patri, ...

καὶ

... es & supplicationes. *Apocal.5.v.8.* Orationes sancto- *nis Latin.*
... *ou ... incensa & odoramenta.*

4. Gratiarum actio, quæ sacrificium laudis dicitur *Psal.50.v.14.* *4.Gratia-*
... sacrificium confessionis, *Psal.54.v.8.* vituli labiorum. *Os.* *rum actio-*
... *ai...ως* hostia laudis: *Hebr.13.v.15.* quam Apostolus ait *ni.*
... labiorum confitentium nomini Dei.

5. Beneficentia erga pauperes, *Hebr.13.v.16.* Beneficentiæ & com- *5. Benefi-*
... nolite oblivisci. Talibus enim hostiis *εὐαρεστεῖται ὁ θεός*, pro- *centia.*
... Deus, uti barbarè vertit vulgata; vel potius, placatur Deus,
... Deo. Et Paulus dona Philippensium *c.4.v.8.* vocat hosti-
am acceptam, placentem Deo.

6. Omnis Christianorum cultus spiritualis & interior, imò to- *6.Omni*
... Deo consecratus, in quantum mundo moritur, ut Deo vi- *cultui*
... *Psal.4.v.6.* Sacrificate sacrificium justitiæ. *Esa.66.v.20.* Adducent *Christia-*
... vestros de cunctis gentibus, oblationem Domino. *Rom.12. v.1.* *norum.*
Exhibete corpora vestra hostiam viventem, sanctam & Deo placen-
tem. *1 Petr.2.v.5.* Vos estis sacerdotium sanctum, offerentes spirituales
hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum. Hanc metaphoricam
sacrificii acceptionem spectat *Augustinus* tom.5. lib.10.de civ.Dei. cap.
6. col.545.Edit.Basil.anno 69. *Sacrificium verum*, inquit, *est omne opus,
quod agitur ut sancta societate inhæreamus Deo.* Quam dicimus descri-
ptionem esse non sacrificii proprii, quod externum dicitur, sed meta-
phorici, quod internum est.

7. Martyrium, *Philip.2.v.17.* Etsi immolor, id est, interficior, su- *7.Marty-*
pra sacrificium & obsequium fidei vestræ. *2.Tim.4.v.6.* Ego jam *σπέν-* *rio.*
δομαι delibor, vel immolor. Quò pertinet illud vulgatum Augustini:
*Deo cruentas victimas cædimus, quando usq; ad sanguinem pro ejus veri-
tate certamus.* Et hoc *Chrysostomi* tom.4. homil.11. in cap.6. ad Hebr.
col.1411. Edit. Basil. anno 1539. *Sunt etiam aliæ oblationes, quæ verè sunt
holocaustomata, martyrum corpora. Ibi & anima & corpus offeruntur:
illa sacrificia odorem suavitatis habent maximum.* Hinc *Ignatius* morti
vicinus animose dixit Epist.12. ad Rom. p.77. Edit. Parif. anno 1558. *Tri-
ticum Dei sum ego, & bestiarum dentibus molor, ut purus panis Dei re-
periar.*

Hisce variis sacrificii acceptionibus prænotatis ad testimonia
Patrum, Cœnam Domini victimam, sacrificium vel hostiam appellan-
tium, responsio erit expedita, quam tribus membris sequentibus in-
clusam damus.

I. Patres antiqui & probatiores Cœnam Dom[illegible] nes distinctas, quarum altera Sacramentum, alter[illegible] non distrahunt, sed unam eamque totam Sacrame[illegible] sacrificium & oblationem, appellant. Pater hoc ex Cy[illegible] 11. declaratione, tom. 4. operum col. 140. Edit. B[illegible] inquit, *ac vivificum incruentumq; in Ecclesia celebram[illegible] tanquam proprium, vivificantis verbi corpus & sangui[illegible]* Adde *Augustinum* epist. 118. ad Januar. cap. 2. *Alii [illegible] corpori & sanguini Dominico: alii certis diebus accip[illegible] dies intermittitur, quo non* OFFERATUR, &c. Vides, [illegible] ipsam communicationem corporis vocet oblationem, [illegible] crificium.

Patres Cœnam dixêre sacrificium. II. Patres Cœnam dixêre sacrificium, non quod [illegible] panis & vini corpus & sanguis Domini verè proprie[illegible] longè aliis & diversis respectibus, quorum sex sunt po[illegible]

1. Ob sacram actionem. 1. *Ob sacram actionem.* Quia enim dispensatio[illegible] quædam sacra actio, quâ elementa, à populo offerri [illegible] γίαν consecrantur & distribuuntur ab Ecclesiæ ministris, q[illegible] sacerdotes, & οἰκόνομοι μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, *1. Cor. 4. v. 1* h[illegible] nam Domini nuncupârunt sacrificium, non secus atque [illegible] *15. v. 16.* prædicationem Evangelii, & hunc secuti græci [illegible] nem Sacramentorum ἱερουργίαν vel sacrificium appellan[illegible] ob causam *Cyprianus* tom. 1. lib. 2. Ep. 3. p. 174. Edit. Pamel. [illegible] Preux anno 93. calicis sanctificationem & distributionem [illegible] ficium. In tractat. de lapsis p. 283. ejusdem Edit. ait, *Calicem [illegible] sentibus*, h. est porrigi. Sic *Augustinus* ad Paulin. scribit, *C[illegible] Cœna populis immolari, offerri vel distribui.* Et alibi corpus D[illegible] citur offerri & immolari non Deo, sed hominibus, ideo[illegible] ficium propriè dictum, sed ipsa Sacramenti dispensatio [illegible] um metaphoricum intelligitur.

2. Ob munerum oblationem. 2. Ob *munerum oblationem.* Mos erat in primitiva [illegible] populus panem, vinum & similia offerret, tum ad di[illegible] cramentalem, tum ad ministrorum & pauperum sustenta[illegible]

Hinc ergo factum, ut veteres totam Cœnæ actionem [illegible] κῶς, ob istam præcedentem munerum oblationem, nunc[illegible] crificium, quandoquidem hoc nomen in Scripturis etiam E[illegible] nis tributum legitur, *Philip. 4. v. 18. Hebr. 13. v. 16.* Hujus n[illegible]

Apolog. 2. ad Antoninum: *A precibus*, inquit, *finitis mu-* [illegible] *osculis salutamus. Deinde ei, qui fratribus praeest, προσ-fertur panis & poculum aquae & vini, quibus ille acceptis, lau-* [illegible] *rerum universarum Patri per nomen Filii & Spiritus san-* [illegible] Vide plura ibidem & apud *Ireneum* lib. 4. c. 34. Et *Tertullia-* [illegible] Apol. adver. gentes c. 39. Quò etiam spectat illud *Cypriani* tom. [illegible] de opere & Eleemosynis. p. 354. Edit. Pamel. per Joh. le [illegible] 03. *Locuples & dives es & Dominicum celebrare te credis, quae* [illegible] *omninò non respicis, quae in Dominicum sine* SACRIFICIO *venis,* [illegible] *em de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis?*

Atque hinc alia consuetudo fluxit, nempè ut nomina eorum, [illegible] ationes fecissent, per sacras celebrationum preces recitarentur [illegible] cum ipsorum oblationibus Deo commendarentur. Quod i- [illegible] patet ex vulgata illa Jacobi liturgia, quae sic habet: *Praeterea* [illegible] *neris eorum, qui tibi hasce oblationes obtulerunt hodierno* [illegible] *ad sanctum altare tuum.* Istas verò oblationes, quae olim in paupe- [illegible] m erogabantur, nunc missificantibus attribuerunt Pontifices, [illegible] erum quaestum & Simoniam nefariè commutârunt.

3. Ob *fidelem precationem.* Nam quia solennes preces, quae sunt [illegible] sanctorum, conjunctae semper erant cum Sacramenti dis- [illegible] ione, hinc vicissim συνεκδοχικῶς tota actio nuncupata est ob- [illegible] vel sacrificium. Precum istorum meminit *Irenaus* lib. 4. cap. 33. [illegible] Edit. Colon. anno 1596. *Justinus Martyr* in Tryph. *Chrysostomus* [illegible] il. 18. in c. 8 poster. ad Corin. tom. 4. col. 664. Ed. Basil. an. 39. cujus [illegible] *Communes preces à sacerdote, & ab illis* (nempè adstanti- [illegible] *ant, & omnes unam dicant orationem.* Factum inde, ut hostiae i- [illegible] non dicerentur hostiae oblatae à sacerdotibus solis, sed à populo, & [illegible] principaliter. Id quod missale Romanum satis luculenter con- firmat, ubi sic legimus: *Dignare Domine preces & hostias plebis tibi di-* [illegible] *ipere.* *3. Ob fidelem precationem.*

4. Ob *gratiarum actionem.* Coenae Domini addita semper fuit [illegible] gratiarum actio pro beneficiis Dei, maximè redemtionis nostrae per [illegible] m, ex qua etiam Eucharistiae nomen accepit. Quia verò grati- [illegible] actiones in Scripturis sacrificia dicuntur, hinc illud ipsum no- [illegible] Sacramento coenae à Patribus tributum est, quâ etiam de causâ [illegible] m laudis communiter appellant. Hinc *Augustinus* tom. 6. lib. contra adversarium Leg. & Proph. cap. 18. colum. 604. Edit. Basil. *4. Ob gratiarum actionem.*

anno 69. *Quod est sacratius laudu sacrificium, quam ... rum?*

5. Ob totius hominis consecrationem.

5. Ob *totius hominis consecrationem.* Concurru... rere certè debent, in sumtione Sacramenti varia pi... dei, spei, dilectionis & similia: debet se homo, quem C... gnatus est, se totum consecrare Deo, & corpus suum ... viventem, sanctam, Deo placentem, *Rom. 12. v. 1.* Qu... antiqui Patres, ipsum Sacramentum, in quo tot S... piis offeruntur, sacrificium & oblationem, imò cre... oblationes & hostias dixère, ut vel hinc pateat, non fac... dam incruentum, sed interiora, eaque multa pietat... ligi. Atque huc pertinent sequentia testimonia. Justi... al. cum Tryph. *Supplicationes simul, & gratiarum actio ... peraguntur, solas perfectas esse, & Deo gratas victimas, ... maverim: Has Solas facere didicerunt Christiani.* Cyril... tra Julium: *Sacrificamus nunc multò melius, quàm ... enim in odorem suavitatis Deo virtutes omnigenas, Fidem, ... tatem, justitiam, continentiam, perpetuas laudes, & al...* silius tom. 3. in Comment. super c. 1. Esaiæ, p. 372. E... B... Oporinum anno 1565. *Quo mihi, inquit Deus, multitudo ... vestrarum? Repudiatá tali multitudine, unam requi... ho... rum, ut quisq; se conciliet & offerat Deo seipsum sistens De... viventem, Deo beneplacentem per rationale obsequium, ... sacrificium laudationis.*

6. Ob sacrificii Dominici commemorationem.

6. Ob *sacrificii Dominici commemorationem.* Est enim Cœ... ter alia instituta in memoriam passionis, & recordationem ... crucis, veluti Christus ipse inquit, *Hoc facite in mei comm... nem.* Atque hinc factum, ut καταχρηστικῶς ipsum Sacrame... recordationem sacrificii ordinatum, à Patribus diceretu... sac... Cùm enim nomen oblationis & sacrificii olim tum apud Ju... gentes sanctissimum esset, & Christiani ob sacrificiorum ex... neglectum plerisque exosi fierent, Patres Ecclesiam N. T. ... minimè carere ostenderunt, quippe quæ unico & divi... sacrificio in cruce peracto (cujus virtus perpetua est) nit... & ... eretur. Cujus memoria quoniam in Cœna identidem celebra... obtinuit, ut Cœna ipsa sacrificium nuncuparetur, nemp... ne... num & visibile, sed commemorativum & memoriale. Atq...

Determinis Latin.

...nis istius occasionem fuisse, testantur ipsa Patrum scripta
...m Apologetica. Hinc *Ambrosius* in epist. ad Hebr. *Quod nos,*
...*ius, recordatio est sacrificii.* Et August. tom. 6. l. 20. contra
...n c 21. col. 370. Ed. Bas. an. 69. *Hujus sacrificii caro & sanguis an-*
...*en.um Christi, per victimas similitudinum promittebatur: in pas-*
...*r... per ipsam veritatem reddebatur: post adscensum Christi per*
...*entum memoria celebratur.* Clarissimè hoc exponit *Chrysost.*
ho mil. 17. in Hebr. 9. col. 1442. Ed. Bas. an. 39. *Quid nos? Non-*
...*gulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem*
...*, mortis ejus. Et una est hostia, non multa. Quia semel oblata*
...*m ...cta sanctorum: hoc autem sacrificium exemplar est illius, idi...*
...*mper offerimus,* &c. Huc etiam respexit *Synodus Ephesina*, cùm
...t. *Annunciantes mortem unigeniti Filii Dei Jesu Christi, & re-*
...*nem ejus atq; in cœlum adscensionem pariter confitentes, incru-*
...*n ...ebr... nus sacrificii cultum, & ad mysticas benedictiones accedi-*
...*n...tificamur, participes facti corporis & pretiosi sanguinis Jesu*
...

At ... hanc appellationis rationem ipse *Lombardus* adfert & ad-
... ...cent dist. 12. lit. G. *Quæritur*, inquit, *si quod gerit sacerdos pro-*
... *r sacrificium vel immolatio: & si Christus quotidiè immoletur,*
... *tantum immolatus sit? Ad hoc breviter dici potest, Illud, quod*
...*tur & consecratur à sacerdote, vocari sacrificium & oblationem,*
q...a memoria est & repræsentatio veri sacrificii, & sanctæ immolatio-
nis fa...æ in ara crucis. Et *semel Christus mortuus in cruce est, ibiq; immo-*
lat... est in sememetipso, quotidiè autem immolatur in Sacramento, quia
... Sacramento recordatio fit illius, quod factum est semel, &c.

Bellarminus quidem *lib. 1. de missa cap. 15. colum. 1008. D.* excipit
Lombardum per nomen sacrificii & immolationis ipsam occisionem intel-
l... r... quæ repræsentetur in actione cœnæ, non autem negare sacrificium
...e incruentum: Sed clara textus litera contrarium evincit. Nam in-
...imus fuisset magister, si dubitasset, an Christus in Sacramento
...erum occideretur? Deinde loquitur de sacrificio in genere, nec ma-
...onis, sed oblationis terminum usurpat, eamq; oblationem intel-
...t, quæ fit in Sacramenti dispensatione, non extra, ideoque nullum
o...inò respectum habet ad incruentum aliquod sacrificium. Hoc
e...n si præsupposuisset, non dixisset, cœnam vocari oblationem,
quia sit memoriale passionis Dominicæ, sed potius, uti nunc
...pondent Pontificii, *quia corpus & sanguis Domini sub speciebus panis*
& vi-

& vini verè proprieq; offeratur. Hujus autem quia ple... dem meminit, hinc commentum missaticum non p... colligimus.

III. Patres non modò ad totam cœnæ actionem... corpus & sanguinem Christi, vocem sacrificii non... modant: verùm non ideò, quòd in cœna denuò imm... semel in cruce oblata sunt, & sacrificii propitiatorii v... tinent, quæ in usu Sacramenti fidelibus applicatur F... cant hostiam puram, precium redemtionis, & hol... gandum iniquitates. Corpus enim Christi verè hostia est... oblata in cruce, non denuò offerenda in altari. Huc respi... *nus* tom.1.lib.9. Confess. cap.13. col.160. Edit. Basil. anno ... *tantummodò memoriam sui ad altare tuum fieri desider... diei prætermissione serviens, unde sciret* DISPENSARI *v. ctimam... quâ deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis.* ... *Emissenus* in Jure Canonico part.3. Decret. de consecrat ... corpus 35. col. 1174. edit. Lugd. an. 1605. *Quia corpus ... rus erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium ... Cœnæ Sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret: ... tur jugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium ... quotidiana & indefessa currebat pro hominum salute redem... tua esset etiam redemtionis oblatio, & perennis victima illa ... memoria, & semper præsens esset in gratia verè unica & perf... fide æstimanda, non speciei nec exteriori censenda visu, ... affectu.*

Atque hactenus satis abundè ostensum fuit, Patres per ter... sacrificii, immolationis & hostiæ, non sacrificium quoddam ... cum intellexisse, sed ipsam potius Sacramenti dispensatione... sacra est actio, in qua olim à piis oblata sunt munera, in qua o... tur sacrificia precum, laudum & piorum exercitiorum, in qu... memoratio fit sacrificii in cruce peracti, in qua denique ... nicatio corporis & sanguinis Christi, victimæ illius pr... quam non soli sacerdotes, sed Christiani, qui accedunt, omne... unt. Postmodum verò paulatim obsolescente veritatis doct... illo primævo Patrum sensu nonnihil discessum est, locutiones ... tæ in proprias; sacrificium spirituale in crassum; internum in... num; εὐχαριστικὸν in ἱλαστικὸν; pastores in Sacerdotes; Diaco...

 De termi-nis Latin.

... cœnæ in unius sacrificuli comestionem, distributio ... perceptio in adorationem; imò substantiæ Ele... in substantiam corporis & sanguinis Christi monstrosissi... transmutari cœperunt. Quoties ergo missifices Ro... plausibus testimonia Patrum adducunt, toties fucum fa... & tantùm fumos verborum ipsos vendere cogitabimus. Nam ... quidem retinent, sensum verò immutant, & magnam or... scriptoribus injuriam faciunt, quos vel invitos ad missæ suæ ... stabiliendum trahere non verentur. Quæ enim consequen... *... Cœnam sacrificium. Ergo externum, propriè dictum, ... intellexerunt?* Nam longè plures sacrificii signifi... sunt, & alii respectus dantur, ob quos appellatio ista ad ... actionem à Patribus accommodata fuit, uti modò osten...

Quod si verò quærant, *Cur ab antiquo sacrificii nomine nos ha... abhorreamus?* Parata est responsio, nequaquam istud à nobis ..., sed ob adversariorum abusum alia vocabula necessariò ... ne per idem nomen, quod tamen adeò diversimodè exponi... simplicioribus imponatur. Extra quem abusum & dolum si foret, ... loquendi modum etiamnum retineremus. Huc verò & ... facit, quòd ritus offerendi panem, vinum, & alia munera in Ec... Domini exoleverit, ideoque & nomen oblationis, quod ... Sacramento cœnæ natum, in desuetudinem non immeritò de...

Cur à sacrificii nomine abstineamus?

Restat, ut colophonis loco objectiones Papales ex nomine sacri... petitas breviter diluamus, quas omnes cùm corraserit *Bellarmi...* lib. 1. de missa cap. 15. eum κατὰ πόδας placet insequi.

Quinque objectiones Bellarmini.

I *Si Patres, ait, existimarent, Euchariſtiam solum esse Sacramentum, non etiam sacrificium, nulla esset causa, cur aliter loquerentur de Eucharistia, quàm de Baptismo. Nusquam autem Patres Baptismum vocant sacrificium, hostiam, victimam nec dicunt, baptizare esse sacrificare vel immolare.* *Prima.*

Resp. Licèt Baptismus tàm sit Sacramentum, quàm Cœna, satis tamen caussæ fuit, cur hanc, non illam Patres nominaverint sacrificium. Nam in Baptismo non offeruntur munera; non fit eo modo commemoratio victimæ crucis, quo in Cœna; nec preciosissimum illud corporis & sanguinis Dominici sacrificium Christianis offer-

tur & distribuitur: quæ omnia cùm fiant in Sacramento C... fuit causa planè nulla, cur aliter de eo, quam de Ba... querentur.

Secunda. II. *Patres, cùm de oblatione Eucharistiæ loquuntur, ... solis sacerdotibus licitum esse, id sacrificium offerre Deo. ... tem, preces, laudes & cætera à toto populo offeruntur.*

Resp. Patres non dicunt, sacrificium in Cœna off... hominibus, ideoque non de oblatione quadam incruen... sed de unici in Novo Testamento sacrificii, nempe, corpo... nis Dominici dispensatione loquuntur. Offerre enim ... munt pro distribuere Patet hoc è *Gregorio Nysseno*, orat. 1. de R... Dom. p. 145. Edit. Basil. anno 1571. *Dominus*, inquit, *pro ineffabi... noq́, & qui ab hominibus cerni nequit, sacrificii modo, ... administratione præoccupat impetum* (Judæorum) *violentum, ... lationem & victimam* OFFERT *pro nobis; sacerdos simul & ... qui tollit peccatum mundi. Quando hoc accidit? Cùm suum ... dendum, & sanguinem ad bibendum* FAMILIARIBUS *præbuit*. S... *nus* tom. 6. lib. 20. contra Faustum c. 18. col. 373. Edit. Basil. anno ... bit: *Unde jam Christiani, peracti ejusdem sacrificii* (Christi) *memo... celebrant, sacrosanctâ oblatione &* PARTICIPATIONE *corporis & ... nis Christi.*

Atque hinc luculenter apparet, offerre in Scriptis Patrum ... Eucharistia loquentium sæpissimè idem esse, quod corpus ... porrigere, dare & distribuere, id quod solis sacerdotibus, non ... pulo convenire lubenter concedimus. Hinc tamen non seq... oblationis terminum Patres nunquam spectâsse preces, Eleem... & similia. Nam distinctæ phrases sunt 1. cùm Eucharistia ... catur *oblatio & sacrificium*, & 2. cùm dicitur, *offerri populo*. ... lationis ratio sacrificia spiritualia includit, unde totus popu... none dicitur sacrificium laudis offerre: Hîc autem oblatio pro dis... satione sumitur.

Tertia. III. *Patres disertis verbis asserunt, sacrificium, quod in Eccle... fertur à sacerdotibus, esse ipsum Domini corpus & sanguinem.*

Resp. Neque nos negamus. Nam Domini corpus verè est sacrifi... cium illud unicum, olim in cruce peractum, in Ecclesia verò sub pa... & vino fidelibus distribuendum, non de novo actione theatrica... victimæ incruentæ Deo offerendum.

IV r

IV. Si actio Cœnæ ideo solùm diceretur sacrificium, quia est quæ- Quarta.
dam sacra actio, cur non actio Baptismi eodem modo diceretur sacri-
ficium?

Resp. Cardinalis fraudulenter agit nobiscum, quia exclusivam admiscet. Nos autem non dicimus ideò, *tantùm* Cœnam vocari sacrificium, quia est sacra actio, sed quia est talis actio & *ἱερουργία*, in qua munera sunt à populo oblata, & per quam verum N. Testamenti sacrificium distribuitur, ejusque memoria peragitur, quod Baptismo nequaquam convenit.

V. *Esto, quævis sacra actio possit vocari sacrificium, non tamen ob-* Quinta.
latio, quod nihilominus affirmatur de corpore Christi.

Resp. Ut sacrificii, sic oblationis vox *vel propriè* pro victima reali & externa, *vel latè*, pro quocunque datione & dispensatione accipitur. Hoc posteriori sensu Cœna vocatur oblatio, quæ fit non Deo, uti arbitratur Jesuwita, sed fidelibus; & consistit non in novâ Christi immolatione, sed Sacramentali distributione. Apparet hoc ex omnibus citatis Patrum testimoniis, si textus ipse inspiciatur, & diligenter ponderetur.

Ad cæteras Bellarmini objectiones ex præcedentibus respondere non erit difficile. *Vel* enim petit Principium: *vel* Patrum verba pervertit: *vel* sacrificia laudis cum sacrificio crucis confundit: *vel* oblationem factam tùm Deo per munera & preces, tùm fidelibus per panis & vini distributionem permiscet; *vel* epithetis veri & pleni sacrificii abutitur, id quod quivis attentus lector nullo negotio animadvertet. Si quis tamen harum Papalium ineptiarum specialem & accuratam discussionem desiderat, illum ad insignem tractatum *Dn. D. Hutteri* de Missa, & quidem ad c. 15. à p. 315. remissum volumus.

Quæstio XIX.

Num vox altaris sacrificium propriè dictum subinferat?

Affirmativam tenent missifices Romani. Ita enim scribit *Bellarminus* lib. 1. de missa c. 2. col. 935 936. *Altare & sacrificium relativa sunt. Et Gen. 8. ubi primum altare erectum legimus, sacrificii causâ erectum fuisse legimus: & in omni gente & religione semper altaria ad sacrificia erigebantur.* Quia ergo Patres altarium mentionem faciunt, & in templis altaria erigi solent, hinc in Ecclesia sacrificium propriè dictum semper viguisse concludit *cap. 16.* Ad quod argumentum, ut

plenè respondeatur, pauca quædam dicemus. 1. De ... 2. De origine & usu. 3. De genuina significatione in Pa...

I.

De ara & altaris Etymologia.

Ara & altare apud Hebræos nomen habet à sacrif... voce זֶבַח (sacrificium) descendit מִזְבֵּחַ & מִזְבְּחָה ... quod ... re significat. Apud Græcos consimiliter ἀπὸ θυσίας ... dicitur θυσιαστήριον vel altare: alio nomine βωμὸς ... βῶς, quod idem est ac βοῦς, bos vel vacca. Sed apud Latinos ... tionem suam aliunde accipit. Aram enim 1. quidam vo... *quòd incensæ ibi victimæ ardeant*, teste Isidoro lib. 15. cap. 4. ... lib. 4. ab *area* derivat. Verba sic habent: *Ubi frumenta ... & arescunt, area dicitur. Propter horum similitudinem ... area, à quo potest etiam ara Deûm esse, quòd puta. Nisi po... ad quem ut sit, fit ara, à quo ipsa area non abest: quod ... dor est solis.*

2. Quidam derivant aram ab ardendo.

3. Alii ab ariditate. 3. Marius Servius Honoratus, interpres Virg... censet *ab ariditate*, quia in iis adoletur ignis. 4. Alii ab ... ara fit *quasi ansa*, quæ apprehenditur, quoniam nec ... à sacerdote inter sacrificandum teneri, unde ...

4. Alii ab ansis.

Talibus orantem dictis, arasq; tenentem.

5. Alii ab αἴρω. 5. Alii ab *αἴρειν*, h. e. à tollendo, quo... ra exaltatum. 6. Alii à *precationibus*, quas Græci ἀρὰς vo... rente *Isidoro* l. dicto. Quæ Etymologia ob exactam ... nientiam omnium videtur optima. Eam vero, qua... quitur, dum ab ansa derivat, maximè remota, & vero ... milis est. Quid enim ansæ cum ara commune? Et quæ literarum ... formitas? Habuerunt quidem aræ ansulas quasdam, authore ... *ro* lib. 5. Poet. cap. 3. quas jurantes tenebant, unde Plautus ... Act. 5. scen. 2. *Tange aram hanc Veneris: Per Venerem hanc ... est tibi:* Et. Cicero pro Flacco; *Is si aram tenens juraret, cred... mo:* Ab istis tamen ansulis aram esse dictam, ob syllabarum ... tudinem non esse probabile.

6. Alii à precationibus.

Altare quasi alta ara. Quod verò vocem altaris spectat, ab *altitudine* communiter ... vant, ut altare dictum sit quasi *altum*, uti vult Bellarminus, ... magis credibile, quasi *alta ara*. Sic enim habet *Isidorus* lib. ...

A...

[illegible] *altum, ac constat esse nominatum, quasi alta ara; tum quia* [illegible] *locis olim sunt exstructa.* Unde Melanthes in libro [illegible] scribit ἔθ@ ἦν τοῖς παλαιοῖς ὑψίςῳ ὄντι τῷ Θεῷ ἐν ὕψῃ θυ[illegible]σαι, hoc est, *Mos fuit antiquis, ut altissimo Deo existenti in lo*[illegible] *sacrificarent.* Servius tamen Honoratus ab *alendo*, non ab [illegible]ne deducit. *Altaria*, inquit, *dicta sunt ab alendo, quia igni ad*[illegible] *alimenta.* Sed uti quivis intelligit, longè nimis petita est hæc [illegible], ideoq; priorem retinemus, & magis propriam censemus.

[illegible]ò autem ara & altare apud nos pro eodem sumuntur, quon[illegible] [illegible]en res distinctas significârunt. Aræ enim Diis superis & infe[illegible] [illegible]onsecratæ erant; altaria verò superorum tantùm Deorum fue[illegible] [illegible], ut ex Gyraldo refert *Hospinianus* lib. 2. de Templ. cap. 6. pag. 96. [illegible] [illegible]crimen annotat Servius Honoratus, & eò respexisse autumat [illegible] canentem: *Antiquum discrimen ara & altaris.*

——— En quatuor aras
Ecce duas tibi Daphni: duas, altaria Phœbo.

Hæc de Etymologia sufficiant, ex quibus conspicuum est, licèt altaria [illegible] Hel[illegible]æos & Græcos à sacrificando denominentur, apud Latinos [illegible] [illegible] dicta esse. Interim verò non negamus, secundum pri[illegible] [illegible] significationem in omnibus linguis ea loca notare, [illegible] fuerunt oblata. Hoc ipsum autem sententiam [illegible], quandoquidem alio postmodum sensu vox [illegible] usurpari cœpta est, uti membro tertio fusiùs expo[illegible]

II.

De altarium origine & usu.

EX *Herodoti* lib. 2. & *Strabonis* lib. 17. refert *Polydorus Virgilius* lib. 1. de invent. rer. cap. 5. p. 30. 31. Edit. Francof. an. 1599. in 12. pri[illegible] omnium Ægyptios Diis aras statuisse & sacrificia curâsse. Verùm, [illegible] sacram historiam consulimus, ante Ægyptios altaria erecta esse de[illegible] [illegible]inius. Nam *Gen. 8. v. 20.* legimus, quòd Noah fecerit altare, [illegible] est, suggestum, seu ædificium quoddam ex lapidibus terrâ vel li- gnis, & super illud Domino holocaustum obtulerit. Abel quidem & Cain prius leguntur sacrificâsse. *Genes. 4. v. 3. & 4.* an verò in solo vel ædificio, an super strue quadam erecta, non additur. *Gen. 35 v. 1.* Deus [illegible] mandat Jacobo, ut altare faciat. *Exod. 20. v. 24.* jubet altare de- *Noah primum legitur altare erexisse.*

terra fieri. Post tabernaculum extructum duo altar[illegible] num *aureum*, quod thymiamatis vel incensi appella[illegible] *um*, in quo holocausta offerebantur, nec licuit in [illegible] nisi per singularem dispensationem, alibi, q[illegible] ad [illegible] ficare, quo ipso unicum & catholicum Novi Test[illegible] est Christus Jesus, *Hebr. 13. vers. 10.* adumbratum fu[illegible] mundum veniente, & Evangelio ubique disseminato, [illegible] mi altaribus fixis non sunt usi, sed mensas adhibuer[illegible] actione, & ad illas communicârunt, unde Apostolu[illegible] mensæ Domini mentionem facit, *1. Cor. 10. v. 21.* [illegible] aliiq; Pontificii audacter scribunt, ab Apostolorum temporib[illegible] per extitisse altaria: sed falsitatis facilimè convinci po[illegible] duobus præcipuè argumentis.

Tempore Apostolorum Christiani non habuerunt altaria.

Probatur 1. à defectu templorum.

1. *A defectu Templorum.* Nam in primitiva Eccle[illegible] ob continuas persecutiones nulla templa habuerun[illegible] q[illegible] plis aras erigere potuissent? Bellarminus *lib. 3 d. R*[illegible] fat[illegible] cum scribit: *Apostoli non habuerunt tunc ulla templa, sed [illegible] vatis domibus loca quædam destinabant orationi, concioni & [illegible] sarum celebrationibus.* Patet insuper ex scriptoribus [illegible] quent[illegible] porum, quorum testimoniis nixus *Polydorus Virgilius* lib. [illegible] cap. 6. *Porrò, inquit, à Christi statim ascensu in cælum, Judæ[illegible] Christianos crudeliter persequi, deinde Nero princeps, deinde Do[illegible] deinde alii, & postremò Diocletianus ac Maximinianus acer[illegible] stârunt. Quo fere toto temporis intervallo tantùm aberat, ut [illegible] templum à nostris Christianis publicè ædificaretur, ut etiam om[illegible] occulta: & sacella potius atq; eadem abdita, & plerumq; subte[illegible] quàm apertis in locis ac publicis fierent.* Idem testatur *Onu*[illegible] Cœmeteriis c. 11. p. 68. Nam scribit, Christianos in Cœme[illegible] venisse, & illis loco templorum ad congregationes usos [illegible] Imperatores ante omnia Christianos à Cœmeteriis arcere [illegible] uti colligi potest ex *Eusebio* lib. 9. E. H. c. 2. p. 607. Edit. Ba[illegible] richum Petri. Pôst autem aeris injuriæ pellendæ ergò lev[illegible] ædificia in Cœmeteriis sunt extructa, quæ nominârunt *F*[illegible] C[illegible] ca annum verò Christi 205. ubi crebrius & liberius conven[illegible] Oratoria solidiuscula in urbibus ædificârunt, quæ [illegible] cat *Eusebius.* Hæc verò pauló pôst sæviente potissimum Diocle[illegible] vicissim sunt diruta & solo æquata, teste *Eusebio* lib. 8. H. E. c. 2. p[illegible]

... Henr. Petri, donec tandem Constantinus sum-... potius illa in integrum restituit, sumtuosiora insuper ere-... nuncupavit, quod olim nomen fuit Palario, in quo ...ratores judicia exercebant. Atque tùm altaria lapidea & sumtu-... Basilicis extructa sunt.

II. A testimonio Patrum & historicorum. Nam tempore Origenis, ... ducent s post Christū natum annis, lapidea & fixa altaria non-... usu. Tomo enim 2. libro contra Celsum octavo p. 794. ... 71. refert, *ipsum Christianis objecisse, quod aris templisque* ... & addit: *Non videns pro aris nobis esse mentē suam cuiq;, ex qua* ...*runtur verè ac intelligibiliter suaveolentes suffitus, preces è pura* ...*ientia*. Sic *Cæcilius* Paganus apud *F. Minutium* Octavio Christia-... objicit: *Cur nullas aras habeant*(Christiani)*nulla templa?* Et re-... Octavius: *Putatis nos occultare, quod colimus, si de lubra & aras* ...*mus?* Jam verò si tum temporis Christiani aras habuissent, ... objectum à Paganis crimen respondere facilè potuissent, per sim-... tem inficiationem, & suorum altarium ostensionem, quod tamen ... nunquam factum legitur. Quod verò Bellarmin. excipit, Christianos ... tum habuisse aras, sed celâsse, unde certò probabitur? Et quæ oc-... causæ fuissent, cùm per confessionem paganum crimen fa-... removere potuissent? At verò illi semper responderunt, se non ... aras aut sacrificia, præter bonum animum, puram mentem & sinceram sententiam. Plura testimonia ad hanc rem facientia vide ... *Mornæum* l. 2. de sacra Eucharistia c. 1. & *Hospinianum* l. 2. de Tem-...

2. *A testimonio Patrum & historicorum.*

III.

De significatione altaris in Patrum monumentis.

Adrationes nostras hactenus enumeratas objiciunt Pontificii, pri-... etiam Patres altarium subinde meminisse. In quam sententi-... *Canonem* 3. & 4. Apostolorum; *Dionysium* cap. 3. Ecclesiasti-... Hierarchiæ; *Tertullianum* lib. de pœn. & orat. *Cyprianum* lib. 1. epist. ... *Eusebium* lib. 1. demonstr. Evang. c. 6. *Optatum Milevitanum* l. 6. con-... Parmenianum. *Ambrosium* lib. 5. epist. 33 &c.

Ad quam objectiunculam respondemus dupliciter.

I. *In* GENERE. Patres ejusdem ætatis & fidei procul dubio con-... non scripserunt. Jam verò Origenes, Minutius & alii negant ... Christianis altaria: Cæteri hoc ipsum adfirmare dicuntur, quæ ... est ἀντίφασις; sed in verbis tantùm consistit, vocumque distin-

distinctione facilè dirimi potest. Nam altaris vox est a... pitur dupliciter.

Altare dupliciter sumitur. 1. κυρίως vel propriè, pro loco ad eum finem ere... cia super illo immolentur, Deoque offerantur, quo se... Testamenti scriptis sæpissimè sumitur, ut & *1. Cor. 9. v. 13. c.* ... *v.* ... *7. v. 13.* & alibi.

2. *ἀκύρως vel impropriè*, pro iis rebus, quæ c... dam habent similitudinem, quo sensu de tribus potissi... nu... legitur.

Altare metaphoricum triplex. *1. Divinū.* Primum dici potest *Divinum*, de quo Hebr. 13 v. 1... *... re, de quo non fas est edere, qui tabernaculo deserviunt.* Al... istud est ipse Salvator, cujus beneficiis non fruuntur, qui ... Leviticis per Christum antiquatis inhærent, atq; ex iis ...

2. Cœleste. Secundum est *cœleste*, de quo loquitur Apostolus Ap... *Vidi subtus altare animas interfectorum:* quod repetit *c. 8. v.* ... *c. 11. v. 1. c. 14. v. 18.* Per altare verò istud varii varia intel... cum subterraneum, in quo animæ delitescant. *Alii* altaria ... supra sepulchra martyrum condita. *Alii* verba, subter altari... sionem, sed interfectionem referunt. *Alii* sacrarium vel se... laudis divinæ in Ecclesia triumphante. *Alii* ipsum mundi ... Christum, sub quo, ut capite, sunt animæ, & sub cujus prote... vunt. *Dn. D. Hoë*, Theologus præclarissimus, Fautor meus ho... T. 2. in Apoc. p. 422. notari putat thronum Dei, vel sedem ... titudinis, quæ in forma altaris splendidissimi oculis Apos... objecta. Quæcunque verò sententia teneatur, certum est al... cem impropriè ibi usurpatam esse.

3. Ecclesiasticum. Tertium nuncupari potest *Ecclesiasticum*, & notat m... locum, ad quem fit κοινωνία panis & calicis benedict... Nam ve... communicare sunt soliti non ad aras, sed mensas. Hinc in Synod... cena caput de Eucharistia inscribitur, περὶ τῆς θείας τραπέζης ... *na mensa.* Unde crebrum *Nazianzeno*, contumeliâ affici τὴν ... τράπεζαν, & accedere ad mysticam mensam. Et *Athanasius* tom. 1. in ... ad omnes ubique orthodoxos de Arianorum furoribus p. 7... Commelin. an. 1601. scribit: *In sacrosanctam mensam (proh) quanta ... pietas & facinora commissa!* Theodoretus tom. 2. lib 3. Histor. Eccles... c. 11. p. 257. Edit. Coloniens. an. 1573. de Juliano Apostatæ patruo refert: *Cùm esset in templo, adversus sacram mensam minxisse dicitur.* Idem ...

... l. 5. H.E.c.17 p.284.ejusd.Edit. *Ubi tempus postulavit, ut nis Latin.* ... *ara mensa offerret, surgit.* Hæ verò mensæ Eucharisticæ alio no-... ... sunt aræ vel altaria, ideoque Patres his vocabulis indiscre-... ... & eadem utuntur.

C... appellationis fuit præcipuè triplex. *Mensæ Eucharisticæ olim dictæ*

1. Quia phrases Veteris Testamenti ad sacra Evangelica volue-... ...licare, ut eò facilius converterent Judæos.

2. Quia Pagani objiciebant, Christianos aris destitui, ideò no-... ...us mensis imponebant. *sunt aræ ob tres*

3. Quia communicaturi offerebant super mensas istas panem, ... aliaque donaria. *causas.*

Fuerunt autem hæ mensæ primùm ligneæ, uti constat ex *Atha-* ... epistola ad vitam solitariam agentes, ubi de altari verba faciens, ... *ligneam* appellat. Et *Optatus* lib. contra Parmen. *Quis, inquit,* ... *nescit . in peragendis mysteriis ipsa ligna linteamine cooperiri?* Fuerunt insuper versatiles, ut de loco in locum portari potuerint, quemadmodum nonnulli colligunt, ex *Augustino* in Quæst. Vet. & Nov. Test. Qu. 101. Eodem spectat locus *Gabr. Bielis*, qui in Canon. ... l. 13. *Ab E... opatu,* inquit, *Apostolorum Principis usq; ad tempus B.* ... *tri, sævie... e... persecutorum rabie certa non erat Episcopalis statio, sed* ... *neceßi... s compuit, sive in cryptis, sive in domibus religiosorum,* ... *alijs quibuscunq; locis Missam celebrabant super altare ligneum in-* ... *dum a ca concavum, quod portabatur à sacerdotibus, ubicunq; Roma-* ... *us Episcopus latitabat.* Factà autem pace per Constantinum, usus pau-latim obtinuit, ut in Basilicis erigerentur altaria lapidea & fixa, in al-... porrecta, quæ tamen non in omnibus Ecclesiis sunt recepta, sed ... aliis in locis retinuerunt mensas ligneas, quemadmodum ex Atha-... & Theodosii verbis suprà allegatis colligitur.

Quæ omnia cùm ita se habeant, argumentum Papisticum ab alta-rium appellatione sumtum prorsus concidit, & in fumum abit. Nam 1. altaria non fuère in Ecclesia primitiva, sed mensæ. 2. Has dixère Pa-tres aras, propter oblationem munerum, non sacrificium missaticum. 3. Postquam in locum mensarum succesſère altaria, nonnulli mensas retinuerunt. 4. Qui aras extruxerunt, ad nullos usus alios, quàm dis-pensationem Cœnæ, & oblationem munerum adhibuerunt.

Sic ergo Papicolæ *partim* principium petunt, *partim* ambiguâ voce fallunt, dum ex eo, quod dictum est figuratè, locutionem propri-

am fingunt, & à mensa ad ar[illegible] v[illegible]
um, ab Evangelico ad Mosaic[illegible]

II. In SPECIE. 1. Ad *Canones Ap*[illegible]
sint supposititii, & longo tempor[illegible] p[illegible]
dum probatur *Centur. Magd.* [illegible]
bis, non intelligi altare, super quo sacri[illegible]
& Eucharistia dispensatur.

2. Scripta *Dionysii* vicissim [illegible] Ap[illegible]
ibi altaris mentio fit, mensa Euchari[illegible] &[illegible]
notatur. Adde, quòd interpres passim [illegible]
Mensam dixit. Ut *cap. 2.* inquit: τὴν ἱερὰν ἀσπα[illegible]
interpres, *Post deosculationem sanctorum* [illegible]

3. Cùm *Tertullianus* ex editione q[illegible]
culationis pœnitentiam aris *Dei*, Pamelius S. A[illegible]
ex manuscripto Vaticano legendum docui[illegible]
dit rationem: *Nam pœnitentes ne ad Pa*[illegible]
mulierum, multò minus intra septa Cleri ad[illegible]
bantur: sed ante fores Ecclesiæ illis locus assignabat[illegible]

4. In cæteris testimoniis omnibus re[illegible]
acceptio, neque contrarium ex ullo loco demonstra[illegible]

Sic igitur nervo caret objectio Papalis, n[illegible]
bebant enim Missifices probare, in primiti[illegible] Eccle[illegible]
crificiis propriè dictis destinata. Illi vero al[illegible]egan[illegible]
fit mentio altarium, sed sensu longè alio, eo[illegible], non [illegible]
lato; ut hactenus abundè satis ostensum est. Plura [illegible]
Hutterum lib. de Missa cap. 16. consulat, [illegible]
cap. 1. *Sutlivium* lib. 3, de Euch. c. 14. & *Hospinianum* l[illegible]
cap. 6.

QUÆSTIO XX.

Num ex nomine Sacerdotis, quo utuntur Patr[illegible]
missaticum rect[illegible] *colligatur.* [illegible]

ITa quidem videtur Bellarmino *lib. 1. de Missa.* [illegible]
modum ratiocinatur. *Sacerdotes propri*[illegible] *ordi*[illegible]
At verò Patres frequentissimè hac voce utuntur. [illegible]
dotes in Novo etiam Testamento esse ordinatos ad sa[illegible]
externum vel missaticum.

[illegible] um ut enervemus 1. *Consequentiam negatum* [illegible] valet collectio à nomine Sacerdotis ad sacrificium [illegible] omnes Christianos tùm posse tùm debere mis[illegible] omnes tàm in Scriptura, quàm à Patribus nun[illegible] dotes. ut Esa. 61. v. 5. *Vos Sacerdotes Domini vocabimini.* [illegible] *electum, regale sacerdotium.* Quale hoc sit v. 5. ex[illegible] quòd consistat in oblatione Spiritualium hostiarum. [illegible] *Christus dilexit nos, & fecit nos Reges & Sacerdotes Deo &* [illegible] cap. [illegible] 10. *Fecisti nos Deo nostro Reges & Sacerdotes*, Cypria[illegible] de unctione Chrismatis pag. 516. Edit. Pamel. per Jo[illegible] ex [illegible] *Participes Christi quotquot sunt, consortes sint* [illegible] *nominis, & dicantur à Christo Christiani, ut sint sub* [illegible] *res & duces, & offerant Deo quotidianum sacrificium,* [illegible] *monia Sacerdotes.* Cyrillus in Levit. vel libr. 9. [illegible] Basil. an. 46. *Omnes quicunq; unguento sacri Chri*[illegible] *sunt, Sacerdotes effecti sunt.*

Omnes Christiani dicuntur Sacerdotes in Scripturis.

[illegible] verò ipsi Papicolæ pugnant, non licere Christianis omni[illegible] sacrificium propriè dictum offerre, licèt sacerdotes dicantur, [illegible] solo que nomine nihil firmiter concludi posse quivis [illegible].

[illegible] *Ambiguitate vocis decipiunt*, siquidem Sacerdos personam [illegible] sacrificia ordinatam non semper significat. *Isidorus* quidem [illegible] à sacrificando derivat, cùm scribit: *Sacerdos nomen habet* [illegible] *Graeco & Latino, quasi sacrum dans. Sicut enim Rex à re*[illegible] *Sacerdos à sacrificando vocatus est. Consecrat enim & sanctifi*[illegible]. Sed ut maximè concedamus sacerdotem à sacrificando dictum, [illegible] ut sacrificii, ita sacerdotis vox diversimodè capitur. 1. *Pro*[illegible] veras & reales victimas offerente. 2. *Impropriè* sen[illegible] & [illegible] dupliciter.

[illegible] quo pacto omnes Christiani dicuntur sacerdotes, [illegible] precum & laudis Deo quotidiè offerunt. [illegible] & tribuitur solis ministris Ecclesiæ, qui dicuntur sa[illegible] quod incruentum sacrificium in missa immolent, sed [illegible] prædicant, & prædicando sacrificant; quia remissio[illegible] pœnitentibus annunciant, Sacramenta dispen[illegible] preces fundunt pro privatis & publicis Ecclesiæ necessitati[illegible] enim hæc ministerii Ecclesiastici opera in Scripturis vo-

Sacerdotis nomen antiquũ.

centur sacrificia, hinc & ipsis ministris nomen Sacerdo[tis], a sensu improprio fuit impositum. Nam quomodo quæso essent propriè dicti, cùm Christus eos jusserit prædicare, ... re, *Marc. 16. v. 15.* cùm dando Apostolos, Evangelista[s] ... los tamen dederit sacerdotes. *Ephes. 4. v. 11*? Et non imme[rito] ... tamur, quales sint Sacerdotes, num secundum ordinem Aar[onis] ... secundum ordinem Melchisedech? Non *prius*, quia si cruen[tas victi]mas immolare deberent. Non *posterius*, quia solus Chri[stus] ... ordinem Melchisedech sacerdos est, qui UNA *pro pecc[atis] ... latâ perpetuò sedet ad dexteram Dei.* Et v. 14. *una oblatione [c]on[sum]mavit in sempiternum sanctificatos.*

Objectiones duæ Bellarmini. Duo autem Bellarminus regerit adversus nostram ... nem.

1. *Sequeretur omnes Patres, Græcos & Latinos vel ... hujus vocis, vel de industria illâ abuti voluisse.*

Resp. Neutrum sequitur, nisi quis dicat & Spiri[tum] ... ignorasse vim vocum, aut abusum illis esse, quia Christian[os] ... nominat Sacerdotes, & preces aliaq; pietatis exercitia voc[at] ...

2. *Prædicare & Sacramenta dispensare convenit omnibus ... & Diaconis, qui tamen Sacerdotes non appellantur. Ita enim ... gustinus* l. 20. de Civ. Dei c. 10. *Episcopi & Presbyteri ... Sacerdotes.*

Resp. 1. Si omnes Christiani rectè dicuntur Sacerdo[tes] ... & Diaconi?

2. Distinctio ista inter Presbyterum & Diaconum in pr[imitiva] Ecclesia non fuit usitata.

3. Olim Diaconis dispensatio Cœnæ non fuit permiss[a] ... factum, ut soli Presbyteri Sacerdotes sint appellati. Quod ve[ro Bel]larminus ait, in Concilio Niceno *can.* 14. hanc reddi causam, q[uod Dia]coni non habeant potestatem sacrificia offerendi, ex falsa inter[pre]tatione ortum est, qui sacrificii vocem immiserit. Nam verba ... nis Græca sic habent: ὥσπερ οὔτε ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συν[ήθεια] παρέδωκε ... μὴ ἐξουσίαν ἔχοντας προσφέρειν, id est, *Quemadmodum nec canon ... consuetudo tradit, ut ii offerant, qui non habent potestatem.* Per o... di autem verbum, non oblatio missatica, sed Cœnæ dispensatio ... tur, quam certo consilio & ordinis causâ solis Episcopis & Presby[teris] Ecclesia olim concredidit, & hinc sacerdotum nomen impositum.

De terminis Latin.

QUÆSTIO XXI.

Pœnitentia unde dicta, & quid significet?

Ad T. 3. controv. 4. de Pœnitentia.

Duo hic in controversiam veniunt 1. *pœnitentiæ notatio.* 2. *vera significatio.* De utroque paucis.

1. Quod Etymologiam spectat, tres opiniones invenio. *Etymologia Isidori*

Prima est *Isidori*; qui *lib. 6. cap. 19.* ita scribit: *Pœnitentia appellata est quasi punientia, eò quod ipse homo in se puniat pœnitendo quòd male admisit.*

Secunda est *Lombardi* lib. 4. dist. 14. lit. A. ubi pœnitentiam à pœna dictam censet, ut sit quasi *pœnæ tenentia*, interpretante Scoto, quam notationem sequitur & propugnat Bellarminus *lib. 1. de pœnit. cap. 7.* *Lombardi*

Tertia est *Erasmi*, qui *in c. 7. Matth. & c. 7. posterioris ad Corinth.* à pone deducit, & pœnitere dictum esse putat, quasi *ponè tenerè*, h. e. posterius consilium tenere, ut ita respondeat Græcorum vocabulo, quod est μετάνοια, & post factum intelligere significat. Hanc Erasmi notationem suggillat Bellarminus, quia non dicatur pœnitentia à ponè, sed à pœna. Licèt verò hoc concedamus, minimè tamen inde sequitur, pœnitentiam pœnas vel satisfactiones Ecclesiasticas propriè notare, quod intendit Bellarminus, eumque in finem Etymologiam illam tantopere commendat. *Erasmi.*

Nam 1. fatetur ipse *col. 1185.* D. significationes vocum ex usu potius Scripturæ & Autorum, quàm Etymologia ducendas esse. Ubi verò pœnitentia in Scripturis pro satisfactione posita invenitur?

2. Si à vocabuli Etymologia argumentandum esset, in lingua originali, Hebræa & Græca, non autem aliena considerari deberet. Hebræum autem תְּשׁוּבָה & Græcum μετάνοια pœnarum significationem habet.

3. Si maximè respectus pœnæ involvatur, hoc tamen de interno potius dolore, quàm exteriori mulcta pœnitentibus imposita intelligendum foret. Eò enim Patres respexisse, cùm pœnitentiam à pœna derivant, probatu est facilimum. Hoc sensu *Augustinus* tom. 4. lib. de vera & falsa pœnit. cap. 8. col. 1043. Edit. Basil. anno 69. dixit, *Pœnitentiam esse quandam dolentis vindictam, punientem in se, quod dolet commisisse.* Et c. 19. col. 1052. ejusdem edit. *Pœnitere esse pœnam tenere, ut semper puniat in se ulciscendo, quod commisit peccando.*

Clarius hoc ipsum exponit tom. 2. Epist. 107. ad ... Edit. ejusdem, *Pœnitentia*, inquit, *& bonorum & hum... quotidiana pœna, in qua pectora tundimus, dicente ... bita nostra.* In hisce locis omnibus non antiqua m... juncta, sed interior animi displicentia, dolor & compunctio ... nam intelligitur. Atq; hoc ipso sensu in Latinis Authoribus ... di vox creberrimè occurrit, unde *Gellius* lib. 17. N. A. ... *tum dicere solemus, cùm quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra ... nostroq; consilio facta sunt, ea nobis pòst incipiunt displicere, ... in his nostram demutamus.*

4. Tandem, licèt ad exteriorem quoque mulcta... attamen hinc tertia illa pœnitentiæ Papalis pars, nempè ... tisfactio, probari minimè posset. Nam longè *alia* fuit satis... clesiastica, & *alia* est satisfactio Papistica. *Illa* fuit ... tùm, *hanc* putant esse meritoriam. *Illa* satisfaciebat Ecc... *hac* ipsi Deo pro peccatis satisfieri existimant. *Illa* ... peccatoribus imponebatur, *hæc* indiscretè omnibus. *Illa* ex... tur animi pœnitentium: *huic* vis aliqua expiandi pecca... gitur, & quæ alia sunt discrimina, de quibus nostri Theologi ... sulantur.

Discrimina inter Ecclesiasticam & Papisticam satisfactionem

Atque ita ex hactenus dictis apparet, quamvis pœnit... vetur à pœna, non tamen vocabulo isto satisfactiones Pap... multò minus firmiter inde demonstrari posse, uti præsum... tendit Bellarminus.

II. Quod *significationem* spectat, communiter Luthero ... fingunt, illum statuisse, *quòd pœnitentia vox tantùm mutation... tis notet*, non autem simul agnitionem erroris vel detestation... cati. *Turpiter*, inquit Gregorius de Valentia Tom. 4. disp. 7 ... punct. 1. colum. 1593. C. *erravit Lutherus, qui scripsit, ad pœ... non pertinere dolorem de peccato præterito, sed tantùm vitæ emend... nem.* At verò ipse potius turpiter errat, & impudenter calum... Nunquam enim vel Luthero, vel nobis in mentem ven... penitus excludere à pœnitentia, imò illum primam ejus part... imus, uti ex locis Philippi, & omnibus libellis methodic... clar... patet. Videatur tantùm articulus tertius *partis 3. art. ... ma. al.* ... ipsis Lutheri verbis calumnia Jesuwitica fortissimè retundetur. ... autem est, quod pugnavit, pœnitentiam *non in solis doloribus & ...*

De vera significatione pœnitentiæ.

[illegible] velut in Papatu docetur, sed potius in amore justi- *De termino Latino* [illegible] tiæ & mutatione vitæ. Fatemur enim perlubenter [illegible] vocem in scripturis sæpè dolorem significare, ita tamen [illegible] mutatio involvatur, quod præcipuum est, & à Ponti[illegible] [illegible] tur. Imò nonnunquam mutationem istam si non unicè, [illegible] præcipuè denotat. Agnoscit hoc *Pererius* Jesuwita, dum in c. [illegible] sp. 8. p. 770. super locum Hebr. 12 v. 17. *Non invenit pœni*[illegible] *um*, ita commentatur: *Hoc loco vox pœnitentiæ significat mu*[illegible] *jacti vel dispositionis*. Et in hunc sensum alios Scripturæ te[illegible] [illegible] legat, ex quibus tandem concludit: *Liquet igitur, in vocabulo* [illegible] *notionem esse ac significationem mutationis*. Hoc unum verò [illegible] Lutherus voluit, nec dolorem penitus exclusit, idcircò à Bellar[illegible] [illegible] què & præter meritum traducitur.

Ut ergo mentem nostram exponamus, clarè dicimus, pœniten[illegible] [illegible] *sensu*, prout in scriptis etiam profanorum reperitur, si[illegible] [illegible] care *tum* dolorem, *tùm* mutationem mentis, quia omnis pœni[illegible] [illegible] ns dolet, quòd fecerit, & animum mutat, dum ultrà facere renuit: [illegible] *sensu* autem *speciali & Theologico*, contritionem ob peccata, & fiduci[illegible] am in Christi meritum, unde sequitur vitæ mutatio, & nova obedien[illegible] [illegible] quod alibi fusius demonstratur.

QUÆSTIO XXII.

Matrimonium unde sit denominatum?

Ad T. 3. controv. 5. de Matrimonio.

PRobatissimi Autores Latini à *matre* deducunt, quia propterea mu[illegible] [illegible] er nubit, ut mater fiat, quemadmodum *Augustin.* tom 6. l. 19. con[illegible] [illegible] Faustum cap. 26. col. 357. Edit. Basil. an. 69. scribit. *Gellius* lib. 18. N. A. cap. 6 brevissimè hoc exponit, cum inquit: *A matris nomine non ade*[illegible] *ptam, sed cum spe & omine mox adipiscendo matrimonium dicitur.*

Quæ Etymologia licèt sit clarissima, multas tamen, & absurdas [illegible] notationes, tum expositiones finxêre Scholastici, quas animi cau[illegible] [illegible] recreationis ergò placet adponere.

1. Quidam scribunt, matrimonium nec à patre, nec à matre no- *Absurdæ notationes Scholasticorum.* [illegible] nati, sed cùm sit vinculum unum, nomen habere *ab utroque*, in[illegible] quantum uniuntur. Et quoniam pater & mater, sive vir & mulier u[illegible] niuntur, ut sint una materia prolis, ideò matrimonium appellari non à matre, sed à *materia*, & à *μόνος*, quod unum notat. Inde matrimo[illegible] [illegible] m, quasi *μονὴ* vel *unius materia*. Risum teneatis amici.

2. Alii

2. Alii dictum censent matrimonium, quia ... *lex*. Uxores enim obtemperare debent marito, ceu legi, ... matrimonium, sed *marinomium* appellari deberet.

3. Alii à *matre & monendo*, quia matrem moneat ... tus contra luxuriam & libidinem.

4. Tandem alii, quos inter *Panormitanus* & *Bor*... sent. dist. 27. art. 1. qu. 2. fol. 409. b. matrimonium ... quasi *matris munium*, h. e. officium. Addunt rationem ... enutritio & acquisitio maximè spectet ad mulierem in ... & portando, in pariendo, in nutriendo, & in compo... (quæ sunt verba Bonaventuræ) *sicut possessio dicitur pa... quia paternâ solicitudine acquiritur: sic prolis acquisitio ma... est.* Quasi verò illi in matrimonio non viverent, qui p... cùm tamen vox ista generaliter à Latinis usurpetur.

Quocirca ut concludamus, *non tam ab actu matern... spe & omine*, matrimonium nuncupati censemus.

Ad T. 4. Contr. I. de Gratia pr. hom.

QUÆSTIO XXIII.

An imago & similitudo differant?

Legimus *Gen. 1 v. 26.* quòd Deus creaverit Adamum ad ... & similitudinem suam, unde nata est quæstio, *Num voce... su æquipolleant, an diversum quid significent?*

Patres nonnunquam distinxerunt

Non autem imus inficias, Patres vocabula ista nonn... distinxisse. *Basilius* vocat blasphemiam, si quis in Scriptu... verbum esse dicat, ideoque *imaginem* refert ad animam ratio... homine; *similitudinem* ad actiones Deo conformes, & dicit, ... *nem Dei nos creatos esse actu, ad similitudinem tantum po... ginem nos habere naturâ, similitudinem voluntate nostra. Mih... reliquit, ut secundum similitudinem Dei fiam.*

Verùm hæc expositio adprobari nequit. Deus enim ... tiâ tantùm, sed ipso actu fecit hominem ad similitudinem ... *die*, inquit Moses cap. 5. Gen. v. 1. *quâ creavit Deus hominem, ad ... litudinem Dei fecit illum.* Audis, quòd Deus ipse fecerit ... præceperit, ut semetipsum faciat ad similitudinem Dei. Neq... relictum est, ut conformes Deo actiones edamus. Pelagianum ... hoc, & contrarium gratiæ Dei, quæ sola nos convertit, & ad ... pera idoneos reddit.

Alii ergo aliam distinctionem quærunt, & *imaginem* ad ...

[illegible] *nem* vero ad dona gratuita referunt. Quam senten- *nis Latin.*
[illegible] commendat & propugnat *Bellarminus* l. de gratia prim. *Quod a-*
[illegible] p.: *Communis*, inquit, *expositio Patrum ita accipiendum esse do-* *criter de-*
[illegible] *ad naturam intelligentiæ & voluntatis, similitudo ad sapi* *fendit Bel-*
[illegible] *& justitiam referatur*; ad quod obtinendum decem Patres al- *larmin.*

[illegible] accuratiùs inspiciantur, distinctio illa, quo modo defen-
[illegible] *Bellarminus*, ex omnibus citatis Patribus probari non potest. Imò
[illegible] posset, quid hoc contra nos, qui scimus Patres Scriptu-
[illegible] endos non præferendos esse? Locuti sunt illi populariter
[illegible], quo respectu ex nostris etiam nonnulli discrimen
[illegible] uerunt. Quòd si verò textus Mosaicus consideretur paulò
[illegible], imaginem & similitudinem ibi æquipollere quivis intel-
[illegible]

[illegible] & ipse *Pererius* Jesuwita (tanta est concordia fratrum) lib. *Dissentit*
[illegible] pag. 114. 115. Edit. Coloniens. anno 1606. in fol. ab ipsa *Pererius.*
[illegible] opinione discedere non dubitavit. *Manifestum est*, inquit,
[illegible] *vocum, imaginis & similitudinis, eandem esse vim & significatio-*
[illegible] *hoc loco ad idem significantius, expressius & illustrius decla-*
[illegible] *positas.* Quam ipsam sententiam à nostris jamdudum pro-
p[illegible] natam, & inde à Pererio haustam, *quatuor* argumentis confirmare
[illegible] mus.

1. Ut se habet decretum, ita decreti executio. Atqui in decreto *Quatuor*
[illegible] que vox ponitur, *Genes. 1. v. 26.* in executione vox similitudinis *argumẽta,*
o[illegible] itur, *v. 27.* & tamen utrobique, ob consonantiam decreti cum *voces istas*
executione, unum idemque dicitur. Ergo voces istæ res diversas non *unũ idem-*
[illegible] ficant. *que signi-*

2. Scriptura promiscuè loquitur, & nunc ponit utrumque no- *ficare.*
m[illegible] in casu eodem, ut *Genes. 1. vers. 26.* nunc in diverso, ut *Sap. 2.*
[illegible] *3.* nunc omissâ voce similitudinis, tantùm vocem imaginis
u[illegible], ut *Genes. 9. vers. 6.* quæ permutatio certum Synonymias in-
[illegible] um est.

3. Ut *Genes. 1. v. 26.* homo legitur factus ad imaginem & simili-
[illegible] Dei. sic *Genes. 5. v. 3.* Adam dicitur genuisse Seth ad imaginem
& [illegible] tudinem suam. Ast hîc nulla distinctio locum habet. Ergo
[illegible]

4. Vox imaginis in Scriptura non denotat substantiam animæ,

 sed

ſed potius dona homini collata, quemadmodum videre [illegible]
v.50. & Col.3.v.16.

Altera tamen alterius eſt ἐξήγησις.

Quibus rationibus moti, vocabula iſta non diffe[illegible] ſimilitudinis ἐξηγητικῶς adjectam, atque ſic m[illegible] pervacaneam eſſe concludimus. Quia enim non omnis [illegible] milis eſt prototypo, & varia imaginis ratio excogita[illegible] Moſes nomen ſimilitudinis, ut imaginem Deo quàm ſimi[illegible] oſtenderet.

Neque quenquam offendat, *quod vocabula iſta d[illegible] textu Moſaico.* Hebræi enim ſæpè duo ſubſtantiva, tanq[illegible] nò diverſas, conjungunt. cùm tamen alterum Adject[illegible] nem habeat, ut Jer.29.v.11. *Dabo vobis finem & expecta[illegible]* nem expectatum. Plura exempla notavit *Flacius* pa[illegible] de conſtruct.nom.reg.23.pag.153. Sic etiam dicitur: *Ad im[illegible] militudinem noſtram*, ubi ſeparatur Subſtantivum à ſuo Adject[illegible] abſtractum mutato, per *Hendiaden*, ut ſit ſenſus, *Ad ima[illegible] ſimilimam.* Notat hoc litera כ, quæ ſimilitudinis ind[illegible] enim legitur: *Ad imaginem ſecundum ſimilitudinem noſtram*, [illegible] quæ nobis ſit maximè ſimilis & conformis.

Patrum authoritatem quod ſpectat, qui imaginem *de* [illegible] interpretati ſunt;

Reſpondetur ad authoritatẽ Patrum.

Reſp. 1. cum *Hieronymo* ſuper cap. 23. Matth. *Quod ſine S[illegible] rarum authoritate dicitur, pari facilitate rejicitur, qua aſ[illegible]*

2. Non omnes Patres ita exponunt. Conſtat enim ex [illegible] *do* lib.2.diſt.16.lit.C. aliquos per imaginem Filium Dei, pe[illegible] nem Spiritum ſanctum intellexiſſe.

3. *Pererius* ipſe Patrum expoſitionem, motus argumen[illegible] ſtris, non attendit.

Duplex acceptio imaginis.

4. Patres populariter, non exquiſitè locuti ſunt. Diſt[illegible] dum enim inter *imaginem propriè & abuſivè dictam; genera[illegible] cialem; Phyſicam & Theologicam.* Eſt ſanè anima hominis a[illegible] nem Dei efformata, in quantum eſt ſubſtantia ſpiritualis, inte[illegible] immortalis. Sed hæc eſt tantùm *generalis & Phyſi[illegible]* cong[illegible] ideoque imago impropriè dicta, de qua hîc ſoliciti non ſum[illegible] nim adeò ἐν πλάτει loqui velimus, omnis creatura imaginem D[illegible] quodammodo referret.

Bonaventura qua-

Agnoverunt hoc ipſum Scholaſtici, quos inter *Bonaventura* [illegible]

[illegible] art. [illegible] elt. 1. fol. 144. b. *quadruplicem* scribit imaginem vel [illegible] nem [illegible]. Nam 1. quædam est similitudo *per convenientiam* [illegible] *in n[illegible]tum*, & sic Dei Filius Patri est similis. 2. Quædam *per* [illegible] *rationem alicujus naturæ universalis*, sicut homo & brutum assi[illegible] in animali. 3. Quædam *secundùm proportionem*, veluti nauta & [illegible] conveniunt secundum comparationem ad illa, quæ regunt. [illegible] dam est *per convenientiam ordinis*, quoniam exemplari assimi[illegible], quod ad exemplar expressum est. *Primis duobus* modis nulla [illegible] potest Deo similis fieri : *postremis duobus* modis omnis assi[illegible].

De termi-nis Latin. druplicem statuit imaginem.

[illegible] ergo quodvis ens creatum, inprimis animata, quandam [illegible] Deo analogicam habent congruentiam, non tamen ad Dei ima[illegible] propriè [illegible]tam, cōdita dicuntur: sic animæ rationalis substan[illegible] Deo qu[illegible] ammodo esse similem, cum Patribus non diffitemur; [illegible] autem in co[illegible] ratio imaginis *κυρίως* dicta sita fuerit, nullo vel [illegible] argumento demonstrari poterit.

Quæstio XXIV.

Naturale quot modis dicatur?

Gravis controversia nobis intercedit cum gente Esawitica de Ori-ginali, vel Adamo concreata justitia, *Num naturalis fuerit, an do-num supernaturale?* Quæ una nisi rectè decidatur, primarii religionis [illegible]træ articuli certissimè corrumpuntur. Est enim quasi *bivium quod-dam [illegible]ologicum*, ubi veri falsique porta panditur, & ex parte una ad Lutheranam *ὀρθοδοξίαν* deducimur, ex altera ad Papisticam *ἑτεροδο-ξίαν* abducimur, quam ob causam *Bellarminus* in tomo ultimo eam [illegible]mittere voluit, ut jacto hoc fundamento, reliqua Papismi dogma-ta [illegible] superstruere posset. Si autem ulli bi, in hac certè controver-[illegible] callidissimè involvit Bellarminus, & sententiam nostram [illegible] exposuit. Nam *lib. de grat. pri. hom. cap. 5. colum. 16. C.* scri-[illegible] non vere[illegible]ur, *justitiam primævam à nobis naturalem dici hoc sensu, [illegible] fuerit pars naturæ, aut certe fluxerit à principiis naturæ.* Neuti-[illegible] verò à nobis ita doceri, clamant publica scripta, quæ in medio [illegible], & manifestiùs intelligetur, si vocabuli *(naturalis)* æquivocatio [illegible] attendatur.

Gravis est controversia de originali justitia.

Dicitur autem naturale quinque potissimum modis.

Naturale quinque modis dicitur.

1. *Constitutivè* pro eo, quod ipsi naturæ largitur esse.

2. *Consecutive*, pro eo, quod à forma essentialiter [illegible] tates animæ.

3. *Subjectivè*, pro eo, quod naturæ penitissimè i[illegible]

4. *Perfectivè*, pro eo, quod naturam exornat, juv[illegible]

5. *Transitivè*, pro eo, quod naturaliter & per naturam [illegible] tur.

Quo sensu originalis justitia dicatur naturalis.

Primum verò *secundumq;* modum non intelligimus, c[illegible] am naturalem dicimus; quia nec pars, aut principium ho[illegible] stitutivum propriè dictum, nec aliqua facultas animæ fu[illegible] verò *modos omnes* attendimus, adeoque justitiam pri[illegible] supernaturale fuisse negamus, quia non extrinsecè adhæ[illegible] nativas dotes aut vires fuit; sed potius connaturale dicimu[illegible] quia naturæ ex creatione per se, & arctissimè, ut propt[illegible] adhæsit: *tùm* quia eandem perfecit; adeoque ad ejus com[illegible] naturale concurrit; *tùm*, quia per generationem carnal[illegible] ros fuisset propagata & naturaliter derivata: id quod secu[illegible] Anthrop. quæst. 2. à th. 5. fusè demonstravimus.

QUÆSTIO XXV.

Gratiæ vox quid significet, præsertim in articulo Justificationis.

* Ad T. 4. controv. 3. lib. 1. de Gratia.

Jesuitæ gratiam à gratis dando decunt.

JEsuitæ gratiam à gratis dando dictam volunt. Ita e[illegible] *Bellarminus* lib. 1. de grat. cap. 1. *Gratia inde nomen accepit, qu[illegible] tis detur.* Probat ex Augustin. tract. in Psal. 44. qui, *Gratia* [illegible] *meritò nominatur, quia gratis datur.* Et *Gregorius* de Valen[illegible] disp. 8. quæst. 1. punct. 1. dictum *Augustini* in Ps. 49. citat: *Sign[illegible] catur, gratis datur.* Atq; huc referunt illud Rom. 4. v. 4. *Ei qu[illegible] tur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum deb[illegible]*

Hinc etiam est, quòd gratia illis propriè donum sign[illegible] tis datum à Deo, & præcipuè donum istud, quod conferri d[illegible] justificatione hominis. Ita enim exponit *Becanus* disput. de a[illegible] grat. par. 2. cap. 1. th. 1. *Gratia propriè est gratuitum & super[illegible] Dei donum, quod per Christi merita nobis confertur ad vitam æt[illegible] consequendam.*

Quamvis autem non negemus, gratiam quandoque in Scrip[illegible] ris gratuita denotare dona, attamen propriè & principaliter, gra[illegible] à gratis dando dictam esse inficiamur. Hæc enim nominis not[illegible] nimis stricta est, nec omni gratiæ, sed tantum gratis datæ, ut loqu[illegible] tur.

... dons convenit. Quam ob causam nonnulli à grato nis Latin.
... quod rem acceptam, amicam & optatam denotat.
... nominis Etymologiâ, fructuosius esse censemus, si
... significationes annotentur, quarum inprimis sunt tres, ita
... non omnes æquè sint principales & usitatæ.

... usitatissima & maximè principalis Gratiæ significatio hæc est, *Tres pri-*
... denotat *favorem & misericordiam*, vel potiùs *misericordem & mariæ ac-*
... *voluntatem Dei*, quâ erga nos homines affectus est. Quam *ceptiones*
... tionem vocat Flacius in Clave Scripturæ *Activam*, quia De- *Gratiæ.*
... erga nos agit. Hebræa vox est חָנַן gratiâ affecit, vel fa-
... gratus est. Hinc ut ipsarum literarum inspectio docet, Ger-
... gönnen/Gunst. LXX. plerumque reddiderunt, per misere-
... ercere, einem Gnad erzeigen, gnädig und barmhertzig seyn/ einem
... und wolgewogen seyn. Sic usurpatur Exod. 33. v. 19. *Miserebor,*
... *ro.* In Hebræo est וְחַנֹּתִי quod Apostolus Rom. 9. v. 15. per
... exponit; ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω. In hac
significatione sumitur *Deut. 28. v. 50. Num. 6. v. 25. Jud. 21. v. 22. Amos*
... Sic de Noah dicitur, quòd gratiam invenerit in oculis Domini
... *6 v. 8.* Daß er Gnad / Huld und Barmhertzigkeit bey GOTT
funden habe/ut exponit Epistola ad Hebr. *c. 11. v. 7.* Huc refer *Gen. 39. v.*
21. Jud. 11. v. 20. Jerem. 16. v. 16.

Eodem sensu apud Latinos Scriptores in usu est. Plutarchus inquit in Catone Uticensi. *Si vellem vitam servare χάριτι τῇ Καίσαρος*, id est, gratiâ, favore & clementiâ Cæsaris. Vulgò dicere solemus, *consequi, inire, conciliare sibi gratiam*, id est, favorem, clementiam & misericordiam. In Novo Testamento verbum χαρίζομαι & χαρι-... in usu est, quod propriè significat dona conferre, diligere, favere, gratiâ complecti. *Luc. 1. v. 28. 2. Cor. 2. v. 10. Act. 27, 24. Eph. 1, 16.*

Atque hæc est, ut dixi, principalis & usitatissima hujus vocabuli in sacris literis significatio, à qua reliquæ omnes dependent, & ad quam sese analogicè habent.

2. Sumitur pro *donis gratuitis* vel *ex gratia collatis*, per metonymiam effecti pro causa, quia pro dono ponitur principium donationis, quod est gratia. Potest hæc significatio vocari *Passiva*, quia est receptio doni. Omnis autem receptio est quædam passio, ut loquuntur Philosophi. Suidas & Varinus exemplis quibusdam ex Sophocle ostendant, χάριν significare καὶ τὴν δωρεὰν καὶ αὐτὸ χαρίζειν, & *2. Pro donis gratuitis.*

fic deicribunt χάρις δῆ πράγματ☉ ὠφελιμ... dicunt, *Gratia gratiam parit.* Sic חן significat ... ut cùm Jacob ad Esavum dicit de suis liberis Ge... *quos Deus* חנן *gratificatus*, seu *ex gratuito favore larg*... v. 23. dicitur de Barnaba: *Qui cùm vidisset τὴν χ*... *num in credentes effusum*, uti quidam exponunt, ... lud referri potest ex Actor. 6. vers. 8. ubi *Step*... *tiâ.*

In Græco est vocabulum πίστεως καὶ δυνάμ... *cuique vestrûm donata est gratia, secundum men*... 4. v. 10. *Gratiam, ut quisq; accepit, in alterum a*... v. 23 *Vita æterna χάρισμα Θεοῦ*, id est, *d*... *um D*...

3. Pro gra-tiositate. 3. Pro *gratiositate*, seu pro illa mansuetud... quis se omnibus bonis amabilem reddit & grat... dicitur *gratiâ plena*, holdselig. Luc. 2. v. 52. *Pr*... *entiâ coram hominibus.* Græci dicunt χάρις ... *mones*, χάρις τῆς ἀρετῆς, *gratiosa virtus.* Unde P...

Gratiaq; officio, quod mora tardat, abest

Flacius part. 1. Clav. sub voce gratiæ plures ... tiones, sed ad has ferè omnes possunt redigi, qu... mittunt Scholastici. Ita enim scribit Thom... 1. 2. q... *Secundum communem modum loquendi, Trip*... *suevit.* Uno modo *pro dilectione alicujus: sicut co*... *quòd iste miles habet gratiam regis, id est, rex habet eum*... cundo *sumitur pro aliquo dono gratis dato: sicut co*... *Hanc gratiam facio tibi.* Tertio modo *sumitur pro recomp*... *neficii gratis dati: secundum quod dicimur agere gratias b*... *Quorum trium secundum dependet ex primo: ex amore e*... *habet alium gratum procedit, quòd aliquid ei gratis im*... *do autem procedit tertium: quia ex beneficiis gratis exh*... *actio consurgit.* Sic ergò quoad significationes vocabu... do inter nos & Pontificios convenit.

Bellarminus quidem in libris suis de gratia non f... principalis illius significationis, quâ pro favore sumi... semper in Scriptura notare autumat donum gratis datum. Al... rius de Valentia nonnihil sanior est, quoniam admittit ha...

Determinis Latin

[illegible] gratiam quandoque sumi pro *divina benevolentia*, [illegible] *um gratis communicatur*, Tom. 1. disp. 8. quæst. 1. punct. 1. [illegible] illud Rom. 4. v. 5. *Credenti fides imputatur ad justi-* [illegible] *situm gratiæ Dei.*

[illegible] ver[illegible] maximè controversum est, Quid propriè per hanc [illegible] atum voluerit Apostolus Paulus, quando nos gratiâ DEI [illegible] per gratiam DEI salvari asserit? Ibi enim illi dona, nos fa-[illegible]mus. Non igitur immeritò quæritur, *quinam sit in-* [illegible] *hujus vocis sensus?* quam quæstionem prolixè satis [illegible] disput. 11. Anthrop. quæst. 2. quò studiosum lectorem re-[illegible].

QUÆSTIO XXVI.

Ad T. 4. controv. 3. l. 4. de lib. arbitr.

[illegible] de vocabulis liberi arbitrii sit tenendum?

L[illegible] asserit artic. 36. *Liberum*, inquit, *arbitrium est figmen-* [illegible] *tum, & titulus sine re.* Non igitur immeritò quæritur, [illegible] *devenerit hoc vocabulum?* Verba enim sine rebus, [illegible] solet dici) sonora sunt mendacia.

Arbitrii titulus ex Philosophia Platonica in Ecclesiam est invectus.

O[illegible] autem trahit hoc vocabulum ex Philosophia Platonica, [illegible] indicat *Philippus* in Hypotyposibus Theologicis, *fol.* [illegible] Witt. anno 1526. in 12. Tum enim temporis multùm dis[illegible] contra Stoicos, εἱμαρμένην & fatalem omnium actionum [illegible] introducentes. A Platonicis autem vires liberi arbitrii [illegible] excollebantur. Quia verò ex Patribus quidam, Platonicæ [illegible] strenui sectatores ante conversionem fuerant, hinc fa-[illegible] in Ecclesia quoque terminis liberi arbitrii, sensu primùm [illegible] uterentur, quá voce postmodum abusus Pelagius, liberta-[illegible] in spiritualibus asseruit, cùm non nisi de libertate in exter-[illegible] fuerint Patres isti orthodoxi. Quam ob causam verissimè [illegible] Philippus l. d. *Perinde atq; his posterioribus Ecclesia temporibus* [illegible] *pro Christo sumus amplexi, ita statim post Ecclesiæ auspicia* [illegible] *Philosophiam Christiana doctrina labefactata est.*

Lutherus pro libero servum dixit.

Quia igitur voce hac obscurari veram Ecclesiæ fidem animad-[illegible] Lutherus, in locum liberi vocem *servi* substituit, atque sic arbi-[illegible] non amplius liberum, sed *servum* appellare voluit: qua in re [illegible] duntaxat secutus fuit judicium, sed potius acerrimum [illegible] jus articuli defensorem *Augustinum*, qui iisdem de causis

Secutus Augustinum.

ob

ob petulantiam Pelagianorum, vocabulis ab[illegible] liberum, sed jam *servum*, jam *captivatum* indigitavit. [illegible]ptum reliquit tom.7. l.de correptione & grat.c.13. col.[illegible] an. 69. *Liberum arbitrium liberum est, sed non lib[illegible] tiæ, servum peccati.* Tom.eod. Lib.3. contra duas epist. Pelagian[illegible] nifacium, cap.8. colum.910. inquit: *Liberum arbitrium cap[illegible] nisi ad peccatum valet, ad justitiam verò, nisi divin[illegible] tumq́, non valet.* Tom. 10. oper. de verb. Apostol. [illegible] *Cum dico tibi, Sine adjutorio Dei nihil agas, nihil bon[illegible] lè agendum habes sine adjutorio Dei, liberam voluntatem, non est illa libera. A quo enim quis devictus est, huic & serv[illegible] est: & omnis qui facit peccatum,* servus est peccati. Tom.[illegible] Julian. lib.2. col.978. *Vultis hominem perfici, atq; utinam D[illegible] libero, vel potius* servo *propriæ voluntatis arbitrio.* Vid[illegible] sententiam in locis *Chemnit.* T.1. cap.1. m. fol 95. fac.a.

Atque ex his apparet, quàm mendacissimè [illegible] tom 4. lib.4. de grat. & lib. arbit cap.6. dum ait. *Nomen[illegible] Ecclesia Catholica, totos* mille quingentos *annos nunquam* [illegible]

Quæritur autem, *Num prorsus abstinendum sit voc[illegible] & mera voluntatis servitus defendenda?* Ad quam quæstion[illegible] est respondendum, ideò, quia multa sunt harum vocum [illegible]

Liberum arbitrium quinque modis accipitur.

1. Pro mente & voluntate.

Nam 1. per liberum arbitrium intelligunt non[illegible] *tatem & mentem*, prout sunt facultates sive potentiæ a[illegible] do si sumatur, non est titulus sine re; per lapsum enim no[illegible] annihilata est ipsa animæ & facultatum substantia. Ver[illegible] *Ambrosius* tom.2. operum lib.1. de vocat. Gent. cap.3. p.6. Ed[illegible] 1537. *Homo à diabolo spoliatus, non voluntate, sed voluntatis san[illegible] vatus est* Et *Augustinus* tom.7. oper. lib.3. hypognost. contra Pel[illegible] 1379. edit Basil. inquit: *Est igitur liberum arbitrium, quod q[illegible] negaverit, catholicus non est.*

2. Pro facultate passiva.

2. Per liberum arbitrium notatam alii volunt *ικαν[illegible] passivam*, quâ homo præditus est, ita ut mens & voluntas con[illegible] sint ordinariâ Dei dispensatione, ad accipienda Spiritus [illegible] Hoc modo sumtum vocabulum itidem non est titulus si[illegible]

3. Pro interna inclinatione.

3. Per liberum arbitrium quidam intelligunt no[illegible] fa[illegible] aliquam, quæ liberè se habeat ad utrumque oppositorum, a[illegible] & ad bonum, sed duntaxat *internum istud principium, seu* [illegible]

[illegible] luntas mota appetit id, quod appetit, quo sensu dicunt, [illegible] habere liberum arbitrium, etiamsi nil nisi mala velit. Huc [illegible] illud Bernhardi, tract. de grat. & lib. arbitr. fol. 249. b. edit. Pa- [illegible] *putet ideò dictum liberum arbitrium, quòd æquâ inter [illegible] & malum pot[e]state aut facultate versetur: cùm cadere per se qui- [illegible] non autem resurgere, nisi per Domini Spiritum. Alioquin [illegible] Angeli sancti, cùm ita sint boni, ut non possint esse & mali: nec [illegible] [prævaric]atores item Angeli, cùm ita sint mali, ut jam nō valeant esse boni: [illegible] [ar]bitrii esse dicuntur. Nunc igitur ex eo potiùs liberum arbitrium [illegible] sive in bono, sive in malo æquè liberam facit voluntatem, cum [illegible] [qui]spiam, rec[tè] item malus dici debeat, aut esse valeat, nisi volens.* [illegible] tom. 7. oper. cont. duas epist. Pelagian. lib. 1. c. 2. col. 863. edit. [illegible] *[lib]erum ait, arbitrium usq. adeò in peccare non periit, ut per illud pec- [illegible] omnes, qui [cu]m delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis [illegible]* Et ibidē col. 864. *Hæc voluntas, quæ libera est in ma- [illegible] delectatur malis, ideò lib[er]a in bonis non est, quia liberata non est.* Vide plura in hunc sensum apud *Chemnit.* in locis fol. 197. fac. a.

4. Per liberum arbitrium intelligunt nonnulli *istam in volun- [illegible] hominis potentiam, quâ in externis & civilibus rebus potest eligere [illegible] bonum,* vel etiam idem bonum jam non eligere, sed ali- [illegible] magis bonum videtur, recipere. Et hoc modo sumtum iti- [illegible] non est titulus sine re vel figmentum. 4. Pro libertate in externis.

5. Tandem nonnulli per liberum arbitrium intellectam volunt [illegible] *[illegible]andam in homine*, quâ se possit ad gratiam Dei præparare, præ- [illegible] Dei quoad substantiam implere, & similes actus spirituales ede- [illegible] quò referimus illud *August.* tom. 3. oper. in Enchirid. ad Laurent. [illegible] col. 62. Edit Basil. an. 69. *Libero arbitrio male utens homo, & se [illegible] & ipsum. Cùm enim libero peccaretur arbitrio, victore peccato [illegible] est & liberum arbitrium: à quo enim quis devictus est, huic & [illegible] addictus est.* 5. Pro libertate in spiritualibus.

Atque hoc sensu verè, imò verissimè dicitur, quòd liberum arbi- [trium] [illegible] lapsum in statu corruptionis nil sit quam figmentum in re- [illegible] titulus sine re, uti fusè à nostris demonstratum est.

Cùm ergò terminus arbitrii liberi tàm multis æquivocationibus & amphiboliis sit expositus, longè utique luculentior erit quæstionis [stat]us, si hoc modo informetur; *Quæ sint vires humanæ in efficienda peccatoris conversione?* Ita enim sub ambiguitatibus adeò latêre non poterunt adversarii.

Voces liberi arbitrii conjunctim non extāt in Scripturis.

Porrò autem, quod spectat titulum liberi ar ... ille ἀυτεξέσιν & conjunctim in Scriptura. Numer. q ... bitrii nomen extat, quando dicitur: *Si uxor voverit, ... strinxerit, ut per jejunium vel cæterarum rerum ab stin ... mam suam, in arbitrio viri erit, sive faciat, sive non* ... men conjunctim leguntur hæ duæ voces, *Liberum* ... scribitur autem quandoque vocabulo eligendi, ut *Deut. 24. v. 15.* In N. Test. vocatur potestas voluntatis, *1. Cor. 7.* ... ἔχει περὶ τȣ̃ ἰδίȣ θελήματος. Et *1. Cor. 9. v. 4. 5. & 6.* Annon hab... statem ἐξȣσίαν manducandi & bibendi? Annon habemus ... mulierem circumducendi? Per potestatem hîc Paulus inte... *ctionem voluntatis liberam*, quæ non solum à necessitate, veru... à jure & obligatione libera est.

Apud Latinos autores quid notent.

Apud Latinos arbitrium sumitur nonnunquam pro ... nonnunquam pro *velle*, nonnunquam pro *jure, facultate*, ... te, ut: *Suo aut alieno arbitrio vivere*; In *arbitrio alicujus* ... *situm*; Aliquem esse *sui arbitrii*. Sic Livius dicit, *Liberum jus* ... *arbitrium alicui facere*, h. e. alicujus voluntati & potestati ... jicere. Sic Theologi docent, hominem esse liberi arbitrii q... vim habet in externis actionibus aliquid faciendi, vel omitt...

Arbitrium in scholis Theologicis notat *tum* intelle[ctum], ... voluntatem, *tum* quandam potestatem aut facultatem exe[q]ue... quæ intellectus aut voluntas decrevit, ut annotat *Flacius* p... col. 571. Edit. Basil. an. 1609. Hinc Scholastici, quemadmodū & ... *tius* cap. 1. *arbitrium* ad mentem pertinere, *liberum* verò ad ... tem, asserunt. Eandem Etymologiam & explicationem affert ... *nus* tom. 7. oper. lib. 3. Hypognost. contra Pelagian. col. 1370. Ed... *Arbitrium ab arbitrando, rationali consideratione, vel discernen... eligat quidvè recuset, puto, quòd nomen accepit: vel ideò libe... um dictum, quòd in sua positum sit potestate, habens agendi, quod ... possibilitatem, quod est vitalis & rationalis anima motus.* Cui c... *Lombardus* lib. 2. dist. 24. lit. E. quando inquit: *Dicitur liberum, ... ad voluntatem, quæ ad utrumlibet flecti potest: arbitrium vero ... tum ad rationem, cujus est facultas vel potentia illa, cujus etiam ... nere inter bonum & malum.* &c. Bellarm. lib. 3. cap. 2. arbitrium ... berum arbitrium *solius voluntatis actum* denotari, quia illa solus ... propriè liber sit. Attamen, cùm necessariò simul includat conju...

Arbitriũ ad mentẽ, liberum ad voluntatem pertinet.

De termi-nis Latinis

… derationem rei eligendæ, quod est officium mentis, hinc … immo … vetus illa retinetur sententia, quâ dicitur per arbitri… per liberum *voluntatis* officium denotari. Mentis enim est … & judicare, Voluntatis est judicata liberè recipere, vel rejice… Et videtur Bellarminus sui oblitus, siquidem *lib.3.cap.8.* disputat, … radicem libertatis hærere in mente, & *cap.9.* afferit, rationem radicali… voluntatem verò formaliter esse liberam.

Vocabula Græca.

Græci vocabulo arrogantiori utuntur. Dicunt enim αὐτεξούσιον … αὐτεξουσιότης: quæ vocabula significant τὸ αὐτίαστον, quod … imperio subest, à nemine prohiberi vel impediri potest, quod … ipsius propriæque potestatis & juris est, qualis libertas in solum Deum propriè cadit. *Justinus* utitur *tribus* vocabulis, 1. est αὐτεξούσιον. … προαίρεσις. 3. τὸ ἐφ' ἡμῖν. *Damasc.* lib.2. c.25. *duobus* utitur. … est τὸ ἐφ' ἡμῖν. 2. αὐτεξούσιον.

Et hæc de vocabulis istis sufficiant, quorum summa ea est, quòd arbitrium habeamus liberum in *hemisphærio inferiori rerum civilium*, sed servus in *hemisphærio superiori rerum spiritualium*, id quod alibi prolixè demonstratum est.

An liberũ & servum verè opponantur?

Unus tantùm restat scrupulus, quem colophonis loco eximemus Dubitatur. *An liberum & servum verè opponantur?* Videtur enim, quòd libertas simul stare possit cum servitute. Nam renati sunt *veri liberi*, Joh.8.v.36. Et *ubi Spiritus Domini, ibi libertas*, 2.Cor.3.v.17. Et tamen cum hac libertate conjuncta est servitus, quod patet ex Rom. 6. v.… ubi dicitur: *Liberati à peccato, servi facti estis justitiæ.* Et Rom.7. v.25. *Mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.* Sic angeli & beati Deo serviunt, & tamen omnia liberè expediunt. Cur ergo Lutherus … pro oppositis habuit, & loco liberi, arbitrium servum dixit?

Servitus triplex.

Respondemus breviter, quòd in vocabulo *servi & servitutis* latet æquivocatio. Notat enim 1. *Jus & debitum*, quo sensu renati serviunt justitiæ, hoc est, tenentur piè & justè vivere. 2. *Officium & ministerium*, quod præstatur Domino. Et hoc respectu Angeli Deo serviunt, nosque Dei servi sumus. 3. *Captivationem voluntatis & summam in spiritualibus ἀδυναμίαν*, ob quam homo servit peccato tantùm, neque potest propriis viribus ad Deum se convertere. Primam servitutem memoriæ causâ nuncupare possumus *juris & debiti*, secundam *ministerii*, tertiam *peccati*.

Qua distinctione præsuppositâ, non erit d[illegible] nem respondere. Dicimus enim, quòd libertas cum p[illegible] vitutis speciebus benè consistat, sed non cum ultima. [illegible] quod debent, liberè agunt, & Angeli, qui serviunt, [illegible] expediunt: Qui autem servus est peccati, & ejus voluntas [illegible] rupta, is non simul liber est quoad actus spirituales. Ex[illegible] positio est inter arbitrii libertatem & servitutem, si pe[illegible] ἀδυναμία intelligatur. Quem sensum cùm Lutherus [illegible] dè arbitrium non liberum, sed servum nuncupavit.

Quæstio XXVII.

Justitia vox quid significet?

Ad T. 4. controv. 3. lib. 1. de Justif.

Justitiam derivant à justa, vel potius à jure.

Justitiam derivant quidam à præpos *juxta*, quòd ju[illegible] re[illegible] cedat; sed videtur potius descendere à vocula *jus*, q[illegible] Nam quodcunque leges & Magistratus jubent, id [illegible] justus, & justitiâ præditus est. Ita censet *Flacius* pa[illegible] Edit. Basil. anno 1609. & *Zanchius* lib. 4. de N. D. ca[illegible] fac. b.

δίκαιος à δίχα.

Græcis dicitur δικαιοσύνη, à δίκαιος, just[illegible] *Aristoteles* tom. 2. oper. l. b. 5. Ethic. Nicom. c. 7. fol. 30 [illegible] an. 90. deducit à δίχα, *bipartito*, quod justus in dua[illegible] suo[illegible] les partes rem dividat, ut δίκαιος sit quasi δίχαιος, & [illegible] διχαστής, quæ Etymologia optimè convenit justitiæ, quam [illegible] vam vocant, qua unicuique datur, quod suum est, un[illegible] C[illegible] Finibus, ita definit: *Justitia est animi affectio, suum cuiq*[illegible] Flacius putat Græcam hanc vocem δίκαιος non incommode [illegible] bræo צדיק abjectâ per Aphæresin prima syllabâ, deduci po[illegible] acta est hæc Etymologia, ideoque magis approbamus istam A[illegible] licam.

Apud Hebræos justitia dicitur צֶדֶק vel צְדָקָה à ra[illegible] quod est justificare, à culpa absolvere, justum aliquem [illegible] are.

Variis autem modis sumitur hoc vocabulum.

Variæ significationes justitiæ.

Philosophi duplicem statuunt justitiam. Alteram vocaut [illegible] *versalem*, alteram *particularem*, quam in *distributivam* & *commuta*[illegible] *vam* vicissim dividunt.

[illegible]os scriptores frequentissima est hæc divisio quòd [illegible] alia *Evangelica*; ista rursus vel *externa* est, quæ [illegible]m non renat[illegible]s cadit, vel *interna*, quæ iterum *incboatur* in hac, [illegible] *consummabitur* in altera vita.

[illegible] *Lutherus* enarrans argumentum epistolæ Pauli ad Galatas, ju[illegible] distinguit in *activam & passivam: Activas* justitias vocat omnes [illegible] b[illegible] aliquid agimus, & quando agendo justi esse volumus: [illegible]am nominat justitiam fidei, quâ nihil operamur aut reddimus [illegible] tantùm recipimus, & patimur alium operantem in nobis, [illegible]m, *fol. 9 b. edit. Witeb. in 8.* Et addit: *Nulla alia tam est fir[illegible] consolatio conscientiarum, quàm illa passiva justitia. Ab a[illegible] ad passivam justitiam oculos nostros flectere debemus.*

Zanchius lib. d. quatuor affert hujus vocis significata primaria. [illegible] justitiam notare 1. bonitatem omnibus modis absolutam. [illegible]u. 2. laudabilem officii administrationem. 3. justitiam [illegible]rem 4. promissionum fidem & impletionem.

Bellarminus l. 1. de Justific. c. 1. itidem quadripartitam justitiæ [illegible]cationem recenset. Ipsi enim justitia significat 1. jus. 2. recti[illegible]em scriptam in libris. 3. rectitudinem operum externorum. 4. re[illegible]em internam.

Sed plures dari possunt significationes, quas distinctè comme[illegible]rabi[illegible]s & quæ in justificationis articulo locum obtineant, indi[illegible]us. Sic autem distingui possunt: *Significata justitiæ* vel sunt [illegible]*phica*, vel *Biblica*.

Philosophica & apud omnes usitata sunt potissimum quatuor.

Significata justitiæ Philosophica.

1. Sumitur *pro toto virtutum choro*, quam justitiam vocant *uni[illegible]versalem*, quo sensu Arist. tom. 2. oper. *lib. 5. Eth. Nicom. c. 3. fol. 33.* [illegible] *Lu[illegible]d. an. 90.* hunc versum citat: ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' [illegible] *Justitia una aliàs virtutes continet omnes.* Et in fine ejusdem [illegible] fol. 34. de hac justitia inquit: αὕτη μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη, οὐ μέρος [illegible] ἀλλὰ ὅλη ἀρετή ἐστιν. *Ergo hæc justitia non virtutis pars est, sed* [illegible] *universa.* Et hoc confirmat à contrario, mox subjungens: οὐδ' ἡ [illegible]ντία ἀδικία, μέρος κακίας, ἀλλ' ὅλη κακία: *Neque ei contraria in[illegible] pars vitii est, sed vitium integrum atque universum.* Unde & *Pha[illegible]rinus* inquit: δίκαιος ὁ πᾶσαν ἀρετὴν ἔχων, *Justus est, qui omnem vir[illegible]tutem habet.* Consistit verò hæc justitia secundum Aristotelem in per[illegible]e omnium legum & præceptorum tum Ethicorum tum Politico-

1. Pro toto virtutum choro.

rum observantia. Ut enim in omni παρανομίᾳ est ... cta legis obedientia posita est hæc δικαιοσύνη. Ex quo ... cludit, hanc universalem justitiam esse κρατίστην τῶν ... sit τῆς τελείας ἀρετῆς χρῆσις.

2. Pro justitia particulari. II. Sumitur arctius *pro ea virtute, quâ in distribution... pecunia, aliarumve rerum, & in contractibus atq; comm... servatur æqualitas*; in judiciis etiam omnium ordinum ... πολιτείας jus dicitur, vitia corriguntur, innocentes absol... tes damnantur. Vocant hanc justitiam *particularem*, ... *des* teste Platone, Tom. 3. oper. Dialogo 1. de Republ. pa... ni 92. apud Jacob. Stœr. definivit esse τὸ τὰ ὠφειλόμενα ἑκάστῳ ἀποδόναι, (ad quæ verba etiam Paulus alludere videtur Rom. cap. ... (ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς) unde & Jureconsulti ita defin... 1. Instit. tit. 1. de Just. & Jur. *Justitia est constans & perpetua ... jus suum cuique tribuendi*: quæ definitio convenit cum illa ... lib. 3. Rhetor. ad Herenn. *Justitia est æquitas, jus unicuiq; ... dignitate cujusq;*. Dispescitur in *commutativã*, quæ circa contrac... *distributivam* quæ circa honores, pecunias & res alias occupata ...

3. Pro obedientia inferioris. III. Sumitur pro *obedientia cujuslibet inferioris erga superioris*, quo pertinet illud; δίκαιον τὸ νόμιμον. Et hæc obedie... quasi pars aliqua justitiæ universalis.

4. Pro veritate promissorum. IV. Sumitur pro *fide & veritate promissionum*, ita ut justus ... doque dicatur is, qui servat id, quod promisit.

Atque hæc sunt præcipua significata *Philosophica*, quæ in quo- tidiano sermone crebrò occurrunt.

Significationes Biblicæ. Significationes verò *Biblicas* ita recensemus: Justitia ... tur, vel *Deo*, vel *Christo*, vel *hominibus*.

Ubi tribuitur *Si Deo* attribuitur, tunc notat

1. Deo. Et notat Justitiam essentialem. 1. *Essentialem ejus justitiam*, quæ est *tum* universalis in ... ctitudo, *tum* idioma speciale, quo & ipse justus est & omnia ... ponit, eoque sensu dicitur Ps. 11. v. 7. *Justus Jehovah & d...* *as*. Obiter autem hîc notetur discrimen inter δικαίωμα, δι... καίωσιν & δικαιοσύνην. Per δικαίωμα Dei plerumq; indicatur ... justitiæ divinæ, in lege patefacta, quo sensu sumitur *Rom. 1. 2. ...* *26. & c. 8. v. 4.* δικαίωσις notat actum justificationis, ut *Rom. 5. ...* καιοσύνη notat quandoq; justitiam, quandoque bonitatem.

Veritatem promissionum. 2. *Veritatem promissionum*. Sæpè enim in Scripturis veritas ...

Je...

[illegible] ungi[illegible] quippe quæ non postrema justitiæ pars est; & De[illegible] vocatur [illegible] d[illegible] lis, *sæpenumero nomen etiam justi statim accipit*, ut [illegible] v. 9. *Fidelis est & justus*. Adde Pf. 36. v. 7. Ef. 45. v. 19.

[illegible] *Voluntatem Dei lege expressam*, unde David clamat Psal. 119. *Doce me justitias tuas*, id est, voluntatem vel legem tuam. Et Psal. [illegible] d[illegible] tur? *Justitia* (id est præceptiones) *Domini rectæ, lætificantes* [illegible] *Voluntatem lege expressam*

4. *Bonitatem & misericordiam Dei*, ut Rom. 3. v. 20. 21. 22. *Nunc absq; [illegible] Dei manifesta est, comprobata testimonio legis ac Prophetarum [illegible] inquam Dei, per fidem Jesu Christi in omnes, & super omnes, [illegible] credunt*. Non hic intelligi potest justitia legalis vel operum, siquidem [illegible] non absq; lege, sed in lege manifestatur. Sic Rom. 1. v. 17. *Justitia Dei revelatur in Evangelio*. Atqui Evangelium non iram Dei, sed [illegible] tatem ejus potius & misericordiam annunciat. Pari modo sumitur [illegible] n. 9. v. 16. *Secundum omnes justitias tuas averte iram tuam*. In Psalmis hæc [illegible] gnificatio est frequentissima, ut Ps. 51. v. 16. *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ, & prædicabit lingua mea justitiam tuam*, id est, bonitatem & misericordiam. Psal. 69. v. 28. *Non veniant ad justitiam tuam, & de libro viventium deleantur*. Pf 71. v. 2. *In te Domine speravi, in justitia tua libera me*. id est, misericordia: Eam enim, & non justitiam Dei severam spes nostra respicit, sicuti dicitur Psal. 13. v. 6. *Ego in misericordia tua spero*. Psal. 143. v. 1. & 2. *Exaudi me propter justitiam tuam, & non intres in judicium cum servo tuo*, hoc est, propter misericordiam & bonitatem tuam. Atque hinc factum, ut *Psal. 40. v. 10. & 12.* pro Synonymis ponantur & invicem permutentur hæc vocabula, *justitia, veritas & misericordia*. Quin & ipsi interpretes vocabula hæc justitiæ, & misericordiæ frequenter inter se permutârunt, ut *Genes. cap. 19. v. 19. cap. 20. v. 13. cap. 21. v. 23. cap. 32. v. 10. Psalm. 103. v. 6.* Ex quibus omnibus concludimus; In articulo Justificationis, per justitiam Dei, ad quam contriti peccatores confugiunt, & propter quam peccata sibi remitti petunt, nihil denotari aliud, quàm bonitatem, gratiam & misericordiam, quâ Deus credentibus obedientiam Filii Mediatoris imputat ad vitam æternam, notante *Flacio* in Clave, & *Vesthemero* centur. [illegible] Chiliad. 1. troporum pag. 173. inprimis B. *Luthero* in Postilla ecclesia. Dominica 1. Advent. fol. 10. fac. b. qui etiam in præfatione Tomi 1. Latini scribit, *Se, cùm etiam rem ipsam articuli Justificationis teneret, tamen vocabulo illo perturbatum fuisse, & non libenter audi-*

audivisse illam sententiam (In Evangelio revelatur ... *intellexerit eam de judiciaria & severa justitia, quâ Deus ... judicium.*

Reperitur verò apud *Terentium* quoque hæc significatio pro misericordia, in *Heauton.* ubi Sostrata petit à ... nari crimen, inquiens: *Mi Chreme, peccavi, fateor, vincor ... obsecro, quantò est tuus animus natu grandior & gnavior ... ut mea stultitia in justitia tua sit aliquid præsidii.*

Beneficia misericordia. 5. *Beneficia à Deo misericorde de hominibus exh...* cap.12.v.7. *Nunc ergo state, ut disceptem vobiscum co... omnibus justitiis Jehovah, quas fecit nobiscum.*

Hic per justitias intelliguntur beneficia, unde reddit vulgata, de omnibus misericordiis Domini.

Vindicatricem justitiam. 6. *Judiciariam & vindicatricem Dei justitiam* qu... vi Antitrinitarii, præsertim Socinus, probatur au... *vers. 32. 2. Thessal. 1. vers. 5. & 6. Psal. 9. vers. 5. Psal ... 145. vers. 17.*

2. Christo. II. *Si Christo* attribuitur, notat,

1. *Justitiam ejus habitualem*, seu summam innocen... absque omni est peccato, nec annumerari debet injustis ... ribus.

2. *Justitiam ejus actualem*, quæ erat plenaria obedie... pletio legis, de qua *Rom. 5. v. 16, 18.*

3. Hominibus. III. *Si hominibus* attribuitur, notat,

1. *Obedientiam erga legem Dei*, quam Dominus per... quirit, uti patet ex Matth. 5. v. 20. *Nisi abundaverit justitia ... quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum ...* Interdum tamen externæ, & qualicunque obedientiæ leg... justitiæ imponitur, ut Phil. 3. v. 6. *Secundum legis justitiam fui ... hensibilis.*

2. *Qualibet bona opera*, Psal. 15. v 2. *Qui ingreditur ... & operatur justitiam* Esa. 64. v. 6. *Omnes justitia nostra sunt q... menstruata.*

3. *Justitiam causa*, Psal. 18. v. 21. *Retribuet mihi Dominus ... dum justitiam meam.*

4. *Beneficentiam.* 2. Cor. 9. v. 10. *Augebit incrementa frugum ... stitia vestra.*

5 *E[illegible]mosynam*, Dan.4.v.24. *Peccata tua justitiâ redime.* LXX. *nis Latin.*
[illegible] per Eleemosynam.

6. *Præmium piæ ac justæ vitæ*, vel testimonium, quo justitia no-
[illegible]atur. Sic accipi posset illud Jacobi Gen.30.v.33. *Cras respondebit*
[illegible] *justitia mea*, id est testimonium ac præmium Dei, quo meum fi-
[illegible]mulitium tibi præstitum exornabit.

7. *Justitiam fidei*, quâ coram Deo sumus justi, quæ & justitia
[illegible]utata dicitur, nihilque aliud est, quàm justitia Christi fide appre-
[illegible] nobis imputata. Fundamentum enim nostræ justitiæ Chri-
[illegible] *Rom.3.v.12.22.24. Gal.2.v.16.* nempè per suam satisfactionem,
[illegible] ipso Deo dicitur nobis factus esse justitia, *1. Cor. 1. v. 30.* juxta
[illegible] Jer.23.v.6. *Jehova justitia nostra*, ut & nos *in ipso efficeremur justi-*
tia Dei, 2.Cor 5.v.ult. Atque hoc est præcipuum significatum justitiæ
[illegible] justificationis, quo etiam sensu plerumq; in omnibus epi-
[illegible] Paulinis usurpatur.

Pontificii verò planè alienam hujus vocis significationem affe-
[illegible] Ita enim scribit *Bellarminus* lib. 1. de just. c. 1. *Accipitur deniq; ju-*
[illegible] pro rectitudine interna, quâ homo rectè ordinatur erga Deum &
proximum, quæ sola est simpliciter justitia, & dicitur justitia fidei, quia
[illegible] incipit, & justitia Dei, quoniam ab illo donatur. Atque huc tor-
quet dictum *Phil.3.v.9.* Addit etiam: *Interna justitia sedem habet in*
corde Nam justitia legis est in libris, justitia operum est in manibus, justi-
tia Dei sive fidei est in animo. Et hanc distinguit in *habitualem & actua-*
lem. Idem sentit *Costerus*, & *Concil. Trident. sess. 6. cap. 7.* Sed justifica-
[illegible] nostra in tali habituali & infusa justitia non consistit, ideoq; ἄχα-
[illegible] est illa Papistica justitiæ acceptio.

Porrò autem justitia gratuita & Evangelica seu imputata sæpè *Cur justi-*
vocatur *Dei Justitia*, & 1. *Ratione adjuncti*, quia Deo placet, unde Lu- *tia gratui-*
therus vertit, Justitia coram Deo valens, Die Gerechtigkeit die für *ta vocetur*
Gott gilt. Atque interpretatio satis est conveniens. Hoc enim sensu *Dei justi-*
justitia Dei alibi quoq; dicitur. *tia.*

Hinc Paulus *Roman.c.4.v.2.* duas Abrahami justitias, fidei nimi-
[illegible]m & operum ita distinguit, quòd *operum justitia* valeat quidem co-
ram hominibus, *fidei* autem maximè coram Deo; unde colligitur,
quando justitia fidei nominatur justitia Dei, intelligi hoc, quòd sit ju-
stitia Deo placens & accepta.

2. *Ratione causæ efficientis*, Augustinus enim docet, justitiam

fidei ideò vocari justitiā Dei, quia à Deo nobis don[illegible] tatio non omninò est incommoda, uti patet ex *Phil.* [illegible] *justitia ex Deo*, seu à Deo. Prior tamen huic præterea [illegible] textui Paulino magis est conformis, & Pontifici. [illegible] sunt effugium quærere, sicut sub hac, ubi dicunt, justitiam [illegible] se inhærentem, quia vocetur justitia seu donum Dei.

3. *Ratione causæ meritoriæ.* Nam *Flacius* in Clave [illegible] bit, quòd hæc etiam ratio posset adjici, justitiam fide vocari [illegible] Dei, quia sit à Christo præstita, qui non est purus homo [illegible] rus & vivus Deus.

Synonyma Justitiæ Evangelicæ. Tandem notentur & alia Synonyma, ut quòd vocatur *justitia* [illegible] *Deo*, Philip. 3. v. 9. *Justitia per fidem Jesu Christi.* c. 3. v. 22. Δ[illegible] ἐπὶ τῇ πίστει Philip. 3 v. 9. *Justitia ex fide.* Rom. 5. v. 1. cap. 9. v. 3[illegible] v. 6. Galat. 3. v. 8. *Justitia* διὰ ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ [illegible] v. 24. *Justitia* χωρὶς ἔργων νόμου. Rom. 3. v. 28. *Justitia in* [illegible] *sti*, Rom. 5. v. 9. *Justitia per obedientiam Christi*, c. 5. v 19. *J*[illegible] *pria*, cap. 10. v. 3 *Justitia non nostra.* Philip. 3. v. 9. *Justitia* [illegible] Rom. 4. v. 6. 10. 11. Huic verò opposita Justitia vocatur *Justitia* [illegible] *bus legis.* Rom. 3. v 20 *justitia ex operibus*, cap. 4. v. 2. *Justitia* [illegible] v. 26. *justitia ex lege*, c. 10. v. 6. *Justitia propria*, c. 10. v. 3.

QUÆSTIO XXIIX.
Quid propriè notet justificandi vocabulum?

Opinio Bellarmini. BEllarminus *lib. 1. de Justif. cap 1.* scribit: *Justificationis nom*[illegible] *ris literis multis modis accipitur*; & recenset quatuor pot[illegible] acceptiones.

1. Putat accipi *pro ipsa lege*, quæ justitiam docet, ut Psal. 119. v [illegible] *Justificationes tuas custodiam* v. 12. *Doce me Justificationes tuas*

2. Pro *acquisitione Justitiæ*, in quem finem allegat dictum 1. Cor. 6. v. 11. *Hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis,* [illegible] *cati estis.* Rom. 8. v. 30 *Quos vocavit, hos & justificavit* & c. 4. [illegible] *denti in eum, qui justificat impium.*

3. Pro *incremento Justitiæ*, Nam *quoniam*, inquit, [illegible] *tur calefieri, non solùm qui fit calidus ex frigido, sed etiam qui ex ca*[illegible] *fit calidior; sic etiam justificari dicitur non solùm is, qui ex impio fit justus* [illegible] *sed ille quoque, qui ex justo fit justior.* Huc trahit dictum Ecclesi[illegible]

... vivearis usque ad mortem justificari. Jac.2.v.24. *Videtis, quòd ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm.* Apocal.22.v.11. *Qui justus est, justificetur adhuc.* Latin.

4. Pro *declaratione justitiæ*, modo quodam forensi, ut ille dicatur justificari, qui cùm esset ab accusatore factus reus alicujus iniquitatis, à judice per sententiam declaratur justus atque absolvitur. Huc spectant dicta Proverb.17.v.15. *Qui justificat impium* Esa.5.v.13. *Væ, qui justificatis impium.* Luc. 7. v. 35. *Justificata est sapientia à filiis.* Luc. 10. ... *volens justificare semetipsum.* Secundam & tertiam acceptionem ad præsentem articulum pertinere arbitratur, quartam rejicit, uti patet ex lib.2.c.3.

Idem sentit *Becanus* in disput.Justif. Catholico. c. 1. th.1. ubi scribit: *Justificare in sacra Scriptura tripliciter usurpatur. I. Ut sit idem, quod justum facere,* Roman. 4. v. 15. (*Credenti in eum, qui justificat impium.*) *II. Ut sit idem, quod justiorem facere,* ubi allegat eadem dicta, quæ Bellarminus, Eccles. 18. v. 22. Jacob. 2. v. 24. Apoc. 22. v. 11. *III. Ut sit idem, quod declarare seu pronunciare aliquem justum, juxta* Proverb. 17. v. 15. *Hinc fit* (ita loquitur thes. 2.) *ut justificatio etiam sumatur tribus modis,* 1. pro *acquisitione Justitiæ.* 2. pro *accretione Justitiæ.* 3. pro *declaratione Justitiæ.* Ex his tribus acceptionibus Justificationem sumunt Pontificii *primo & secundo modo*, orthodoxi *tertio*: atque sic duplex est Justificatio ex sententia illorum: *prima & secunda.* Prima dicente Becano, *consistit in acquisitione Justitiæ*: Secunda, *in augmento ejusdem*: Prima *est gratuita*, secunda *ex meritis bonorum operum.* De prima *loquitur Paulus*, *de* secunda *Jacobus.* Becan.

Cap. 2. *primam* Justificationem rursus facit duplicem; unam, qua ex non justo fit justus, quo pacto primos parentes in Paradiso, & Angelos in sua creatione justificatos esse statuit: sed istam huc non pertinere scribit: *Alteram*, quâ ex injusto fit justus, quo pacto peccatores justificantur & de hac sermonem esse asserit. Quem impii Justificationem definit per *translationem è statu peccati in statum gratiæ*; eamque dicit in duobus consistere. 1. In *remissione seu expulsione peccati*. 2. In *infusione seu acquisitione Justitiæ*, non secus atque calefactio, qua quis ex frigido fit calidus, continet duas partes, depulsionem frigoris & acquisitionem caloris Eandem distinctionem Justificationis proponit Bellarminus *lib.4. cap.18.*

Eadem Costeri mens est, in Enchiridio, quando pag. 227. ita scri- Costeri.

scribit: *Justificatio propriè mutationem significat ad [illegible] re justum facere, seu justitiam dare. Justificari, justum [illegible] accipere: sicut calefactio est motus ad calorem; calefac[illegible] facere, seu calorem dare; calefieri, calidum fieri seu calore[illegible] &c.*

Breviter ergò hoc volunt Pontificii, quòd de voca[illegible] tionis judicandum sit *tum* ex ratione compositionis, *tum* [illegible] ita, ut justificare, ob compositionem nihil sit aliud q[illegible] cere; & justificari, justum fieri, sicut calefacere e[illegible] cal[illegible] calefieri, calidum fieri. Ita enim disertè inquit *Bellar[illegible]* 3. *Sancti Patres latinæ etiam linguæ non imperiti vo[illegible]bum [illegible] sim usurpant pro eo, quod est justum facere.* Et tamen adu[illegible] C[illegible] *um calumniari,* quando in examine Concil. Trident. pag [illegible] *Pontificios ex compositione vocis interpretationem n[illegible]* Annon autem ille ostendit vocis compositæ singulas pa[illegible] ficare dicit esse justum facere.

Sententia nostra. Contrà verò nostri Theologi sensu planè alio, [illegible] prio, & veritati magis consentaneo accipiunt vocabulum [illegible] ita nimirum, ut idem denotet, atque hominem peccatis [illegible] vatum, & jamjam puniendum absolvere, pœnam ipsi re[illegible] gratiam acceptare, & non amplius pro injusto seu pœnæ re[illegible] justo & à reatu pœnæ absoluto pronunciare & declarare. [illegible] tionem ergo forensem huic vocabulo attribuunt, & [illegible] statuunt. 1. Accusatum & in judicium deductum absolvere a[illegible] tato crimine, ne judicialiter condemnetur. 2. Pro justo [illegible] nunciare & declarare. 3. Ita justificato tribuere laudem, te[illegible] um & præmia, quæ innocentibus debentur.

Sed ut hæc omnia melius intelligantur, duo quà[illegible] dilig[illegible] mè hîc observanda veniunt, 1. *Quæ hujus vocabuli* tum apu[illegible] sicubi reperitur, authores, cùm in sacris Scripturis *præcipua, pr[illegible] & usitatissima sit significatio?* 2. *Quem sensum obtineat in a[illegible] stificationis*, quidve denotet quando DEUS hominem justifi[illegible] cùm homo coram Deo justificari dicitur? Ad quas quæstio[illegible] q[illegible] respondendũ sit, sciatur, sequentes duas theses vel assertiones po[illegible]

Prior thesis.

Justificare primariò & præcipuè significat aliq[illegible] ab solvere, vel justum declarare.

Explicatio & Confirmatio.

A [illegible] hanc per inductionem probatam dare conabimur. [illegible] autem sciendum, quòd vocabulum justificandi apud pro-[illegible] ptores Latinos non reperiatur, unde etiam in Lexicis nulla [illegible] voc[illegible] mentio, quod ipsum testatur *Costerus* statim ab initio [illegible] *Nomen*, inquit, *Justificationis à profanis scriptoribus non legi-*[illegible] *a.um. sicut nec verba ipsa justificare & justificari: sunt enim* [illegible] *ces Christianorum propria, utpote qui soli justificantur, & quid ju-*[illegible] *it, soli cognoscunt & experiuntur.* Tantùm ergo Bibli-[illegible] & Ecclesiasticum est hoc vocabulum, quoad Latinam linguam.

Verbum justificare non reperitur in profanis scriptorib.

Cæterùm apud Græcos authores reperitur & sumitur.

Græcum δικαιοῦν sumitur

1. *Neutraliter*, idemque est quod arbitrari, existimare, putare, [illegible] quo sensu legitur apud *Herodotum*, ἐδικαίωσε γῆμαι, *ducen-*[illegible] *e n putavit*, vel justum esse arbitratus est, uxorem ducere. [illegible] *σι οἰγυπτίοι θύειν. Ægyptii æquum censent sacra facere.* Ta-[illegible] [illegible]rpa[illegible] legimus apud *Plutarchum* in Bruto: *Messalas Corvinus* [illegible] *[illegible] cædi Cassii, ἐδικαίου arbitratus est, justum esse censuit,* [illegible] *existim[illegible] vit, nudos ad castra hostium mittendos esse.* Hinc Com-[illegible]ator Sophoclis in *Oedipo Colonæo* το δικαιοῦν interpretatur ἀξιοῦν [illegible], *Suidas* exponit per δίκαιον νομίζειν.

1. Neutraliter.

2. *Active*, & denotat idem, quod supplicio afficere, realiter pu-[illegible]. Hinc δίκη quandoque pœnam significat, & *Suidas* δικαιούμενον exponit per δίκην τυγχάνοντα. Hæc significatio obtinet etiam apud Germanos, qui dicunt, Einen armen Sünder rechtfertigen/ hoc est, [illegible] de illo sumere.

2. Activè

3. *Passivè*, sed in bonam partem, quo sensu ab *Aristoteles* Eth. [illegible] ubi δικαιοῦσθαι dicitur, cui suum tribuitur, Dem Recht ge-[illegible] unde colligitur, activum δικαιοῦν, significare, alicui suum jus [illegible], hoc est, in foro justum declarare, ideoque à crimine ab-[illegible].

3. Passivè.

[illegible] significationes hujus vocabuli apud probatos authores [illegible] untur, unde patet linguam Græcam omninò ignorare Pa-[illegible] interpretationem hujus vocis: Non enim ullus proferri pot-[illegible] scriptor, qui voce δικαιοῦν justifactionem seu justitiæ infusionem [illegible], vel notare saltem vel [illegible].

[illegible] verò hactenus enumeratæ acceptiones valdè quadrant ad [illegible] gicam justificandi significationem, quam Nostrates urgent.

Etenim ſicut Græci de facto aliquo loquentes ... ut juſtum id & æquum eſſe indicarent: ſic Theologi ... ferunt, ita, ut quando perſona dicitur coram ... hil aliud denotetur, quàm quòd pro juſta habeatur & ... ſtotelica etiam acceptio non omninò eſt aliena. Ille ... dicitur, cui ſuum tribuitur in foro, hoc eſt, qui abſolvitur ... dicitur theologicè, qui à Deo abſolvitur, & à pœna li... men magnum diſcrimen intervenit, quòd in foro ... dum oporteat inhærenter juſtum eſſe, nihilque mali eg... ro Theologico juſtificatur is, qui inhærenter malus ... omninò civiliter & πολιτικῶς, ſed potius θεϊκῶς accipien... ficandi vocabulum. Atque hoc primum eſt diligenter nota... quòd Lutherana interpretatio verbi (*juſtificare*) apud G... tiſſimos authores inveniatur: Papiſtica verò iis o... gnita.

Nunc ad Scripturam tranſimus, & hanc forenſem ... nem ꝟ juſtificare, tàm in V. quàm in N.T. primariam ... à *Teſt. Vet.* facientes initium.

Significationes Hebræi verbi Hebræi, ut varia ſignificata diſtinguerent, quas liber... per *quatuor* conjugationes variârunt. Licèt ergo radix צדק ... bus conjugationibus per juſtificare reddatur, attamen dive... obtinet ſignificationes.

In Conjugatione prima. In *prima* Conjugatione notat *juſtitiam habere, vel ju...ſitivè*, ut Pſal. 19. v. 10. *Judicia Domini vera juſtificata undi...* ... ſta. Pſal. 143. v. 2. *Non intres in judicium, quia coram te non ... mnis vivens.* In Hebræo eſt, non juſtificabitur. Sic accipit... *9. v. 20. cap. 10. v. 15. cap. 13. v. 18.* Et Eſa. 45. v. ult. *In Domi... bitur & glorificabitur omne ſemen Iſrael.* Juſtificabitur, id e... erit. Obiter verò hîc obſervari volumus, quòd juſtitia ... *reſpectu noſtri* ſit in tertia conjugatione, hoc eſt, imputativa ... verò *Mediatoris* eſt in prima conjugatione, hoc eſt, ... va ... duæ ſignificationes apud Latinos notantur hiſce termin... a D... vel coram Domino; & in Domino. Si dicimur juſtificari a ... *Domino*, tunc eſt in tertia conjugatione, & ſignificat, nos a... juſtos pronunciari: Si verò dicimur juſtificari *in Domino*, t... prima conjugatione, & ſignificat nos poſitivè juſtos eſſe, ſed in ... no. Nam ipſe nobis juſtitia factus dicitur, 1. *Cor. 1. v. 30.* Porro ...

... nare non solùm neutraliter, sed & active sumitur, *nis Latin.*
... justè agere, Job. 33. v. 9. & 12. *Hoc non justificâsti,*
... gethan.
... verò conjugatione, inquit Chemnitius, *significat in*
... *justitiam*, ut Jerem. 3. v. 11. Job. 32. v. 1. cap. 33. v.
... Ezech. 16. v. 51. & 52.
... conjugatione habet forensem istam significationem, *Tertia.*
... quem in judicio absolvere, & justum pronunciare. Nam
... justum & insontem aliquem habere, sive universa-
... particulariter, & sive in foro, sive extra forum, & sive verè,
... tio præcipitur) sive falsò (quæ justificatio damnatur)
... sive de creaturis dicatur. Sicut contrarium הִרְשִׁיעַ mali-
... est ex bono malum facere, sed malum vel reum aliquem
... condemnare.
... significat seipsum justificare, & bonitatem causæ suæ *Quarta.*
... & testimoniis asserere, quo pacto usurpatur, Gen. 4. v. 16.
... *quo justificabimus nos?*

Ex quibus omnibus porrò concludimus, *Papisticam hujus voca-*
... *pretationem planè ignotam esse Hebraica veritati.* In nulla enim
... one verbum justificare sumitur pro infundere justitiam, vel
... facere pium, aut ex injusto justum. Hanc quidem Gramma- *De signifi-*
... regulam præscribunt: *Verba in Kal neutra, in Hiphil activa, vim catione*
... *habent, & exponuntur per facere.* Quia igitur צָדַק in Kal neu- *verborum*
... (significat enim justum esse) in Hiphil verò activum fit, hinc *Heb. in*
... rectè exponitur, & הִצְדִּיק idem est, quod justum facere, *conjugg.*
... טוֹב bonus fuit, in tertia conjugatione significat bonum facere,
... Jerem. 7 v. 3. *Bonas facite vias vestras.* Id verò ita explicant, *Verba*
... *conjugationis hoc tantùm importare, quòd qualitas prima conju-*
... *tribuatur alteri vel reipsa, vel permissione, vel judicio, asseve-*
... *ratione & declaratione alterius.* Unde *Flacius* istam ponit regulam:
... *Hebraeos verba quædam, quæ in prima conjugatione significant qua-*
... *qua vel motu præditum esse, in tertia significant eam qualitatem*
... *alterius judicio verbis & asseveratione alteri tribui.* Ex gr.
... impius fuit, in Hiphil הִרְשִׁיעַ significat condemnare seu pro im-
... pronunciare & declarare. Sic כָּזַב mentiri, in Hiphil הִכְזִיב
... mendacii arguere, vel aliquem pro mendace pronunciare.

Atq;

Atque sic etiam צָדַק in prima conjugatione signi[illegible]
הִצְדִּיק verò in tertia significat justitiam alteri tribu[illegible]
reputare, absolvere. Neque multum differunt hæc verb[illegible]
bis tertiæ conjugationis. Nam sicut alia plerumque eam [illegible]
vel motum, quo in prima conjugatione quempiam præd[illegible]
gnificarunt, in conjugatione tertia in alium reipsa tra[illegible]
cuntur: sic hæc verba aliquam qualitatem in prima con[illegible]
gnificatam, in hac tertia in alterum transferunt non re, se[illegible]
nio suo ac verbis. In hoc igitur conveniunt pleraq; e H[illegible]
quòd id, quod in prima conjugatione inesse significabat, [illegible]
alterum vel reipsa, vel verbis transferri denotent. Nu[illegible]
consequentia: הִצְדִּיק *significat justum facere, ob modum [illegible] tertia conjugatione, Ergo notat justitiam infundere.* Non [illegible]
quitur, quia potest quis justus fieri etiam per alterius [illegible]
nunciationem & declarationem.

Quando enim aliquid alicui tribuitur per verb[illegible] & [illegible]
terius, tunc is, cui tribuitur, id, quod tribuitur, factus [illegible]ur.
morem & aliæ linguæ observant. Sic Germani dicunt [illegible]
machen/ einen zum Dieb machen/ zum Lügner mache[illegible] no[illegible]
alterum reipsa faciat mendacem, sed quia eum menda[illegible]
& publicè pro mendace pronunciat. Apud Latinos simili[illegible]
periri phrasis, quando dicunt, *alicui dare vel tribuere virtut[illegible]*
attributionem realem, sed verbalem duntaxat intelligunt. [illegible]
virtus & justitia attribui dicitur, qui pro virtuoso & justo [illegible]
Sic etiam apud Hebræos הִצְדִּיק justificare, non significat [illegible]
cere reipsa justum, vel justitiæ habitum infundere, sed [illegible]
verbis justum declarare. Inficiari hoc in totum non potu[illegible]
nus, ideoque scribit l. 2. de Justif. c. 3. צָדַק & הִצְדִּיק *propr[illegible] liud esse dico, nisi justum facere, sed quia potest aliquis fieri justi[illegible] trinsecè per adeptionem justitiæ, tùm extrinsecè per declaration[illegible] eandem vocem ad varia significata traduci.* Putat igitur j[illegible]
vocabulum duo significare. 1. *Justitiæ infusionem*, 2. *Infus[illegible] rentis declarationem:* verùm de prima significatione nihil [illegible]
vit Hebraica lingua, nec potest è Scriptura simile aliquod [illegible]
exemplum: sed in omnibus penè locis, justificare denotat ali[illegible]
monium justitiæ dare, vel absolvere, justum declarare, pro[illegible]

[illegible] m[illegible]c, &c. Id quod nunc præcipuos Veteris & Novi *nis Latin.*
[illegible] textus p[illegible] acurrendo sufficienter ostendemus.

Ex Veteri Testamento.

[illegible]. 44 v. 16. *In quo justificabimus nos?* h.e. quibusnam verbis de- *Justifica-*
[illegible] nos esse justos & innocentes? quâ ratione à reatu furti ab- *tionē no-*
[illegible]? *tare abso-*
Exod. 23. vers. 7. *Innocentem & justum ne occidas, quia non justi- lutionem*
[illegible], hoc est, non censebo justum, non absolvam à cri- *à peccatis*
[illegible] *probatur*

Deut. 25. v. 1 *Cùm fuerit lis inter viros, & accesserint illi ad judici- Dictis Te-*
[illegible] *judices justificabunt, justum & injustificabunt, vel improba- stamenti*
[illegible] [illegible]eu, uti loquitur Flacius, *impuficabunt injustum*, id est, justum pro *Veteris.*
[illegible] [illegible]nunciabunt, & illum absolvent, injustum autem pro injusto
[illegible] [illegible]unt, & in judicio condemnabun[illegible]

2. Sam. 15. v. 4. *Quis me constituat judicem super terram, ut ad me [illegible] omnes qui habent litem & judicium, & justificem eos*, hoc est, [illegible] dicam, veramque sententiam pronunciem? In quo loco vide-[illegible] [illegible] differenter sumi, & in bonam & in malam partem: *Ut justificem*, [illegible], ut absolvam innocentes, & condemnem [illegible]: magis tamen in b[illegible] partem sumitur, unde Lutherus reddidit: Daß ich jhm zum [illegible]rechten [illegible]ffe.

1. Reg. 8 v. 32. *Tu exaudies in cœlo & facies, & judicabis servos tuos, condemnans impium, & reddens viam suam super caput ejus, justificansque [illegible]m, & retribuens ei secundum justitiam suam* Hic justificare tria [illegible]: 1. Justum accusatum absolvere. 2. Pro justo pronunciare. 3. Præ[illegible]m Justitiæ attribuere.

Job. 27 v. 5. *Absit à me, ut vos justos esse judicem.* In Hebræo est, ut [illegible] Cap. 32. v 2. *Iratus est Elihu adversum Job, eò, quòd justum [illegible], diceret coram Deo:* In Hebræo est, eò quod se justificaret. Cap. 33. v. [illegible] *adsunt sermones ad respondendum mihi, loquere, quia desiderio [illegible] justificandi te*, id est, absolvendi & non amplius reprehen-[illegible].

Psal. 51. v. 6. *Malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis*, id est, ut agnoscaris & declareris justus. Psal. 82. v. 3. *Judicate egeno & pupillo, humilem & pauperem justificate*, id est, absolvite. Psal. 143. v. 2. *[illegible] intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur coram te omnis*

omnis

omnis vivens, id est, nemo habebitur coram te justus ... omnes erunt damnabiles, si eos secundum ipsorum ... lueris.

Prov.17.v.15. *Qui justificat impium, & condemnat ... natio utergz est coram Deo*. Justificat, id est, absolvit. Si ... hîc notaret justitiam infundere, certè talis justificans ... infundens, non foret abominatio coram Domine. Ver... um pronunciat esse justum, & justum condemnat, quae ... demum meritò abominabilis est Domino.

Esa.5. vers. 23. *Va qui justificatis impium pro mun...* quam justum pronunciatis & absolvitis. Cap. 43. ... 9. *D... ram & justificentur*, id est, justam se causam habere pro... *Narra: si quid habes, ut justificeris*. Cap.50. vers. 8. *Juxta es... me, quis contradicet mihi?* Justificat, id est, qui me justu... & causam meam publicè tuetur.

Jerem.3.v.11. *Justificavit animam suam Israël*.

Huc referantur etiam loca ex Syrac. cap. 1. vers. 18. *Q... more est, non poterit justificari* Cap. 7. v. 5. *Non te justifices ...* Cap. 19. v. 32. *Peccantem in animam suam quis justificabit?* C... *Dives locutus est superba & justificarunt illum*. Cap. 23. v. 14. ... *num juraverit, non justificabitur*. Cap. 26. v. 28. *Caupo non ju... à peccatis*. Cap.31.v.5. *Qui diligit aurum, non justificabitur*. Ca... *In judicio ne justifices impium*.

Ex Novo Testamento,

Dictis Testamenti Novi. Matth. 11. vers. 19. Luc. 7. v. 35. *Justificata est sapientia ...* Dictum hoc interpretantur per ἀντιφέρειν, ita, ut justificare ... quod meistern/unrecht geben. Lutherus reddit, Die Weis... sich rechtfertigen lassen von ihren Kindern. Chemnitius di... propriè possit exponi, ita videlicet, quòd ipsi filii cogantur te... nium reddere sapientiæ Dei, quòd nihil prætermiserit, juxta d... *quid ultra debui facere, quod non feci?* Ita sapientia est justificata, ... excusata & absoluta à filiis suis.

Matth.12.v.37. *Ex verbis tuis vel justificaberis vel condemnab...* id est, vel justus declaraberis, vel injustitiæ convinceris.

Luc. 7. v. 29. *Et omnis populus audiens & publicani justifi...*

[illegible] Deo laudem bonitatis, justitiæ & sanctitatis tribuerunt. [illegible] Scriba *volens se justificare.* Et cap. 16. v. 15. *Justificatis vos* [illegible] *hominibus*, id est, vosmetipsos pro justis pronunciatis. Cap. 18. v. 14. *Descendit hic justificatus in domum suam præ illo*, id est, à Deo ab- [illegible]

Actor. 13. vers. 38. & 39. *Per hunc vobis remissio peccatorum* [illegible] *, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege Mosis justificari.* [illegible] *omnis, qui credit, justificatur*, id est, liberatur vel absolvitur à [illegible]

Rom. 2. v. 13. *Factores legis justificabuntur.* Roman. 3. v. 20. *Ex ope-* [illegible] *non justificabitur omnis caro.* Vers. 26. *Justificans eum, qui ex* [illegible] Vers. 28. *Arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus* [illegible] Vers. 30. *qui justificabit circumcisionem.* Rom. 4. v. 2. *Si Abraham* [illegible] *bus legis justificatus est, &c.* Hic justificari nequit notare infu- [illegible] habituum, quia per opera non infunditur habitus. Vers. 5. *Cre-* [illegible] *in eum qui justificat impium.* Rom. 5. v. 1. *Justificati ergo fide, pacem* [illegible] Vers. 9. *multò igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius.* Rom. 6. v. 7. *Qui mortuus est, justificatus est à peccato*, id est, planè libe- ratus, vel absolutus ab obligatione, servitute & sensu peccati. Rom. 8. [illegible] *Quos vocavit, hos & justificavit.* Vers. 33. *Deus est, qui justificat, qui* [illegible] *, qui condemnet?*

1. Cor. 4. v. 4. *Nihil quidem mihi conscius sum, sed in hoc non justifi- catus sum*, id est, non ideò justus habeor à Deo, quia nullius mihi sum conscius.

Gal. 2. v. 16. *Non justificabitur homo ex operibus legis*, Vers. 17. *Quæ- rentes justificari in Christo.* Galat. 3. v. 8. *Ex fide justificat gentes Deus.* Vers. 11. *In lege nemo justificatur apud Deum* Galat. 5. v. 4. *Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini*, id est, qui vos per legem justos esse posse arbitramini.

1. Tim. 3. v. ult. *Manifestatus est in carne, justificatus in Spiritu*, id est, declaratus & comprobatus est Messias testimonio Spiritus.

Tit. 3. v. 7. *Ut justificati gratiâ ipsius hæredes simus.*

Jac. 2. v. 21. *Abraham Pater noster nónne ex operibus justificatus est?* i. e. justus declaratus. V. 24. *Ex operibus justificatur homo.* V. 24. *Rahab meretrix nónne ex operibus justificata est?*

Atque hi sunt præcipui textus Biblici, in quibus vox justificandi vox usurpatur, qui omnes planè alieni sunt à Papistica hujus voca-

 buli

buli interpretatione, unde colligimus eam in [illegible] esse fundatam.

Ne tamen omnino absurdi videantur Jesuw[illegible] quædam, in quibus justificandi vox justitiæ in usu [illegible] tumant, quæ breviter videbimus & examinabimus.

Objectio I.

Ex Dan. 12. v. 3. Daniel. 12. v. 3. dicitur: *Qui autem docti fuerint, [illegible] splendor firmamenti, & qui ad justitiam erudiunt m[illegible] tos, [illegible] perpetuas æternitates.* Illud, inquit Bellarminus lib. 2. c. [illegible] *tiam erudiunt, in Hebræo est* מַצְדִּיקֵי id est, *ju[illegible] justificant. Et non potest hoc trahi*, addit Jesuwita, *ad [illegible] nutes, significat enim Propheta, magnam futuram e[illegible] qui multos ad justitiam docendo perduxerint.* Sum[illegible] est: *Erudire aliquem ad justitiam est reipsa aliqu[illegible] Justificare in hoc loco Danielis est erudire ad justitiam. [illegible] est reipsâ aliquem justum facere.*

Resp. Flacius *par. 1. Clav. p. 502.* scribit, *Verbum [illegible] loco positum esse, neque pro facere justum, neque pro a[illegible] culpa, quod utrumq; solius est Dei, sed pro instituere ad j[illegible] quod faciunt in Ecclesia ministri verbi, dum monstrant a[illegible] eam tollentem vel justificantem, ac in ejus merito & nomin[illegible] solvunt à suis peccatis.*

Ministri etiam Dei dicuntur justificare sano sensu. Sed ut solutio fit magis dilucida, respondemus, pu[illegible] duci posse hanc sententiam Danielis ad propriam significa[illegible] bi justificare, quia ministerio tribuitur illud, quod pri[illegible] proprium Deo. Sicut enim Deus propriè ligat & solvit, re[illegible] mittit peccata; & tamen simul ministri dicuntur Dei vel Ch[illegible] mine ligare & solvere, retinere & remittere peccata, nempe [illegible] legati Christi, *2. Cor. 5. v. 19. & 20. Matth 13. v 18. Joh 20, 23.* [illegible] πρώτως quidem justificat, attamen & ministri à Daniele dic[illegible] mine Christi justificare, id est, justos pronunciare, remiss[illegible] catorum annunciare, peccata solvere & remittere. Unde Pa[illegible] Timoth. 1. cap. 4. v. ult. *Teipsum salvabis & tuos audit[illegible]* quod Dei proprium, simul Timotheo attribuitur, tanqu[illegible] Retinet ergo vox justificandi hîc quoque propr[illegible] nem. Veri enim pastores justificant multos, non quod [illegible] justitiam, sed quia eos declarant justos; non quidem ma[illegible]

[illegible] Dei proprium) sed *ministerialiter*. Atque hinc ap- *De terminis Latin.*
[illegible] ficatio seu declaratio justitiæ duplex sit; altera *magi-*
[illegible] solius Dei, *ministerialis* altera, quæ fidelibus etiam verbi
[illegible] competit. De hac non illa loquitur Propheta Daniel.

Objectio II.

Psalm. 72. v. 13. *Sine causa justificavi cor meum*, hoc est, interpre- *Ex Psal. 72. vers. 13.*
[illegible] tices, *justum reddidi.*

Resp. Vitium oritur ex vulgata versione latina, quæ sensum in [illegible] dice latentem, non satis expressit. Nam in Hebræo est non [illegible] צדק sed זכיתי לבבי *mundavi*. Hinc Tremellius vertit: *Ut[illegible] [illegible] purifico animum meum.* Osiander, *sine causa mundavi cor* [illegible] Nihil proinde hîc aliud notatur, quàm studium mundandi, vel [illegible] inculpatæ & innocentis vitæ. Sensus est: *Malis in hac vita [illegible] rè, mihi autem qui sector justitiam, plerumque malè: An ergò [illegible] & sine causa diligo Deum, & frustra studeo ea facere, quæ Deo [illegible] accepta?*

Objectio III.

Dan. 8. v. 14. *Et dixit ei, usque ad vesperam & manè, Dies duo mil-* *Ex Dan. 8. v. 14.*
[illegible] & mundabitur sanctuarium. In Hebræo est קדש ונצדק *[illegible] ficabitur sanctuarium.* Unde colligitur Jesuitæ, justificare [illegible] doque idem denotare, quod justum reipsâ facere, purgare seu [illegible] dare.

Resp. Tremellius dicti illius hunc putat esse sensum, *præcisè hoc [illegible] tempore cultus Dei instaurabitur*; Et non habetur sanctuarium, [illegible] sanctitas, ut sensus sit, *tum justificabitur, seu justè restituetur sancti-* [illegible] At si maximè concederemus, justificare hîc idem esse quod munda- re, attamen nihil invenirent patrocinii Jesuitæ. Etenim de eo quæ- [illegible] *An hominem justificare in Scriptura quandoque denotet, habitum [illegible] infundere?* quod nos inficiamur. Hoc verò exemplum non [illegible] ur de justificatione hominis; sed de justificatione sanctuarii vel [illegible] unde à scopo & statu quæstionis prorsus alienum esse sequitur.

Deinde posset etiam de declaratione exponi. Sanctificabitur, id [illegible] dum purgatumve esse declarabitur.

Tandem vox illa est in Conjugatione *prima* in Niphal, ubi po- [illegible] sensusq; est, mundabitur vel mundum erit. Nos autem [illegible] mus de significatione in Hiphil, unde vicissim patet, quàm [illegible] illud sit impertinens.

Obje-

Objectio IV.

Ex analogia Grammatica. Argumentantur ex analogiâ Grammaticâ ... *purum ; & vivificare, vivum facere. Ergo etiam* ... *facere reipsâ.*

Resp. Ista analogia non est universalis. Glorificam... ficamus Deum, non ex inglorio gloriosum ex ... endo, sed talem prædicando. Sic magnificat Maria ... parvo magnum faciendo, sed magnum prædicando ... Pari modo justificatio non est justifactio, vel justitiæ ... sio, sed gratuita absolutio à peccatis, & justitiæ imputatio ... Christi meritum. *Augustinus* quidem sæpe habitualiter ... nunquam tamen modo etiam forensi. Sic enim inquit tom ... spir. & lit. ad Marcel. in cap.26. col, 827. edit. Basil. anno ... *ita dictum est, justificabuntur, ac si diceretur, justi hab...*

Luc. 10. *putabuntur: Sicut dictum est de quodam: Ille autem* ... *id est, ut justus haberetur & deputaretur.* Et tom. 10. li... Apost. serm. 6. col. 278. edit. cad. *Videte duo, justitia Dei, non* ... *ipso, non in nobis.*

Posterior thesis.

Justificari coram Deo, nihil significat aliud ... peccatorem, coram tribunali Dei constitutum, ... num gratiæ coufugientem, à culpâ & pœna absolv... justum pronunciari.

Confirmatio.

Forensis significatio verbi justificandi probatur. Forensem hanc justificandi significationem sequentibus ... mentis demonstratam damus.

1. Ab adjunctis. 1. *Ab adjunctis.* Quodcunque vocabulum notat actum ... lem, in quo est reus, debitum, accusator, testis, tribunal, ... judex, gratia, absolutio, id forense est. Vocabulum just... ejusmodi. Notat enim actum judicialem, quod patet ex *Job.* ... 3. *Ps.143. v. 2.* in quo est debitum, *Matth.18 vers.24. Matth.6.* ... peccatum, *Rom. 3.* & reus (homo peccator) *Rom. 3. v. 4.* & ac... (lex) *Rom. 3. vers. 20.* & testis (conscientia) *Rom. 2. v. 15.* & ... (Christi) *Rom.14.v.10.2 Cor.5.v.10.*& advocatus (Christi) *1.Johan.*... & Judex (Dominus) *Joh.5.v.27. Act.10 v.42.cap.17 v.31* & gratia ... sericordia, *Psal. 25. v. 6. & 7. Psal. 103. v. 10.* & absolutio ...

pecca-

De termi-
[illegible] Psalm. 32. v. 1. Psalm. 51. Ergo vocabulum nis Latin.
[illegible] est forense. Argumentum hoc proponit & urget Dn. D.
[illegible] p. 5. Antipistor. th. 9.

II. *Ab opposito.* Opposita sunt sub eodem genere. Justificationi 2. Ab op-
[illegible] condemnatio, accusatio, ligatio seu peccatorum retentio positis.
[illegible] ratio quæ vocabula omnia sunt forensia. Unde sequitur, &
[illegible] andi verbum in forensi significatu accipi. Minorem probant
[illegible] 1. Reg. 8. vers. 32. Prov. 17. v. 5. Esa. 10. vers. 8. Matth. 12. v. 37.
[illegible] 11. cap 18. v. 18. Job. 20. v. 23. Rom. 5. v. 16. c. 8. v. 33. & 34. 2. Co-
[illegible] b. 2. v. 9. Gal. 3. v. 10.

III. *A Synonymis.* Justificatio quando aliis æquipollentibus vo- 3. A Syno-
[illegible] & phrasibus circumscribitur, tunc illa omnia sunt forensia & nymis.
[illegible] remittere peccata, Job. 20. v. 23. Rom. 3. v. 25. & c. 4. v. 7.
[illegible] 1. Matth. 9. v. 2. 1. Job. 1. v. 9. 1. Job. 2. vers. 12. Actor. 10. v.
[illegible] donare, Coloss. 2. vers. 13. solvere, Matth. 16. v. 19. c. 18. v. 18. non
[illegible] in judicium, non judicari, non condemnari, Job. 3. v. 8. 16. & 17.
[illegible] 24. imputare justitiam, fidem imputare ad justitiam, Rom. 4. v. 3.
[illegible] & 5. tegere & non imputare peccata, Roman. 4. vers. 7. & 8. reconciliari,
[illegible] Cor. 5. v. 19. Rom. 5. v. 10. redimi, Rom. 3. v. 14. 1. Cor. 1. v. 30. Gal. 4.
[illegible] chirographum tollere, Coloss. 2. v. 14. benedici cum fideli Abra-
hamo, Gal. 3. [illegible] ex Gen. 12. vers. 3. salvari, salvum fieri, Matth. 1. v. 21.
[illegible] 15. v. 11. Rom. 11. v. 5. Ephes. 2. v. 8. 2. Tim. 1. v. 9. Tit. 3. v. 5. Luc. 9. v.
[illegible] Ubi tamen notandum, æquivocationem esse in vocabulo Salvati-
[illegible] is. Vel enim notat *fruitionem gloriæ*, & ita in resurrectione demum
[illegible] bimur, ideoque hoc respectu salvari & justificari non sunt Syno-
nyma: Vel notat *fruitionem gratiæ*, quæ significatio quoque usitata
[illegible] ut patet ex dictis modò allegatis, & sic in hac etiam vitâ salvati &
[illegible] facti dicimur, ideoque hoc sensu salvatio & justificatio non dif-
[illegible] iisdem enim causis constituuntur, & in ipsa Scriptura, tan-
quam ἰσοδυναμοῦντα invicem permutantur. Sicut enim justificamur
gratis, gratiâ Dei, ex fide Jesu, vel per fidem, non ex operibus, Rom. 3.
[illegible] 2. & 3. eodem modo, & iisdem causis salvamur, Ephes. 2. vers. 8.
[illegible] Tim. 1. v. 9. Tit. 3, 5. Act. 15. v. 11. Rom. 11. v. 5. Unde Apostolus Paulus
Rom. 4. v. 6. μακαρισμὸν beatitudinem seu salutem per imputationem
[illegible] justitiæ absque operibus definire voluit, quæ ipsa est justificationis
[illegible] Quæ autem definitione conveniunt, quomodo realiter dif-
ferre possunt?

IV. Ab

4. Ab absurdis. IV. *Ab absurdis*, quæ consequuntur Papisticam interpretationem. 1. Justificatio est remissio pecc[illegible] *Roman.3.v.25*. Infusio justitiæ est justificatio, agunt Je[illegible] fusio justitiæ est remissio peccatorum. Absurdum. 2. *Justi[illegible] ma est unica*, inquit Conc. Trident. infusio justitiæ, re[illegible] rum & productio bonorum operum, quæ omnia ad [illegible] sentiam pertinere putant Pontificii, non est forma [illegible] nempè habitus seu generatio, privatio seu co[illegible] non una, sed triplex jam erit justificatio, nempe pr[illegible] actualis: vel unum justificandi verbum falsò exponitu[illegible] rum remissionem, & justitiæ infusionem.

Usus significationis forensis. Atque hæc sunt præcipua argumenta, thesin [illegible] tia, quibus hoc insuper addimus, Spiritum sanctum in [illegible] ctrinam justificationis non sine singulari causa [illegible] judiciali proponere voluisse, nimirum, ann[illegible] *Exam. pag. 132.* ad tollendas cogitationes tu[illegible] *Epicure[illegible] tas*. Corda enim hominum *vel* sunt E[illegible] cur[illegible] justificati[illegible] tia pro re levi & perfunctoria, ideoque [illegible] justificatione, *vel* Pharisaica, suam sanctita[illegible] justitiam affectantia. Quando autem sub [illegible] nis & tribunalis divini per processum judic[illegible] tionis proponitur, ibi tum concidit Epicure[illegible] vanescit Pharisaica temeritas, vel propriæ sa[illegible]

Objectiones Pontificiorum.

I.

Ex Esa. 53. v. 11. Esa. 53 v. 11 *In scientia sua justificabit ipse justus [illegible] & iniquitates ipsorum ipse portabit*. Ubi est verbu[illegible] Bellarminus *lib. 2. cap. 3.* יַצְדִּיק quod justum facere [illegible]

Resp. In Hebræo est, *In cognitione sui*, quæ cog[illegible] ca esse debet, sed fidelis, hoc est, cognitio talis, de qua scripto[illegible] v. 3. *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum D[illegible]m, [illegible] misisti Jesum Christum*. Hic igitur est sensus: *Christus ipse [illegible] in cognitione sui*, id est, *in fide & per fidem multos justifica[illegible] pronunciabit & à pœnis absolvet*. Sic enim expressit h[illegible] Propheticum Apostolus Paulus *Rom. 3. v. 26.* ubi scribit[illegible]

[illegible] *qui ex fide est Jesu Christi*; quo in loco forensem ob-
[illegible] cationem hoc vocabulum, velut & in tota ista epistola,
[illegible] um debet esse positum.

Quòd autem notitia hîc non nudam γνῶσιν, sed simul affectum *Esa. 53. in-*
[illegible] am notet, probatur 1. Ex *communi usu sermonis Hebrai*, quo *telligitur*
[illegible] verbum ידע significare non θεωρίας tantùm, sed etiam effica- *cognitio*
[illegible] notitiam, seu experientiâ & sensu confirmatam, & affectum, qui *Christi*
[illegible] notitiam, ut Ps 1. v. ult. *Novit Dominus viam justorum*, id est, *practica.*
[illegible] approbat, gubernat. Psal. 51. v. 5. *Iniquitatem meam agnosco*, id *Probatur*
[illegible] iram Dei non sine magna animi consternatione. Joh. 19. v. 25. *1. à communi*
[illegible] *Redemtor meus vivit*, id est, hac solâ fide & spe me erigo. Sic *usu sermo-*
[illegible] o cap. te v. 3. dicitur: *scientem infirmitatem*, ubi non nuda, *nis He-*
[illegible] experientia conjuncta intelligitur scientia. 2. Ex *adjunctis.* *braici.*
[illegible] m aliud est agnoscere, Messiam factum esse servum pro no- *2. Ab ad-*
[illegible] ificare nos cognitione sui, quàm firmâ fiduciâ in illius passi- *junctis.*
[illegible] & mortem recumbere? Ex *additis verbis*, Quia iniquitates ipso- *3. Ex addi-*
[illegible] portavit. *ubi* redditur causa, cur notitiæ tribuatur justifica- *tis verbis.*
[illegible] q. a rem. p. Christum apprehendit, qui portavit peccata mundi
[illegible] gno in corpore suo, quod proprium est non solius notitiæ, sed
[illegible] in quantum fiducia.

Jesuwita verò hic addit, *Christum variis modis justificásse homi-*
[illegible] *unum ex iis fuisse doctrinam*; id quod minus commodè, nec se-
[illegible] dum ὑποτυπώσει ὑγιαινόντων λόγων dictum est. Nam unicam tan-
[illegible] ustificandi & salvandi viam proponit Scriptura, perfectissimam
[illegible] um obedientiam Christi, fide apprehensam, uti patet ex *Act. 4.*
[illegible] *v. 41. c. 15. v. 11. Rom. 3. v. 4. Gal. 2. & 3.* In eo præterea insigniter
[illegible] quòd scientiam in vaticinio Esaiæ reddit per doctrinam, cùm
[illegible] cognitio Christi intelligatur, ut ostensum. Hinc nonnulli
[illegible] non vertendum esse, in scientia *sua*, sed in scientia *sui*, ut ita
[illegible] non ad Christum, sed ad cognoscentes fideles referatur, adeoq;
[illegible] per doctrinam Christi, sed per cognitionem fidelium exponi
[illegible]

Tandem ἐκ περιουσίας respondere possumus, quòd justificare hîc
[illegible] sit ac *justitiam acquirere*, quo sensu sumi quidam existimant, Ro-
[illegible] 5. v. 18 *Per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ:*
[illegible] tamen omnes homines actu sunt justificati, quâ de causâ non de
[illegible] applicatione, sed tantùm acquisitione loquitur Apostolus,

 sic-

sicut & seq v.19. *sicut per inobedientiam un... ...tuti sunt multi, ita per unius obedientiam justi co... ...*
Christus per suam obedientiam omnibus v... ...
am. Eundem sensum justificandi verbum hic ... ...
Justificabit multos, id est, omnibus justitiam a... ...
verba, *Iniquitates ipsorum ipse portabit*, sunt quasi ...
Omnium autem iniquitates portavit. Ergo & om... ...
cùm de actu intelligi nequeat, sequitur, quód justifica... ...
tiam imputare denotet, sed acquirere.

Verùm prior explicatio est convenientior. ... *cognitione sui*, quæ fidelem cognitionem innuunt, non p... justificare de acquisitione justitiæ interpretemur, sed p... catione, cùm cognitio Christi non sit omnium, sed d... qui soli Christum cognoscunt. *Joh.10.v.14.*

II.

1.Cor.6.v.11. *Et hæc quidem fuistis, sed a... ...estis, sed justificati estis, in nomine Domini nostri Je... ...Dei nostri.* Hic veluti Synonyma conjunguntur just... ...sanctificatio.

Resp. Locus hic omninò nihil facit pro Pon... ...lus tria illa verba in isto textu ἀντιδιαιρετικῶς opponere v... antegressæ accusationi. *Eratis sordibus peccatorum ... ...abluti: Eratis contaminati injustitiâ, forni... ...ctificati per fidem: Eratis propter ista peccata r... ...estis justificati.* Quomodo? Num per infusionem q... ...am inhærentem? Haut ita, sed *in nomine Domini nostri J...* secus atque Paulus inquit Tit.3.v.3. *Eramus aliquando ...* *Cùm autem benignitas apparuit Salvatoris Domini n... ...bus Justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericor... ...nos fecit.*

III.

Ex Apoc. 22. v. 11. Apoc.22.v.11. *Qui nocet, noceat adhuc, & qui in... ...scat adhuc, & qui justus est, justificetur adhuc*, hoc ... ...studeat, ut inhærens justitia augeatur.

Resp. 1. Si per justificare intelligas justitiæ in... ...evadet absurdus, hic nimirum: *Cui infusa est Justitia, ... Justitia.*

[illegible] Pontificii exponunt dictum illud de Justificatione [illegible] ipsa non definitur per infusionem, sed bona opera.

Commodè potest locus hic intelligi *de Continuatione Justi-*[illegible] quod Græca vox ἔτι indicare videtur. Quia enim quotidiè [illegible] labimur omnes, hinc quotidiè opus habemus Justificatione [illegible] peccatorum, pro quâ etiam orabit omnis sanctus, *Psal.* [illegible] & quam petimus in Oratione Dominica, *Pater, dimitte nobis* [illegible] *nostra.* Sensus igitur est: *Qui peccatorum suorum remissionem* [illegible]*, porrò instet, ut & reliqua ipsi remittantur.* De augmento [illegible]cationis gratuitæ omninò non exponi possunt ista verba, [illegible], uti volunt Pontificii. Justificatio enim nostra magis & mi-[illegible]ecipit, quia Justitia nostra Christus est, *1. Cor. 1. v. 30.* fide ap-[illegible], *Actor. 10. vers. 43.* Igitur non magis justificatus est, qui ma-[illegible]m qui infirmam habet fidem, siquidem Justificatio non est [illegible]mento qualitatis, quod magis & minus recipere potest, sed [illegible]. Operum quidem Justitia recipere potest augmentum, sed [illegible]n Justitia fidei.

4. Quamvis concederetur Pontificiis ἐκ περιουσίας, per verbum [illegible]cari in dicto allegato nihil aliud intelligi, quàm erescere & pro-[illegible] sanctitate & justitia novæ obedientiæ, non tamen inde mox [illegible]erent quòd in epistolis Paulinis in loco de Justificatione illum [illegible]m semper habeat sensum. Contrarium enim supra est demonstra-[illegible]. [illegible] igitur *aliud* est Justificatio, *alud* renovatio, sic vocabulorum [illegible] utrumque beneficium notant exceptiones non sunt confun-[illegible]ndæ.

5. Et certè præposterum est, ex loco, qui non loquitur de Justi-[illegible]catione hominis peccatoris coram Deo demonstrare velle, quænam [illegible]in negotio δι[illegible] propria justificandi significatio.

IV.

Syrac [illegible]. 18. *Religiositas custodiet atque justificabit cor.* *Ex Syr. 1. v. 18.*

Resp. in Græco atque authentico textu ista verba planè non re-[illegible]tur. *V.* 28. quidem dicitur: *Qui sine timore est* (in Græco legitur [illegible]. iracundus vir) *non poterit justificari.* Sed hîc locum [illegible]bet forensis significatio, ut justificari idem sit, quòd à culpa ab-[illegible]

V.

Syrac. 18. v. 22. *Non verearis usque ad mortem justificari.* *Ex Syr. 18. v. 22.*

 Resp.

Ex Syr. 18. v. 22. Resp. Justificari non notat hîc justitiæ infusionem ... festum, sed iste Syracidis est sensus: *Ne differas pœn... ad mortem, noli in senectute demum probus fi... am, &c.* Quid verò hinc patrocinii habebunt Jesuwitæ?

VI.

A verbo sanctificandi. *Sicut is demum sanctificari dicitur, qui ex non sancto ... habitum sanctitatis, sic is demum justificatus dicitur, qui ex ... stus est factus, per habitum justitiæ.*

Resp. 1. Sanctificare non denotat semper ex non-... facere. Nam *Esa. 8. v. 13.* dicitur: *Jehovam exercituum sancti...* Matth. 6. v. 9. *Sanctificetur nomen tuum.* 1. Cor. 1. v. ... *Christ... sanctificatio nostra,* in quibus dictis omnibus sensus iste loc... venit.

2. Maxima est disparitas inter *sanctificationem* & ... sicut etiam inter *sanctitatem* & *justitiam:* Sanctitas ... mento qualitatis est, justitia in relatione: sanctitas inhæ... imputatur, &c.

Atque ex hactenus dictis jam apparet satis, quid in ... stificationis verbum justificandi propriè significet, nim... *à reatu pœnæ absolvere.* Non enim talem fert Deus ... ficatione hominis: *Nihil mali egit, ideò eum absolvo;* sed h... *Promeruit mortem æternam propter peccata, attamen ab ha... absolvo, ob satisfactionem filii mei,* propter quam etiam ipsu... vel potius justificatum, id est, à pœnâ liberum, & non amplius ... tioni obnoxium pronuncio.

QUÆSTIO XXIX.

Ad T. 4. L. 2. de Justific.

Quas significationes habeat imputatio?

IN epistolis Paulinis sæpè reperitur Vocabulum *imputatio...* Rom. 4. v. 3. *Credidit Abraham Deo & imputatum est ... adjust...* V. 2. *David dicit beatitudinem hominis esse, cui Deus imputat...* Vide ibidem v. 4. 5. 8. 9. Operæ igitur pretium est scire, quæ ... propria & genuina vocis hujus significatio.

Expositio cujusdam Osiandristæ. Quidam in certamine Osiandrico, uti meminit *Chemn...* 1. Exam. m. pag. 149. ita philosophabatur: *Verbum putare ... situs est vocabulum hortense.* Sicut igitur amputare significat pe... tionem aliquid auferre, ita imputare justitiam, est inserere im... re & infundere homini novas qualitates.

Quo...

De termi-nis Latin. Andradii.

[illegible] interpretationem affert *Andradius*, qui fingit phrasin [illegible] *justitiam Christi*, nihil significare aliud, quàm propter [illegible] [illegible] renatis charitatem seu justitiam inhærētem. [illegible] verba hæc, *Fides imputatur ad justitiam*, sic interpretan- [illegible] Deus fidem inventam in hominibus dignam ducit, cui donetur [illegible] justitia inhærens, per quam salventur.

Bellarmi-ni.

[illegible] *Bellarminus* vocem istam opponere solet veritati, quasi imputa- [illegible] aliqua & figmentum quoddam sive φαντασμα, unde ju- [illegible] putatam crebrò appellat justitiam *putativam*. Sic *l. 2. de Ju-* [illegible] *c. 4.* opponit *esse & putari, verè mori & putativè mori*, immorta- [illegible] & *putativam*, justificationem *veram & putativam*, *L. 2.* [illegible] temeritatis accusat Chemnitium, quòd scripserit, *Vocabulum im-* [illegible] *relativum*, & addit, *Chemnitium tribus verbis totam Ari-* [illegible] *doctrinam de relationibus evertisse*. Prolixè insuper disserit ibi- [illegible] non posse, ut Christi justitia nobis imputetur: quod ipsum [illegible] affirmat in Enchirid. & *Pistorius* in Thesib. German th. [illegible] & seq.

Costeri.

[illegible] p. 254. suam ita proponit sententiam: *Hoc quod dicitur* [illegible] *ipsum ad justitiam reputari, duobus modis intelligi pot-* [illegible] *modo, ut idem valeat, quod fidem à Deo pro justitia haberi;* [illegible] Alio modo *intelligitur; credidit Abraham Deo, & reputatum est ei* [illegible] *justitiam, ut significetur, justitiam, qua peccator justificatur, non ac-* [illegible] *operibus humanis aut meritis comparari, sed merâ Christi gratia ef-* [illegible] *ad eam tamen accipiendam necessariam esse fidem.* Hæc Costerus, [illegible] & reliqui assentiuntur Pontificii, quibus fidem imputari ad justi- [illegible] nihil est aliud, quam fidem cum spe & charitate conjunctam seu [illegible] formatam, hominibus inhærentem, tàm dignam censeri & exi- [illegible] à Deo, ut ei tribuat & conferat justitiam & salutem æternam.

An autem res ita sese habeat, & quænam propria sit hujus voca- [illegible] significatio, paucis nunc dispiciendum restat. Sciendum verò est, [illegible] maximè differre duas has phrases: *Meritum aut justitia Christi imputatur nobis, ut sit nostra*, & : *Fides imputatur nobis ad justitiam.* De [illegible] agemus distinctè, ne confusio turbet intelligentiam.

I.

De imputatione justitiæ.

An phrasis Justitia Christi nobis imputatur?

Pontificii quidem inficiantur strenuè, reperiri hanc propositio- [illegible] *Justitia Christi nobis imputatur.* Ita enim *Costerus* scribit p. 254.

extet in Scriptura. p. 254. *Nusquam in Scripturis legimus, justos per Ch[illegible] imputatam esse justos, sed legimus frequenter fidem ve[illegible] quæ est credere, imputari ad justitiam.* Et Bell. l[illegible] *nullum omninò locum invenire potuerunt, ubi leger[illegible] nobis imputari ad justitiam*, &c.

Verùm ad retundendas has Pontificiorum cal[illegible] demus.

1. Quòd hæc verba, *Justitia nobis imputatur*, expref[illegible] *Rom. 4. v. 6.* ὁ θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἐρ[illegible] γισθῆναι καὶ αὐτοῖς τὴν δικαιοσύνην, *ut imputetur & ii[illegible]*

2. Urgemus istud Nazianzeni: *Perinde sunt ea, quæ [illegible] intelliguntur, atq; ea, quæ scribuntur.* Licet igitur no[illegible] & syllabis expressa haberetur hæc propositio: *Justitia Ch[illegible] putatur*, attamen per bonam consequentiam ex Scripturi[illegible] set, præsertim ex illo 1. Cor: 1. v. 30. *Christus factus e[illegible] tia*, quod fieri nequit nisi per imputationem. Id[illegible] ex [illegible] colligitur, *Fides imputatur ad justitiam.* Non enim fides a[illegible] tione sui, sed relatè, ratione meriti apprehensi imputatur [illegible] unde sequitur, & ipsum Christi meritum nobis ad just[illegible] tari.

De verô imputationis significatu. Sed nunc ad ipsam vocis explicationem devenio. Q[illegible] per verbum imputare, id Hebræi per radicem חָשַׁב expr[illegible] mu[illegible] Lexicographi, *Avenarius* præsertim pag. 285. interpretatu[illegible] per *Cogitavit sapienter, excogitavit ingeniosè, putavit, reputa[illegible]it,* Passivum נֶחְשַׁב reddunt per *æstimatus vel reputatus est* Ex[illegible] citur, imputationem generaliter & originaliter significare [illegible] translationem alicujus rei, sed non realem, verùm præc[illegible] *lem*, aut solâ cogitatione factam. Quando enim alteri ab [illegible] decretum vel per cogitationem aliquid attribuitur, [illegible]unc ei [illegible] dicitur. Sic etiam Græcum λογίζομαι nil denotat aliud, q[illegible] re, æstimare, acceptum ferre: unde Flacius vocem Juridica[illegible] *latio*) voci huic, *Imputatio*, valdè vicinam esse & confinem ex[illegible]

Acceptilatio juridica. Est enim acceptilatio Juridica, ut ipsi exponunt, *magin[illegible] cùm debitor interrogat creditorem, Ferésne mihi acceptum [illegible] Et alter, creditor nimirum, qui dimittere vult debitum nondum [illegible] respondet*, Fero, acquiesco, *perinde ac si præsenti pecunia p[illegible]* Pari modo imputatio nihil est aliud, quàm quædam acc[illegible]

De terminis Latinis

[illegible] attribuo, quod tamen ille non promeruit, sed [illegible] quæ attributio realis non est, sed rationalis & [illegible], cui quid imputatur, non reipsâ inhæret, sed tan[illegible] habetur & æstimatur, ac si reipsâ inhæreret. חָשַׁב enim & λο- [illegible] propriè cogitare, reputare, æstimare significant.

[illegible] tamen pag. 415. recenset plures hujus vocis significatio- [illegible] non omnem imputationem fieri mente, nudâve co- [illegible], sed quandam fundamentum etiam habere in ipsa re, ita, ut [illegible] æstimantis, reputantis & imputantis correspondeat rei, [illegible] taliter æstimet, quia talis in se est. Sic enim distinguit:

Imputatio alia est *essentialis*, cujus duo sunt modi. 1. Cùm res [illegible] existens in rationes refertur, tanquam alicujus momenti & [illegible] da, ut Psalm. 144. vers. 3. *Quid est filius hominis, quod* [illegible] *putas eum?* 2. Cùm rei aut facto suum præmium [illegible] bonum aut malum deputatur, ordinaturve. Sic ope- [illegible] merces adjudicatur, imputatur, vel adscribitur. Uterque [illegible] obtinet in phrasi illa, quando peccatum imputari vel non im- [illegible] dicitur. *Cum imputari*, tunc idem est, ac si diceretur, Pecca- [illegible] servatur, annotatur, aut oblivioni non traditur, eique simul [illegible] bita decernitur & adjudicatur. *Cùm non imputari* dicitur, [illegible] oblivione contectum sepelitur, & nulla ei pœna decerni- [illegible]

Imputatio duplex.

1. Essentialis.

Alia est *cogitationis* seu *rationalis*, & hæc rursus 1. vel *rei*, seu [illegible], cùm res ab aliâ personâ ad aliam solâ cogitatione trans- [illegible] [illegible] itia Christi ab ipso ad nos; & vicissim, nostra injustitia [illegible] cogitatione, voluntate aut decreto Dei transfertur, eive [illegible]. 2. vel *pretii* seu realis, cùm dignitas, valor aut pretiosi- [illegible] s rei ad aliam rem sola cogitatione transscribitur, seu cùm [illegible] alterius locum cogitatione vel decreto alterius supplet: sic [illegible] nobilitas pro virtute apud regem est, forma puellæ pro dote, [illegible] oatrâ dos pro forma, &c.

Recentiores quidam significata imputationis ita recensent: Im- [illegible] re est [illegible] m, vel rei causam alicui, quam habet vel non habet, bo- [illegible] vel malum adscribere. Imputatio *rei malæ* dupliciter fit, *vel* [illegible] & debitè, cùm res mala vel ejus causa verè alicui inest, ut cùm reo [illegible] tur culpa & propterea damnatur: Sic Deus impœnitentibus [illegible] ecca a jure imputat, *vel* indebitè & injuriâ, cùm res vel rei causa

Imputatio rei malæ.

non

non ineſt, ut cùm culpa imputatur innocenti. Sic h... cauſas injuſtè imputant terræ, cœlo, & ſimilibus ...

Imputatio rei bonæ. fit tripliciter: 1. *jurè & debitè*, cùm res, quæ imputatur, ... tur, & tunc impropriè dicitur imputari, ſeu dari, vel tri... lus dicit, operanti imputari, id eſt, dari ex debito. 2. *In...* juſto imputatur juſtitia, & reus abſolvitur contra leges. ... injuſto imputatur juſtitia & reus abſolvitur, non ex debi... cauſas tamen juſtas habente. Sic fides ad juſtitiam vel ju... dem imputatur.

Et hæ ſunt præcipuæ ſignificationes vocabuli.

Paulus verò in ſua de juſtificatione diatribe duas ... conſtituit imputationis ſpecies, uti patet ex *Rom.4 v. 3.4.5* ... ſecundum *debitum*, alteram ſecundum *gratiam*: *illa* ... legem, *hæc* fidem & Evangelium: *illa* cum Flacio realis, ... dici poteſt.

Imputatio ſecundum debitum. *Imputatio ſecundum debitum eſt*, cujus funda... operante, cui fit imputatio, id quod Paulus ſic effatur Rom. 4. v. ... *qui operatur, merces imputatur ex debito.* Ubi eſt relatio ... dem & opera. Piſcator quidem *l. 1. de Juſtif. p. 6. & 7.* neg... imputari, ullamve imputationem eſſe ſecundum debitum, ... men negare nō debuit. Ut n. profanorum auctorum exempl... ex Scripturis hæc poſſunt proferri. 2. Sam. 19. v. 19 ait ad David ... *Ne imputet mihi Dominus meus iniquitatem, neq; memineris ... iniquè egerit ſervus tuus*, &c. Rom. 4. v 8. *Beatus, cui Deus non ... peccatum*, ex Pſal. 32. v. Rom. 5. v. 13. *Peccatum non imputatur, ... eſt.* 2. Tim. 4. v 16. *Omnes me deſeruerunt, ne illis imputetur.* ... manifeſtè deſcribitur imputatio ſecundum debitum. Nam S... tumeliis proſcindenti Davidem jure & ſecundum debitum ... tur iniquitas, ſicut & cuivis contra leges delinquenti & deſeren... quem maximè debebat juvare.

Imputatio ſecundum gratiam. *Imputatio ſecundum gratiam eſt*, cujus fundamentum non ha... tur in eo, cui fit imputatio, ſed in gratia & miſericordia Dei ... tis impium. Paulus ita effert Roman. 4. v. 5. *Ei autem, qui non ope... credenti verò in eum, qui juſtificat impium, reputatur fides ejus ad ... am.* Atque tali gratuitâ imputatione juſtitia Chriſti nobis imputa... Expreſsè enim dicit Apoſtolus, *non ſecundum debitum, ſed ex grat... putari, fidem pro juſtitia, non operanti, ſed credenti*; quod inſuper ...

De termi- nis Latin.

[illegible] Abrahami exemplo. Habebat ille justitiam in- [illegible] erat multis præstantissimis virtutibus & operibus, [illegible] virtutes Apostolus negat fuisse fundamentum, cujus re- [illegible] Abrahæ imputata sit justitia ad beatitudinem. *Si enim Abraham [illegible] justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.* Rom. 4. [illegible] contrario idem evincitur. Beatum enim prædicat Paulus eum, [illegible] imputantur peccata, sed imputatur justitia. Per non imputa- [illegible] peccatorum intelligi nequit realis amotio, deletio peccato- [illegible] facta infecta fieri possent?) sed tantum rationa- [illegible] justitiæ transscriptio ejusdem rationalis, vel [illegible] per imputationem facta intelligitur.

Atque hinc colligit *Chemnitius*, 1. In credentibus non esse funda- [illegible], cujus ratione & respectu justitia ad beatitudinem im- [illegible] 2. Contrarium reperiri fundamentum, si Deus vellet in judi- [illegible] quod tegendum est, ne imputetur, nempè peccatum. 3. [illegible] imputationem relationem mentis & voluntatis divinæ, [illegible] gratuitâ misericordiâ propter Christum credentibus peccata [illegible] at, sed potius illis imputat justitiam, id est, habentur coram [illegible] ejus, ac si perfectam haberent justitiam inhærentem, & [illegible] justis datur eis salus & vita æterna. Ex quo patet, *duos* in [illegible] concurrere imputationis modos, *unum* στερητικὸν *priva-* [illegible], quem [illegible] vocant imputationem *negatam*, estq; rei, quæ in ho- [illegible] ex stit, & imputari deberet, non imputatio, & consistit *tùm* in [illegible] & non-annotatione peccati, *tum* in dimissione reatus: *alte-* [illegible] *positivum*, quem nuncupant imputationem *affirmatam*, quando nobis justitia imputatur. Est hæc ejus rei, quæ in nobis non [illegible], & quam minimè promeruimus, ac si in nobis existeret, attribu- [illegible], quando videlicet Deus pro verè justis & sanctis hominibus nos [illegible], cum tamen tales per nos ipsos non simus.

Duo imputationis actus in Justificatione.

Quoniam verò judex mundanus sine fundamento justificans im- pium, abominatio est Domino, *Exod. 23. v. 7. Deuter. 25. v. 1. 3. Reg. 8. v. 32. Proverb. 17. v. 15. Esa. 5. v. 23.* multò minus Deus aliquem justificabit sine fundamento, & justitia, h. e. nisi juxta legem satisfactum sit pro pecca- to, & lex perfectâ obedientiâ fuerit impleta. Hoc fundamentum im- putatæ justitiæ cùm in credentibus non hæreat, necessum est, ut extra eos sit in [illegible], qui solus est Christus, qui à Deo Patre factus nobis est propitiator & Mediator, qui pro nobis legi subjectus, eam perfectissi- mè

mè implevit, *Gal.4.v.4.&5.* factus à Deo nobis justi[illegible] nos efficeremur justitia Dei in ipso, *2.Cor.5.v.ult.Es.45.v.2*[illegible] per unius obedientiam justi constituuntur multi Ro[illegible]

Quomodo impius justificetur, & non justificetur? Atq; hinc intelligitur, quomodo concilianda [illegible] *justificat impium, abominatio est coram Deo,* Prov.17 [illegible] *eum, qui justificat impium,* Rom.4.v 5. Nam *ibi* intelligitur [illegible] nec ipse, pro quo nec alius satisfecit: *hic* autem impius, q[illegible] quidem, pro quo tamen satisfecit alius. Proinde cum De[illegible] citur imputare justitiam, *dupliciter* id accipi debet, [illegible] 422. nempè primùm ratione *causæ*, deinde ratione *effectus*[illegible] cat ista locutio, justitiam Christi in credentem transcribi, [illegible] trà nostra injustitia potenter à Deo in Christum transcripta e[illegible] hæc est propriè causa nostræ justitiæ. 2. Indicat etiam eff[illegible] pè aliquem haberi pro justo, qui non talis sit: quod [illegible] clarat exemplo imputationis contrariæ, dum Christo [illegible] batur injustitia, ideoq; & ipse pro injusto habebatur. V[illegible] verba satis emphatica & ponderosa.

Quid sit justificatio. Ex hactenus ergo dictis apparet, quòd justificatio nihil [illegible] quàm justitiæ imputatio, quando nimirum Deus ho[illegible] peccatores pro verè justis habet, non ob inhærentes quasdam [illegible] tes, tantæ justitiæ meritorias, sed unicè ob satisfactione[illegible] Filii [illegible] dent bus imputatam. Quoniam enim Christi meri[illegible] & [illegible] per fidem nobis ita imputatur, ac si nosmetipsi Deo perfec[illegible] cissemus, hinc fit, ut & justitia nobis imputetur, h. e. ut pro ju[illegible]

Explicatur relatio in justificatione. à Deo habeamur & reputemur. Et ita habetur tota relatio: *Fun*[illegible] *tum* est obedientia & redemtio in Christo Jesu Domino nost[illegible] *minus* est persona credens, qui peccata non imputantur, [illegible] stum justa reputatur coram Deo. *Relatio* est gratia & [illegible] seu applicatio fundamenti ad terminum, hoc est acceptatio [illegible] credentis in gratiam Dei, propter imputatam Christi obedie[illegible] & satisfactionem.

Hanc verò doctrinam Bellarminus falsè irridet l.2.c.7 *Tribo*[illegible] *verbis, totam Aristotelis doctrinam de relationibus subtilissim*[illegible] *tatione Chemnitius noster evertit.* Sed *si accusasse sufficiat, quis in*[illegible] *erit?* inquit *Tertullianus.* Addit autem Jesuwita quandam obje[illegible] culam, hanc nimirum: *Si misericordia Dei relatio est, quæ justitia*[illegible] *sti credentibus imputat, Philemon quoq; relatio erit, quoniam ille*[illegible]

De termi- nis Latin.

... ut ibi imputer debitum Onesimi. Sed mera est sophisticatio. ... modi enim relatio habetur in illo textu Paulino: *Fundamentum* ... delictum Onesimi in sese transferens, sive intercessio Pauli: ... est Onesimus à Philemone recipiendus in gratiam, sive re... ratio Onesimi; *Relatio* est applicatio fundamenti ad terminum, ... acceptatio Onesimi propter intercessionem Pauli. Pari mo... Justificatione, fundamentum est obedientia & intercessio Chri... ...inus persona in gratiam recipienda, relatio est personæ rece... absolutio seu justificatio, propter Christi obedientiam & satis... ...ionem imputatam.

Responsio.

Illustratur justificatione forẽsi.

Illustrari hoc totum negotium simili potest appositissimo, à *Justifi*... *...ne forensi* desumto. Sit aliquis alteri magno ære obstrictus, quod ... tempore persolvere debuit, non autem persolvit, quia solvere non ... Talis igitur injustus est & pœnas debet. Sit alius, qui hujus de... ...miserty, pro eo satisfaciat & pecuniam numeret. Ibi tum judex ...rore absolvit & pro justo habet, quia solutio ab alio facta illi im... ...atur, ac si ipse persolvisset. Sicut igitur justificatio hæc forẽsis nihil ... aliud, quàm hominis injusti & pœnas promerentis ob imputatam ...enam satisfactionem absolutio: ita justificatio hominis peccatoris est ob imputatam Christi justitiã absolutio & liberatio. Sicut ibi fundamentum absolutionis non est in debitore, sed in alio: Ita & hîc.

Et acceptilatione Juridica.

Applicari etiam potest exemplum acceptilationis Juridicæ, quan... debitori accepta fertur persolutio, cùm tamen nõ persolverit, per... ...lvisse autem putatur, quia creditor illud debitum spontè dimisit. ...fcrimen autem magnum est inter acceptilationem istam *Theologi*... *...am*, & hanc *Juridicam*. Hæc enim prorsus est imaginaria solutio vel ...putatio solutionis fine fundamento, quia nulla planè rei essentialis trans'atio, aut justæ firmæq; causæ interventio accidit: In theologica ... acceptilatione à nobis quidem nulla fit vel intervenit solutio, ... tamen extra nos in obedientiã Christi certa est ac hæret talis trans... ...tionis causa, ut licèt nobis sit imaginaria solutio, aut gratuita debiti condonatio, tamen Christo non fuerit imaginaria, sed vera, realis ac ...difficilis solutio. *Breviter:* In acceptilatione Juridica nulla adest causa dimissi debiti: In acceptilatione verò Theologica adest, non quidem in debitore, sed extra debitorem & peccatorem in Christo, qui pro isto debito sufficienter satisfecit.

Vicinum acceptilationi, ut & Justificationi est verbum vulgare, Gallicum potius quàm Germanicum, Einen quitiren / einen

quit und loß sprechen/quod venit à latino quietare a[illegible] etum facere, liberare ab omni cura ac molestatione [illegible] lis solutionis ac acceptilationis vocatur *quitantz* q[illegible] quietatio. Præstat enim debitori quietem ab omni mol[illegible] ti & creditoris. Pulchrè huic vocabulo quietantiæ con[illegible] Pauli Rom.5.v.1. *Justificati igitur fide pacem aut quie[illegible]* *Deo per Christum.* Dum enim justificamur, quasi Deo qu[illegible] illi nihil amplius debeamus, quoniam Christi meritu[illegible], q[illegible] tissimè pro nobis satisfecit, nobis imputatur.

Atq; hinc satis apparet., *tum* quòd nostra justi[illegible]catio [illegible] gratuitâ imputatione satisfactionis Christi, *tùm* quòd ab[illegible] pturis prorsus contraria sit Pontificiorum sententia d[illegible] just[illegible] Cùm enim illa, quâ coram Deo justi sumus, justitia [illegible] catur, utiq; hinc sequitur, non per infusam & inhæren[illegible] esse justos. In qua enim lingua, quâ in Grammatica, q[illegible] imputare idem est, quod infundere? An quia Christo [illegible] peccatum nostrum, ideò illi est infusum? Num Paulus [illegible] est, quia delictum Onesimi sibi vult imputatum, e[illegible]st. ad Phile[illegible] An Christiani sunt homines pessimi, quia sæpè gravissima il[illegible] imputata scelera, & reputati sunt, tanquam oves occisioni, [illegible] *v.36. Psal. 44. v. 23.*

Potest aliquid imputari, quod non inhæret.

Absurdissimum proinde est effatum illud Jesuwiticum [illegible] *potest imputari, nisi inhæreat ei, cui imputetur.* Contrarium [illegible] modò allegatis, quibus addantur sequentia. Num. 18. v. 27. de[illegible] dicitur: *Offeretis decimas de decimis, & reputabitur vobis obla[illegible]* *vestra, ut frumentum de area, & ut plenitudo de torculari,* h.e. [illegible] hoc Deo erit, ac si de propria area obtulissetis, nimirum [illegible] proprias. Gen.31. v. 15. Filiæ Laban dicunt: *Extraneæ reputatæ [illegible]* Lev.17.v.3.&4. *Vir si occiderit bovem, & non obtulerit ad ostium ta[illegible]* *culi Domino, sanguis imputabitur illi; quasi si sanguinem fud[illegible], perib[illegible]* Rom.2.v.26. *Præputium ejus in circumcisionem reputabitur* I[illegible] his [illegible] plis omnib. imputatio non realis est, sed rationalis, h.e. fundame[illegible] non constituitur in eo, cui fit imputatio, sed in relatione. h.e. cogi[illegible] one, judicio & voluntate imputantis. Sic vulgò dicitur: *Delictum [illegible]* *imputatur toti civitati.* Exemplũ legitur *Gen.34.* Sic peccata Israel[illegible] imputabantur hircis, & aliis sacrificiis nihil tale cõmeritis, *Lev.16.* [illegible] delictum Adæ & parentum imputatur posteris. Sic Halberi ad[illegible]

pere

... quemadmodũ refert in Clave *p. 421.* sacrificuli virũ ... deligebant in quadragesima, quam vocabant Adamum, eumq; omnibus suis peccatis, certo ritu, ceremoniã ... precibus onerabant. Sic indulgentiarii ac Monarchi sua, ... sanctorum merita vendunt, datisq; diplomatibus aliis im... Vide plura hujusmodi exempla apud *Flacium* in Clave p. 431.

De terminis Latin.

... est, ut objiciant illud Ps. 106. v. 31. *Factum Phinees imputatum ... justitiam:* ubi imputationis fundamentum est in ipso facto ... Etenim libenter concedimus, non omnem imputationem esse ... sed dari quoq; realem, fundamentum habentem in eo, cui ... Hoc autem quæritur, qualis intelligatur imputatio ab ... Paulo, cùm scribit, justitiam imputari ex gratiâ sine operib. ... non operanti? Ubi sanè manifestissimum est, talem intelligi, ... non in homine, sed extra hominem suum habet fundamentum, ... in solà cogitatione, judicio & voluntate Dei imputantis, ... justis habet & reputat, non quòd tales in nobis simus, sed ... Christi satisfactionem, quàm alias nos persolvere debuissemus, ... apprehendimus & nobis applicamus.

An justificatio sit relatio? N.

Calumniantur autem Pontificii, præsertim *Staphylus*, cùm ita ... *Lutherani constituunt justitiam fidei in prædicamento relat... relatio est minimæ entitatis. E. & justificatio.* Jesuwitæ dicunt *minimæ* ... esse sine fundamento esse inanem phantasiam & illusionem, ut si ... ære alieno oppressus salutetur dives. Hinc justitiam imputatã *quia dici*... vocant *putatitiam, fictitiam, imaginariam & phantasticam:* alii vocant ... *amentissimam insaniã*, non secus atq; ille Ethnicus dicebat:

Cùm sis ipse nocens, moritur cur victima pro te?
Stultitia est morte alterius sperare salutem.

Sensus reprobus Pontificiorum.

Verùm Resp. 1. Apparet ex hoc argumento reprobus Pontificiorum ... Imputationem dicunt esse rem minimæ entitatis, quando agitur de imputatione justitiæ Dominicæ: contrà dicunt esse rem maximæ entitatis, quando agunt de imputatione justitiæ monachalis & aliorũ Sanctorum. Hinc enim nata sunt opera supererogationis, quæ aliis imputare potest Pontifex Romanus, cujus imputationis vi aliorum peccata remitti fabulantur. Unde enatæ indulgentiarum Papalium nundinæ, in quibus merita Sanctorum, interventu certæ pecuniæ à Pontifice Romano, hominibus sceleratis imputantur, quæ imputatio adeò certa & valida ipsis creditur, ut isti peccatores, quàm primùm fit imputatio

putatio, protinus ab omnibus peccatis absolvantur, ... contrà verò, quando nos Orthodoxi dicimus, pecca... per imputationem infiniti & sufficientissimi meriti ... imputatio res minimæ entitatis, illusio & phantasia, κενοφ... sania nuncupatur. Nonne hoc indicium est sensus ... quem cœci Jesuwitæ justo DEI judicio sunt traditi?

2. Justitiæ nostræ fundamentum ipse Filius Dei Me... toto suo officio: quomodo igitur relatio erit sine fundamento ... modo res est minimæ entitatis? Justitia nostra in mente ... habet originem, in judicio & cogitatione Dei recumb... tur erit phantasia, illusio, κενοφωνία? Et sicut non erat res minimæ entitatis, neq; inanis phantasia aut illusio, quando nostra inob...dientia Christo imputabatur, sed res maximæ entitatis, ob quam Christus ... tos dolores perferre cogebatur: Ita vicissim, quando Christi ... tia nobis imputatur, non est illusio, non est res minimæ, ... titatis maximæ.

II.

De imputatione fidei.

Percepimus huc usque sensum prioris phraseos: *Justitia nobis imputatur à DEO.* Nunc porrò attendendum, quo sensu fides ad justitiam imputari dicatur?

Terminus imputationis est justitia, causa imputationis fides: ergo necesse est, ut fides hîc non accipiatur absolutè, prout virtus quædam & opus quoddam bonum est, sed relatè, prout instrumentum, prout manus est, meritum Christi recipiens, apprehendens, ... cans & adproprians. Sensus igitur phraseos hujus erit iste: *H... reputamur justi coram Deo, quia apprehendimus persolutionem & ... ctionem à Christo pro nobis factam;* unde statim apparet, perinde ... ve dicas, fidem nobis imputari ad justitiam, sive justitiam nobis ... cari per fidem. Utrobiq; enim nihil aliud significatur, quàm quod ... simus & reputemur corã Deo, nullam ob causam aliam, nisi ob ... ctionem Christi, quam fide apprehendimus, & nobis propria...

Sensus phraseos: Fides imputatur.

Interpretatio Costeri.

Costerus p. 254. talem affert interpretationem: *Fides imputatur ad justitiam,* h. e. *fides charitate formata, est ipsa justitia nobis inhærens, ... coram Deo justi sumus.* Ast, præterquam quòd nil nisi mera sit hæc petitio principii, multifariam errat. 1. Quia loquitur de habitu fidei, ... virtus est: Scriptura verò de actu fidei, quatenus apprehendens instrumentum est, *Credidit Abraham,* habet textus, *& hoc imputatum est ei ad*

tam. Actus ille, non habitus imputabatur. 2. *Aliud* est justitiam *nis Latin.*
aliud ad justitiam imputari. Sicut enim causa nequit esse effectus,
des, quæ causa est imputationis ad justitiam, non potest esse ipsa
a, vel ipse terminus. 3. Opera secluduntur è circulo Justificatio-
stræ. Ergo fides, quâ opus non erit nostra justitia.
us in Clave p.421. si explicat phrasin istam: *Fidem alicui imputari* *Expositio Flacii.*
am, propriè significat, esse illi loco justitia, non quia reipsa sit ju-
aut ullo modo vicem justitia habeat, sed tum, *quia is illá veluti men-*
quasi à manu acquirit alienũ justitiã, sicut si quis precariò ac mendi-
o alienam persolutionẽ impetraret, quâ semet ipsum liberaret ab illô
ære alieni, ac veluti justꝰ, liberq; consisteret: tum *quia soli cre-*
habentur, censentur & pronunciantur à Deo pro justis, ex clementi
imputatione ac misericordiâ, cùm reipsâ tales non sint. Et p.415. in-
igitur ratione fides dicitur imputari ad justitiam, quòd externâ
cie, aut saltem quoadmodũ, moremq; loquendi, locũ ejus utcunq;
pleat. Verùm dubitant nonnulli, an satis commodè dictum sit, fidem
e loco justitiæ, & qualitercunq; vicem ejus supplere. Sic enim con-
eretur causa & effectus, instrumentũ apprehendens, & res appre-
enda. Quare commodiùs dicitur, quòd fides sit ὄργανον appre-
ndens, quæ ipsa apprehensio imputatur ad justitiam, h.e. causa fit, ut
qui apprehendit, pro justo habeatur coram Deo. De omni enim cau-
ædicari potest effectus. Jam verò fides est causa justificationis &
uræ imputationis. Hæc igitur rectè de fide prædicantur. Proinde
dicitur justificare, nimirum per modum instrumenti, ita etiam
e dicitur ad justitiam imputari.

QUÆSTIO XXX.

Fides quid significet?

F...s Latinis plerumque notat fidelitatem in dicente, aut veracita-
m in servandis promissis. *Cicero* vocis hujus etymologian inde
t, quia *id fiat, quod ab aliquo dictum, promissúmve est,* quasi istæc
verba, *Fiat dictum*, inter se commixta sint. *Etymologia fidei.*
cis dicitur πίστις, quam vocem *Flacius* in Clave p.308. à πείθω de-
censet, & quidem à tertia præteriti passivi persona, nimirum πέ-
Rudeus ait: à verbo πέπεισμαι, id est, persuasi mihi, πίστις apud nos *πίστις unde*
ur, quam nos fidem dicimus. Verbum πείθω autem per sese si-
tum doceo, tùm suadeo, vel docendo suadeo, & suadendo
unde verbum hoc non rarò de ipsâ Apostolicâ prædicatione,

insti-

πείθω quid significet. institutione & ad fidem tractione usurpatur, ut ... πείθων docens, aut suadens ea quæ sunt de regno Christi. ... θω significat doctrinam aliquam proponere, inculcare ... fic id, quod doctores docendo ac suadendo in cord... us h... ciunt, πίστις dicitur, nempè quædam notitia & persuasio, ... suadendo proveniens. τὸ πείθειν enim generat τὴν πίστιν, ... unde ... *l.3.* de Anima: διότι πεπεῖσθαι μὲν πίστις, ὁδὸς δὲ ἐπὶ ταύτην τὸ π... ergò à πείθειν derivatur πίστις, ita per τὸ πείθειν sive per ... tio ... ingeneratur πίστις vel fides, ut ita pulcherrima hîc tum ... cum harmonia appareat.

Flacius πίστιν derivat à פָּתָה Verbum autem Græcum πείθω derivat *Flacius* ab Hebræo ... quod significat suasit & persuasit, à quo etiam putat latina... cem provenire. Scribit enim p.310. *Literæ penè eædem fu... Hebræum, vicinissimum est latino F, partim etiā ה & θ, ... tantur: sonus quoq; istarum trium vocum* פָּתָה, πείθω, *fides, ... mè est.* Nam *terminatio neminem movere debet, sicut nec ... arum variatio, quorum utrumq; summa licentia mutatur.* ... terquam quòd ista etymologia nimis violēta esse videtur, illud ... mitti poterit, quòd Græcum πείθω & latinum vocabulum fides ... firmam semper & laudabilem notat persuasionem, ab Hebræo ... deducatur, eam ob causam, quia radix ista plerumq; in malam pa... accipitur, & notat illam vitiosam ad quidvis credendum ... ut annotavit *Avenarius* in su Lexico p.648. unde etiam ple... um... non redditur persuasit, sed persuadendo decepit vel decep... ita radix ista non denotet fidem, quâ credimus vera, sed fidem ... credimus, & pro veris habemus falsa. Hinc nomen פֶּתִי fatuus, ... persuasibilis, pusio, qui sibi blandis verbis aliquid persuaderi ... credens omnibus facilè persuadetur, & flectitur ad omne ver... פְּתַיּוּת stultitia, fatuitas, quo sensu accipitur *Prov.9.v 13.*

Hebræis aliàs fides dicitur אֱמוּנָה, quæ vox notat asse... cordis, firmamq; persuasionem, à rad. אָמַן, quæ in passivo significa... mum, stabilem & constantem, seu firmum & stabilitum esse. Unde ... ctio *Amen*, i. e. ratum firmumq; sit. Atq; hinc fides dicitur אֱמוּנָה, quia est firma, certa & stabilis persuasio de promissionibus Dei, quod etiam annotavit *Zanchius* l. 3. de N. D. c. 3. quæst.1.th.1.p.296.fac.a.

Multa verò vocabulum fidei, tum apud profanos, tum apud ...ros authores significata habet.

... *profanos* πίστις 1. notat fidelitatem in servandis dictis. 2. per-... r nam. 3 fiduciam. 4. argumentum fide dignum, ἐλέγχον, ... unde πίστεις ἔντεχνοι, quas Quintilianus probationes artifici-...

De terminis Latin. Significationes fidei apud profanos.

In *Scriptura* notat 1. inanem fidei jactantiam, ut Jac. 2. v. 14. *Si quis ... se habere fidem.* 2. fidelitatem & constantiam in servandis pro-... i, Rom. 3. v. 3. *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit?* ... *33. v. 4. Esa. 11. v. 5. Jerem. 5. v. 13. Ose. 5. v. 9.* 3. assensum, ut Joh. 4. ... *Credidit homo sermoni, quem dixit Jesus.* Item *Actor. 13. v. 8. c. 14. v.* ... totum cursum vitæ & pietatis. 2. Cor. 1. v. 24. *Non dominamur ve-stræ fidei.* 5. Fidem miraculosam. *1. Cor. 13. v. 2. Matth. 17. v. 20. 21. Marc. 11.* ... 6. Veram doctrinam de fide. Rom. 1. v. 5. *Ut obediatur fidei in omni-bus gentibus*, id est, veræ doctrinæ de fide. Sic sumitur etiam *Actor. 6.* ... *Rom. 3. v. 31. Act. 24. v. 24.* 7. Constantiam in religione & fide, Rom. 1. ... *Fides vestra annunciatur in toto mundo.* 8. Sæpè nudam notat noti-tiam. 9. plerumque πληροφορίαν *Matth. 8. v. 10. c. 15. v. 28. Luc. 17. v. 5. c. 22.* ... *Act. 3. v. 16. c. 14. v. 9. c. 15. v. 19. Heb. 10. v. 22. 35.* 10. Conscientiam, Rom. 14. v. ult. *Quicquid ex fide non est, peccatum est.* 11. res creditas, seu im-pletionem promissionum, ut Gal. 3. v. 25.

In Scriptura.

Cæterum, tres sunt maximè insignes fidei acceptiones & usur-pationes.

Tres verò acceptiones sunt primariæ.

I. Significat *fidelitatem*, vel quandam animi veracitatem, quâ constantiam in dictis ac promissis, omnibusq; conventionibus præstamus, ut verè id demus aut faciamus, quod promisimus, quæ fides nominari posset *fides activa*, mercatoria, vel fides contractuum. Ita accipitur in versu *Sophoclis*:

1. Notat fidelitatem.

θνήσκει ἡ πίστις, βλαστάνει δ' ἀπιστία id est; Moritur fidelitas, germinat autem infidelitas. *Polybius lib. 2.* εἶχον γὰρ πλεῖον εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ὅλην καλοκαγαθίαν. Hoc enim sensu usurpatum reperitur istud vocabulum Rom. 3 v 3. *Infidelitas eorum Dei fidem, id est, fidelitatem & veritatem non facit irritam.* Deut. 32. Deus vocatur *Deus fidei*, ut *1. Cor. 1. v. 9.* id est, fidelis & verax.

II. Significat *assensum & persuasionem firmam*, quâ alteri dicenti vel permittenti aliquid assentimur. Sic Plato de idea boni inquit, *bonum nos non habere μόνιμον πίστιν*, id est, stabilem assensionem. Posset hæc fides nominari *fides passiva*. Et frequentissima est ejus acceptio, *tum* in communi usurpatione, quando dicimus, Er hat keinen fidem

2. Assensum & persuasionem firmam.

mehr/ h.e. non amplius credunt ipsi homines: [illegible]
ut non opus sit multa colligere exempla. *Aristoteles* [illegible]
1.oper.lib.4.Top.cap.3.fol.136.edit.Lugd.an.1590.q[illegible] d[illegible]
finivit: ἡ πίστις ἐστὶν ὑπόληψις σφόδρα, *Fides est vehemen[illegible]*
iam vehementia opinionis. Eodem sensu accipit tom 2 pr[illegible]
sect.18.fol.438.ubi scribit: *Eam fidem, quæ per testimonia [illegible]*
Taliter etiam sumit tom.1. lib. 3. de anima cap. 3. t. 157 [illegible]
quit: δόξῃ μὲν πίστις ἕπεται, οὐκ ἐνδέχεται γὰρ δοξάζοντα [illegible]
στεύειν: *Opinionem sequitur fides, quippe cum fieri nequ[illegible]*
quam non credat, quorum habet opinionem. Duas ha[illegible]
Augustinus tom.3.lib.de Spir.& litera cap.31.col 83, E[illegible]
bis explicat: *De hac fide nunc loquimur, quam adhibemu[illegible]*
credimus, non eâ, quam damus, cùm aliquid pollicemur. Na[illegible]
tur fides: sed aliter dicimus, Non mihi habuit fidem; [illegible]
mihi servavit fidem. *Nam* illud est, *non credidit, quod di[illegible]*
sit, quod dixit. Secundum hanc *fidem, qua credimus, fi[illegible]*
secundum illam *verò, quâ fit, quod promittitur, etiam Deu[illegible]*
nobis. Hæc Augustinus.

Est verò valdè dignum consideratu, monente *Fl[illegible]acio* pag[illegible]
istæ duæ fides sese invicem vespiciant. Nam illa fides [illegible]
mater & fundamentum fidei credulitatis. Ob hoc enim plu[illegible]
meâ credendo alicui assentior, quia in eo fidem esse ver[illegible]
bito, hoc est, ejus veracitas gignit in me persuasionem au[illegible] cer[illegible]
titiam de suis dictis & promissis.

3. Fiduciā. III. *Fiduciam* significat vel *confidentiam*, quam nomin[illegible]
θησιν, quâ ita alicui assentior, ut simul me totum ipsi quasi co[illegible]
& omnibus cogitationibus in eum confidam. Quæ signifi[illegible]
pria est fidei, in articulo Justificationis, licèt hoc Pontifici[illegible]
Ibi enim non notat simplicem notitiam, neq; merum asse[illegible]
fiducia & confidentia conjunctum, dum ita promissionib[illegible] Dei [illegible]

Quæ significatio reperitur etiā in profanis Scriptoribus. ut simul me ipsi credendo concredam, & certissimè confid[illegible]
ipsâ contingere, quod promisit Deus. Probabitur hoc alib[illegible]
autem sufficiat annotâsse, quòd hæc ultima πίστεως significa[illegible]
profanos etiā authores reperiatur, ut in vulgari isto versu *Ph[illegible]*
λαῷ μὴ πίστευε, πολύτροπός ἐστιν ὅμιλος: *Populo ne credas, ve[illegible] ne*
in populū, versuta enim est multitudo. Æschines contra Ctesiphontem
â principio: ἐγὼ δὲ πεπιστευκὼς ἥκω, πρῶτον μὲν τοῖς θεοῖς, δεύ[illegible]

De termi- nis Latin.

... n: Deo & legibus. Diodorus l.16. ὁ δὲ Βαρδύλλις πιστεύων ... μάχαις νίκαις, Bardyllis fidebat prioribus victoriis. ... Epicaph... ταῖς δ' αὐτῶν ψυχαῖς πιστεύσαντες. Phocyl. μὴ πί- ... ἀτρεκέως πέρας ὄψει. Alexis, κἂν εὐτυχῇ τις, ὡς ἔοικε, ... μὴ τι πιστεύειν τύχῃ. Aristoteles in politicis sæpè ... oprium esse tyrannidis & oligarchiæ, μὴ πιστεύειν τοῖς πολλοῖς. ... utarchum tom.1.oper.in Solone,fol.96.edit.Franc.anno 99. ... rogatus Solon, τίνι πιστεύων audeat resistere Pisistrato? Resp. τῷ γή- ... ... fretum. In Philippica quarta Demosthenis: ἀλλ' εἰ συμ- ... πιστεύει, καὶ τοῖς ὅπλοις ἰσχύει h.e. Sed si sociorũ benevolentiæ ... & armis valet. Contra Androtionem: σαυτῷ πιστεύεις, confidis ... Theognis dicit: πίστει χρήματ' ὄλεσα, ἀπιστίῃ δ' ἐσάωσα: Fidu- ... perdidi, diffidentiâ verò servavi: quamvis πίστις hic non tàm fidu- ... àm facilem assensum denotet. Hinc Budæus in Commentariis ... ac non modo credulitatem, sed rei compertæ exploratæq; fiduci- ... item: Nos fidem rerum divinarum vocamus, & principes ... ogorum vocaverunt πεποίθησιν.

An pro fi- de assumẽ- da sit vox persuasio- nis? N.

Porro hic & illud observandum est, an in locum fidei substitui com- ... queat vocabulum persuasionis? quod nonnullis Latinis videtur, ... uia πίστις veniat à πείθω, quod est suadeo. Verùm, cùm persua- ... s reperitur apud homines, sæpè notet incertam & minus con- ... rem animi assensionem, idcircò retineri potius debet vocabulum ..., quippe quod jam diu in Ecclesia receptum est, & quasi singula- ... quandam d gnitatem, veluti vox sacrosancta præ se fert, caretque ... suspicione persuasionis temerariæ, quâ alioqui adversarii nostram ... trinam de fide, non sine singulari Dei contumeliâ deformant.

Discrimen inter opi- nionem, scientiam, & fidem.

Tandem notetur discrimen inter opinionem, scientiam & fidem. O- pinio dicitur, quæ in alteram partem propendet, non sine metu aut du- bio ... e veritatis ex alterâ parte. Scientia firmum assensum generat, ... a ... b ... is demonstrationibus. Fides authoritate nititur, ob quam ... o De firmum præbet assensum. Breviter: distinguuntur 1. Obje- ... Opinamur de incertis, scimus demonstrata naturalia, credimus ... naturalia. 2. Causis Opinionem gignunt probabilia argumenta, ... ἀποδεικτικά, Fidem Scripturæ testimonia.

QUÆSTIO XXXI.

Particula gratis quomodo accipiatur?

GRatis dicitur Hebræis חִנָּם à radice חָנַן gratiâ affecit, in gra-

in gratiam recepit: Græci utuntur vocabulo δωρεάν. [illegible] occurrit vox חִנָּם ibi LXX. reddiderunt per δωρεάν. [illegible] vox hæc quatuor potissimùm significationis præcipuas

Quatuor significationes vocabuli Gratis.

I. Opponitur *sperato & intento eventui*, ut idem sit [illegible] inaniter, incassum, ut Gal. 2. v. ult. *Si per legem* [illegible] *Christus mortuus est*, id est, nihil profecit aut acquisivit nobis morte [illegible] rus reddidit per vergeblich. So durch das Gesetz die Gerech[tigkeit kom]met/so ist Christus vergeblich gestorben.

1. Significat frustrà.

II. Opponitur *solutioni pretii*, & significat idem, quod [illegible] vel sine interventu pecuniæ, ut Gen. 29. v. 15. *Numquid* [illegible] *tis, dic quid mercedis accipies?* Exod. 21. v. 2. *Egrediatur gratis* [illegible] *cunia*, ubi posteriora verba, absq; pecunia, sunt exegetica [illegible] tis: quò respiciens *Gregorius* dixit, προῖκα ἐξέρχη [illegible] v. 24. *Non offeram Deo holocausta gratis sine pretio acquisita.* S[illegible] guntur Num. 11. v. 5 Matt. 10. v. 8. 2. Cor. 11. v. 7. Apoc. 21 v. 6. [illegible] reddidit, Umbsonst und ohne Geld. Significatio hæc etiam [illegible] fános tùm Latinos, tum Græcos authores obtinet. [illegible] ait, *Decretum erat ipsi δωρεὰν dare 120. talenta:* δωρεὰν da[re] [illegible] est, quod donare sine pretii exactione. Aristoteles tom. 2. op[illegible] Oeconom. fol. 286. τρίμηνον στρατείαν, δωρεὰν αὐτοῖς δοῦναι, [illegible] *stipendium gratis vel sine pecunia ipsis dare.* Demosthenes [illegible] τὰ λύτρα. Sic *Cicero* inquit: *Habitare gratis in aliqua domo* [illegible] *tis alicui.*

2. Gratuitò.

III. Opponitur *veræ & justæ causæ*, & significat idem, quod [illegible] petulanter, vel sine causa hærente in alio. Ut Ps. 35, 19. Ps. 69, 5 *Od*[illegible] *gratis*, Ps. 109, 3. Ps. 119, ult. *Expugnárunt me gratis.* Vide etiam P[illegible] Prov. 24: 28. c. 26, 2. Lutherus reddidit, ohne Ursach/vergeblich.

3. Temerè.

IV. Opponitur *merito*, sive ad bonum, sive ad malum 1. R[eg.] [illegible] *Quare peccabis in sanguine innoxio, interficiens David gratis*, i[illegible] inerè sine ipsius meritô. Thren. 3. v. 52. *Cœperunt me, ut avem* [illegible] est, qui nihil tale eram meritus. Similia inveniuntur 1. Reg. 25. [illegible] 6. v. 10. 14. v. ult. Syr. 29. v. 8. & 10. Jerem. 15. v. 13. Lutherus red[didit] [illegible] und wider Verdienst.

4 Absque merito.

Quo sensu gratis dicamur justificari.

Postremæ hæ duæ significationes maximè obtinent in [illegible] Paulinis, in quibus justificari dicimur gratis per gratiam De[i] [illegible] R[om.] [illegible] v. 24. Sicut enim hostes Davidis dicuntur ipsum gratis odisse [illegible] ea, quòd causa odii nulla fuerit in Davide: Ita cùm Deus dicit[ur] gratis

Deo

... gnificatur, causam acceptationis vel justificationis *nis Latin.* ... in nobis. Gratis quidem non punit Deus, gratis au... ficat: id est, Deus neminem punit, nisi qui pœnam promeruit: ... autem eos, qui non promeruerunt. Causam reddit *Augustin* ... *l. 3* contra Julianum Pelagianum *c. 18. col. 1007. Bonus est* ... *justus est Deus: Potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bo-* ... *non potest quenquã sine meritis damnare, quia justus est.* Quan... gratis Deus justificare dicitur, sensus est, quòd nullam in ho... justificandi causam inveniat, quòd homo non promeritus sit, ut ... eum justificet, imò, quòd contrarium promeruerit. Nam parti... gratis, quandoque non solùm tollit meritum ejus, quod contin... sed potius indicat contrarium meritum, ut Syr. 29. v. 8. *Possidebit* ... *gratis,* id est, Si pecuniam mutuò quis dederit alteri, qui non ... nter solvit tunc habebit eum inimicum gratis, id est, sine suo meri... potius contrarium fuisset promeritus.

Sicut ergò in isto, quando David conqueritur, *Oderunt me gratis,* ... 1. Quòd David non fuerit promeritus istud odium. 2. ... modò non fuerit promeritus, sed ne quidem levissima in i... causa, quæ eos ad odium commovere potuisset. 3. Quòd con... potius, videlicet amorem & favorem promeruerit: Ita quan... nos gratis justificari dicit, *tria* vult indicare, 1. *Quòd* in no... meritum justificationis & salutis. 2. *Quòd* ne minutissima ... uncula in nobis fuerit, quæ Deum moverit ad impertien... tiam. 3. *Quòd* pœnàs potius & æternam mortem sumus pro... Hoc rexit *Augustinus, Tom. 10. de verb. Apost. serm. 15. col. 330.* ... quit: *Prorsus gratis das, gratis salvas, qui nihil invenis, unde sal-* ... *& multum invenis, unde damnes.*

Gen. 39. v. 4. dicitur de Josepho: *Invenit gratiam in oculis Domi-* ... Additur autem, *quia erat vir fortunatus,* id est, Potiphar diligebat ... propter egregias virtutes, quas in ipso animadvertebat. Ne ... igitur opinetur, eodem modo nos quoque gratiâ Dei justificari, ... Apostolus particulam *gratis,* quo ostendat, nullum omninò me... nullam prorsus vel levissimam causam in nobis hærere, cur Deus ... sed potius promeruisse nos pro justificatione condemna... & æternam mortem. Hæc duo *Lutherus* pulcherrimè ex-pressit, quando reddidit: Ohne und wider

Verdienst

 Quæ-

Contr.4. l.5. de Justific.

QUÆSTIO XXXII.

An mercedis vocabulum semper præsupponit m...

IN acie locant Pontificii argumentum hoc, quod a v... *dis* petunt. *Bellarminus* enim probaturus, opera just... um esse vitæ æternæ, ita scribit l.5. *de Justific.* cap.3. *Primum a... ducitur ab iis locis, ubi vita æterna nominatur merces.* F... h... allegare solent sequentia, *Jerem.31.v 16. Matth 5 v.7.c.p... v 4 29.c.20.v.8 9. 1.Cor.3.v.8.14.c.9.v.17. 2.Joh.2.v.8. Apoc.1... 8.c...* quibus inferunt, *Si vita æterna merces est, bona op... , q... tur, sine dubitatione sunt merita, eò quod merces & meri... sint, siquidem merces meritis redditur, sicut gratis grat... datur.*

Vita æterna in Scripturis non vocatur merces directè. Pro hujus argumenti solutione *initio* monent Theolog... æternam in Scripturis directè non appellari mercedē o...eru... minus mercedē operibus debitam. Non n. dicitur, Cœlum e... sed *in cœlo* erit copiosa merces vestra, *Matt.5.v.12.* Similis... *Matt.19.v 21.* Vende, quæ habes, & da pauperibus, & h... *in cœlo.* Hinc necessariò distinguendum est inter ipsam ... *gradus gloriæ*, seu præmia vitæ æternæ, *Gloria ipsa* ex æquo ... mine confertur omnib. credentib. propter Christū fid. ap... *Gradus* autem *gloriæ* distribuentur cum respectu ad bona o... enim melius certaverit, excellentius coronabitur. Quæ ta... rona non veniet ex merito operum, sed ex gratia De..., qui pl... res pluribus præmiis vult compensare. Atq; hinc fit, u. no... lum merces dicatur, sed in cœlo futura merces promittatur.

Merces duplex. Demus autem *ex abundanti*, vitam æternam nunc ... dem, hinc tamen evincetur minimè, *conferri istam ex meri...* N... *mercedis* vocabulum est ambiguum, & *duo* significat.

1. Debita. 1. Accipitur *strictè*, ubi notat *mercedem debitam*, quæ o... *gratuito*, ut idem sit, quod pretium vel debitum, aut compensa... ris & officii debita. De hoc mercedis genere loquitur A...ostol... 4. v.4. *Et qui operatur, merces non imputatur secundum g...tia... cundum debitum.* Talis merces & compensatio locum hab... in ... ctibus humanis, ut cùm operario sua merces propter lab... .

2. Indebita 2. Sumitur nonnihil *latiùs*, & significat *mercedem ind...*, q... sensu opponitur *inani* vel *frustraneo*, adeoq; nihil est aliu..., q... tuitum officii vel laboris aliàs debiti præmium. Et hanc mercedi... stinctionem adprobat *Ambrosius* lib.1. Epist. 1. *Alta*, inquit, *est*...

Be-

De terminis Latin.

... *& gratia, aliud virtutis stipendium, laboris remuneratio.* ... merces Evangelica est, *posterior* legalis; *prior* meritum operum excludit, *posterior* includit.

... cùm Bellarminus posteriorem hanc significationem *du... am, imò intolerabilem catechresin esse* affirmet, certis eam & in... tatis exemplis stabiliemus.

Qua acceptio probatur aliquot exemplis.

1. Rom. 4. v. 4. utraq; mercedis species insinuatur, quando dici... *Operanti merces non imputatur secundum gratiam.* Quare præsup... dari quandam mercedem gratuitam, vel secundum gratiam.

2. Gen. 5. v. 1. *Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Dicitur autem Deus, fatente *Pererio*, merces non tantùm causaliter, ... sed etiam *substantialiter*, quia est merces ... distributor mercedis, ... ubi certè debita merces intelligi nequit, cùm inter Deum & opera ... nulla omninò cadat proportio. Deus est bonum summum, in... perfectissimum: Opera nostra finita sunt, imperfecta & à Dei ... quàm longissimè remota: Quomodo igitur hæc meritum, ... merces ex debito esse poterit?

3. Ps. 127. v. 3. *Hæreditas Dei liberi, & merces fructus ventris.* Quis ... ita ineptiret, ut liberos ex merito dari adfirmaret? Reclamat *sco-pus Davidis*, qui probare vult, Deum dilectis suis bona distribuere in so-mno & sine labore, ut e. g. liberos. Reclamat insuper *vox hæreditatis*, quæ meritum proprij laboris excludit. Quod enim titulo hæreditatis ac...pitur, id sine laboribus meritisq; proprijs accipitur. Cum ergò li-beri sint hæreditas Dei, erunt & merces indebita vel gratuita. Unde *Lu-therus* sensum optimè expressit: Kinder sind eine Gabe des HErrn/ und Leibesfrucht ist ein Geschenck.

4. Esa. 40. Posteaquam Propheta dixerat v. 2. Messiam piis reddi-turum *duplicia pro omnibus peccatis*, & porrò rejecerat omne meritum pietatis, v. 7. scribens homines esse *florem evanidum & marcidũ*, tandem a...nciat v. 10 quòd *Messias veniat & habeat mercedem suam secum, & opus suum ante se:* ubi utramq; vocem necesse est accipi de gratuita be-neficentia Christi, quâ suos erat beatos felicesq; effecturus. Sic enim illa merces describitur v. 11. *Sicut pastor, gregem suum pascet, in brachio ... congregabit agnos, & in sinu suo portabit.* Et hæc gratuita beneficia erant illa merces Christi, cum qua venit ad suos. Idem dictum reperi-... *cap. 62. v. 12.*

5. Jerem. 31. v. 16. 17. *Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacry-mis,*

mis, quia est merces operi tuo, ait Dominus. Per mercedem ... telligitur aliud, quàm liberatio ex captivitate Babylo... in Judæam, uti sequentia verba indicant, quibus dicitur ... *tur Filii ad terminos suos.* Ista verò liberatio planè fuit ... ullo modo debita Judæorum operibus, quippe quæ erant ... tet hoc ipsum ex vocabulo *spei.* Nam verba illa, *Est m...* mox ita redduntur, *Est spes novissimis tuis.* Quod autem ... tuitum est, non debitum. Hoc enim postulamus ... ex gratia.

6. Matth.5.v 46.& Luc.6 v.32. permutatur vocabul... *& gratiæ.* Nam apud Matthæum legitur: *Si dilexeritis eos ... eos, quam mercedem habetis?* Apud Lucam verò sic expr... *gitis eos, qui diligunt vos, quæ vobis est gratia?*

7. In quotidiano sermone vox mercedis eodem ... quam usurpatur, *ut*, cùm Pater Filio dicit, Da gnaviter operam literis, & referes egregiam à me mercedem, ut novam ... ud quippiam. Hic vestis appellatur merces, quæ tamen ... sed libero Patris dono obtingit filio.

Vitam æternam esse mercedem indebitã, probatur 5. argumentis. Sic ergò demonstravimus, dari quandam mercedem ... sit gratuita & indebita: Restat illud, *quo sensu ... æter... occupari queat?* Quòd autem non sit merces operibus de... est facilimum.

1. Quia inter opera nostra & salutem æternam nulla ... *tio. Illa* finita sunt & imperfecta, *hæc* infinita & perfectissima ... meritum verò & mercedem debitam justa proportio ... bet. Huc spectant dicta Gen.32.v.10. *Domine minor sum cun... tionibus tuis.* Et Rom 8.v.18. *Non sunt condignæ passiones hujus ... ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.*

2. Quia opera nostra *aliàs debita* sunt. Nemo autem ex ... gno potest aliquid promereri officiis debitis. Unde Sal... Luc 17.v.10. *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sun... inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.* Si post legem ... pletam inutiles servi sumus, quid mereri poterimus, ... tùm legem Domini observamus?

3. Quia bona opera sunt *Dei dona* 1.Corinth 4.v.7 ... nat Deus, non nostra merita, sed sua munera coronat, ... culum.

De terminis Latin.

— *Nil Deus in nobis præter sua dona coronat.*

Hinc *Bernhardus* dicere fuit solitus: *Omnia merita nostra esse dona Dei, ita, ut homo propter ipsa magis debitor sit Deo, quàm Deus homini.*

4. Quia Paulus è negotio salutis perpetuò *excludit opera meritoria*, ut Rom. 4. v 5. *Ei qui non operatur, credit autem, imputatur fides in justitiam.* Eph. 2. v. 8. *Gratiâ estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei donum est: Non ex operibus, ut ne quis glorietur.* Tit. 3. v. 5. *Non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam salvos fecit.* Ubi verò hîc manet relatio illa Pontificia inter mercedem & meritum? Salus æterna ut merces dabitur, neque tamen ex operibus vel meritis. Quare positâ mercede non statim præsupponitur meritum, ideoque salus sempiterna, cùm merces dicitur, non debita, sed gratuita debet intelligi.

5. Quia vita æterna nuncupatur *χάρισμα, vel donum gratuitum* Rom. 6. v. ult. Si donum est, merces debita non est; & si ex gratia datur, ex operibus non datur *Rom. 11. v. 6.* Alibi dicitur hæreditas, ut *Coloss. 3. 24.* Quod autē per hæreditatem nobis obtingit, hoc non ex merito, sed ob solam *υἱοθεσίαν* provenit.

Proinde si vita æterna merces dicitur, ita exponi debet, ut simul verè nuncupari queat gratuitum Dei donum & hæreditas. Atqui hoc fieri nequit, si mercedem interpreteris de compensatione operibus debita, secundum adæquatam proportionem. Sic enim implicaretur contradictio, cùm merces debita dono gratuito sit opposita. Quare hinc sequitur, quòd vita æterna merces sit merè indebita, & ex sola Dei misericordia profecta.

Cur vita æterna merces dicatur?

Porrò autem *duas* potissimùm causas assignare possumus, cur gratuitum salutis donum simul merces indigitetur.

1. Ob consecutionem.

1. *Ob consecutionem*, quia omne bonum, quod insequitur labores, merces dicato sensu nominari solet merces, licèt detur ex mera gratia. Sic ampliùs hæreditas vocari potest merces filialis obedientiæ & industriæ, neque tamen ex merito aut propter labores datur, cùm alias servi, quia plus laborant, plus hæreditare deberent, sed tantùm ob filiationem, juxta illud. *Nato filio, nata portio.*

2. Ob promissionem.

2. *Ob promissionem.* Quoniam enim Deus pollicetur in verbo, se benè operantibus daturum esse vitam æternam, hinc quasi debitor noster redditur, cùm omne promissum cadat in debitum: unde fit, ut & ipsi saluti mercedis nomen ob pollicitationem imponatur. Declarari

rari hoc poteſt exemplo aliquo. *Ut, ſi herus ſervo* [illegible] cum omni opera ſua domini eſt, ex liberalitate polli[illegible] ſi ſtrenuum ſeſe ac fidelem exhibuerit, donum certè [illegible] merces eſt, ob promiſſionem tamẽ appellatur mer[illegible]es: Ita & ſervi emptitii ſumꝰ Salvatoris noſtri, vita æterna pr[illegible] ſpectu merces dicitur, non certè debita, ſed merè gratuita [illegible] remiſſionem datur, ex merito operum non orietur. Atq[illegible] *Auguſt.* t. 10. ſerm. 16 de verb. Apoſt. col. 339. *Deus debitor* [illegible] *non aliquid à nobis accipiendo, ſed quod ei placuit, prom*[illegible] 8. oper. in Pſ. 32. col. 211. *Fidelis Deus eſt, exhibens quod* [illegible] *Tentamus fideliſſimum debitorem, quia tenemus miſericord*[illegible] *miſſorem. Neq; enim aliquid ei commodavimus, aut mu*[illegible] *vimus, ut teneamus eum debitorem: cum ab illo habeamus, q*[illegible] *offerimus, & ex illo ſit, quicquid boni ſumus.* Et col. ſeq. *T*[illegible] *debitorem. Unde debitorem? quia promiſſor eſt.* Et tom. [illegible] verbis Domini, col. 124. *Non debendo, ſed promittend*[illegible] *Deus fecit*, id eſt, *non mutuò accipiendo.*

Quod ipſum adeò verum eſt, ut hoc fateri coactus fuer[illegible] *nus*, qui in Antidot. Evang. ſuper Matth. c. 5. p. 45. ita ſcribit: *Eſt q*[illegible] *promiſſio Dei gratuita, promiſſione autem ſemel facta, retributio non gratuita ſed debita, non quia Deus nobis aliquid debet, ſed quia e*[illegible] *gratuitò promiſit, debitor factus eſt, & ſeipſũ negare non poteſt.* [illegible] verbis apertè ſequitur, falſum eſſe *Bellarm.* pronunciatum, l. 5. [illegible] c. 3. *Scripturam diſertis verbis dicere, hanc mercedem dari oper*[illegible] *ſoli promiſſioni.* Contradictionem illa habeat manifeſtam: *Deu*[illegible] *nihil debere*, uti verè ſcribit *Stapletonus*: Et *Deum dare merced*[illegible] *tam operibus noſtris*, quod affirmat *Bellarminus*. Hæc nimiru[illegible] guis illa & toties jactata Romanenſium concordia!

QUÆSTIO XXXIII.

Mereri & meritum quid ſignificet?

Bona opera non dicuntur merita.

VOx merendi & meriti ad bona hominum opera in Scriptur[illegible] commodata non reperitur. Bellarminus lib. 5. *de Juſtifi*[illegible] c. 2. profert teſtimonia.

Object. ex Ecclef 16.

Primum ex c. 16. Eccleſiaſt. v. 15. *Omnis miſericordia faciet unicuiq; ſecundum meritum operum ſuorum.*

Sed vitium eſt in vulgatâ verſione. Græcus textus ſic h[illegible]he[illegible] ἐλεημοσύνῃ ποίησον τόπον, ἕκαστος γὰρ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ εὑρήσει, h. e. *[illegible] eleemoſynæ fac locum. Unusquiſq; enim ſecundum opera* [illegible]

... dicitur, secundum meritum operum. Excipit Bell. illud κατὰ τὰ ἔργα ... secundum meritum operum. *Quid enim est*, inquit, *reddere ... secundum opera, nisi reddere, sicut opera merentur?* Verum non sunt hæc ... pellentia: eò quòd bona opera sint quidem mensura, *secundum* ... judicabimur, sed nō causa meritoria, *propter* quam salvabimur. ... enim Augustinus tom. 3. oper. in Enchirid. ad Laurent. c 99. col. ... Bas. *Nec liberatus habet de suis meritis gloriari, nec damnatus ... de suis meritis conqueri.* Si ergo de operibus *malis* sermo est, tum ... *secundum opera*, involvit meritum: sin *de bonis*, tantum nor- ... mensura & nota, secundum quam judicium instituetur, cujus dis- ... rationes alibi proferuntur.

Secundum ex Hebr. 13. v. 16. *Beneficentiæ & communionis nolite ... Talibus enim hostiis promeretur Deus.* Ex Hebr. 13. v. 16.

Verum & hæc versio non minus impropria, quàm barbara est. Nam ... apud Latinos usurpatur activè tantum, non passivè. In Græ- ... verbum εὐαρεστεῖται, quod placere significat non promereri. ... glossa ordinaria ipsa sic exponit: *Beneficentiâ placetur Deo.* Ex- ... & verbum istud Hebr. 11. v. 6. *Sine fide impossibile est εὐαρεστῆσαι*, hoc est, *placere Deo*, non promereri Deum. Sensus igitur *Hebr. 13.* hic ... *Beneficentia & eleemosyna sunt spirituales hostiæ Deo acceptissimæ, ... etiam gratuita liberalitate compensare dignatur.* Quid verò hoc ad merita bonorum operum?

Bellarminus tamen, ut meriti vocem & rem in Scripturis haberi doceat, duo reponit.

1. Latinè illum propriissimè mereri aliquid, qui rem alteri gratam fa- ... Cùm ergo beneficentia Deo sit accepta, rectè meritum vocabitur.

Resp. Hoc argumento nihil minus probatur, quàm meriti nomen. Neq; enim omnis res accepta, est statim meritoria. Per obedientiam & ... debitam subditi magistratibus, liberi parentibus, discipuli præceptoribus rem gratam faciunt, nec tamen ob id ex condigno ali- ... merentur. Antecedens igitur tum demum est verum, cùm æqua- lis æquali vel inferiori præstat officia civiliter indebita: sed fallit, si ad officia inferiorum debita, superioribus applicetur. Tales verò sunt eleemosynæ, ideoque placent Deo, non ut merita, sed ut pars obedien- tiæ; quas remunerat ex gratiâ, non compensat ex debito.

2. Verbum εὐαρεστεῖται conjunctum cum vocabulo hostiarum, simul innuere, quod Deus placetur & inducatur ad benefaciendum iis, qui benè ... Rectè igitur bona opera dici meritoria.

 Resp.

Resp. Non omnis hostia delectans Deum, est placa[illegible]toria. Talis enim in Novo Testamento est unica Christi [illegible] circa cùm eleemosynæ vocantur hostia Deo placen[illegible], in gene[illegible] hoc dicitur, secundùm quem obedientia, gratiarum actio & opus bonum hostia placens sine involutione merit[illegible] p[illegible]tur..

Ita ergo vidimus, neq; vocem neq; rem merendi aut me[illegible] operibus accommodati ex Scriptura deduci posse. De n[illegible] operibus usurpatum legitur *Deut.7.v.10.* (ubi in vulg[illegible] ne, non tamen in Hebræo.) *Judic.20.v.10. 2.Chronic.19.v.[illegible] Jo[illegible] 11.v.6. Esth.16. v.18. Hebr.10. v.29.* Sed nullibi bonis operibus t[illegible] quæ Deus quidem remunerat per suam gratuitam liberalitat[illegible] non ob illorum dignitatem.

Porrò autem diffiteri non possumus, *Patres* liberius e[illegible] & titulum meriti bonis operibus frequentius attrib[illegible] longè alio, quàm Papistico. Quòd enim opera ex condig[illegible] mereri non statuerint, aphorismi & sententiæ ipsorum ab[illegible] probant. Scribunt enim

Aphorismi Patrum de justificatione.

1. Gratiam & merita esse opposita.

1. *Gratiam & merita esse opposita.* Quia igitur salvamur pr[illegible] gratiam Dei, Ergò non propter merita operum. Augustinus t[illegible] per. lib. de naturâ & gratia contra Pelagianos, col 7[illegible] *Chr[illegible] ne quâ nec infantes, nec ætate grandes salvi fieri possunt, non [illegible] ditur, sed gratis datur propter quod gratia nominatur.* Gregori[illegible] 9. Moral. cap. 11. *Etsi ad opus virtutis excrevero, ad vitam non e[illegible] sed ex veniâ convalesco.*

2: Solo Christi merito nos justificari.

2. *Solò Christi merito nos justificari.* Ambrosius tom. 2 oper. 1. de Vocat. gent. cap. 5. *Vilesceret redemptio sanguinis Christi, [illegible] cordiæ Dei humanorum operum prærogativa succumberet, si [illegible] quæ fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, ut non m[illegible] gientis, sed merces esset operantis.* Prosper. lib. de ingratis.

Nam meritum ad mortem subeundam sufficit unum,
Ad vitam, nisi quod donârit gratia, nullum.

3. Ex sola fide nos justificari.

3. *Ex sola fide sine operibus justitiam obtingere.* Ambrosius [illegible] per. Commentario in epist. ad Rom. c. 3. *Nihil operantes, n[illegible] dentes, solâ fide justificati sunt, dono Dei.* Et tom. 2. oper. lib. 1. de V[illegible] gent. c. 5. *Agnoscas, nullâ posse tam præclara opera existere, qu[illegible] quod gratis tribuitur, per retributionis judicium debeatur*

[illegible]

De terminis Latin.

4. *Gratis salutem conferri.* Augustinus tom. 10. de verbis Apost.
...m.15. col.330. *Nihil in eis invenis, unde salves, & tamen salvas. Gratis*
...*gratis salvas. Omnia merita pracedis, ut dona tua consequantur me-*
...*tua. Prorsus gratis das, gratis salvas, qui nihil invenis, unde salves, &*
multum invenis, unde damnes.

4. Gratis salutem conferri.

5. *Opera nostra malis permixta & imperfecta esse.* Gregorius M.
...b.9. Moral. cap. 2. *Sanctus vir, quia omne virtutis nostræ meritum esse*
...*conspicit, si ab interno arbitrio districtè judicetur, rectè subjungit;*
si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei unum pro mille.
Augustin. tom. 2. epist. 29 col. 116. *Quamdiu virtus augeri potest, profe-*
...*d, quod minus est, quàm debet, ex vitio est. Ex quo vitio non est ju-*
...*in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Ex quo vitio non justificabi-*
...*in conspectu Dei omnis vivens.*

5. Opera nostra imperfecta esse.

6. *Vitam æternam mercedem esse, sed gratuitam.* Hilarius comm.
In Matt. can. 20 fol. 306. edit. Basil. an. 1570. *Merces quidem ex dono nulla*
est, quia debetur ex opere: sed GRATUITAM Deus omnibus ex fidei justi-
fi... one donavit. Augustinus tom. 10. oper. lib. homil. 50. hom. 14. col.
444. *Si debita redderentur, supplicium redderetur.* Et col. sequent. *Cum*
ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat, nisi dona sua.

6. Vitam æternam esse mercedem gratuitam.

Ex his ergo omnibus luculenter apparet, Patres vocem meriti &
mer... adhibuisse quidem, sed ita exposuisse, ut opera nihil merean-
...r, & salus divinæ gratiæ in solidum tribuatur. Neq; potest salvâ ve-
...rate aliter statui. Meriti enim propriè dicti quinq; conditiones vul-
gò numerantur. 1. Ut *non sit debitum.* 2 Ut sit *tantùm nostrum.* 3. Ut sit
è nostro. 4. Ut sit *mercede dignum.* 5. Ut *proportione superet*, aut saltem
æquet mercedem. At verò bonis operibus requisita hæc omnia desunt.
Nam 1. debita sunt. 2. Non nostra, sed Dei dona. 3. Non è nostris viri-
bus, sed ex gratia Dei profecta. 4. Nec propter se compensatione di-
gna. 5. Neque ulla inter nos Deique visionem beatam est propor-
tio. Nihil enim, imò minus quàm nihil sumus cum Deo collati.

Conditiones meriti propriè dicti.

Quæ omnia cùm ita sint, non immeritò quæritur. *Quonam*
sensu & quanam occasione merendi meritiq; vocem tàm crebro usurpa-
verint Patres? Ubi sciendum, quòd declinante Latinæ linguæ puri-
tate, circa 200. annum Domini valdè frequens cœpit esse scriptoribus
etiam Ethnicis Verbum merendi in ea significatione, prout simplici-
ter indicat aliquid consequi, sive gratis, sive ex debito. Unde factum,
ut omnia officia pietatis & humanitatis, quæ gratis compensantur,

Mereri idem quandoq; est, quod consequi impetrare.

καταχρηστικῶς appellata sint *merita*. Potest verò [illegible] generali [illegible] variis exemplis demonstrari.

In versione vulgata duo habentur. *Alterū* est G[en]. 4 [illegible] *est iniquitas mea, quàm ut veniam merear*, id est, consequar. [illegible] enim peccatorum ex condigno nullus hominum mereri [illegible] *rum* Josuæ 11. v. 20. *Domini sententia fuerat, ut indurarentur* [illegible] *rerentur ullam clementiam*, hoc est, non impetrarent aut [illegible] *tur*.

In scriptis Patrum multa passim exempla occurrunt [illegible] in collatione *Carthaginensi*, ætate Augustini, frequens [illegible] significatu. Cognit. 3. artic. 16. ait Emeritus Donatista [illegible] *vit? Quis legem meruit? Quis judicium postulavit?* innuens [illegible] *doxi collationis legem ab Imperatore obtinuissent, suum* [illegible] *nem aperire*. Et rursum: *Ut omittamus, quantus sanguis Ch[ristianorum]* *fusus sit per Leontium, Ursatium, Macarium, Paulum, &* [illegible] *executores, quos in Sanctorum necem à principibus* [illegible] est, impetrârunt. Ambrosius tom. 4. oper. lib. 10. in Lucam cap. [illegible] *aqua, quæ Sacramentum Christi esse meruisti, quæ lavas omnia*, [illegible]

Eodem sensu in Orationibus Ecclesiæ Romanæ usurpatum verbum crebrò reperitur. Dominica 2. Adventus ita precatur [illegible] *cede nobis, ut sicut Jesum Christum per Virginis partum in form[a]* *corporis meruimus habere participem, & in regno gratiæ mer[eamur]* *ejus consortes*. Ecquis verò affirmaret, quenquam virginis p[artum] Christi incarnationem suis operibus mereri potuisse? Octav[a] [illegible] tatis: *Tribue quæsumus, ut virginem pro nobis intercedere sent[iamus]* [illegible] *quam meruimus*, (id est, ex gratia obtinuimus) *authorem vitæ* [illegible] Hinc quædam Collectæ pro meruimus, aut mereamur, hab[e]mus, *consequamur*, & similia; quod Cassander ipse sic intelligi [illegible] esse confitetur, in *hymnis Ecclesiasticis*.

Præterea, quàm generaliter merendi verbum olim [illegible] patet ex Latinis versionibus Græcorum Patrum. Dionys[ius] cap. [illegible] clesiast. Hier. ait: *Donavit illis divinâ benignitate, divinitatu par[ticipes]* *fieri*, ἐδωρήσατο, inquit, quæ vox meram gratiam significat. [illegible] verò sic reddidit: *qui divinitatis participationem promererentur.* [illegible] cap. 2. par. 2. *Rogat baptizandus* θεῦ καὶ τῶν θείων τυχεῖν. *Dei & divi[no]rum particeps fieri*. Interpres: *Ut DEO diviniśq; mysteriis fruu[n]atur*.

... lib. 8. de demonstrat. Evangelicâ, fol. 396. Edit. Basil. An- *nis Latin.*
... *Petrus admirans τοὺς ἀμφὶ κορνήλιον ξ ἁγίου πνεύματ⊕ ἠξι-*
... *eos qui ex familia Cornelii sancto Spiritu digni habiti fuerant*,
... era nempè Dei misericordia. Interpres: *Qui sanctum Spiritum ac-*
... *meruerant.*

Adde, quòd in profanis etiam authoribus vox meriti pro gratu- ... o sæpius accipiatur. *Cicero* epist. 1. lib. 1. scribit Lentu- ... *Tanta magnitudo est tuorum erga me meritorum* &c. Lib. 11. epist. ... Bruto: *Magno præterea beneficio ejus, magnoq; merito sum* ... *Sic Plancus Ciceroni: Quid enim pro maximis tuis ac penè* ... *in me meritis præstare amplius possim?* Sic 5. Æneid. *Meri-* ... *immemor unquam.*

Ex his ergò omnibus merendi meritique ambiguitatem satis ... putamus. Meritum enim sumitur 1. *strictè*, pro labo- ... aut officiis ex condigno aliquid merentibus. 2. *latè*, pro ali- ... beneficio & dono, quod gratis consequimur. Sic mereri, *vel* ... pretium debitum ex condigno acquirere, *vel* aliquod donum ... consequi & obtinere. Posteriori tantùm sensu, non priori Patres dicunt, quòd vitam æternam mereamur, hoc est, ex gratià ... consequamur, & quòd salus sit meritum operum, hoc est, gratu- ... donum, quò DEUS ex merâ liberalitate opera nostra se remune- ... aturum esse promisit.

Meritum sumitur 1. Strictè. 2. Latè.

QUÆSTIO XXXIV. ET ULT.

Jejunare quid denotet?

Ad T. 4. lib. 2. de Bonis operibus in partis.

Vox jejunii accipitur *partim* figuratè, *partim* propriè.

Figurata significatio est triplex.

1 *Synechdochica*, cùm totam pœnitentiam vel certè ipsam contritionem denotat, ut Levit. 23. vers. 27. *Jejunabitis vel affligetis a-nimas vestras in die expiationum.* Sic cùm Daniel *cap. 9. vers. 3. & cap. 10. vers. 23.* dicit, se jejunasse, non modò externam abstinentiam, sed potiùs internam cordis pœnitentiam & contritionem intelli-...

Jejunium Synechdochicum.

2. *Catachrestica*, cùm crucem, omnesq; calamitates piorum significat, quo sensu vox hæc posita videtur Matt. 9. v. 10. *Cùm auferetur ... sponsus, tunc jejunabunt*, h. e. tum satis habebunt, quod lugeant

& tristentur. Ad hanc Catachresin & illud reduci potest ... junare dicitur, quando vel propter cibi penuriam ... tur inediam pati, vel ratione valetudinis non potest cibum ... quod ipsum proprio vocabulo appellatur λιμὸς vel fames ... 27. & ἀσιτία vel esuries, *Act. 27. v. 33.*

Allegoricum. 3. *Allegorica,* cum sumitur pro vitæ innocentia & ... stinentia, quo sensu Plutarchus dixit, νηστεύειν κακότητος. E... ptio in scriptis Patrum frequens est, Origenes tom. ... 10 in Levit. cap. 16. fol. 159. Edit. Basil. Anno 1571. *Vis tibi ... le te oporteat jejunare jejunium? Jejuna ab omni peccato ... actibus. Tale jejunium Deo placet.* Basilius tom. 1. oper. homil. ... nio fol. 316. Edit. Basil. Anno 1565. *Verum jejunium, ma... tio.* Augustinus tom. 9. tract. 17. in Evangel. Johan. de cap. 5 ... *junium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & ... luptatibus seculi quod est perfectum jejunium.* De hoc ... Dominus Esa. 58. v. 6. 7. *Nonnè hoc est magis jejunium, ... vere colligationes impietatis?* &c.

De his autem acceptionibus figuratis non quærimus, sed ... propriè significet, attendimus.

Propriè dictum. Quod tribus modis exercetur. Est autem secundum generalem propriamque accept... hil aliud, quàm *abstinentia à cibo potuque voluntaria,* quæ tribus ... mum modis exerceri potest.

1. *Cùm* talis moderatio in victu adhibetur, ne vel corpora ... rentur, vel corda graventur, quæ virtus propriè vocatur *temp... & sobrietas.* Huc respexit *Isidorus,* quando lib. 6. Etym. cap. 19 ... *junium est parsimonia victus, abstinentiaque ciborum, cui nomen ... tum ex quadam parte visterum tenui semper & vacuo: quod ... num vocatur.* Ubi rectè quidem jejunium in genere descr... tamen commodam Etymologiam tradit. Non enim je... testino jejuno, sed hoc potius ab illo suam denomina... cepisse videtur. Jejunium autem istud à nonnullis vocatur *Ph... cum,* vel *morale,* cùm & Philosophi de illo in disciplina moru doce...

2. *Quando* non in totum, vel à prandio, vel à cœna ... aliquid tamen attrahimus, tùm in quantitate, tùm in qualitate ... vel non tàm multum, vel non tàm delicatum cibum, quantus & q... etiam salvâ temperantiâ capi posset, assumimus. Huc spectat exem... *Danielis,* qui cap. 10. v. 3. de se ait, *Panis delicatus & vinum, & ... introierunt in os meum.*

... de quis in totum vel à prandio, vel à cœna abstinet, id *De termi-*
... mè est jejunare. Exempla leguntur *Judic.20.v.26.2.Reg.* *nis Latin.*
... *&* ... *p.3.v.35. Act.10.v.30.*

... ita præsuppositis, nunc istud in controversiã venit, *An je-* *An jeju-*
Papisticum verè propriéq; dici queat jejunium? Consistit autem *nium Pa-*
... in omnimoda abstinentia, nec in cibo parciori, & austeriori, *pisticum*
... um in delectu ciborum. Concedit enim Papa jejunanti- *propriè*
... um, pisces & alias delitias, modò abstineant à carnibus, ovis, *dici queat*
... quis ergo vel maximè ventrem distendat piscibus, & lau- *jejunium?*
... vivat, attamen si esum carnium intermittat, jejunasse dicitur in *N.*
... u.

... autem hic adponam argumenta Nostratium, quibus illud
... m, vel potius carnisprivium fortissimè refutatur, ut quòd sit
... um merè humanum, & frustraneum, *Matth.15.v.9.* doctrina
... iorum *1.Tim.4 v.1.2 3.* Simoniacum, hypocriticum, Christique
... o non parum detrahat, cùm opinionem cultus & satisfactionis
... xatu habeat: sed hoc tantùm urgebo, quòd secundum proprieta-
... nihil minus sit, quam jejunium.

Dicitur *hoc* apud Græcos *νηστεία*, à *νὴ* particula privante, & vel *νηστεία un-*
... *ἐσθίειν*, quod est comedere, unde *νηστεία* Latinè vertitur inedia; *de dicta.*
... *ἰσχύω*, quod est validum & firmum esse. Quia enim per je-
... corporis robur imminuitur, hinc *νηστεία* indigitatur. Hebræi *Hebræum*
... vocant צום a radice צמם quæ significat exugere, emulgere, quia צום
per jejunium vires corporis exhauriuntur. Alii vertunt per præcidere,
... en'u usurpatur *Deut.21.v.12.* quando mulieri captivæ, quam do-
... us vult in uxorem ducere, præciduntur ungues & ad operas libe-
rales aptantur. Ita צום jejunare, est cibum præcidere, ut homo a-
... s reddatur ad obsequium in exercitiis spiritualibus. Aliquando
describitur per verbum עָנָה vel etiam נָגַה quod molestiam, af-
flictionem & tristitiam denotat, à qua posteriori voce Latinum jejunii
vocabulum ob literarum cognationem deductum censet *Flacius* part.
1. Clavis tract.6 p.306.

Et certum est, quòd Scriptura jejunium semper describat per af-
flictionem & humiliationem animæ, *Levit. 16. vers. 31. 3. Reg. 21. vers. 5.*
Dan.10.vers.12. Joel.2.v.15. Judith.4.vers.9. Qui enim jejunabant, non
tantùm cibo & potu abstinebant, sed simul alias etiam licitas sive deli-
tias, sive delectationes, vel commoditates, quibus corpus foveri &

Dd refo-

refocillari solet, intermittebat, & habitus gestusq; ...

Neq; vel ex Scriptura, vel ex probatis authoribus ... ferri potest, ubi jejunare is dicatur, qui à carne abst... & ... ingurgitat, quemadmodū in Papatu fieri consue... Ven... terræ & arborū fructibus, vino, ficerâ & simili... adeò ... tum in die abliguriunt, ut ad digerendā ingluviē vix suf... ficiat. Et hoc ipsis est jejunare, carnemq; subigere, ... vivat, qui piscibus benè conditis, & fructibus lautè ... quàm qui carne fumo duratâ, arido caseo vel ranc... Sic ergo jejunant, ut ventré semper repletum habeant ... stinent, sed alias lautitias adhibent: subactionem libidin... & nihil minus quàm libidinem fugiunt. Verè hoc est ... nium, adeoq; nihil aliud, quam σιδηρόξυλον, quod & ... *gust.* tom. 10. serm. 157. de tempore col. 949. ità scribens: *Sunt ... servatores quadragesima delitiosi potius, quàm religiosi, ex ... suavitates magis, quàm veteres concupiscentias cast... copiosisq; apparatibus fructuum diversorum quorum ... pores superare contendunt, Vasa in quibus cocta sunt carnes, ... munda formidant, & in carne sua, ventris & gutturis ... midant. Jejunant, non ut solitam temperando minuant edaci... ut immoderatā differendo augeant aviditatem. Nam ubi tem... advenerit, opimis mensis tanquam pecora præ opibus irruūt, ... tendunt: artificiosis & peregrinis condimentorum diversitat... capiunt manducando, quantum digerere non sufficiunt jejuna...*

CAPUT SECUNDUM.

Ad Tom. 1. Contr. 2. de Christo.

In quo vocabula quædam Græca exponuntur.

QUÆSTIO I.

An ὑπόστασις, cùm personam Trinitatis notat, vocabulum sit ...

Controversia potissimùm est de loco *Hebr. 1. v. 3.* quippe ... lo ὑποστάσεως vox ad Deum habetur applicata, & dici... Filius sit ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσ... est, Dei Patris. Quæritur ergò, quid ὑπόστασις in textu isto sig... num *essentiam*, an verò *personam*?

Opinio Papicolarū.

Papicolæ pleriq; exponunt de substantia vel essentia, ne... possunt, cùm ita verterit vulgatus interpres, à quo recedere est ... ma Concilii Tridentini incurrere. Sic enim habet ille: *Cum ... gloria & figura substantia ejus.* Neque diffitemur Patres quos...

... ὑποστάσεως vocem, in quorum numero est *Epiphanius* lib. *nib. Grac.*
... hæresi 69. fol. 259. Edit. Basil. Lat. Anno 78. quos sequens *Che-*
... part. 1. L. C. loco de Deo in specie cap. 2. mihi f. 41. b. edit.
... quarto, anno 1594. de dicto isto Apostoli scribit: *Quod*
... *Ecclesia usitate οὐσίας vocamus, ibi ὑπόστασις appellatur.* Et inde
... *vocabula ista non esse ex phrasi Scripturæ, sed communi lo-*
... *in usu desumta.*

Patres verò & Theologi alii existimant, per ὑπόστασιν ibi non es- *Aliorum*
... sed *personam* denotari, quos inter est *Chrysostomus, Theodore-* *Patrum.*
... *lactus, Oecumenius.*

... sanè interpretatio istius dicti difficilis est, & undiquaque du- *Argumen-*
... Sic enim quis argumentari potest: In omni charactere & imagine *ta in utrã-*
... requiruntur. 1. *Convenientia*, 2. *Differentia*. Quæ enim per omnia *que partẽ.*
... sunt, idem sunt: quæ per omnia differunt, diversa non similia
... Quo præsupposito, videtur, quòd Filius nec secundum οὐσίαν, nec
secundum ὑπόστασιν imago Patris dici queat commodè. Non *respectu*
... quia secundum hanc Pater & Filius unum sunt: Non enim es-
... Filii est similis essentiæ Patris, sed est illa ipsa.

Non *respectu* ὑποστάσεως, quia secundum hanc Filius à Patre per omnia differt. In quo ergo imaginis ratio est quærenda?

Porrò, *quòd Filius sit imago Patris respectu essentiæ, non personæ* ... is argumentis confirmari potest.

1. Omnis imago notat similitudinem & conformitatem cum ea re, cujus est imago. Atqui in personali relatione Filius non est Patri similis, sed ab eo potius distinctus, ut genitus à gignente. Quare in personali relatione non consistit ratio imaginis, sed in essentia divina.

2. Ratio imaginis, ut omnes fatentur, in eo est sita: quia, ut pater est æternus, omnipotens, &c. ita etiam filius est æternus, omnipotens, &c. Jam æternitas & omnipotentia est Dei essentia, non relatio hypostatica. Ergo imago fundatur in essentia, & non in relatione personali.

3. Filius dicitur imago patris essentialis, naturalis, substantialis. Ubi personalis imago dicatur, vix apud probatos authores reperitur. Quare fundamentum imaginis est natura, non personalis proprietas.

4. Filius dicitur & est imago Patris, quia in Filio gloria patris splendet, Filius in se totam essentiam & substantiam Patris exprimit, in Filio videmus Patrem, à Patre omnia Filius facit, Patris mentem & consilium nobis exprimit, talis Pater est, qualem Filius nobis

annunciat, &c. quæ omnia spectant non ad n... tionem h... sed ad naturam divinam.

5. Afferri potest clarissima sententia *Conc... Eph...* Synodica ad Nestorium: *Propter unam eandemq; sub... imago & character splendor gloriæ ejus*, (Patris) *existens*. Cy... 2.lib.5.Dial.de Trinit.col.324.edit. Basil. Anno 1546 *Filius e... similitudo exacta substantiæ Dei ac Patris*. Nervosè *N... ian...* 1.operum,orat.5. de Filio fol.164. edit. Basil. Anno 157. *Con...* inquit, *& facilis demonstratio naturæ Patris est Filius*. Et ... 165. *Filius dicitur imago, tanquam ejusdem essentiæ cum Pa..., qu... Filius à Patre fit, non Pater à Filio.*

Argumenta hæc vide *Tom.3.disp.Gies.* disp.4. th.58 p. 76 ...

Tandem, *quòd ὑπόστασις personam significet*, *non essent...* probatur.

1. Ratione cujus inter Patrem & Filium est mera ide... dum illud Filius non est imago Patris, quippe quæ a... am requirit. At ratione οὐσίας inter Patrem & Filium est me... Quare secundum οὐσίαν Filius non est imago Patris.

2. λόγος est illius imago, cujus est Filius. At ver... non ... sed Personæ Patris est Filius, siquidem persona generat ... Ergo & personæ imago est, non essentiæ.

Et hæc sunt argumenta illa, quæ positam quæsti... dunt dubiam, ut quid statuendum sit, difficulter appareat. ... licunque tamen decisione tres conclusiones forma...

Deciditur quæstio trib9 conclusionib9. Prim.

I.

Filius non absurdè imago Patris dicitur secund... essentiam.

Est enim hæc communis vox Patrum, totius Eccl... & usu comprobata. Neq; unitas essentiæ tollit rationem ... stinguendum enim est inter similitudinem *Accidentalem & s... lem. Ibi* requiritur distinctio realis, *hic* sufficit modalis. Q... am una sit Patris & Filii essentia, diverso tamen modo habetur. N... Patre est ἀγεννήτως, in Filio γεννητῶς. Quocirca datur quidem ... re, sed diversitas in modo. Est quidem Filius cum Patre unum, ... tiam illimitatè sumas: est tamen imago essentiæ Patris, si l... cipias. Quare cùm Filius imago οὐσίας paternæ dicitur, h... Quam essentiam Pater habet à seipso, eam Filius accepit à Pa... substantialis imago Patris appellatur.

II.

Sano etiam sensu Filius est imago personæ Patris.

Quod ut intelligatur, sciendum, personæ vocem *dupliciter* sumi: *Persona vox dupliciter sumitur.* [illegible] *materialiter & concretè*, pro persona essentiam habente. 2. *Formaliter* [illegible] *pro* [illegible], pro persona νοητῶς quadam distincta ab essentia, ut fermè [illegible] quod personalitas. *Priori* sensu Filius rectè dicitur imago per[illegible] Patris. Nam Pater est persona, ideoq; cùm Filius ab omnibus vo[illegible] imago Patris, cur non diceretur imago personæ Patris? Neque [illegible] Pater & persona Patris materialiter sumta, differunt. Est ergo [illegible] per appositionem dictum: *Filius est imago hypostaseως Patris*, i.e. [illegible] *primæ, quæ est Pater. Posteriori* autem sensu Filius non est ima[illegible] personæ. Ipsa enim ratio imaginis non consistit in personalitate, se[illegible] cundum quam Pater & Filius differunt, sed in essentia, secundum quam [illegible] conveniunt. Declarabo, si possum, luculentius: Similitudo est [illegible] quædam relatio. Concurrunt igitur tria: 1. *Relatum*, quod est Filius in [illegible] nostro exemplo. 2. *Terminus*, vel correlatū, quod est Pater. 3. *Ratio formalis*, in quâ fundatur similitudo. Jam igitur si quæras de *termino* vel [illegible], cuinam assimiletur Filius? Parata est responsio, quòd Patri [illegible] personæ Patris materialiter acceptæ. Si quæras de *ratione formali*, [illegible] propter quam Filius Patri assimiletur, ea certè non est persona præcisè [illegible] seu personalitas, sed tantùm essentia, quam habent unam & eandem. non secus atq; cum homo homini similis dicitur, unitas essentiæ, non distinctio individualis attenditur. Et hoc unum si teneatur, Theologi nostri facilè conciliabuntur. Qui enim negant Filium esse imaginem personæ, respiciunt formale similitudinis, quod tantum est essentia: qui verò istud affirmant, respiciunt materiale, & correlatum, quod verè est persona Patris, non essentia. Relatio enim & similitudo [illegible] inter essentiam, quæ una est, sed inter personam Patris & personam Filii fertur, ideoq; filius personæ Patris rectè similis dicitur, mediante illa unâ essentiâ.

III. *Tertia.*

Vocabulum ὑποστάσεως Heb. 1. rectè exponitur de persona.

Cum enim Græci accuratè distinguant inter οὐσίας & ὑποστάσεως vocabulum, unde probabitur, Apostolum discrimen istud sustulisse, vocesq; distinctas de industria confudisse? Scopus insuper ipse hoc luculenter evincit. Apostolus Christum vocat characterem. At cujus? Vides de correlato quæri, non fundamento. Et respondet

ὑποστάσεως αὐτ͂, h. e. personæ Patris. Sensus ergo [illegible] emergit. *Filius est splendor gloriæ paternæ, imò chara*[illegible] *sonæ Trinitatis primæ, nimirum Patris.* In quo a[illegible] consistat, non quidem expressè scribitur, facil[illegible] tamen [illegible] quòd non sita sit in distinctione personali, q[u]â differunt [illegible] te essentiali, quâ conveniunt. Sicut igitur *Col. 1. v. 5.* Fi[illegible] invisibilis appellatur, ita hîc imago hypostaseως Patris. [illegible] sona, cui est similis, non res, per quam est similis, d[illegible] licèt & ista simul tacitò involvatur.

Ex quo sequitur, non carere vitio versionem vulga[illegible] σιν reddit per *substantiam*, non personam. Vidit hoc [illegible] ideoq; nihil veritus Tridentinum Anathema *lib. 2. de Christo* [illegible] *379. B.* ita disserit: *Nomine hypostaseως licèt aliqui intellexeru*[illegible] *am, tamen rectius alii accipiunt personam paternam.* Eandem [illegible] onem retinet *Franciscus Ribera* Jesuwita, super cap. 1. ad He[illegible] p. 59. *Hypostasis*, inquit, *individuum ostendit, ceu Patrem F*[illegible] *tum Sanctum, Petrum, Paulum. Atque hoc modo nun*[illegible] *accepi*[illegible] *stolus.*

Quæ omnia cùm ita se habeant, vocabulum hypostaseως, q[illegible] do personam Trinitatis significat, non prorsus ἄγραφον me[illegible] siasticum, sed simul ἔγγραφον & Biblicum, in Epistola ad H[illegible] datum, & à S. Patribus rectè, nec sine authoritate Spiritus Sa[illegible] reticis oppositum esse concludimus.

QUÆSTIO II.

αὐτόθεος quid significet?

BEllarminus *lib. 2. de Christo cap. 19.* taxat eos, qui Filium De[illegible] cant αὐτόθεον. Oritur autem erroris suspicio ex æquivoca[illegible] vocabuli. Nam αὐτόθεος duplicem sensum habet.

αὐτόθεος sensum habet geminum. Opponitur enim 1. *Productioni personali*, notatque DE[illegible] prorsus ἀγέννητον & improductum, qui à nullo est, nec per [illegible] cationem accepit divinam essentiam. Hoc sensu solus Pa[te]r e[st] [αὐ]τόθεος, quia solus ἀγέννητος, & DEUS sine omni principio. 2. [Pro]*ductioni temporali*, si significat DEUM, qui habet ess[illegible] riam increatam sine omni ortu temporis. Hoc sensu & F[ilius &] Spiritus Sanctus est αὐτόθεος. Ipsa enim divina essentia n[on] [e]st aliud, quam αὐτοθεότης, hoc est, divinitas increata, æterna, om[illegible]

[illegible]

[illegible] principium excludens, quæ sibiipsi & per seipsam, [illegible], quod est. Jam verò hæc ipsa essentia numero una [illegible]busque personis in Trinitate communis. Ut igitur Pater [illegible]θεος, quia essentia ejus increata est, nec aliquando cœpit: [illegible]us est αὐτόθεος, respectu essentiæ, cùm illam ipsam habeat, [illegible] Pater.

Deitas consideratur dupliciter.

Atque hoc est, quod alii dicunt, Divinitatem considerari du[illegible]citer: 1. Ratione *sui esse*. 2. Ratione *modi habendi*. Quoad [illegible]*um*, rectè vocatur αὐτοθεότης, quoniam à nullo producta est, [illegible] sensu Filius, cùm verè sit DEUS increatus, ob hoc ipsum me[illegible] appellatur αὐτόθεος. Quoad *modum habendi*, distinctio quæ[illegible]ritur inter personas. Pater enim Deitatem à nullo accepit, [illegible] à Patre, Spiritus Sanctus à Patre & Filio. Habet ergo divini[illegible] Pater per seipsum, Filius & Spiritus Sanctus per communicati[illegible] quo respectu neuter est αὐτόθεος. Solus enim Pater est Deus [illegible] à Deo, sed à nullo. Filius autem est Deus à Deo, nimirum genitus [illegible] Patre.

Summa igitur huc redit, quòd Filius rectè dicatur αὐτόθεος, & per seipsum DEUS, si opponatur productioni temporali, & intel[illegible]gatur essentia, quoad suum esse. Nequit autem vocari αὐτόθεος, [illegible] datur productio personalis, & consideretur essentia, quoad modum habendi.

Brevissimè: Filius est αὐτόθεος respectu essentiæ increatæ; non est αὐτόθεος, in relatione ad Patrem, à quo accepit essentiam. Habet quidem αὐτοθεότητα, sed non à seipso, ideoque non est αὐτόθεος [illegible] ut Pater, sed tantùm respectivè, quatenus productio temporalis excluditur, & increata Deitatis essentia intelligitur. Quod [illegible] consideraſſet Bellarminus, in culpando tàm temerarius, & in [illegible]cando tàm iniquus non fuiſſet.

QUÆSTIO III.

χάσμα quid significet?

REpe[illegible]itur hæc vox *Luc. 16. vers. 26.* ubi Abraham diviti epuloni [illegible] petenti ita respondet inter cætera: ἐπὶ πᾶσι τούτοις [illegible]ξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται. *In his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est.*

Bellarminus *libr. 4. de Christo cap. 11. col. 540. D.* ... intelligit voraginem quandam materialem, & loca... ter locum damnatorum & sinum Abrahæ, cui nihil ... sit: ex quo concludit, animam Abrahami non fuisse ... ferni limbo, eò quòd epulonis Abrahæque anima in ea... licet multum distanto, tum temporis extitisse dican...

Sed errat dupliciter. Sed dupliciter errat; 1. *Chasma in genere falsò dep...* sma propriè hiatus est à χαίνω, hio, & putat Bellarminus ...

Chasma in genere quid notet. istam semper significari talem hiatum, à cujus extremo un... rum nihil solidi sit interjectum. Ast falsò. Nam homini... gua nonne inter duo extrema oris labra intervenit? Sic h... convexus interjectam habet terram: hiatus terræ, aquam & aq... Proinde non sequitur; *Inter Abrahamum & divitem ... hiat... nihil solidi intervenit, & per consequens non fuit alter in cœlo, ... ferno, sed in eadem voragine.* Imò inverti potiꝰ debe... argu... *magnum chasma intervenit, idcirco non fuerunt in eodē lo...* ... enim magnꝰ hiatus sive vorago est, ii non sunt in ead... ratiocinatur *August.* tom. 2. epist. 99. ad Evodium col. 4... Anno 69. *Non utiq;*, ait ibidem, *sinus ille Abrahæ, id est, ... quietis habitatio, aliqua pars inferorum esse credenda ...*

Quid apud Lucā significet. 2. *Chasma in specie falsò ponendo.* Censet enim, pe... *cap. 16.* notari subterraneum quendam & inanem hiatu... bum Patrum & infernum damnatorum.

Sed 1. Talis intelligitur hiatus, qui prohibet transitum D... nim adeò firmatus, ut qui volunt transire, non possunt, ... transmeare. Quid autem obstaret motioni animæ hiatus ... vorago aut chaos oppositum? Certè facillimum fuisset Lazaro ... si per Chasma illud nil nisi spatium inane denotaretur.

2. Infernus ipse, ut alibi probatur, non est locus sub... quî ergo hiatus quidam localis in eo dabitur?

3. Abraham & dives epulo non fuerunt in eodem ... hic e... in cœlo, hic in inferno. Non igitur ejusdem loci interstitium ... Chasma significatur. Vidit quidem Abrahamum epulo, sed ... νοηματικὴν αἴσθησιν, Spiritu vel mente, non oculis, aut cor... dit eum non in eadem voragine constitutū, sed procul & in cœ... stentem.

4. Non tam historia, quàm parabola ibi describitur, mo...

di...

... cum 2. q... it. 22 ad Antiochum, fol. 280. editio. Com. anno ... *r. fo ... omo tom. 4. oper.* in commentariis super 1. cap. ad Galat. ... dit. Basil. Anno 1539. Ex parabolis autem inferre conclusio... riam, est ἄλογον, quia mutato genere prædicationis nihil se... . Et vulgo dici solet: *Theologia parabolica non est argumentativa.* ... ergo ratiuncula Bellarmini, ex parabola ista pro limbo Pa...

... Abrahæ finus, Lazari digitus, aqua refrigerii, & reliquæ ... bolæ partes non propriè secundum literam, sed metapho... & ... itualiter intelliguntur. Quæ igitur ratio sat prægnans dabi... chasma istud exponamus de loco quodam elementari, vel in ... terræ depresso, in quo animæ impiorum crucientur?

Quibus ita præsuppositis, nos per hiatum istum non loci distan... *statum immutabilitatem*, non inanem voraginem, sed *transe in... ... habitatem* notari existimamus. Decretum enim Dei est illud ... ob quod neque piis in infernum, neque impiis in cœlum pa... ... itus. Quia enim sic constituit, ut ex inferno nulla sit liberatio, ... adeò sit, sit qui transmeare volunt, non possint. Expositionem ... sequitur *Augustinus* tomo 4 l. ... q. ... Evangelic. c. 38. col. 352. ... *Abrahamdicit, ad ea ... quibus torquentur impii, ju... ... non posse transire ... quid aliud significat, nisi post hanc ... in carcere* (scilicet inferni) *ut inde non exeant, donec ... novissimum quadrantem, per incommutabilitatem divinæ senten... nullum auxilium misericordiæ posse præberi à justis, etiamsi velint ... ? Clarius adhuc *Euthimius. Hiatum*, ait, *magnum, dicit ... firmissimum Dei præceptum, tanquam ad modum hiatus, pro... ... horum & illorum commixtionem.* Consentiunt *Ambrosius, Chry... ... Beda, Theophylactus* & alii: Imò ex Pontificiis nonnulli à Bel... divortium faciunt, & nobis sese adjungunt. *Sebastianus Bar... ... Tom. 3. Concord. Evangel. l. 4. c. 6. p. 260.* super locum istum ita ... enotatur: *Est sensus Metaphoricus*, Magnum chaos inter nos & vos inte... jectum est, quod aditum obstruit, &c. hoc est, *Statutum à Deo ... nec nobis ad vos, nec vobis ad nos ullus aditus pateat: ideò fieri ne... ... ut ad te Lazarus mittatur.* Similia habet *Cornelius Jansenius* in *Conc. Evangelica*, cum quibus prius transigat Bellarminus, quàm aicam nobis scribat, datamque expositionem rejiciat.

QUÆSTIO IV.

Πέτρ☉ quid significet?

Ad To. 1. Contr. 3. de Pontif. Rom.

Primatus Romani quatuor columnæ.

UNiversa regni Papistici structura *quatuor* columnis ... valdè infirmis. 1. Christum Apostolo Petro universalem ... patum & Dominatum promisisse. 2. Promissum tradi... à Petro Apostolo Romæ usurpatum esse. Et 4. usurpat... continuari per hodiernos Petri successores, nempè Pont... nos. Primam columnam extruere conantur ex isto Christi ... v. 18. Σὺ εἶ πέτρ☉ καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω ... σίαν. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam me...* bus verbis solum Petrum Ecclesiæ Petram tum nomin... stitutum esse autumant. Nam Πέτρε vocabulum, uti con... *larm.* 1. de P. R. cap. 10. non tàm propriè, quam appellative ... ac si dictum esset: *Tu Petre, es* Πέτρ☉ *seu petra, & sup...* &c. Quæ interpretatio quàm sit contorta, quàm ana... cio Christi, & orthodoxæ antiquitati contraria, ... demonstratum est.

Πέτρ☉ lapidem unum, non petram significat.

Hic tantummodo vocem πέτρε considerabimus ... priè lapidem unum, non integram rupem aut petram, ... Bellarminus, significare asserimus. Πέτρα quidem habe... nem utramque, ut denotet tum rupem, tum lapidem vel ... *Hesiodus*, πέτρας ἐν χερσὶν ἔχοντες, quibus verbis indicat, ... rupes illis in manibus fuisse: πέτρε autem vocabulum in pr... thoribus non nisi de saxo usurpatum reperitur. Poeta inq... lum δειμαίνειν ὑπερτίλλοντα πέτρον, *timere superimminentem ...* unde Cicero: *Mors quasi saxum Tantalo semper impendet* ... πέτρ☉ idem est, quod λίθ☉ vel lapis unus, siquidem T... rupem, sed saxum imminere, in fabulis est. Vidit hoc *Jan...* que part. 1. commentar. in Concord. & histor. Evang. cap. ... dit. Lugd. Anno 1590. *Petrus*, inquit, *Latinis idem sonat*, ... Quam expositionem *Cyrillus* olim tradidit, quando tom. 1 ... c. 12. in Evangel. Joh. col. 73. edit. Basil. Anno 1546 scribit ... *tum fuisse hunc discipulum, fore, ut Cephas, id est lapis ...* istum Spiritus sanctus ipse innuit, quia κηφᾶς exposuit per ... non πέτρα, ut indicaret, Christum hoc voluisse, Apostolum ... non petram ipsam, sed lapidem in hac petra, sicut omnes Ch... deles πέτροι quidem sunt vel lapides, solus autem Christus ... propter magnitudinem & vim immotam...

... bus its stantibus hic concludimus: *Lapis unus non est funda- nib Græc.*
... quidem hæc in firmissima rupe; non uno lapide
... *Apostolus autem Simon à Christo vocatur πέτρ⊗,* hoc est, la-
... *πέτρα* vel rupes. Ergo *Apostolus iste non est fundamentum*
...

QUÆSTIO V.

... *vel Cephas num sit vocabulum origine Græcum?*

E... ur *Joh. 3. v. 43.* quòd Christus ubi primùm viderat Simonem, ... Andreæ, novum ipsi nomen imposuerit, dicens: *Tu es Si-* ... *Jona: σὺ κληθήσῃ κηφᾶς, Tu vocaberis Cephas, quod interpre-* ... *Petrus.* Ex hoc textu Papicolæ primatum Petri vicissim demon- ... agunt, & quidem *gemina* ratione, uti patet ex *Bellar. lib. 1. de* ... *10.17.*

... est, quòd Petro nomen mutatum sit, id quod non sine gravi ... tigerit.

..., quòd Christus nomen Græcum dederit, & ἀπὸ τῆς κεφα- ... vel capite Simonem appellaverit *Cepham.*

Prioris ... demonstratur alibi. Neque enim ex muta- tione nominis statim concludi potest aliquis primatus, cum alia sub- ... ratio. Christus enim Simonem nominavit Cephan, non ut p... um tribueret, sed ut futuram ejus in fide constantiam & soli- ... atem innueret. Deinde & aliorum Apostolorum nomina sunt mu- ... a, ... primatus monarchici concessione. *Act. 13. v. 9.* Saulus vocatur ... *Marc. 3. v. 17.* Filii Zebedæi vocantur Boanerges. Nec fuit me- ... cognomen, cùm Evangelista disertè scribat, ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνό- ..., non secus ac de Simone dicit, *vers. 16.* ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι ὄνομα πέ- τ... Et si à cognominibus non licet argumentari, neque firmum erit ... Petri nomine petitum argumentum, cùm & istud cognomen fue- ... expressè dicitur Act. 10 v. 5. *Accerse Simonem,* qui cognomina- ... *Petrus.* Sed, uti dixi, de hoc alibi plura.

Mutatio nominis non infert primatū.

Posterius quod concernit, suam produnt inscitiam omnes ii, qui Cephan ἀπὸ τῆς κεφαλῆς derivant, & vocabulum origine græcum esse ... umant. Ita sentit *Anacletus* Pontifex epist. 3. quæ tamen non Ana- cleti, sed potiùs indocti alicujus monachi est. Cephan n. expressè inter- pretatur caput & principium. Sequi eum videtur *Isidorus* lib. 7. orig. c. ... ita scribens. *Cephas dictus est eò, quòd in capite sit constitutus Apostolo- rum. Κεφαλὴ enim græcè caput dicitur.* Mox tamen addit: *Et ipsum no- men in Petro Syrum est.*

Anacletus Cepham pro Græca dictione habet.

Verùm Syriaca est Atque ita omninò (ese res habet, quòd Cepha ... ca est, non Græca, & significet petram, non caput ... *ronymus* tom. 6. lib. 2. comment. in cap 2. ad Galat... habemus ipsum Evangelistam, qui vocabulum Cephæ ... πέτρον non κεφαλὴ. Non enim ait, ὃ ἑρμηνεύεται κεφαλὴ ... pretatur caput: verum, ὃ ἑρμηνεύεται πέτρος, quod interpr... petra vel lapis, haut obscurè innuens, vocabulum istud non ... esse, sed alterius linguæ. Agnoscit & confirmat hoc *Bellarm*... lib. 1. de Romano Papa cap. 10. *Ubicunq;*, inquit, *in* ... סֶלַע *id est, petra, in Syriaco est Cepha: quin etiam* ... *xum seu rupem significat. Ubi enim Jerem. 4. v. 29. legimus, A...* *rupes, in Hebræo est* עָלוּ בַּכֵּפִים. Idem fatetur *Barradius* ... Conc. Evang. lib. 6. cap 14. p. 399. cum ait, *Christum non ...* *sive Syro Simonem appellâsse: est autem nomen* ... Nec ... *Baronius* Tom. 1. Annalium, col. 121. edit. Mogunt. 160... inquit, *latinè interpretatum, idem quod petra significat.*

Quæ omnia licèt ita se habeant, non tamen veretur Bellarm... simul approbare Græcam istam expositionem. *Græcè*, ait, ... *significat caput, ut l. 2. contra Parmenianum annotavit Optatus.* Q... tem quæso Græcè significabit caput, cùm nullo modo sit vocab... Græcum? Non secus ac si quis absurdè diceret, vocem La... quid significare Germanicè. Optatum quod spectat, A... Hebraicè, nec Græcè doctus, ideoque ejus authoritas parum ... let. Adde quòd tantùm alluserit, neque dixerit, Cephan G... ficare caput, uti nugatur Bellarminus, sed verba sic habe... *Apostolorum caput Petrus, unde & Cephas appellatus est.* Ub... Optatus existimasset, Cepham esse idem, quod caput, non ... loquitur, ut Bellarminus ipsi affingit: *Cephas Græcè signi...*

Turrianus lib. 2. cap. 3. pro epist. Pontif. interpretatio... conatur defendere similibus exemplis, ut quòd *Nazianzenus* voc... Hebræam Pascha videtur deducere ἀπὸ τοῦ πάσχειν, & *Epipha...* ἀπὸ τῆς ἰάσεως. Quod ipsum urget *Baronius* tom 1 pag. 121. ... cludit his verbis: *Appositè quod apud Syros petram ...* *Cepha, apud Græcos caput significat: ac sic divina quadam ...* *factum videtur, ut unâ eademq; voce, duabus linguis, Petri pr...* *primeretur.*

Resp. 1. Quod attinet expositiones *Nazianzeni & Epi...*

[illegible] vel [illegible] derunt eas pro Etymologiis veris, (hoc enim si fecil-[illegible] erratient, nec in eo imitandi forent) sed potius allusivis, [illegible] dam literarum cognationem & similitudinem. Nunquam [illegible] tuerunt, vel Paschatis vel Jesu vocabulum origine Græcum [illegible] d tantùm allusione quadam usi sunt. Fictitius autem *Anacletus*, [illegible] lle Asinus, Cepham seriò arbitratur esse vocem Græcam, & in-[illegible] tur caput, id quod ex nullo unquam Lexico demonstrabitur.

2 Principium perit Baronius, dum censet Cephæ nomen partim [illegible] acum, partim Græcum esse. Tantùm enim Syrum est, & in nullo [illegible] vel Authore vel Lexico reperiri potest.

Sic igitur certum manet atq; indubitatum, quòd Christus, cum [illegible] m appellavit Cepham, vel Petrum, non constituerit ipsum ca-[illegible] & Monarcham totius Ecclesiæ, sed tantùm hoc titulo indicârit, [illegible] um instar rupis in fide firmum, & apertum genuinæ & cœlestis [illegible] quæ solus Christus est, confessorem.

QUÆSTIO VI.

Ἀντίχριστος quam significationem habeat?

Antichristus idem quod Christi vicarius.

NOn diffitemur, *ἀντίχριστον* propriè & inprimis juxta Scripturæ ac-ceptionem denotare hostem & adversarium Christi, ratione tum d[illegible] næ, tum vitæ, tum regiminis. Quia tamen vox *ἀντὶ* apud Græcos n[illegible] tantùm oppositionem, sed quandoq; simul vicem significat, hinc f[illegible] tum, ut nonnulli Antichristum & inde dici scripserint, quia Christi [illegible] rium se jactitet, locoq; Christi obtrudat Ecclesiæ, ut ita unum An-[illegible] vocabulum tùm rei veritatem, tùm fictam Papæ gloriatio-[illegible] innuat, eum nempe Christi adversarium reverà esse, pro Christi autem vicario semetipsum falsò vendere.

Augustin. tom. 9. tr. 3. in epist. Joh. refert quosdam græca lingua ignaros, putasse Antichristũ dici, quòd ante Christum venturus sit. Sed non à Latino ante verùm Græco ἀντὶ derivatur Antichristus.

Posteriorem hanc expositionem vehementer exagitat *Bellarmi-nus* lib. 3. de R. P. cap. 1. ex eo præcipuè fundamento, quia *præposito ἀντὶ* [illegible] *significet oppositionem, nunquam subordinationem*, quod multis exemplis probat, ut *ἀντιφερσις, ἀντίδοξος, ἀντίθεος*, &c.

Verùm *ab unius positione ad alterius negationem*, vel ab *inclusiva ad exclusivam* falsò argumentatur Jesuwita. Licèt enim *ἀντὶ* plerumq; [illegible] notet oppositionem, aliquando tamen & subordinationem vel substi-tutionem. Exempla damus sequentia.

Præpositiò ἀντὶ non semper oppositionem notat.

1. *ἀντιστράτηγος* in bello significat eum, qui est loco ducis, unde *Budæus* vocat *πρεσβευτὴν* legatum Consulis vel Prætoris. Legatus au-[illegible] non est Consul contrarius, sed Consulis vicarius, adeoq; Consuli subordinatus.

2. *ἀντὶ* [illegible]

2. ἀντιβασιλεὺς notat Proregem, qui p[illegible] ejusq; vicem supplet, non autem regi adversatur.

3. ἀνθύπατος idem est, quod Proconsul, qui [illegible] versarium Consulis, sed vicarium, & quasi alterum Con[illegible] Actis *cap. 13. v. 7.* Sergius Paulus ἀνθύπατος vel Proconsu[illegible] Et *cap. 18. v. 12.* Gallion dicitur ἀνθυπατεύων Achaiæ. [illegible] ἀνθύπατοί εἰσι, Proconsules sunt.

4. ἀντίστροφον non oppositum, sed par & æquivalen[illegible] non secus atque ἀντίθεος etiam juxta Bellarmini con[illegible] æqualem Deo. Huc referatur etiam ἀντιμαχία, ἀν[illegible] φον & similia, in quibus omnibus vox ἀντὶ non oppo[illegible] riæ rationis vim habet. Licèt igitur ἀντίχριστος sensu Scr[illegible] rio adversarium Christi denotet, nil tamen obstat, quò [illegible] liquè ad falsò jactatum vicariatum respiciat, ut inde argu[illegible] formare liceat: *Quisquis se Christi vicarium ja[illegible], & [illegible] Christo adversatur, hic verè est ἀντίχριστος. At talem e[illegible] num à Nostris clarissimè demonstratur.* Ergò *Papam ve[illegible] stus rectè concluditur.*

QUÆSTIO VII.

Κατακυριεύειν num iniquum semper & tyrannicum [illegible] minatum significet?

Sudes est in oculis Papisticis gravissima illa Servatoris [illegible] postolis dicta Matth. 20. v. 26. *Principes gentium d[illegible] non ita erit inter vos.* Hac enim velut fulmine quodam p[illegible] tota Monarchia Papalis, & falsò jactata dominatio, a[illegible] *dus* istius consideratione non immeritò exclamaveri[illegible] Eugenium: *Forma Apostolica hæc est, dominatio [illegible] ministratio.*

Varias autem hinc inde glossas conquirunt, ut co[illegible] aphorismi sellam Pontificiam defensum eant. Inter al[illegible] quærunt in verbo κατακυριεύειν, quo notari autumant in[illegible] rannicum principatum, ideoq; & hunc solum à Christo e[illegible] tum. *Dico*, inquit *Bellarminus* l. 5. de P. R. c. 10. col. 10[illegible] *illis verbis non prohibere Episcopis dominatum, qualis [illegible] & principum piorum, sed qualis est regum ignorantium De[illegible] potius sunt, quàm reges. Id quod patet ex verborum Græco[illegible] tate. Nam Matthæus non ait, κυριεύουσιν αὐτῶν, id est, domi[illegible]*

Bellarminus putat κατακυριεύειν notare tyrannicum dominatum.

De nomi-nib. Græc.

Sed falsò.

... κατακυριεύουσι, id est, violenter dominantur. Hinc ergo con- ... ..., non ... [illegible], sed violentum duntaxat dominatum interdici.

... autem ad ratiunculam istam, ex proprietate verbi Græci pe- ... respondemus, 1. Apostolorum petitio & Christi responsio pro- ... dubio conveniebant, siquidem absurdum foret, si Christus minus ... ritè respondisse dicatur. At verò Apostoli non petebant princi- ... iniquum, aut violentum, sed principatum in genere: Quocirca ... Christus per τ8 κατακυριεύειν prohibitionem non modò violentam, ... dominatum ab Apostolis alienum esse voluit.

2. Christus indefinitè loquitur de omnibus regibus & Principi- ... politicis, non tantùm de aliquibus. Atqui non omnes & singuli ... dominati sunt, vel etiamnum dominantur violenter. Quare ... ipsorum κατακυριεύειν non intelligitur sola tyrannica in specie, sed ... dominatio in genere.

3. Verba ista κατακυριεύειν & κυριεύειν non distinguuntur apud Evangelistas, sed velut Synonyma permutantur. Quando enim Matthæus verbum κατακυριεύειν adhibet, Lucas idipsum per simplex κυριεύειν exprimit, *c. 22 v. 25.* οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν, *Reges gentium dominantur iis.* Ex quo satis luculenter apparet, Christum re- ... ipsum dominium, non solum dominii abusum.

4. Christus loquitur de talibus, qui κατεξουσιάζουσι, uti narrat Matthæus & Marcus *c. 20. v. 42* h. e. qui potestatem habent, seu legiti- ... dominio potiuntur, & jure suis subditis præsunt. Ergò per τὸ κατακυριεύειν ipsorum solus iniquus & tyrannicus principatus intelligi nequit.

5. Salvator verba facit de talibus, qui vocantur εὐεργέται bene- fici, *Luc. 22. v. 25.* Hic autem titulus nulli tyranno vel Regi suo domi- nio abutenti, rectè convenit.

6. Præpositio κατὰ varias habet significationes, nec malum aut ... quid semper arguit. Aliquando quidem *contra* denotat, ut in καταχρᾶσθαι abuti, καταγινώσκειν condemnare: non rarò tamen ... *tantum significationem*, ut in καταφαγεῖν comedere, & κατα- ... contemplari. Idem fit in κατακυριεύειν, quod non modò violen- ... sed ... diligenter & cum studio dominari significat. Nec desunt exempla ... Scripturis, ubi in bonam partem accipitur *Gen. 1. v. 28.* dici- tur secundum versionem LXX. πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς, *Replete terram, & dominamini illi.* Sic de CHRISTO

Præpositio κατὰ varias significationes habet.

dicitur

dicitur Psal. 72. v. 8. κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θα... *nabitur à mari usq; ad mare.* Num verò istum Christi ... nisi tyrannicum esse putabimus? Blasphemum. Et si e... tantum odii, non sic *Homerus* scriberet Iliad. μ.

οὐ μὰν ἀκλεέες Λυκίην κατακοιρανέουσιν ἡμέτεροι βασιλῆες
id est, *Nequaquam inglorii Lyciam administrant nostri* ...

Quæ omnia cùm ita se habeant, quivis sanè inte... removendo τὸ κατακυριεύειν, omnem simul prin... se, ideoque Romanos præsules iniquissimam in Eccl... nem sibi olim rapuisse, & etiamnum contra omne jus &... ditam tyrannidem exercere.

Quæstio IIX.

Ad To. 2. Contr. 1. de Concil Eccl. milit.

An ἐκκλησία visibilem tantùm congregationem de...

Ut puriorem doctrinam Evangelicam falsitatis ... Papicolæ, inter alia & hoc urgent, quòd Ecclesia ... esse vera Christi Ecclesia, quoniam tàm diu latuerit, ... cula publico visibilique ministerio destituta fuerit. G... & Catholicam Ecclesiam semper patêre, mult... Quod ipsum ut contra negationem nostram ev... ncant, à ... κλησίας argumentum petunt. Ita enim ratiocinatur *Bell...* Eccles. mil. c. 12. col. 180. D. *Quod vera Ecclesia sit visibi... primò ex Scripturis omnibus, ubicunque invenitur nomen Eccle... semper nomine Ecclesiæ, visibilis congregatio sig...ificatur.* ... tentiam allegat *Numer. 20. v. 4. 3. Reg. 8. v 14. Matth. 16 v 3 ... v. 17. Act. 20. v. 28. cap. 16. v. 3. cap. 18. v. 22. 1. Cor. 15. v 9. Gal. 1. v ... v. 6. 1. Tim 3. v. 15.*

ἐκκλησία nō semper notat cœtū visibilem.

Nos autem breviter respondemus, quòd argumen... cedat à particulari, ideoque nervis careat. Non enim seq... *clesia in hoc & illo textu cœtum visibilem denotat. Ergo in om... semper.* Possunt enim contrarii textus in medium proferri... *Eph. 22.* ubi Christus dicitur caput super omnia in Ecclesia, vel ... Ecclesiam. Quis verò unquam oculis corporeis eam vidit, q... jus bona pars in cœlis degit? Glossa enim ordinaria dicit. *E... cœlo & in terra intelligi.* Sic *Eph. 5. v. 25.* Ecclesia tota Ch... dicitur. Illam verò totam nullus hominum vel conspexit, vel co... cere potuit. Imò quotiescunque mentio fit Ecclesiæ Catholicæ...

per

invisibilis congregatio intelligitur. Ad illam enim pertinent omnes beati in cœlo, & sancti in mundo, quos omnes simul & semel intueri non possumus, siquidem τὸ καθόλου vel universale, quà Catholicum, non cadit in sensus, cùm rationis objectum sit. Per illam quoque cœtus denotatur, qui non venit cum observatione, *Luc.7.vers.20.* offert spirituales & invisibiles hostias, *1.Pet.2.v.5.* cujus gloria est intus *Psal.45.v.14.* & in abscondito. *Rom.2.v.ult.* adeò, ut oculatissimus Propheta *Elias* eam non animadverteret, *1.Reg.19.v.18.* unde & in Symbolo Apostolico *credi* & non videri dicitur.

Ex quibus apparet luculenter, Ecclesiæ vocem in Scripturis non semper visibilem cœtum significare, licet aliquando id fieri non inficiemur. Proinde recordari debebant, quòd longè aliud sit loqui *de Ecclesia Catholica*, quæ invisibilis, & aliud de *particularibus*, quæ visibiles sunt. Ut ergò particulares Ecclesiæ non tollunt Catholicam: sic dicta particularium visibilitate loquentia, non tollunt invisibilitatem Catholicæ: quod unum si teneatur, ad argumēta Papicolarum ex Scriptura mutuata, facilimum erit respondere. Nam testimonia ista loquuntur de cœtibus particularibus vel Judæorum, ut *Numer.20.vers.4.* *1.Reg.9 v.14.* vel Pastorum, ut *Matth.18 v.17.* vel Christianorum, ut *Act.20.v.28. cap.15.v 3. 18 v.22. 1 Cor.15.v 9. Galat.1.v.13. Philip.3 v.6.* vel Ephesiorum, ut *1.Tim.3.v.15.* Dictum verò Matthæi 16.v.18. potiùs Ecclesiam universalem inconspicuam, quàm particularem conspicuam significat. Sermo enim est de Ecclesia fundata super Christum, quem non videmus amplius, sed in quem credimus. Quale autem fundamentum est, tale ædificium, hoc est, utrumque inconspicuum. Et dicit Salvator expressè, quod portæ inferorum non sint prævaliturae adversus illam Ecclesiam, id quod non de particularibus, cùm hæ errare ac deficere queant, sed tantùm de Catholica & invisibili electorum Ecclesia affirmari potest.

Tres regulæ circa doctrinā de visibilitate Ecclesiæ.

Colophonis loco notentur *tres regulæ*, in controversia de visibilitate Ecclesiæ perquam utiles & necessariæ.

Prima.

I. *Duo sunt in Ecclesia.* Quædam *videntur*, ut homines & publicū cujus exercitium, vel forma & regimen Ecclesiasticum. Quædam *non videntur*, ut ipse Christianismus, fides & justificatio hominum. Duo hæc subordinata sunt, non opposita, simul consistunt, non se invicem tollunt, ideoq; dicta Ecclesiam describentia ratione visibilis exercitii, non protinus oppugnant invisibilitatem Ecclesiæ, ratione fidei & electorum.

 II. *Splen-*

Secunda. II. *Splendor Ecclesiæ duplex est.* Alter *inter[illegible]* [illegible] spe & charitate: Alter *externus*, positus in frequen[illegible] sentia persecutionū, ministerio publico, & quiet[illegible] crorum. *Ille* ἐσωθὴς, vel essentialis: *hic* συμβ[illegible] vel ac[illegible] perpetuus, *hic* temporalis est. Ratione *illius* Ecclesi[illegible] tione *hujus* visibilis. Et sæpè fit, ut ille, non h[illegible] cùm Ecclesia describitur, & ejus Majestas prædicatur.

Tertia. Tandem III. *Locutiones metaphoricæ non sunt intel[illegible]* Et tales sæpè occurrunt in Scripturis, cùm Ecclesiastic[illegible] mentio, ubi meminerimus, per istas metaphoras non ex[illegible] lem, sed internum potius & invisibilem ornatum denotar[illegible] & Micheas Ecclesiam *monti magno* comparant, non propter [illegible] nam visibilitatem, sed quia in altitudine sanctorum do[illegible] stituta est, exponente *Hieronymo* tom. 4. l. 6. comment. in c. [illegible]

Quæstio X.

Nomen καθολικῆς *quid significet, & cur re[illegible]*

Vocabulū Catholici est ἄγραφον. Catholica est vocabulum origine Græcum, & non [illegible] Scripturis propositum, sed ἄγραφον, & à d[illegible] post Apostolorum tempora usurpari cœptum. Nam *Pacian[illegible]* ad Sempronianum scribit, *sub Apostolis neminem voca[illegible]licum*, unde colligunt nostri, Symbolum Apostolicum non [illegible] postolis compositum, sed ex illorum scriptis postea ab [illegible] lectum, quoniam vox Catholici in articulo tertio est posit[illegible] tur: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam*.

Catholicū quid sit. Est verò καθολικὸν idem, quod universale, ideoq; fides C[illegible] nihil notat aliud, quàm *fidem universam vel universalem*.

Duplex fidei veræ universalitas. *Duplex* autem est fidei veræ *universalitas*, altera *externa*, [illegible] *interna* nominari potest. *Externa* respicit circumstantias [illegible] *ubi*, & 2. *apud quos*, & 3. *quando* doceatur, unde vicissim *tr[illegible]* git universalitas fidei veræ & Apostolicæ.

I. Externa. quæ vicissim triplex. I. *Universalitas loci.* Non enim alligata est Christi rel[illegible] tum quendam locum, sicut in Veteri Testamento, sed ab A[illegible] fuit olim disseminata in universum mundum, *Psa[illegible] 9. v.[illegible] M[illegible]* 13. *Marc.* 14. v. 9. *Coloss.* 1. v. 6. & etiamnum prædicatur [illegible] omni [illegible]

Loci. quo lux Evangelii rursus est accensa.

Ætatis. II. *Universalitas ætatis, sexus & conditionis.* Nullus eni[illegible]

... ii. sed omnibus recipienda proponitur Christi religio. *Non* *nib Grac.*
... Judaus, neq; Gracus; non est servus, neq; liber; non est masculus,
... amina, Gal. 3 v. 28.

II. *Universalitas temporis*, quoniam vera fides, à Christi & Apo- *Temporis.*
...rum tempore, semper in Ecclesia fuit, & permanebit etiam usque
...mum diem, censorium. Non enim vel hæreses vel persecutio-
...lam delere poterant. Fides igitur Catholica vel universalis quo-
... externam universalitatem est, *qua in toto mundo annunciata, ab o-*
... hominibus recipitur, semper duratura.

Interna verò universalitas respicit *scripta Prophetica & Aposto-* 2. Interna.
... Vera enim fides omnia comprehendit, omniaque credit, quæ do-
... Prophetæ & Apostoli, neque quicquam asserit, quod Dei ver-
... contrarium. Et hoc sensu Catholicum idem est, quod *Orthodo-*
... Qui enim omnia illa sincerè credit, quæ credenda in verbo Dei
... ponuntur, hic in fide errare nequit. Quare sicut αἱρετικὸς ille dici-
... qui dogma quoddam peculiare & Scripturis adversum sparsit: Ita
καθολικός est, qui singularia hominum dogmata non sequitur, sed u-
... lam doctrinam Propheticam & Apostolicam unicè amplectitur,
... ensumq; illum universalem fidei sartum tectum custodit.

Hinc *Cyrillus Hierosolym.* c. 13. Catecheseωs ait, Ecclesiam vocari
καθολικὴν, διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἅπαντα εἰς γνῶσιν
... ἐλθεῖν ὀφείλοντα, Hoc est, *quia doceat Catholicè & perfectè*
... dogmata, quacunq; homines tenentur cognoscere. Et *Vincentius*
Lirinensis adversus hæres. c. 25. *Ille est verus & Germanus Catholicus,*
... veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui corpus Christi diligit, qui divina
... ni, qui Catholica fidei nihil praponit.

Et hæc est principalis τοῦ Catholici significatio, quæ propterea
...te omnia attendenda, si religio aliqua non tantùm dici, sed & esse
C... olica debeat.

Cui ergo fidei universalitates hactenus expositæ, præsertim ulti-
ma verè competunt & accommodari possunt, illa sine dubio divina
& Apostolica est. Hic verò *Pontificii* statim *de se* subsumunt, titulumq;
... m sibi solis proprium vendicant. *Se enim passim nominari Catholi-*
... , nos autem à Luthero dici Lutheranos. Unde sequi videtur, quòd in
... rum duntaxat cœtu vera & Apostolica Ecclesia inveniatur. Ad
quod ut plenum demus responsum, tria capita probè notanda veni-
...: 1. *An nomē Catholici sit infallibilis vera Ecclesia nota?* 2. Num *cœtus*

Papicolarum rectè dicatur Catholicus? 3. An Lutheran[illegible] *vocantur, sint Catholici?*

MEMBRUM I.

Nuda appellatio non probat veram religionem.

Ex mera nudaq; appellatione non potest firmiter [illegible] qualitas religionis, cùm aliud sit *dici*, & aliud *esse*, multaq; [illegible] quæ tamen non sunt. Cujus ratio est ea, quoniam appel[illegible] mina dependent ab impositione humana, vel antiqu[illegible] mel introductus sit, retinetur, etiamsi res vocabulo ex[illegible] & non inveniatur amplius. Hinc Philos. tom. 1 oper [illegible] ἐλέγχων τόπος εἰς εὐφυέστατος καὶ δημοσιώτατος, ὁ ἀπὸ τ[illegible] h. e. *Unus est fallaciarum inter omnes vulgatissimus, &* [illegible] *locus, ex rerum vocabulis.* Qua de causa *Salvianus* lib. 4. de Pr[illegible] scripsit: *Nomen sine actu atq; officio suo nihil est*, h. e. n[illegible] frustra jactantur nomina. *Sine rebus enim quid sunt no*[illegible] *mendacia?* Unde fit, ut solum nomen nec essentialis, nec[illegible] Ecclesiæ nota esse possit. *Non essentialis*, quia nullum [illegible] est, cùm oriatur ab impositione humana, quæ acciden[illegible] dunt ergo primam τῶν ὄντων καὶ λεγομένων distinctionem [illegible] titulis argumenta petere non verentur. *Neque necessaria*, quia [illegible] quid de aliquo res contingens est, quippe ortum trahens a [illegible] luntate hominis, quæ fons est omnium contingentium. A[illegible] τὸ dici commune sit, & ab aliis etiam extra Ecclesiam degenti[illegible] muniter usurpari possit. μιμεῖται τὴν ἀρετὴν ἡ κακία, καὶ τὸ ζι[illegible] ἀξιοῦται σῖτος νομισθῆναι, inquit Cyrillus Catech. 4. *Virtutem* [illegible] *improbitas & zizanium cupit frumentum videri.* Hinc cum Do[illegible] gloriarentur, se esse Catholicos, responsum iis est à judice, ap[illegible] *gustinum* tom. 7. brevic. Collat. cum Donatistis, in collatione te[illegible] ei, c 2, col. 568. *quod debeant laborare magis, ut reipsa ostendant se* [illegible] *tholicos. Nam si factis non ostendis te Christianum, omnes vero te* [illegible] *stianum vocent: quid tibi prodest nomen, ubi res non invenitur* [illegible] *August.* tom. 9. tract. 5 in Epist. Joh. col. 615. edit. ead. Simon Mag[illegible] cabatur μεγάλη Θεοῦ δύναμις, *Act. 8. v. 10.* non tamen erat. [illegible] phesiorum indigitabatur magnum numen *Act. 19. v 27.* & [illegible] rat, nisi superstitiosum idolum. Pharisæi ab omnibus dice[illegible] gis explanatores, vel legis periti, & nihilominus nec ipsi leg[illegible] intelligebant, multo minus aliis exponere poterant. Judæi [illegible] DEO nominati sunt semen Abrahæ & peculium Dei, quo n[illegible]

Multa dicuntur, quæ non sunt.

De nominib. Græc.

[illegible] uper[illegible], cùm tamen planè jam sint excœcati & profundissimis [illegible] tenebris immersi.

[illegible] cet igitur aliqui dicantur Catholici, hinc tamen non infallibi[illegible] [illegible]tur, eorum fidem esse veram & Apostolicam. Nam *omnes* [illegible] *Catholicos dici volunt*, quemadmodum ait *Augustinus* tom. [illegible] uin, lib. contra Epist. fund. c. 4. col. 118. Ex sola proinde appel[illegible] Catholici firmum certumq; argumentum desumi nequit.

MEMBRUM II.

Pontificii dicuntur Catholici, sed non sunt.

Vulgò quidem Romana religio *Catholica*, & Romanenses *Ca*[illegible] [illegible]ur, sed tantùm titulus & merum nomen est absque re[illegible] [illegible] quidem Apostolorum & primitivæ Ecclesiæ, fides Romana [illegible] holica erat & prædicabatur in universo mundo, *Rom. 1. v. 8.* [illegible] s temporibus depravata est, multisq; erroribus fœdè [illegible] nisi nomen Catholici remanserit. Sicut enim Sa[illegible] cerdotium Veteris Testamenti primis seculis & dicebantur & erant Dei [illegible] sacerdotium, tempore autem Pharisaismi & ultimis seculis, diceban[illegible] quidem, sed non erant, eò quòd variæ corruptelæ in doctrinam [illegible] introductæ: Ita Romani fuêre quondam Catholici, sed non amplius sunt, etiamsi adhuc dicantur, quoniam à fide defecerunt, & gra[illegible]mis erroribus implicati sunt.

Quare frustra jactatur usus nominis per orbem receptus. Non enim re[illegible]tendum est, *quid fiat* ex antiqua consuetudine, sed *quid fi*[illegible] *debeat*. Quia enim Catholici non sunt, ideò neq; Catholici nun[illegible] [illegible]pari debent. Quando tamen à Nostris nonnunquam dicuntur Ca[illegible]holici, cum loquimur secundum illorum opinionem, εἰρωνικῶς, quemadmodum illi vocant nos *Reformatos & Evangelicos*. Quomodo enim verè Catholici essent, qui neglectis scripturis sequuntur ἐντάλ[illegible] hominum & in cultu Dei tàm horribiliter & multifariam errant? Catholica fides [illegible] nde primariò sic dicta est, quia omnes articuli ipsius [illegible] [illegible]uris sunt consentanei. At quid fermè est in religione Romana [illegible] [illegible]lica, quod non & præter, & contra Scripturas doceatur? Hoc [illegible] si neg[illegible] tum iverint Pontificii, demonstrent contrarium, & ita [illegible] argumentari ex nomine Catholici ante demonstratam fidei [illegible]ὀρθοδοξίαν, & cum Scripturis convenientiam. Certum enim est, ea[illegible] duntaxat religionem verè esse Catholicam, cujus dogmata in [illegible] [illegible]o Dei expressa reperiuntur. Igitur in consultatione de fide & in[illegible] [illegible] Ecclesiæ non primò considerandum est, *quæ* religio *dica*-

tur Catholica; sed *quæ* sit, hoc est, cujus articuli ... prehensi. Innuit hoc B. *Chrysostomus*, quando tom. 2. ... cap. 7. Matth. inquit: *Si videris hominem Christianum, ... si confessio ejus conveniat cum Scripturis, verus est Christianus; ... tem non est, quemadmodum Christus mandavit, falsus est. S... annes cùm de hereticis scripsisset epistolam, non dixit, ... vos, non habens nomen Christi, nec ave ei dixeritis, sed, ...* tulerit istam doctrinam. *Judicium Christianitatis non ad no... retulit, sed ad confessionem, quia non nomen solum Chr... C... facit, sed etiam veritas Christi: quia in nomine Christi multi ... in veritate autem ejus pauci.*

Objectio Papalis. Probare autem conantur Jesuwitæ, fidem Romanam n... dici, sed & esse Catholicam ex eo, *quia per totum orbem ... dat se ad omnes gentes, & ad omnia regna.*

Responsio. Resp. Non sufficit hoc ad demonstrationem fide... cæ. Si enim Catholicum idem esset, quod latissimè pa... tùm Catholicus fuisset Arianismus, imò & Epicureismu... Nu... enim regnum, nulla est natio, in qua non multi reperiantur ... Sic etiam per omnes terras dispersi sunt Judæi, neque ta... ipsorum est Catholica. Hinc rectè censuit *August.* tom. 7. lib. de ... Eccles. c. 4. col. 514. *Quicunque de ipso capite à Scripturis san... tiunt; etiamsi in omnibus locis inveniantur, in quibus Eccles... est,* non sunt in *Ecclesia.*

Præterea sequeretur, fidem Christi non semper esse Cath... quandoquidem tempore persecutionum & Arianismi, non ex... bat se ad omnia regna: Sed paucissimi erant fideles, in silvis la... & publico ministerio destituti. Ita prædictum est, veram fi... finem mundi arctis inclusum iri terminis, quia venturi sint ... doprophetæ, *Matth. 24. v. 24.* ut vix reperiri queat fides, *Luc.* ... eò quòd omnes fermè gentes secuturæ sint meretricem Babylon... *Apoc. 13.*

Quare argumentum ita invertimus: *Religio, quæ circa finem ... di est diffusissima, amplissima, non est vera & Catholica Christi r...* ob prædictiones divinas de paucitate fidelium. At *talis est relig... mana Papistica,* uti gloriantur Jesuwitæ. Ergo *non est vera & Cat... lica Christi religio.*

Proinde quando dicitur, *universalitatem loci pertinere ad ... Cath...*

[illegible] iste sensus est, ac si fides vera non sit, nisi in omni loco *De nominib. Græc.*
[illegible] publicè doceatur, & à plurimis recipiatur; verùm præcipuè *Quo sensu*
[illegible] ur *de prima Apostolica fidei prædicatione*, (quæ facta ἐν ὅλῳ τῷ *dicatur,*
[illegible] ber Evangelii propagatione, quia illud non est adstrictum *Universa-*
[illegible] m quendam locum, sicut vera fides in V. T. tantùm in Judæa *litatem*
[illegible] bat. *loci perti-*

MEMBRUM III.

[illegible] fidei nostræ articulos inspexerit, & diligenter expenderit, *nere ad fi-*
[illegible] ullum amplius erit dubium, quin Catholicorum titulus nobis ve- *dem Ca-*
[illegible] veniat. Qui enim doctrinam Apostolicam in toto terrarum *tholicam.*
[illegible] propagatam sequuntur per omnia, hi sunt veri Catholici. At ve-
[illegible] ud facimus & per singula religionis capita demonstrare pos-
[illegible] s. Ergo nos sumus veri Catholici.

Contra hanc verò conclusionem *tria* potissimùm objiciunt Ro- *Tres obje-*
[illegible] ies, & religionem nostram nihil minus esse, quam Catholicam, *ctiones*
[illegible] argumentis evincere præsumunt. *Pontif.*

I. *Quia ab auctore suo nomen acceperit, & dicatur Lutherana.* *Quòd nos*

Resp. Non hæc invicem pugnant, dici *Catholicam*, ob univer- *non simus*
[illegible] em convenientiam cum Scripturis, & *Lutheranam*, ob primum re- *Catholici.*
[illegible] mationis in Germania ministrum Lutherum. Aliàs sequeretur, *Prima.*
[illegible] Monachos Papales ne quidem sensu Papistico posse dici Catholicos, *Dici Ca-*
[illegible] itidem ab auctoribus regularum suarum accipiunt nomina, dum *tholicum*
[illegible] dicuntur *Bernardini*, alii *Franciscani*, alii *Dominicani* &c. Imò *& Luthe-*
[illegible] Romanenses forent Catholici, quia omnes à capite suo Papa ap- *ranum non*
pellantur Papistæ. *pugnant.*

Præterea, etiamsi non vocemur Catholici, sumus tamen Catho-
lici, quia nostra doctrina in universo mundo ab Apostolis est annun-
[illegible] ta: nostra doctrina ab omnis ætatis sexusque & conditionis homi-
[illegible] us recipitur. nostra doctrina omnib. seculis extitit, licèt non sem-
per eodem modo: nostra deniq; doctrina universa cum Scripturis Pro-
[illegible] & Apostolicis concordat. Quare illa ipsa verè est Catholica,
[illegible] illius cultores, verè sumus Catholici. Et hunc titulum jure no-
[illegible] attribuimus, etiamsi illum denegent Papicolæ, qui nos Lutheranos
[illegible] rant, ac si fidei nostræ primus auctor & inventor sit Lutherus,
[illegible] nos Lutheranos esse aut dici posse, simpliciter negamus.

Hinc ipse *Lutherus* Tom. 4. operum Latinor. scripsit: *Sunt, qui se*
Lutheranos esse gaudent. Non sic, ô fatue, non sic. Oro, ut meum nomen ta-
[illegible] *& nemo Lutheranus, sed Christianus appelletur. Quid enim est*
[illegible] *erus? Doctrina non est mea, neq; pro vobis crucifixus fui.* II.

Secunda. II. *Quia non sit in toto orbe diffusa.*

Paucitas fidelium nihil derogat veritati fidei. Resp. 1. Nihil hoc derogat Catholicismo nostræ [illegible] olim tempore Apostolorum satis diffusa, etiamsi nu[illegible] Apostolorum vaticinia in magnas angustias sit redacta. [illegible] bimus *Liberium*, Episcopum Romanum, cui cùm *Constant*[illegible] sator Arianus, paucitatem suorum sociorum exprobraret & *Quota pars tu es orbis terrarum, qui solus facis cum scele*[illegible] *sio) & orbis terrarum, ac mundi totius pacem dissolvis?* R[illegible] *Non diminuitur solitudine meâ verbum fidei. Nam & olim* [illegible] *venti fuêre, qui edito resisterent.* Ita refert *Theodoretus* l. 2 c[illegible]

Contradictio Papalis. 2. *Notetur contradictio* Papalis. Quidam scribunt, [illegible] bus contineri religionem nostram, & tardè propag[illegible] tam [illegible] minus autem in *præfat. primo controversiarum tomo* præ[illegible] *Quis ignorat pestem Lutheranam in Saxonia paulò antè exor*[illegible] *Germaniam penè totam occupâsse: inde ad Aquilonem & Or*[illegible] *fectam: Daniam, Norwegiam, Sueciam, Gothiam. Pan*[illegible] *absumsisse: tum ad occidentem & meridiem* PARI[illegible] *& Galliam, Angliam, Scotiam, florentissima quondam regna* TEMPORE *populatam: ad extremum Alpes transcendisse, &* [illegible] *usq; penetrasse?* Hæc quomodo conciliari queant, ipsi [illegible]

Tertia. III. *Quia non duraverit jam inde ab Apostolorum* [illegible]

Resp. Duravit utique, etiamsi nonnunquam latuer[illegible] & Pontificali obscurata fuerit, id quod fusè demonstravi in [illegible] *ne Anti-Lessiana* part. 3. à pag. 175 usque ad p. 409.

QUÆSTIO X.

Quid de Clericorum nomine sentiendum sit

AdContr. 2. To. 2. de membr. Eccl. mil.

Tres cœtus Synagogæ Papalis. PApalis synagoga in tres cœtus divisa est 1. In *Clericos* [illegible] 3. In *Monachos*. Per *Clericos* intelligunt ministros verbi [illegible] populares, quibus nulla pars functionis Ecclesiasticæ dem[illegible] per *Monachos*, voto paupertatis & continent[illegible]æ obstrictos, in [illegible] nasteriis viventes. De Clericorum & Laicorum appellati[illegible] cemus: de Monachis paulò pòst acturi.

Tria verò potissimum explicanda sunt. 1. Quid *Clericus* [illegible] Quæ sit *impositionis ratio?* Et 3. Quibus *propriè vereq́; conveniat*

Generalis significatio Clerici.

I.

Quid Clericus significet?

Clericus cum sit vocabulum origine Græcum, descendit [illegible]

[illegible] sortem vel hæreditatem denotat, facilè intelligitur, quæ sit [illegible] generalis in Ecclesia significatio, nempè *hominem notat, qui ad* [illegible] *ad sortem vel hæreditatem Domini pertinet, qui sortitus est par-* [illegible] *in populo Dei & inter hæredes cæli.*

De nomi-nib. Græc.

Papicolæ autem nimis restringunt vocabulum istud, & ad solos [illegible] Ecclesiæ ministros accommodant, ac si tantùm isti essent hæredes Do-[illegible] [illegible] deq; titulo illo *cùm* superbiam ministrorum augent, *tùm* con-[illegible] auditorum inducunt. Sic enim *Bellarminus* ait l.1. de Membr. [illegible] c.1. col.285. A. *Clerici sunt quasi Domini sors & hæreditas,* [illegible] *cultus consecrati, procurandæ religionis ac rerum sacrarum,* [illegible] *jubente providentiam ac solicitudinem susceperunt.* Hinc alios [illegible] non sine fastidio & superciliis appellant Laicos, hoc est, ple-[illegible] & populares, exponente *Bellarmino* l. d. vel vulgares, cùm λαὸς, [illegible] vocabulum illud derivatum est, populum significet, dicente [illegible] *de Valentia* T.4. dis.9. quæst.5. punct.2. Col.2098. D. Sic ergo & Imperatores, & Reges, & Principes, secundum sententiæ Papæ, sunt [illegible] plebei & vulgares homines. Hæc de significatione.

Papicola-rũ opinio.

II.

Quæ sit impositionis ratio?

Extra controversiam est, clericum ἀπὸ τῦ κλήρυς dictum esse. [illegible] autem significat idem quod *sors*, & postmodum hoc nomen *hæreditati* quoq; tributum est, eò quòd sorte plerumque dividatur in [illegible] es. Descendit verò κλῆρ@, juxta nonnullos, ab antiquo κλῶ, id est, frango, quia sors adhibita litem inter plures pariter idoneos fran-geb[illegible] & dirimebat. Alii ἀπὸ τῦ κάλυ, à ligno derivant, quia sortium notæ ligneis ut plurimum tessellis olim imprimebantur. Sed quic-quid sit de κλήρυς etymologia, certum manet, sortem denotare, & κληρ[illegible] inde appellari.

κλῆρ@ unde?

Quam verò ob causam nomen hoc fuerit impositum ministris Ecclesiæ, non eadem est opinio.

Papicolæ causas duas afferunt. 1. Quia *ipsi sint sors Domini.* 2. Quia *Dominus sit sors ipsorum.* Sic enim scribit *Gregor. de Valentia* l. d. *Cle-[illegible] cantur ministri Ecclesiæ,* vel *quia peculiariter de sorte sive hæredi-[illegible] sunt Domini, quatenus sunt divino cultui singulariter mancipati,* vel *quia Dominus peculiariter est illorum sors sive pars.*

Causæ Pō-tif. cur mi-nistros vo-cent Cle-ricos.

Non autem diffitemur, *Hieronymum* ad Nepot. tom.1. epist.2. col. [illegible] edit. Par. simile quid scripsisse: interim tamen, si textus diligenter

inspiciatur, ad nomen potius alludit, quàm ut accura[illegible] pellationis causam reddat. Singuli enim Christiani sunt [illegible] & Dominus sors est singulis, ideoque ratio n[illegible] communis.

Cur patres verbi ministros nominaverint Clericos?

Quocirca potiùs aliò respexerunt Patres ii, qui solos [illegible] quandoque appellant Clericos, nempe *ad electionem p[illegible] clesia usitatam*, quæ forte peragi consuevit. Sicut en[illegible] La[illegible] sunt populares, sic Clerici erant sorte vel sortitione [illegible] ribus, qui sortiebantur vel adipiscebantur τὸν κλῆρ[illegible] sortem ministerii, ut loquuntur Apostoli *Actor. 1.* [illegible]. [illegible] Matthias quoque electus est in Apostolum, veluti leg[illegible] Quod considerans *Isidorus* lib. 7. Etym. c. 12. uti citatur c. cl[illegible] *Cleros*, inquit, *& Clericos hinc appellatos credimus, quia Ma[illegible] electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum* [illegible] *mus* c. duo 7. caus. 12. quæst. 1. *Cleros*, ait, *Græcè, Latine sors [illegible] jusmodi homines vocantur clerici, id est, sorte ele[illegible] suos elegit*, &c. Hæc igitur prima & genuina est nomin[illegible] Clericos dictos esse, quasi sortitos statum ministerii, vel sortitò [illegible] munus vocatos. Et hanc Etymologiam eò lubentius sequ[illegible] quod commune est Christianis omnibus, nempè sortem & h[illegible] tem Dei esse, solis Ecclesiæ ministris tribuatur.

III.

Quibus nomen Clericorum propriè vereque conve[illegible]

Duo Christianorum genera.

EX Dei verbo novimus, in Ecclesia duo esse Christianoru[illegible] vel duos potius distinctos ordines, quorum *alter* pastorum, [illegible] gregis vel auditorum est. Hos nequaquam confusos volum[illegible] curatè distinguendos esse ipsi censemus. Controvertitur aute[illegible] appellationibus horum ordinum, *An nimirum rectè soli pastores C[illegible] ci, omnes verò auditores Laici nuncupentur, uti fit in Ecclesia Papa[illegible]*

Non autem dicam alicui scriberemus ob solum nomen, [illegible] λόγῳ occultaretur. Nec morosi adeò sumus, quin Ecclesiæ m[illegible] speciali quadam ratione clericos dici posse largiamur. Lice[illegible] en[illegible] versa Ecclesia sit clerus vel hæreditas Domini, attamen pastor[illegible] tantùm sacra tractant, duplici nomine Deum attinent, ratio[illegible] Christianismi communis, *tùm* officii singularis, quo sanè respectu p[illegible] aliis vocari possunt Clerici.

Pastores duplici nomine Deũ attinent.

Ver[illegible]

De nominib. Graec.

…tàm intra hos limites non consistunt Papicolæ, sed latiùs eva-
…r. Nam per titulum istum obliquè simul inducunt, 1. *Contemtum*
…*rum*. Hos enim omnes habent pro Laicis, pro hominibus ple-
… & vulgaribus, adeò ut & Imperatores Regesque contemtim sic
…itent. 2. *Superbiam Pastorum*, cùm multa simul privilegia inde-
…a sub larva istius tituli latêre hominibus persuadeant. Eorum quin-
…t præcipua.

Quid titulo clericorum occultent Pontificii.

1. *Magistrale imperium*. Papales enim ministri omnia sibi licère,
…a pro arbitratu præscribere posse autumant, eò quòd sint Cleri-
… sors Domini, reliquis autem universis incumbere necessitatem
obediendi, eò quòd sint Laici vel plebei, quibus non licet de rebus sa-
… judicare, vel quicquam in dubium vocare. Hoc enim ipsorum est
…mbolum, notante *Pappo* in Epit. Histor. Eccles. pag 23. *Penes nos est
præcipiendi authoritas, cæteros manet obediendi necessitas.*

Quinque privilegia clericorum Papalium.

2. *Scripturæ lectio.* Sibi enim solis dictum putant istud Christi,
Joh. 5. v. 39. *Scrutamini Scripturas*. Reliquos verò omnes tanquam Lai-
…s & vulgares, qui spiritu discretionis careant, nec ad clerum Dei per-
…neant, à sacri codicis evolutione & scrutinio arcent.

3. *Calicis participatio*. Quamvis enim Salvator cœnam sub utra-
que specie instituerit pro omnibus, hoc tamen non obstante, panis
…tùm Eucharisticus porrigitur Laicis, calicem verò solis clericis de-
beri, sacrilegè prætendunt.

4 *Ecclesiarum gubernatio*. Magistratus custos esse debet utriusq; tabulæ, & propterea Ecclesiæ prospicere de idoneis pastoribus, indicere Synodos, si incidant controversiæ, ministros deponere, si suo desint officio, & alia curare, quæ ad τάξιν καὶ εὐσχημοσύνην Ecclesiæ pertinent. Hæc autẽ omnia magistratui derogât Pontificii, eò quòd Laicis annumerantur, & istud vulgò ita dictis Clericis convenire existimant.

5. *A seculari potestate exemtio*. Nam & hoc privilegiũ sub titulo isto v… abscondirum, ut non liceat principi ministrũ Ecclesiæ, quamvis delinquẽtem, in jus vocare, & sententiam de ipso ferre, quia clericus sit, & de sorte Domini, in quam secularibus nulla potestas concessa sit.

Hæc sunt illa quinque privilegia, vel abusus veriùs, quos sub clericorum nomine fovent Papicolæ, & hoc ipso tyrannidem, fastumque in Ecclesia non parum promovent.

Accedit tandem & istud, quòd clericorum titulum non humanâ modò, sed divinâ potius impositione ministris tributum esse jacti-

tant Sic enim scribit *Gregorius de Valent.* To 4 ...
2. Col. 1099. *Vocabulum clericorum ministris Ec*...
esse, nos probamus primò ex ipsa Scriptura, &c. Ho...
præcipuè negatum imus, & cleri clericique nomen se...
ptionem Biblicam non speciale & solis pastoribus prop...
nerale & omnibus Christianis commune esse affirmam...
autem *traditione, imò errore impio contigit*, quemadmod...
rectè loquitur, *ut solis ministris vindicatum sit*.

Status quæstionis. Proinde status quæstionis de nomine clerico ... *in Scripturis tribuatur solis pastoribus, & num sensu Pap... de nomine te suprà enumeratos abusu, ministri Ecclesiæ clerici, reliqu... clericorũ. rectè appellentur?* Ubi nos negativam per omnia ten... nem illius inprimis petimus ex *1. Pet. 5. v. 3.* ubi sic leg... *κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, Non dominantes cleris.* Hi... non solis pastoribus sed toti Ecclesiæ tribuitur, quæ ... Θεῦ, vel grex Dei nuncupatur. Quare præter ... contra stylum Scripturæ appellatio ista, Christianis ... munis, ad solum ministerium restringitur.

Exceptiones Bellar. *Bellarminus* excipit *1. Per clerum non intelligi E... sed tantùm ministros Episcopo subjectos, qui sic regi debeant ... dominandi cupiditas.*

Resp. Committitur petitio principii, & vis infertur te... que enim ulla dari potest ratiuncula, Apostolum per κλ... ministerium voluisse notatum. Nam loquitur universa... grege & ovili Domini, quod ministri debent pascere, se... minentur isti ovili & clero. Sic ergo per τό ποίμνιον & per τ... num idemq; intelligit. Duos enim tantùm ordines recense... βυτέρων. 2. κλήρων. Illi hos debent pascere, id est, rectè placide... tyrannide informare Ecclesiam, & quidem eam ipsam ob cau... fit κλῆρος sors vel hæreditas Domini. *Bellarminus* autem ... fingit. 1. *Episcoporum.* 2. *Clericorum.* 3. *Auditorum.* Quo ... pium petit, & inter Episcopum aliosque pastores distingui... men Apostolorũ tempore nulla talis distinctio locum habuer... & ipsos πρεσβυτέρους, prout *v. 1.* vocantur, jubet ἐπισκο... est, inspectionem habere & gregi attendere. Et sequere... scopos à clericorum titulo exclusos esse. Hæc enim est parap... larmini: *Episcopi non denominentur clero.* Jam ...

De nominib. Græc.

[illegible] sunt subditi, certè τῶν κλήρων & hæreditatis divinæ [illegible] comprehendentur Episcopi, quod tamen Papicolæ [illegible] concedant. Proinde ita concludimus: *Quibus πρεσβύτεροι non [illegible] dominar. istos omnes per τοὺς κλήρους intelligit Petrus.* Sed *toti* [illegible] *dominari non debent.* Ergo *totam Ecclesiam per τοὺς κλήρους in[illegible] Petrus.* Ex quo apparet, appellationem κλήρων, in textu Petri [illegible] pastoris gregisq; oppositione, auditoribus magis, quàm mi[illegible]is attributam esse.

2. *S[illegible] maximè per clerum tota Ecclesia intelligatur, tamen istud no[illegible]is peculiariter tribui posse, cùm ratione officii magis attineant [illegible] quàm alii Christiani.*

Resp. 1. Mutatur status quæstionis. Non enim quæritur *de* [illegible] respectu nostri, sed *de facto*, respectu Scripturæ, hoc est, Non [illegible] quò clerici nomen trahi possit, sed quo sensu in Scripturis [illegible]atur ubi nos Ecclesiæ toti, non solis pastoribus tribui affirma[illegible]s, nec contrarium à Bellarmino demonstrari potest.

Acceptio Cleri.

1. Orthodoxa.

2. Papistica.

2. Distinguimus inter acceptionem cleri *Orthodoxam & Papisti*[illegible] *Orthodoxa* est, cùm Patres ratione muneris ministros Ecclesiæ [illegible] aliter vocant clericos. *Papistica* est, cùm sub clericorum nomine [illegible] enumerari occultantur, & cæteri omnes, licèt nonnunquam [illegible]s longe doctiores & sanctiores sint, per contemtum Laici ap[illegible]pellantur. *Priorem* illam non culpamus, sed *Posteriorem* impugnamus.

Argumenta Pontificiorum pro nomine clericorum.

1. Ex Jer.12.v.13.

Sic ergò stabilita hactenus negativâ nostrâ, quid Pontificii pro [illegible]rmativa soleant in medium proferre, paucis videbimus.

1. Urgent locum *Jerem. 12. v. 13.* cujus verba sic allegant? *Cleri[illegible] non proderunt eis*, quod sic exponit *Gregor. de Valent.* col. 2099. *[illegible] Ministri Ecclesiæ, si officium suum negligant, non ideò salvabuntur, ne [illegible]iam hæreditatem Domini peculiariter adsciti sint per vocationem ad [illegible]sterium.* In hoc igitur textu specialem cleri appellationem, solis [illegible]stris tribuendam, luculenter fundatam esse autumant.

Resp. Nihil minus ex illo loco probari potest, quàm cleri Papa[illegible]latio:

Nam 1. Propheta non loquitur de spirituali & cœlesti, sed de *cor[illegible] terrestri* hæreditate.

2. Non de Levitis in specie, sed de *omnibus Israelitis* in genere, [illegible] D[illegible]am, in ablatione bonorum temporalium con[illegible] at, ut totus contextus evidenter ostendit.

 3. In

3. In Hebræo nihil extat hujusmodi ... נִחְלוּ לֹא יוֹעִלוּ quæ ita reddidit Ariæmontanus, *Æ... nihil profecerunt*. Tremellius magis perspicuè, ... *non proficient*. Lutherus: Was sie gewinnen, ... Vulgata: *Hæreditatem acceperunt, & non profuerunt* ... bis iis notatur aliud, quàm subtractio benedictionis ... temporalibus, quod sequentia statim verba declarant ... *proventibus vestris pro æstu iræ Jehovæ*. Sie werden ... nicht fro werden / für dem grimmigen Zorn des ...

Quæ cùm ita se habeant, mirari satis non possum ... Jesuwiticam, qui ex isto textu, ubi tamen nec ministerii ... lis hæreditatis ullo vocabulo fit mentio, nomen cleri ... tur. Citiùs profectò ex pumice aquam elicueris, qua ... titulum. Occasionem tamen istius ratiunculæ sumserunt ex ... LXX. quæ sic habet: οἱ κλῆροι αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς ... κλήρων de ministerio exponunt Papicolæ, cùm potius de ... bonis temporalibus, juxta scopum Prophetæ, intelligere ... que diffitemur, Patres quosdam de Levitis accepisse, sed decepti ... falsâ interpretatione LXX. vel potiùs falsâ latinorum inter... versione, qui κλήρους per hæreditatem vertere debuissent ... autem sit de Patrum commentariis, verba certè tàm clara ... sum istum, ministros Ecclesiæ spectantem, prorsus renuant ... igitur & cum bona pace istam quorundam Patrum ἐξήγησιν re... mus, textusque literam satis perspicuam urgemus. Non e... nis suppositionibus, sed verbis sancti Spiritus standum est ... interpretatione non sensum allegoricum, sed literalem ... esse censemus.

2. Ex Conciliis & Patribus. II. Allegant *authoritatem Conciliorum & Patrum* ... qui ministros Ecclesiæ jam olim clericos appellare sunt soliti ... sententiam *Bellarminus* citat *Tertull*. l. de monag. *Concilium N...* can. 1. 2. 3. 8. *Apostolorum canon*. 12. 13. 15.

Resp. 1. Fatemur, cleri clericiq; nomen in scriptis Patrum frequenter inveniri, unde *Græci* dixerunt κλῆρος ἐστι σύστημα τῶν διακόνων ... πρεσβυτέρων, h. e. *Clerus est cœtus Diaconorum & Seniorum*. ... verò debebant Papicolæ, non de Ecclesiastica in Patribus ... sed Biblica potissimum cleri acceptione quæri. Ex Scripturis ergo primùm demonstrent restrictam illam significationem, pòst Patrum testimonia subjungi possunt.

2. Al...

[illegible] *Patrum*, alius *Papicolarum sensus*. Patres respexerunt [illegible] electionem, quæ forte fiebat, & specialem ministerii ratio[illegible] Deo peculiariter consecrabantur pastores,& hinc ἀπὸ τῆς κλή[illegible] sorte & hæreditate nuncuparunt clericos. Imò nonnunquam [illegible] significatione clerici olim vocabantur *illi studiosi*, qui ab [illegible] educebantur studio Theologiæ, & ex bonis Ecclesiasticis su[illegible] in Collegiis, ut inde postea suo tempore ad publicum [illegible] ministerium vocarentur, notante *Zanchio* in 4. præcept loco 4. [illegible] p. 668. Papicolæ autem isto vocabulo prorsus abutuntur in [illegible] argumentum, & aliorum despectum, imò per istum titulum [illegible] indebita arrogant, cæteris debita multa derogant,& tamen [illegible] Scripturis extare affirmant, quo sine si esset, ob vocem i[illegible] iis dicam scriberemus. Scimus enim, quòd in verborum [illegible] beamus esse faciles. Illi autem non tàm pro nomine, quàm pro [illegible] sub illo, licèt falsò, absconditis certant: non ad solam or[illegible] distinctionem,sed potiùs ad imperiosam elationem & reliquo[illegible] oppressionem adhibent, id quod jure optimo in iis Lutherus, & [illegible] cum ipso reprehendimus.

QUÆSTIO XI.

Episcopi & Presbyteri unde dicti, & qui olim fuerint?

VTraque vox græca est, & utraque *pastorem Ecclesiæ* significat. Episcopus enim derivatur ἀπὸ τῆ ἐπισκοπεῖν, quod est diligenter inspicere. Nam σκοπεῖν inspectionem & considerationem simplicem notat, præpositio autem ἐπὶ est ἐπίταξις, hoc est, intendit significationem. De umta vox videtur ab *Atheniensium Magistratu* Erat enim apud eos Episcopus, qui mittebatur ad varias civitates, ut quomodo ibi sese res haberent, inspiceret ac visitaret. Hinc & pastores Ecclesiæ dicti sunt ἐπίσκοποι, vel, ut nos loquimur, *superintendentes*, quia gre[illegible] attendere debent, & procurare, ne Ecclesia vel in doctrina, vel in [illegible]u, vel in moribus accipiat aliquid detrimenti. A Græco vocabulo [illegible]σκοπος descendit & nostrum Bischoff/ quod nonnulli per allusi[illegible] Etymologiam, sed nimis remotam, dictum volunt, quasi, bey den Schafen. De nomine hoc *Isidorus* l.7.Etymol.cap.12. ita loquitur: *Ep[illegible]atus vocabulum inde dictum est, quòd ille, qui superefficitur, superintendat, curam scilicet gerens subditorū. Σκοπεῖν enim Græcè, Latinè [illegible] dicitur. Episcopi a. Græcè, Latinè speculatores interpretantur.*

Episcoporum vox ab Atheniensium Magistratu desumta.

Nam

Nam speculator est præpositus in Ecclesia, dictus eo, quo prospiciat populorum infra se positorum mores & vitam.

πρεσβύτερος quid notet? Quod verò spectat vocem πρεσβυτέρου, significat primam impositionem, virum ætate provectiorem, ut.o v... rem, einen Elteſten. Cùm autem pastoribus Ecclesiæ tribuatur, non ætatis, sed dignitatis potius & officii vox est. Non enim ... sed juvenes quoq; ad presbyteri munus eligi possunt, exem... thei. Modò videatur, ut si juvenes sunt annis, non tam... ctu; si mento, non mente; si ætate, non pietate & doctrina. D... ita scribit *Isidorus* l.d. *Presbyter Græcè, Latinè senior inter... pro ætate vel decrepitâ senectute: sed propter honorem & d... quam acceperunt, presbyteri nominantur.*

Episcopi & Presbyteri olim iidem. Porrò autem, qui nam olim fuerint Episcopi & presby... *quoad officium iidem, vel secus*, controvertitur. Nos pro ... mus, & tempore Apostolorum unius officii diversa ... fuisse, post autem ex constitutione Ecclesiastica, adeoq; ... humano inter Episcopatum & Presbyterium Patres d... mus, quicquid etiam contrà disputet *Bellarminus* l.1. de mem... milit. cap. 14. & 15.

Probatur ex scripturis. Colligitur istud haud obscurè ex *Act. 20.* ubi πρεσβυτέρ... ους, uti vocantur *v. 17.* Paulus ita alloquitur v. 28. *Attendit... niverso gregi*, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ... τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Hîc expressè dicuntur Episcopi, qui ante ... teri. Sic *Tit. 1. v. 5.* præcipit Apostolus, ut constituat *Presbyter...* & ipsis *v. 7.* nomen *Episcopi* attribuit. Sic *1. Tim. 4. v. 14.* dicitur: *N... gere gratiam, qua in te est, quæ data est tibi per impositionem ma... presbyterii*, quo nomine ipsi Pontificii chorum Episcoporum ... gunt. Sic *1. Pet. 5.* qui *v. 1.* nominantur presbyteri, *v. 2.* dicuntur ... πῦντες. Adde, quod in sacris literis legatur, multos fuisse Epi... una & eadem Ecclesia. Nam *Phil. 1. v. 1.* ita scribit Apostolus: *P... Timotheus servi Jesu Christi omnibus sanctis qui sunt Philippi, ... Episcopis & diaconis.* Hinc patet, multos in una Philippensi ... sia fuisse Episcopos, per quos non alii possunt intelligi, quàm Pa... & Presbyteri. In una enim civitate non nisi unus est Episcopus ... Presbyteris quoad officium distinguitur. Quid? quod nomen Pre... teri & Episcopi de ipsis Apostolis nonnunquam prædicatur? Nam ... trus *1. Epist. c. 5.* presbyteros Ecclesiæ alloquitur, & ait, se quoque ...

... c. episcopum v.1. Idem in Actis c.1. de Apostolatu *nib. Græc.* ... Apostolatum vocat Episcopatum v. 21. & citat ... 8. *Episcopatum ejus accipiat alter.* Ex quibus liquidò ... iorum tempore Presbyterium & Episcopatum non ... distinctos, sed unum idemque officium notâsse, ita, ut o... ... erit Episcopus, & contrà.

... omnia Bellarminus nihil aliud respondere potuit, quàm ... *nomina Episcoporum & Presbyterorum omnibus ministris communia fu-* ... *potestates distinctas mansisse.* At verò communio no... ... quoque communionem designat. Neque enim Presbyter ... est Episcopus, nisi verè sit Episcopus, præsertim cùm A... ... nomine ad rei vel officii descriptionem transeat, & illud et... ... ibus commune esse luculenter innuat *Act. 20. v. 28. Tit. 1. v. 7.*

... his Scripturæ adjungimus testimonium Hieronymi ad *Ex Patri-* ... Epist 85. disertè scribentis, *Tempore Apostolorum non ... bus.* *... gradu Episcoporum & Presbyterorum: sed postea schi-* *... medio unum ex presbyteris esse electum, & excelsiori gradu ... um, & Episcopum appellatum, qui solo ordinationis officio à pres-* *... res.*

... clariùs expressit tom. 6. oper. in Comm *super c.1.* Episto... ... inquit, *est presbyter, qui & Episcopus, & antequam dia-* *... in religione fierent, & diceretur in populis, Ego sum ... ego autem Cephæ, communi presbyterorum consilio Ecclesiæ guber-* *... Postquam verò unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat ... in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus ... poneretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & schi-* *... tollerentur.* Quem ad locum Bellarm. c. 15. nihil aliud ... potuit, quàm dubitanter locutum esse Hieronymum, nec ... tum ... : cùm tamen & verba sint clarissima, & in seqq. ... super Tit. cap. 1. adhuc manifestiùs se declaret, inquiens: *Sicut ... sciunt, se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, ... , ita Episcopi noverint, se magis consuetudine, quàm dispositionis dominicæ veritate presbyteris esse majores, & in commune debere Ecclesiam regere.*

Quod si nec Hieronymo fidem habeant, suo tantùm *Lombardo* *Ex Lom-* & *Gratiano*, illi sententiarum, huic canonum compilatori attendant. *bardo.*

Sic autem ex Isidoro scribit *Lombardus* l. 4. dist. 24. [illegible] *iidem Episcopi & presbyteri fuerunt*. Et paulò post. [illegible] *presbyter, Apostolus scribens Timotheo ostendit, ubi* [illegible] *byterum significat*. Et vicissim: *Canones duos tantùm* [illegible] *pellari censent, Diaconatus scilicet & presbyteratus* [illegible] *primitiva Ecclesia legitur habuisse, & de his SOLIS* [illegible]

Ex Gratiano. *habemus*. Gratianus dist. 93. cap. Legimus 24. hæc ex H[illegible] Evagrium colligit: *Audio quendam in tantam erupisse ve*[illegible] *conos presbyteris, id est, Episcopis anteferret. Nam cum* [illegible] *cuè doceat, eosdem esse presbyteros, quos Episcopos,* [illegible] *rum & viduarum minister, ut supra eos tumidus se efferat* [illegible] *preces Christi corpus sanguisq; conficitur?* Ibidemq; iisdem d[illegible] supra allegavimus, demonstrat, eundem esse Episcopum [illegible] terum. Sic distinct. 95 c. Olim. 5. *Hieronymi* dictum in c. 1. E[illegible] de Episcopi presbyteriq; identitate citatur & adprobatur [illegible]

Quibus ita stantibus, impudens utiq; sit oportet [illegible] sertio, quà Episcopatum & presbyterium gradus m[illegible] no distinctos esse affirmare non dubitavit. Non est can[illegible] à Jure Canonico discedere, illudq; mendacii arguere. Fa[illegible] Bellarminus, dum Episcopum & presbyterum eundem f[illegible] quod tamen Jus Pontificiale affirmat. Viderit proinde, q[illegible] redeat, & Anathema Papale, Juris Canonici transgressoribus [illegible] effugiat.

Patrum tempore distingui cæptum inter Episcopos & presbyteros. Rationes, quas ipse profert *c. 14.* nullius sunt momenti [illegible] extra quæstionis orbitam vagentur. Tantùm enim constit[illegible] clesiasticas allegat, & Patrum testimoniis confirmat, cum [illegible] de humano, sed divino jure controvertatur. Concedimus e[illegible] inviti, post Apostolorum secula in schismatis remedium pr[illegible] in civitate quavis Episcopum unum esse præfectum, sed [illegible] quitur, quòd ista distinctio sit Apostolica, & ex jure divino [illegible] rit. Et sanè bonâ intentione pioque studio antiqui Patres [illegible] sos ministerii gradus vel ordines introduxerunt. Labente [illegible]

Triplex Episcopatus. Evāgelicus. Ecclesiasticus. pore & disciplina, magnus inde abusus secutus est. Episcopi en[illegible] inspectione non contenti, potestatem quoque & imperium [illegible] erunt in Ecclesiam, & paulatim magis secularia, quàm sacra [illegible] cœperunt. Hinc *triplex Episcopatus* vulgò esse dicitur: 1. *E*[illegible] ubi inter omnes doctores & pastores est æqualitas. 2. *Eccl*[illegible]

[illegible] pastoribus datur aliqua superioritas & potestas in, *nib. Grec.*
[illegible] id quod minimè culpamus, modò non abusus &
[illegible] accedat. 3. *Satanicus*, cùm uni homini in Ecclesias di- *Satanicus.*
[illegible] imperatoria potestas confertur, quales Episcopi
[illegible] qui pecuniæ magis attendunt, quàm Ecclesiæ, & læ-
[illegible] curia, quàm in cathedra, verius dicendi Aposcopi, quàm
[illegible]copi.

QUÆSTIO XII.

Μόναχος unde derivetur?

[illegible] Monachorum sunt examina, sic multæ nominis ipsorum [illegible] ætymologiæ passim occurrunt. Dantur enim 1. *Remotæ*, Patrum. [illegible] Canonistarum & Monachorum. 3. *Falsa*, Bellarmini. 4. *Vera*, [illegible]rum. 5. *Allusive*, & hodiernis Monachorum moribus respon-[illegible] quibus omnibus pauca dicemus.

I.

Remotæ Etymologiæ Patrum.

1. A[illegible] *Eccles. Hier.* quæ *Dionysio Areopagitæ* falsò adscribi- *Etymolo-* [illegible] Monachos vocari inde, quòd rebus divisibilibus relictis, *gia Diony-* [illegible] Deo tanti soli placere studerent. Sic enim inquit: *Μονα-* *sii Areopa-* [illegible] *ἐκ τῆς ἀμερίστου, καὶ ἑνιαίας ζωῆς, ὡς ἑνοποιούσης αὐτοὺς* *gitæ.* [illegible] *καὶ Φιλόθεον τελείωσιν. Monachi dicuntur à vita indi-* [illegible] *ari, qua colliguntur in Deiformem Monadem, & Deo pla-* [illegible] *rfectionem.* Quam Etymologiam probat *Leon. Lessius*, lib. 2. [illegible] a & J[illegible] re cap. 41 dubitat. 1. p. 571.

[illegible] remotam esse quis est, qui non videat? Non enim à Mo-[illegible]e, sed solitudine vitave solitaria nomen acceperunt, ut [illegible] cabitur.

2. [illegible] itidem deducere videtur *ab unitate*, verùm non di- *Augustin.* [illegible] monachalis vitæ & concordiæ. Quando enim expo-[illegible]m. 8. Ecce quàm bonum & quàm jucundum, habitare [illegible] *simul a[illegible]*, Monachum nihil aliud significare, quàm [illegible] unitate & communitate cum aliis ejusdem instituti [illegible] *Quare ergo & nos*, inquit col. 1538. *non appellemus Mona-*[illegible] *Psalmus:* Ecce quàm bonum & quàm jucundum habi-[illegible]s in unum? *μόνος enim unus dicitur, & non unus quomodo-*[illegible] *& in turba est unus, sed una cum multis unus dici potest:*

μόνος non potest, id est, solus: μόνος enim unus [...] vunt in unum, ut unum hominem faciant, ut sit illis [...] est, Una anima & unum cor, *multa corpora, sed no[...] ta corpora, sed non multa corda, rectè dicitur μον[...]*

Sed juxta hanc Augustini Etymologiam & inte[...] Monachi nomen non eremitis, sed cœnobitis, imò [...] conveniret, qui Spiritu Dei renati sanctæ concord[...] in Domino. Sic primi Christiani omnes fuisse[...] tur de illis Actor. 4. v. 32. *Multitudinis credentium [...] χὴ μία, cor & anima una.* Quod ipsum cùm primæ [...] oni contrarietur, nimis remotam esse notationem illam [...]

II.

Ineptæ Canonistarum & Monachorum

Quidam à μόνος & ἄχος. 1. In Jure Canonico *caus. 16. qu. 1. c. Placuit. §* [...] talis affertur Etymologia: *Monachus sedeat solitarius [...] mundo mortuus est, Deo autem vivit. Agnosc[...] no[...] enim Græcè, Latinè est unus: ἄχος Græcè, Lati[...] citur* Μοναχὸς, *id est, unus tristis. Sedeat ergo tr[...] &* [...] notationem ridiculam & ἄλογον! Nam ἄχος n[...] tristitiam significat, & dolorem ejusmodi, qui [...] sensum adimit homini, unde & per translationem prope[...] Si ergo ab ἄχος omninò dicuntur Monachi, n[...] ded[...] patiuntur, sed quem toti mundo pariunt, intelligatur. [...] claustris suis rebus omnibus abundant, nihilque minus [...] tristes: Interim pestifera sua doctrina, variisq; supersti[...] les verosq; Christianos in mœrorem conjiciunt, adeoq[...] ἄχος, sola & unica totius mundi pestis & tristitia, juxta [...]

Vos Monachi, vestri stomachi sunt amphora Ba[...]
Vos estis, Deus est testis, deterrima pestis.

Alii à μόνος & εὐχή. 2. Alii deducunt à *μόνος solus*, & εὐχὴ *preca[...]*, q[...] non in multitudine, aliisve hominibus permixti, orare [...] hoc pacto non monachi, sed *moneuchi* essent dicend[...] Et [...] Christum voluisse, fideles omnes esse monachos, cu[...] præcipit, ut soli orent. Ita enim habent verba: *Tu cum o[...] in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora Patrem tuum in a[...] ter tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi in propatulo.*

3. Nonnulli magis sunt inepti, & monachum dici scri[...]

[illegible] *Icos* custos, quòd unius animæ custos sit. Ita le- [illegible] *utriusq; juris*, Mediolani an. 1520. excuso. Sed in [illegible] autore Græco Icos custodem significat? Si ab Icos dicun- [illegible] Monach, non Monici appellantur? Et si ea sit nominis ratio, [illegible] anima custodiri debeat, annon omnes homines erunt Mo- [illegible] Quilibet enim unam habet animam, quam curare & custodi- [illegible].

De nominib. Græc. Nonnulli à Monos & Icos.

III.

Impropria Bellarmini.

Scribit hic *lib. 2. de membr. Eccl. milit. c. 1.* verissimam esse illam [illegible] em & nominis explicationem, quam *Pyamon* Abbas in Ægy- [illegible] dit, & legitur apud *Cassianum* Collat. 18. c. 5. Iste autem Mo- [illegible] inde dictos censuit, *quòd à matrimoniis abstinerent, & à paren-* [illegible] *conversatione secederent, quò soli Deo per contemplatio-* [illegible] *re possent.* Illos ergo propriè vult esse monachos, qui con- [illegible] ivæ vitæ operam dant, & à conjugio abstinent, licèt in urbi- [illegible] quo pacto excluduntur ab hoc nomine Dominicani, Fran- [illegible] Jesuitæ, & similes cœnobitæ alii, qui non soli contemplati- [illegible] sed simul in actione versantur. Antequam verò impro- [illegible] hujus applicationis & etymologiæ ostendamus, veram & [illegible] Nostratium afferemus. Ita enim unâ operâ illam refutare, [illegible] confirmare poterimus.

VI.

Vera & propriissima Nostratium.

Extra controversiam est, quòd Monachus vox Græca sit. Deri- [illegible] aliunde nequit, quàm ἀπὸ τοῦ μόνου, hoc est, à solo, adeoque [illegible] primam impositionem & propriissimè significat *hominem* [illegible] *um, qui solus vivit, vitæq; solitariæ genus elegit.* Unde sequitur, [illegible] communione & inter homines versantur, licèt à conjugio [illegible] & contemplationi nonnunquam inhæreant, non esse Mo- [illegible] propriè dictos. Confirmat hoc ipsum Etymologia *Isidori.* Li- [illegible] non ἀπὸ τοῦ μόνου, sed ἀπὸ τῆς μονάδος derivet, eodem tamen [illegible] Sic autem scribit lib. 7. Etymol. c. 13. *Monachus Græcâ Ety-* [illegible] *atus, eò quod sit singularis.* Μονὰς *enim Græcè singularitas* [illegible]*r. Ergo si solitarius interpretatur vocabulum monachi, quid facit* [illegible] *?* Et sanè si priscorum monachorum mores intu- [illegible] verè fuerunt Monachi, hoc est solitarii. Ipsi enim ab urbibus &

Derivatur Monachus ἀπὸ τοῦ μόνου. Monachus solitariè vivat.

& populorum frequentia discedentes; in erem[illegible]
contulerunt. Hinc *Antonius*, Monachorum [illegible]
mum Monachis, ut piscibus aquas convenire c[illegible]
meno l.1. c. 13. Lethalem enim esse piscibus ex[illegible]
nem: sic Monachum in periculum cœlestis vit[illegible]
oris amittendæ venire, si nomini suo non satisfacie[illegible]
bus trahat. Atque eam ob causam *Hieronymus* ad [illegible]
chū in urbibus commorantem & inter homines [illegible]
suo nomine respondere scribit tom. 1. epist. 13. *Si*
Monachus, id est, solus, quid facis in urbibus, q[illegible]
habitacula, sed multorum? Ad *Heliodorum* ve[illegible]
pretare, inquit, *vocabulum Monachi; id est, nomen* [illegible]
turba, qui solus es? Et ad *Rusticum* tom. 1. ep. 4 [illegible]
ait: *Quid desideramus urbium frequentiam, qu*[illegible]
mur? Ad quæ verba *Erasmus* hæc observa[illegible]
Monachi vocabulum, quasi dicas unum aut singu[illegible]
inde sumtum, quòd olim pii quidam homines, part[illegible]
lium in Christum blasphemiis, partim afflicti a[illegible]
profugerent aliquò in vastas solitudines, atq; ibi [illegible]
quos Cœnobitas *vocant, alii semotim, quos ap*[illegible]
milia habet *Johannes Hierosolymitanus* de instit[illegible]
Patr. Tom. 9. *Secundum sapientem*, inquit, *in u*[illegible]
gulari degens, non eris à peccato immunis, ideo [illegible]
& flere, id est, Monachi officium exercere.

Ex his ergo Patrum sententiis apertè colligitur [illegible]
chos non in urbibus, sed solitudinibus vixisse atq[illegible]
um accepisse. Progressu verò temporis rem[illegible]
in urbes contra nominis sui professionem commigr[illegible]
Ambrosius tom. 3. operum, lib. 10. epist 82. ad Vercel[illegible]
am, fol. 248. edit. Basil. anno 1538. *Eusebium* ejus loci E[illegible]
circa annum Christi 360. floruit, primùm in Occi[illegible]
civitates introduxisse, ut *Basilius* circa annum Chr[illegible]
Quocirca Bellarm. immeritò taxat Hierony[illegible]
chi nomen propriissimè convenire Eremitis. Hoc en[illegible]
cit 1. nominis ratio. 2. priscorum Monachorum [illegible]
Authoritas, & 4. ipsa ratio. Quomodo enim [illegible]
vel solitarius, nisi vitam agat solitariam? Et cur ab [illegible]

[illegible] putabimus Monachos, cùm utrumque istud fa- *De nominib. Græc.*
[illegible] men non sunt Monachi?
[illegible] ntibus, Hieronymo potiùs, quàm Bellarmino cal-
[illegible] mus. Monachique titulum non nisi solitariis propriè
[illegible] atu [illegible] us. Interim non diffitemur, idem nomen alioquin
[illegible] quodam significatu acceptum esse, ut cœnobitis etiam in
[illegible] hom nes viventibus attributum sit: ista verò laxa minus-
[illegible] significatio non debet opponi acceptioni primæ & omni-
[illegible] næ, pro qua sola hactenus pugnavimus. Colophonis i-
[illegible] o teneatur, quòd Monachi nomen dupliciter sumatur, 1. *Duplex*
[illegible] ommuniter. 2. *propriè* & specialiter. *Ibi κοινοβιὸς* vel cœno *Monachi*
[illegible] βιος vel Eremitas & solitarios significat. *acceptio.*

V.

[illegible] & hodiernis Monachorum moribus respondentes.

V[illegible] superstitionibus & corruptissimis moribus jam dudum ita [illegible] reddiderunt Monachi, ut multi non immeritò etiam in *Querela* [illegible] hoc graviter sint conquesti. Nilus Tom. 2. Biblioth. Sanct. *de Mona-* [illegible] *Vita Monachorum, quæ olim desiderabilis, & valdè honorifica* *chorum* [illegible] *abominabilis facta est.* Petrus Cluniacensis lib. 4. epist. 2. ad *sceleribus.* [illegible] Lugd. apertè scribit: *Monachos & monasteria esse Synagogam* [illegible] Honorius Augustodunensis in dial. de prædestinat. & lib. ar- [illegible] *Contemplare*, inquit, *Monachorum conciliabula, & videbis in eis* [illegible] *bernacula: Normam regularem moribus & vita calcant, per ha-* [illegible] *fallunt.* Nicolaus de Clemangis l. de Corr. Eccl. statu, [illegible] *nos esse rapaces, ovicularum vellere amictos, qui cùm* [illegible] *aspectu appareant, non Satanæ, tamen ut Pauli verba* [illegible] *Domino, sed suo ventri serviunt.* Cornelius Agrippa [illegible] nt. c. 62. scribit: *In monasteriis haberi Stoicas simias,* [illegible] *mummia, palliata mendicabula, cucullata monstra, bar-* [illegible] *restiferos, saccigerulos, loripedes, lignipedes, nudi-* [illegible] *nigritas, ac id genus histrionum turbam, quorum vanita-* [illegible] *es non caperent omnes pelles Madian.* Verissimè Palingenius [illegible] eone lib. 5. pag. [illegible]02. edit. Basil. anno 74.

Hos fuge: Pestis enim nulla hac immanior. Hi sunt,
F[illegible]x hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes,
Non pietate Deum.

Quæ

Quæ cùm ita se habeant, vitio nobis verti no[illegible] nachorum Etymologias quæramus, & q[illegible] scis monachis, etiam nominis derivation[illegible] nihil minus sint, quàm solitarii & à seculo rem[illegible] ἐ μόνε vel τῆς μονάδος, sed aliunde Monac[illegible] mus. Et quidem *duas* notationes allusivas da[illegible]

Duæ notationes allusivæ.

1. A Græcis nominibus, μόνιμον ἄχθος.

1. Quia Papæ *Eugenio* vox ἄχθος placuit, & [illegible] Monachosq; dicimus quasi μόνιμον ἄχθος, id e[illegible] *tem*, & Ecclesiam indesinenter obsidentem. Ta[illegible] tudo est, ut iis purgari nequeat Ecclesia, id [illegible] na, quæ per ipsos attrahitur fidelibus, nuncupa[illegible] stus est de nimia istorum hominum copia *Petrus* [illegible] l. de reformat. Eccles. *Primò videtur, quòd tanta r*[illegible] *tas & varietas non expediat. quæ inducit ad vari*[illegible] *doq; ad contrarietatem & repugnantiam obser*[illegible] *gularitatem, & ad superbiam, & vanam extoll*[illegible] *alium: & maximè videtur necessarium, quòd dimin*[illegible] *ordinum mendicantium, qui tot sunt & in numero* [illegible] *mero suppositorum, ut eorum status sit onerosi*[illegible] *prosariis & hospitalibus, ac aliis verè pauperibus* [illegible] *dicialis omnibus Ecclesiæ statibus* Hactenus autem [illegible] tio, ut maximè ipsi eam Pontificii dicant nec[illegible]riam, [illegible] manserunt Monachi μόνιμον istud Ecclesiæ ἄχ[illegible] Apocalypticæ, *cap. 9.* quibus alæ nondum sunt penitus in[illegible] volent, nec dentes confracti, ne mordeant.

2. Derivari queunt insuper hodiern[illegible] Mon[illegible] & M[illegible] co μονιός, quod usurpatur à *Suida & Hesychio* [illegible] solitarius pascitur. Sic etiam accipitu[illegible] in *Æ*[illegible] *fab*[illegible] ἐπὶ τινός ἐσῶς δένδρε &c. *Cyrillus* tom. 5. ope[illegible] expo[illegible] μονιὸν dicit significare ὄνον, id est, asinu[illegible] ὄναγρος nuncupatur. Secundum hanc ergo Ety[illegible] significat *asinarium & porcum*, quod ui[illegible] de [illegible] stralibus verissimè prædicatur. *Asini* enim sunt o[illegible] doctrinæ, *porci* ob impuritatem vitæ. *Asini* sun[illegible] regularum & traditionum humanarum. *Porci*, qu[illegible] tum se volutant, & opimis dapibus in claustris suis vel[illegible] bus saginantur. Cum ergò brutalem vitam vivan[illegible]

Monachi sunt asini & porci.

De nominib. Græc. Descriptio Monachi.

[illegible] appellandos esse statuimus. Unde quidam non inscitè, in-
[illegible] quid esset Monachus? *Monstrum esse ex tot brutorum specie-*
[illegible] *m*, respondit, *quot literis scribatur vocula Monachus*. Cujus
[illegible] tionem colophonis loco adjiciemus.

[illegible] ergo Monachus 1. *Moribus SIMIA*, quia cupit æmulari indif- M
[illegible] quod alii factitàrunt singulariter, sequi se jactitat Baptistam
[illegible] quod alii factitàrunt singulariter, sequi se jactitat Baptistam
[illegible] to, Christum in quadragesimali jejunio, Mariam θεοτόκον
[illegible] tare, Apostolos in operum pluralitate.

[illegible] *APER*, quia Titanico planè aspectu torvitatem præ se O
[illegible] abilem, foris austerus, domi salax, utrobique mordax.

[illegible] *CORVUS*. Hæc avis insectatur cadavera, Monachus fu- N
[illegible] oriturіs quæstuis, divitias, agros, prædia extorquet, de locis
[illegible] a discurrit, ubi vel fumum coquinarum vidit, vel nidorem assæ
[illegible] carnis naribus hausit, celeriter advolat, cùm nihil præter vi-
[illegible] & [illegible] tum quærere debeat, imò sedere ac tacere jubeatur in
[illegible] asteriolo, sine quo Monachus nihil aliud esse perhibetur, quàm
[illegible] sine aqua.

4. *Arte ac versutiâ VULPES*. Blandiendo enim simulat oscula, A
[illegible] infligit vulnera: cùm tamen columbæ simplicitatem habere,
[illegible] quam machinari dolos & astutiam serpentis præsumatur.

5. *Corde LUPUS*, qui oves dispergit, non colligit, exanimat, non C
[illegible] tur cruore sanguinis, inhiare cernitur fortunæ divitis.

6. *Carne POLYPUS*, quod animalculum alios atque alios colo- H
[illegible] inde recipit: sicut Monachus varios in religione errores, varios
[illegible] m excogitatione colores.

7. *Voce ASINUS*. Ut enim hoc animal rudendo sonum insua- U
[illegible] & Monachi. Ut Asinus rudis est & valdè stolidus: sic illi
[illegible] fratres ignorantiæ. Ut asinus animal fœcundum est: sic monachi
[illegible] plicarunt, adeò, ut totam fermè οἰκουμένην occupaverint &
[illegible] ressent. S.

Tandem 8. *Superbiâ PAVO*, quæ volucris laudatas pennas expli-
[illegible] longè mirátur impensè Monachus superbiæ philtro dementissi-
[illegible] curiositati præ cæteris deditissimus, amat plus curiā quàm Eccle-
siam hodiè Monachus, cras capitaneus, heri cœlebs, mox Pater.

Quæ omnia cum ita se habeant, fugiamus Papales istos Mona-
chos, quippe bruta verius, quàm homines: abigamus locustas istas à re-
gionibus nostris, ne splendorem Evangelii intercipiant: Etsi omninò

Monachatus placet, studeamus esse Christiani-Mona[illegible] bus verbum Christi, justitia *pallium*, fides *cingulum*, [illegible] rium.

Quæstio XIII.

Ad contr. 3.T.2.l.2. de reliquiis Sanctorum.

Num εἴδωλον, simulachrum & imago sint synonyma?

Quando adversus cultum imaginum ex Scripturis allega[illegible] stimonia, in quibus idola culpantur, & honor iis e[illegible] xatur, Pontificii *duas* instantias reponunt à vocab[illegible] paucis videbimus.

1. Discrimen faciunt inter *idolum & simulachrum* [illegible] Idola *esse imagines Deorum gentilium, in quibus habitabat* [illegible] mulachra *autem imagines esse sanctorum, quæ nec in scrip*[illegible] *orthodoxos Patres idola vocentur.*

Inter εἴδωλον & simulachrū nulla est differentia.

Resp. Distinctio ista conficta est, & non minus va[illegible] quis dicat, discrimen esse inter θεὸν & Deum. Quid enim [illegible] Græcè, nisi simulachrum vel imago Latinè? Est enim [illegible] tivum ab εἶδος, quod formam speciemve significat, unde [illegible] est, quod *formula* vel *imaguncula*, arte humanâ ad similitud[illegible] cujus fabricata & simulata.

Quidam idolum à dolo derivant. Falsum.

Quidam Papicolæ ignari Græcæ linguæ dicunt, idolum [illegible] sumsisse nomen, quia fraudibus Satanæ cultus creaturarum [illegible] ctus: sed meritò hos taxat *Isidorus* l. 8. Orig. c. 11. ubi de ido[illegible] tione hæc tradidit: *Idolum est simulachrum, quod humanâ effigi*[illegible] *& consecratum est: juxta vocabuli interpretationem. εἶδος enim* [illegible] *formam sonat, & ab eo per diminutionem idolum deductum, qu*[illegible] *nos formulam facit. Igitur omnis forma vel formula idolum* [illegible] *poscit.* Hæc Isidorus, ex quibus luculenter patet, inter idolum & [illegible] lachrum, quoad nativam vim significationis, nullum di[illegible]rime[illegible] ideoque & Dii gentilium simulachra, & imagines sanctorum, [illegible] expositæ, idola rectè nuncupari possunt. Hinc *Plinius* Idolum Cere[illegible] vocat *simulachrum* l. 34. c. 4. Et *Vitruvius*, Dianæ idolum it[illegible] dem [illegible] *lachrum* nominat. Sic *Lactantius Firmianus* omnia gentilia ido[illegible] n[illegible] cupavit *simulachra*. Et ubi in sacris literis Græci habent idola, La[illegible] interpres vertit *simulachra*. Hieronymus quoque tom. 4. operum [illegible] 11. comment. in c. 37. Esa. ait, idola *imagines esse mortuorum*, [illegible] *cunq; illi sint.* Ita ergo apparet, cùm damnantur idola, simul d[illegible] simulachra, & imagines omnes, cultui religioso expositas. Inter[illegible]

...damus, idolum secundum acceptionem Biblicam non simu- lachrum & imaginem in genere, sed potius strictiore significatu de- notare id, quod præter unum Deum religiosè colitur, ideoq; in malam partem semper accipitur, unde idololatria nomen traxit, quæ cultum est, primo præcepto contrarium, quo cultus soli Deo debi- tus creaturis defertur. Et hoc sensu imagines sanctorum, si tantùm ha- bentur, & non una coluntur, idola dici nequeunt. Papales verò ima- gines & statuæ omnes, quippe ad cultum religiosum expositæ, idola rectè appellantur.

nib. Græc. Idolū & si- mulachrū quo sensu differant.

Quare hoc tenendum est, quòd simulachrum *pro imagine gene- raliter sumtam* non statim sit idolum: si verò capiatur cum restrictione pro *simulachro* vel *imagine cultui divino exposita*, uti accipi- unt Papicolæ, tum verè idolum est, eoque sensu vocabula ista conver- tuntur, & pro Synonymis rectè habentur. Quod ipsum *Bellarminus* vi veritatis coactus aliis in locis diffiteri non potuit. Nam *lib. 2. de Eccles. triumph. cap. 9.* idolum scribit esse *imaginem, quæ habetur pro Deo.* Si imagines idola non sunt, & vicissim; cur ergo idoli genus statuit ima- ginem? C. 11. inquit, *Alexandrum Severum coluisse imagines Christi & Abrahæ, cum CÆTERIS suis idolis.* Et Damascenum citans *c. 11. & 16.* te- statum est, fuisse aliquos Christianos, qui Christi & sanctorum imagines quasi Deos colerent, dicit *tales accedere ad idololatriam.* Quibus ver- bis contra seipsum fert testimonium, nempè Imagines, quibus cultus divinus exhibetur, rectè idola nuncupari.

II. Nonnulli aliam proferunt differentiam. Fatentur n. *idolum idem esse, quod simulachrū, sed ab istis differre contendunt imagines. Has enim aiunt esse rerum existētium formas, ad similitudinem rerum ipsarum ex- pressas*, ut est imago Christi crucifixi, Mariæ, Pauli, &c. *Idolum* a. esse *si- mulachrum, i. e. simulatam imaginē, quæ nullum habeat archetypū, qualia erant idola apud gentes fictitiorum Deorum.* Atq; huc respexit *Bellarm.* lib. 2. de Reliquiis sanctorum, c. 5. Col. 944. B. scribens. *Inter imaginē & idolum hoc interesse, quòd imago est veræ rei similitudo, ut cùm pungimus hominem, equum, &c. Imago enim ab imitando dicta est. Idolum autē est falsa similitudo, id est, repræsentat id, quod revera non est, ut cùm gentiles proponebāt statuas Veneris aut Minervæ, illa signa idola erāt, quia repræ- sentabant Deos generis fœminini, quales Dii nec sunt, nec esse possunt.* Ea- dem mens est *Leonhardi Lessii* lib. 2. de Instit. cap. 43. dubit. 2. n. 7. *Ido- lum*, inquit, *est imago vana & instabilis, vel rei, quæ non est.* Hac verò

Quid Pon- tificiis sit imago? Quid ido- lum vel si- mulachrū?

distinctiunculâ utuntur ad elusionem divini præc[illegible]
idolis. Dicunt enim simulatas tantùm fictasq; imag[illegible]
autem juberi, ut imagines veræ & rerum verarum [illegible]
istud inde colligunt, quòd imagines sanctorum, [illegible]
quia sint imagines rerum verarum, institutæ ad repræ[illegible]
quod illis verè inest.

Idolum non significat tantùm imagines rerum non existentium.

Resp. 1. Negamus, idoli nomine significari tantùm [illegible]
rum, quæ non sunt, sed simulantur. Reclamant enim [illegible]
tas, cùm εἴδωλον sit ab εἶδος, quod speciem & formam [illegible]
notat, sive veræ & in natura existentis, sive falsæ, & [illegible]
conceptæ ac fabricatæ. Hinc Scriptura non facit discrim[illegible]
sed omnem similitudinem rerum, sive verarum sive fal[illegible]
nus hominum expressam & ad cultum expositam, vocat [illegible]
sculptile, & הַתְּמוּנָה, id est, similitudinem vel idolum [illegible]
bus utitur Moses *Exod. 20. v. 4.* Sic imago illa, quam R[illegible]
isse dicitur *Gen 31. v. 19.* effigies erat hominis, ut p[illegible]
תְּרָפִים, quæ hominis statuam utplurimum sig[illegible]
dicente Bellarm. *lib. 1. de verbo Dei cap. 13. col. 51* C & tamen [illegible]
vocatur à LXX. & Latino interptete. Ita liber Sapientiæ [illegible]
idola inde orta esse, quòd imagines primùm filii à patre [illegible]
populo factæ ac divino honore cultæ sint, eas aliquoties voc[illegible]
Sap. 14. v. 8. 11. 12. 27. 29. 30. Apostolus etiam *Rom. 1. v. 23* [illegible]
minum & bestiarum pro Deo à gentibus cultas indicat, & [illegible]
ne ipsos idololatrias accusat. Fatentur hoc Papicolæ in Ca[illegible]
Romano *par. 3. de 1. præc. cap 2.* quæst. 11. *Præclare*, aiunt, [illegible]
*eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinem volu[illegible]
drupedum ac serpentum dixit. Hæc enim omnia tanquam De[illegible]
bantur, cum illi harum rerum imagines ponerent.* Ex qui[illegible]
satis apparet, Scripturam ipsas quoq; imagines rerum ver[illegible]
istentium crebrò nuncupasse idola.

Præterea si idolum sit tantùm similitudo repræs[illegible]
rem falsam fictamve, idololatria non fuerit multijugis [illegible]
versam Scripturam rejectissima gentilium idololatria [illegible]
tùm statuas aliasve similitudines idololatricè coluerunt, [illegible]
la, quæ per similitudines istas verè repræsentabantur, vel [illegible]
illis colebantur. Ita enim de Persis scribit *Epiphanius* in fin [illegible]
2. in comp. ver. doctrin. *Persici Magusai idola quidem abo[illegible]*

[illegible] *omnes, Ignem, Lunam & Solem.* Eusebius verò *lib. 5. præ-* [illegible] nulla habita ratione similitudinum, universos Ethnico-[illegible] *septem genera* pertinere affirmat; quorum primò *Sidera;* [illegible] *do & tertio Homines mortui:* quartò *Affectus & facultates homi-* [illegible] *nto Res, quæ hominibus in usu vitæ sunt:* sextò & septimò *Dæ-* [illegible] *& mali* comprehenduntur. *Plutarchus* in vita Numæ ait: [illegible] *usu effigiei alicujus Divûm, quæ hominis aut animalis for-* [illegible] *ceret, interdixit. Neq; priscis illis temporibus fuit apud illos vel* [illegible] *imago Dei vel ficta; sed primis centum atq; septuaginta annis* [illegible] *ædificassent atq; sacras ædes struxissent, nullum tamen omni-* [illegible] *um efformavere; nempe eò quòd & nefas esset præstantiora* [illegible] *assimilare, neq; Deum aliter, quàm mente attingi posse cen-* [illegible] Quis verò negabit, eos idola coluisse & idololatras fuisse? Sic [illegible] m hodiè Turcarum aliorumque Mahometistarũ numen, nec [illegible] est, nec simulachro ullo ab ipsis repræsentatur: quis ta-[illegible] ipsos idololatras esse?

De dicto 1. Cor. 8. Idolum nihil est.

[illegible] unt verè Papicolæ, distinctionem istam fundatam esse [illegible] *4.* ubi dicitur: *Idolum nihil esse in mundo*, unde colligunt, [illegible] *aliquid sit secundum materiam, tamen esse nihil formaliter,* [illegible] *præsentet, quod non est.*

R [illegible] Omnes voces in propositione ista Paulina, *Idolum est ni-* [illegible] ambiguæ. Nam *Idolum* sumitur vel *propriè* pro externo si-[illegible] quo Numen repræsentatur & colitur; vel *figuratè* pro ipso [illegible] quod colitur & adoratur, sive in simulacro, sive absque si-[illegible] quo sensu *1. Chron. 16. v. 26.* Omnes Dii populorum dicun-[illegible] dola. Verbum *Est* aliquando significat habere substantiam; ali-[illegible] ando habere *vim vel efficaciam,* quo sensu dicitur, *1. Cor. 7. 19. Cir-* [illegible] *nihil est, & præputium nihil est,* h. e. uti exponit ipse Gal. 5. v. 6. [illegible] *Jesu neque circumcisio quicquam valet, neque præputium.* [illegible] nitur vel *negativè* pro non quicquam, ut cùm dicitur Marc. [illegible] *nihil invenisse in ficu, nisi folia;* vel *comparativè,* pro [illegible] pretii est, & nihil valet, ut cùm dicitur Gal. 6. v. 3. [illegible] gans putat *se aliquid esse, cùm nihil sit,* hoc est, nihil possit. [illegible] Sic [illegible] aquæque vox duplicem significationem habet, qua-[illegible] Bellarminus arripit. *Posteriorem* Apostolus intelligit. [illegible] nus sic exponit: *Simulachrum externum, licet sit aliquid quo-* [illegible] *nihil tamen est quoad formam, quia nihil vel nullam rem*

verè existentem repræsentat. At sensus Apostoli [illegible] lum enim quævis gentilium numina vult nota[illegible] quòd *nihil sint*, non ac si omnia rerum fictarum [illegible] experientia & historiæ contradicant: Sed [illegible] potentiâ, virtute & efficaciâ, ut sensus verb[illegible] *Falsi Dii gentilium nihil habent verè divini numinis* [illegible] esse interpretationem, ex ipsis contextus Apostolici [illegible] cilimè probari potest, ut non immeritò miremur im[illegible] & stoliditatem Jesuwitarũ, qui citius è pumice aquam [illegible] distinctionis suæ figmentum ex istis verbis demo[illegible]

Idoli nomen non tantùm tribuitur simulachris gentilium. 2. Falsum est, quod Bellarminus scribit solum[illegible] *men solùm simulachris gentilium tribui, quæ falsos Deos* [illegible] & Israelitarum simulachris idem nomen assignatu[illegible] Vi[illegible] reus in deserto formatus, *Exod. 23. v. 4.* idolum voca[illegible] *Act. 7. v. 41.* Simulachrum Michæ *Jud. 17. v. 5.* in vulg[illegible] idolum. Duo vituli in Dan & Bethel, dicuntur idola, [illegible] minus apud Prophetas passim idololatriam Judæis ob[illegible] pter idola reprehendit. Hæc autem pleraq; repræsentárunt [illegible] um. De vitulo enim in deserto dicitur Exod. 32. v. 8. *Hi sunt* [illegible] *rael, qui eduxerunt te ex Ægypto:* quæ verba sic refert Neh[illegible] v. 18. *Hic est Deus tuus, qui te eduxit ex Ægypto.* Vocatur [illegible] lus, (qui erat simulachrum Dei,) *ipse Deus*, per usitatam in [illegible] Metonymiam. Agnovit hoc Bellarm. ipse *lib. 2. de Imagin.* [illegible] *cap. 13.* cùm scribit, *non improbabiliter dici, Judæos vitu[illegible]m* [illegible] *pro imagine veri Dei habuisse*, idq; confirmat testimonio Ab[illegible] jetani, & aliorum in c. 17. Judicum. Sic mater Michæ dixit, [illegible] illud, (ex quo simulachrum factum est) *sanctificâsse Jehovah* [illegible] *dum sculptile;* & Micha se Jehovam in eo colere ostendit, Le[illegible] ducto. Imò & gentilium quædam idola in honorem veri De[illegible] fuerunt, unde *Peresius*, Theologus Pontificius, *par. 3. de Tradit.* [illegible] mat, *Multa fuisse idola, quæ tantùm benefactorum Deum repræ*[illegible] *rint, nec omnia quæ gentes coluerint, falsum Deum significa*[illegible].

Non omnis similitudo rei falsæ est idolum. 3. Non omnis similitudo, quæ vel repræsentat id quod non [illegible] vel id quod est, non verè, hoc est, eadem forma, quam [illegible]abe[illegible] plar, repræsentat, illicò idolum est. Nisi velis dicam scriber[illegible] qui facit similitudinem Christophori illius Magni, qui nunquam [illegible] xit; aut qui pingit Moysen cornutum, vel Zachæum proceritate [illegible]

[illegible] tamen statura pusillus erat, *Luc.19. v. 3.* Neque è contrario *nib. Græc.*
[illegible] do, non repræsentat id quod est, ideò non est idolum. Certè,
[illegible] imaginem Pauli per λατρείαν coleret, hic esset, ne quidem Pon-
[illegible] auentibus, idololatra, & imago foret idolum, licèt Pauli, ve- *Quid sit*
[illegible] esset. Proinde imago non quà est similitudo, sive existentis *idolum*
[illegible] n existentis rei, est idolum, sed *quà adoratur & colitur*, adeoq; *formali-*
[illegible] vel fingitur extra Deum, si honore divino colitur, ido- *ter.*
[illegible] est.

4. Negamus imaginem semper esse rei veræ & existentis. Ne- *Imago non*
[illegible] desunt loca in versione vulgata; ubi vox imaginis gentilium *semper est*
D[illegible] & fictitiis idolis accommodatur. Vide in hanc sententiam *rei exi-*
[illegible] *16. 4. Reg. 11. v. 18. Ezech. 7. v. 20. cap. 16. v. 17. c. 23. v. 14. Amos 5. v.* *stentis.*
Habac. 2. v. 18. Rom. 1. v. 23.

5. Simulachrum non est idem, quod simulata similitudo rei fi- *Simula-*
[illegible] Non enim à simulatione, sed potius à *similitudine* dicta sunt *chrum nō*
simulachra: quæ non tantùm sunt imagines rerum simulatarum vel *est idem,*
[illegible] iarum, sed potius imagines, quæ simulant, id est, repræsentant *quod si-*
[illegible] quarum sunt imagines & simulachra. Rectè Isidorus lib. 8. orig. c. *mulata si-*
[illegible] *Simulachra à similitudine nuncupata, eò quòd manu artificis ex lapide* *militudo*
[illegible] *materia eorum vultus imitantur, in quorum honorem finguntur.* *rei fictitia*
D. Thomas de Aquino *in* 1. ad Corinth. 8. lect. 1. ait: *Simulachrum dici-*
tur, quod fit ad similitudinem rei alicujus naturalis. Atque hoc sensu a-
[illegible] Latinis authores crebrò usurpata reperitur vox simulachri. Ci-
[illegible] in Orat. pro Archia inquit: *Statuæ & imagines non animorum*
simulachra sunt, sed corporum. In Epistola 68. *Artifices corporis simula-*
chra ignotis nota faciebant. Epistola 143. *Simulachrum & vestigium civi-*
tatis. De Invent. *Zeuxis Helenæ simulachrum pinxit.* In Ver. *Effigies si-*
mulachrumq; Mithridatis.

Eadem voce eodemq; sensu usus est *Varro* lib. 6. de Ling. Lat. *Cy-*
prianus de idolorum vanitate, & *Arnobius* lib. 6. contra Gent. Cùm ergo
simulachrum de verarum quoq; rerum similitudinibus dicatur, no-
tandum est, quod *simulare* non semper idem sit, quod fingere, sed non- *Simulare*
nunquam significat *similitudinem referre & exprimere*, ut cùm parvam *nonnun-*
Trojam Pergamaq; magnis simulata affirmat Virgilius. *Æneid. lib. 3.* quæ *quam idē*
ad effigiem Trojæ ab Helena structa erant: Et *Horatius* de arte poetica *est quod si-*
pictori dicit: *Fortasse expressum scis simulare.* Si ergò vel maximè simu- *militudi-*
lachrum à simulando derivetur, non tamen ob id mera & simulata *nem re-*
figmen- *ferre.*

figmenta significabit, sed una imagines rei vera [illegible] similitudine quadam exprimentes.

Idolum nō semper vertitur per simulachrum. 6. Tandem inscitiam prodit & illud *Bellarm*[illegible] quo ait, *in Scripturis simulachra ubiq; poni pro id*[illegible] [illegible] terpres posuit simulachra *Actor.17.v.23.* ubi in Græco [illegible] sed σεβάσματα. Sic & *Ex.34.v.16.* ubi in Græco est [illegible] bi in Græco est χειροποίητα. Et *Num.23.v.21* ubi est [illegible] *v.16. 1.Reg.15.v 13. & 2. Chron.34.v.4.* ubi Græcè habetur [illegible] sed κενοτάφια, καταδύσεις, ὑψηλά. Sic etiam posu[illegible] *10.v 10. & c.40 v 20. & c.41.v.29. Ezech 6 v.4. c.30.*[illegible] *10.v.2* ubi Græcè habetur non εἴδωλα, sed γλυπτὰ [illegible] πυλῶν, βδελύγματα, στῆλαι, ἀποφθεγγόμενοι. Denique [illegible] chra *2.Maccab.2.v.2.* ubi in Græco est, non εἴδωλα, sed [illegible] nonnulla horum compluribus in locis (*2.Chron.31.v 1. & v.3. Esa.2.v.20. & c.19.v.1. & 3. c.46.v.1. Ezech.7.v 20. H*[illegible] occurrunt,ut mira videatur audacia Jesuwitæ : qui [illegible] secus quam sic se habet, id semper semperque sic [illegible] ciat.

Atque ita hactenus ostensum fuit, idolum & simulach[illegible] esse tantùm rei fictæ imaginem, sed cujuslibet, sive confict[illegible] rè existat. Unde & imaginis vox non tantùm rei existent[illegible] similitudinem notat, siquidem idola Deorum gentilium [illegible] dictæ sunt imagines,ac statuæ Divorum Papalium.Proinde [illegible] lum est imago, & omnis imago cultui religioso exposita e[illegible] secundum usitatam Scripturæ & Patrum acceptionem.

Idolum duplex. Ubi tamen notandum, quòd de idolis externis hîc præc[illegible] quamur. Est enim idolum duplex. 1. *Internum*, quod int[illegible] & [illegible]

Internum. habetur pro numine, sive foris videatur, sive non [illegible] non, ut dæmonia & numina gentium, cœlites & [illegible]

Externū. rum, quibus cultus religiosus corde defertur. 2. *Extern*[illegible] priè est statua vel imago numinis veri vel falsi, sculpta, [illegible] ad Deum verum vel falsum in illa colendum posita, u[illegible] chra gentium,falsos Deos repræsentantia,& statuæ Papista[illegible] aut creaturas repræsentantes, quibus cultus divinus g[illegible] hibetur.Et de his idolis verum est, quòd omnia sint imagines [illegible] contra omnes imagines etiam rerum verè existentium, idola [illegible] idolis rectè annumerantur, si honor religiosus iis defer[illegible]

De nominib. Græc.

... colæ faciant, ipsorum statuas non modò imagines, sed idola ... præceptis divinis interdicta, jure optimo appellamus.

QUÆSTIO XIV.

Ad T.3.l.1. de Missa.

λειτουργεῖν & λειτουργία quid significet?

Pontificii censent, λειτουργίαν significare missam.

Quod sacrificuli Papales Latinè Missam dicunt, hoc per Græcam λειτουργίας vocem denotari autumant. Quoties ergo vel in Scripturis vel Patribus vocabulum istud inveniunt, toties sacrificium ... um stabiliri contendunt.

Inprimis verò urgent locum ex *Act. 13. v. 2.* λειτουργούντων δ' αὐτῶν ... καὶ νηστευόντων, Ministrantibus illis Domino, & jejunantibus. ... *um illud*, inquit *Bellarm.* lib. 1. de Miss. cap. 13 col. 997. B. *Do- ... ium, non videtur aliud esse potuisse, quàm sacrificium, & sa- ... m ... æ.* Hinc adprobant & commendant versionem *Erasmi*, qui reddidit: *Sacrificantibus illis Domino.*

Ob tres rationes.

Qui autem prorsus absque ratione dixisse videantur, unam vel ... probatiunculam habent, quas breviter diluemus, eademque ... ra τοῦ λειτουργεῖν & τῆς λειτουργίας significationem explicabimus.

Prima.

1. *Vox λειτουργεῖν, ut etiam habetur in* Apolog. Augustanæ Con- ... *nis, non significat quodcunque ministerium, sed publicum, & proinde ... um*, hoc est, *Missaticum.*

Resp. Lubenter concedimus, sermonem ibi fieri de ministerio publico, negamus verò istam appendicem, quòd propterea externi sa- ... ii, hoc est, missatici celebratio intelligatur.

λειτουργία significat quodvis ministerium.

Nam 1 λειτουργίας vox planè generalem habet significationem, ... *ministerium quodvis, inprimis publicum.* Hinc *Suidas* scribit· λει- ... ἢ δημοσία, ὑπηρεσία, παρὰ τὸ λήϊτον, καὶ τὸ ἔργον, id est, ... *propriè dicitur officium seu munus publicum, à voce* λήϊτον, quæ ... cum, & ἔργον, quæ munus significat. Alii ἀπὸ τῶν λείτων, id est, à ... publicis derivant, ut λειτουργία sit bonorum publicorum administratio, & τὸ λειτουργεῖν quasi τὰ λήϊτα ἐργάζειν, publica agere, vel ... e publico fungi, sive hoc fiat in religione, sive in politia. Et tam ... officiis publicis superiorum erga inferiores, quàm de officiis inferiorum erga superiores, aut etiam parium erga pares prædicatur. Exempla non desunt apud profanos authores, si quis ea colligere velit. Xenophon τῇ πόλει πολλάκις λειτουργεῖν, *In Republica commoda sum-*

tum facere. Demosthenes & Aristoteles lib. ... *δαπανηρὰς λειτουργίας, subire munera ma...* ait, liberis dandam esse operam, ὁ λειτουργίας ... καὶ ὠφελείας, *non modò ut inserviatur na ture ... tem propriam.* Apud Lysiam legitur, λειτουργεῖν τῷ ... *pori inservire*, vel *corpus curare*, quo pacto m... λειτουργοὶ, quia cuticulam egregiè curant.

Sic ergò generalis illa significatio apud profa... tissima est, quod ipsum concedit *Bellarminus* ... col. 929. A.

Videamus nunc, quomodo in Scripturis, præserti... mento accipiatur. Ibi verò recurrit eadem gen... τουργία *nunc* ministerium Ecclesiasticum, *nunc* munu... officium angelicum, *nunc* aliud quid significat, nunquam ve... tur pro sacrificio ἱλαστικῷ quale Pontificii fingunt. Cu...

Λειτουργεῖν ministrorum verbi quale sit? stris verbi tribuitur λειτουργεῖν, non ponitur pro *missi... prædicare*, vel functiones ordinis Ecclesiastic... in g... hoc ex Rom. 15. v. 16. *Data est mihi gratia Dei, ut sim ... per Jesu Christi in gentibus, ἱερουργῶν sacrificans Evangel... oblatio gentium accepta.* Hic apertè docemur, in q... γία Novi Testamenti, nempè non in externo sacrific... sed ... oblatione & prædicatione Evangelii. Nec in ... ade... stratui tributa legitur. Nam *Rom. 13. v. 6.* Politici princip... tores, ut Claudius & Nero, qui tum temporis imperabant, ... vocantur λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ. Sic *Hebr. 1. vers. ult.* Angeli nomi... τουργικὰ πνεύματα, administratorii Spiritus. Quia enim ... publico funguntur, quo inserviunt DEO, hinc rectè vocantur ... γοὶ τοῦ Θεοῦ. *Psal. 104. v. 4.* Quòd si ergo ex λειτουργίας vocab... colligitur missæ celebratio, sequitur scelestissimos istos Im... fuisse sanctissimos missifices: Imò in cœlis etiam quotidi... brari & cantillari à beatis Angelis. Ergòne & hi panem vi... sumunt? Ridiculum. Adde, quòd & eleemosynarum colla... tur λειτουργία, *Rom. 15. v. 27. & 2. Cor. 9. v. 12.* ideoque à ... ne ad sacrificium Missæ nulla est consequentia. Patres q... Domini cœnam plerumque κατ᾽ ἐξοχὴν vocant λειτουργία... verò intellexère sacrificium missaticum, de quo ... diximus.

...æ celebratio ad Novi Testamenti ministerium non per-
... recensens ministrorum officia, nullibi mentio-
... missificum, neque ullibi legatur quippiam de incruento
... sacrificio. Qui ergo ex voce λειτουργίας vel ministerii, cui missa
... eruere possunt sacrificuli?
... λειτουργοῦντες isti non appellantur sacrificuli aut sacerdotes,
... *Prophetæ & Doctores* v. 1. Jam verò qualis sit doctorum λειτουργία,
..., nempè κήρυγμα est, vel præconium Evangelii, uti patet ex
... Quam ob causam Chrysostomus tom. 3. *homil. 27. in Acta*,
... λειτουργούντων simpliciter reddidit, κηρυττόντων αὐτῶν, prædi-
... Nos tamen cœnæ & Sacramentorum dispensationem
... vocabulo notari facilè concedemus demonstranti, ut sensus
... *Doctores Antiocheni vacarent rebus divinis, docerent Evangeli-
... ministrarent Sacramenta, & jejunarent, dixit Spiritus sanctus, segre-
... Paulum & Barnabam*, &c.

4. Evangelista Lucas non de uno Sacerdote loquitur, sed in plu-
... de omnibus Ecclesiæ Antiochenæ ministris, quos recenset *v. 1.* &
... subjungit *v. 2.* λειτουργούντων αὐτῶν. Num autem putabimus
... omnes celebrasse missam, quia dicuntur ministrasse? Absurdum.

5. Si sub λειτουργίας vocabulo missæ sacrificium latet abditum,
..., privatas missas omnes esse abolendas, quia non sunt λειτουρ-
... Vox enim ista secundum Bellarmini assertionem, non privatum,
... publicum ministerium significat.

6. Tandem Jesuwita idem lib. 1. c. 15. sui oblitus, interpretatio-
... præsentis loci *Actor. 13. v. 2.* hîc allatam penitus tollit, ita scribens
... 307. B. *Verba Lucæ sunt generalia, neq; explicatè continent certum
... ministerium. Non enim dixit Lucas*, Offerentibus illis Domino
... corporis Christi, *sed in genere*, Ministrantibus *illis Domino*.
... alia sunt verba, qui ergo sacrificium missæ indubitatò inde
... concludi? Logicorum regula est: *A genere ad unam determina-
... non valet consequentia.*

II. *Doctores isti dicuntur ministrasse* κυρίῳ, *Domino. Sicut autem
... hominibus à Deo aliquid datur, Sacramentum est: sic quando ab
... hominibus Deo ministratur aut datur aliquid, sacrificium est. Quare per
... ministerium nequit hîc intelligi prædicatio verbi aut Sacramentorum,
quia administratio ista non exhibetur Deo. Non enim concionamur DEO,
... populo &c.*

Resp. Mira subtilitas Jesuwitica Si præcone, ... sunt, utiq; Deo serviunt & ministrant, non quidem ... emolumentum Deo accedat, sed ut voluntas & mandat... pleatur. Licèt ergò non concionentur Deo, concion... & jejunando ministrant DEO,

Tertia. III. Deniq; λειτουργέω, *quando ad sacra minist...* *per sacrificium significat*, ut Luc.1. Hebr.1.8 9.10. *quæ de ...* *τουργίαν semper reddiderunt per missam vel missæ ...*

Resp. 1. Falsum est antecedens. Nam Ap... verbi, nullo cum sacrificio externo conjunctam vocat λει... *15.v.16*. Eleemosynarum erogatio & distributio, (quæ ... fuit ad ministros in primitiva Ecclesia pertinens) absolute ... διακονία τῆς λειτουργίας, *2. Cor.9. v.12*.

2. Latini vocem λειτουργίας in Græcis Patribus inco... diderunt per missam. *Aliud* enim est λειτουργία, sive ... stratio: *aliud* missa Papistica.

3. In allegatis locis non solùm sacrificium, sed ... um Zachariæ & Christi Salvatoris intelligitur.

Ad T.3. controv. 4 Gener. de Pœnitentia.

QUÆSTIO XV.

Μετάνοια & *μεταμέλεια quid significent num ve ...*

MΕτανοεῖν, unde μετάνοια dicitur à μετὰ post, & νοεῖν co... pere, quasi dicas *post erratum sapere*, mentem mutare... μετάνοια à de admisso ita dolere, ut corrigas, unde placet nonnullis μετα... μετὰ & νοεῖν et ab ἀνοία dementia, & μετὰ post, quasi sit dementiæ correctio & ... datio, quia semper cum μετανοίᾳ cohæret ὁ σωφρονισμός.

Ob rationem triplicem. *Flacius* par. 1. Clavis col. 905. triplicem Etymologiæ ve... fitionis rationem affert. 1. *Ut* significet post factum intel... animadvertere erratum, vel considerare ac cogitare. 2. *Ut* ... cogitatione revolvere factum, sicuti præpositio μετὰ aliqua... valet, quod trans aut denuò, ut μεταμορφοῦν transformare ... reficere aut refingere opus. Sic μετανοεῖν, id quod antea ... tasti, denuò & aliter cogitare ac considerare, & veluti ani... re, inque formam aliam refundere aut refingere. 3. *Ut* præp... valeat, quod cum, sitq; μετανοεῖν cum animo aliquid sepa... & Latini dicunt, suo cum animo aliquid considerare, non ... sine cogitatione aliquid agere, sicut antea in peccando fact...

De nominib. Græc.

[illegible] hæ singulæ naturam pœnitentiæ satis apertè declarant. [illegible] 1. *Erroris agnitio*, & sapientia post factum. 2. *Agniti dete-* [illegible] juncta cum serio voto, ut aliter factum esset. Quando enim [illegible] recoquit sua acta, dolet ob ipsa, & cuperet longè aliter for- [illegible] 3. *Mentis mutatio*, dum ejusmodi homo consilium mutat in [illegible], & diligentius attendit, majoremque in agendo circumspecti- [illegible] jubet. Verbo autem μετανοέω opponitur προνοέω, quasi dicas [illegible] percipio mente. Hinc illud: κρεῖττον προνοεῖν ἢ μετα- [illegible] *providere, quàm pœnitere.*

μεταμέλεια à μεταμέλεσθαι

[illegible] μεταμέλεια vero descendit à verbo μεταμέλεσθαι, quod est *pœni-* [illegible] *duci*, vel post rem aliquam perperàm patratam anxium & soli- [illegible]. Nam μεταμέλομαι idem est, quod μεταμέλει μοὶ, pœnitet, [illegible] curæ est, quia cum pœnitentia semper conjuncta est cura in me- [illegible] tandi. Hinc ἀμεταμέλητος, cujus non pœnitet, quo sensu [illegible] τοῦ θεοῦ dicuntur ἀμεταμέλητα sine pœnitentia, vel non dis- [illegible] centia *Rom. 11. v. 29.*

Hanc vocem Bellarmin. *lib. 1. de pœniten. cap. 7. col. 1185. B.* nus- [illegible] ferè in Scripturis occurrere ait, cùm de conversione hominis [illegible] agitur. At verò occurrit *Matth. 21. v. 29.* qui locus rudi- [illegible] Jesuw tæ evidenter arguit. Ibi enim senior filius, qui velut ex- [illegible] veræ cõversionis proponitur, postquam recusaverat profici- [illegible] ad opus in vineam, patre jubente, dicitur ὕστερον μεταμεληθεὶς, post- [illegible] pœnitentia abiisse in vineam laboratum, ubi talis est prio- [illegible] facti aut seculationis cura, quæ & damnet illud, & mutatum cupi- [illegible] animum ac factum in melius sanitatemque reducat. Sic quan- [illegible] Christus *vers. 32.* reprehendit Pharisæos, quòd ad concionem Jo- [illegible] Baptistæ noluerint μεταμέλεσθαι καὶ πιστεῦσαι, non aliam, quàm veram seriamque pœnitentiam intelligit, quippe ad quam Johannes [illegible] exhortatus fuerat, *Matth. 3. v. 7. 8.*

Quidam triplex discrimen afferunt, inter μετάνοιαν & μεταμέλειαν.

Porrò autem sunt, qui voces istas accuratè distinguunt, & *triplex* discrimen afferunt.

1. *Quod* μεταμέλεσθαι in vitio etiam usurpetur, μετανοεῖν verò sem- [illegible] bonam partem accipiatur. Istud probant exemplo Judæ, de quo [illegible] bitur *Matth. 27 v. 3.* quòd μεταμεληθεὶς, non μετανοηθεὶς, retulerit [illegible] ginta argenteos.

2. *Quòd* μεταμέλεσθαι magis congruat ad dolorem & contritio- [illegible] quæ ex agnitione peccatorum in animis existunt, quàm ad con-

 versi-

versionem ad Deum: μετανοεῖν vero principa[illegible] tationem in melius significet. Unde μετάνοια, m[illegible] tia, vel alia mens, quàm antea.

3. *Quòd* μεταμέλεια quidem Latinè pœnitentia [illegible] Resipiscentia vel transmentatio propriè appelletur [illegible] videtur istud *Lactantii* lib. 6. Inst. cap. 24. p. 575. edit. Lugd. ita scribentis: *Quem facti sui pœnitet, is errorem [illegible] git. Ideoq; Græci melius & significantiùs* μετάνοιαν *d[illegible] tinè possumus resipiscentiam dicere.* Atque istam [illegible] urget potissimùm *Beza* in Annot. ad c. 3. Matth. *Mus[illegible] Zanchius* in Volum. posth. in 4. præc. loc. 6. pag. 745. *Buta[illegible]* Theolog. loco 30. qu. 1. p. 312.

Ut verò, quæ nostra sit mens, intelligatur, duabus ea[illegible] sibus sive observationibus comprehensam damus, quas a[illegible] D. *Eckardus*, lib. de pœn. cap. 1. pag. 5.

Disting. inter significationem Etymologicam & Biblicam. I. *Distinguendum est inter significationem Ety[illegible] blicam.* Secundum *illam* voces prædictæ ita videntur d[illegible] νοια mutationem mentis, μεταμέλεια solicitudinem prop[illegible] cundum *hanc* autem conveniunt, siquidem utraq; vox pro [illegible] salutari pœnitentia usurpatur.

II. *Vocabulum* μετανοίας *dupliciter accipitur.*

μετάνοια sumitur 1. Latè, pro tota pœnitentia. 1. *Latè* pro integra pœnitentia, ut *Matth. 3 v. 2. 8.* [illegible] *Luc. 15. v. 10. & c. 24 v. 47. Act. 2. v. 38. & c. 19. v. 4. 2. Pet. 3. v. 9.* [illegible] in quibus testimoniis omnibus fides includitur, adeoq; sa[illegible] versio ad Deum, quæ contritione & fide constat, innuitur. Q[illegible] injuriam facit Luthero & nobis *Gregorius de Valent.* Tom. 4. [illegible] quæst. 2. pun. 1. col. 1593. dum scribit, μετάνοιαν nobis tantùm [illegible] re *mentis mutationem vitæq; emendationem, excluso dolore d[illegible] præterito.* Nunquam Lutherus, nunquam nos ita statuimus [illegible] pœnitentiam contendimus non esse dolorem solum contra S[illegible] eos: sic μετάνοιαν dicimus primò quidem involvere mutation[illegible] tis, non tamen excludere peccati agnitionem, & hinc ortum [illegible] Novimus enim, quid *Lactantius* scripserit, lib. 6. Instit. cap. [illegible] edit. Lugd. *Resipiscit, ac mentem suam quasi ab insania recip[illegible] errati piget, castigatq; seipsum dementiæ, confirmat animum [illegible] ctiùs vivendum.* Novimus, quòd *Ausonius* in epigrammate suo μ[illegible] ita loquentem inducat:

De ... facti, non factiq; exigo pœnas,
... pœniteat sic Metanœa vocor.
... *beza* responsum, quod metanœa ob metrum & ra... loco μεταμελείας sit posita. Quare quod Calvinia... ratum, nobis non ita temerè debebat objici.

... *ctè*, pro solâ contritione, altera conversionis parte, ut ... *Act.20.v.21.* ubi pœnitentia expressè à fide distinguitur. ... sequitur, quod distinctionem istam inter μετάνοιαν & ... Scriptura ignoret, & dolores contritionis ex peccati agni... non μεταμελείας modò, sed μετανοίας etiam vocabulo defi... Quo pacto corruit argumentum *Bellarmini* lib. 1. de pœn. cap. ... col.1129. C. ibi enim probaturus, fidem non esse partem ... tiæ, duo producit testimonia alterum ex *Marc.1.v.15.* alterum ... 21. in quibus πιςδυν ἀπὸ τῆς μετανοεῖν, fides à pœnitentia di... ideoque illam hujus partem non esse colligit, cùm pars to... tur, non extra totum ponatur. *At* novisse debebat, μετάνοι... non integram pœnitentiam, sed pœnitentiæ partem vel contri... notare, adeoq; strictiore sensu accipi. Quî autem sequitur ... *est pars contritionis quippe à qua distinguitur. Ergo nec con...?* Infirma prorsus hæc sequela est, cùm aliquid, licèt non sit ... pars tamen optimè queat esse totius, de quo in loco de ... fusius disputatur.

2. Strictè, pro sola contritione.

Quæstio XVI.

Ad T. 4. l. 1. de Justificatione.

...σις & ἔλεγχ@ Hebr. 11. v 1. quid propriè notent?

A[d fi]dem salvificam tria concurrere statuimus, 1. Φωτισμὸν vel ἐπί-γνωσιν, h.e. illuminationem & *cognitionem* in mente de Christo, ... que beneficiis & cæteris articulis. 2. συγκατάθεσιν *consensum* vel ... dicimadprobans, ex quo nascitur πληροφορία vel plena persua... ὑπόστεγμα vel λημψοδοσίαν, id est, *apprehensionem* aut receptio... ducialem, ut corde firmiter applicetur, quod ad salutem specta... creditur. Atq; hinc vulgò docetur *tres* fidei justificantis partes esse. ... *notitiam.* 2. Firmum *assensum.* 3. Immotam *fiduciam.* Quo re... veteres dixerunt, *Fidem non tantùm esse apprehensivam*, quod ... & assensum pertinet, sed etiam *quietativam*, quod spectat ... [fid]uciam.

Tres partes fidei justificantis.

Hanc verò ultimam fidei partem negant, modisque omnibus ... nant ...picolæ, ut lucrosum istud dubitationis dogma, & alios,

Pontificii negant fidem esse fiduciam.

alios, qui dependent inde, articulos culinares e...
simplicioribus possint. Hinc *Bellarmin.* l. ... de Iustific. ca...
prolixam probationem adornat, fidem justificantem ...
am misericordiæ, sed solùm assensum firmum & ce...
quæ Deus credenda proponit.

Nos autem pro obtinenda vera sententia urgemus ...
ficum illum Apostoli locum, qui extat *Heb.11.v.1.* ἔστι ἡ πίστις ...
νων ὑπόστασις, ἔλεγχος ὀ βλεπομένων. Ubi per ὑπόστασιν ...
motamque fiduciam intelligi non sine causa conten...
cùm negent Pontificii, enascitur inde nostra quæstio, *Quid ...*
in loco præsertim modò allegato, propriè notet?

Varia expositiones loci. Heb.11.v.1 Non autem diffitemur, ὑποστάσεως vocabulum variè ...
isse expositum. Quidam enim vocem ἐλπιζομένων acceperun...
ut idem sit, quod sperantium hominum; alii *passivè*, ut idem ...
speratarum vel sperandarum rerum.

Augustini. *Augustinus* sanè sæpius legit *sperantium*, uti patet ex *Ep...*
ad Paulinum. Lib.2.de peccat.meritis & remiß.cap.31. ...
Iob & homil.32. in l.50. homiliarum. Et juxta hanc expositione...
sus erit, *Fidem esse substantiam sperantium*, hoc est, vitam q... & ...
mam, quæ sustentat hominem justum, qui despiciens t...rena, ...
atque expectat æterna.

Qui verò *passivè* acceperunt, rursum in diversas abiêre senten...

Theophilacti. Theophilactus & Græcus Scholiastes ita interpretantur. *Q...*
speranda sunt ἀνυπόστατα, utpote quæ nondum sunt præsentia, fidem ...
lorum ὑπόστασιν, ut quæ credendo faciat, illa quodammodo subsister...
præsentia esse, quæ in rerum natura nondum sunt, sicuti Paulus ...
Rom.4.v.17. *Vocat ea, quæ non sunt, quasi sint.* Huc accedit eorum ...
tentia, qui sic interpretantur; *Fidem esse materiam rerum speran...*

Bellarmini. Eadem mens est *Bellarm.* qui c.5.col.940. D. scribit: *Nihil a...*
dem esse substantiam rerum sperandarum, nisi quæ sperantur, quæ ...
tura sunt, non habere ullam subsistentiam, vel fundamentum, ...
tellectu per fidem. Itaque fides est quasi vita & anima rerum, quæ ...
tur, quoniam eas apprehendens ac menti repræsentans facit eas qu...
modo esse præsentes ac vivere, quamvis in se revera non sint nisi futura.

Scholasticorum. Scholastici & Sententiarii variè se torserunt. Quia enim fi...
in prædicamento qualitatis, substantia autem, quæ genus est fidei ...
aliud prædicamentum, non potuerunt hæc conciliare, cùm defin...

& ge

De nomi-nib. Græc.

... definitionis sumi debeant ex eodem prædicamento. Tandem ... concluserunt, fidem dici ὑπόστασιν & substantiam non verè & re... sed ob *similitudinem quandam vel convenientiam cum substan-*... Illam verò similitudinem ita explicabant: *Sicut substantia est sub-*... *omnium accidentium, & causa existentia eorum, sine qua acci-*... *esse & subsistere non potest: ita fides est totius spiritualis ædificii fun-damentum & dispositio, cùm omnes virtutes ab eo procedant.* Item: *Sicut substantia est primum ens, à quo omnia alia dependent; ita & fides est pri-mum principium generativum virtutum,* atq; hinc dicitur substantia.

... omnes autem animadvertit, hæc prorsus esse incommoda & ... congrua, cùm fides *Hebr. 11.* non dicatur substantia virtutum, sed re-rum sperandarum; Igitur rationem similitudinis, quòd fides dicatur substantia, in hoc vult esse positam: *Sicut objectum vel premium, quod ... alia in se continet, substantia dicitur;* Ita *etiam fides definitur per* ... *tam, quia complectitur in se res sperandas.*

Thoma.

Sed plures aliorum opiniones non annotabo. Videamus potius, quæ vera sit hujus loci & genuina sententia, in quo facilè concedimus ... solum loqui non de fide historica, nec temporaria, nec miracu-lorum sed de ipsa fide justificante, quam definit per ὑπόστασιν ἐλπιζο-μένων, & ἔλεγχον τῶν μὴ βλεπομένων. Dicemus autem 1. de *vocabulo* ὑποστάσεως. 2. de *vocabulo* ἐλέγχου, cùm de cæteris vocibus nulla u-tinque sit dissensio.

2. De ὑποστάσει.

Varius usus est vocabuli ὑποστάσεως apud Græcos.

Nam, generaliter significat *quiddam verè subsistens*, non evane-scens; ut nubes est ὑπόστασις, arcus verò in nubibus est ἔμφασις imago, seu species apparens. Sic speculum est ὑπόστασις, sed imago in speculo est ἔμφασις. Hinc Aristoteles lib. de mundo c. 4. fol. 373. edit. Lugdun. τῶν ἐν ἀέρι φαντασμάτων, τὰ μὲν ἐστι κατ' ἔμφασιν, τὰ δὲ καθ' ὑπόστα-σιν. *Eorum, quæ in aëre apparent, alia specietenus, alia etiam habent na-turæ substantiam.*

ὑπόστασις quatuor significat.

2. Phrasi medicâ significat in urina *sedimentum* seu fæces subsi-dentes & conspicuas.

3. In Ecclesia idem notat, quod personam, verè subsisten-tem.

4. Quandoque usurpatur pro *fiducia* certò aliquid expectante. *Sæpè no-* Derivatus enim παρὰ τὸ ὑφίστασθαι, à subsistendo. Unde ὑπόστασις est *ex fiduciâ.*

quam firma mentis subsistentia, quando animus ... duciam. & in cõcepta fiducia firmiter persistit & sub ... manicũ verbũ, (quod annotat *Flacius* in Cl.p.319.) ... tantummodò magnum aliquem conatum, sed mag... ciam sive audaciam, rem rectè peragendi com... ὑφίστημι, unde venit ὑπόστασις. Quemadmodum ergò du... ὑφίστημι Græcum, & unterstehen/ Germanicum, prorsus co... Etymologiis, (componitur enim utrumque ex sub & sto ... catione. Nam utrumque sæpiùs significat, aliqu... culosum audere, moliri, sive rectè, sive pravè: & ... dam animi fiduciam & confidentiam inclusam habe... Scripturis hæc sunt præcipua.

Probatur exemplis Scripturæ. Psal.39.ver.8. *Et nunc quæ est spes mea, nisi Dominus? & ex... mea ad te est:* LXX. reddiderunt ὑπόστασις. Princip... Jarm. scribens *c.11.col.962. A.* LXX. non ignorasse, eo ... tionem significari rem expectatam, quæ est vera ... apud Deum, ideoque vertisse ὑπόστασιν. Sunt ... vocabula, quorum *alterum* significat cum desiderio ... expectare: *posterius* expectationem cum nisu & conatu, ... xietate.

Ezech.9.v 5. expectationem similiter reddiderunt per ... *Periit* ὑπόστασις, *expectatio ejus.*

2.Cor.9.vers.4. *Ne cùm venerint Macedones mecum, & ... nos imparatos, erubescamus nos* ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ τῆ... *hac fiducia gloriationis:* in præfidente illa gloriatione, red... addit Tremellius: *Utitur nomine* ὑποστάσεως, *quod sign... quandam imperterritam subsistentiam.*

Sic etiam sumitur *2.Cor.11.v.17.* ὃ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ κύρ... ὡς ἐν ἀφροσύνῃ ἐν ταύτῃ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως: *quod loquor ... quor secundum Dominum, sed quasi in insipientia, in hac substanti...* habet vulgata versio. At quî vocabulum substantiæ hic pro... accipi? gloriatiõne substantia est propriè dicta? Oporte... ὑπόστασις in hoc loco accipiatur pro fiducia, seu immota ... dentia, quæ nullis cedit.

Maximè verò conspicuus est locus ille Hebr.3.vers.14. *Par... Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ ejus usq; ad finem ... retinuerimus,* ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους ...

x...

v. 6. dem, sed aliis verbis dicitur: *Christus tanquam filius in* De nominib. Græc.
domo, cuius domus sumus nos, ἐάνπερ τὴν παῤῥησίαν καὶ τὸ καύχημα
... μέχρι τέλους βέβαια κατάσχωμεν; *si fiduciam & gloriam*
ad finem firmam retineamus, habet vulgata versio. Sic ergò,
... dicitur ὑπόστασις, hîc nominatur παῤῥησία fiducia, ut sensus
... in Christianum non modò per unum diem spem & fiduciam
... Christum collocare, sed constanter ἐν ὑποστάσει permanere,
... fiduciam semel conceptam non deponere, sed in ista ad finem
... perseverare. Unde apparet, quàm absurda sit *Bellarmini* exposi-
... per ὑπόστασιν non intelligit fiduciam, sed novam crea-
... quæ fiunt electi per renovationem.

Porrò & in profanis authoribus reperiuntur loca, ubi vocabu- *Exemplis*
... ὑποστάσεως pro fiducia & magna animi confidentia est positum. *profanis.*
... in descriptione Horatii Coclitis inquit: οὐχ οὕτω τὴν δύναμιν,
... ὑπόστασιν αὐτοῦ καὶ τόλμαν καταπεπληγμένον τῶν ἐναντίων: *Hostes*
... metuebant robur ipsius, quàm fiduciã & imperterritam illam ani-
... substantiam, non cedentem terroribus aut periculis. Sic etiam ver-
... ὑφίσταμαι sæpè significat loco suo firmiter consistere, impetum
... pere & sustinere, non cedere irruenti. *Plutarchus* inquit: *Illis, qui*
se dedebant, parcebatur, ὑφισταμένους autem trucidabant. *Diodorus*: Ges-
... ὑποστατικῶς in periculis, &c.

Ex his omnibus facilè nunc est colligere, quemnam sensum ha- ὑπόστασις
bet vocabulum ὑποστάσεως, *Hebr. 11. v. 1.*? Etenim si ὑπόστασιν exponas *Hebr. 11.*
per substantiam vel substantiam, quot innumeræ quæso sequentur *notat fidu-*
... de absurditates? Tutissima igitur totique Scripturæ valdè consen- *ciam.*
... est illa interpretatio *Lutheri*, quâ ὑπόστασιν reddidit, eine ge-
wisse Zuversicht: Ut ita fides sit ὑπόστασις ἐλπιζομένων, id est, firma,
immota & imperterrita fiducia, quâ certò nobis persuademus, Deum,
ea quæ promisit, reipsâ præstiturum, nec cedimus tentationibus Sata-
næ aut carnis, sed firmiter & ὑποστατικῶς resistimus, eam, quam semel
concepimus ὑπόστασιν usque ad finem vitæ inviolatam retinentes: At-
que hæc est primaria & præcipua ὑποστάσεως significatio, cum qua pe-
... convenit illa, quando à nonnullis Theologis accipitur pro *basi &* *Nonnulli*
fundamento seu fulcro, cui res sperandæ innituntur. Quæ ap- *exponunt*
pellatio inprimis respicit correlatum fidei, nempè promissionem *per basin*
divinam, quæ est instar petræ immotæ, super quam fides recum- *& funda-*
bit, quò referri potest illud 2. Corinth. 1. vers. 20. *Quotquot sunt* *mentum.*

promissiones Dei, in Christo sunt etiam & Amen. [illegible] nem retinet *D. Hunnius* b. m. in commentario super E[illegible] os. Nam pagina 241. ita scribit. *Vox* ὑποστάσεως [illegible] *subinnuit Apostolus, esse fidem instar basis & columnæ* [illegible] *rum rerum, quæ sperantur: adeò, ut indubitatò venturi* [illegible] *re liceat, quandoquidem spes illa innititur divinæ immutabi*[illegible] *cujus correlatum fides est.* Hæc Hunnius. Nobis tam[illegible] prima ista interpretatio, quâ ὑπόστασιν diximus notar[illegible] gewisse Zuversicht/ quamvis & illa aliorum ἐξήγησις [illegible] incidat.

2. De ἐλέγχῳ.

Ἐλέγχειν quid significet?

ἐλέγχειν significat Græcis arguere, aliquem argumentis c[illegible] cere, refutare, aliquid alicui ad oculum demonstrare. Ita [illegible] apud *Lucianum:* ὁ μὲν Σωκράτης κακεῖ περιέχεται, διελέγχ[illegible] *Et Socrates illic deambulabat, refutans seu convincens omn*[illegible] *Job. 8. v. 46.* τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; *Quis* [illegible] *me de peccato?* Hinc ergo ἔλεγχος idem est quod f[illegible] pro[illegible] gumentum & demonstratio, convincens aliquem. Eodem [illegible] des dicitur ἔλεγχος, quia firma est & invicta probatio, [illegible] cens animum, ut quasi cogatur assentiri, neque possit re[illegible] taphoricè igitur hic positus est ἔλεγχος pro assensu, quia [illegible] ma probatio parit assensum. Hanc explicationem concedit [illegible] nus ipse, quando *cap. 5. l. 1. col. 941. B.* scribit. *Verba illa,* Ar[illegible] non apparentium, *non referuntur ad res speratas, sed explicant* [illegible] *fidei virtutem; quæ est convincere intellectum, atq; eum addu*[illegible] *sentiatur iis, quæ non capit, neq; intelligit.*

Perfecta fidei definitio continetur. Hebr. 11.

Atq; sic ex hactenus dictis conspicuum satis est, perfecta[illegible] neri definitionem fidei in textu illo Apostolico. Est enim fide[illegible] χος οὐ βλεπομένων, h.e. firmus assensus eorum, quæ non [illegible] ὑπόστασις ἐλπιζομένων expectatio promissionum, h.e. fiducia, qu[illegible] timus, nobis contingere promissa Dei, nempè quòd prop[illegible] Chr[illegible] certò nobis ignoscat, nos exaudiat, curet, juvet, & sic no[illegible] ab æ[illegible] morte liberaturus.

Objectio Pontificiorum.

In contrarium verò hoc potissimùm objiciunt Pontificii, [illegible] *des dicatur substantia, quia faciat præsentia ea, quæ alioquin* [illegible] *ra: At repræsentare non est voluntatis, ubi est fiducia, sed intelle*[illegible] *enim rem apprehendens, per speciem sibi impressam, facit rem esse,* [illegible] *quam sit.*

da-

Ad hanc objectionem breviter respondemus. *nib. Grac.*

1. Ab inclusiva ad exclusivam non valet consequentia. Conclu- *Responsio.*
[illegible] fidem esse notitiam & assensum, non autem concluditur, quòd
[illegible] fit notitia.

2. Exempla subjecta *Hebr. 11. v. 4. 5. 8. 11. 17.* liquidò ostendunt, i-
[illegible] non notare simplicem duntaxat assensum, sed fiduci-
[illegible] immotam & longè certissimam.

3. Fides non potest facere, ut in animo subsistant ea, quæ spe-
[illegible] ur, nisi sit simul firma & immota fiducia. Non enim subsistunt in
[illegible] impressionem speciei, quemadmodum ineptè philosopha-
[illegible] *Bellarminus*, siquidem à rebus incognitis nulla potest abstrahi spe-
[illegible] quomodo enim quis sibi speciem imaginabitur ejus vitæ, quam
[illegible] lus non vidit, auris non audivit? sed subsistunt in animo ob sum-
[illegible] *πληροφορίας* & infallibilem certitudinem, quòd scilicet fides
[illegible] certò res sperandas amplectatur, ac si jam ipso actu essent præsen-
[illegible] sicut de Abrahamo dicitur, quòd non considerarit corpus suum
[illegible] mortuum, sed in sola Dei promissione subsistens tàm certò sta-
[illegible] filium sibi natum iri, ac si jam natus esset, *Rom. 4. v. 19. & 20.* Er-
go ex illa proprietate, quam Bellarminus fidei assignat, quòd nimi-
[illegible] faciat in animo subsistere ea, quæ sperantur futura, non conclu-
[illegible] fidem non esse fiduciam, sed contrarium potiùs, cùm nihil aliud
[illegible] faciat præsentem, quàm illa firmissima persuasio & indubitata fi-
[illegible] cia.

QUÆSTIO XVII.

Ad T. 4. l. 3. de Justificatione.

An πέπεισμαι aliquando notet immotam fiduciam?

INter cætera Scripturæ testimonia, quibus Papisticum dubitationis *Origo*
[illegible] ogma fortiter confutatur, non postremum locum obtinet illa fidu- *quæstionis.*
[illegible] & spirituum plena Apostoli sententia, Rom 8. v. 38. *Certus sum, quia*
[illegible] *mors, neq; vita &c. poterit nos separare à charitate Dei, qua est in*
[illegible] *o Jesu Domino nostro.* Quem textum luculentissimum ut eludant
Papicolæ, multa effugia conquirunt, inter quæ & hoc *Bellarmini* lib.
de Justific. c. 9. col. 1121. C. quòd Apostolus per illud, *Certus sum*, non
[illegible] gat certitudinem fidei divinæ, sed *quandam persuasionem & con-*
[illegible] *tiam*, ad quam gignendam satis sit certitudo conjecturalis. Probat
[illegible] textu Græco, in quo habetur verbum *πέπεισμαι*, quod tantùm si-
[illegible] ficare putat confidentiam moralem, vel persuasionem conjectura-
lem, quo sensu sumitur *Rom. 15. v. 14. 2. Timoth. 1. v. 5. Hebr. 6. v. 9.*

Hinc ergo dubium exoritur, *An verbum* [illegible] *persuasionem, nunquam verò fiduciam certam significet* [illegible] mus *negativam*. Et lubenter quidem concedimus [illegible] vocem istam pro nuda persuasione, quæ nonn[illegible] quòd autem semper hoc fiat, uti Bellarminus affi[illegible] meris particularibus velit concludere, id ipsum mod[illegible] tum imus. Nam aliquoties certam prorsus & indubi[illegible] immotamq; πληροφορίαν significat.

Exempla, in quibus πείθεσθαι notat fiduciam.

Ita sumitur Psalm. 2. v. ult. *Beati omnes, οἱ πεποιθότες ἐπ' [illegible] confidunt in eo,* hoc est, qui firma ipsi spe innituntur, [illegible] adhærent, nec quicquam de misericordia ejus dubitant Ma[illegible] 43. πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεὸν, *Confidit in Deum, liberet eum.* L[illegible] 18. [illegible] *debant in se ipsis, quòd essent justi.* In his locis non nudam [illegible] ram, sed certissimam & indubitatam confidentiam notat ver[illegible] θομαι, quo etiam sensu accipitur nomen πεποίθησις. 2. Cor. [illegible] v. 12. & Phil. 3. v. 4. ubi vulgata reddidit per confidenti[illegible]

Adde, quòd & in profanis scriptoribus eadem signi[illegible] rat. Homerus scribit *Iliad.* 1. circa finem m. p. 48.

εἰ δ' ἄγε τοι κεφαλῇ κατανεύσομαι, ὄφρα πεποίθῃς.

Sed age, jam tibi capite annuam, ut certissimè creda[illegible] tes. Talem enim πληροφορίαν notari, versus proximè seque[illegible] denter indicant. Et *Iliad.* 5. m. p. 176.

Ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτῷ βαῖνε λέων ὣς ἀλκὶ πεποιθώς.

Circum autem ipsum ivit tanquam leo, viribus confisus. Sic Dem[illegible] 2. Philipp. *Illæ sunt pollicitationes, ἐφ' αἷς ἐπείσθητε,* Et alibi [illegible] ν[illegible] ἐκλογίων, *oraculis adductus, & firmiter persuasus.*

Ex his & aliis exemplis rectè colligimus, verbum πείθ[illegible] rò poni pro certitudine & immota πληροφορία, eodemque [illegible] *Roman. 8. v. 38.* sicuti tùm antecedentia, tùm consequenti[illegible] istud confirmant. Si enim veram istius vocis significationem, [illegible] mina sit, nosse velimus, videndum inprimis est ad res & objec[illegible] quibus sermo instituitur. Et quidem *duplex* præcipuè obje[illegible] currit, de quo prædicatur; alterum est *salus propria*, alterum *al*[illegible] de oritur πεποίθησις persuasio *duplex*, salutis propriæ *una*, salut[illegible] næ *altera*.

Duplex πεποίθησις.

Πεποίθησις *propriæ salutis* semper certitudinem notat & π[illegible] φορίαν fidei, immotamque confidentiam, eò quòd nitatur ce[illegible]

in-

... fuit ..., qualia sunt Dei misericordia, Christi meritum, ... promissionum veritas, Sacramentorum efficacia, & te... sancti Spiritus, quod nunquam fallit, *1. Joh. 3. v. 21.*

... verò *salutis aliena* non est prorsus infallibilis, sed no... opinionem ex charitate profectam, non immotam certi... quoniam nititur externis signis & apparentibus fidei effe... & hypocritæ possint simulare, nulla inde scientia, sed ... duntaxat δόξα sequitur.

... huc pertinet illa Lutheri distinctio inter canonem *fidei* & ... *charitatis*. *Hic* aliquando fallitur, *ille* nunquam. Alii distin- inter persuasionem *veritatis*, & persuasionem *charitatis*. *Illâ* ... de nostra salute: hac benè speramus de aliis. *Illâ* novit A... se & electos omnes à charitate Christi esse inseparabiles *Ro-* ... & depositum sibi servatum iri *2. Tim. 1. v. 12.* *Hac* autem no... charitatem Romanorum, *Rom. 15. v. 14.* electionem Thessalonicen... *v. 4.* fidem Timothei, *2. Tim. 1. v. 5.* & perseverantiam He... *Et duplex persuasio.*

...æorum *Hebr. 6. v. 9.*

Quibus ita stantibus, intelligit quivis, quàm elumbis & vana sit ... Papistica, ex verbo πείθεσθαι petita. Nempè concludunt à πε... charitatis ad πεποίθησιν fidei, & quoniam ista opinionem pa... non certitudinem, mox & hanc talem esse imperitè colligunt, cùm ... species istæ distinctissimæ sint, & argumentum inverti debeat, ... modò demonstravimus.

QUÆSTIO XIIX.

Quid Euangelion significet?

VOx Εὐαγγέλιον *tripliciter* apud Græcos Scriptores accepta reperi- tur. Pro *fausta rei bona & læta annunciatione*, apud Plutarchum. Pro *præmio quod datur læta annuncianti*, apud Homerum. Germani- ... tur, Botenbrodt. 3. Pro *sacrificio & supplicatione, quæ offertur pro ... rei benè gestæ*, apud Plutarchum. Eædem significationes occur- ... etiam in sacris literis. Prima invenitur *2. Sam. 4. v. 4. c. 18. v. 27. Esa.* ... *v. 1. &* ... Secunda extat apud LXX. *2. Sam. 4. v. 10. & 18. v. 22.* Tertia ... apud Paulum *Roman. 15, 16.* ubi seipsum appellat λειτουργὸν χριστοῦ ... τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, *ministrū Christi, sacrificantem Evange-... Dei, ut fiat oblatio gentium, accepta, sanctificata per Sp. sanctum.* *Ad T. 4. L. 4. de Justificatione. Vulgares tres Evangelii acceptiones.*

Præter has verò acceptiones, quæ non adeò attenduntur, sunt ... aliæ, observatu inprimis dignæ.

In Scripturis præcipuè sumitur.

Sumitur enim Evangelium 1. κοινῶς, γενικῶς [illegible] versa doctrina, quam Filius Dei in N.Testamento [illegible] stolis propagandam commendavit, Evangelistæq; [illegible] suis comprehenderunt, ut Marc.1.v.14. *Venit Jesus in G[illegible] dicans Evangelium regni Dei, & dicens, Resipiscite, & crea[illegible]* ubi Evangelium latè sumtum prædicatione pœnite[illegible] & [illegible] nitur. Sic Marc.16.v.15. *Prædicate Evangelium omni crea[illegible]* duas quasi species dispescit Lucas c.24. v.47. *Oportui[illegible] præ[illegible] mine ejus pœnitentiam & remissionem peccatorum.* Confer [illegible] *v.21.& 24. Luc.9.v.6.* Quin & Paulus in Epistolis suis un[illegible] d[illegible] nam ministerii sui vocat Evangelium Dei & suum. Estque Sy[illegible] che, per quam à potiori, nimirum prædicatione læta gratiæ di[illegible] Christum, fit denominatio. Atque hoc significatu Evang[illegible] excludit, sed potius includit legem, siquidem Christu[illegible] mul[illegible] habuit conciones legales, constantes severis admonit[illegible] ministerium Novi Testamenti utramque conjungit d[illegible] & Evangelii, quoniam in πρᾶξει hæc duo mutuas [illegible] operas, dum prædicatio legis contritionem, & sic primam pœ[illegible] partem, concio Evangelii fidem, & sic alteram pœnitentiæ [illegible] corde hominis accendit & operatur. Atque hoc sensu *Luther[illegible]* disp.30 contra Antinomos: *Christus passim per Evangel[illegible] crepat, minatur, terret, & similia legis officia exercet.* Et in p[illegible] Epist. ad Romanos, Es werde offenbaret durchs Evangel[illegible] Zorn.

1. Pro universa doctrina.

2. Pro libro Evāgelistarū.

2. ἰδίως & μερικῶς *pro historia vitæ, doctrinæ & rerum [illegible] Christi*, conscripta per Evangelistas: breviter, pro *libro ἐυαγγε[illegible]* ut cùm dicitur, *Evangelium secundum Matthæum, Marcum, L[illegible] hannem.* Et hoc etiam sensu nondum opponitur legi. Nam & [illegible] angelistæ in suis libris non solùm Evangelicas, sed & legal[illegible] conciones assignârunt, literisque prodiderunt.

3. Pro concione de beneficiis Messiæ.

3. διαίτατα, pro *concione de beneficiis Messiæ*, promissione [illegible] reconciliationis, remissionis peccatorum, propter Christ[illegible] torem & Redemtorem, sive legatur in libris Mosis & Prophetar[illegible] ve in scriptis Evangelistarum & Apostolorum. Atque h[illegible] gula illa *B.Lutheri* tom.1.Jenens.in comm.primo super cap.1.[illegible] tas, proposita: *Quandocunq; prædicatur gratia Dei & remissio pecca[illegible] per Jesum Christum, sive id fiat in Veteris, sive in Novi Testamenti [illegible] hic verè Evangelium prædicatur.*

Et

Ex quibus porrò apparet, *Bellarminum* graviter errare, dum *l. 4.* ... *col.* 1170. D. tertiam hanc Evangelii acceptionem negligit ... tit, existimans in Scripturis nomen Evangelii non accipi ... pro tota doctrina, quam Christus & Apostoli prædicârunt, ... in libris Evangelistarum, aliisque Apostolorum scriptis conti... *Nobis* verò Evangelium, quatenus opponitur legi in Epistolis ... nihil significat aliud, quàm annunciationem & promissio... gratiæ, justitiæ & salutis per fidem Jesu Christi.

... verò omnia fiant magis perspicua, cùm dicimus: *Evangelium ... annunciationem de gratia & salute*, non loquimur de li... & syllabis, quibus verba Evangelii vel in papyro continentur, vel ... extra proprium, legitimum & ordinarium usum. Etsi ..., (ut annotavit *Brentius* tomo 8. Apolog. Conf. Wittenb. *contra ... p. 57.*) Evangelion idcircò literis mandatum est, ut ex iis, tan... ex penu suo tempore ad suum usum depromatur, tamen per se ... officium & usum nec triste est, nec jucundum, nec occidit, ... ficat, sed loquimur de annunciatione Evangelii, *ut est in pro... ... ordinario, suo officio & usu*, ad quem divinitus institu... In histor. a Esther exstat edictum, ut si quis vel vir vel mulier, ... vocatus intraverit interius atrium Regis, statim interficiatur, nisi ... Rex aureum sceptrum pro signo clementiæ ad eum porrexerit. Hoc sceptrum etsi erat ex auro confectum, tamen per se vel in abaco collocatum, vel in cista inclusum nulli afferebat vitæ salutem, sed si ... ipsum manu apprehenderet, & intranti porrigeret, tum erat in ... legitimo usu, & attactum servabat intrantem, ne à satellitibus Re... interficeretur. *Pari modo* de Evangelio sciendum est, quod tum de... ... fit efficax salutis organon, & conscientiarum solamen, quando ... ... itur vel prædicatur, adeoq; in usu suo ordinario versatur.

Quo sensu Evangeliũ sit concio gratiæ.

Cæterum quòd Evangelium propriè dictum, & legi contra... ... ctum, nihil notet aliud, quàm *solam gratiæ annunciationem*, ... que nec pœnitentiæ concionem, nec omnem doctrinam Evan... ... cam & Apostolicam, sequentibus argumentis demonstratum damus.

Quod Evangelium sit tantùm gratiæ annunciatio, probatur

1. *Ab Etymologia nominis*, Εὐαγγέλιον nil significat aliud, quàm ... ... tum & lætum nuncium ab εὖ & ἄγγελος vel ἀγγελία. Nam Εὐαγγε... ... idem est, ac bonum annuncio, quo sensu legitur *Esa. 61. v. 11. Jer. ... 5. Nah. 1. v. ult.* Sumpta igitur est hæc appellatio ex translatione Græca

1. Ab Etymologia.

Græca LXX. Prophetæ enim, quando vat[illegible]
gratiæ, utuntur peculiari verbo בִּשֵּׂר, quod LXX [illegible]
λίζεσθαι. A verbo illo est nomen בְּשׂוֹרָה, quod [illegible]
γέλιον. Atque hinc factum, ut Evangelistæ & A[illegible]
quæ generaliter usurpata, bonum significat nun[illegible]
doctrinam de gratuita reconciliatione, remissione pec[illegible]
stitia per Christum parata, tanquam optimo nuncio. Q[illegible]
positis, ita argumentamur: *Quodcunque lætum est nunc[illegible]*
est esse concio iræ, vel pœnitentiæ, aut lex severè ex[illegible]
qui *Evangelium est lætum nuncium*, vi ἐτυμολογίας. [illegible]
mentum eò fortiùs concludit, si observetur ἔμφασις, [illegible]
notavit *Chemnitius* par. 2. Loc. Com. p. 242. Nam [illegible]
Hebræos, & εὐαγγελίζεσθαι apud Græcos usurpatur non de [illegible]
bona vel læta annunciatione, sed plerumque, quando hostes [illegible]
& anceps discrimen imminebat, nunciantur fugati & p[illegible]
sensu sumitur *2. Reg. 18. v. 28. Nahum. 1. v. ult. 4. R*[illegible]
Evangelium strictè sensuq; Theologico sumtum, n[illegible]
lætum nuncium, quòd liberati simus è manu inimicorum [illegible]
boli, mortis & inferni. Quomodo igitur esset annunciatio [illegible]
& pœnitentiæ?

Sed ad hoc argumentum excipit *Bellarminus* lib. 4. d[illegible]
2. col. 1173. A. dum inquit: *Nomen Evangelii imposi[illegible] est ad[illegible]*
dum officium unum, idq; potissimum Apostolicæ præ[illegible] on[illegible]
pterea sequitur, non esse etiam alia officia Evangelii, quamv[illegible]
non explicentur, quomodo clavis dicitur, quia claudit, & [illegible]
perit, & lingua dicitur instrumentum lingendi, quod est [illegible]
mentum etiam loquendi.

Responsio. Resp. 1. Mera hæc est petitio principii, nullis n[illegible]
tis. 2. Cùm vox Evangelii universam doctrinam Christi & [illegible]
lorum significat, tùm à potiori quidem officio fit denom[illegible]
do autem ἰδίως, non κοινῶς sumitur, tunc alia est ratio. 3. N[illegible]
nominis interpretatione, sed etiam derivatione, & sin[illegible]
pturæ Propheticæ & Apostolicæ accommodatione argume[illegible]
4. Dissimilitudo est in exemplis. Nam instrument[illegible]
& claudendi ubique dicitur clavis, sive claudat, sive aperi[illegible]
datur aliquod distinctum nomen, quo appelletur instru[illegible]
periendi. At præter Evangelium datur aliquod peculiare [illegible]

[illegible] tur tristis concio iræ & pœnitentiæ, nimirum legis vo- nib. Grac.

I.

[illegible] variis Evangelii appellationibus. Nominatur enim bonum 2. A Syno-
[illegible] Hebr. 6. v. 5. καλὴ διδαχὴ, 1. Tim. 4. v. 6. promissio, Rom. 4. v. nymis.
[illegible] Gal. 3. v. 16. 17. scientia salutis. Luc. 1. v. 77. Sermo aut
[illegible] gratiæ Dei, Act. 24. v. 25. promissio vitæ æternæ, 1. Job. 2.
[illegible] o de semine benedicto, Act. 2. v. 39. Gal. 3. v. 16. sermo vitæ,
[illegible] Philip. 2. v. 16. verba vitæ æternæ, Joh. 6. v. 68. Evangelium
[illegible] fitæ, Ephes. 1. v. 13. verbum salutis, Actor. 13. v. 2. Evangelium
[illegible] 6. v. 15. verbum & ministerium reconciliationis, 2. Cor.
[illegible] spiritus vitæ, Roman. 8. v. 2. promissio hæreditatis, Ro-
[illegible] vers. 15. virtus Dei ad salutem, Roman. 1. vers. 16. bonus odor,
[illegible] 5. v. 15. bonum semen, Matth. 13. v. 24. & 27. fons aquæ sa-
[illegible] in vitam æternam, Johan. 4. v. 14. pascua aquæ refectionis, calix
[illegible] virga, baculus, Psalm. 23. v. 2. 4. 5. galea salutis, Ephes. 6. v. 15.
[illegible] mentamur: Quodcunq; est bonum verbum, καλὴ διδαχὴ, pro-
[illegible] & [illegible] dum est concio iræ & pœnitentiæ. Atqui tale est Evangelium,
[illegible] probatum fuit. Ergo.

III. A prima concione Evangelica Novi Testamenti. Legitur ea 3. A prima
[illegible] 10. Ecce ego annuncio vobis gaudium magnum, quod omni popu- concione
[illegible] est, &c. Hinc ita colligimus: Gaudium magnum non est con- Evangeli-
[illegible] vel pœnitentiæ. Atqui Evangelium est annunciatio gaudii ca-.
[illegible], uti patet ex prima concione Evangelica Angelorum. Ergo.

IV. A concione Johannitica, quæ descripta legitur Marc. 1. v. 15. 4. A con-
[illegible] summa hæc erat: Pœnitentiam agite, & credite Evangelio. Cujus cione Jo-
[illegible] ut verus sensus teneatur, sciendum est, vocem μετάνοιας vel pœni- hánitica.
[illegible] esse ambiguam Vel enim accipitur ὁλικῶς καὶ γενικῶς, pro tota
[illegible] peccatoris ad Deum conversione, & tum inclusam habet fidem, Pœnitētia
[illegible] accipitur Luc. 13. v. 5. c. 15. v. 7. & 10. Vel μερικῶς ἢ εἰδικῶς pro dupliciter
[illegible] pœnitentiæ parte, nimirum contritione, vel seria peccatorum a- accipitur.
[illegible], & tum à fide contradistinguitur, quo sensu & significatu ve-
[illegible] Marc. 1. v. 15. tum etiam Luc. 24. v. 47. Act. 20. v. 21. cap. 23. v. 19.
[illegible] 20. Nunc ad evincendum propositum, ex hoc loco sic argumen-
[illegible] 1. Quodcunque distinguitur ab Evangelio, ejus concio Evan-
[illegible] non est, aliàs distincta & opposita non essent, sed unum alte-
[illegible] includeretur. Atqui pœnitentia vel contritio distinguitur ab Ev-
[illegible] manifestè, Pœnitentiam agite, & credite Evangelio. Ergò

Evangelium non est concio pœnitentiæ, aliàs non ... distinctè proferri. 2. Objectum fidei proprium est Ev... ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. Lex autem, quæ requirit & exigit ... est ex fide, *Gal. 3. v. 12.* Ergo lex requirens opera & conc... priè non pertinet ad Evangelium. Vel ita: Objectum fide... cio iræ aut terroris, neq; lex factorum, sed promissio g... beneficiorum ejus, *Rom. 3. v. 22. 25. 26.* Atqui Evangelium ... fidei, juxta hoc dictum: *Credite Evangelio.* Ergò non ... iræ, &c.

5. Ex vaticinio. Esa. 61. V. *Ex vaticinio Esaiæ*, quod continetur *cap. 6...* & re... Luc. 4. v. 18. *Ad annunciandum mansuetis misit me*, &c. ... doctrina de Christo loquitur, & de primario ejus fine, ob q... mundum missus est, illa doctrina læta est & consolatori a non ... concio iræ vel pœnitentiæ. *Ratio connexionis* patet, quia ... rius, ob quem Christus in mundum fuit missus, ita desi... quòd venerit ad sanandum, liberandum, exhilarandum, & ... Evangelium est propriè doctrina de Christo, & fine, ob q... dum venit, primario, hinc enim vocatur prædicatio JEsu ... *16. v. 25.* Ergo.

6. A promissione. Rom. v. 1. VI. *A promissione*, ex Rom. 1. v. 1. ubi Paulus disertè ... *gregatum se esse in Evangelium Dei, quod ante promiserit, p... suos, in Scripturis sanctis*, &c.

Hinc argumentamur: 1. Quodcunque antè per Proph... missum est, id non est concio iræ vel pœnitentiæ legalis (... Lex non promissa est per Prophetas, sed uti per manus Mosi... ita postea sæpè repetita & populo declarata fuit,) verum con... de gratuita remissione peccatorum. Hoc enim passim prom... Prophetis, non quomodo terrendi, sed quomodo exhilarandi ... mines. Atqui Evangelium est id, quod promissum fuit ante p... phetas, *Rom. 1. v. 1.* Ergò. 2. Promissionis non est accusare ... sed bona offerre. *Promissi enim largitas semper lætificat*, inq... *tius* l. 1. ad Mon. p. 53. *Neq; enim*, ut habet p. 54. *dicendum e... largitate promissum, quod intendat iniquitatis merito severit... dum.* Et rursum: *Prædixit & promisit præmium, quo fruentur ... autem promisit, sed prædixit supplicium, quo punientur injusti.* ... Evangelium est promissio, *Rom. 1. v. 1. & 2. 1. Joh. 2. v. 25.* Ergò.

7. Ex reve- VII. *Ex revelatione justitiæ divinæ sine lege*, Rom. 1. v. 17. ...

[illegible] *Evangelio ex fide in fidem.* Et cap. 3. v. 21. 22. *Nunc sine* *Dei manifestata est, testificata à Lege & Prophetis, justitia* *per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt.* [illegible] concludimus: 1. Quodcunque revelat justitiam sive mise[illegible] Dei (justitia enim Dei hîc idem est, quod misericordia, ut [illegible] probavimus) id non est concio iræ vel revelatio pœnæ. Atqui [illegible]lium est patefactio divinæ misericordiæ. Ergo non est revela[illegible] divinæ iræ. 2. Quodcunque pertinet ad legem, id excluditur ab [illegible]gelio, quia hoc revelat justificationem nostram coram Deo sine [illegible]. Atqui concio pœnitentiæ, & iræ pertinet ad legem. Ergo. Si [illegible] Evangelium in revelanda justitia Dei uteretur etiam concione [illegible]tiæ, tùm non fine lege revelaretur justitia Dei, siquidem talis [illegible]rens concio propria est legis. 3. Quodcunque ex fide est, vel fidem [illegible] legale non est, & per consequens terrere nequit, quia lex non [illegible] sed qui fecerit hæc, vivet in eis, *Gal. 3. v. 12.* Evangelium au[illegible] ex fide, & docet fidem. Ergo. Hinc enim Evangelium vocatur [illegible] fidei, *Rom. 3. v. 27.* unde novum emergit argumentum, hoc nimi[illegible] Lex fidei non urget opera, aut terret, sed hoc proprium est legis [illegible]ctorum. Atqui Evangelium est lex fidei. Ergò.

[illegible]ra argumenta, ut & præcedentium deductionem qui optat, [illegible]rere potest nervosissimam *Dn. D. Garthii* disputationem de dis[illegible]mine legis & Evangelii. Tubingiæ habitam, anno 1602. & Tomo 2. [illegible]ut. *L. Gerlachii* insertam. Nobis sufficit, quòd verum etymon & significatum Evangelii argumentis aliquod ostenderimus.

Ad T. 4. l. 1. de bonis oper. in particulari.

QUÆSTIO XIX.
ET ULT.
Quid sit ἄρτος ἐπιούσιος?

Quarta petitio in Oratione Dominica sic habet, *Matth. 6. v. 11.* τὸν ἄρτον ἡμῶν, τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. De hujus sensu liticula [illegible]am est, ob duo illa vocabula, ἄρτος ἐπιούσιος.

Per panem intelligunt Nonnulli spiritualem. Alii corporalem. Quidam utrumque

Quidam ex Patribus intellexêre tantùm de pane *spirituali*, ut *Hieronymus* tom. 6. operum lib. 1. Com. in Matth. c. 6. col. 18. edit. Paris. an. [illegible]579. & tom. eod. l. 1. comment. in c. 2. ad Tit. col. 460. simulque *Cassianus* col. lat. 9 alii tantum de pane *corporali*, ut *Chrysost.* tom. 2. ho[illegible] in c. 6. Matt. Pontificii quidam conjunctim de *corporali & spirituali*, ita tamen ut πρώτως intendatur spiritualis. *Bellarmin.* enim lib. 1 de operibus in partic. c. 6. Col. 1347. A. scribit. *Intentionem orantis ferri debere utrumque*

debere ad panem spiritualem, ut ad id, quod prim[illegible]
Alii Sacramentalem. autem corporalem, ut ad quoddam additamentum. N[illegible] colæ de *pane Sacramentali* in specie interpreta[illegible] transsubstantiationem deducere velint, eò quòd [illegible] σι@- supersubstantialis, hoc est, ut illi imp[illegible] *stantiatus.*

Hinç Gregor. de Valen. T.3. disp.6. quæst.2. pu[illegible] *mus*, inquit, *peculiariter ipsum panem spiritualem* [illegible] *dius* Tom.2 Conc. Evang. lib.7. c.24. p.475. *Panis*, [illegible] *est augustissima Eucharistia, panis verò substantiale*, [illegible] *stantiis longè præcellens. Hunc ergo præcipuè ind*[illegible] stantialis.

Et quidem 1. Quid ἄρτ@- significet cuivis con[illegible] priè *panem cibarium*, qui inciditur & manducatur. [illegible] לֶחֶם dicitur. Per metonymiam verò sumitur quoq[illegible] to, unde panis conficitur. *Gen 47.v.13. Psal.104* [illegible] chen pro omnis generis cibis, ut *4.Reg.6.v.32.* imo pr[illegible] convivii in esu & potu *Exod.18.v.12. Luc.14.v.1.* Quin & po[illegible]
Nos omnia ad vitæ sustentationẽ necessaria. cibus jumentorum, *Psal.147.v.9.* & fructus arborum, [illegible] illa etiam, quibus victus acquiritur, *Proverb.31.v.14.* Und[illegible] um sit, nomine panis in petitione ista intelligi *omnia*, quæ [illegible] tionem corporis vitæque hujus pertinent, & in ge[illegible] duntur appellatione διατροφῆς καὶ σκέπης, alime[illegible] mentorum, victus & amictus, *Gen.28.v.20. Matth.6.v.32.* [illegible] quibus opponitur λιμὸς καὶ γυμνότης, inedia & nuditas, *Rom*[illegible] *1.Cor.4.v.11.*

Atque hoc si non solitarium, tamen primarium quartæ [illegible] nis objectum esse, vel inde apparet, quòd nulla alia forte [illegible] qua directè & principaliter pro bonis corporalibus supp[illegible] cùm tamen ista sint summè necessaria, nec deneatur, nisi per pre[illegible] ratio Dominica sit perfectissima, in qua nihil om[illegible] stram indigentiam pertinet, qua de causa nominatur a T[illegible] *Totius Evangelii breviarium & salutaris doctrinæ compendium*, C[illegible] no, *fundamentum omnium nostrarum orationum*; a Luthero, [illegible] *tionum & inexhausta sapientia.*

Accedit, quòd bona spiritualia tribus primis petitionibus [illegible] sè contineantur, adeoque panem spiritualem petimus, cùm d[illegible]

De nomin. Græc.

[illegible] nem, regni ejus adventum & voluntatis impletio-[illegible] Neque urgens causa est, ut idem objectum quartæ pe-[illegible] distinctæ sint, constituatur.

[illegible] primis verò panem Eucharisticum πρώτως & in specie notari [illegible] batur? Nondum erat instituta Eucharistia, cùm Christus di-[illegible] los suos Orationem istam doceret. Quî ergo panis iste Sacra-[illegible] primò intelligeretur? Vidit hoc *Leonhardus Lessius*, ideoque [illegible] Justitia & jure, c. 37. dubit. 4. numero 17. vocem ἐπιούσιον [illegible] exponat, ut solùm significetur id, quod est supra substantiam. [illegible], inquit, *ea petitio solùm pertineret ad panem cœlestem, ut Eu-[illegible] visioni divinæ, nec peterentur subsidia temporalia, quod est [illegible] communem fidelium sensum*. Deinde *Apostoli non potuissent tunc [illegible] intelligere, quid Dominus istis verbis sibi vellet: Nondum enim [illegible] cœlestem panem*. Hæc ille, quibus absurdum aliorum Pa-[illegible] de pane Eucharistico interpretationem haut obscurè im-[illegible] id quòd clariùs facit *Cornelius Jansenius*, Episcopus Ganda-[illegible], Comment. in Concord. Evang. c. 41. pag. 506. & 507.

Panis Eucharisticus primò non intelligitur.

[illegible] Nomen ἐπιούσιος quod attinet, variæ versiones & expositio-[illegible] reperiuntur, quas annotavit *Chemnitius* cap. 51. Harm. Evang. [illegible] 457.

Variæ expositiones τοῦ ἐπιουσίου.

1. Ante Hieronymum Latina versio habuit *quotidianum*, fortas-[illegible], quia *Lucas c. 11. v. 3.* addit τὸ καθ' ἡμέραν, quo singulis diebus [illegible] quotidiè opus est.

2. Hieronymus verò reddidit, *supersubstantialem*, quia notari [illegible] panem cœlestem, qui est supersubstantialis, vel universas sub-[illegible] & creaturas excellit. Idem enim est ἐπιούσιος & περιούσιος, quæ [illegible] peculiarem significat. Qua de causa nonnulli panem ἐπιούσιον red-[illegible] præcipuum & eximium, uti *Thomas de Aquino*, qui 2. 2. quæst. 83. [illegible], *Unde & in Evangelio Matthæi scriptum est*, supersubstantia-[illegible], *præcipuum, ut Hieronymus exponit*. Sed hanc interpretatio-[illegible], ut remotam & impropriam minusque commodam rejicit ipse *Bellarminus* col. 1347. C. & *Lessius* l. d.

3. Alii, quos inter Erasmus, vertunt per *advenientem*. Græci enim [illegible] crastinum vel supervenientem vocant ἐπιούσιον, *Actor. 7. v. 26.* Sic [illegible] ἐπιόντι χειμῶνι *sequenti hyeme*. ἐπιόντα enim vocantur, [illegible] futura sunt, ab ἔπειμι advenio, unde ἐπιοῦσα, hoc est, superventu-[illegible] dies, quæ vox absolutè posita extat *Proverb. 27. vers. 1.*

Sen-

Sensus ergo juxta Erasmum hic est, quòd deb[illegible] non hujus, sed futuræ aut superventuræ vitæ [illegible] trarietur scopo Christi, perfectioni Orationis D[illegible] omnium fidelium, expositio ista non immeritò re[illegible]citur.

4. Alii deducunt quidem ab ἔπειμι, ut [illegible] adventans vel quotidianus, sed sensu planè alio & di[illegible]nim panem corporalem dici adventitium, vel q[illegible] accep[illegible]sse, sed necesse eum subinde & semp[illegible] advenire, unde Lucas *cap.11.v 4.* vocat [illegible] manu Dei quotidiè abeuntem & adventantem: *Vel,* [illegible] quæsitus, sed [illegible], hoc est, *Varrone* interpr[illegible] perveniens, ne nostræ diligentiæ, sed Dei benefic[illegible] mus: *Vel,* quia panis non est principale, quod quæ[illegible] adventitium & adjectitium, juxta illud M[illegible]th 6.v 33. [illegible] *regnum Dei, & cætera adjicientur vobis.* Sed qui[illegible] non solent à participiis fœmininis, ut ab [illegible] id expositionem istam per omnia recipere & ad[illegible] mus.

Nos Chemnitii retinemus. 5. Simplicissima ergo videtur *Chemnitii* sententia, q[illegible] σίας deducitur ut ἐπιούσιος panis sit, qui sustentandæ subst[illegible] poris & vitæ nostræ necessarius est, quasi qui [illegible] ad [illegible] corporis & vitæ hujus sustentandam pertinet, ut ita præ[illegible] non accipiatur pro super, vel supra, sed pro *ad* seu *juxta*, & [illegible] omne alimentum substantiæ nostræ congruens. Ita etiam [illegible] *Suidas*, dum inquit: Panis ἐπιούσιος ὁ ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν [illegible] ἡμερινός, *qui substantiæ nostræ sustentandæ convenit*, quo cù[illegible] quotidiè, interpres rectè *quotidianum* vertit. Et quia vox [illegible] facultates notat seu bona fortunæ. *Luc.15.v.12.* unde [illegible] ctus & eximius thesaurus, hinc colligit *Chemnitius* [illegible] distinguitur contra περιούσιον, significare *vulgarem*, sim[illegible] cientem substantiam, adeoque in precatione ista non ni[illegible] vitias, sed *panem quotidianum* vel *panem demensi & sufficien[illegible]* que nos simul admoneri Christianæ αὐταρκείας, quæ [illegible] est, *1.Tim.6.v.6.* Atque sic petitio panis ἐπιούσιος pulchrè con[illegible] lud Salomonis *Prov.30.v.7. Mendicitatem & divitias ne dede[illegible] tribue tantùm victui meo necessaria:* quo ipso voto caput hoc co[illegible] sum & veluti bonæ spei sigillo obsignatum volumus.

CAPUT TERTIUM.

[illegible] de paucis quibusdam vocibus Hebraicis disputatur.

Qu[illegible] dicenda occurrunt, penè omnia ſunt purè Theologica, [illegible] ſolis fontibus Biblicis eruenda. Quapropter ne ſaltum nimis [illegible]us, & ſtudium Philoſophicum prorſus tranſiliamus, [illegible] agendum erit, eamque ob cauſſam pauciſſima, & [illegible] problemata hîc ventilare nobis eſt animus, quæ [illegible] ne [illegible]bſequuntur.

QUÆSTIO I.

[illegible] ex nomine אֱלֹהִים *perſonarum in divinitate pluralitas demonſtrari poſſit?*

Ad T. 1. Controv. 2. l. 2. de Chriſto.

Affirmativa noſtra eſt.

ADorandum Trinitatis myſterium in prima codicis ſacri linea pa[illegible]tem eſſe ſtatuimus. Moſes enim creationem mundi narra[illegible] ſic inc[illegible] בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים *In principio crea[illegible]* [illegible]ngens verbum ſingulare nomini plurali, Per *illud* eſſentiæ u[illegible] *ho[illegible]* perſonarum in una eſſentia pluralitas denotatur.

Exceptiones Judæorum.

C[illegible]us argumenti vim ut evertant Judæi, & Judaizantes alii, va[illegible] [illegible]s & exceptiones congerunt.

Quidam putant, per Elohim non ſolum Deum, ſed unà ſignifica[illegible] *Angelos*, qui DEO ſociati fuerint in opere creationis, tanquam ad[illegible]ſtri, cum Elohim nomen ſit derivatum à fortitudine, & ſæpè Angelis tribuatur. *Sed* hos refutat Moſes, qui hunc Elohim *ſeq. cap.* ali[illegible]s Jehovam Elohim appellat, quod nomen ſoli DEO proprium eſt & [illegible]le. Docet inſuper Scriptura paſſim, Angelos à creatione [illegible]nd ex[illegible]luſos eſſe, præſertim Eſa. 44. verſ. 24. *Ego Jehovah faciens omnia extendens cælos SOLUS.*

Alii dicunt, per Elohim notari quidem pluralitatem, ſed virtu[illegible] & proprietatum Dei, non perſonarum in una eſſentia. *At verò* [illegible] hoc lingua uſitatum eſt, ut rem ſingularem ob virtutum mul[illegible]dinem numero plurali efferamus. Medicus roſæ vires deſcriptu[illegible] non ait, *Roſæ habent*, ſed in ſingulari, *Roſa habet* virtutem refrige[illegible], cerebrum roborandi, &c.

Sed mittimus Judæos incredulos, & videamus ... cios, qui de sinceritate fidei, & concordi ejus dem... nunquam non gloriantur. Quàm vero concorde... neæ in sacro codice expositio luculenter ed...

Lombardus nobiscum sentit. Lombardus *lib. 1. sent. dist. 2. lit. F* & omnes, qui ... sunt, μυστήριον Trinitatis per prima Gene... eos verb... mant. *Quòd non est dictum El,* inquit Lombardus, *... lohim, quod interpretari potest Dii sive judices, ad ... rum refertur.* Et hanc sententiam per multa secula ... conservavit Ecclesia.

Sed dissentit Cajetanus. Reperti tamen sunt, & repetiuntur hodiè non mu... ficios, qui cum infidelibus Judæis istud oppugnat... *tanus* quondam censuit, nomen Elohim inflexion... esse, sed sensu singulare, quia destituatur numero singulari ... falsissimum esse Lombardus notavit, & omnia L... mant. Elohim enim est à singulari Eloah, quæ vox expr... *bi 4. v. 4. cap. 12. v. 4. c. 15. v. 8. cap. 34. v. 2 Psal. 18* ... *bac. 3. v. 3.* Detur ergo causa, cur plurale sit positum, & ... Moses rem singularem sine omni pluralitatis insinuatione ... voluit? Præterea nomina reliqua terminatione pluralia, sig... singularia non construuntur cum verbo singulari, ut fit G... dem Elohim non modò inflexione, sed sensu quoque plu... quæ ex eo, quòd nonnunquam Angelis & Judicibus mul... tum legatur.

Et Bellarminus. Quod intelligens *Bellarminus*, aliā glossam assumsit, *dum l... c. 6. col. 385. A.* argumentum nostrū ex voce Elohim petitum, ... admodum solidum, *Siquidem*, inquit, *Scripturæ consuetudo ... videtur, ut nomina illustrium personarum ponantur in num... dinis, licèt verba retineant numerum singularem. Quem ... nos Itali ex parte imitamur, dum viris gravibus non dicimus. Tu ... licèt unum, non multos alloquamur.*

Cujus exceptio refutatur. At verò fucum talem Italicum in sacra lingua, quæ ... simplex est, inveniri unde probabitur? De hominibus ... tandam dignitatem in plurali loquimur nonnunquam, ... simile quid concedi nequit, quippè cujus hæc est summa ... & agnoscatur, quis & qualis sit, & ita ut est, de eo sermo habe... itaq; Deus in essentia summè sit unus, non dignè loquitur de ... ait esse Deos, sed impiè & perversè.

Ad...

[illegible] quod magna sit discrepantia inter phrasin Mosaicam & [illegible] linguarum. In his enim cùm reverentiæ causâ plura-[illegible]etur, nomen substantiæ semper singulare manet, licèt prono-[illegible] & ver[illegible] mutentur; ut, *Nos Dei gratiâ*, Matthias *mandamus*, non [illegible]thiæ Moses verò aliter informat stylum, & nomen substantiæ nu-[illegible]o plurali effert, verbum verò singulari.

[D]enique in prima quidem & secunda persona honoris causâ ad-h[a]beti[u]r pluralis, cùm de uno est sermo, ut *Nos*, *Vos*, non autem in ter-[tia. Ne]que enim dicitur, *Imperatores Matthias mandavit*, &c. Moses [illegible]bit in tertia, *Elohim vel Dii creavit*, ideoq́ue peculiari hoc lo-[illegible]di modo procul dubio peculiare mysterium innuit.

[S]ed videamus Bellarmini rationes, quibus modus à communi [s]ententia recessit, nostrumq́ue argumentum minus solidum esse de-[mon]strare satagit. Sunt illarum *quatuor*, quas ordine diluemus. *Quatuor objectiones Bellarmini.*

1. *Quia video*, ait, *in Scriptura hoc idem fieri, quando est sermo de [h]ominibus aut falsis Diis*, ut Exod. 20. v. 3 Gen. 24. v. 9. Exod. 11. v. 4. *Qua[l]i[s] quid mysterii hîc lateret, non ita passim nomina pluralia cum verbis [n]umeri singularis conjungerentur.* Prima.

Resp. 1. Quando id contingit, impropriè fit, vel honoris causâ, [u]t *Genes. 24. v. 9.* vel per Syllepsin omnibus propriè linguis frequen-[t]iam, ut *Exod. 20. v. 3.* Non erit tibi *Dii alieni*, id est, non erit tibi *ul-[l]us* ex Diis alienis, non secus atque Esa. 1. v. 3. dicitur: *Novit asinus præ-[sep]e Dominorum suorum*, hoc est, asinus quisque novit præsepe cujusq; Domini sui. Moses autem procul dubio ab initio propriè locutus est, n[on] figuratè.

2. Nomen Elohim *aliter* creaturis, *aliter* Deo tribuitur. Quando *creaturis*, *aut* cum verbo plurali jungitur, *aut* plurale aliquod habet [a]ppositum, *aut* aliâ aliquâ notâ insignitum est, ut quilibet depre-[h]e[nd]ere possit, non de Deo vero, sed de rebus aliis sermonem fieri. [Cùm] autem *Deo* tribuitur, vel jungitur cum verbo plurali, ut *2. Sa-m[ue]l. 7. v. 13.* vel cum adjectivo plurali, ut *Jos. 24. v. 9.* vel cum verbo singulari ut *Gen[e]s. 1. v. 1.* & ubique pluralitas personarum involvitur, in-p[rimi]s quando cum plurali construitur. Non enim res una & singula-[ri]s, sed [d]istinctæ numero plurali efferuntur. *Nomen Elohim aliter Deo aliter creaturis tribuitur.*

II. *Si ista vocabula haberent significationem pluralem, liceret di-[c]ere esse plures Deos veros. Cur enim quæso liceat Hebraicè divinas personas appellare Deos, & hoc idem non liceat latinè?* Secunda.

Resp. De tanto mysterio non est loquendum ... sed secundum revelationem Scripturæ, & stylum E... ergò dicit אלהים in plurali, verùm Lati... DEUM. Ita enim definitum est in Conciliis, ... universa fidelium Ecclesia. Potest insuper hæc add... bræum Elohim DEO tributum personale potius ... pluralitatem involvat, quàm essentiale: Latin... nisi essentiale est. Hinc fit ut Hebræus dicat El... pluralitatem personarum, sed Latinus *non* dicat *De*... tur essentia Dei simplicissima.

Tertia. III. *Nunquam LXX. nec Hieronymus vertit*, Dii, ... *tere auderet. Quod est argumentum, pluralem signifi... ea nomina non habere, sed singularem.*

Resp. Multa Mysteria Veteris Testamenti in novo ... declarata & explicata. Fortassis ergò LXX. Tr... phrasi illa non ita observârunt. Causa & alia subesse ... minis pluralis cum verbo singulari constructio sit ... interpretes in suis linguis non debuerunt imitari ... cabulum θεός & DEUS sit essentiale, ideoque sit Hebræum ... *Elohim*) vertissent per θεοὺς vel Deos, hoc ipso proti... multiplicâssent, & communem Ecclesiæ stylum non sine ... spicione immutâssent.

Quarta. IV. *Si nomen DEI in textu Hebraico haberet plura... tionem, ubicunque invenitur in numero multitudinis, e... aper... tradictio in verbis divinæ Scripturæ: Siquidem frequenti... num tantùm esse DEUM, & tamen frequentissimè etiam le...*

Resp. Apparens quidem est contradictio, sed non ... Unitas enim & multitudo simul consistere possunt, dive... Unus est DEUS essentiâ, Trinus personis. Neque uni... tollit pluralitas personarum, nec pluralitatem uni... אלהים pluralem habeat significationem respectu per... manet tamen & in æternum manebit DEUS unus respectu ... Elohim ipsam essentiam multiplicaret, uti vocabulum ... contradictio, *unus Deus & plures Dii.* Quia verò ... personas potius exprimit, hinc sine contradictione plura... cationem obtinere potest.

Et hæc fuerunt quatuor illa *Bellarmini* argumenta ...

... hic dubie adprobat *Pererius* in cap. 1. Genes. p. 11. num. 39. ... inquit, *nec sanè invalidis rationibus probari posset, nullum ... modo loquendi Moysis latere mysterium.* Has verò rationes ...

1. Mysterium ibi primus invenit Lombardus, de quo nihil Ori... Hieronymus & alii antiquiores. *Aliæ objectiones Pererii.*

2. Discrepantia illa numeri non habet mysterium, sed idioti... quæ Hebræa.

3. Non congruè dicitur de personis divinitatis, *quòd sint Dii.* Nec ... rectè dicitur: *Personæ divinæ creavit mundum,* sed crearunt, sicut ... Pater & Filius spirant Spiritum sanctum, & non in singulari ...

4. Si modus hic loquendi foret insolens apud Hebræos, Rabini ... momenti, plenamq; admirationis & mysterii, non suppres... aliquid circa hoc commenti fuissent.

5. Moses alibi de DEO loquens conjungit nomen Elohim cum ... numeri pluralis. Ergò si per singulare unitas essentiæ, tum per... multitudo significabitur.

6. Non benè consultum fuisset Judæorum ruditati & ad idolo... proclivitati: hinc enim illi occasionem cepissent existimandi, ... os esse Deos.

Hæc sunt præcipua Pererii argumenta, pro quorum solutione, & ... quæstionis decisione luculentiori sequentia notari volumus. *Quatuor notabilia in hac quæstione.*

I. Trinitatis mysterium in Testamento Veteri nonnihil obscu... & ... sub velamine fuit propositum, ideoque mirari haut de... quòd non omnes istud in omnibus textibus, quibus insinua... ... communus observarint.

II. Non primus vidit mysterium hoc *Lombardus*, siquidem & ... res *Rabbini* modum istum loquendi peculiarem esse annotâ... R. *Huna* dixit: *Nisi hic sermo sic esset scriptus, nemini ita loqui* ... Plura vide apud P. *Galatinum* l. 2. de arcanis Cathol. verit. c. 9. ... fuerunt nonnulli, qui non tantùm in ista loquendi forma, sed in... in verbo בָּרָא mysterium Trinitatis latêre censuerunt. Istis ... literis tres personas Cabalisticè notari scribunt, nempè ... primam literam ב insinuari בֵּן seu Filium, per ר רוּחַ Spiritum ... א אָב Patrem, ex quo satis apparet, non Lombardum esse ... qui ex principio Geneseos mysterium collegit.

III. Non primò vel directè hinc probari [illegible] tem, sed in genere *tantùm pluralitatē personarum*, [illegible] cul dubio plurale nomen non sine causa adhibui[illegible] gulari non careat. Et sanè ratio afferri alia nulla potest, quandam simul pluralitatem in unitate voluisse [illegible] enim plurale est non tantùm inflexione, sed in[illegible] per sign[illegible] quoniam singulari nequaquam destituitur. Illa verò [illegible] sensu sunt singularia, quæ in singulari numero n[illegible] cùm de Elohim affirmari nequeat, pro plurali & term[illegible] su meritò habetur.

Quomodo vox Elohim de creaturis dicatur. Quantumvis autem tribuatur nonnunquam creaturis, [illegible] tur res tantum una singularis, ut *Genes. 24. vers. 9. cap. 42. v.* [illegible] *v. 16. cap. 21. v. 4.* attamen ob id argumento nostro nihil d[illegible] 1. reverentiæ civilis causâ pluralis quandoque adhibetur. [illegible] verò de Deo hujusmodi schema politicum locum non h[illegible] ræque locutiones istæ sunt figuratæ & sylleptìcæ, ut [illegible] respiciant; attamen collectionem quandam, adeoque [illegible] volvant. 3. In omnibus ferè exemplis ostendi potest [illegible] tia, quòd modo loquendi Mosaico *Gen. 1. v. 1.* exactè non [illegible] siquidem *vel* plurale habent additum, *vel* aliam notam, ex q[illegible] um fieri potest facilè, non de Deo trino, sed creaturis [illegible] 4. Ut pateat, Mosen per nomē Elohim pluralitatem aliq[illegible] voluisse, hinc nonnunquam de Deo uno loquens verbu[illegible] ctivum plurale illi ipsi nomini plurali adjungit, ut *Gen. 20.* [illegible] *v. 7. Deut. 5. v. 26. Josu. 24. v. 19. 2. Sam. 7. v. 23. Job. 35. v. 10.* [illegible] *149. v. 2. Esa. 44. v. 2. c. 45. v. 5. Jer. 10. v. 10 c. 23. v. 36.* Hac autem [illegible] formulâ manifestè indicantur plures personæ Deitatis. [illegible] consuevit verbum vel adjectivum plurale uni personæ [illegible] stantivum quidem Elohim non semper tres personas [illegible] gnificat, ut Gen. 1. v. 2. *Spiritus Elohim*, hoc est, Patris & F[illegible] *super aquis*: vel unam, ut Psal. 45. v. 7. *Solium tuum ò Eloh[illegible]* li, *in seculum seculi*: Et v. 8. *Propterea unxit te ò Elohim*, [illegible] *bim tuus*, id est, Pater: attamen adjectivum & verbum plura[illegible] quam uni personæ tributum legitur. Imò & illa ipsa vox [illegible] quando personam unam denotat, simul pluralitatē quand[illegible] vit. Non enim personam solitariam significat, sed personam T[illegible] nis, vel Deum in Trinitate, adeoque semper cum respectu ad per[illegible]

... juncta est, & pluralitatem innuit. Firmum ergò manet ar... ...strum, à numero plurali mutuatum.

... Quod si tamen hæc nondum videantur satisfacere, addimus ... loco, nos in solo numero pedem non figere, nec in nuda ...ructione subsistere, sed simul respicere, 1. ad *sensum Mosis*. 2. ad ...*nem mox subsequentem*. 3. ad *alia Scripturæ testimonia*, crea... Elohim describentia. *Probatur Trinitas.*

1. Quod attinet *sensum Mosis*, extra dubium est, illum non ... veram creationis causam effectricem, quippe quam omnes ... cum Apostolis benè noverunt & prædicârunt. At verò cau... est tota Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. De Patre ... assignatur creatio. *Ps. 102. v. 29. Job. 1. v. 3. 1. Cor. 8. v. 6. Hebr. 1.* ... Spiritu S. *Job 26 v. 13.* Quocirca cùm Moses dixit; *Elohim creâsse* ... sensus ejus est, *Patrem, Filium & Spiritum sanctum creâsse*. Per ... enim id omne intelligit, quod mundum creavit. At verò non ... Pater, sed cum Patre Filius & Spiritus S. creavit. Moses igitur has personas conjunctim plurali nomine Elohim intellexit. *1. Ex sensu Mosis.*

2. Idem evincunt verba statim subsequentia, quibus Moses in... personas spargit è vestigio, quod in genere affirmaverat de Elohim. ...ducit enim *Patrem* mandantem: introducit *Verbum*, per quod ... facta sunt: introducit *Spiritum sanctum*, aquis incubantem & ...turas foventem, ex quo ipso antiqui Patres hanc personarum di...tionem collegerunt, quòd *Pater* causa sit προκαταρκτική, *ex quo* ...; *Filius* causa δημιουργική, *per quem* omnia; *Spiritus sanctus* causa ...κή, *in quo* perficiuntur omnia, uti loquitur *Basilius* orat. 16. de Spiritu S. Licet enim per *dicere* verbum προστακτικὸν & mandati note..., simul tamen verbum ὑποστατικὸν & ipse Filius Dei, juxta explicationem Johanniticam c. 1. involvitur, id quod fusè contra Bezam de...monstrat *Gesnerus* disp. 1 in Gen. q. 4. m. p. 5. & seqq. Pari modo per Spi... aquis incubantem ventus creatus intelligi nequit. Talis enim ... nondum extabat, neque huic vis fovendi adscribi potest, sed soli ... Spiritui S., cujus operâ omnis exercitus cœlorum formatus est, ...onente Propheta, *Ps. 33. v. 6.* Cùm igitur Moses ipse Creatorem E... in personas quasi distribuat, indubitatò inde colligimus, no...men illud sensu plurali esse positum, ad denotandam in una Deitate personarum Trinitatem. *Ex suo sequenti explicatione.*

3. Tandem hoc ipsum evidenter comprobant *alia Scripturæ* *3. Ex aliis dicta,*

Scripturæ dicta, in quibus Creator Elohim ita exponitur, quod [illegible]
dictis. Spiritus S. His enim omnibus assignatur opus creati[illegible]
ses creaturarum Opificem narraturus, personas [illegible]
Elohim notatas voluit. Prius verò istud mul[illegible]
potest, uti neque Pontificii diffitentur, præter[illegible]
verba Psaltis, Psal. 33. v. 6. *Verbo Jehovah creati sunt c[illegible]*
ejus omnis exercitus eorum.

Et hi sunt isti tres nervi, qui argumentum [illegible]
plurali petitum ita roborant, & adeò solidum est [illegible]
minus, nec alii quicquam inveniant, quod cum a[illegible]
opponere queant. De *quo* enim nomen plurale El[illegible]him [illegible]
tur, qui à Mose creator constituitur, & mox in certas p[illegible]
buitur, alibique per distinctas ὑποστάσεις describitur [illegible]
personæ quàm una necesse est. *Atqui* de Deo uno plurale no[illegible]
him propriè dicitur, à Mose Creator constituitur, mox i[illegible]
nas distribuitur, alibiq; per distinctas ὑποστάσεις descr[illegible]
nus ostensum est. *Ergò* in Deo uno plures sint per[illegible]
cesse est, id quod fuit demonstrandum. Cujus ἀπόδειξιν[illegible]
exegesin si postulas, invenies eam apud D. *Hunnium* [illegible]
reo primo, pag. 1. seqq. *D. Gerhardum* T. 1. L. C. p. 117. seqq. [illegible]
Junium T. 1. defens. 2 de S. Trin. pag. 70. Et in Bellarm. co[illegible]
cap. 6. col. 56. *Hieronymum Zanchium* lib. 1. de Nat. Dei c. 4. [illegible]
p. 37. Inprimis l. 2. de tribus Elohim, cap. 1. p. 31. & *Polanum* [illegible]
Theol. cap. 3. col. 1178 à quibus in gratiam Calvini dissent[illegible]
cap. 1. Genes. p. 89. & seqq.

QUÆSTIO II.

Ad T. 2. controv. 2. l. 4. de Christo.

שְׁאוֹל *quid significet?*

Quatuor cellæ inferni secũdum Pontificios.

POntificii, (ut in fingendis fabulis sunt industrii) *quatuor* [illegible]
inferni sive capsulas, sive cellas comminiscuntur, sec[illegible]
tuor genera pœnarum. *Prima* cella *damnatorum* est, quam [illegible]
fernum dicunt, in qua perpetua pœna & damni & sensus. [illegible]
infantum non baptizatorum, & vocatur limbus puerorum, [illegible]
tua est pœna damni, sed non sensus. *Tertia purgandos* [illegible]
purgatorium nuncupatur, ubi pœna quidem est damni & [illegible]
duntaxat temporalis. *Ultima* & extrema cella fuit *Patrum* [illegible]
teri Testamento, quæ nunc vacua, discriminis ergò dicta [illegible]

... antium temporalis fuerit pœna damni, sine omni sensus *Hebraicis.*
... de *Durandum* cellas istas ita describentem in *lib.3. sent.*
... *p.659.* edit Lugd. anno 1596.

... conclave istud ultimum, nempè limbum Patrum, spe- *Argumen-*
...anam veritatis extruxisse videantur, urgent imprimis vocabu- *tum Papi-*
... שְׁאוֹל quod extat Gen.37.v.35. *Descendam*, inquit Jacobus, *sticum pro*
... *um lugens* שְׁאֹלָה, quod vulgata reddit *in infernum*. *limbo Pa-*
... hci, tale argumentum nectunt: *Descendere ad infernum* *trum.*
... *icere ad sepulchrum. Ergo est descendere in limbum infer-*
... de Josephi, Jacobi, Patrumq; animæ in Veteri Testamen-
... Christum non in cœlo, sed inferno extiterunt. *Antecedens*
... *xemplo Jacobi*: Hic voluit descendere eò, ubi Joseph erat,
... m, *Descendam ad filium meum.* At Joseph non erat in sepul-
... credebat eum devoratum à bestia. Ergo non optat descen-
... chrum ad Joseph, ubi non erat. Urget hanc ratiunculam
... l.4. de Christo c.10. col.138. B. & c.11. col.540. D. *Pererius*
... Gen. disput.8. p 883. n.96. Et *Gregor. de Valent.* T.4. disput.2.
...st 4. pun.2. col.587. A.

Ut verò σόφισμα hoc plenè confutetur, de duobus breviter di-
... 1. In *genere*, de varia acceptione τȣ̃ שְׁאוֹל. 2. In *specie*, quam
...ficationem habeat *Genes.37.v.35.* Hæc enim si explicata fuerint,
argumentum Papisticum ultrò collabascet.

I.

De significatione τȣ̃ שְׁאוֹל *in genere.*

Derivatur שְׁאוֹל à rad. שָׁאַל petivit, rogavit, postulavit, ut
ita Scheol, si de verbo ad verbum reddi debeat, sit quasi *commune pe-*
titorium vel receptaculum. Vulgata plerunq; vertit per infernum LXX.
per *ᾅδην*, quæ vox derivatur a privat. *α*, non, & *ἰδεῖν* videre, quòd ni-
... videatur. *Quinq; si-*

Occurrunt autem *quinq;* potissimum significationes Hebraicæ *gnificatio-*
vocis שְׁאוֹל, Græcæ *ᾅδȣ*, & Latinæ inferni. Nam sumuntur. *nes τȣ̃ Sche-*

1. Pro *loco vel τȣ̃ & statu damnatorum*, in quo animæ impiorum *ol & infer-*
torquentur. Quam significationem negat quidem *Hugo Sanfordus* l. *ni.*
... de descensu Christi ad inferos, *distin.11. p.14. & seqq.* existimans per 1. *Pro τȣ̃*
Scheol & infernum, non animarum sed corporum regionem, adeoq; *& statu*
... aliud quàm *sepulchrum* notari: attamen sequentia Scripturæ dicta *damnato-*

 lucu- *rum.*

luculenter eam confirmant, Num.16.v.33. *De cend*[illegible]
Deut.32.v.22. *Ignis succendetur in furore meo us*[illegible] *ad* [illegible]
Ps.49.v.15. *Sicut oves in inferno positi sunt.* Ps.5[illegible] v. [illegible]
fernum viventes. Prov.17.v.20. *Infernus & perdit*[illegible]
Prov.30.v.16. *Tria sunt insaturabilia, infernus* &c. Qu[illegible]
de sepulchro exponit *Pareus* in c.37. Gen. col.18[illegible]
non satietur, quia omnes homines boni & mali e[illegible]
At infernum satiari, quia non omnes homines, sed so[illegible]
absorbentur. Quasi verò hoc sit satiari, cùm i[illegible]
impios absorbeat, ut tamen plures semper desidere[illegible]
tiabilis sit. Esa.5.v.14. *Infernus aperuit os suum.* C.14. v[illegible]
do cecidisti de cœlo Lucifer? Ad infernum detraheris, inf[illegible]
tus est super te. C.28.v.15. *Cum inferno fecimus pacti*[illegible] H[illegible]
tinet istud Luc.10.v.15. *Tu Capernaum usq; ad cœlum e*[illegible]
num usq; dejicieris. Et c.16.v.32. *Dives elevans oculos su*[illegible] *in*[illegible]
esset in tormentis. Ubi cœli & inferni oppositio, imm[illegible]
& capacitas, redeundi impossibilitas, ejulatus & [illegible]
ibi patiebatur, primam hanc significationem, abun[illegible]
probant.

2. Pro doloribus inferni. II. Pro *doloribus inferni*, vel afflictionibus quibusvis, [illegible]
22.v.5. Ps.18.v 6. Psal. 16.v.3. *Dolores mortis circumded*[illegible]
gustiæ inferni invenerunt me. Psal.86.v.3. *Eruisti animam me*[illegible]
no inferiori.

3. Pro extremo humilitatis gradu. III. Pro *extremo humilitatis gradu*, quo pacto intelligitur [illegible]
istud 1.Sam.2.v.6. *Dominus mortificat & vivificat, deducit ad* [illegible]
reducit: Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & sublev[illegible]
deducere ad inferos per humiliare, & reducere ab inferis p[illegible]
tare exponitur.

4. Pro morte & transitu hominũ. IV. Pro *morte & transitu hominum*, seu pro toto sta[illegible]
tione mortuorum sive bonorum bona, sive malorum mala, [illegible]
feri Latinis sunt omnes mortui, sive suppliciis æternis crucie[illegible]
in campis Elisiis delicientur. Hanc significationem an[illegible]
par.1. Clav.pag.448. & confirmant etiam sequentia. Gen.42.v.[illegible]
cobus dimittere nolens Benjaminum ait: *Deducetis canos meo*[illegible]
dolore ad Scheola vel infernum, quæ verba repetit Judas c.44[illegible]
At verò hîc locus damnatorum vel limbus aliquis intelli[illegible]
cùm cani hominis eò non deducantur. Job.7. vers.3. *Sicut co*[illegible]

... ... fit. sic qui descendit in Scheol, non redibit. Sensus hujus ... universalis est, extendens se non tantùm ad sepultos, sed ad eos ... ones, qui inhumati abjiciuntur. Quare per descensum ad ... nisi status mutatio, mors & transitus ex hac vita denotatur. ... verò húc quadrat locus Psalmi. 89. v. 48. *Quis est homo, qui ... & non videbit mortem, & quis eruet animam suam de manu in-* ... Non hic intelligitur locus damnatorum, quia multorum ani- ... in cœlum evolant. Psaltes autem de omnibus hominibus loqui- ... Nec sepulchrum, quia corpora, non animæ sepeliuntur, & ho- ... non pauci sunt, quorum corpora sepulchris non mandantur. ... tur potius *communis ista mortis regio*, quâ ex hac peregri- ... one omnes transeunt, & viam universæ carnis ingressi ad patres ... divertunt.

... Huc pertinet illud *Lutheri*, qui super c. 25. & 42. Genes. scribit ... *Necesse est, aliud esse Kefer, & aliud Scheolah. Sicut autem se- ... Kefer, commune est tàm piis, quàm impiis: Ita & Scheolah. ... Rectè igitur hæc distinguuntur, ita ut sepulchrum sit locus, in ... corpus ossaq; demortuorum reconduntur, certo tempore, certâ perso- ... & loco. Scheolah autem commune quoddam receptaculum, non corpo- ... ntium, sed animarum, ubi omnes mortui congregantur.* His sanè ... bis videtur Lutherus statuere, Scheolah notare receptaculū quoddā ... commune omnium animarū post mortem, & occasionem sumsit, ex *Au- ... ino*, qui tom. 3. in Enchiridio ad Laurent. c. 109. col. 190. ita scriptum ... *Tempus autem, quod inter hominis mortem & ultimam resur- ... em interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut u- ... que dignaest, vel requie vel ærumnâ, pro eo, quod sortita est in car- ... vivere.* Et sanè haut negari potest, *duo* distincta esse anima- ... post mortem receptacula, *alterum* piorum, quod sinus Abrahæ; ... impiorum, quod infernus, unde *Origenes* tom. 1. in proœm. ... col. 666. edit. Basil. anno 1571. *Anima*, ait, *cùm ex hoc mundo ... erit, pro suis meritis dispensabit, sive vitæ æternæ ac beatitudinis ... positum, si hoc ei sua gesta præstiterint; sive igni æterno ac sup- ... mancipanda, si in hoc eam scelerum culpa detorserit.* Quòd autem commune quoddam & indistinctum detur omnium animarum habi- ... culum istudque per Scheolah in scripturis notetur, firma ratione demonstrari nequit. Quocirca non putandum est, tàm crudum fuisse ... herum, ut statuerit, piorum animas in quodam communi domici- ... cum impiis permixtas esse, veluti *Pareus* in cap. 42. Gen. col. 2042.

Sententia Lutheri de Scheol.

Duo animarū receptacula.

hoc ipsi objicit: sed potius per Scheolah significari [illegible] nimarum in suas sedes transitum, statusque muta[illegible] communem. Qua de causa *Gesnerus* disput. 14. in [illegible] thes. 30. distinguit inter receptaculum *commorandi &* [illegible] & non illud per Scheolah intelligitur, non secus [illegible] v. 14. *En ego hodiè ingredior viam universæ terræ.* [illegible] ergò via, & iste communis transitus juxta *Lutherum* voce [illegible] primitur, ut ita descendere ad Scheolah, nihil sit aliu[d] [illegible] viam universæ carnis ingredi, & propterea tribui[illegible] lis, *Job. 21. v. 13. Psal. 55. v. 16.* Sed etiam bonis, *Gen. 37. v. 35. cap.* [illegible] *vers. 29. 31.* Quod si verò Lutherus communem [illegible] limbum per Scheol notari statuit, & antiquam in Pa[illegible] pinionem secutus est, ab ejus partibus stare non possumus.

Aliud est commorandi, aliud transeundi habitaculum.

5. Pro sepulchro.

V. Pro *sepulchro*, quam significationem ostendu[illegible] Gen. 42. v. 38. *Deducetis canos meos cum dolore ad infern*[illegible] deductionem licèt mors & transitus ex hac vita in ge[illegible] ligi, procul dubio tamen simul ad sepulchrum respic[it]ur, [illegible] pus unà cum canis conditur. 3 Reg. 2. vers. 6. *Non deduces ca*[illegible] *pacificè ad inferos.* Jobi 14. v. 13. cap. 17. v. 13. *Etiamsi d*[illegible] *men infernus domus mea. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno* [illegible] *me?* Psal. 6. v. 6. *In inferno quis confitebitur tibi?* Ps[al]. 141. v. 7 [illegible] *sunt ossa nostra secus infernum.* Esa. 38. v. 18. *Infernus non c*[illegible] *bi.* Ezech. 31. v. 7. *Et ipsi cum eo descendent in infernum ad inter*[illegible] *dio.* Jonæ 2 v. 3. *De ventre inferni clamavi, &c.*

Inferi ab inferendo.

Et hæc significatio apud Latinos quoque scri[p]tore[s] [illegible] de sunt, qui infernum derivatum putant, non tàm ab eo q[uod] [illegible] sit, quàm ab *inferendo*, eò quòd mortui efferantur domo & [illegible] humo. Hinc enim inferiæ & inferium vinum apud *Arnob*[illegible] & leges de mortuis sepeliendis latæ, dicuntur leges d[e] *m*[illegible] *rendis.* Patres itidem inferorum vocabulo non rarò sepul[illegible] rum designant, & resurrectionem Christi aliorumque re[illegible] vocant reditum & reductionem ab inferis, quam phrasin [illegible] gentes indocti Pontificii, Patrum inde limbum & pecul[iarem] cavernam extruxerunt.

Sunt tamen nonnulli ea in opinione, significationem [illegible] *gitatis esse magis, quàm necessitatis.* Et sanè quædam modò all[illegible] cta de communi transitu ex hac vita, adeoque secundum qu[illegible]

... modè exponi possent; interim tamen cum non de ... firmare liceat, acceptionem hanc quintam meritò reti-...

Atq; hæ sunt præcipuè τῶ שְׁאוֹל vel inferni significationes, *Duo' πρόσωπα* unde colligitur errare

Calvinianos, qui πρώτως de sepulchro intelligunt. Ita enim *ex dictis*. ... in explic. cap. 2. Act. vers. 27. *Descendere ad inferos propriè ... significat sepulchro condi. Nam certè Hebræis Scheol idem ... catione declarat atq; Bor & Kefer, quæ vocabula sepul-... um significant.*

Pontificios, qui non nisi de loco damnatorum accipi volunt. ..., inquit Bellarminus l. 4. de Christo c. 10. colum. 538 B. *vox* שְׁאוֹל *accipitur pro loco animarum subterraneo.* Verùm modò pro-... שְׁאוֹל propriè notare voraginem & quoddam quasi peti-..., accipi autem ordinariè in Scripturis nec de solo sepulchro, nec tantum de loco damnatorum, unde opiniones istæ, utpote nullis fundamentis nixæ, ultrò concidunt & evanescunt.

II.

De significatione τῶ שְׁאוֹל *Gen. 37. v. 35.*

Papicolas de quodam Patrum limbo exponere, dictum est in principio hujus quæstionis: quam interpretationem falsam, & argumentum inde ductum nullum esse, duabus rationibus probatum dam...

1. Contextus Mosaicus nihil aliud narrat, quàm votum Jacobi, & quidem votum mortis, sibi cum filio communis futuræ, non quoad speciem, sed quoad *genus*, hoc est, *cupit mori & esse cum filio*. Mortem verò quia ordinariè sequitur sepultura, hinc simul ad se-... um respicit, & sepeliri optat; quasi dicat, *Et ipse moriar atque ... er.* *Per Scheol Gen 37. intelligitur mors & trãsitus ex hac vita.*

Si excipiant Papicolæ: *At Josephus juxta Jacobi opinionem non ... ultus, quia credebat eum à bestia devoratum.* Resp. 1. quasi verò ... contraria, & nullus unquam à feris discerptus fuerit sepultus, ... tamen experientia contrarium doceat. 2. Phrasis, *descendere ad ... em in infernum*, non conjunctionem corporalem in sepulchro denotat, siquidem & ille pater descendere dicitur ad filium, qui in terra

terra à filii tumulo remotissima sepelitur. 3 Quare per descensum ad Scheol nil aliud significatur, quàm mors J... ex hac vita, non conjunctio animarum in aliquo l... bo... *Quemadmodum filius meus mortuus est, ita & ego p... luct...* sensu infrà legitur cap.42.v.38. *Si accideret illi mor... in v... tis, descendere faceretis canitiem meam in infernum.* E... 44.v.29.31. At verò canities non descendit vel in lim... um damnatorum. Horum ego nihil per שְׁאוֹל intelligi... genere significatur mors & corruptio corporis, quo pacto *Chrysostomus* illa verba, Deducetis canitiem meam cum... feros, hoc est, *facietis ut consolatione privatus cum dolore v...* Eandem interpretationem urgent *Eugubinus* in Recogn... teuchi, *Cajetanus, Vatablus, Lippomanus* in Catena, & *Pa...* quos sine causa taxat *Pererius*, loco suprà allegato.

Papisticus Patrum limbus septem argumentis refutatur.

II. Si limbus Patrum nil aliud est, quàm figmentum P... tum locus *Gen.37.* de illo exponi non debet. Sed verum ... probatur.

1. Ab *Exemplo Enochi*, qui fide translatus est, ut non ... mortem, *Gen.5. Hebr.11.* Quò autem translatus sit, indicat E... cus c.44.v.16. *Enoch*, inquit, *placuit Deo, & translatus est in Para...* Num verò Paradisus est limbus Patrum? Quin quòd à terra ... dicitur. Ergo non intra terræ viscera fuit in limbo quodam c... Et *Genes.5.v.24.* legitur, quòd Enoch iverit *ad Deum*, quod ... lum ad se receperit. Valdè autem absurdum est *compendium T... ca veritatis*, quod Paradisum *de limbo* interpretatur, quonia... fruitio Dei, quam metaphoricam acceptionem innuit quoq. *B...* c.14. in fine. Etenim si fruitio Dei est in limbo Patrum, quo ... pœna damni locum habet? Et quæ fuisset consolatio latron... *mecum eris in Paradiso*, id est, in limbo, & privaberis aspectu D... namque damni sustinebis?

2. Ab *exemplo Abrahami, Isaaci*, & reliquorum fidel... colere dicuntur urbem illam ἐπουράνιον *Hebr.11.v 13.& 16.* a... tempore, quo quisque vitâ terrena excessit.

3. Ab *exemplo Eliæ*, qui igneo curru non in limbum ... præcipitatus, sed in cœlum sursum evectus est, *2.Reg.2.* Et *1.Ma...* dicitur, *Elias zelo affectus legis assumtus est in cœlum usque.* Ergo ... fuit in inferno.

4. Ab

4. At apparitione in monte Thabor, ubi Moses & Elias ad colloquium Christo non è subterraneâ specu & fuliginosâ inferni caverna ..., sed è cœlesti gloria advocati apparuerunt, Matth. 17. ... non ἐν ἀτιμίᾳ, sed δόξῃ Luc. 9, 31. Quomodo verò tum ... damni sustinuerunt?

5. Ex Sap. 3. v. 1. ubi dicitur, Justorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum. Ergo nec pœnam damni, nec pœnam sensus patiuntur. Sic enim ab omni tormento sunt liberæ, nihil mali sentiunt. ... in manu Dei sunt positæ, non carebunt conspectu Dei.

6. A sinu Abrahæ, in quem statim receptus est Lazarus. Ille autem ... nihil est aliud, quàm ipsum beatorum domicilium. Ita enim ... Augustinus tom. 2. epist. 99. col. 438. *Quòd si nusquam in divinis ... Scripturis legitur, non utiq; sinus ille Abrahæ, id est, secretæ cujusdam quietis habitatio, aliqua pars inferorum esse credenda est: Quanquam in ... Magistri verbis, ubi ait, dixisse Abraham, Inter vos & nos chaos magnum firmatum est; satis, ut opinor, apparet, non esse quandam partem, & quasi membrum inferorum, tantæ illius felicitatis sinum. Chaos enim magnum, quid est, nisi quidam hiatus, multùm ea separans, inter quæ non solùm est, verùm etiam firmatus est?*

7. Ab authoritate Patrum. Athanasius in symbolo: *Qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam; qui verò mala, in ignem æternum* Augustinus tom. 10. serm. 18. de verbis Apostoli col. 349. *Duæ habitationes ... una in igne æterno, alia in regno æterno.* Idem t. 7. lib. 1. de peccat. mer. & remiss. c. 28. col. 680. *Nec est ullus ulli medius locus ut possit esse, ... cum diabolo, qui non est cum Christo.* Et tom. 5. lib. 21. de C. D. c. 25. col. 31. *Non est locus medius, ubi non sit in supplicio, qui non fuerit constitutus in Dei regno.*

Quæstio II.

Quid notetur per אורים *&* תומים?

Ad Contr. 3. T. 1. l. 4. de Romano Pontifice.

PRo infallibili judicio Papæ pugnant Romanenses, sed argumentis valdè subtilis & fallibilibus. Inter cætera summi Sacerdotis in Testamento Veteri pectorale urgent, uti videre est ex *Bellarmino* lib. 4. de R. P. cap. 3. col. 968. D. Positum erat juxta mandatum Domini ... 28. 30. in pectorali isto, *Urim & Thummim*, hoc est, exponente Bellarmino *doctrina & veritas*. Hinc colligunt. Deum isto signo pro... , in summi sacerdotis pectore habitaturam doctrinam & veri-

Occasio quæstionis.

veritatem, ideoque illum non erraturum cu[illegible]
quia Testamentum Vetus est figura Novi, hinc [illegible]
num Pontificem in judicio esse infallibilem [illegible]
argumento *vitia* delitescunt. 1. Incongrua [illegible]
probabilis explicatio, & 3. Falsa accommodatio, de [illegible]

II.

De vocum istarum deriva[illegible]

Falsa derivatio Bellarmini. Bellarminus col. 969. B. talem Etymologiam [illegible] אורים *deduci à rad.* ירה, *quod est docuit* [illegible] אָמֵן, *quod est credidit.* Rationem hanc adfert, q[illegible] rit doctrinam & veritatem, LXX. δήλωσιν καὶ ἀλήθει[αν].

Vera aliorum. At verò derivatio ista prorsus coacta est, & n[illegible] nulla fermè literarum ad invicem fit convenientia, [illegible] phi & Hebrææ linguæ periti concorditer & absque [illegible] ne אורים derivant ab אוֹר, quod est *illuxit*, unde n[illegible] flamma, focus; in plurali אורים id est, *luces*, vel ut Pag[illegible] *illuminationes*, Lutherus, Liecht/ תומים verò d[illegible] תָּמַם, *integrè consummatus est, perfectus est omn[ibus]* [illegible] תָּמִים integer, perfectus, & תֹּם, integritas, vel perfect[illegible] *v. penult.* & tandem תמים *integritates*, vel juxta Pagn[illegible] *ctiones*, Germ. Recht.

De expositione Hieronymi & LXX. Quod verò LXX. & Hieronymum attinet, illi [illegible] posuerunt non propriè, sed μεταληπτικῶς & ad finem po[illegible] runt, quàm ad nativam significationem. Nam ut Urim p[illegible] dorem, sic figuratè & ex consequente δήλωσιν vel m[illegible] notat, quia quod manifesta facit omnia, lux est, *Eph.* [illegible] Thummim propriè perfectionem significat, sic [illegible] spiritualibus veritatem. Hanc igitur figuratam s[illegible] derunt LXX. quia putarunt eam ad rei ver[illegible] magis esse convenientem.

Nobiscum facit Pererius. Vidit hoc *Pererius*, ideoque versionem LXX. sic rec[illegible] veram & genuinam etymologiam non rejiciat. Verba [illegible] in cap. 25. Gen. disp. 2. num. 27. p. 720. *Lapides illos Deus app[illegible] bus vocabulis Hebræis*, Urim & Thummim, *quæ virtutem* [illegible]

[illegible] ſponſa divina ſignificant. Urim *namq; latinè ſignificat lu-* [illegible] *illuminationes, quòd ſacerdos divinitus illuminaretur ad præ-* [illegible] *m & prædicendum futura. Quamobrem LXX. appellârunt δήλω-* [illegible] *manifeſtationem. Hieronymus autem vertit doctrinam, quòd* [illegible] *illuminatus à Deo doceret populum de iis, quæ conſulebatur. At* Thummim *ſignificat perfectiones, quòd ea, quæ reſpondebat ſacer-* [illegible] *erant, id eſt, veriſſima, ſine ullo veritatis defectu, & absq; ul-* [illegible] *ne mendacii: quocirca LXX. verterunt ἀλήθειαν, & Hierony-* [illegible] *reddidit veritatem.*

Pererio adde *Martinum Delrio* Jeſuwitam, lib. 4. diſquiſitionum [illegible] cap. 1. quæſt. 2. ſect. 1. pag. 489. ita ſcribentem: *Urim ſignificat* [illegible] *ones ſeu lumina, à radice Ur. Thummim ſignificat perfectiones,* [illegible] *perficere*, &c. *Et Martino Delrio.*

Diſcat igitur à ſociis ſuis *Pererio & Delrio* Bellarminus, verſio- [illegible] LXX & Hieronymi, cum in figurata vocum ſignificatione fun- [illegible], nihil præjudicare acceptioni propriæ, & derivationi genuinæ.

II.

De varia explicatione.

Per Urim & Thummim *intelligunt quidam* 1. Ipſum pectorale

1. Nonnulli cenſent *ipſum pectorale*, quod duodecim conſtabat [illegible] gemmis, vocari Urim & Thummim. *Sed* contradicit θέσις ſive colloca- [illegible] & repoſitio. Nam *aliud* fuit Urim & Thummim, quod ponebatur; & *aliud* pectorale λόγιον, in quo ponebatur. Sic enim habent verba Exod. 28. verſ. 30. *Et dabis vel pones in pectorali indicii Urim & Thummim.*

Fuit autem pectorale iſtud veſtis quædam ſuperhumerali annectenda, duodecim gemmis ornata, ſtupendi & admirandi coloris, quibus 12. Patriarcharum nomina affabrè inſcripta fuerunt. LXX. iſtud pectorale vocant λόγιον, quaſi dicas, *fatidicum*, reddensque oracula. [illegible] nè dictum eſt *Rationale*, ad expreſſionem vocis Græcæ, & fortè [illegible], quòd cùm per illud ederentur divina reſponſa, non videretur res quædam eſſe irrationalis, ſed ratione atque intelligentia pollens. Uſus [illegible] iſtius pectoralis fuit, ut Urim & Thummim contineret, unde [illegible]ior fieret ſacerdos, de Dei erga ſe & populum voluntate, quoties de jure conſulentibus reſponſa erant danda, *Num. 27. v. 21. Eſdræ 2. v. 63. Neh. cap. 7. v. 65.*

2. Duodecim lapides in pectorali.

2. R. David Kimhi videtur ipſos *12. lapides* in pectorali ſitos per Urim & Thummim intelligere. Ita enim ſcribit ſuper cap. 20. Jud.

verſ.27. citante *Dn. D. Hoë* in cap. 1. Apoc. 6. *Hic mo[...] Deum: qui volebat de publico vel alioqui de gravi negot[...] niebat ad Sacerdotem, is indutus Ephod ſtabat coram [...] Ephod ſive in pectorali erant incluſi duodecim lapides preti[...] nomina duodecim tribuum erant inſcripta · addebantur [...] hami, Iſaaci, Jacobi: atq; ita in illis lapidibus erant omnes [...] phabeti. Interrogantem oportuit faciem obvertere ad [...] terrogare, non quidem tàm apertè, ut vox audiretur [...] rè, ut tantùm anima conſtaret, quæ petebat, ſed eo [...] precata in primo libro Samuelis, ubi dicitur tantù [...] xiſſe quicquam, quod audiri potuerit. Deinde ſacerdos [...] batur oraculum: ſancti vi literæ quædam in pectorali [...] loco, vel fulgore, in quibus ſacerdos oraculum & volun[...]* Atq; hęc illa ſunt Urim & Thummim, *quæ ſacerdos in pe[...]*

Eandem opinionem tenet *Joſephus* l.3. Antiq. c.9 [...] *Pererius* loco ſuprà dicto. Cùm, inquit. *Deus jubet [...] rim & Thummim, intelligat Lector, ſignificari, debe[...] duodecim illos lapides pretioſos, qui divinam hanc virtutem [...] præmonſtrandi futura, & prædocendi, quæ agenda erant*

3. Nomen Jehovah. 3. Rabbi Salomon vult eſſe *nomen Dei* τετραγραμματον [...] in rationali, ex cujus fulgore ſacerdos cognoſcebat [...] ſum, cum ab aliquo interrogaretur. Et hanc Scripturam [...] *& Thummim*, quòd Dominus per eam clarè & perſpi[...] verbum ſeu voluntatem ſuam, ac quod locutus eſt, etiam [...] *Nam Urim*, ait, *illuminationes ſeu ignes, Thummim autem [...] ſignificat*. Sequuntur eum *Vatablus, Auguſtinus, Steuchus, [...] ab Oleaſtro, & Paulus Fagius*, qui addit, nomen τετραγραμματ[...] dictum eſſe Urim & Thummim, *Quia notitia SS. Triados [...] minet & perficiat.*

4. Adamantem quēdam. 4. Suidas in dictione *Ephod* adamantem fuiſſe memorat. *[...] ſacerdos*, inquit, *ſciſcitaturus eſſet de re aliqua oraculum à [...] Ephod in ſuperhumerali ad medium pectoris, & ſubjiciebat [...] ſub ipſum, quas cùm detraheret, deprehendebat, eas quaſi [...] infectas. Si DEUS petitioni annuebat, confeſtim [...] ſin negabat, nihil ad proprium & priſtinum lapidis fulgorem [...] quòd ſi Deus voluit populum objicere gladio, lapis reddebatur [...] autem imminebat mors, lapis fiebat niger.*

Arias Montanus in apparatu suo putat fuit *duos splendidissi-* *Hebraicis.*
... a Deo traditos Mosi ἀμίσως. Nihil enim legitur de causa 5. Duos la-
... nec dicitur ad Mosen, *Facies*, *sculpes*, sed tantùm *pones*, pides splē-
... admodum & *Lev. 8. v. 8.* unde colligit, Mosen accepisse illa jam didissi-
... a Deo. mos.

6. Augustinus tom. 4. l. 2. quæst. in Vetus Testamentum *quæst. 117.* 6. Ipsa hæc
... col. 162. putat hæc ipsa nomina *Urim & Thummim* fuisse au- verba *U-*
... teris scripta in medio rationalis, quod ante pectus sacerdotis *rim &*
... Et hujus opinionem sequitur *Bellarminus* col. 969. A. *Thūmim.*

In tanta verò sententiarum varietate quid statuendum sit, non
... apparet. Hoc certum est, quòd per Urim & Thummim responsa
... in populo Judaico. *Duo* autem sunt *incerta.*

1. Quomodo Deus ista responsa dederit, an per Angelum, an per *Duo in*
... gemmarum, num per occultam Spiritus sancti revelatio- *quæstione*
... & afflatum, num verò per aliud quoddam ὄργανον? Nihil enim de *hac incer-*
... in Scripturis expressum dicitur. *ta sunt.*

2. Quæ & qualia signa fuerint Urim & Thummim. Sic enim au-
... res variant, ut nihil certi definire liceat, sed istud Augustini potius
... mendum sit: *Non satis liquet.* Interim tamen maximè probabilis *Adproba-*
... nobis B. Lutheri opinio, ipsas duodecim gemmas in Rationali *tur Luthe-*
... Urim & Thummim appellatas esse, eò, quòd insoliti splendo- *ri senten-*
... coruscationem emiserint, omnimodam perfectionem sine vitio *tia, quòd*
... erint, & sacerdotes ex illa in rebus dubiis mentem Jehovæ per- *fuerint 12.*
... rint. Nam *Exod. 28.* primùm recensentur lapides, & pòst præcipi- *gemmæ*
... Mosi, ut ponat in Rationali Urim & Thummim, quibus vocibus si *pectoralis.*
... priores, sed novi planè lapides notarentur, eorum utique fa-
bricam, sicut & reliquorum præscripsisset Dominus. Neque dicitur:
Scribes Urim & Thummim, sed *pones*, ex quo sequitur, non nudam scri-
pturam, sed potius corpora subsistentia per Urim & Thummim nota-
... Quare inconveniens & minus probabilis est Bellarmini expositio,
quam idcircò *Pererius* l. d. non immeritò rejicit, nec non *Martinus*
Petrio, qui Lutheri sententiam aliquot rationibus confirmat, & con-
trarias objectiones diluit *pag. 489. 490. 491.*

III.

De Bellarmini accommodatione.

JEsewita Leviticum Urim & Thummim eò trahit, ut demon-

ftret infallibile fummi facerdotis judic... ni Papæ, quem ifti fucceffiffe autumat. ... commodatio & quàm elumbis ratio ifta, ... poteft.

1. Si maximè Urim & Thummim fignificaret ... ritatem, & licèt hæc ipfa verba pectorali ... men minimè fequeretur, facerdotes fummos errar... iftas enim voces non quales femper futuri ... ant, monuiffet Deus. Fuiffent admonitio... infallibilitatis. Neque legitur pectorale a ... tionem veræ doctrinæ, fed potiùs ad prædictionem ... tuum. Doctrina enim fcripto Mofis volumine cont... nec opus erat, illam ex fulgore pectoralis primum ...

2. Si Urim & Thummim innuit veritatem ... fummos Judæorum Pontifices errare non potuiffe ... falfum eft. Quis enim nefcit, multos eorum ... erravit Urias ille, qui tempore Achaz altare Da... Hierofolymitanum introduxit, 2. Reg. 16. v. 16. Annon ... dotes, qui Jeremiam in carcerem conjecerunt, & ... clamârunt? Annón errârunt illi, qui Chriftum, Dei ... ftandum effe judicarunt?

3. Si ex abundanti hoc detur de fummo facerdo... quid hoc ad Pontifices Romanos? Neque enim Petru... Papa fucceffit illi, fed unus omnium Dominus Chriftus ... vitico facerdotio fuit adumbratus. Hic folus nec in doct... re, nec in vita delinquere potuit. Hic verè habuit *Urim* ... puritatem, & *Thummim* feu vitæ perfectionem. Cæteri ... poffunt. Romani autem Pontifices actu ipfo errârunt ... catisque polluti fuerunt & funt longè graviffimis, velut a... ftratum dedimus.

Quocirca ex hactenus dictis pro conclufione hujus ... talem maximam deducimus: *Ab Urim & Thummim ad in... tem judicii; à facerdote fummo in Veteri Teftamento ad P... tem Romanum in Novo non licet argumentari.*

IV.

[illegible] מָעֻ Daniel. 11. verſ. 38. Miſſam Papalem ſignificet?

Ad T. 3. Controv. 3. l. 1. de Miſſa.

[illegible] r *Dan. 11. v. 38.* de idolo quodam Antichriſti, quod Hebræa [illegible] מָעֻ nuncupatur. Idolum iſtud quoad rem ipſam nihil [illegible] d, quàm cultus miſſaticus: unde factum, ut propter alluſionem [illegible] m nonnulli ex Noſtris ſcripſerint, Miſſam de Hebræo voca-[illegible] *n* deſcendere, id quod tamen non de vera & germana [illegible] *p. : quæſt. 16.* tradidimus, ſed tantùm alluſiva Etymologia in-[illegible] m voluerunt, ideoque immeritò taxantur à *Bellarmino* l. 1. de [illegible] c. 1. col. 027. A.

Dan. 11. à v. 35. non de Antiocho, ſed Antichriſto ſermo eſt.

[illegible] autem ſententiæ iſtius veritas, & Miſſæ Papalis cum idolo [illegible] convenientia oſtendatur, hoc præſupponimus, *quòd Prophe-*[illegible] *v. 35. c. 11. uſq; ad finem vaticinetur non de Antiocho, ſed Anti-*[illegible] qua de cauſa Lutherus ad caput duodecimum verſus ſequen-[illegible] Iſtam verò hypotheſin ex abundanti ſequentibus argu-[illegible] ſtabilimus.

Quod probatur ſex rationibus.

1. Propheta concludens *verſ. 35.* vaticinium de Antichriſto mox [illegible] *Adhuc aliud tempus erit:* quibus verbis clarè indicat, ſe non [illegible] de Antichriſto, ſed de alio tempore vaticinari. Quamvis au-[illegible] mediatè connectantur verba, ut videatur de eodem Antiocho [illegible] nem eſſe. nihil tamen novi hoc eſt in ſcripturis, ut etiam diſtin-[illegible] ma conjungantur. Sicut enim *Gen. 3.* Dominus poſt lapſum ini-[illegible] corporalem ſerpentem alloquitur, mox autem de antiquo [illegible] Diabolo agit, *v. 14. & 15.* ſic in hac Prophetia Angelus ab An-[illegible] veluti typo exorſus, poſtea ſtatim totum ſermonem, ad Anti-[illegible] velut Antiochi antitypum depingendum dirigit.

2. Vaticinium iſtud ad Antiochum accommodari nequit. Licèt [illegible] ſtatuam ſuam in templo Hieroſolymitano erexerit, nuſpi-[illegible] ſupra omnes Deos ſeſe extuliſſe, quin Jovem Olympium [illegible] ſe majorem coluiſſe, imò contentus fuiſſe legitur, ſi modò [illegible] Deorum haberetur, Et nihilominus hoc facturum eſſe An-[illegible] ſtum, conſtat ex 2 *Theſſ. 2. v. 3. 4.* feciſſe Papam & etiamnum face-[illegible] batur alibi, unde concluditur, vaticinium iſtud Danielis de An-[illegible] ſto vel Papa Romano eſſe intelligendum.

3. De illo agitur, qui *non curabit amorem mulierum, v. 37.* (ſic enim

habet textus Hebræus, cui contrariatur vulgata) id est, [illegible] um Ecclesiasticis personis prohibebit, neque ip[illegible] quod optimè quadrat in Papam Romanum, non au[illegible] qui conjugatus fuit, & in conjugio filium Alexandrum g[illegible].

4 De illo agitur, *qui Deum patrum suorum non* [illegible] 37. Antiochus autem idololatriam gentilem à maj[illegible] strenuè tutatus & vehementer sectatus est.

5 Evincit hoc ipsum cohærentia textus. Nam [illegible] surrectione mortuorum *c. 12.* nexu insolubili cum [illegible] mitatis istius conjungitur, ita ut utrumq; ad idem tempus [illegible] Jam verò non Antiochus, sed solus Antichristus usque ad adv[illegible] Christi persistet.

6. Tandem saniores Rabbini & orthodoxi Patres [illegible] hunc locum exponunt de Antichristo, in quo sequuntur A[illegible] qui Prophetiam istam attinere filium perditionis ha[illegible] it. *2. Thess. 2. v. 3. 4. 5.*

Hypothesi ergo istâ præsuppositâ, *versum 38.* consider[illegible] quem ita vertit Pagninus: *Et Deum Mahuzim super basi sua* [illegible] *suo glorificabit, & Deum, quem non noverunt Patres ejus, glorifi*[illegible] *auro, & in argento, & in lapide pretioso, & in desiderabilibus*

Variæ opiniones de מָעֻזִּים Variæ autem de hoc textu sunt sententiæ. *Porphyrius* per M[illegible] sim intellexit oppidum *Modin*, in quo Mathatias cum suis [illegible] quos Antiochus ad cultum Jovis Olympii compellere conaba[illegible] meritò ridetur ab Hieronymo. *Alii* exponunt de statua Jo[illegible] pii in templo collocata ab Antiocho. *Alii* de præsidio ibidem d[illegible] to. *Verùm* modò demonstratum est, textum istum de Antioch[illegible] loqui.

Scholasticorum & *Pontificiorum* interpretatio hæc est, q[illegible] tichristus palàm quidem nullum Deum culturus sit, sed se ipsum [illegible] templo Hierosolymitano ostensurus, ut Deum; clam interim d[illegible] nem quendam, nomine Mausim adoraturus, utpote à quo o[illegible] potentiam adepturus sit. *Verùm* cultus iste ab Angelo describit[illegible] ut privatus, sed ut maximè publicus. Nam Antichristus [illegible] tronos ejus cultus maximis honoribus affecturus, præmiiq; loco [illegible] gna mundi illis distributurus esse dicitur.

R. *Salomon* Deum hunc, Deum *Cherubim* exponit, quibus cu[illegible] Rex iste fœdus sit initurus.

... moderni putant esse σφάλμα & legendum אלוהים ... Deum Nazarenorum, ideoque de quodam Christianorum ... ...

... ex omnibus circumstantiis apparet, per idolum Mausim nihil posse aliud, quàm *cultum missaticum in Papatu usitatum; & ... secula observatum*, id quod hisce argumentis probari firmi- ... Nos intelligimus cultum missaticũ. Quod probatur.

I. Ab allusione. quia ipsum vocabulum Missa, quadam ratione ... ad Hebræum, Mausim. 1. Ab allusione.

II. A significatione vocis. Derivatur enim מָעוֹז vel מָעֻזִּים à radice עָזַז, est, *confirmavit*, vel *obfirmavit*, hinc עֹז vel מָעוֹז robur, ... m, quo quis nititur, sicuti Deus *Ps. 27. v. 1. & 31. v. 3.* vocatur ... m, spes, protector & fiducia piorum. Hinc Deus Mausim in ... e nihil est aliud, quam Deus præsidiorum. Jam verò, quis nescit ... præsidium Pontificiorum in Missa esse positum? Quicquid e- ... m potestatis Papa sibi arrogat, id omne sacrificio missæ inclusum ... etur. Hæc enim extendit sese in *cœlum*, quatenus Deum & sanctos placat, in *terram*, quatenus peccata viventium remittit; in *infernum* ... quatenus ex purgatorio liberat, unde apparet missam esse præsidium ... rum universale, hoc est, omni loco & omni tempore, ideoque ... propheta Daniele non immeritò vocatur Deus præsidii vel præsi- ... m. Et ita quidem Gesnerus in genere vocem Mausim exponit. 2. A vocis significatione.

Sunt alii (præcipuè *Cunradus Graserus* in histor. Ant. Mag. Exerc. 4. p. ...) qui pressiùs & specialiùs considerant, scribentes, quòd מָעוֹז ... proprie significet rem aut locum, qui vel propter naturalem vel propter artificialem munitionem tutam stationem præbet. Unde non- ... eam barbarè *fortalicium* reddunt. Quidam existimant, vicum ... cujus mentio fit *Luc. 24. v. 13.* Syriacè à radice hoc vocatum *Emmahus*, ... mani derivarunt inde vocabulum Hauß. Observant porrò, quòd ... plum Hierosolymitanum vocetur המָעוֹז *v. 31. c. 11.* Danielis. *Polluent* ... *tuarium fortitudinis*, quod propter duplex demonstrativum ה u- ... voci præfixum ita vertunt, *profanabunt Sanctuarium, asylum, vel ... plum illud* : Sie werden entheiligen das Heiligthumb / nem- ... die Vestung. Hunc ergo vocis usum spectantes Deum ... Mausim vertunt *Deum Basilicarum*, quoniam in pomposis Basilicis, ... que templorum munitionibus, (non tamen exclusis capellis,

mona-

monasteriis, collegiis) Deus iste inprimis colatur, in ... pali denuò quàm maximè convenire, quis est, qui non ... enim verè est, אֱלוֹהַּ מָעֻזִּים *Templarium Numen*, ... Kirchen Götze/ qui in splendidis Basilicis quæritur, & ... lari creditur.

Neque improbabilis est eorum opinio, qui ph... tant à Spiritu sancto universum genus idololatricu... tu in templis, & circa templa multiformiter committitur. ... externo cultu, præsertim verò in ceremoniis & gesticulatio... sacrificiis missaticis consistit.

§. A vocabulo *basis*. III. Ex *particula* עַל־כַּנּוֹ, quam vertit Pagninus ... *sua*. Lutherus respiciens ad præcedentia, quòd con... um patrum, vertit: Aber an des stat. Vocis autem istius ... ambigua. *Alii* derivant à radice כָּנָה, quæ notat aliquem ... ris titulo compellare, id quod licèt ad missam quoque ... applicari possit, non tamen placet omnibus, quoniam ... fuisset non כַּנּוֹ, sed כנתו. *Alii* ergo derivant vel à כּוּן vel ... significat, *firmiter paravit*, hinc כֵּן vel כון firma basis, ... notat altaria, eorundemq; legitimam dispositionem, ut ... *Tulistis tabernaculum Melochi vestri, basinq; idolorum vestrorum* ... de vox illa propriè significat basin, licèt quandoque meta... matur de hominis statu vel officio, à quo, ceu basi, æstima... pendet, uti sumitur *Genes. 40. v. 13*. Et hæc metaphorica signi... cis obtinet in præcedentibus versibus *c. 11*. ubi ter reperitur. ... circumstantiæ ostendunt, non nisi metaphoricè ibi usurpa... am de successione regum in officio Propheta loquitur. ... tem 38. obtinet propria significatio, & notantur altaria, ... missa celebratur; vel si metaphorica, tunc istum habebit sen... hic Rex Deum basilicarum ita colet, ut eum Deo majorum ... officio substituat, quemadmodum & Antiochus idolum olim ... altari Domini substituit. Utrobiq; ergo notatur cultus missati... super altaribus, ceu firmis basibus in Papatu expeditur. ... men quis Lutheri versionem retinere voluerit. An des stat, ... nuetur missa Papistica. Erit enim hic sensus, quòd Antichr... plicitate prioris cultus amputatâ, novum idolum sit ... vel novum cultum præscripturus, quod factum in Papatu ...

… [illegible] mutavit in sacrificium, & remissionem peccatorum à *Hebraic.*
… [illegible] impetrandam externæ ceremoniæ missaticæ adscripsit. Hoc
… [illegible] est *a principe militiæ*, hoc est, Christo *juge sacrificium aufer-*
… [illegible] *u- pamta residentia sanctuarii ejus*, hoc est, ut honor
… [illegible] tus non amplius exhibeatur, sicut idem Daniel de Anti-
… [illegible] vat- natus est *c.8.v.11.*
… *Ex particula* יְכַבֵּד *glorificabit* vel *venerabitur*, quo divini 4. A verbo
… [illegible] notantur. Ast hi certè missatico sacrificio à Papistis exhiben- *glorifica-*
… [illegible] pronunciationi verborum in missa eam adscribunt vim, ut *bit.*
… [illegible] bstantietur in Corpus Christi. 2. Panem inclusum cir-
… [illegible] ant, adorant, &c. spem omnem in eo ponunt, peccata expiare
… [illegible], ex [illegible] us omnibus liquet, missam revera magnum idolum,
… [illegible] Mausim esse.
… *A novitate* Vers. enim 38. Mausim ille vocatur Deus, *Patribus* 5. A novi-
… [illegible] & loco cultus antiqui inventus. Id quod optimè convenit in *tate.*
… [illegible] m Pontificiam. Quatuor enim potissimum insunt ipsi, quæ sacris
… [illegible] is & un versæ Orthodoxæ Antiquitati sunt ignota. 1. Transsub-
stantiatio[illegible] sign[illegible]entum. 2. Calicis sacrilegium. 3. Canon missaticus,
F. 4. [illegible], nempè quòd sit sacrificium propitiatorium pro vivis &
defunctis.

VI. A *cultu per aurum & argentum*. Dicitur enim de Deo Mau- 6. A cultu
sim, quod Rex illum sit honoraturus auro & argento, ac lapidibus pre- per aurū
tiosis & rebus desideratissimis: id quod in missa fieri cumulatissimè, & argen-
quivis intelligit, qui tintinnabula aurea, argenteas monstrantias, o- tum.
mnemq; apparatum idololatricum attentiùs consideraverit, vel inspe-
xerit. Conflatur etiam aurum ad cultum Mausim variis artificiis. 1. per
venditionem Episcopatuum & sacrorum ordinum, qui nisi conferan-
tur, nulli licet missam celebrare. 2. per pecuniarias satisfactiones, quæ
[illegible] untur laicis, missam dignè audire volentibus 3. per nundinatio-
nes indulgentiarias, quibus merita missarum secundum ipsos appli-
cantur. 4. per varias missarum species, quæ singulæ in peculiaribus ca-
sibus peculiari pecuniæ summâ sunt redimendæ. 5. per bonorum le-
gationes, quæ fiunt, ut missæ celebrentur pro defunctis.

VII. A *præmiis, quæ cultoribus idoli distribuuntur*. Tria recenset 7. A præ-
Angelus. 1. Multiplicabit eis gloriam. 2. Constituet eos, Dominos super miis, quæ
multos. 3. Terram distribuet illis loco pretii, *v.39.* Quibus verbis disertè idoli cul-
exprimitur, & vivis coloribus depingitur eminentia Cardinalium, toribꝰ dis-

tribuuntur. Archiepiscopórum, & omnium prælatorum vel P[illegible]
qui ex infima hominum fæce evecti, Regibus & [illegible]
res sunt habiti, qui & ipsis formidabiles fuerunt, [illegible]
prædia & divitias hujus mundi possederunt, & er au[illegible]

8. Quia convenientior explicatio dari nequit. IIX. Quia *nulla convenientior explicatio præ[illegible]
est, nisi de missa intelligatur. De Jove Olympio An[illegible]
cùm hic de Antiocho non sit sermo: Juppiter e[illegible]
fuit ignotus majoribus, quod tàmen hic de De[illegible] Ma[illegible]
mellius & Herbornenses per Deum Mausim in[illegible] un[illegible]
Deum, sed totus contextus reclamat, & doctissimè re[illegible]
niano ipso *Grasero* à p 241 in historia Ant. Magni.

Nunc igitur ob rationes allegatas concludo, quod [illegible]
nielis vaticinio nihil aliud, quàm *sacrificium Papale m[illegible]*
batur, unde talem ejus definitionem colligit *Gesnerus* [illegible]

Descriptio missæ Papalis. th. 92. *Est idolum à Pontifice Romano excogitatum, P[illegible]*
& Novo Testamento incognitum, repertum autem [illegible]
tanquam nassa, & longissimè latissiméq; expansum, [illegible] Ro[illegible]
piscator, quid auri, argenti, gemmarum & rerum preti[illegible]
Christiano orbe continetur, ad se raperet. Hæc ille.

Objectiones Bellarmini

I.

Rex ille, qui colit Deum Mausim, est Rex Aquilonis, & [illegible]
pugnabit Rex Austri, & nominatim Romani, qui per vo[illegible]
כתים*, teste Hieronymo, notantur.* Ergo *Deus Mausim n[illegible]*
Romanorum, neq; est missa, nisi velimus dicere, missam à Roma[illegible]
gnari, ab Aquilonaribus defendi.

Resp. 1. Sicut in præcedentibus Antiochus (typus A[illegible]
vocatus est Rex Aquilonis, Philometor autem (typus Ecc[illegible]
Austri & Ægypti: sic in hoc vaticinio per Regem Aquilonis, [illegible]
gendus est Antitypus, nempè Antiochus ille Romanus, p[illegible] Re[illegible]
rò Austri principes Christiani, qui tyrannidi Romano[illegible]
cum sese erant opponendi, quorum ex numero est *Carolus M[illegible]*
no 800. scripto libro adversus imagines Antichristum aggre[illegible]
Ludovicus Caroli filius, & *Otto*, qui jus eligendi Pontificem [illegible]
torem revocavit; Johannem P.M. deposuit, & Leonem sub[illegible]
ricus III. qui anno 1047. tres Papas abdicavit: *Henricus IV.* [illegible]

... Gregorium VII. *Fridericus Barbarossa*, qui anno 1166. *Hebraicis.*
... expugnavit. Notanda E. hic est Scripturæ phrasis, quæ uti o-
... venire dicit ab *Aquilone*, sic *Austrum* felicitatem & salu-
... affirmat, quoniam apud Hoseam ex Ægypto, quæ per ...
... significatur, Dominus dicitur evocaturus Messiam, monen-
... *Hussero*, libro 1. Antimissali cap. 1. pag. 13.

2 Quomodo potest vaticinium hoc de Romanis exponi, cùm ... dicatur, Regem Aquilonis, id est, Antichristum esse consternen- ... rumoribus ab Oriente & Aquilone vel Septentrione? Roma e- ... & ... Italia occidentalem plagam obtinet. Consternatus E. & ... dicitur, Antichristus primùm ab oriente, hoc est, cœlitus per ... oris Christi, 2. *Thessal.* 2. *v.* 8. deinde verò ab Aquilone etiam, ... Ecclesiis Septentrionalibus, per Angelum, de quo *Apocal.* 14. *v.* 6. ... per Lutherum, Antichristi expugnatorem.

II.

Rex ille, qui colit Deum Mausim, non colet ullos alios Deos, neque Deos patrum suorum, sed contra universa numina consurget. Ast *Pontificii* ... *varios Deos majorum, innumerabiles sanctos*, &c.

Resp., Textus non habet, quòd nullum Deum sit culturus, sed quòd avitam patriamque religionem sit contemturus, & novum cultum introducturus. id quod in Pontificem Romanum aptissimè quadrare latis, proh dolor, notum est. Hic enim adversus Deum Deorum loquitur, semet evehendo; hic avitam patrum religionem contemnit, nova dogmata cudendo, &c.

III.

DEUS Mausim est idolum ab Antichristo fabricatum. Missa non est ab Antichristo. E. Minor probatur, *quia Missa est antiquior Antichristo. Hic enim venit anno 600. post Christum. Missa verò ante hoc tempus ... ut in usu* -

Resp. 1 *Aliud* est missa Christiana, quæ notat Eucharistiam; *Aliud* est missa Antichristiana, quæ notat sacrificuli actionem theatralem. *Illa* prior fuit Antichristo, *hæc* cœpit cum Antichristo, & ab illo ... aucta fuit, h.e. à Pontificibus Romanis, quorum quilibet quandam ad ... iam istud particulam adjecit, uti constat ex canone. *Missa duplex, Christiana, & Antichristiana.*

2. Distinguo inter Antichristum *affectatum, inchoatum, amplificatum, & consummatum.* Prima ejus initia cœperunt secundo seculo, incrementa sexto, complementa duodecimo, &c.

IV.

Tandem *DEUS Mausim coletur clam*. [illegible] Majorem probo, *quia alias non conciliari po*[illegible] dum v.37. *dicitur, illum non curaturum q*[illegible] blicè, verſ. *autem* 38. *illum eſſe honoraturum Mauſim*, [illegible]

Reſp. 1. Nuſpiam dicitur, Antichriſtum [illegible] pugnaturum eſſe omnes Deos. Quis enim illi [illegible] ſed notat Propheta Daniel cultum veri Dei [illegible] præſcriptum. Hos omnes planè nihil curabit ſed [illegible] quenda proponet.

2. Alii per iſta verba, *non curabit quenquam Deorum* [illegible] principes & magiſtratus, quos ſpernet Antichriſtus. [illegible] cantur in Scripturis. Malè ergo applicatur ad Deum [illegible] ſtratu eſt intelligendum.

3. Efferet ſeſe Antichriſtus ſupra verum Deum [illegible] quàm factis, & ſuis traditionibus, quod etiam [illegible] mani.

4. Denique fabuloſum eſt, quod ſomniat B[illegible] chriſtum in arce quadam munitiſſima clàm & privatim [illegible] eſſe ipſum Diabolum, qui propterea dicatur Deus Ma[illegible] dii aut firmæ iſtius munitæque arcis. Nam cultus [illegible] bitur, quòd publicus ſit, non privatus, cui multi ſint [illegible] multi defendent, quibus etiam Antichriſtus propterea ſi[illegible] futurus. Num hæc putabimus clam poſſe contingere [illegible]

QUÆSTIO V. ET ULTIMA.

Num ex Hebræo textu Gen. 14. v. 18. præſertim e[illegible] הוציא *&* כהן *probari poſſit, Melchiſedechum* [illegible] *ſacrificaſſe?*

Primariũ argumentum pro Miſſa-Papali. PRimum & primarium argumentum pro miſſ[illegible] Papali [illegible] *& ſacrificio Melchiſedeci* deſumtum eſt, unde Ro[illegible] ita ratiocinari ſolent: *Melchiſedech verè fuit ſacerdos A*[illegible] *crificavit panem & vinum* Gen. 14. v. 18. *Chriſtus autem*. [illegible] *cundum ordinem Melchiſedech*, Pſ. 110. v. 4. Hebr. 7 v. [illegible] *ut & Chriſtus panem & vinum ſacrificet*, aliàs non [illegible] cundum ordinem Melchiſedeci. Porrò, quia Chriſtus [illegible]

... hoc intelligi nequit ratione sacrificii cruenti, in cruce ... necessum erit necesse, ut aliud sacrificium incruentum ... offeratur, quò ita persistat æternitas sacerdotii Christi. Unde ... concludunt, quod panis & vinum, ad similitudinem sacrificii ... in Ecclesia quotidiè offerri debeant.

... structura est principalis istius argumenti, quod Pisto... *terreq; machinâ longè firmius solidiusq́;* prædicat in suo Hodo... p. 478. Quod ut solidè discutiatur, de quatuor controversiis ca... in scholis Theologorum solet disseri. 1. An Melchisedecus *Gen.* ... & propriè sacrificaverit? 2. Posito, quòd sacrificaverit, *num* in... ...atur, Christum cœnam instituendo, verè sacrificâsse, quia dici... ...erdos secundum ordinem Melchisedech? 3. Quòd si negativa ...catur, statim suboritur quæstio, *Quâ* igitur ratione Christus di... ...rdos secundum ordinem Melchisedech, & non Aaronis? Et ...*odo* Christus possit dici æternus sacerdos, si nullum quo... ...ium per suos ministros in Ecclesia offerat? Postremæ quæstiones alibi ventilantur: Nos *primam* considerabimus, ...xtum Mosaicum paulò accuratius inspiciemus, qui sic habet:

וּמַלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן וְהוּא כֹהֵן ... עֶלְיוֹן׃ וַיְבָרְכֵהוּ *Ariamontanus* sic reddidit: *Et Melchisedech ... Salem eduxit Panem & vinum. Et ipse sacerdos Deo altissimo. Et be...* Lutherus hoc modo: Melchisedech der König von Salem ... Brod und Wein herfür / und er war ein Priester Gottes des Hö... ... und segnet ihn. Ex his verbis volunt evincere Pontificii, Melchi...sedechum, tanquam sacerdotem Altissimi, in honorem Dei, qui largi...erat victoriam, sacrificâsse Deo panem & vinum, post consecratio...nem verò dedisse militibus, ut de sacrificio participarent. Nos contra ...mus. *Melchisedechum quidem sacerdotem fuisse, hic autem panem ... tulisse, sed protulisse in signum gratulationis & refectionem mili...tum.* Duæ igitur quæstiones hic ventilandæ veniunt. 1. *Quid* Melchi...sedechus fecerit? 2. *In quem finem fecerit?* De utraque paucis.

MEMBRUM I.

Quid Melchisedechus fecerit?

Textus sic habet: הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן *Eduxit vel protulit panem & vinum.* Radix est יָצָא exivit, in *Hiphil*, fecit exire, id est, produ-

Melchisedech protulit panē Abrahamo militibusq; ad gratulandum, non sacrificandum.

xit, protulit. Simplicissima textus sententia est, q... *tulaturus Abrahamo de victoria, panem & vin... donaverit.* Atque hîc mer... antiqua quædam translatio, quæ pro protulit, le... tem vulgatam versionem intellexit Chemnitius, uti ... nus, sed tantùm de veteri quadam translatione ... autem quæ sit illa vetus versio, non satis constet, ... talis quæpiam Chemnitio ad manus fuit. Et ... bant, dicente Jesuwita, Melchisedechum obtulisse pane... certè verisimile est, Patribus veterem aliqu... ita legerit. Et quid opus est de literis dimicare, ... quoad rem *proferre* hîc nihil putet esse aliud, q... tamen ex textu nullo modo probari potest.

De voce protulit. Ait quidem Jesuwita: *Verbum proferens, li... gnificet, nisi proferre seu adducere, tamen pro loci ... tur pro adductione hostiæ ad immolationem.* ut Ju... *dem vox* הוציא *reperitur.* Idem urget *Pererius* ... 72.p.519.a. *Deinde,* inquit, *ad probationem hujus sententiæ ... pium* proferēs, *vel ut est Græcè & Hebraicè,* protul... *cè est*(hothsi) *quod ut annotavit scientissimus linguæ He... dus, verbum est sacrificale, & reddentium Deo oblat... tia,* &c.

Resp. 1. N.C. Quandoque notat adductionem ... hîc *Gen. 19. v. 13.* habetur itidem הוציא *educ,* quo... ducere suam uxorem. Num autem hinc sequitur, ea... eandem? Falsissimum. Proinde certum est, quòd verbu... & in se nihil notet aliud, quàm *simplicem eductionem,* ... vocabulo solo nihil potest conclúdi pro sacrificio Mel... de enim probabitur, panem hîc & vinum fuisse hos... ex loci exigentia hoc demonstrabitur?

2. *Aliud* est adducere hostiam, *aliud* sacrificare & ... Vox ista, *Jud. 6.* notat quidem adductionem vel pro... stiæ, non tamen immolationem, uti patet cuivis textu... Ex nuda igitur voce proferendi vel adducendi non po... um propriè dictum colligere Pontificii.

Porrò autem, quod *panem* attinet, quem protulit ... chisedech, dubium est, *quid per eum sit intelligendum;* a...

... generis cibi? Hi enim nomine panis in Scriptura sæpissime ... Ut *Gen. 43. v. 31.* Ioseph dicitur fratribus suis apponere ..., quod v. 16. explicatur, per convivium instruere. Sic *Gen.* ... *Ager pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus.* Eo... accipitur Esa. 58. v. 7. *Frange esurienti panem.* In Oratione ... *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, ubi o... generis cibi intelliguntur. Pari modo in hoc textu *Gen. 14.* per ... procul dubio notantur omnis generis cibi, legumina, carnes, ... ferebat enim panem Melchisedech, ut suam contestaretur læ... & milites reficerentur, quod concedit Bellarminus. Exiguum ... panum, & minus lauta refectio, si solum panem specia... dictum protulisset. Nec potest quis excipere, *hac ratione in... Domini quoq; per panem debere intelligi varios cibos.* Nam con... patet ex institutione, ubi dicitur Christus panem fregisse, ... nisi pani specialiter sic dicto propriè convenit.

His igitur ita stantibus, concidit totum argumentum de sacrificio ... panis incruento, à Melchisedech oblato. Non enim solum pa... omnis generis cibos protulit: quorum probatio quomodo ... Papisticam, in qua solus panis offertur, præfigurare ...

MEMBRUM II.

In quem finem fecerit?

Audivimus modò, quòd Melchisedech occurrens Abrahamo re... protulerit vinum & omnis generis cibos. Quæritur jam, *In ... finem hoc fecerit?* Sententia nostra est, quòd protulerit, non ad ...ndum Deo, sed ad donandum Abrahamo, ut ita hoc munere gratularetur, 2. tùm lætitiam suam contestaretur, 3. tum exerci... reficeretur. Est enim etiamnum in usu, ut victoribus dona of... & militibus varia ciborum genera apponantur, quo læten... & exhilarentur ob partam victoriam. Sicut enim Rex Sodo... occurrit Abrahamo *vers. 17.* ita etiam Rex Salem *vers. 18.* si... per copulativam uterque versus conjungitur. Quòd si au... sacrificium ibi describeretur per prolationem panis & vini, se... Melchisedechum grande sacrilegium commisisse, quia sacri... Abrahamo & militibus. His enim panem & vinum protulisse ..., non Deo.

Argumēta Bellarmini quòd Melchisedech proferēdo panem sacrificaverit.

Bellarminus excipit, *Illa quidem data in e... sed prius fuisse Deo oblata & consecrata, & tum ... sacrificio participarent.*

Resp. Mera hæc petitio principii est, cùm textus ... beat de prævia consecratione & oblatione, Deo fa... duntaxat panis adductio & prolatio ibi recensetur. ... nonnullas ratiunculas, quas ordine examinabimus.

Primum. I. *Nulla erat causa, tur corporalem refectionem ... sedech A... rahæ. R... die... at enim cum ingenti pr... da ... iam cibi. Imò in fine capitis additur, milites cibum ... curreret Melchisedech. Hujus E. refectione opus non erat.*

Resp. 1. Contradicit sibi ipsi. Jam modò enim co... raliter isto pane refectos esse milites, postquam Deo ...

2. Quamvis non indiguerit cibis Abraham, po... chisedech hoc fine proferre, quia fortassis ignora... Donamus sæpè victoribus & militibus aliqua, quibus ... tantùm, ut gratulemur, & nostram lætitiam contestemur.

3. Habet quidem textus, *quod omnem substantiam ... braham*, non tamen dicitur, quòd etiam habuerit panem & ... paratos. Potuerunt in illa præda esse oves, legumina & ... men nondum erant ad manducandum idonea. Igitur ... Melchisedech cibos præparatos adduceret.

4. Licèt antè comederint pueri Abrahami, attamen ... fectione indigebant. Quicquid enim commeatus erat rel... in itinere absumtum fuit, ut planè novâ refectione ... fuerit.

Secundū. II. *Scriptum describit sacerdotium Melchisedeci, ... ab Aaronico, & ut simillimum sacerdotio Christi. Debuit ergo ... dere, quale fuerit sacrificium Melchisedech: siquidem sacerd... crificium ordinatur, & ignorato sacrificio, ignoratur qu... sacer... Nusquam autem fit mentio oblationis Melchisedecianæ, nisi hoc ... go hîc sacrificium describitur.*

Resp. 1. Jesuwita audacter imperat Spiritui sancto. ... quit, *tradere, quale fuerit sacrificium.* Quia tamen non tra... inde colligimus, Melchisedechum non obtulisse sacrificia ... stincta à sacrificiis Aaronicis. Scriptura enim silentio istud ... volvisset.

... plane hic actus describitur, qui tantùm post victo- ... Abrahami peractus. Num autem putabunt, Melchisedechum se- ... sacrificâsse? Quî E. semper fuit sacerdos, ab Aarone distin- ... semper distincto modo sacrificavit? Quòd si dixerint, sæpiùs ... peculiari modo sacrificâsse, unde istud probabunt? Ubi habe- ... o peculiaris sacrificii? Hæc enim requiritur. Unde proba- ... m semper panem & vinum duntaxat obtulisse? Ergóne nul- ... mactavit? Hoc certè pacto non sacrificâsset pro peccatis, ... e sanguinis effusione non fit remissio, *Hebr. 9. v 22.* Quo igitur ... antitypus potest esse sacrificium propitiatorium?

2. Aaronici sacerdotes æquè obtulerunt panem & vinum, atque ... dechus hic obtulisse fingitur. Ergo in oblatione panis & vi- ... potest peculiare sacrificium Melchisedecianum consistere. ... probatur per dicta, *Exod. 29. v. 23. Numer. 28. v. 7.* Excipit ... Jesuwita, *in sacrificio Aaronico fuisse panem & vinum, ut par- ... dimentum alterius sacrificii, non ut sacrificium principale, ... in oblatione Melchisedeci.* At nihilominus manet convenien- ... & differentia duntaxat erit in modo, cùm tamen sacerdoti- ... ronicum & Melchisedecianum planè distincta sint, & non con- ... eant.

4. Præsupponit Jesuwita falsam hypothesin hanc, sacerdotium ... edecianum definiendum esse peculiari & specificè distincto ... cio, id quod falsum esse, alibi probatur fusiùs.

... *Quia dicitur, Erat enim* כּוֹהֵן *sacerdos Dei altissimi, quæ causa* Tertium. *... dicitur protulisse panem: unde colligitur, eum verè sacrificasse. ... nim ni ita sit, ratio nulla erit.*

R... sp. Verum jam dudum regessit Chemnitius, quòd in Hebræo ... alis כִּי, sed copulativa ו, ideoque duæ describuntur ibi a- ... Melchisedeci, *altera* Regis est, donatio ciborum; *altera* sacer- ... n. mpe benedictio.

F... , copulativam apud Hebræos sæpè causaliter poni, ut *Ge- ... c. 30 v. 27. Esa. 64. v. 5.*

Resp. 1. Omnes Grammatici literam ו ex natura sua copulare as- ... nt. 2. Allegata dicta Pagninus non per *enim*, sed copulativè red- ... t, *Et:* quo pacto etiam legit vulgata editio Latina. 3. Licèt in non- ... s locis copulativam causaliter positam esse, *συνέπεια* textus evin- ... t, hic tamen similiter fieri, unde probabitur? Nugatoria enim foret

ista ratio: *Rex Salem gratulabundus* [illegible] *quia erat sacerdos Altissimi:* quæ hîc cohær[illegible] verba ista non sint redditio causæ, sed d[illegible] ad sequentem actum benedictionis. P[illegible] gem fuisse, & sic munera dedisse, *post* illum [illegible] brahamo benedixisse.

Excipit, *sacerdotium Melchisedeci & bened*[illegible] *Soph-pasuch, accentum regium. Ergo illa non coh*[illegible] *sacerdotio ad præcedentem, non sequentem ver*[illegible]

Resp. 1. O miseram fidem, quæ ex accenti[illegible] da! Accentus enim & punctatio multis seculis post[illegible] Hebraico, Ergo hujus interpretatio ab illa non depen[illegible] istud *Sixtus Senensis* lib. 2. Bibliothecæ sanctæ, c[illegible] 2. Distinctio nostra melior est, quàm Jesuwitica. [illegible] accipiendus, ne contra applicationem Epistolæ ad [illegible] statuatur. Ista sacerdotium CHRISTI & Melchis[illegible] dine sacrificii consistere ait. Ergo & verba ista ad de[illegible] quod sacrificium non debent trahi. Quare hic est sen[illegible] *xerit Abrahamo, non ut Rex, sed ut Sacerdos.* 3. Innumera [illegible] exempla, ubi verba per Soph-pasuch distincta nih[illegible] quentem versiculum sunt referenda. 4 *Hebr.* [illegible] historia, sed ita, ut sacerdotem esse cum benedictione con[illegible] enim habent verba: οὗτος γὰρ ὁ μελχισεδὲκ βασιλεὺς Σα[illegible] Θεοῦ τοῦ ὑψίστου ὁ συναντήσας Ἀβραὰμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ [illegible] βασιλέων, καὶ εὐλογήσας αὐτόν.

Quartum IV. Tandem addit & hanc exceptiunculam: *Me*[illegible] *benedixit Abraham, ut Sacerdos, quia & ipse Abraham* [illegible] *sacrificaverat, sed quia major sacerdos erat, vel quia* [illegible] *eum & Rex & Sacerdos esset. Non enim solius sacerdotis* [illegible] *sed omnis majoris, ideò etiam benedixit Josua, David, Salom*[illegible] Hebr. 6. *ex benedictione non colligitur sacerdotium, sed majori*[illegible] *chisedeci.*

Resp. 1. Lubenter concedimus, alios quoque benedix[illegible] tem de singulari benedictione est sermo, quæ etiam singul[illegible] sedeci sacerdotium præsupponebat. Nam hic à Melch[illegible]deco [illegible] ctionem accepit Abraham, in cujus lumbis erat Levi, unde col[illegible] stola ad Hebræos, Sacerdotium Leviticum benedictionem [illegible]

... ex Melchisedeco, hoc est, Christo, ac proinde Sacerdoti... inferius esse, quàm ut ex se benedictionem conferre ... ergo non tam ad benedictionem, quàm ad latens mysterium ... ciendum. Nam Melchisedech gerebat personam Christi, A... personam Leviticorum sacerdotum; unde emergit primari... men inter *Sacerdotium Melchisedeci, & Abrahami vel Leviti...* Nam quòd Melchisedech benedixit Abrahæ, in eo expressit ... officium sacerdotii Christi, vel Novi Testamenti, in quo so... ... est quærenda. Leviticum enim sacerdotium erat mini... ... legis, arguens peccata, nec potens benedictionem conferre. ... itur patet, rectè à nobis dici, Melchisedecum, ut sacerdotem, ... que sub singulari hoc respectu consideratum, benedixisse A...

... Quamvis alii benedixerint, ut Reges; non tamen hoc fecit ... sedech, ut Rex, quia epistola ad Hebr. ex benedictione ista di... ... vult evincere, sacerdotium Melchisedeci fuisse præstantius Aa...

... *Alia* est benedictio Regis, *alia* benedictio sacerdotis. *Illa* ... ... & apprecatio felicitatis: *hæc* est solennis benedicendi for... ... pronunciatio, quæ formula extat *Num. 6. v. 24.* Atque hæc pu... ... & solennis benedictio nulli nisi sacerdotibus conveniebat. ... m in Novo Testamento quivis Christianus benedicere pot... ... en, solenniter tamen tantùm pastores coram altari Ecclesiæ be... ... unt.

E hæc fuerunt omnia Bellarmini argumenta: quæ discutere vo... ... ngulatim, ut inde vera vocabulorum הוֹצִיא & כֹּהֵן intel... ..., & genuinus totius textus Mosaici sensus innotesceret, adeo... ... m fieret, quàm frivolum, & elumbe sit primarium istud pro ... Papali argumentum.

CAPUT QUARTUM.

In quo problemata quædam Grammaticalia discutiuntur.

Ad T. 1. Controv. 1. l. 4 de verbo Dei.

QUÆSTIO I.

An Conjunctio SIVE semper sit disjunctiva?

TRaditiones suas confirmaturi Papicolæ, inprimis urgent lo- *Occasio*

cum *quæstionis.*

cum 2.Thess.2.v.15. *Tenete traditiones, quas d... sive per epistolam nostram.* Urserunt & olim hære... *tull.* tom. 3. libr. de præscript. cap. 21. fol. 206 ... 1608. & inter cætera respondet, *posse tradi... & ista dogmata, quæ prius sermone tradita, post ... gnata...*

Hanc verò expositionem *Bellarminus* vocat ... *verbo Dei c.5. col. 217.* B. Et addit rationem: *Quia ... junctiva, SIVE, apertè indicat diversa esse, quæ tradi... pserat.*

Quantumvis autem concedere possimus, Apo... isto Thessalonicenses hortari ad observationem dogmatum pars scripta, pars voce tradita fuit, siquidem E... una est, scripta circa A. C. 52. fatente *Baronio* 1. ... Novi Testamenti nondum absolutus fuit: attamen ... quod in conjunctione *Sive* quæritur, valde lubricum ... cillum est. Nam conjunctio ista non semper disju... copulat: non perpetuò est particula διαιρετική, sed non ... ζευκτική: quod ut ostendatur, sequentes textus probè ... lumus.

Sive quãdoque copulat.

Probatur aliquot Exemplis.

1.Cor.12 v.13. legitur: *Omnes nos in unum baptizati sum... dæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi.* Hic certè particula ... disjungit, quam copulat, ut sensus sit, & Judæos & Gentiles, ... omnes Christianos in unum corpus baptizatos esse.

Sic 1.Cor.13.v.8. *Charitas nunquam excidit, sive Prophetiæ ... buntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.* Hic vic... lativum sensum habet: Apostoli enim mens est, omnia ce... phetias, & linguas, solam verò charitatem permanere. Qu... rectè vertit Lutherus: Die Liebe wird nicht müde/Es müssen ... die Weissagungen/ und auffhören die Sprachen / und das E... wird auch auffhören.

Similis loquendi modus extat 1.Cor.15.v.11. *Sive ego, sive i... est, & ego, & illi, sic prædicamus, & sic credidistis.*

Idem confirmat dictum illud Coloss.1.v.20. *In ips... m... mnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare om... pacificans per sanguinem crucis ejus,* εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ... οὐρανοῖς, *sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt,* hoc est, quæ ...

Reconciliatio enim ista universalis est, & ad omnia ... ideoque Apostolus etiam hîc copulata voluit, non dis- *De aliis qu. Grammaticis.*

... in sensum obtinere potest conjunctio ista etiam in præ- ... 2.Thess.2.v.15. Mens enim Apostoli hæc est; *State in doctrina ... edocti estis ex nostro sermone, cùm coràm essemus, & quam ... scriptis nostris denuò percipere potestis.* Sic ergò non de ... de una eademque doctrina loquitur Apostolus, & utrum- ... ponendi modum in sermone & epistolis consistentem con- ... Distinctus autem modus docendi, non statim subinfert do- ... distinctas, cùm idem dogma sermone & literis communicari ...

Quòd si vero particulam εἴτε disjunctivè quis exponat, vel de di- ... matibus intelligat, nihil tamen causæ Pontificiorum acce- ... Distinguendum enim est *tempus cœpti*, à *tempore absoluti canonis.* ... scriberetur hæc epistola, canon duntaxat inchoatus erat, ideo- ... mirum non est, quòd tum temporis fides Christiana partim ex ... partim ex epistolis Apostolorum addisci debuerit. Nunc ... absolutus sit canon, idcircò à verbo scripto ad traditiones ... minimè provocandum est. Quod enim ad salutem neces- ... viva voce traditum, hoc omne postea in literis relatum; ... norma fidei & regula Christianorum. *Cavè scripturæ consideratur vel ut cœptus, vel ut absolutus.*

Quare si ex hoc textu obtineri quid voluerint papicolæ, tria de- monstrare debent. 1. *Particulam* εἴτε διαχωριστικῶ esse, & diversa do- gmata partim scripta, partim non scripta denotare. 2. *Si* evicerint, ... solum ad quædam non scripta respicere, probandum est, illa se- ... tempore non fuisse annotata & scripta. 3. *Si* & hoc planum ... quod tamen in æternum non poterunt, tandem ostendant, ... nes suas esse illa dogmata, quæ Apostoli non scripserunt. Hoc ... ostendere prorsus est impossibile, quod ipsum perpendens *Au- gustinus* rectè scripsit tom. 9. tractat. 69. in Evangelium Johannis, col. ... *cùm ipse (filius Dei) tacuerit, quis nostrûm dicat, ista vel illa ... dicere audeat, unde probat? Quis enim est tam vanus aut ... qui cùm dixerit etiam vera, quibus voluerit, quæ vo- luerit, sine ullo testimonio divino affirmet ea esse, quæ tunc Dominus dicere noluit?*

Origo problematis. QUAESTIO II.

Num particula Omnis *distributionem perpe...*

PErfectionem & sufficientiam Scripturæ lucule... iste classicus 2.Tim.3.v.19. *Omnis scriptura divin...* *est,&c.* Quem textum manifestissimum Scriptur... multis innumerisq; modis eludere quàm studiosi...

Bellarminus inter cætera urget particulam univer... *Scriptura*, lib. 4. de verbo Dei cap.10. col. 241 ... tivè semper accipiendam esse autumat, & pro ho... cium omnium Latinè scientium provocat. Quo præ... concludit : *Si dictum istud sufficientiam probat, sequitur, ...* *brum Biblicum perfectam esse normam fidei, & judicem o...* *versiarum. Quod posterius cùm sit falsum, & prius illud ...* Rationem sequelæ hanc adfert, *quia particula*, omn... Quicquid ergò dicitur de omni Scriptura divin... ci debet de singulis libris, qui sunt divinitus inspirati. At vero ... mni Scriptura dicitur, quòd sit utilis ad doctrinam, hoc est ... & perfecta, secundum nostram expositionem. Ergo idem de ... libris affirmandum erit. Quod cùm fieri nequeat, dictum istud ... bandam Scripturæ perfectionem malè accommodari sequitur.

Hinc ergò nostrum exoritur πρόβλημα. *Num partic... semper distributivum sensum obtineat?* Nos istud negatum ... gumentum Jesuwiticum ex meris particularibus proced... mamus.

Omne duplex, 1. Generis. 2. Integri. Ut enim totum duplex est, *aliud genericum*, ut anima... *lectivum* vel integrale, ut Philosophia, ex 5. *Metaph. cap. 26.* ... omne, quippe quod toti æquipollere dicitur, 3. *Phys. 7. t. 64.* ... *t. 3.* duplex erit: *aliud* generis, & *aliud* integri, unde fit, ut par... *mnis*, nonnunquam *collectivè*, nonnunquam *distributivè* suma... *Polit. 3.* Quando enim attribuitur toti generico, tum semper d... tivè potest accipi: cùm verò integrali, ut est integrale, nunquam ... butivè, sed perpetuò collectivè intelligi debet. Ratio est in pr... quia natura generis cõmunicatur omnibus subjectis partibus... speciebus; integri verò natura non inest cuilibet parti integrant... integrans foret ipsum integrum.

Exempli gratia, Cùm dicitur, *Omne animal sentit*, dist...

De aliis qu. Grammaticis.

...oc ſt, quòd & homo, & aſinus & cætera animalia ſentiant. ... dicitur: *Omnis Philoſophia utilis eſt ad veri cognitionem &* ...*nem*, non niſi collectivè hoc intelligi poteſt. Nam Philoſo... eſt ...otum generis, ſed integri, cujus eſſentia non continetur ... partibus, licèt in quibuſdam attributis generalibus conve...ueant. Non igitur quævis pars Philoſophiæ ad utrumque eſt u... ſed tantùm Philoſophia tota; ideoque particula Omnis ſenſum ...ectivum obtinet.

...c modo & in profanis authoribus non infrequenter uſurpa...peritur. Ex ſolo Cicerone aliquot exempla hujuſmodi profer...unt. In Orat. pro Lig. *Omißâ controverſia, omnis oratio ad miſe...ordiam tuam conferenda eſt.* In Piſonem: *Erat non ſolùm domus ...eccatum palatium Senatu, equitibus Romanis, civitate omni, Italia ...refertum.* L. 2. de finibus: *Omne cælum totamq́, terram cum uni...mari*, &c. De oratore: *Tota mente, atq́, omni animo intueri ali...m.* L. 1. Tuſcul. *Corpus omne in profunda voce intenditur.* Sic nihil ...uentius eſt in communi ſermone, quàm omnem plebem, cœtum, ...ercitum dicere pro toto & univerſo. Annotant hoc ipſum fermè o...es Lexicographi, ſcribentes τὸ πᾶν vel omne *aliàs* ſumi diſtributivè ...o numero diſtinctis ſeu ſingulis, *aliàs* collectivè, idemque valere ... totum ſeu univerſum. Quem verò ſenſum habeat, ex ſubjecta ...er materiâ judicandum eſt.

Nunc ut applicemus hoc ad textum Apoſtolicum, deſcribitur in ...criptura ratione finis generalis, & uſus primarii, quòd nempè uti... ad docendum, arguendum, corrigendum & erudiendum in ju.... Non autem utilitas iſta tantùm indefinitè Scripturæ attribui..., quo pacto quilibet liber Biblicus uſus iſtos ſuo quodam modo in ...continet, ſed limitatè, ita nempè utilem eſſe, *ut perfectus ſit homo ... omne opus bonum inſtructus.* At verò hoc de quovis libro Bibli... & quovis libri capite affirmari nequit, cùm plenam διδασκαλίαν & ... unus liber non comprehendat, quam ob cauſam quivis in...telligit facilè, particulam *(Omnis)* collectivè hîc eſſe poſitam, præſer... cum Scriptura non ſit totum genericum, ſed integrale, ad cujus ...fectionem omnes quidem partes faciunt, non tamen omnes ea... participant.

Quare falſum eſt Bellarmini pronunciatum iſtud univerſaliter ...: *Quicquid dicitur de omni Scriptura, dicitur de ſingulis libris.*

Hoc

Hoc enim tum demum valet, cum particu[illegible] tur, & Scriptura non quo ad naturam suam & [illegible] ratione communium quarundam affectionum [illegible] infertur: *Omnis Scriptura divinitùs est* [illegible] quoniam hîc agitur de causa efficiente, quam co[illegible] cum toto partes singulæ & universæ. Falsa aute[illegible] *mnis Scriptura perfectè instruit ad vitam ater*[illegible] *ber, quodlibet caput, & quævis periodus.* Nam [illegible] to, & notatur finis totius Scripturæ, ut tota est [illegible] Natura verò totius non communicatur sing[illegible] quod tribuitur toti ut toti, hoc de singulis partibus [illegible]

Quod unum si probè attendatur, instantia J[illegible] collabascet, & immotum stabit argumentum nostrum [illegible] ne Scripturæ petitum ex aureolo illo Apostoli aphor[illegible] Cujus dicti plenam & solidam expositionem hab[illegible] *Gesneri* p. m. tractatum evolvat, Witebergæ [illegible] 1602. cui titulus est, *Vera & perspicua expli*[illegible] *temporibus necessariæ sententiæ D. Pauli 2. Tim. 3.*

Ad T. 1. Controv. 2. lib. 5. de Christo.

QUÆSTIO III.

Particulæ διὸ vel Propter num ubique sint [illegible]

SCholastici & eos secuti Papicolæ cæteri, op[illegible] passionibus sibi meruisse corporis glo[illegible] & nom[illegible] nem, uti constat ex *Lombardo* lib. 3. sentent. distin. 18 [illegible] *mino*, l. 5. de Christo c. 9. col. 583.

Merendi vocabulū est ambiguum.

Nos dicimus, merendi vocabulum esse ambiguum. [illegible] nim 1. *Propriè*, prout respicit mercedem l[illegible] boribus debi[illegible] quisitam. 2. *Figuratè*, prout simplicem vel consecution[illegible] nem denotat.

Christus propriè nihil sibi meruit.

Priori sensu Christus nihil sibi ipsi meruit. Na[illegible] primo conceptionis momento, & se ultro [illegible]xinanivit, [illegible] propter se, sed propter nos homines descendit è cœl[illegible] mortuus *Esa. 9. v. 6. Zach. 9. v. 9. Matth. 20. v. 28. Luc. 2.* [illegible] *v. 9. Gal. 4. v. 4.*

Posteriori verò *sensu* sibi aliquid meru[illegible]sse, hoc e[illegible] passionem impetrâsse, Patres nonnunquam adfirmant. H[illegible] *nus* T. 9. tract. 104. in Evang. Johannis, col. 505. *Humilitas clarit*[illegible] *meritum, claritas humilitatis est præmium.*

De aliis qu. Grammaticis.

... hac explicatione non contenti, meritum propriè ... nt, & ex particula διὸ *vel propter* inprimis confirmare sat... Philip 1. v. 9. dicitur; διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, ... *Deus exaltavit illum:* hinc mortem præcedentem, ex... causam meritoriam fuisse colligunt, eò quòd vocula *Pro*... perpetuò sensum inferat.

Propterea nonnunquam consequentiæ tantùm causa est.

... ondemus breviter, *peti principium* Habent enim Gram... *Particulæ propter, propterea, διὸ non semper notæ sunt* ... *d crebro tantùm consequentiæ.* Exemplum habemus ... *Faciem meam non amplius videbitis, quapropter contestor* ... 3 v. 7. *Quapropter nolite obdurare, &c.* 2 Pet. 1. v. 10. *Quapro*... *ge, ut per bona opera &c.* In his & aliis similibus tan... consequentiæ, non ipsius causæ, non secus atque cùm di... *est, Quapropter Sol ortus est.* Esaias *prædixit incredulita*... *Propterea non poterant credere,* Joh. 12. v. 39. *Deus omnia* ... *peccatum:* Quapropter *omnium vult misereri,* Rom. 11. v. ... ἐκβάσις notatur; non causa, sed consequentia; ... hujusmodi dicta, licèt prolata sint αἰτιολογικῶς vel causali... tamen debent ἐκβατικῶς vel eventualiter, monente *Da*... l. 4. O. F. c. 20.

Eodem sensu posita est particula διὸ, *Philip 2 v. 9.* Non meritum ... sed tantùm consequens innuitur. *Factus est Patri obediens* ... *mortem, & hinc consecutum est, ut exaltaretur.* Quòd enim ad ... respiciatur, patet ex verbo proximè annexo, ἐχαρίσατο ... *nomen ex gratia.* Si ex gratia vel gratuitò, utiq; non ex me... hæc sunt immediatè opposita. Idem ergò dicit Apostolus, ... Evangelista Lucas c. 24. v. 26. *Oportuit Christum pati, ET ITA in*... *gloriam suam.* Humiliatio fuit via, per quam Christus ad glo... viam inquam, fuit, non causa: sicut & nostra tum ope... sunt via regni non causa regnandi. Vide nobis ὁμο... *Cyrillum* tom. 2. loc. 3. Thesaur c. 2. & *Athanasium* orat. 2. Con... Arianos Tom. 1. pag. 176. edit. Commelin.

Præter locum verò jam modò expositum, urgent & hunc Hebr. ... *Jesum propter passionem mortis gloria & honore corona*... Sed manifesta fraus est, ex mutilatione textus suborta. Verba ... hæc habent: *Eum qui paulisper inferior factus est Angelis, vide*... *propter passionem mortis, gloria & honore coronatum.* Ubi

patet ex distinctione & commatum po[illegible] μα τῦ θανάτε exinanitionis modum & term[illegible] causam describere, ut sit sensus, *Factus est Ang[illegible] sionem mortis*, non secus atque dicitur, *Phil. 2. v. 8.* [illegible] obediens *usq; ad mortem*. Pontificii vero commata [illegible] ista primam textus partem attinentia, ad poster[illegible] illustre exemplum est Papisticarum fraudum & p[illegible] ræ interpretationum.

Ad T. 1. Controv. 3. lib. 1. de Romano Pontifice.

QUÆSTIO V.

An demonstrativum semper proximum respiciat [illegible] *pronomen* Hanc *Matth. 16. v. 18. ad Petrum re*[illegible] *debeat?*

NOn ignobilis est controversia, *Quid per Petram* [illegible] *dificata dicitur Ecclesia*, Matth. 16. v. 18 [illegible] Nos de Christo & fide in Christum, [illegible] Petr[illegible] Ecclesiæ Pastor fuit, exponunt. *Communi*[illegible] (ait Bellar. l. 1. de R. P. c. 10. col. 643. B.) *petram* [illegible] *illam personam, quæ dicebatur Petrus*

Argumentum Bellarmini pro primatu Petri.

Quod ut evincat, in pronomine *Hanc* præsidium [illegible] nim proximum semper respicere autumat, ideoq[illegible] col. 64[illegible] C colligit: *Illud pronomen* Hanc, *cùm dici ur*, Et super [illegible] *monstrat aliquam petram, de qua paulo antè Dom*[illegible] *mè autem Dominus Petrum vocaverat petram; Sy*[illegible] *tur, & Syriacâ lingua Petrus dicitur Cephas, quod petra* [illegible] *xit ergò Dominus*, Tu es Cephas, & super hoc Cepha [illegible] petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam mea[illegible] *sequitur, illud* Hanc *non posse referri, nisi ad Petrum* [illegible] *est petra.* Idem argumentum repetit col. 646. D. P[illegible] quit, *non potest referri ad Christum Petram, sed ad Petrum* [illegible] *bet enim referri ad aliquod proximum, non remotum. P*[illegible] *ctum fuerat non Christo, sed Petro*, Tu es Cephas, id e[illegible] Petra.

Ita videmus, quàm magnifaciant Papicolæ a[illegible] Grammaticum à positu verborum & pronomine de[illegible] tuatum. Neque enim ullum aliud solidius excogitare au[illegible] tuit Bellarminus in re tanti momenti, primatum concer[illegible] tot martyrum sanguine constitit, & in Ecclesia ultra mille a[illegible]

...sque disceptata est. Quocirca ut plenè satisfiat ratiun-... cùs aliquot membris respondebimus. *De aliis qu. Grammaticis.*

Quod ad Syriacum exemplar provocat Jesuwita, desperatæ ...um est. Novum enim Testamentum ab Evangelistis & A-... Græco idiomate scriptum est, uti vetus Hebraico. In dubiis ...us ad exemplar non Syriacum, sed Græcum, tanquam ad ...em fontem confugiendum est. Et quantum versioni Syriacæ ...Jesuwita, patet ex lib. 2. de verbo Dei, c. 4. col. 96. B. *Si editio ...riaca ante horum patrum* (quos commemoraverat) *posterior ...q. idem mihi certò persuadeo, non potest ejus authoritas tanta ...editione Græca aut Latinâ meritò comparari possit: ut inte-...omittam; quòd desint etiam quædam in ea editione, quæ viris ...ù non admodum placent.* Ipsius ergo Bellarmini judicio ...potius Græcum debet consuli, & magis versio Latina, quàm ... Illud verò si inspiciamus, mox in fumum abit ratiuncula ista ...m ne petita. Non enim dicitur ἐπὶ τούτῳ τῷ Πέτρῳ, ut ita ...m respiciatur, sed ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, ut omnis am-...a sustollatur. Nam Simonem Dominus appellárat Petrum, ...: *Tu es Petrus*. Quia verò πέτρος saxum (ut & πέτρα) signifi-...ie poterat, ἐπὶ τούτῳ τῷ πέτρῳ, attamen ne videretur Domi-...nam ædificaturus super hominem, quem Πέτρον dixerat, no-...minum mutavit in fœmininum, ut hoc ipso innueret, se Pe-...m nequaquam Ecclesiæ fundamentum instituere. Eodem col-...io Latina: *Tu es Petrus, & super hanc petram.* Ubi certè quivis ...pronomen *Hanc* ad Petrum non referri, siquidem genere ..., & aliud est Petrus, persona Simonis Apostoli, aliud petra ...cui Ecclesiæ structura innititur.

Responsio. 1. Bellarmino malè provocat ad exemplar Syriacū.

...cipit Jesuwita, *ambiguum fuisse, futurum, si Evangelista re-... nomen Petri masculinum, & dixisset* ἐπὶ τῷ Πέτρῳ, *super hoc ...*

... verò tùm omnia forent planissima, si CHRISTUS voluisset ... Ecclesiæ fundamentum constituere. Quis enim sensum non ...elligeret ex verbis ita formatis: *Tu es Petrus & super hunc Pe-... ædificabo Ecclesiam meam.* Quia verò mutatum est genus, hinc ...clum fit, per Petrum intelligi Simonem, per petram verò non ...n, sed alium vel aliud.

2.Nomen πέτρα nō est appellativū Matth. 16. II. Errat Jesuwita, dum nomen πέτρα [illegible] hoc sensu exponit: *Tues petrus, & super hanc petram [illegible]* Latinus interpres, sed proprium Apostoli [illegible] *trus*, hoc est, Tibi verè nomen Petri à petra, ob [illegible] confessionem imposui. Facta legitur hæc impositio [illegible] *3.v.16. Luc.6.v.14 Johan.1.v.43.* Sic igitur proprium [illegible] antea impositum hic repetitur, nec vox πέτρα app[illegible] quia proprium Πέτρος ab appellativo πέτρα [illegible] pronomen fœmininum *Hanc* appellativo additum [illegible] men Petri masculinum, neque Christus, [illegible] *tram*, idem voluit, ac si dixisset, *super hunc Petrum*, sed pe[illegible] sonam Simonis, per πέτραν fundamentum Ecclesiæ [illegible] voluit.

3. Versio Syriaca cōtrariatur Jesuwitæ. III. Versio Syriaca causam Jesuwitæ non juvat, [illegible] ter *Cepha* non appellativum est, ut idem sit quod [illegible] proprium Petri. Patet hoc ex pronominibus additis. [illegible] sti, *Tu es Petrus*, in versione Syriaca sic exprimitur [illegible] *Tu es ille Petrus*. Si autem per Cepham petra [illegible] [illegible] הָיְא כֵּאפָא *Tu es illa petra*. Quia verò [illegible] num הו non fœmininum הִיא, exinde vocabulum Ce[illegible] nam Simonis, non rupem notare rectè concluditur. [illegible] propositionis parte, *super hanc petram*, non habetur Sy[illegible] men masculinum [illegible] *super hunc*, sed fœmininum [illegible] ideoq; falsissimum est quod scribit Bellarminus in Sy[illegible] pronomen respicere proximè antecedens, & sic [illegible] *super hanc ipsam Petram*. Nam longè aliter verba se habent [illegible] sensum important: *Tu es ille Cephas Petrus, & super hanc* [illegible] *tram ædificabo Ecclesiam meam.* Pronomen enim [illegible] esset relativum, & proximè præcedens nomen repeteret [illegible] genere cum illo consentiret, juxta omnium linguarum [illegible] tem omniumq; Grammaticorum unanimem consensum [illegible] Relativū cū antecedente necessariò cōvenire genere & [illegible] nomen antecedens [illegible] כֵּאפָא הו *iste Petrus* non consentit ge[illegible] [illegible] כֵּאפָא *super hanc petram*, quoniam *ibi* masculinum [illegible] mininum pronomen ponitur. Ergò hæc petra non respicit [illegible] postolum sed longè aliam Cepham sive petram.

IV. Id.

...um est, quòd pronomen demonstrativum à proximè ... pet dependeat, siquidem hoc relativorum est proprium ... ativa verò rem tantùm præsentem ostendunt, licèt illa ... entibus expressè non sit posita, sed subintellecta. Exemplum ... *6. v. 49. & 50.* ubi sic legitur: *Patres vestri manducaverunt* ... *in deserto, & mortui sunt:* Quibus verbis mox subjungitur de- ... *ivû: Hic est panis de cœlo descendens.* Per hunc verò panem non ... git manna, de quo modò sermo erat, sed Christus ipse, velut ... *Ego sum panis vivus:* adeoque demonstrativum non ad ... è antecedens, sed ad aliud refertur. Sic vulgò dicimus: *Pius est, ... per hanc ipsam pietatem magnificandus.* Quis autem hic non a- ... ertit, pronomen demonstrativum ad proximè præcedens no- ... n referri, sed potius ad substantivum pietatis subintellectum? ... illo est in locutione CHRISTI *Matt. 16. v. 18.* cujus hic sensus: *Tu es ... petra denominatus, & super hanc ipsam petram, à qua tu no- ... m acceptus es, ædificabo Ecclesiam meam;* non secus ac si quis di- ... *fidelis, & per hanc ipsam fidem intrabis in regnum cœlorum,* ... nomen *Hanc* non personam fidelis, sed personæ fidem, sub fi- ... cabulo intellectam respicit. Ita in verbis Christi, *Tu es Petrus ... hanc petram,* idem demonstrativum *Hanc* non ad Petri perso- ... ad Christum Petram, à qua Petrus erat nuncupatus, & quæ ... abulo tacitè innuitur, referri debet. Sensus ergò simplicissi- ... e, quem annotavimus: *Tu es Petrus, ab hac, quam professus ... tra denominatus, & super hanc petram, hoc est, meipsum tuamq; de- ... fessionem ædificabo Ecclesiam meam.* Hunc sensum eruditè & ... monstrat B. noster *Lutherus* tom. 8. Jenens. germanic. lib. ... a Diabolo fundato, ubi verba CHRISTI sic interpretatur: ... saget von aller wegen / Ich sey Messias oder Chri- ... des lebendigen Gottes Sohn / wolan so sage ich dir ... derumb / Du bist ein Christ (oder Felser) unnd auff ... Christ (den Felsen) wil ich meine Kirche bawen. ... ergò si diceretur alicui qui nomen Christi in Baptismo adeptus ... *Christianus, & super hunc ipsum Christum ædificata est Eccle- ...* non sequeretur, pronomen demonstrativum respicere perso- ... Christiani, ac si ille sit fundamentum Ecclesiæ, sed potius refer- ...tur ad Christum sub Christiani nomine designatum. Ita quoque se-

qu. Grammaticis.

4. Demonstrativum non respicit proximè antecedens.

res habet in propositione Salvatoris *Sues* ... *ædificabo Ecclesiam.* Nam & ibi demonstrativ... respicit, sed Christum petram, sub nomine Pe...

5. Super Petrum non est ædificata Ecclesia. V. Tandem ut prorsus conv... victis rationibus demonstratum dab... us, Petr... lam, super quam ædificata est Ecclesia, i... strativum ad Petri personam referri non deb... Ad... præcipuas.

Quod probatur aliquot argumentis. 1. Christus loquitur in præsenti, σύ ... in futuro, *Tueris.* Quod si autem πέτρος ... uti vult Bellarminus, sequitur, Petrum illo ... tram & Monarcham fuisse. quod tamen ip... primatum non concessum; sed duntaxat promi... perspicuum evadit, Petrum alium esse à petra de q... Simon tum quidem fuit Petrus, sed nondum ... fictis. Esse autem & futurum esse non æquip... à Christo jam dicitur esse πέτρος, à Papicolis a... patet utique, quòd Πέτρος & πέτρα diversa sint, ... præsens & futurum. Proinde demonstrativum *hanc* ... ad vocabulum πέτρα, quippe quod nomen proprium ... pellativo πέτρας nomine distinctum.

2. Petra singularis & numero una denotatur, qu... ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, *super hanc ipsam petram.* Bellarminus ... articulum ὁ. qui Antichristo appositus, & inde singu... næ evincere conatur: Multò igitur magis hìc unum ... gnificabitur. cùm non modò dicatur ἐπὶ τῇ, sed ἐπὶ ταύτῃ ... Pontificii verò non unam Petri personam, sed universos ... os Ecclesiæ hìc præpositos censent. Quomodo autem ... potest cum ταύτῃ τῇ πέτρᾳ? Quomodo pronomen *Hanc* a... mum refertur, cùm Pontifices ab isto Christi ... mone ... tissimi? Quare hoc ipsos dilemmate urgemus: *Aut intel...* *tri persona*, & sic excluduntur Pontifices reliqui. *aut ...* *cum successoribus*, & tum pronomen *Hanc* ad prox... imò ipsi vis infertur, siquidem unum πέτραν non ... quam significat.

3. Christus loquitur de petra perpetua, quæ tam diu ... quamdiu duret Ecclesia. At de Petro hoc affirmari n... qu...

... etua *ratione personæ*, quia non amplius vivit, nec *qu. Grammaticis.*
... est: non *ratione doctrinæ*, quoniam hoc sensu o-
... fundamenta sunt: non *ratione ministerii*, quia & hoc
... Apostolis commune habuit, & jamdudum istud desiit,
... amplius emittantur Apostoli, specialiter sic dicti.
... n vero Pontificii distinguunt inter Petrum, ut fuit *persona*
..., & Petrum quatenus fuit *Rector Ecclesiæ*, stoliditatem & ine-
... as luculenter produnt. Nam 1. Christus ipsam Petri perso-
... ne proprio appellat, & ait, *Tu es Petrus.* Respectus igi-
... absurdissimè removetur. 2. Expositio ista nil est nisi nu-
... ταυτολογία. Talis enim sensus evadit: *Petrus constituitur à*
... *m & fundamentum Ecclesiæ, quatenus est petra & fundamen-*
... *ia.*

... 3. Petrus petra fuisset Ecclesiæ protinus illa corruisset, ide-
... us ecclesiam superædificatam portæ inferorum prævalu- *A. Petrus*
... Lapsus enim est Petrus 1. *impingendo in articulum de morte* *graviter*
... *one Christi* Matth. 16. vers. 23. ubi Dominus dicit: *Vade* *lapsus est.*
... *Satana.* 2. Christum *ter abnegando* cum magna execratione,
... *v. 74.* Petræ verò officium est non modo stare, verùm
... os sustentare. Quòd si autem Petrus tum debuisset decide-
... em de regno Christi, qualiter quæso Ecclesiam erudiisset?
... Petro ignorantia ἀποφατική, sed διαθετική, cùm vitioso
... conjuncta, unde Salvator ait Matth. 16. v. 23. *Non sapis, quæ*
... *dei.*

... iunt nonnulli, *Petrum tum nondum fuisse petram, quia pri-*
... *m sit promissus.* Resp. 1 Quid igitur dicent de errore Petri
... non modò designatum, sed plenarium Pontificem fuisse au-
... 2. Pugnat hoc cum textu & explicatione Bellarmini, *Tu es*
... *Petrus, id est, Petra* 3. Κενοφώνημα illud Jesuiticum de
... ab aliis Pontificiis rejicitur. Anacletus Papa in epist.
... c. In N. T. ait, *Petro datum Pontificatum, dicente Domino,* Tu
... Thomas in 4 sent. dist 4. q. ult. scribit, *Petro his verbis da-*
... *omnem potestatem.* Turrecremata l. 2 c 17 similiter inquit. *Pe-*
... *factum Papam, quia Christi dicere sit facere.* Rhemenses in c.
... *Christum Petro hic rem simul & nomen dedisse.*

5. Christus est unicum & solitarium Ecclesiæ fundamentum, &
... ideoq; per petram, quæ sustinet Ecclesiam, Petrus intelligi
...

Vim hujus argumenti declinare [illegible] fundamentum θεαρχικὸν & [illegible], *principa*[illegible] *sibile & visibile, primarium & vicarium*, d'cuntque [illegible] *fundamentum principale, hoc tamen non impedire* [illegible] *Ecclesiæ petra dici possit, cùm omnes Apostoli fundam*[illegible] Eph. 2. v. 20. Apoc. 21 v. 14.

Refutatur Distinctio inter fundamentū primarium & secūdarium. Respondeo 1. Distinctio ista conficta est, quia Sc[illegible] cet, esse sub Christo quoddam secundarium f[illegible] inculcat, solum Christum esse unicum istud [illegible] dubio excepisset Petrum, & dixisset, Christus est [illegible] damentum primum, Petrus tamen est unicum fund[illegible] um. 3. Si Paulus hîc excepisset Petrum, tanquam [illegible] tum secundarium, non potuisset dicere 2. Cor. 11. [illegible] *inferiorem esse summis Apostolis*, neque debuisse [illegible] contradicere *Galat.* 2. 4. Si Petrus fuisset fundame[illegible] ædificâsset Paulus, quod negat *Roman.* 15. v. 20 [illegible] ministeriale posset nuncupari fundamentum, [illegible] gis, quia plures fundavit Ecclesias, 1. *Cor.* 3. v. 10. 6 [illegible] libet Christianum super duo ædificandum fundam[illegible] Papam, & hoc mediante super Christum: quod absurdu[illegible] mum. 7. Distinctio hæc est ἀντιφατική. Fundam[illegible] ædificium sustinet: secundarium autem non sustinet [illegible] pars est, non fundamentum ædificii. Omne enim fun[illegible] se consistit & αὐτοθετος est. Secundarium verò per se n[illegible] 8. Architectus non est fundamentum ædificii ipsum. P[illegible] architectus fuit unà cum cæteris Apostolis. 9. Si Petrus [illegible] nisteriale fuit fundamentum, non igitur successi[illegible] patu visibili, quandoquidem Christi Episcopatus fu[illegible] 10. Si Papa similiter ministeriale fundamentum est, [illegible] sumere debet, nisi quod à Christo præceptum. Ubi [illegible] secularis injuncta? Ubi illa mundana dominatio in[illegible] cit fundamentum ministeriale, quod non etiam p[illegible] pale, & omnis actio principali per se ascribitur, mi[illegible] riò. Num ergò putabimus etiam Christum domina[illegible] Quocirca Pontifex ratione externi Dominii vel Ch[illegible] successor non est, vel Christus etiam externè dom[illegible] damentum primarium Christus, secundarium Petrus est, seq[illegible]

...fundamenti constituendum esse, nempe Aposto-... primarium, nec secundarium fundamentum dici possunt, ...acceptione m Papisticam. Atqui speciem tertiam nondum ...

De aliis qu. Grammaticis.

A... stantiam ex *Ephes. 20.* Respondeo, non evinci ex eo, quod ... fundamentum secundarium, nisi Apostolos omnes unà cum ... cundaria fundamenta dixerint, quo concesso, omnis primatus ...archia Petri concidet. Et sanè, quodcunque A. Petro adscri- ... Scripturas, id habuerunt & reliqui Apostoli. Bellarminus ...edit, æquali dignitate & potestate omnes fuisse instructos. ... fundamenta petrasque, & tot Pontifices habebimus, quot ...os. Ἄτοπον. Dicuntur autem Apostoli fundamenta *impropriè* ...*oricè*, quia fundamentum jecerunt. Imò Paulus per funda- ...m Apostolorum non personas, sed doctrinam intelligit, quia ... ...us Prophetas conjungit. Quare adhuc dicimus, unicum ... fundamentum esse Christum vel doctrinam de Christo, in ... Propheticis & Apostolicis comprehensam. Proferant jam vel ...duntaxat locum, ubi persona alia disertè & propriè, non meta- ... fundamentum dicatur. Quod cùm præstare nequeant, fir- ...permanet argumentum nostrum: *Si solus Christus unicum est ... fundamentum, Petrus hîc petra non constituitur, nisi putemus ... Cor... sto contrarium.*

... instantiam ex *Apocal. 21.* dico, Apostolos non nominari fun- ...a, sed tantùm dici, *duodecim Ecclesiæ fundamentis inscripta esse ...m Apostolorum nomina*, quo nihil aliud significatur, quàm Ec- ...duodecim Apostolorum ministerio esse collectam. Neque ...us quicquam juvat Pontificios, sed ipsorum potius causæ mul- ...bet: Non enim Petrus solus Ecclesiæ fundamentum vocatur, ...es duodecim Apostoli simul, neque Petrus præ aliis ut prin- ... eminet, sed in eodem ordine recensetur.

Stapletonus adhuc excipit, *Paulum non dicere ἄλλο aliud, sed ἕτε-...um, & planè contrarium. Petrum autem & Papam Ecclesiæ ...entum à Christo tantùm ἄλλο esse, non autem ἕτερον, id quod so- ...à Paulo sit remotum.*

Stapletonus distinguit inter fundamentū

Respond. 1. Paulum sæpè permutare ista vocabula, ut *2. Corinth.* ... *4. Gal. 1 v. 6. 7.* 2. Per ἄλλον hîc excludi quæcunque fundamenta ... ἄλλο καὶ ἕτερον. ...at ex eo, quòd subjungit Paulus, παρὰ τὸν κείμενον, quæ certè

verba sunt simpliciter exclusiva. 5. Si Petrus ... fert specie à Christo fundamento. sed tantum ac... pletonus, tum Petrus eâdem ratione & definitio... quâ Christus, quod blasphemum. Nam enim Petrus ... fendit Ecclesiam? an in eos quoque credendum? ... nisteriale fundamentum specie differunt. Christus ... pale, & Petrus ministeriale fundamentum. ... non solis accidentibus. *Sanderus*. lib. 6. de ... *Christum esse æternum, Petrum temporale fun...* *Christum esse fundamentum virtutis propria &* ... *verò communicata & non αὐτοθενές.* An verò hæc different? 6. *Chrysostomus* tom. 4. homil. 8. in ... Cor. ... edit. Basil. anno 1539. μηδὲν εἶναι μέσον ἡμῶν καὶ ... autem Petrus vel Papa fundamentum esset, intervenir... um. Et addit Chrysostomus, col. dict. *Inter corpus &* ... διάστημα, ὐδὲ τὸ μικρότατον. Quomodo autem ... daretur fundamentum secundarium & ἕτερον?

6. Accedit tandem *consensus Patrum*, qui petram ... tro, sed Christo fideque in Christum disertis verbis expo... gen. t. 2. operum, in Matth. c 16. tract. 1. col. 36. Edit. Basil. ... *si super unum illum Petrum tantùm existimas ædificari to...* *quid dicturus es de Johanne filio tonitrui, & Apostolorum* ... *Quin alioqui num audebimus dicere, quòd adversus Petrum u...* *pravalitura sint porta inferorum, adversus cæteros autem A...* *perfectos pravalitura sint?* Hilar. lib. 2. de Trin. fo. 19. edit. Bas... *num hoc est immobile fundamentum: Una hæc est felix fid...* *ore confessa, Tu es Filius Dei vivi.* Et lib. 6. de Trinitat ... *hanc confessionis petram, Ecclesia ædificatio est.* Epiphanius C... ita loquentem introducit: ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ τῆς ἀσφαλ... οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν. *super hanc petram fidei firmæ* ... *Ecclesiam meam.* Chrysost. t. 2. in Matt. hom 55. *Super hanc p...* dificabo Ecclesiam meam, id est (inquit) *super hanc fidem &* ... *nem.* Et t. 3. in sermone de Pentecoste: *Super hanc petram, non* ... *per Petrum. Non enim super hominem, sed super fidem ædificavit* ... *am suam. Quid autem erat fides? Tu es Christus Filius Dei* ... lus t. 2. lib. 4. de Trinit. col. 289. edit. Basil. anno 1546. ...

De-

... non aliud esse scribit, *quàm inconcussam & firmissi- discipuli fidem.* Ambrof. t. 5. in cap. 2. ad Ephes. *Super istam pe- ... abo Ecclesiam meam, hoc est, in hac Catholicæ fidei confes- ... statuo fideles ad vitam.* Augustin. tom. 10. sermon. 13. de verb. Dei ... col. 58. edit. Basil. *Super hanc petram, quam confessus es; super ... quam cognovisti dicens,* Tu es Christus, filius Dei vivi, *... Ecclesiam meam: id est, super meipsum Filium Dei vivi, ædi- ... Ecclesiam meam; super me ædificabo te, non me super te.* Et tom. 9. ... 124. in Evangel. Johan. col. 572. *Universa Ecclesia fundata est ... petram, unde & Petrus nomen accepit. Non enim à Petro petra: ... à petra: Sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à ... catur. Ideò quippe ait Dominus,* super hanc petram ædifica- ... Ecclesiam meam: *quia dixerat Petrus,* Tu es Christus Filius Dei vi- ... *Super hanc ergo, inquit, petram, quam confessus es, ædificabo Eccle- ... meam. Petra erat Christus, super quod fundamentum etiam ipse ... ædificatus est Petrus.* Glossa vulgaris: *Tu es Petrus, nimirum à me Pe- ... ita tamen, ut mihi ego retineam fundamenti dignitatem.* Et rur- ... *Super hanc petram, id est, super Christum in quem credis.*

De aliis qu. Grammaticis.

Ex his ergò & aliis similibus testimoniis liquere evidenter, Patres per petram non Petrum, sed vel Christum, vel fidem & confessionem de ... illo intellexisse, quæ duæ expositiones non differunt, sed opti- ... conveniunt. Cùm enim confessio fundamentum dicitur, non in ... se consideratur, prout erat actio transiens loquentis Petri, sed ratio- ... ne ... *ti*, quod confitebatur Petrus, quod erat Christus vel doctrina ... Christo. Quare non ipsa ὁμολόγησις, sed τὸ ὁμολογούμενον; non ... τὸ πιστὸν petra & fundamentum est. *Augustinus* quidem ait ... 3. libr. 13. de Trinit. cap. 2. col. 406. edit. Basil. *Aliud sunt ea quæ ... creduntur; aliud fides, quâ creduntur:* promiscuè tamen nonnun- quam usurpantur, ut quod objecti est, ipsi fidei respectu ejus tribua- ... Quia ergò CHRISTUS, fidei objectum, Ecclesiæ est fundamen- ... hinc consequenter & ipsa fides fundamentum dicitur, teste *Au- gustino* t. 4. lib. de fide & oper. cap. 16. col. 71. *Si Christus funda- mentum est, procul dubio & fides Christi: per fidem quippe habitat CHRISTUS in cordibus nostris.*

Et Christo & Christi confessio est fundamentum Ecclesiæ.

Ad T. 1. controv. 3. lib. 3. de Romano Pontifice.

Pontificii putant Antichristum fore personam singularem.

QUAESTIO V

Nomen ἄλλος vel alius num [illegible] singulariter [illegible]

QUID per Antichristum magnum in Scriptura [illegible] denotetur, lis est inter Orthodoxos & [illegible] sedem & regnum Pontificum sibi invicem suc[illegible] nam singularem intelligunt. Quo praesupposito [illegible] *Antichristus una tantum persona est: Pontifices aut[illegible] erunt, eâdem dignitate & potestate praediti, c. [illegible] tichristus, quàm in Romana sede.*

Ut verò hypothesin istam de singularitate Ant[illegible] *Bellarminus*, in voce ἄλλος vel alius, inter caetera q[illegible] *3. de Rom. Pontif. c. 2. col. 850. A.* Nam cum Servato[illegible] *veni in nomine Patris mei, & non recepistis me, [illegible] suo, illum recipietis;* existimat Bellarminus, per i[illegible] unam personam, CHRISTI personae oppositam [illegible] singularem innui.

ἄλλος nonnunquam indefinitè & universaliter accipitur.

At verò vitiosus planè est discursus iste, ex meris [illegible] formatus siquidem vox ἄλλος vel alius non sem[illegible] crebrò indefinitè & universaliter accipitur, quo e[illegible] CHRISTI debent exponi. Neque enim dicit: *Alius venie[illegible]* tè, *si alius venerit*, nempè quicunque tandem fuer[illegible] nes benè multae, cùm in scripturis, tum in profanis a[illegible] riuntur.

Joh. 4. v. 37. ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερ[illegible] *qui seminat, & alius est, qui metit.* Hîc verò non intelligitur [illegible] singularis persona, sed multi:

1. Cor. 12. v. 8. 9. 10. ᾧ μὲν διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λ[illegible] ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, ἄλλῳ χαρίσματα ἰαμάτων, [illegible] δυνάμεων, ἄλλῳ διακρίσεις πνευμάτων. *Alii per Spiritum [illegible] sapientiae; alij verò sermo scientiae, alii gratia san[illegible]tum, a[illegible] tutum; alii discretio spirituum &c.* Quibus verbis non ad un[illegible] tumq; individuum respicitur, sed varia donorum d[illegible] adeoque per ἄλλον vel alium non unus, sed mul[illegible] dicerctur in plurali, *aliis datur sermo sapientiae, &c.*

Sic apud Cic. lib. 1. de Orat. *Dubitatur, uter excellat, Sa[illegible] mus: Alius alium praeponit.* Et lib. 3. Epist. famil. *Hab[illegible] S[illegible]*

... em. Apud Quintil. lib. 1. instit. Orat. cap. 1. *Præstat in-* ... Apud Virgil. lib. 4. Georg. *Eridanus, quo non alius* ...

qu. Grammaticu.

... exemplis omnibus nomen singulare *alius* positum est pro ... neque res numero una, sed varia denotatur, quo pacto ... idit & in fumos abit argumentum istud Jesuwiticum, à ... nomine ἄλλος vel alius petitum.

QUÆSTIO VI.

... num semper singularem personam significet?

... dum Bellarmini argumentum, pro singularitate Anti- ... adductum est Grammaticum, quippe ab articulis Græcis ... m. Quia enim Apostolus describens Antichristum 2. *Thessal.* 2. ... bus articulis utitur, hinc singularem personam Antichristi ... not tam autumat. *Apostolus*, inquit l. 3. de R. P. c. 2. col. 850. C. *... certa quadam & particulari persona, ut patet ex articulis* ... ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας. Et ... v. 8. καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος. Mox autem addit: *Ar- ... Græci contrahunt significationem ad unam rem certam, ita, ut ἄν- ... significet hominem in communi, at ὁ ἄνθρωπος hominem sin- ...* Quo argumento ita tripudiat, ut exclamet etiam: *Mirum est, ... adversariorum, qui tamen jactant linguarum peritiam, hoc ... ervisse.*

Nos verò miramur meritò adversarii levitatem, ut rem tanti ... en, tam invalidæ ratiunculæ superstruere non erubuerit. Fal- ... est, *articulum Græcum personam semper singularem innuere.* ... quandoque περισσός vel redundat: quandoque unitatem inclu- ... dem, & rem unam certamque significat; sed unitas multiplex ... a individualis, alia specifica. Datur unum numero, datur unum ... one, successione, & qui sunt alii modi, quos ex Logicis & Me- ... nosse debebat Jesuwita. Licèt igitur articulus ὁ nonnun- ... m ... numero unam, & personam denotet singularem, non ta- ... hoc est perpetuum, ideoque argumentum ex meris particulari- ... procedit. Quod ut ostendatur, sequentia ex multis & fermè infi- ... exempla probè considerari volumus.

Articulus Græcus nō semper innuit personam singularem.

1. Marc. 2. v. 27. τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄν- ... διὰ τὸ σάββατον. *Sabbatum propter hominem factum est, ... mo propter Sabbatum.* His verbis nec unus homo, nec u-

Probatur Exemplis è scriptura

num Sabbatum significatur, licet articulus singula[...]tur.

2. Luc. 4. v. 4. οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθ[ρωπος ...] παντὶ ῥήματι θεοῦ, *Non pane solo vivet homo, sed om[ni] verb[o ...]* tam absurdus erit, ut hoc dictum singulariter de uno hom[ine ...] universaliter de quovis interpretetur? Et tamen pari mo[do ...] vocabulo ἀνθρώπου adjunctus est. Omisit eum Matthæus in e[adem sen]tentia *c. 4. v. 4.* ut ita luculenter appareat, quòd ὁ ἄνθρωπ[ος ...] eam idem sit, quod ἄνθρωπος apud Matthæum.

3. Matth. 12. v. 35. Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τ[οῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς] καρδίας ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά; *Bonus homo è bono thesauro [...] bona.* Hic vicissim non unus aliquis singularis, sed quivis bo[nus signi]ficatur.

4. 2. Tim. 3. v. 17. ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος. *Ut per[fectus sit] homo Dei*, hoc est, quivis Propheta, interpres vel minist[er ...]

5. 2. Joh. v. 7. Πολλοὶ πλάνοι εἰσῆλθον εἰς τὸν κόσμον, [οἱ μὴ ὁμολογοῦν]τες Ἰησοῦν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί. οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ [ὁ ἀντίχριστος.] *Multi impostores ingressi sunt in mundum, qui non confitentu[r Jesum] Christum venisse in carne. Qui est ejusmodi, impostor est & An[tichristus.]* Vides hîc, Johannem uti articulo ὁ, nec tamen de magno A[ntichristo] loqui, nec unam singularem personam denotare. Tales en[im ...] sunt, qui CHRISTUM negant, non una tantùm persona.

6. Apoc. 22. v. 11. Ὁ ἀδικῶν, ἀδικησάτω ἔτι· καὶ ὁ ῥυπῶν [ῥυπωσάτω] ἔτι· καὶ ὁ δίκαιος, δικαιωθήτω ἔτι· καὶ ὁ ἅγιος, ἁγιασθήτω ἔτ[ι. Qui in]*justus est; injustè agat adhuc; & qui sordidus est, sordescat adhuc; & [qui] justus est, justificetur adhuc; & qui sanctus est, sanctificetur adhu[c.]* [...] singulis vocabulis singuli articuli præpositi sunt, & tamen no[n unus] injustus, vel unus sordidus, vel unus justus, vel unus sanctus [...]tur, sed quivis.

Similia extant Rom. 1. v. 17. & Hebr. 10. v. 38. ὁ δὲ δίκαιος [ἐκ πί]στεως ζήσεται, *Justus ex fide vivet*, nempè non unus sed quivis. 1 [Pet. 4.] v. 18. εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ [φανεῖται;] *Si justus vix servatur, impius & peccator ubi comparebunt?* Erg[o se]cundùm regulam Bellarmini, unum aliquem justum aut peccat[orem] intelligit Apostolus? ἄτοπον. Sic sæpè in Scripturis Diabolus ὁ διάβο[λ]ος nuncupatur, & ὁ πονηρὸς *Ephes. 6. v. 16.* neque tamen un[us, sed] multæ Diabolorum legiones sunt. Sic Tit. 1, 7. δεῖ τὸν ἐπί[σκοπον ...]

..., *Oportet Episcopum esse sine crimine*, non certè unum, ... Sic in illo ipso c. 2. post. ad Thessal. τὸ κατέχον, vers. 6. ... sive imperium Romanorum, & ὁ κατέχων est Imperator ..., juxta *Chrysostomi* expositionem.

De aliis qu. Grammaticis.

Ex authoribus profanis.

Præterea & apud Profanos authores Græcos articulus ὁ sæpissi... sumitur collectivè. Aristoteles, tom. 2. *probl. sect. 18. quæst. 5.* com... loquens de quovis Philosopho & de quovis Rhetore ita scri... ὁ φιλόσοφος τοῦ ῥήτορος διαφέρει, *Philosophus à Rhetore differt.* Sic ... volumus sectam aliquam Philosophorum notatam, dicere sole... ὁ περιπατητικός, ὁ στωϊκός, ὁ ἐπικούρειος. Talia exempla ferè ... passim occurrunt, ut mirari nequeamus adversariorum vel ...tiam, si hæc ignorant, vel impudentiam, si scienter fallunt.

Quantumvis verò *Epiphanii* authoritatem prætendant, qui si... de articulis Græcis regulam videtur tradere *lib. 1. tom. 1. hæres.* ... Samaritanorum: attamen ex allegatis exemplis patet evidenter, regulam istam non esse καθόλου vel universalem, sed tan... particularem. Imò & ipsi Pontificii eam non sequuntur ubique, ... dictum Christi *Matth. 16. v. 18.* ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, non ... petra singulari & numero una, vel persona Petri interpretentur, ... & articulus singularis & demonstrativum insuper habeatur, sed de toto genere & ordine Romanorum Episcoporum sibi invicem successorum, uti *quæst. 4. præced.* ostendimus: Quo vel uno exemplo ... constringi queunt, ut propria vineta velint nolint cædere cogantur. *Aut* enim regula ipsorum *universalis* est, & tum perit primatus Pontificum ex *Matth. 16.* deductus, neque poterit petra illa de multis ... intelligi, sed de uno duntaxat, ob articulum singularem; *aut* est *particularis*, & tum cadit argumentum ab articulo pro singularitate An... petitum, cùm ex meris particularibus nihil concludatur. Debebent ergò, quid ad dilemma hoc responderi possit. Nos interim ad ... pergemus.

Ad T. 2. controv. 3 l. 1. de Purgatorio.

QUÆSTIO VII.

Particula Donec num denotet semper terminum vel rei possibilitatem, cui apponitur?

Argumentum Papale pro Purgatorio.

Purgatorii caminum succensuri Papicolæ, inter alia producunt verba Christi ex Matth. 5. vers. 26. *Amen dico tibi, non exibis inde,* ...

donec

donec reddas novissimum quadrantem. Hinc ... ferni, de quo ibi sermo, dari liberationem, ... drans reddatur, hoc est, omnia peccata igne pur... Hanc n. vim esse particulæ *Donec*, ut possibilita... subinferat. Quia ergò Servator ait, *Donec red...* rit, atque sic dabitur carcer ab inferno specia... ter d... quo satisfit pro peccatis, & è quo post satisfa... ion... qui non est alius, quam ignis purgatorius.

Scopus Christi, Matth. 5. Quæ ratiuncula ut penitus conteratur, ... ibi agat de reconciliatione fraterna, sicut ap... *ciliare fratri tuo.* Rationem addit, à pœna al... æterna damnatione. Hanc describit parabolı ... per ... cessus forensis, ubi reus traditur judici, ab hoc tor... in carcerem. Vult ergò Christus innuere, eum ... in via est, reconciliatur fratri suo, adeoque cum od... certò in carcerem inferni, ut torqueatur à Diabolis ... verò putet aliquis, pœnã damnationis fore leviu... re remittendam, mox subjungit: *Amen dico tibi, ... reddas novissimum quadrantem.*

Verba Christi Matth. 5. v. 26. sunt allegorica. Ubi observes 1. *Quòd verba Christi sint pa...rica*, ex quibus fidei articuli non demonstrantur πρώτως ... ex locis Scripturæ propriis, non ex allegoricis detorsi... endi sunt.

Expositio istius allegoria est incerta. 2. Incerta est allegoriæ istius expositio, uti patet ex ipso lib. 1. de Purgatorio c. 7. col. 729. *Ambrosius* per adve... gorice intelligit Diabolũ, sed hoc & *Hieronymus* & *Chrys...* tè reprobant. *Hilarius* & *Hieronymus* illorum quoque al... ciunt, qui textum istum interpretantur de concordia vel ca... mæ, vel animæ & spiritus.

Salvator ibi conditionatè loquitur. 3. Locutio Christi est *conditionalis*, à quâ ad rei pos... non licet argumentari. Sensus enim est: *Si exire ve... vendus erit & novissimus quadrans.* At verò hæc persolut... impossibilis: Quare & exitus. Sicut enim, cùm dicimus: *S... pennas ut habeas oportet*, vel, *Non volabis, donec pennas a...* hac ipsa phrasi non volandi aut pennas consequendi po... potiùs ἀδυναμία innuitur: ita quoq; à Christo Servatore per ... istud pœnæ perpetuitas, & exeundi impossibilitas notatur.

4 ...

... reconciliabile erga fratrem peccatum mortale est, ... ate nó consistens, ideoq; qui decedit in illo, nó tem... purgatorii, sed æterna inferni afficitur, uti Scriptura in... o...s hæc inculcat. At verò ex inferno nulla datur ... Quare particula *Donec* æternitatem potius supplicii, quàm ... aut ... eundi δυνάμιν subinfert. Si enim per carcerem, in ... ur ... racundi & irreconciliabiles, ipse infernus denotatur, ... m. utique ex verbis istis, *Non exibis inde*, liberatio & pœnæ ... nequit colligi, nisi velimus statuere, damnatis quoque spem ... s ex inferno esse reliquam, quod absurdum & Scripturis ... m.

qu. Grammaticis. *Odium fratris peccatum mortale est.*

... Negare haut possunt ipsi Pontificii, locutionem Christi mo... pœnitentes attinere. Qui enim aliquando succensuerunt ... pòst autem egerunt pœnitentiam, hi certè tortori non tra... nec in carcerem mittuntur. Aut si maximè pœnitentes sint ... non tamen excludi possunt impœnitentes, inque odio defun... lo... tio Christi sit generalis, ad quosvis irreconciliabiles dire... ... universis & singulis dicitur, *Non exibis inde, donec* &c. *Aut* ... inferno dabitur liberatio, in quem impœnitentes mittuntur, ... Christi de possibilitate exeundi malè exponuntur. Prius ve... ... um sit, posterius meritò assumi debet.

Christus loquitur de impœnitentibus potissimũ.

... Certum est, Christum hoc loco, proposito periculo æternæ & ... finiendæ damnationis, voluisse suos excitare, ut citò dum ... ant, reconcilientur invicem, ne postmodum pœnis subjician... ... quibus æternùm liberari nequeunt. Assumto autem purgatorii ... o, videlicet hæc Christi exhortatio, & ansa datur hujusmodi ... omnibus impiis: *Etiamsi mittaris in carcerem, poteris tamen inde ... ... aliquando vel per te vel per aliorum suffragia ignis pur... ... Non igitur opus erit ut tam solicitus sis de reconciliatione, ...* Ita videmus, quomodo Papalis expositio pugnet cum ... od Christus in hac concione sibi propositum habuit.

Expositio Papistica est contra Christi scopum.

7. Particula *donec* purgatorii ustulationem non confirmat. Po... ... m est pro conditionali *Nisi*, quæ impossibilitatem solvendi ha... ... lusam. Hinc *Augustinus* censet, tom. 4. l. 1. de sermone Dom. in ... ue, col. 1113. non significare certum tempus, sed æternitatem. *Unde ... ... vitur* inquit, *illud debitum, ubi jam non datur pœnitendi & cor... ... locus?*

Duplex particula Donec *acceptio.*

Observetur ergo, quod duplex ... pturis occurrat, quam utramq; notavit ... Evang. c.7. p.172.

Nam 1. Terminum temporis aliquando ... quod ante istum temporis terminum ... intelligatur, ut Genes. 17. vers. 22. *Non p...* *mam, donec ingrediaris Segor.* Levit. 12. v. 4. *E...* *pleantur dies purificationis ejus.* Actor. 25 v. 16. *N...* *suetudo, tradere hominem ad supplicium, do...* *sentes.*

2. Aliquando ita negat præteritum, ut non ... nec quidem possibilitatem futuri involvat ... nde ali... bunt regulam; *Donec non semper terminum, sed sæpe ...* *gnificat.* Videtur hoc desumptum ex *Nazianzeni* ... scribit fol. 143. edit. Basil. an. 1571. ἄχρι καὶ ἕως οὐ π... τοῦ μέλλοντι, ἀλλὰ τὸ μέχρι μὲν τοῦδε τίθησι, τὸ μετὰ τα... h. e. *Particula* Usque *non omninò ponitur ad d... poris, sed ponit quidem illa quousq;, verum quod ... ciatur.* Negare quidem hanc regulam præsumit *Bellar...* de purgatorio cap.7.col.733.B.sed exemplis convin... pote... nifestissimis. Nihil dicam de eo, quod legitur Gen 8 v.7 ... *corvus, donec siccata esset terra:* siquidem Hebræus textu... parit. Interim Pontificiis vulgatam approbantibus re... est, præsertim cum ipse *Pererius* verba ista recipiat, & ita e... 8.Gen.disp.8.p.359.n.70. *Illud:* donec siccarentur aquæ ... *quam fuisse reversum in arcam ante finem diluvii: non au... post siccatas aquas & finitum diluvium rediisse ad arcam.* ... dixi, exemplum istud adeò non urgebo. Alia luculenta m... tiora proferam 1.Sam.15.v.35. *Non vidit Samuel ultra S...* *mortis suæ.* Ergône in die mortis vidit? 2.Sam.6.v.ult. *Mic... non est natus filius usq; in diem mortis suæ.* Ps.110.v.1. *S... donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Esa. ... v. ... *dimittetur iniquitas hæc, donec moriamini* cap.42.v.4. ... *neq; turbulentus, donec ponat in terra judicium.* Matth. ... *gnovit eam, donec peperit filium suum primogenitum* M... *biscum sum usq; ad consummationem seculi.* 1.Cor.15 v... *regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.* In hisce ...

De aliis qu. Grammaticis.

... particula *Donec* non denotat præsentiam vel possi... sed semper continuationem, aut certè negat vel affirmat ... ut non ponat futurum. Eodem sensu vox ista usurpata re... cap 5. Matth. v. 18. *Amen dico vobis, donec transeat cœ... iota unum, aut unus apex non præteribit à lege.* Non hîc ... futurus quidam legis interitus die ultimo, sed firmitudo po... ilitas ejus denotatur.

Par. modo, cum Servator dicit, *Non exibis inde, donec solvas*, ne... solvendi possibilitas, sed pœnæ continuatio, & exeundi ά... indicatur. Hinc *Theophylactus* super Lucam cap. 12. fol. 165. e... tractans allegoriam hujus loci, expressè scribit: *Punit nos, ... en'uram pœna impleamus. Nunquam autem impletur pœna men... semper ergò puniemur. Si enim in carcere manebimus, donec extre... tum reddamus, & nunquam reddituri simus; manifestum ... num sit futurum supplicium.*

... r appare, quàm nullum sit argumentum Papisticum à ... donec desumtum. Nam & Servatoris scopus, & cohæsio tex... cat, eam esse positam ad pœnæ infernalis indicandam perpe... m. Et cùm alibi non terminum, sed continuationem notet, an ... ex ... eris particularibus, adeoque super arenam extructa est ista ... la?

QUÆSTIO VIII.

Ad T. 3. Controv. 4. lib. 1. de indulgentiis.

Præpositio Pro, *quamnam vim habet?*

Hypotheses Papisticæ pro indulgẽtiis.

M... ores Papalium indulgentiarum, ut rancidas & obsoletas mer... magis reddant plausibiles, *tres* inprimis *hypotheses* assu... 1. *Extare* in Ecclesia thesaurum satisfactionum ex passionibus Christi & Sanctorum. quæ ipsis ad expiandum reatum proprium ne... æ non fuerunt. 2. *Satisfactiones* Christo & Sanctis supervaca... applicari posse aliis, qui rei sunt luendæ pœnæ temporalis. 3. *Ec...* pastoribus authoritatem divinitus concessam esse thesaurum sa... actionum dispensandi, ac per hoc indulgentias concedendi.

Secundam hypothesin præcipuè conantur dare probatam ex Col. 1. vers. 24. *Gaudeo in passionibus pro vobis, & impleo ea, quæ desunt passioni Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia.* Urget hoc dictum *Bellarminus* lib. 1. de indulgent. cap. 3. col. 1501. C. Nec non *Lælius Zechius* l. 1. de indulgentiis, & jubil. cap. 1. p. 9. Vim

argumenti ponunt inter cætera in præpositione [illegible] *Quæ* dicuntur passiones pro Colossensibus & pro [illegible] colligunt, *illas ipsas esse satisfactorias*, siquidem & [illegible] tur pro nobis passus, non nisi satisfactio intelligitur. Q[illegible] præsidiolo dejiciantur, valor & genuina significatio præp[illegible] stius breviter exponenda est.

Præpositio Pro quinq; modis accipitur.

Quinque verò modis potissimùm solet accipi. 1. [illegible] æquipollet præpositioni *De*, ut 1. Sam. 6. v. 5. *Solvitur* [illegible] *pro* e. de nobis Esa. 37. v. 21. *Pro quibus rogâsti me.* 1. Cor. [illegible] *ago pro vobis.* Phil. 1. v. 7. *Hoc sentite pro omnibus vobis*, i.e. [illegible]

2. Ponitur sæpè *loco alicujus*, & vicem alterius [illegible] mutationem quandam indicat, Gen. 4. v. 25. *Dedit semen* [illegible] *bel*, i.e. loco Abelis. Gen. 30. v. 2. *Num ego pro Deo, qui* [illegible] *fructum ventris tui?* h. e. Habesne me pro Deo, ut à me pe[illegible] Exod. 7. v. 1. *Dedi te pro Deo ipsi Pharaoni*, h. e. volo, ut e[illegible] miraculis pœnisq; ita molestes, ac si Deus esses, Prov. [illegible] *angustiâ liberatur, impius autem venit pro eo*, h. e. [illegible] co ejus. Sic vulgò dicimus, *dies pro anno, centum pro* [illegible] *dote*, in quibus omnibus præpositio *Pro* vicem & locum a[illegible] ficat.

3. Aliquando commodum notat, ut pro aliquo fieri [illegible] quod *in utilitatem alicujus fieri*, ut Job. 13. v. 7. *Nunquid pro* [illegible] *mini iniquitatem?* i.e. in favorem & commodum Dei, vel [illegible] sam contra me tueamini. Luc. 9. v. 50. *Qui non est adversus no*[illegible] *pro*[illegible] *bis est*, h.e. in nostrum commodum agit & laborat, nob[illegible] pugnat Joh. 10. v. 10. *Animam suam dat pro ovibus*, h. e. pro [illegible] & [illegible] ipsorum usque ad mortem fortissimè depugnat, ut à lupis ex[illegible] liberentur.

4. Non rarò *causam efficientem & moventem* indicat, u[illegible] quod propter Gen. 21. v. 15. *Durè accepit hoc Abraham pro* [illegible] propter filium. Genes. 27. v. 41. *Oderat Esau Jacob pro bene*[illegible] i. e. ob benedictionem, 1. Chron. 16. v. 21. *Increpavit reges pr*[illegible] propter eos. Sic Act. 12. v. 23. Herodes dicitur percussus, *pro eo*, [illegible] *non dedit honorem Deo.* Et Eph. 5. v. 31. ἀντὶ τούτου, *pro hoc reli*[illegible] *patrem & matrem suam*, i.e. propter hanc Dei ordinationem. S[illegible] mur pati *pro Christo & Evangelio*, i.e. propter Christum. Ita [illegible] mus dicit, *pro amore erga me singulari, pro liberalitate sua, pr*[illegible]

Sic

... sut illui, semper causa movens indicatur, & Pro, loco Pro- qu. Gram-
... pon. at. Quem ipsum sensum habet Joh. 1. v. 16. Accepimus grati- maticis.
... tia. h. e. propter amorem Patris, quo complectitur Filium,
... s qu..., ab ipso diligimur, & gratiam consequimur.
Sæpè meritum includit, & non tantùm utilitatem, sed insuper
... satisfactionem denotat. Hoc sensu in Levitico usurpatur sæpissimè, ut
... ficia dicũtur offerri pro peccato, Lev. 4. v. 3. 14. 21. c. 6. v. 6. c. 7. v.
... 2. & passim alibi. Eundẽ sensum habet, cũ Christus dicitur passꝰ
... es pro vitâ mundi, Joh. 6. v. 51. pro peccatis mundi, 1. Joh. 2. v. 2.
... ibus Rõ. 8. v. 32. 2. Cor. 5. v. 14. 15. 1. Tim. 2. v. 6. Heb. 2. v. 9. pro impiis
& ... dis, Rom. 14. v. 16. In his & similibꝰ Scripturæ dictis præpositio
... tantùm utilitatem notat, quòd Christus nostri causã nostriq;
... modi ergò sit mortuus, uti recentes Photiniani blasphemant,
... solutionem & satisfactionem nostri loco positam, ac si nos-
... pœnam, quam debuimus, expiassemus.

Prænotatis ita variis acceptionibus præpositionis Pro, per se-
... liquidum, quàm nulla insit ratiunculæ Papali consequentia.
... enim ex meris particularibus: Pati pro alio nonnunquam no-
... satisfactionem. Ergo & Pauli passio pro Ecclesia fuit satisfactoria.
... mus, inquam, hanc sequelam, quia præpositio Pro non semper
... tem aut satisfactionem notat, sed tantùm, quando de Christi morte
& ... sione sermo fit. Is enim solus torcular calcavit Esa. 53. v. 3. & pro
... plenissimè satisfecit, 1. Tim. 3. v. 6. Hebr. 2. v. 15. Paulus verò pro
Ec...sia passus dicitur, non ut illam redimeret, aut pro ea satisfaceret,
... dem hoc impium & merito Christi contrarium, (neq; enim Pau- Quo sensu
l... pro nobis crucifixus est, ut ait ipse 1. Cor. 1. v. 13.) sed tantùm utili- Paulus
... & commodi respectu: Pro Ecclesia passus est, h. e. propter Eccle- pro Eccle-
... & ob ejus incrementum, non secus atque 2. Cor. 12. v. 15. ait: Li- sia passus
... mè impendar & superimpendar ipse pro vobis, hoc est, propter vos sit?
... nque commodi causâ. Et 1. Joh. 3. v. 16. Nos debemus pro fratribus
... am ponere, non utiq; illos redimendo, sed per mortem nostram
... de confirmando, ad constantiam excitando, & alia commda affe-
... Hunc sensum ipse innuit 2. Tim. 2. v. 10. Omnia sustineo propter
... ut & ipsi salutem consequantur, nempè meam fidem & constanti-
am imitando. Clarius 2. Corinth. 1. v. 5. Sicut abundant passiones Chri-
... in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Sive enim
... ulamur, (id fit) pro vestra exhortatione, & salute, sive consolamur;

Discrimen inter Christi & Sanctorum passiones.

pro vestra consolatione, sive exhortamur, pro vestra salute, &c. Hinc igitur manifestum est discrimen inter Christi Sanctorumque passiones. Mortuus est Christus pro Ecclesia, Sancti tantùm pro *ædificanda.* Ibi præpositio *pro* satisfactionem, hîc tantùm utilitatem innuit. Christi ergò passio applicari Sanctorum non potest.

Quod verò spectat verba illa, *Adimpleo quæ desunt Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod Ecclesia;* sciendum passiones Christi esse duplices:

Passiones Christi sunt duplices.

1. *Proprias*, quas in cruce sustinuit pro totius mundi peccatis in proprio & naturali suo corpore: Hæ sunt satisfactoriæ & perfectissimæ, quibus totius mundi peccata sic sunt expiata, *1. Johan. 2.* & Christus iis ipsis perfectos effecerit in perpetuum eos, qui sanctificantur, *Hebr. 10. v. 14.* ideoque nullo humanæ afflictionis adjumento indigent.

2. *Appropriatas*, quas non in sua carne patitur, sed in Sanctis. Quia enim in his habitat, hinc passiones ipsorum sibi appropriat, & pro suis reputat, ut legimus *Act. 9. v. 4. Saul, Saul, quid Me persequeris?* Et hæ passiones nondum complementum omne suni assecutæ. Quamdiu enim supersunt Sancti affligendi, tamdiu passionibus Christi appropriandis aliquid deest, & supplendum restat.

Et hæc πα·θήματα intelligit noster Apostolus, cùm se adimplere ait, *quod deest afflictionum* Christi. Neque enim in merito & satisfactione socium Christo se adjungit, cùm alibi Redemptionis opus Servatori nostro in solidum adscribat, sed sensus est: *afflictiones libenter perfero, quia vergunt in usum Ecclesiæ, & inde fit, ut ego quoq; pro mea parte sim adjumento in adimplenda mensura tribulationum earum, quæ Christo in corpore mystico suo etiamnum sustinendæ restant.* Sic igitur præpositio *Pro* usum fructumque passionum Paulinarum exponit, meriti lirium verò satisfactionum Papalium nullo prorsus modo respectum subinnuit.

Ad T. 4. contr. 3. l. 1. de justificat.

QUÆSTIO IX.

Vocula Per, *num causam semper efficientem denotet?*

Quo sensu fides justificare dicatur.

Fidem justificare, nos inter & Pontificios convenit, siquidem totidem verbis in Scripturis assertum est, ut ne ipsa quidem impudentiâ id negare valeat. De modo autem justificandi, lis permagna existit. *Nos dicimus*, fidem justificare ὀργανικῶς; *illi* ἁπλῶς; *nos* respectu meriti Christi, *illi* respectu

Nos Christum apprehendendo; *illi* justificationem prome- *qu. Gram-*
& inchoando. Quod thema ut quadam veritatis specie colo- *maticus.*
præpositionem *Per* vel *Ex*, vehementer urgent.
enim scribit *Bellarminus* l. 1. de justif. c. 10. col. 959. *B. Cau-*
significant illæ præpositiones Ex & Per, *cùm dicitur* Rom. 5. *Justifica-*
fide. Et c. 3. *Qui justificat circumcisionem ex fide & præputium per*
In primis verò c. 17. col. 994. B. ratiunculam hanc propugnat:
præpositio, ait, Per *aut* Ex *in omnibus aliis locis significat causam, cur*
causam significabit, cùm dicitur homo justificari ex fide aut per
? Declarat hoc iis testimoniis, ubi dicimur justificari *per Chri-*
per sanguinem ejus, per mortem ipsius. Cùm enim ibi causam effi-
notet præpositio *Per*, hinc & de fide usurpata, efficientem
innuere concludit.

Verùm hoc argumentum vix claudo pede ingreditur. Notum
est ex Scripturis & profanis autoribus, præpositione διὰ vel *per*,
non tantùm causam efficientem, sed fermè omnia causarum genera
isque adponi, quod Bellarminus sibi apertissimè contradi-
fatetur *lib. 1. de Justif. c. 3. ad 1037.* C. Aliena exempla non con-
quiram, sed tantùm ea producam, quæ justificationis negocium con- *Præpositio Per notat.*
nt.

1. Præpositio Per causam *efficientem primariam* notat, cùm de 1. Causam
gratiâ Dei dicitur, ut Rom. 3. v. 24. *Justificati gratis per gratiam ipsius* efficientẽ.
Rom. 11 v. 6. *Si per gratiam, jam non ex operibus.* Gal. 1. v. 15. *Deus vo-*
cavit me per suam gratiam.

2. Adponitur *causa meritoria*, nimirum redemptioni Christi, ut 2. Meri-
Rom. 3. v. 24. *Justificati gratis* per *gratiam ipsius, per redemptionem, quæ* toriam.
in Christo Jesu Rom. 5, v. 1. *Justificati ex fide pacem habemus ad Deum*
per *Jesum Dominum nostrum* v. 9. *Salvi erimus ab ira* per *ipsum* v. 19. Per
unius obedientiam justi constituuntur multi. Eph. 1. v. 7. *In quo habemus*
redemptionem per *sanguinem ejus.*

3. Aliquando notat *causam impellentem* vel irritantem, ut Rom. 3. Impel-
4. v. ult. *Traditus est* διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, *Per*, vel ut vulgata lentem.
habet, *propter peccata nostra.* Hæc enim moverunt ipsum ad subeun-
dam mortem adeò ignominiosam.

4. Significat causam *instrumentalem offerentem* vel ex parte Dei, 4. Instru-
ut Act. 21. v. 19. *Narrabat quæ Deus fecisset in gentibus* per *ministerium* mentalẽ
suum. 1. Cor. 4. v. 15. Per *Evangelium ego vos genui* Eph. 3. v. 6. *Gentes sunt* offerentẽ.

compar-

comparticipes promissionis in Christo Jesu per Evan[illegible] *vos nos fecit* per *lavacrum regenerationis.* 1. Joh. 5. v. [illegible] *& sanguinem.*

5. Instrumentalē apprehēdentem. 5. Notat causam *instrumentalem apprehendentem* [illegible] stri, & hoc sensu tribuitur fidei, *Rom. 3. v. 22. 25. Eph.* [illegible] *Hebr. 11. 33. 1. Pet.* [illegible]

Sequela igitur in argumento Papali deficit: [illegible] *dem. Ergo est causa efficiens & meritoria.* Tum valeret, si [illegible] tùm efficientem primariam notaret: Quia verò & alias [illegible] cat, inprimis instrumentalem, ob id rectè concludim [illegible] care, non per modum efficientis vel causæ meritoriæ, sed [illegible] instrumenti, adeoque apprehensivè, non absolutè: id quod [illegible] ex præpositione *Per*, quàm ex ejus declaratione in [illegible] Scri[illegible] ctis proposita, & universa fidei analogia probatum dam[illegible] sunt alia exempla, ubi præpositio *Per* instrumentum [illegible] denotat, non primariam efficientem, ut Roman. 3. v. 10. [illegible] *gnitio peccati.* Ita vulgò dicimur per *os loqui*, per *oculos* [illegible] *res audire* & sic consequenter. Ita debitor per *literas qu*[illegible] vitur à debito, neque tamen literæ hujus absolutionis ca[illegible] ciens, (quippe quæ sola est debiti redditio) sed tantum test[illegible] factæ persolutionis.

6. Formalem. 6. Nonnunquam *causa formalis* nostræ justificationis [illegible] tione istâ innuitur, sicut illustre habemus exemplum Roma[illegible] *Christum proposuit Deus propitiationem per fidem in sang*[illegible] *ostensionem justitiæ suæ* διὰ τὴν πάρεσιν per *remissionem p*[illegible] *delictorum.* Hic ipsa forma justitiæ notatur, in quo nam illa e[illegible] ter consistat, nempè *in peccatorum remissione*, unde vulgata red[illegible] positionem διὰ non Per, *sed propter.* Lutherus, Damit er di[illegible] tigkeit/die für ihm gilt/darbiete/in dem daß er Sünde verg[illegible]

7. Finalē. 7. Denique & *causa finalis* illâ ipsâ voculâ e[illegible] v. ult. non quidem ipsius justificationis, sed resurrectionis C[illegible] nihilominus justificationi unà est inclusa. Sic enim habent ve[illegible] *surrexit* διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν, *seu* propter *justificationem n*[illegible] umb unser Gerechtigkeit willen. Occurrunt & alii textus in [illegible] causam finalem exprimit, ut Rom. 6. v. 4. *Surrexit à mortuis* [illegible] δόξης τοῦ πατρὸς, per *gloriam Patris*, hoc est, ad gloriam, qu[illegible] quam post resurrectionem evectus est, 1. Tim. 4. v. 14. *Noli negl*[illegible]

[illegible] *q. e data est tibi* διὰ τῆς προφητείας, per, hoc est, *ad* vel *pro-* [illegible] ... *De aliis qu. Grammaticis.*

[illegible] ... Atque sic ex hactenus dictis perspicua fit falsitas pronunciati Je- [illegible] *Præpositionem* Per *in negotio justificationis causam semper effi-* [illegible] *, aut formalem denotare.* Causam quidem significat, sed in variis [illegible] generibus. Dicimur enim justificari & salvari per *gratiam* [illegible] *Christum*, per *Evangelium & Baptismum*, per *fidem & per re-* [illegible] *em peccatorum*, quibus omnibus non sola efficiens, sed diversæ [illegible] us causæ innuuntur. Nam salvamur per *gratiam Dei* πρώτως & [illegible] ter, per *Christum* ἱλαστικῶς vel meritoriè, per *Evangelium* ὀρ- [illegible] el oblativè; per *fidem* ληπτικῶς vel apprehensivè; per *remissio-* [illegible] *atorum* εἰδωδῶς & formaliter. Unde patet perspicuè, ex nuda [illegible] one *Per* ad unum certumque causandi modum non posse fir- [illegible] ndi.

Multis attribuitur justificatio nostra.

[illegible] onis & instantiæ loco unicum adhuc testimonium an- [illegible] 1 Tim. 2 v. ult. *Mulier* σωθήσεται διὰ τῆς τεκνογονίας: *Salvabitur per* [illegible] *am generationem, si manserit in fide &c.* Applica hîc argumen- [illegible] m Bellarmini, & sequetur, τεκνογονίαν esse causam salutis. Nam & [illegible] præpositio διὰ præponitur, & verbum salvandi habetur. Quare si [illegible] Bellarmini certa, pari modo colligere quis poterit: *Si per in o-* [illegible] *significat causam, cur non & causam significabit, cùm* [illegible] *er salvari per* τεκνογονίαν? Si Jesuwita hîc neget, uti negare [illegible] onsequentiam, fateatur oportet, argumentum à præpositio- [illegible] r desumptum, inerme & imbecillum esse. Vocula enim illa non [illegible] r causam, nedum primariam significat, sed sæpè rei duntaxat, cui [illegible] ta est, præsentiam, & exponi debet per præpositionem *In*, ut [illegible] om. 2. v. 27 *Preputium judicabit te, qui* per *literam & circumcisionem* [illegible] *ar* [illegible] *ator legis es*, hoc est, te existentem tantùm auditorem Scripturæ & circumcisum. Roman. 4. v. 11. *Ut sit pater omnium credentium* per [illegible] *tium*, hoc est, in præputio, uti patet ex *v. 9.* Gal. 4. v. 13. *Scitis, quia per* [illegible] *firm* [illegible] *tem carnis evangelizavi vobis*, id est, in magna imbecillita- [illegible] Actor. 14. v. 22. Per *multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei*. Hic certè τὸ *Per* non indicat passiones nostras esse causam salutis, [illegible] non sint condignæ ad futuram gloriam *Rom. 8. v. 28.* sed tantùm præsentiam vel necessariam antecessionem, *Per tribulationes*, hoc est, [illegible] m, vel inter, aut post varias tribulationes. Sic & Latini dicunt, per [illegible] *um*, per *diem* aliquid agere, hoc est, in otio, in die. Per *bellum & pa-*

Per quandoq; rei tantùm præsentiã notat.

cem, hoc est, in bello & pace. Plautus in Men[illegible] *nis*, hoc est, in tempore. Et hunc [illegible]sum habe[illegible] *Salvabitur* per *generationem*, hoc est, in gen[illegible]ratio[illegible] inter generandum.

Cùm igitur præpositio *Per* adeò sit ambig[illegible] & [illegible] stinctisque rebus adjungatur, quivis certè non peni[illegible] culenter intelligit, nullam omninò rationi Jesu[illegible] se, quando ex nuda phrasi, *justificamur per fidem*, & sic à p[illegible] *Per* ad justitiam inhærentem, fideique modum [illegible] um argumentari non erubescunt.

Ad T. 3. l. 2. de Justificatione.

QUÆSTIO X.

Num præpositio Propter, *an verò* Per *sit* [illegible] *formalis?*

An Chemnitius statum cōtroversiæ de mod. justificationis rectè formaverit?

CHemnitius in Examine Concilii Tridentini pri[illegible] versiæ statum de modo justificationis ita p[illegible] 129. *Quidnam id sit, propter quod Deus hominem pe[illegible] recipiat, quid judicio Dei opponi debeat & possit, ne juxta [illegible] sententiam damnemur?*

Taxat hic Bellarminus *Chemnitium* l. 2. de Justific[illegible] A. ipsumque de industria esse impropriè locutum a[illegible] fundere possit causam formalem cum meritoria, & [illegible] sententiam Catholicam odiosam reddere. *Nam*, inquit, *si qu[illegible] loqui velit, non utetur voce* propter, *sed* per, *cùm formalem* [illegible] *signare voluerit.*

Bellarminus negat.

Huic subtilitati Jesuwiticæ ut eatur obviam, præsens qu[illegible] stituta est. Respondemus autem.

Nos affirmamus.

1. Chemnitius ibi non præcisè de solo formali, sed [illegible] *cationis actu* disputat. Non enim singulas causas in spec[illegible] rat, ubi quælibet peculiari nota distingui solet, sed in ge[illegible] informat, totamque justificationis essentiam considerat, in q[illegible] illa consistat? Unde proveniat? Quidnam sit illud, propter qu[illegible] solvamur, & ita formaliter justificemur? Nulla hîc fra[illegible] improprietas. Verba enim Chemnitii tam clara & aperta [illegible] legit, magis eum propriè, luculentiusve loqui non potu[illegible] animadvertat.

Jesuwita sui obliviscitur, & taxando Chemnitum, accusat *qu Grammaticis.* ... Nam vocabulo *Propter* ipse utitur ad designandam cau... formalem. Sic enim orditur hanc controversiam lib. 2. de justific. ... col. 1026. A. *Expeditis iis, quæ justificationem præcedunt, de ipsa justificatione*, id est, *de causa formali, PROPTER QUAM homo dicitur justus, ... erendum est.*

... Suo nobis Scriptura præit exemplo. Nam Apostolus *Rom. 3.* ... describens essentiam justificationis in remissione peccatorum ... entem, utitur præpositione Διὰ, quam vulgata vertit, *propter* ... *sonem justitiæ suæ* Propter *remissionem peccatorum.* Nisi er... versionem vulgatam jà Concilio Tridentino adprobatam rejici... solum quæstionis Chemnitianum simpliciter improbare non ... erunt.

Distingui debet inter formas *rerum Physicarum*, & formas *Alia est* ... *um forensium. Illæ* particulâ *Per* efferuntur, ut, *Per* animam homo *forma re-* ..., *per* calorem ignis est calidus, &c. *Hæ* autem communiter termi- *rum physi-* ... *propter*, qui aliàs causam moventem & finalem notat, innuuntur. *carũ; alia* ... sermo fit de alicujus absolutione aut condemnatione, veramque *verò actu-* ... causam ejus & ipsam quidditatem nosse volumus, tum quærere sole- *um foren-* ... *propter quid absolutus, quam ob rem condemnatus est?* Cùm igitur *sium.* ... nostra non sit è numero rerum Physicarum, sed quandam ... actibus forensibus habeat similitudinem, non immeritò quæsti... de ejus natura & formali actu particulâ *Propter* informamus, & ... ficanter dicimus: *Quidnam sit illud, propter quod homo pecca-* ..., *eoq; exosus, in gratiam nihilominus recipiatur, & à peccatis absol-* ...?

Excipit Jesuvvita, *hoc pacto de causa meritoria quæri, non for-* ...

Resp. Concedimus, meritoriam includi, sed negamus, formalem *Christi* excludi. Eadem enim Christi obedientia causa justificationis est, *tum obediẽtia* meritoria, *tum* formalis, sed diverso respectu: *Meritoria* est, quatenus *est causa* ... spectatur absolutè, & quoad acquisitionem: *Formalis* est, prout æsti- *justitiæ* matur relatè, & secundum applicationem vel imputationem. Unde *nostræ tũ* ... ut per idem vocabulum *Propter*, causa tum meritoria, tum forma- *meritoria,* ... denotetur. *tum for-*

5. Invertenda videtur ista subtilitas Jesuvvitica, ita quidem, ut *malis.* prius meritoria causa termino *Per*, sed formalis voculâ *propter*

 effera-

efferatur. Hoc enim requirit stylus [illegible] propter meritum, sed *per Christi meritum* [illegible] *propter illud verò imputatum cred*[illegible] usitato loquendi modo conspicu[illegible] τὸ *propter* applicationem vel imputationem, adeoque [illegible] cationis formalem innuere.

Ad T. 4. l. 3. de justificatione:

QUÆSTIO XI.

Num dubitantis semper sit vox [illegible]

Papicolæ statuunt dubitandum esse de salute.

INter cætera Papatus dogmata desperationis plena [illegible] est, quod de dubitatione & incertitudine gratiæ [illegible] mant enim, neminem posse certum esse de favore Dei [illegible] perpetuò dubitandum. *Nullus*, ait Concil. Triden. [illegible] *valet, certitudine fidei, cui non potest subesse falsum,* [illegible] *consecutum.*

Thesin hanc propugnat Bellarminus [illegible] stificatione & inter alia nectit argumentum. cap. 6. [illegible] ticulis *fortè vel forsan*, quæ leguntur *Dan. 4. v. 24.* & *Act.* [illegible] enim Propheta Daniel Regem Nabuchodonosorem [illegible] *Q*[illegible] *nobr*[illegible] *m*[illegible] *consilium meum placet tibi, Rex, & pecca*[illegible] *red*[illegible] *me* [illegible] *et Deus delictis tuis.* Hic autem Ap[illegible] dic[illegible] Mago: *pœnitentiam age ab ha*[illegible] [illegible] h.e. *Si* fortè *remittatur tibi hæc cogitatio cordis* [illegible] [illegible] significare putant incertitudinem remissionis [illegible] tandi, ἄρα, fortè, forsitan. Unde *Pererius* lib. 5. in Dan[illegible] edit. Lugd. in 8. anno 1602. *Arbitror*, inquit, *propterea Sa*[illegible] *phetas & Apostolos, cùm de remissione peccatorum age*[illegible] *midè ac dubitanter loquentes, usos esse illis verbis;* for[illegible] scet, si fortè Deus remittat: Quis scit an Deus ignos[illegible] *nemini liquidò cognitam & omninò certam esse posse pecc*[illegible] *remissionem.*

Hinc igitur nostra nunc exoritur quæstio *Num forte,* [illegible] *similia semper sint certa incertitudinis signa vel indicia?*

Dan. 4. v. 24. parti[illegible] [illegible] *non* [illegible]

Prius verò quàm respondeamus, notari volumus, par[illegible] dubitandi *Dan. 4 v. 24.* planè non haberi, ideoque à Latino [illegible] te intrusam esse. Verba sic sonant: [illegible] *Ecce erit prolongatio paci tuæ*, uti Pagninus vertit. [illegible] Gott Gedult haben mit deinen Sünden. Ex quo pat[illegible]

... dubitativa, sed assertiva: & possunt intelligi *tum* de tem-
... pace & regno Nebucadnezaris; *tum* de spirituali remissione
... m. Sic ergò remanet locus tantum unicus, ubi remissioni
... m particula forsan additur, nempe *Act. cap. 8. v. 22.* Qui ut
... ur, & quæstio posita decidatur, statuimus, *prædictas voculas*
... *Forsan in Scripturis non semper dubitationem & incertitudi-*
... *re.*
... tionis loco unum atq; alterum exemplum adducemus.
... 32. v. 30. *Ascendam ad Jehovam,* אולי *si fortè expiabo pro*
... *Ire* Non hic dubitat Moses de futura expiatione, siquidem
... immotas Dei prædictiones, de populo hoc in terram Canaan
... inducendo, & v. 29. ipse disertè dixerat: *Deus hodie vobis in-*
... *t benedictionem.* Hinc LXX. particulam dubitandi prorsus
... runt: *Ascendam ad Dominum,* ἵνα ἐξιλάσωμαι περὶ τῆς ἁμαρτίας
... *expiationem faciam pro peccato vestro.* Utitur tamen ista par-
... ut solicitudinem exacuat, gravitatem peccati ostendat, & si-
... gratiæ Dei exspectatione ipsos erigat.
Numer. 20. v. 18. juxta fontes ita legitur: *Non transibis per me*
... *ne fortè in gladio egrediar in occursum ...* ... enim vertit
... , & particula Hebræa פן idem est, quod Latinum *forsan.* At
... dubitativum, sed assertivum hic sensum habet. Hinc LXX.
... runt: ... δι' ἐμοῦ, εἰ δὲ μὴ, ἐν πολέμῳ ἐξελεύσομαι. Et vul-
... *Non transibis per me: alioquin armatus occurram tibi.* Lutherus:
... dich durch mich ziehen/Oder ich wil dir mit dem Schwert ent-
... gen.

Josuæ 14. v. 12. inquit Calebus Josuæ: *Da mihi montem istum, quem*
... *ut est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & urbes*
... *atque munitæ: si fortè sit Dominus mecum, & potuero delere eos.*
... verba sunt confidentis, non ambigentis, ut apparet ex antece-
... bus & consequentibus. Nam *v. 9.* revocat sibi & Josuæ in memo-
... juramentum Mosis, dum inquit: *Juravitque Moses in die illo, di-*
... *Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua & filiorum tuorum*
... *æternum.* Deinde *versu 11.* prædicat suam fortitudinem, quam Deus
... quadraginta annos miraculosè conservaverat: *Illius*, inquit, *tem-*
... *fortitudo usq; hodie perseverat, tam ad bellandum, quàm ad*
... *endum.* Deniq; allegat prædictionem Jehovæ, tanquam in dubi-

Forsan & fortè non semper dubitationem notat.

Exemplis benè multis hoc probatur.

tatum signum victoriæ, cùm v.12 subjungit *Ut ...
& promisit Jehovah.* Est enim in Hebræo דָּבַר qu...
promissionem significat. Hæc autem omnia sun...
animum Calebi certum fuisse de profligatione ...
terræ, quia nitebatur juramento Mosis, miraculis ...
& infallibili prædictione. Ex quo colligimus, particula ...
dubitantis, sed asserentis verbum esse.

Judic. 15 v. 12. *Jurate mihi* פֶּן־תִּפְגְּעוּן *ne fortè o...*
Hinc etiam assertivè posita est dubitandi particula ...
ἀπαντήσητε ἐν ἐμοὶ ὑμεῖς, ne aliquando vos irruatis in me ...
non occidatis me. Lutherus: So schweret mir/daß ihr mir ...
wolt. Et apparet ex ipsa juramenti petitione, certitudine...
Nam sibi certò promitti & jurejurando confirmari vol...
quòd nulli prorsus periculo à Philistæis esset exponendu...

1. Sam. 14. v. 6. dixit Jonathas armigero suo. *Veni, ...*
stationem incircumcisorum horum, אוּלַי *fortè faciet D...*
Vielleicht wird der HErr etwas durch uns außrichten. ...
... dubitatio innuitur, quoniam procul dubio Jonat...
est admonitus, adeoq; singulari Spiritus Dei instinctu ...
ad hostes suscepit. Non enim fuit opus temerarium, sed ...
ideoq; à Deo imperatum, & per consequens cum nulla fluct...
Jonathæ conjunctum, unde plenus fiduciæ ait: *Non est ...*
le salvare vel in multis vel in paucis. Cum tali confidentia & ...
quî stare potuisset ἐποχὴ vel dubitatio? Adde sequentia ...

Prov. 24. v. 18. *In ruina inimici non exultet cor tuum*, ne ...
deat Dominus & displiceat ei. An ergò dubitavit Salomon de D...
scientia & visione cunctorum actuum.

Ecclef. 5. v. 5. *Non dicas, non est providentia*, ne fortè ...
contra sermones tuos te dissipet.

Joh. 5 v. 46. *Si crederetis Mosi, crederetis* forsan *& mihi.*

C. 8. v. 19. *Si me sciretis,* forsitan *& patrem meum sc...*

Rom. 11. v. 21. *Si Deus naturalibus ramis non pepercit, μήπως ...*
φείσηται, ne fortè *nec tibi parcat*, h. e. nequaquam parcet

Atq; hæc exempla sufficiant, cùm ex iis pateat abundè, par...
פֶּן אוּלַי *ἄρα, fortè, forsitan*, in Scripturis non semper poni du...
vè, sed nonnunquam assertivè, adhiberi autem ad solicitudinem ...
tandam, & securitatem eliminandam.

... in quod in specie spectat dictum *Act. 8. v.22.* dicimus & istud *qu. Grammaticis.* ... Nam Apostolus hortatur Simonem Magum ... mque pœnitentiam, & mox addit, si forte remittatur. *De dicto Act.8.v.22* ... autem cùm dubitativè tantùm intelligis, tum sequitur, po- ... pœnitentiâ, incertam esse peccatorum veniam, id quod ... contrarium, quæ passim testatur, Deum non am- ... delictorum, si quis ad ipsum seriò se convertat, veram- ... agat. Quare sensu potius assertivo interpretamur, ut ... quod πως δή, *ut sanè dimittatur tibi*, non ἀπορηματικῶς ... Ex abundanti verò addimus, si omninò dubitativè ... dus sit hic locus, Apostolum dubitare, non de remissione, cul- ... pœnæ æternæ, sed tantùm temporalis, *vel* non de Dei indul- ... ed de Simonis Magi resipiscentia, eò quòd in felle amaritudi- ... at, quemadmodum habet *v. 23.* ut sic exigua veræ emenda- ... es fuerit reliqua.

QUÆSTIO XII.
ET ULTIMA.

... njunctiones causales, ut ὅτι, quia, propterea *& similes, causam rei semper subindicent?*

MAlæ causæ præsidia hinc inde conquiri solent. Idem faciunt Pon- ... in loco de justificatione, ubi malam omninò, imò pessi- ... sam ... tur, siquidem justitiam Evangelicam in legalem sa- ... onem, & habitualem virtutum infusionem commutarunt, ... hoc est, *Pighius*, ipse Pontificius, dum inquit. *Dissimulare non ... à nostris hanc vel primam doctrinæ Christianæ partem obscura- ... quàm illustratam magis à Scholasticis spinosis plerisq; quæstionibus ... ... onibus.*

Utut autem perversa sit hæc ipsorum causa, nihilominus varia ... φάρμακα ad tegendam fœditatem adhibere consueverunt; inter ... etiam ad *Conjunctiones Causales* confugientes. Quia enim dicitur ... *v. 47. Remissa sunt ei peccata multa*, quia *dilexit multum*, hinc *Argumentum papisticum pro justificatione operũ.* ... nt, dilectionem esse causam remissionis peccatorum. Quia le- ... Matth.25. v.35. *Venite benedicti, possidete regnum &c. Esurivi ... m & ... stis mihi manducare*; inde inferunt, opera bona esse me- ... vitæ æternæ. Quia scribitur 1. Joh.3,14. *Translati sumus de morte ... m, ideo* quia *diligimus fratres*, concludunt vicissim, charitatem

vitæ

vitæ beatæ collationem promereri. Ratione u[illegible] sumunt ex natura conjunctionum ca[illegible], quas notare arbitrantur. Quoniam igitur in di[illegible] all[illegible] ctiones reperiuntur additæ bonis operibus [illegible] & salutis æternæ causas esse.

Sed hisce Pontificiorum effatis rectè se o[illegible] logi, qui conjunctiones istas, quas quidem n[illegible] causam rei veram & primam semper subinferre, [illegible] antur.

Causa vel est consequentis, vel consequentiæ. Quod ut exactius cognoscatur, distinguend[illegible] inter causam *Consequentis* & *consequentiæ*, vel inter ca[illegible] *gumenti*. Non enim utraque eadem est, sed causa c[illegible] notat id quod esse rei, causa *consequentiæ* tantùm notat [illegible] minum, propter quem in Conclusione prædicatu[illegible] cto enunciatur. Jam verò sæpè contingit, ut ab effe[illegible] ad [illegible] contrà semper à causa ad effectū argumentemur. Q[illegible] ctus fit argumentum vel medius terminus, ad [illegible] ibi conjunctio causalis nihilominus apponi potest e[illegible] iste suæ causæ causa nec sit nec esse possit. Hinc est quòd [illegible] stinguunt inter ὅτι αἰτιολογικὸν & ὅτι συλλογισ[illegible] causal[illegible] cin[illegible]tivum. Putant enim non semper indicare veram [illegible] pè causam duntaxat consequentiæ in syllogismo.

Exempla ubi conjunctiones causales rei causam non indicant. Ut rem exemplis declarem, crebrò dicitur, Sol o[illegible] dies est; iste vivit, *quia* respirat; homo est, *quia* ridet. Ub[illegible] causalis causam quidem denotat, sed *non rei* (siqui dem [illegible] solis, nec respiratio vitæ, nec risus hominis causa est) ve[illegible] seu conclusionis, quia dies de ortu Solis, respiratio de vita, [illegible] homine tanquam effectus de sua causa testatur.

Annotavit hoc *Augustinus*, qui Tom. 5. l. 11. de Civi[illegible] 14. fol. 627. explicans illa verba Johan. 8. vers. 44. (*D[illegible] tate non stetit, quia non est veritas in eo*) mox subjungit *Ista [illegible] & in Psalmo* (17. vers. 6.) *ubi ais:* Ego clamavi, quoniam ex[illegible] Deus; *cùm dicendum fuisse videatur:* Exaudisti me Deus q[illegible] clamavi. *Sed cùm dixisset;* Ego clamavi: *tanquam ab eo quærer[illegible] de se clamâsse monstraret; ab effectu exauditionis Dei, clamoris [illegible] dit affectum tanquam diceret;* Hinc ostendo clamâsse me, *quon[illegible] audisti me.*

De aliis qu. Grammaticis.

... dicitur Luc.7. Remissa sunt ei peccata multa, quoniam ... particula quoniam non est αἰτιολογικὴ, sed συλλο... ...tiva, indicans dilectionem esse notam, signum & ar... ...am vel meritum remissorum peccatorum.

... Matth. 25. opera allegantur non ut merita vitæ æ... notæ & signa verorum & fidelium Christianorum vitæ ... hæredum, unde & conjunctio Enim vicissim ratiocinati... ...lis existit. Hæc enim summa est sententiæ decisivæ: Pro... ...ternu regni hæredes. Unde autem hoc probatur? Exinde, ...rim paverunt me, & fidei suæ veritatem, his testibus ad o... ...runt. Hinc igitur manifestum est, particulam γὰρ in ... non efficientiæ, sed ordinis & consequentiæ notam es... ...e, quibus causis regnum Dei acquiratur, sed quibus signis ...re... cognoscantur.

Regula Damasceni.

...n inutiliter huc referri potest illa Damasceni regula, ... lib. 4. c. 20. In sacris multa αἰτιολογικῶς vel causaliter effe... ...ἐκβατικῶς vel eventualiter intelligenda sunt. Exemplum ...al. 51. v. 5. Tibi soli peccavi: & malum coram te feci, ut justifi... ...monibus tuis; ubi Propheta non vult peccatum suum esse ...æ ut veritatis divinæ, sed duntaxat ἔκβασιν & eventum ...m hoc Rom. 3. v. 4. allegatur, & sensus est, Quia peccavi, ... tua veritas, quà dicis, cogitationem cordis humani ma... ...sum justum.

...ba Joh. 12. v. 39. Non credebant in eum, ut impleretur sermo ...ne, non sunt αἰτιολογίας, sed ἐκβάσεως.

...Joh. 9. v. 39. Christus ait, se propterea in mundum venisse, ut qui ...ant, quæ verba vicissim eventualiter sunt accipienda, po... ...ς αἴτιον, ὡς αἴτιον, eventus pro causa, quemadmodum ...us l. d. loquitur, qui ibidem hoc addit simile: Quemadmo... ...eat quis operans, & superveniat amicus, tum operans, ait, ...rer, advenit amicus: attamen amicus, non ut non opere... ...vit: sic autem evenit, nam occupatus circa amici susce... ...n non operatur.

...co nunc regulam istam ad exempla nostra Theologica, & ... quoq; conjunctiones causales non causaliter, sed eventualiter ...endas, ne contra fidei ἀναλογίαν & communem Scripturæ ...am ... quid statuatur. Quando ergò dicitur, Remissa sunt ei

peccata multa, quia *dilexit multum*, ... rum multorum evenit istud, ut M. gdalena mul... interpretatio est dicti istius: *Translati sumus* ... *ligimus fratres*, hoc est, ex vivificatione ... trum dilectio.

Proinde, vi positorum exemplorum, ... *junctiones causales non semper indicant caus*... *vel causam argumenti & consequentiæ, vel* ...

Inefficacia igitur sunt allata argumenta ... iis major ex natura conjunctionum causalium ... salis sit, sed particularis; ex puris autem particularibus ... ligitur.

SECTIO II.

QUÆSTIONES LOGICAS CONSIDERANS.

Tres sunt operationes mentis.

Uti tres sunt operationes mentis, 1. ... *prehensio simplicium*, quæ sine complexio... σύνθεσις καὶ διαίρεσις τῶν νοημάτων, ... *tio & divisio*, quæ fit per enunciationes. 3. ... *ratiocinatio vel discursus* de compositis aut divisis, ... Ita problematum Logicorum pro triplicitate istarum ... tionum *tria* distincta capita constituemus.

I. Erit de *Notionibus simplicibus*.

II. De *Prædicationibus*.

III. De *Argumentatione* & *discursu*.

Sequemur verò ordinem præceptorum Logicorum, ... troversiarum Bellarmini. Ut enim in Logicis præcedunt C... ta, sequuntur Categoriæ, pòst termini alii, & sic conseq... do quæstiones has placet disponere, ut doctrinam præ... prædicamentorum attinentes præmittantur, pòst aliæ ... ordine subjungantur. Interim tamen simul indicabimus ... gine, ad quam Bellarmini controversiam quævis quæ... stio pertineat, & quò referri debeat.

CAPUT

CAPUT I.

... problemata, ad doctrinam simplicium ... ἐνηματῶν spectantia ventilantur.

QUÆSTIO I.

Ad To. 3. Contr. 1. de Sacramentis in genere.

... cognoscantur universales generis affectiones?

... Testamenti propriè & univocè dicta Sacramenta nu... Pontificii, quæ sunt veluti septem capita bestiæ illius, de... ... nimirum *Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Extremam Unctionem, Ordinem, & Matrimonium*, ... ex cano. 1. session. 7. Concil. Trident. De Baptismo au... ...tia nostri non dubitant; de reliquis quinque contro... ...est, *Anne in numerum Sacramentorum referri possint aut*

Pontificii septem Sacramenta numerãt.

... Pontificios affirmativam tenentes, Orthodoxi ex na... ...ralibus Sacramenti affectionibus argumentantur hunc ... *Cuicunq. essentialia generis attributa non conveniunt, illud ... univocâ generis specie haberi nequit.* Atqui *quinque istis Pa... ...entialia Sacramenti attributa non conveniunt.* Er... *...Sacramenti speciebus haberi nequeunt.* Minori ut fidem ...amenti proprietates recitant, quæ solùm in Baptismo ... in cæteris simul quinque inveniuntur. Omne Sacramen... ...at visibili signo, quod certo ritu externo tractatur, exhi... ...patur 2. Habet annexam rem invisibilem cœlestem, quæ ...ter cum elemento visibili copulatur. 3. Ab ipso Deo ...um & mandatum est. 4. Habet additam & clarè ex... ...nem gratiæ vel gratuitæ reconciliationis, quæ per ... offertur singulis utentibus, confertur solis credenti... Ceremonia non temporalis, sed perpetua, durans usque ad ...n Testamenti, cujus sigillum est & Sacramentum. ...prietates, solâ ultima exceptâ, omnes negat Bellarminus, ...o fictas atque excogitatas esse scribit *Tom. 3 libr. 1. ... cap. 14. colum. 42.* Cui consentit Gregor. de Valentia ...*t. 3 qu. 6 pun. 2. col. 745.* Non enim generica omnis sacra... specifica horum Sacramentorum, videlicet Baptismi & Eu... ...æ, attributa esse censent, ex quibus velle negare, reliqua Sacra-

Requisita Sacramẽti propriè dicti.

menta Papiſtica, perinde fore, ac ſi quis ... nes & aves ſunt bipedes. Ergò omne an... controverſiæ, quoad quæſtionem de numero Sa... in conſtituendis generalibus Sacramenti aff... bus conſiſtit.

In Scriptura non extant requiſita Sacramenti explicitè.

Negari autem nequit, quòd in SS. Scriptura ... Sacramenti ſenſu proprio, nec generalia ... ſa ſint, ideoque immediatè & per claram Sc... ca Sacramenti natura nihil probari vel demo...

Quâ ergò via tandem inſiſtendum, quâve ... Sacramenti in genere conſiderati affectiones & p... Hic commodior nulla dabitur præter iſtam, quam & ... quuntur Philoſophi.

Duplex rerum cognitio.

Duplicem hi ſtatuunt rerum γνῶσιν *alteram* αἰσθ... διανοητικὴν: *Illa* eſt ſingularium, *hæc* univerſalium. ... *hæc* per diſcurſum expeditur. *Jam* quod genus & ... tinet, illa non eſt γνωστὸν αἰσθητὸν, cùm univerſale ... ideoque γνώσει αἰσθητῇ comprehendi nequit. So... cipitur, ideoque diſcurſu opus eſt, ſi cogn... d... beat ... diſcurſum putas, quo ad cognitionem generis aſc... cis: *Inductionem* puto. Hæc ſola inſtrumentum eſt c... verſalia omnia, tâm genera, quàm ſpecies.

Quâ methodo coſcantur univerſalia.

Etenim univerſale nihil notat aliud, quàm *rem quæ ... quæ multis ineſt, & de multis prædicari poteſt*. Si ... is, vocatur *ſpecies*; ſi multis ſpeciebus, vocatur *genus*. Q... cognoſcere volo, quæ ſit natura ſpeciei, individua co... ſemper inveniuntur *duplicia* attributa; *Quædam* ſunt ἴδια & ... dividuo tantùm propria; *Quædam* ſunt κοινὰ & aliis qu... duis ſimilibus communia. Nam individua & exſiſtunt, & ... ὕπαρξιν, tum ἐσίας habent: ὑπάρξει differunt, ἐσίᾳ conve... attributa, quæ competunt individuis ratione ὑπάρξεως, ... pria, ſicut & ipſa ὕπαρξις; quæ ratione ἐσίας, ſunt com... & ipſa ἐσία. Ὕπαρξις convenit individuis per ſe, ἐσία per a... pè per eſſentialem ſpeciei μετοχήν.

Ex hiſce præſuppoſitis *duos* deduco canones ob...

I. *Quodcunq; multis, imò ſingulis individuis commune eſt, ... ratione ἐσίας vel eſſentiæ*. Cauſa modò dicta fuit, quia ἐσία ...

... II *Quod convenit individuis quoad οὐσίαν, id omne ſimplicib.* ... *ſpeciei.* Ratio eſt in promptu, quia οὐσίαν à ſe non ... ſua, ſed per participationem ſpeciei. Ex his canonibus ... hodus naturam ſpecificam inveniendi, quam ſi co- ... tùm communia individuorum attributa attendo, ... deprehendo, tunc per inductionem ſpeciei ea eſſe pro- ... ludo.

... *anſâ*. Lateat natura hominis, vel ſpeciei humanæ. Eam ... re deſidero: Ergò individua ſi non ſingula, ſaltem pleraque ... Video hunc hominem eſſe docilem, riſibilem, rationa- ... & illum, & iſtum, & conſequenter alios plures. Hinc infe- ... as, riſibilitas, rationabilitas multis hominibus convenit. ... attribuitur ratione ὑπάρξεως, hæc enim communis non ... propria. Idcircò convenit ratione οὐσίας. Quare per- ... naturam ſpeciei, vel hominis, in quantum ut ſpecies conſide- ... Hinc formo univerſalem regulam: *Omnis homo eſt docilis, ri-* ... *nalis.*

Idem proceſſus ſervatur in inquirenda quidditate *generis*. Con- ... hoc in ſpeciebus pluribus, quæ inter ſe differunt, genere au- ... eniunt. Quicquid igitur ſpeciebus multis commune, id ... ctionem de toto genere rectè dicitur, & pro affectione gene- ... habetur. Ut, Hominem quando conſidero, video eum ... convenire ſenſu, motu, appetitu. Colligo igitur, proprie- ... non eſſe ſpecificas, (ſic enim propriæ, non communes fo- ... potius genericas, unde fit maxima: *Omne animal ſentit, ap-* ... *movetur.*

... de indubitata & infallibilis norma cognoſcendi naturam ... eſt conſideratio communium in ſpeciebus affectionum. Hæc ... n natura & forma non proſiliunt, cùm iſta in ſingulis ... ſit diverſa: Diverſæ verò cauſæ non eoſdem, ſed diverſos ... effectus. Ergò neceſſe eſt, ut alia quæpiam natura lateat in ... , quæ ſit communis ſingulis, & ita communes partes enita- ... natura generis. Methodi hujus beneficio inventæ ſunt ... diſciplinæ & ſcientiæ, quæ ſolùm univerſalibus, non ſingula- ... propoſitionibus. *Omne quod eſt, quatenus eſt, ſingulare* ... Boetius: Et tamen ingenioſi homines ex ſingularibus uni- ... gerunt; univerſaleſque ὑπολήψεις & artes effecerunt.

Quomodo? Docet hoc apertè Philosophus α … νέ]αιντέχνη, ὅταν ἐκ πολλῶν τῆς ἐμπειρίας ἐννοημάτων, … περὶ τῶν ὁμοίων ὑπόληψις, *Ars fit, cum è multis exp… ptibus, una de similibus universalis opinio fiat.* … ditur Calliæ isto morbo laboranti, hoc condux… militer & Socrati, aliisque multis, hinc universal… ca: *Istud medicamentum huic morbo medetur.*

Dubitari ergò amplius nec potest nec debet, … fallibilem esse notam affectionis universalis, hoc est … tis conveniunt individuis, affectiones *speciei*; quæ … speciebus, affectiones *generis* sunt.

Hoc si applicetur ad quæstionem Theologicam de … res omnis facilè expedietur. Quæ sint generales Sacr… nes, quæritur. Considera singula Sacramenta veteris & N… extra controversiam talia sunt, nimirum *Circumcisionem*, … *schalem, Baptismum* & *Cœnam Domini*, & dilige… mnibus & singulis sint communia. Ibi tum dep… constare elemento visibili, terrestri, & re invisibi… sces, omnibus promissionem gratiæ annexam; com… tas & statas esse ceremonias, quamdiu nempè durat … jus sunt Sacramenta. Atque hinc talis emerget ἀπόδειξις: … *speciebus commune, id affectio generis est. Constare elemen… re invisibili &c. multis Sacramentis commune.* Igitur affe… Ideoque *Sacramentum quodvis propriè dictū istas in se habe…* Cùm ergo nec in confirmatione, nec in Pœnitentia, nec in U… Extrema, neque in Ordine, neque in Matrimonio Papistic… tur, (quod demonstrare Theologi est) hinc concluditur … menta propriè dicta non esse, ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

Quomodo generales Sacramenti adfectiones cognoscantur.

Ad T. 4. l. 1. de justificatione.

Quæstio II.

An quod de tota specie prædicatur, ad singula indi…idua rectè applicari queat?

Bellarminus *l. 1. de justificatione, c. 10. col. 957.* & ex hoc … *sput. de Justif. Calvinist. c. 7. th. 2.* contra fidem specia… viduo meritum Christi sibi applicantem, disputaturus … tur: *Fides in nihil aliud collimare debet, nisi in verbum D… ibi reperitur annunciata salus vel remissio peccatorum mihi aut … ticulari.* Hoc igitur *credi nec potest nec debet.*

Argumentum Papist cum contra fidem specialem.

argumenti solutio petitur ab usitata ista distinctione, quòd ...is aliquid contineatur vel ἀυ῀ῆλεξεὶ seu explicitè, vel κτ῀ ...implicitè. Salus & remissio peccatorum in particulari ha... ἀυ῀ῆλεξεὶ, quod concedimus; attamen κτ῀ Διάνοιαν, quia ... universalis Joh. 3. v. 36. *Qui credit in Filium, habet vitam aeternam*, sub quâ universali rectè sublumi censemus de quovis individuo. ... *ut sunt ea, quae ex Scripturis intelliguntur, atq; ea, quae scri-...* juxta Nazianzeni regulam.

Atque huc facit quaestio praesens, *Num à specie ad singula indivi-...nimè colligatur?* Hoc enim si evictum fuerit, omnis argumen... ...ci nervus incidetur. *A specie ad singula individua firma est collectio.*

Operosâ autem probatione opus non est, ut evincatur istud, cùm ... universi clamitent Philosophi, omnia Lycea personent, de ...s rectè dici speciebus, quod de genere; de singulis individuis, ...d de specie praedicatur. Etenim inter genera & species, inter has & ...dua, perfecta καὶ καθολικὴ μέθεξις intercedit, 5. *Top. c. 4.* ita qui... ...species totam generis, individua totam speciei essentiam & ...am sibi communicatam possideant, siquidem universale est ἀ... ...ἀλλακτὸν καὶ κοινὸν ὁλοκλήρως, uti *Simplicius* loquitur, id quod & ...ophus voluit 2. *post. cap. ult.* quo in loco universale vocat ἀμερὲς ...*ile*, eò quòd non per partes, sed totum & quoad omnem es... ...m & essentiales affectiones in singulis sub se contentis reperia... In quo autem res ipsa est, de eo quoque praedicari potest, cùm praedicatio nihil sit aliud, quàm rei latentis manifesta expressio. Unde ...quitur, quia in quolibet individuo species reperitur tota quoad ...ntia cum attributis, haec omnia de singulis individuis rectissimè enunciari.

Proinde, ut ad Theologicum exemplum hactenus dicta accom...dem, quoniam de universa fidelium specie in Scripturis dicitur ... *remissa illis sint peccata, vitamq; habeant aeternam*, ideò per invi...am & infallibilem omninò consequentiam quivis fidelis in indivi... ...*e peccata remissa, sibi vitam esse paratam*, certissimè & con...issimè statuere tum potest, tum debet. Non enim rationis figmentum est fides specialis, ex temeritate hominum enatum, sed firmamentum potius piorum, in Scriptura sub universalibus gratiae promissionibus firmissimè fundatum. Nam si omnis fidei consequens est remissio peccatorum: Ergò & meae fidei, quippe quae formâ & naturâ verae fidei non destituta, sed plenè imbuta est.

Verùm

Exceptio Bellarmini. Verùm Bellarminus se satis tutum [illegible] tur, quando *col 958.* scribit, *Promissio e[illegible]* *ideoq; absolutam inde conclusionem [illegible] inferri.* [illegible]
Responsio. tilitas Jesuwitica, quam pro simplicitate L[illegible] quî intelligi posset, cùm mera sit fallacia [illegible] ἀνόητον, convertitur? Etenim hac ratione [illegible] omnes tres figuræ essent vitiosæ & intol[illegible] minus semper est causa, & sic latè loquen[illegible] quâ non positâ, nec illa colligi potest. An a[illegible] tionaliter concludendum est, uti vult Jesuw[illegible] *mnis qui ridet homo est. Ergò Johannes, si rid[illegible]* sed posito risu, absolutè colligo, *Ergo Johannes est* [illegible] positâ fide, non concludo conditionaliter. *Si credo,* [illegible] lutè, *quia credo, ideò salvabor, & jam remissa ha[illegible]*

Notes autem obiter & velut ἐν παρόδῳ, alia[illegible] An credam? & *aliam*, An in particulari sta[illegible]uere [illegible] esse remissa? Hæc controvertitur impræsen[illegible] cum hac malitiosè confundit Jesuwita. Quemlibet [illegible] duo de suorum peccatorum venia certum esse posse, [illegible] vincere ex universalibus promissionibus: Non autem [illegible] lunt, esse fidelem, sed hoc præsupponunt: quod qu[illegible] cultat Bellarminus, ob id facilè lectoribus f[illegible]um facere [illegible] μα objicere posset.

QUÆSTIO III.

Ad T. 4. l. 2. de Justificatione.

An relatio, qualis est imputatio, sit en[illegible]

Impudentia est cōmune hæreticorum vitium.

Quod de hæreticis quondam scripsit Epiphanius *[illegible]* *ref. 80. fol. 346. edit. Basil. anno 1578.* id commod[illegible] mè de Synagoga Papistica, & colluvie præsertim Je[illegible] est: *Satiari non potest impudentiâ, neq; repleri insipien[illegible]* *mnia expandit suam cogitationem, & hians o[illegible] habet.*

Quamvis verò suam impudentem insipient[illegible] & [illegible] impudentiam, in omnibus controversiis, attamen præcipuè [illegible] *gratuita peccatoris coram Deo justificatione*, qu[illegible] [illegible] damentum omnis fidei Christianæ, apertissimè produ[illegible] Q[illegible] nim ex sacris Scripturis Orthodoxi ostendunt Theologi [illegible] merito, & sic per alienam, homini tamen imputatam, & [illegible] hensam justitiam coram Deo credentes justos fieri & p[illegible]

...ni statim ore, hanc verissimam doctrinam blasphemant, & *simplicib.*
amer... issimam insaniam, nunc *justitiam putativam, fictitiam, ima-*
...m phantasticam, nunc *spectrum cerebri Lutherani*, nunc *illusio-*
...iam, & rem minimæ Entitatis appellitant.

Calumnia Papistica contra justitiã imputatam.

Ve... m *si accusasse sufficiat, quis innocens erit?* inquit Tertull. Pur-
...mus nos ex parte suprà *sect. 1. cap. 1. quæst. 29. p. 369.* nunc quædam
... placet adjungere, ideoque sic argumentamur: *Nulla relatio*
...*ns imaginarium aut fictitium. Imputatio justitiæ Christi est rela-*
...*Ergò non est imaginarium, fictitium aut putativum.* Majorem
...o..rate, neque tamen absque ratione omnes omninò confir-
... & stab liunt Philosophi, qui relationes peculiari Categoria
... hendunt, & in mediis entium generibus recensent. Omne au-
... prædicamentis locatum res vera est, non figmentum mentis;
...est, non putativum, fictitium aut imaginarium. Etenim quod
...te fingitur, id extra mentem nihil est, nullamque entitatem ob-
... Relationes autem tales esse, quod pecus adfirmaret? Ergóne pa-
... est pater, dominus non est dominus, nisi tu mente tuâ, patrem
... um, servum ad dominum referente; talem effeceris? Minimè
...ndum: Res vera est paternitas manetque, etiamsi tu nunquam de eo
... ver... Dominium habet in servum suum herus, licèt tu quid do-
...m sit, penitus ignoraveris. Usque adeò relationes à mente non
dependent, ut quantumvis mente careas, illæ tamen permansuræ sint.
...n enim quia tu relationes intelligis, ideò sunt; sed quia sunt, ideò
...ca inte... gere potes.

Omnis relatio vera est ens reale.

Jam verò *Imputationem justitiæ Dominicæ veram esse relationem*,
... probant Theologi. Habetur enim *fundamentum*, quod est obedi-
...tia & redemtio Christi Jesu Domini nostri: Habetur *terminus*, qui
... persona credens, cui peccata non imputantur, seu quæ per Chri-
... ju... ta reputatur coram Deo: Habetur ipsa *relatio*, quæ est appli-
...o fundamenti ad terminum, hoc est, *acceptatio personæ redeuntis in*
G... iam Dei propter imputatam Christi obedientiam & satisfactionem.
... igitur ista imputatio vera sit relatio, quâ tandem fronte eam pro
... imaginario proclamare poterunt Pontificii? Tantum abest, ut
...ptatio sit fictum ens, quia relatio est, ut potius contrarium sit
verum, & imputatio ens reale existat, ideò, quia relationis prædica-
...ent... inclusa, in quod non nisi ὄντα vera, à mente haut conficta assu-
...

Imputatio justitiæ Christi est vera relatio.

Quod illustratur exemplo justificationis forensis.

Illustrari potest totum hoc negotium ap[illegible] stificatione forensi desumpto. Sit alter alteri mag[illegible] quoniam destinato tempore non est absolvendo, [illegible] dice, & ad pœnam grandem condemnatur. Si ta[illegible] xia hujus debitoris misertus, pro eo satisfacit, & pecu[illegible] coram judice deponit. Ibi tum judex debitorem absolvi[illegible] justus & honestus existimatur, quoniam solutio, qua[illegible] cta, illi tamen imputatur ita, ac si ipse persolvisset. Ha[illegible] nem, & satisfactionis imputationem pro ente imaginari[illegible] stico cùm Pontificii nec habeant, nec habere poss[illegible] q[illegible] pudentia est, de justificatione Theologica illud affirmare [illegible] nihil est aliud, quàm debiti spiritualis remissio, & à rea[illegible] ob interventientem Christi satisfactionem, quæ fidelibus im[illegible] absolutio?

Papicolæ imputationem meritorum humanorum concedunt, Christi negant.

Neque solùm impudentes, sed etiam planè stolidos & [illegible] tes hac in quæstione sese ostendunt. In politicis neg[illegible] nem pro ente vero habent, in divinis imputationem op[illegible] norum realem, meriti Christi autem intentionalem, & [illegible] indigitant. Opellas enim monachorum & aliorum Sanct[illegible] palium hominibus imputari, & per hanc imputatione[illegible] pœna absolvi, Pontificiis absurdum & phantasticum non est. [illegible] *Flacius* par. 1. Clavis, in voce imputationis, *pag. 421.* suo a[illegible] sacrificulos Treveris fœminam, & Halberstadii virum [illegible] dragesima, quem vocabant *veterem Adamum*, eumque o[illegible] peccatis, certo ritu, ceremoniâ ac conceptis preculis oner[illegible] tes ita à sese pœnas peccatorum derivari, & per imputatione[illegible] rum illum verè transferri.

Considera etiam vel solas indulgentias Papales. Ann[illegible] merita Sanctulorum interventu certæ pecuniæ à Pont[illegible] hominibus sceleratis imputantur? Annon imputatio hæc [illegible] & valida ipsis videtur, ut quamprimum pecunia numerata [illegible] dulgentiarum peccatores statim ab omnibus peccatis absol[illegible] liberentur? Imò ita delusit Satanas homines istos, ut brutis & [illegible] etiam rebus à sacrificulo consecratis & benedictis sanctitate[illegible] dam attribuerent, quæ utentibus postmodum imputaretur ac [illegible] set etiam ad æternam salutem. De aquâ enim benedictâ canun[illegible] ductores: *Aqua benedicta deleat tua delicta, sitq́; tibi salus &* [illegible]

...in bus, ut scribit *Flacius* l. d. etiam aqua lustralis potest suam ...em per imputationem communicare, eorumque injustitiam ...re. Multò verò id magis facit benedicta candela, aut cerea effigi... quam *Dei agnum* vocant. Ante omnia autem Sacrosancta cu... si in illis vel moriens, vel etiam mortuus peccator collo... quæ ipsis dicentibus, perinde mundant ac justificant homines, ...o in Baptismo mundati repurgatiq; sunt.

...contrà autem, quando Orthodoxi ex Scriptura defendunt, ho... peccatorem coram Deo justificari per imputationem infiniti ...cientissimi meriti Dominici, ibi tum imputatio res minimæ ...s, illusio & phantasia, insania & κενοφωνία ore scelestissimo ...patur. Sed Deo sit laus & gratiarum actio, qui ita sapientes ... sua sapientia confundit, ut ipsi propriis dictis & factis osten... se esse καπφθαρμένυς τὸν νῦν κ, ἀδοκίμυς περὶ τὴν πίστιν, quales ul... temporibus multos futuros esse, prædixit Apostolus *2.Tim.3.v.8.* Ad T. 4. contr. 2. l. 5. de peccato.

Quæstio IV.

An maneant fundamenta relationibus extinctis?

Quod nullum renatis peccatum propriè dictum insit, ita probare satagunt Papicolæ: *Ubi nihil est damnationis, ibi nullum peccatum.* Sed *in renatis nihil est damnationis.* Quare *in renatis nullum est peccatum.* *Objectio Papalis, peccatum renatis nullum inesse.*

Hic respondemus breviter ad majorem, negando consequenti-am. *A sublatione enim damnationis ad sublationem ipsius peccati non licet argumentari.* Nam Logici habent canonem: *Fundamenta relinqui ...unt relationibus extinctis.* Declarat hoc exemplo *limitis*, in quo ...o, 1. *Substantia lapidis.* 2. *Respectus limitandi.* Hoc autem sublato, non statim tollitur *illa.* Lapis enim manet quoad suam substantiam, ...è limitare desinat, adeoq; limes amplius non permaneat. *Responsio. Fundamenta manent relationibus extinctis.*

Applicamus hoc ad *peccatum originis*, quod consideratur *dupli-*...r. 1. ἁπλῶς vel *absolutè*, ut est vitiosa qualitas, naturæ nostræ te-nacissimè inhærens. 2. σχετικῶς vel *relativè*, prout damnat, & hominem æternæ mortis reum facit. Hic respectus tollitur in Baptismo & justi-ficatione, siquidem nihil est damnationis in his, qui sunt in Christo Jesu, *Rom. 8. v. 1.* Extinctâ verò istâ damnationis σχέσει, non tollitur sta-tim ipsa peccati quidditas absoluta, sed remanet semper, uti patet ex fructibus ejus & stimulis, de quibus conqueritur Apostolus *Peccatum originis consideratur dupliciter.*

Rom. 7. Si enim alibi fundamenta manent ... ctis, cur de peccato idem affirmare non liceret? Mane ... si maximè moriatur Pater. Dux non desinit esse ho... amittat, & respectus imperandi cesset. Ita verum est ... damenta non tolli necessariò, si desinat relatio.

Notanda verò est, pro meliori canonis intelligent... *Æquivoca-* tiæ æquivocatio. Sumitur à Philosophis *dupliciter*.

Æquivocatio fundamenti in doctrina relationis.

1. Quidam accipiunt de *primo relationis extremo* ... quæ refertur, & σχέσιν habet ad aliud, quo sensu Phil... al. *Fundamentum est res, à qua oritur relatio.* Et Zabare... 116. *Fundamentum vocatur illud, à quo denominatur relati...no dominium, à servo servitus.* August. Hunnæus lib. 7. D... *mentum est illa res, quæ priorem locum obtinet, inter ea, quæ ... tur, & quæ in comparatione facienda nominativo casu desig...*

2. Alii, & quidem plerique Neoterici exponunt d... facit, ut extrema transeant in relata. Nam relationes ... am entitatem requirunt *duplex* fulcrum, *alterum* c... hærent, ut accidentia; *alterum* est aliud accidens q... ponit ad sustentandam relationem. Sic paternitas hæret ... tris, ut subjecto inhæsionis, fundatur in virtute procreat... sa est & fundamentum istius σχέσεως.

Explicata hoc modo æquivocatione, dicimus, *In ... fundamenti vocem sumi modo priori, non posteriori.* Sen... psum extremum, quod refertur, non protinus tolli, quod ... stere, licet respectus, quo refertur, in totum adimatur, id q... nitis exemplis reddi potest conspicuum.

QUÆSTIO V.

Ad T. 3. contro. 4. lib. 2. de pœnitentia.

Num contritio sit in prædicamento actionis?

AFfirmativam ut teneant Pontificii, ab hypothesibus suis ... Dicunt enim, *contritionem esse meritoriam.* Omne ... mereri debet, actum virtutis esse oportet, statuente *Thom...* in ... quæst. 1. art. 2. Et quia virtus est habitus electivus hinc porr... dunt, *contritionem esse actum liberum, ab homine ultrò ...ctum.* Ita expressè statuit *Bellarminus* lib. 2. de pœniten... ca... 1260. C. *Contritio,* inquit, *non est passio, sed actio; & ea libe...*

Affirmant Pontificii.

Negantes nostri.

Sed fallit & fallitur Jesuwita, thesinque potius debet ...

...n contritio formaliter & præcisè sumpta non actus est homi... ...e agentis, sed potius dolor ex legis prædicatione ortus, ideoq; ...sionis non actionis prædicamentum pertinet. Est quidem actus, ...Dei conterentis, non hominis contriti. Est conjuncta cum actibus ...non est actus formaliter.

... quidem *quinq;* inprimis in contritione occurrunt, notante D. *Eckardo* c. 4. de pœnitentia, p. 88. Nam 1. In *memoria*, peccati ...rdatio. 2. In *mente*, offensæ divinæ consideratio. 3. In *volunta...* ...eccatorum agnitorum detestatio, quam forinsecus testatur pecto... ...oculorum lachrymatio, & oris confessio. 4. In *corde*, timor ...æ & futuri judicii. 5. Denique in *conscientia*, legis cauterio vul... ...a, sequitur horror, dolor, morsus, compunctio. Priores duo gra... ...t quidem interni actus: in iis verò non consistit οὐσία contriti... ...d potius in tribus posterioribus. Nam illi contritionem non ...onstituunt, quàm efficiunt: habent se ὡς κατάρχηκῶς, non οὐσι... ...unt causa efficiens, non formalis, quippe quæ nulla est alia, ...cordis passio & compunctio, ex legis prædicatione, passionis ...icæ meditatione, morsu conscientiæ, & calamitatum imm... ...borta.

Qu... d ut ostendatur, adeoq; contra Papicolas demonstretur; ...ti... nem, primam illam pœnitentiæ partem, *non actionem esse, ...m, sed passionem in nobis excitatam*, sequentia formans argu... ...ta.

I. Ab *Etymologia.* Contritio propriè est alicujus integri & duri ...utio, *Thom. in Supplem. quæst. 2. art. 1.* Tunc enim res dicitur ...r, cùm solidū minuitur, & ad partes minimas reducitur. Omnis ...em comminutio respectu subjecti, quod minuitur; est passio: siqui... ...m res eo ipso patitur, quando in partes ab alio scinditur. Uti verò se... ...t cōtritio propria in genere, sic contritio metaphorica in specie. ...ac nihil aliud, quàm cordis humani, quod peccatis velut obrigu..., & adamantis instar obduruit, comminutio; compunctio & emolli... ...tio. Ex quo mox fluit thema nostrum; quòd passio sit, non actio. Qui ...m durum, quod conteritur, illo ipso dum conteritur, ageret, non ...teretur? Omnis certè confractio rei duræ non nisi passionem im... ...rtat in re confracta. At verò contritio est talis confractio indurati... ...is. Quare nil nisi passionem importat.

II. A *Synonymia.* Quicquid vocabulis tantùm passivis describi... tur,

De notio. simplicib. *Quinque contritionis gradus.* *Contritionem non esse actionem probatur.* I. *Ab Etymologia.*

2. *A Synonymia.* tur, in prædicamento passionis est, non actionis. At ... tùm passivis vocabulis describitur, uti docent omnia ... Vocatur enim percussio cordis, *2. Sam. 24. v. 10.* con... *Psal. 6. v. 3.* inflixio sagittarum Domini, *Psal. 38. v. 3.* tribu... tus, & confractio cordis, *Psal. 51. v. 19.* tremor excitatus voce ... *Esa. 66. v. 2.* percussio femoris & confusio, *Jerem. 31. v. 19.* S... dis *Joël. 2. v. 13.* κατάνυξις vel compunctio, *Act. 2. v. 37.* ... mnibus rectè infertur, contritionem, respectu hominis ... nisi passionem esse. Nec enim ullis aliis, quàm passivis vo... ferri potest. Non dicitur, *Homo se conterit, confringit,* ... passivè, *conteritur, confringitur, compungitur.* Contritio ... set formaliter actus & non passio?

3. *A definitione passionis.* III. A *definitione passionis.* Vulgò definitur, actionis rece... accidens, secundum quod id, quod subjicitur, pati dicitur. A... ipsa definitio contritioni formaliter sumtæ rectè accom... Nam secundum contritionem homo pati & conteri dic... nihil aliud, quàm fulminum legalium, adeoque actionis div... ptio. Cui verò convenit definitio, eidem & definitum, ... habet ... simus canon Logicus.

4. *A causa contritionis.* IV. A *causa contritionis.* Hæc non est ipse homo, sed Sp... Propheta Jeremias totam pœnitentiam, & per consequens c... tritionem solius Dei operationi acceptam ferat, c. 31. v. 18. *Po... convertisti me, egi pœnitentiam.* Neq; enim in hominis vir... est, cor suum induratum per contritionem emollire, sicut dur... & solidissimus lapis suopte motu mollescere, aut ex naturali ... ne in carnis substantiam transire nequit. Dei ergò solius est, ... ciones legis & alia ὄργανα vel instrumenta serium & salutarem ... dolorem in nobis operari, ex quo tale fluit argumentum ... *Quicquid ab homine non proficiscitur efficienter, sed à solo Deo ... perficitur, illud ipsum passio est, hominis respectu, non actio.* Atq... *contritio cordis antè indurati, ab homine non proficiscitur e... à solo Deo in homine, ut subjecto perficitur.* Ergò *contritio cordi... est respectu hominis, non actio.*

5. *A propria confessione adversariorum.* V. A *propria confessione Adversariorum.* Nam pleriq; definiu... per actionem, sed per dolorem. *Lombardus* l. 4. Sent. dist. 14. ... bit, *ipsam pœnitentiam nil esse aliud, quàm dolentis vindictam, ... punientem in se, quod dolet commisisse.* Bonaventura in lib. 4. dist. ...

Fol.226.b. *Contritio dolor est per essentiam.* Durand.in l 4.dist. *Contritio est dolor pro peccatis voluntariè acceptus, cum* ...p.760. ...*confitendi & satisfaciendi.* Cost.in Enchir. c. 11. m.p. 370. *Con-*...*dolor de peccatis susceptus, cum spe obtinendæ veniæ ob Deum* ...*dilectum, & proposito tum illa, tum alia vitandi.* Toletus l.3.de in-...*sacerd.*c.4.p.417. *Contritio est præteriti peccati, ut est Dei offensa,* ...*ria supra omnia detestatio, cum proposito futura supra omnia vi-*...*& commissa confitendi.* Cùm igitur contritio dolor sit, fatentib. ...lis, utiq; non in actionis, sed passionis prædicamentum reponē...bent, nisi manifestè velint αὐτολογεῖν. Nam dolorem esse, & actum ...tollunt se. non ponunt.

Ubi tamen notandum, quòd distinctiunculâ quâdam ἀντίφασιν ...à excusare soleant. Nam dolorem dicunt sumi dupliciter. 1. pro *dis-*...*untatis.* 2. pro *passione resultante in sentientem ex illo dissensu,* per ...m homo prorumpit in lachrymas, ut scribit *Bonaventur.* l.d. vel ut Durand. ait, dolor uno modo accipitur pro *displicentia voluntatis:* Alio modo pro *passione sensitivæ partis.* Et hunc dolorem secundum putant ...e effectum, primum verò ipsam formam contritionis: cumq; sit actio ...untatis detestantis & aversantis peccarum, hinc concludunt, con-...em sine ἀντιλογία nominari tum actum tum dolorem.

Verùm non sufficit hoc emplastrum ad curandam causam mor-...am. Nam contritio non consistit formaliter in nuda displicentia, ...ctis in angore & tremore animi ob commissa peccata: qui an-...cludit quidem displicentiam, sed non est ipsa.

Deinde voluntatis dissensus si formaliter actus est, cur dolorem ...d gitant. Principium ergò petunt, cùm dicunt, quendam dolorem ...e actum, quendam passionem. Hoc enim ipsum in quæstione versa-...r, & à nobis constanter negatur. Neq; enim vel intelligi saltem pot-...est, *Quomodo id, quod formaliter dolor est, simul per essentiam actus sit?* Nam dolor, qua talis, est passio. Quî igitur res una formaliter erit tum actio, tum passio? Quapropter aut displicentia voluntatis non absol-...vit formam contritionis; aut si absolvit; contritio non erit dolor for-...maliter. Quodcunque membrum assumserint, contradictionem non ...gient.

Denotio simplicib.

Papicolæ distin- guunt inter dupli- cem dolo- rem.

Quæ di- stinctio re- futatur.

OBJECTIONES.

Bellarminus *l.2 de pœnitent.c.2.propos.2.col.1260.*C.D. tria in contrarium argumenta adfert, quæ paucis confutabimus.

I.

Extant apertissima præcepta divina de contrit... Scindite corda vestra, Matth.3.v.2. *Pœnitentiam a... est ad passionem coactam, & non potius ad lib... præcepta referre.*

Contritio est passio, non tamen coacta. Resp. 1. Contritionem dicimus quidem e... men coactam aut violentam, sed à lege excitatam. ... coactum est, quod ab extrinseco principio pro... est è nostris viribus, sed accenditur à Spiritu sancto p... *10. vers. 17.* Neque tamen ob id actus violentus aut c... potest.

A præcepto ad actum liberum non valet consequentia. 2. A præcepto ad actum liberum non valet consequ... multa in Scripturis imperantur, quæ tamen poss... eo, cui imperantur, non subinferunt. Præcipitur om... bus conversio, *Zachar. 1 v 3* mundatio, *Esa. 1. vers. 16.* ... ctum, *Matth. 11. vers. 28*. Ergòne hæc omnia sunt ac... stra potestate siti? ἀϑεόλογον. Sic Christus imp... *Matth. 9 v. 29.* Surge: & Lazaro *Joban 11 v. 43.* Lazar... in extremo judicio dicetur omnibus: *Surgite mortui & ... dicium.* Num verò ex præceptis istis sequitur, resurrecti... rum esse actum nostrum, & quidem actum liberum è volu... fectum? ἄτοπον.

3. Cum contritione actus quosdam nostros c... inficiamur, quales sunt recordatio delictorum, cons... ditatio iræ divinæ, & similes. Horum igitur respectu co... imperata dici potest; ubi tamen semper hoc tenendum, quò... tio non consistat formaliter in istis actibus, sed potius in d... gore, quippe cujus ratione cor propriè contritum & vul... citur.

II.

Contritio gratissimum Deo sacrificium est. Psal.51 v. 9. E... *& promissionem habet misericordiæ & gratiæ.* At *passio coa... bet, unde placeat Deo, ut notum est.*

Resp. 1. Tolle coactionis vocem, & peribit nervus ... Contritio est quidem passio, sed ab ipso Deo excitata, non ... vim elicita. *Cujus autem Deus author est, ejus osor non est*, juxt... tium l. 1. ad Monim.

... xempla proferri possunt, ubi Deo aliquid placuit, quod ta ... modo involuntarium fuit, quò spectat circumcisio filii ... Tzipora invita perfecit, *Exod. 4. v. 26.* violenta mors mar... pretiosa in conspectu Domini, *Psal. 115. v. 15.* Contritio A... dilationem pœnæ obtinuit, *3. Reg. 21. v. 27. 28. 29.* Sic etiam compunctio, licet tantùm sit passio, nihilominus Deo placet, ... placet, quia pars est obsequii, & Spiritum sanctum authorem. ... tamen distinguendum inter contritionem *desperantium* & ... nem *credenti m: Illa* ob additamentum dubitationis displi... placet, quia fidei pallio amicta est.

simplicib. Deo involuntaria nonnunquam placuerunt. Contritio alia desperantium, alia credentium.

III.

... icare animum ad cogitanda supplicia, quæ DEUS peccatoribus ... ur, vel animum ab illis avocare, est in nostra potestate. Ergo ... es, qui inde oriuntur, in nostra potestate erunt, ac proinde libe...

... Non quæritur hic in genere, Qualis sit passio contritio, ... vel sicus? sed in specie, *Num sit passio vel actio?* Ubi nos af... pr..., cui sententiæ accedent ... apicolæ, cùm intellexerint, ... dolorem esse.

Non sequitur: *Quædam præparatoria sunt in nostra potestate*, ... *contritio salutaris*. Alias & fides foret actus noster sponta... dem auditus verbi, lectio & meditatio ejus sunt in potestate ... *aliud* proinde est mediorum usurpatio, & *aliud* ipsius effectus ... *Prius* in nostris viribus est positum, sed non *posterius*. Adhi... rejicere possumus Dei media, non autem nos ipsi, sed Spiritus ... tantum per illa in nobis operatur, & spirituales effectus ge...

Disting. inter usurpationem mediorum & effectus productionem.

QUÆSTIO VI.

An unum unitantùm opp... natur?

Ad To 1. contr. 3. l. 3. de Rom. Pontif.

Ad hoc πρόβλημα ad cōtroversiam de Antichristo, quem Papi... censent unam fore & singularem personam. Probant inter ... ex oppositione, ita concludentes: *Christo Antichristus opponi... ... Christus persona fuit una, sic & Antichristus erit.* Argumento ... *Bellarminus* l. 3. de R. Pontif. c. 2. col. 850. A. in explicatione ... Joh. 5. v. 43. *Ego veni in nomine Patris mei, & nō recepistis me: si alius ... in nomine suo, illum accipietis.* Hic, inquit, *Dominus opponit sibi ... hominem, hoc est, personæ personam. Sicut ergò Christus unus*

Argumentum Papale, quòd Antichristus sit persona una.

& singularis homo fuit ; ita & Antichristus [illegible]
erit.

Responsio. Respondemus autem, ratiunculam hanc vix [illegible] di. Quòd Christo Antichristus opponatur [illegible] loco *Johan.5.* nil addo in specie,quem indefinitè int[illegible] alibi probatur,) haut inviti concedimus: Quòd ve[illegible] tione ad unitatem personæ licet colligere. ἀποτέμ[illegible] Rationem damus istam,quia *uni non unummodo,sed* [illegible] *sunt.*

Uni multa opponi possunt. Probatur aliquot exemplis. Quam thesin si Romanenses improbent,seque[illegible] plis stabilimus.

Virtus quævis una est, non tamen unum duntaxat vi[illegible] ti oppositum,sed inter duo semper extrema versatur[illegible] sopho, *lib.2.Eth.c.8.*

Una est fides,una veritas, & nihilominus innumeræ[illegible] adversantur.

DEUS Diabolo opponitur, & DEUS quidem u[illegible] tamen ob id unus tantum est Diabolus, sed innumerabiles[illegible] giones.

Johan.10. Christus de se uno,ut vero pastore ovium,[illegible] seque omnium verorum ministrorum quasi typum que[illegible] opponit verò sibi τὸν ἀλλότριον,alienum,*vers.5* τὸν κλέπτ[illegible] τὸν μισθωτὸν mercenarium, *vers.13.* Num verò his nomi[illegible] tùm persona Christo opposita denotatur? Neutiquam, sed p[illegible] & mercenarium omnes falsi pastores, quotcunque & ub[illegible] rint,intelliguntur.

Et quid multis opus? Christo uni non tantùm A[illegible] magnus opponitur, sed Antichristi etiam parvi, quorum[illegible] *1.Joh.2.v.18.* Si igitur uni Christo multi Antichristi contra[illegible] que à nuda oppositione ad unitatem oppositi,adeoque ad sing[illegible] tem personæ non licebit argumentari.

Exemplis istis adjungimus expressam Philosophi sente[illegible] quæ extat *lib.2.Top.3.* Et *lib.8.phys.7.§ 62.* τὸ αὐτὸ πλείοσιν ἐστὶ[illegible] *idem pluribus est contrarium.* Non igitur omnis oppositio vert[illegible] ter unum & unum.

Sed objici potest locus alius ex *lib.jam Met.4.&5.ex lib.1 d*[illegible] §.10.ubi hæc verba: φανερὸν ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἑνὶ πλείω ἐναντ[illegible]

...*d non contingit, uni plura contraria vel opposita esse.* Textuum *simplicib.* ...ur inprimis conciliationes afferuntur.

I. Quidam distinguunt inter *materiale oppositionis*, quod potest ...iplex & *formale*, quod tantùm unum est, certumque opposi... modum significat. Quia enim quædam contrariè, alia contra... opponuntur, hinc dicit Philosophus, uni unum opponi, ni... eadem oppositione, ut sit sensus, ex ea. *Uni contrario opponitur* ... Quod illud? Non contradictorium, non privativum, sed *itidem* ... *in genere*, quod tamen in se & in specie potest esse multi... Sic uni veritati opponitur unum, nempe per contrarietatem, & ...tas, quæ una est ratione generis & formalis, quatenus omnis ...atur veritati; varia esse potest, ratione speciei, & quatenus in ...nsideratur. Hinc non inscitè alii: *Oppositio cùm sit in genere, unum ...rium opponitur generico, quamvis speciebus pluribus haut inconve... attribuatur.* Breviſſimè: *Unum uni opponitur, sed nonnunquam ...* ut innuit Scal. *Ex.307.sec.3. Uni* nempè, secundum genera... oppositionis modum; *multiplici*, secundum varias species sub u... generali contentas. Ita uni virtuti unum opponitur. Quod istud? ...in genere vitium, quod communi nomine non virtutem dixeris. ...plum verò genus unum, uni virtuti oppositum, diversas habet species, quarum respectu rectè dicitur, uni multa opponi.

Quomodo uni duntaxat unum, & simul multa opponantur.

II. Alii distinguunt inter contraria *extrema*, quæ dicunt perfe..., & inter *media*, quæ nuncupant imperfecta. Canonem ergò sic li...ant, quòd *in contrariis extremis unum duntaxat uni opponatur, licèt ...raria media possint multiplicia.* Sic nigredo tanquam extremus co...ribus quidem intermediis, uni tamen extremo, albedini nem... opponitur. Eòdem collimare videtur limitatio Francisci Suarez ... *sect.45. sect.12.* qui restringit ad contraria *adæquata*, universam ...iam oppositam possidentia. De his enim perfectis, adæquatis & ...mis contrariis vera est Philosophi regula, *uni non nisi unum oppo...* quod tamen nihil præjudicat aliis oppositis, ubi uni multa op... posse, qui non animadvertit, naris profectò obesioris est, quàm ...curari possit.

Nunc ut ad exemplum nostrum applicemus dicta, Uni Christo *in genere,* opponitur unum, non quidem respectu personæ, sed contrariæ do...inæ & vitæ. Quod illud unum? *Antichristus in genere*, qui unus ...st ob eandem contrarietatis oppositionem, sed multiplex ratione perso-

Uni Christo opponitur unum nimirum Antichristus.

personarum, quæ de illa contrarietate partici[illegible] personæ multi & fermè innumeri hostes insidiari [illegible] salva manet regula, Unum uni opponitur. Sic [illegible] tur omnes hæretici, omnes Antichristi, [illegible] qui licèt multi sint ratione personarum, in contrarietate [illegible] versus Christum conveniunt, adeoque pro uno co[illegible] sumto haberi possunt.

Quibus si nondum acquiescant Papicolæ, [illegible] porrò urgeant, respondemus ἐκ περιουσίας; *[illegible] multi [illegible] successivè, tamen uno tempore non nisi unus præsidet [illegible] mate*. Atque sic uni personæ Christi semper una pers[illegible] terris opponitur. Sed hoc interest inter Christum & Pa[illegible] Christus & una persona & unus homo est: Papa v[illegible] persona, non autem unus homo, quia non Deus est, neq[illegible] lis, ut Christus, sed uno mortuo succedit alius. Sic [illegible] fex Christi olim typus fuit; persona personæ: non [illegible] ro Pontifex. Ut igitur multi Sacerdotes summi [illegible] præsentabant: Sic multi Papæ uni Christo oppon[illegible] ipso oppositi sunt. Neque enim multis opus est v[illegible] præstò sunt rerum testimonia. Impudentissimi d[illegible] gare quibusdam ratiunculis, quod experientia testatur [illegible] emplis. At verò Pontifices Romanos Christo contrarias [illegible] ctrinam, vitam, modumq; regiminis, tam clarum est, ut [illegible] sudum, & Sol in meridie: ideoq; hoc misso ad alia proper[illegible]

QUÆSTIO VII.

Num causa prior sit suo effectu?

Ad T.4. l. 1. de justificatione.

Duplicia fidei objecta.

VT duæ fidei sunt partes primariæ, assensus & fiducia: [illegible] dem sunt objecta, cuilibet parti competentia.

Ratione *assensus*, objectum fidei est πᾶσα γραφή: & [illegible] in Scripturis revelatum continetur, uno verbo, veritas d[illegible].

Ratione *fiduciæ*, assignant fidei objectum duplex, [illegible] quod sunt omnes promissiones Dei, sive concernant bona [illegible] sive spiritualia, & vel gratiam polliceantur, vel glo[ri]am. 2. [illegible] quod est meritum Christi, & singularis Dei gratia, quâ o[illegible] tes justificaturum se promisit. Et hoc est illud objectum, [illegible] primariò apprehendit, & ratione cujus justificat.

Hanc autem fidem specialis misericordiæ ceu pestem ex[illegible] [illegible]

..., variisque argumentis impugnare conantur. Disputat de ... prolixè lib. 1. justif. cap. 8. 9. 10. & 11. Inter cætera ... argumentum *col. 959.* A. B. canoni Logico, *quod causa prior* ... perstructum. Verba sic habent: *Fides justificans præcedere justificationem. Fides autem specialis misericordiæ sequitur justificationem. Igitur fides specialis misericordiæ non est fides justificans.* ... rem probat, *quia causa prior est effectu.* Fides autem dicitur ... justificationis.

simplicib. Argumentum Papisticum contra fidem specialis misericordiæ.

Minorem, *quia* nisi præcedat justificatio, vel peccatorum remissionem istam apprehendere nequit.

Nos autem ad objectionem hanc, quæ primâ fronte speciem habet, ... respondemus.

1. ... Duplex de causa canon reperitur apud Philosophum ... πρότερον, ἢ αἴτιον, 1. post. 2. *Causa prior est illo, cujus causa.* 2. ... ἅμα αἴτιον. 2. Rhetor. 22. *Causa est simul cum suo effectu.* ... odo autem hæc φαινομένη ἀντίφασις curabitur? Emplastro ge... distinctionis.

Duplex prioritas Naturæ, Temporis.

1. Prioritas alia *naturæ* est, alia *temporis*. *Natura* prior est ... effectu, sed simul est *tempore*, præsertim cùm consideratur ... Sic forma φύσει prior est suis propriis, sed non χρόνῳ. For... enim perpetuò commitantur & insequuntur. Hoc ipsum ad ... applicari potest. Si enim maximè dicatur, quòd ut causa instrumentalis justificationem præcedat ordine naturæ, non tamen præcedit tempore. Neque enim prius credimus, & demum post aliquod temporis intervallum justificamur, sed sunt hæc conjunctissima, ita quidem, ut illo ipso, quo credimus, momento simul justificamur.

Causa & effectus considerantur tum materialiter, tum formaliter.

2. Causa & effectus considerantur vel *Materialiter*, & ratione ... absoluti, prout sunt entia, si modò natura istorum admittit ali... absolutum: vel *formaliter*, & ratione esse relati, prout alterum causa, alterum effectus est. Quoad esse absolutum, causa φύσει prior est effectu, sed non quoad esse relatum. Hinc enim valet iste canon ex cap. 7 *Categ.* τὰ πρός τι ἅμα τῇ φύσει, *Relata sunt simul natura.*

Applica hoc ad argumentum Bellarmini, & robur omne con... Nam fides justificans & remissio peccatorum sunt relata, cùm ... apprehendat, hæc apprehendatur. Unde colligimus, fidem nec præcedere, nec sequi justificationem, sed naturâ simul esse, si in relatione

tione ista considerentur. Nec enim actuali pec[illegible]
tura præcedit, ut apprehendatur à fide: nec fides [illegible]
que peccatorum remissione, sed simul sunt, se inv[illegible]
sunt, adeò ut qui credit in Christum, illi pecca[illegible]
tur; & cui peccata remittunrur, ille ipse habeat fidem ju[illegible]
Nulla enim absque fide fieri potest justificatio: q[illegible]
cationem sequeretur? de quo jam plura in altero [illegible]
bro.

Fides & remissio peccatorum sunt simul.

II. Theologice. Procedit argumentum ex hypothe[illegible]
non posset remitti peccatum, & aliquis justificari, [illegible]
missionem peccatorum naturâ præcedere fidem. [illegible] verò [illegible]
modò, fidem & remissionem relata esse, adeoque [illegible]
non opus est, ut prius fiat remissio, quò postea per fidem appr[illegible]
tur: sed utrumque simul est, & simul contingit. Nam [illegible]
Christum accipimus remissionem peccatorum, *Actor. 10* [illegible]
ipsa ad justitiam nobis mox imputatur, *Roman. 4. v. 5* [illegible]
Peccatorum remissione consistit, *v. 7.* Atque sic fide[illegible]
spicit non ut præteritam & jam factam, sed ut promi[illegible]am, ea[illegible]
apprehendendo facit suam. Ipsa quidem promissio prior e[illegible]
num autem promissum non prius contingit, sed per fidem [illegible]
In aliis donationibus donum prius existit, antequam acc[illegible]
quoad remissionem peccatorum alia est ratio. Illa quidem p[illegible]
missa est, sed non prius existit, antequam credatur atque [illegible]
accipitur, tum ponitur, adeoq; accipiendo datur, & dando a[illegible]

Distinguendum inter promissionem oblatam & receptam.

Accuratè igitur hîc distinguendum est inter promissi[illegible]
tam & receptam. Promissio de peccatorum remissione, in E[illegible]
oblata est objectum fidei, & hoc respectu prior fide [illegible] sed e[illegible]
missio firma fide recepta, actu confert peccatorum remissi[illegible]
sensu simul sunt fides justificans & peccatorum remiss[illegible]

Objectum fidei aliud in quod; aliud, quod credimus.

Fortassis & ista distinctio non incommodè hîc appl[illegible]
quòd *aliud* sit, in quod credimus, & *aliud*, quod credimus. O[illegible]
in quod *credimus*, Christus est cum suo merito. Et hoc [illegible]
fide apprehenditur, & propter istud apprehensum justifi[illegible]
apparet, objectum fidei justificantis prius quidem esse τῇ πί[illegible]
men ipsam justificationem. Objectum verò, *quod* credimus, [illegible]
mnia beneficia spiritualia; quò spectat & ipsa justificatio, seu p[illegible]
torum remissio. Illa verò ut præcedant fidem justificanté, opus no[illegible]

... apprehenditur Chriſti meritum, & mox ponuntur iſta be... quæ tamen ſimiliter creduntur & applicantur.

... diſtinguimus inter fidem *per quem juſtificamur*: & fidem, ...*ficationem ſeu remiſsionem peccatorum credimus*. Fide, per ... *ficamur*, objectum non eſt ipſa juſtificatio, ideoq; hæc non ... ſed meritum Chriſti, quod utrique τῇ φύσει prius. Fidei ve... credimus juſtificationem ſeu ἄφεσιν, objectum eſt ipſa juſtifi... ...am fidem, præcedere concedimus, ſed eam intelligimus fidem, ... juſtos eſſe credimus, non per quam primùm juſtificamur. Eſt ... fides quaſi reflexa, quâ credimus, nos crediſſe & juſtifica... ideoq; hujus reflexæ fidei reſpectu, δικαίωσιν eſſe priorem non ...mur. Nam velut in intellectione rectâ objectum intelligibile ... ipſam intellectionem: cùm verò intellectus reflectitur, ibi ... intellectio fit objectum intelligendi, dum intelligo me rem intel... Ita quando fides juſtificat, tum objectum ejus nullum eſt ali... Chriſti juſtitia, quæ prior noſtrâ fide, & propter quam ap... ...nſam juſtificamur: Cùm autem fides hanc ipſam juſtificationem ...prehendit, adeoque quaſi regreditur, & homo credit ſe credere, ... fide juſtificatum eſſe, tum utique ipſa juſtificatio vel remisſio ... objectum fidei, & hoc reſpectu præcedere rectè dicitur.

Geminus fidei reſpectus.

Quia igitur diſtincta iſta Bellarminus confundit, hinc lectori ... glaucoma objicit: ſed facilè fucus apparet, ſi diſtinctio poſita at...datur. Cùm ait, *Fides juſtificans præcedere debet juſtificationem*, ... cedi hoc fortè poterit. Primus enim actus eſt meriti Chriſti ap...prehenſio, quam ordine (dico ordine, non tempore, cùm hoc reſpe... iſta omnia ſint ſimul) ſequitur imputatio & remisſio. Cùm verò ... *Fides quâ credimus peccata remiſſa, ſequitur juſtificationem*, & hoc ...gimur. Niſi enim peccata remiſſa ſint, credere haud poſſumus, re... elſe. Quo pacto concedi poſſet totum argumentum, nempè fi...dem juſtificantem, quâ credimus in Chriſtum, non eſſe fidem quâ ...mus factam peccatorum remiſsionem.

Ut igitur concludam, ἄφεσις ἁμαρτιῶν dupliciter conſideratur, ... Ut *fit*. 2. Ut *facta eſt* Reſpectu *primo*, ſimul eſt cum fide juſtificante, ... ſunt relata. Reſpectu *ſecundo*, ſequitur fidem juſtificantem, ſed ...ecedit fidem eam, quâ credimus illam factam eſſe. Non autem lo...mur de *priori*, Bellarminus concludit de *poſteriori*; quod ſi fecit ...noranter, prodidit ſuam imperitiam; ſi ſcienter, malitiam & impu...dentiam.

Remiſſio peccatorũ conſideratur vel ut fit, vel ut facta eſt.

Quæ-

A. I. 4. Contr. 2. l. 5. de Peccato,

QUÆSTIO VIII.

Num causâ sublatâ cesset e[illegible]

SIc hactenus in Lyceo unanimi consen[illegible]u di[illegible] ubi nihil frequentius hoc axiomate: *Posita* [illegible] *& sublatâ tollitur.* Hine nostri adversus pe[illegible] cati ori[illegible] nem à Papicolis assertam, tale argumentum u[illegible] *ginale peccatum in Baptismo, tollerentur quoq. fru*[illegible] *qui sunt concupiscentia carnis, & contra Spiritu*[illegible]

Occasio quæstionis

Quam indubitatam rationem nostram, [illegible] tet Jesuwita *Heissius*, in volumine acatholico D[illegible] art. 1. p. 29. *O pepones!* exclamat. *Quid notius, quam c*[illegible] *causam stante fructu seu effectu? Comburatur arbor, ar*[illegible] *ex ea collecta poma? Percussionis effectus est inflictum vul*[illegible] *vulnus, licèt percussio non sit amplius.*

Sed ô frigidam Jesuwitæ Calidi exceptione[illegible] aut fateatur, si dissimulat, tum causæ, tum eff[illegible] di[illegible]

Causa vel externa est vel interna.

1. Aliud est causa *externa*, quæ foris opera[illegible] cto à se distinctam: aliud causa *interna*, quæ effectu[illegible] si operatur, & cum illo idem subjectum agnosc[illegible]. Subla[illegible] nâ, non statim tollitur ipse effectus quoad exi[illegible] ista relatio: semotâ verò causâ internâ, effectus semper [illegible] definente formâ, desinunt omnes proprietates ab illa pro[illegible] auferatur facultas ridendi, nullus in homine risus sequetur. S[illegible] habitibus & facultatibus, silent penitus earum operatio[illegible] secundi. Cùm igitur peccatum originis causa sit non exte[illegible] terna, & instar δυνάμεως vel potius ἀδυναμίας, utique sub[illegible] mnes unà actus ab ipso alioqui fluentes protinus cessabunt. [illegible] privatus principio & facultate ridendi, nunquam ridei[illegible] tus malo originali, quod est peccandi facultas seu princ[illegible] quam peccabit.

Sublatâ internâ tollitur effectus.

Disting. inter effectum productum & producendum.

2. Aliud est effectus *productus*, aliud *producendus*. [illegible] productum, remanere potest ille quoad suam ὕπαρξιν [illegible] Sic filius non statim emoritur, cùm Pater in vivis esse d[illegible] nent poma, combustâ arbore; vulnus, cessante percussione. [illegible] alia longè ratio est effectus *producendi.* Hic utique subl[illegible] cum non inveniet, quia nihil habet à quo efficiatur. Sic [illegible] nulli ab ipso nascentur filii novi. Arbor combusta non amplius [illegible]

De notis simplicib.

...Percussione finitâ, novum vulnus non infligetur. Atque sic u... r verum est, Sublatâ causâ effectus tollitur, hoc est, *nullus insequitur.*

...p..ca hoc ad peccatum originis, & videbis argumenti nostri ...n invictum. Peccata quidem ante originalis sublationem facta, ...u. infecta. Attamen post sublationem nova unde peccata ori... ? Q omodo id, quod non est, novos fœtus & vitiosos motus ex... . Atque hoc est, quod nos inprimis urgemus: Si malum originis ...imo penitus aufertur, utique nulla peccata nova, quæ effectus ...r g nalis, committentur amplius, cùm sublato parente, nulla so... ...ova oriri queat; aut si oriatur, istius certè parentis soboles non ...e.

Quæro igitur, *Peccata, post Baptismum commissa, num effectus ...alis contagii?* Si negant, Apostolo & sibi ipsis contradicent: ...ant, mox sequitur absurdum istud, Causam sublatam seu ...a novos fœtus progignere, hoc est, à non ente Ens posse prove...e.

Similitudines Heissii nullæ sint.

Unde porrò apparet, quàm *alienæ sint similitudines Heissianæ.* Ma... et pomum antè productum, combustâ arbore; sed novum produce... unquã. Manet vulnus cessante percussione, sed novũ non inflige... ...i corpus de novo percutiatur. Sic peccata commissa durant uti... ..., sed nova non committentur, si radix evulsa, & labes originalis ...rsus sit diruta. Ita videmus quâm *ἀτόπως καὶ ἀσκόπως* concludat H...ius ab effectus producti duratione, ad effectus novi productio... ...causâ penitus sublata. Veriùs exclamare possumus: *O peponem, ...utatorem frigidum, nomine duntaxat calidum!* Mons parturit, ...s nascitur: argumentum nostrum ridet, non solvit: canis latrans est, non mordens. Inconvulsa stat ratio nostra, quam nullâ unquam in... ...r. ...â labefactabunt, & cujus vim sine absurditate nunquam effugi... ...apicolæ. Nam eò adigemus ipsos, ut *vel* inficientur omne pecca... ...actuale; *vel* fateantur, contagium originale in renatis esse reli... qu...m; *vel* inauditâ absurditate concedant, entis causam esse non ens, patrem mortuum gignere, & quod sublatum, adeoque nihil est, effica... citer tamen operari.

QUÆSTIO IX.

Ad T. 4. l. 3. de Justificatione

An idem ad diversa causarum genera referri possit?

EXagitant Romanenses doctrinam nostram, quando Christi meri-

tum justificationis, fidem verò operum ... malem causam appellamus. Signum hoc esse ... & incertæ mentis, imò fieri non posse, ut res una uni... mul sit tum causa externa, nimirum efficiens, tum causa ... pè formalis, uti *Bellarminus* existimat *l. 2. de justificatio*... 1075. A. Quod si ergò meritum Christi causa efficiens ... nis, & fides operum, utique forma non erit. Et si fides ... cationis, non erit instrumentum, & vicissim.

Res una potest esse in multis causarum generibus. Sed vacillat argumenti consequentia, eò *quod ... causarum generibus locum possit invenire, sed diver...* sophus *l. 2. Phys. c. 7. §. 70.* ait: ἔρχεται τὰ τρία ... *Venire sæpè in unum tria causarum genera.* Declaremus hoc ... exemplis.

Quod probatur aliquot exemplis. Ut efficiens, sic & finis causa externa est. Et nihilo... idemque tum forma tum finis esse potest. *Eadem plurim... & finis*, inquit subtilitatum Magister *Ex. 27. 177. sect. ...* addimus, *& efficiens & materia.* Una anima & forma ... & finis generantis, & efficiens suarum facultatum, & materia ... jectum earundem. Ab anima enim, ut efficiente, pro... nam, ut subjectum recipiens, resiliunt omnes ἐνέργειαι naturales.

Porrò ut forma causa interna est, sic materia; Et ni... num idemque tum efficiens tum materia esse potest. Christus ... dos est & sacrificium pro peccatis mundi, unde *August.* tom. 3. ... ad Petrum c. 2. col. 217. *Idem Christus, sacerdos, per quem sumus ... liati: sacrificium, quo reconciliati: Templū, in quo reconciliati ... reconciliati.* Sic idem Servator Cœnæ est causa efficiens, & ... rialis, quoad corpus suum sub pane, & sanguinem sub vino d... endum. Idem est & objectum & causa efficiens precum nostr... quod utrumque conjungit *August.* tom. 8. in Psal. 85. col. 937. ... bit: *Orat pro nobis, ut Sacerdos noster: orat in nobis, ut caput no... ratur à nobis, ut Deus noster.* Sic in æterna beatitudine non ... tur ab efficiente materia; à convivii structore, convivium; à ... hibitore, præmium. Erit enim utrumque Deus noster glori... nedictus in secula. Hinc exclamat *Augustinus* tom. 9. in sol... animæ cap. 36. col. 790. *Ut magnus es Tu, ita magna merces tua, qu... non aliud es Tu, & aliud merces tua. Sed tu ipse magnus nimis, ... merces magna nimis: Tu ipse coronator es, & corona: Tu ipse prom...*

De notio. simplicib.

... Tu remunerator & munus: Tu præmiator & præmium ... ... His igitur aliisque exemplis similibus demonstratur ... rem unam & eandem diversos causandi modos sortiri, ad... in variis causarum generibus locari posse. Quibus ita præsup... nunc in specie quædam addemus, partim de Christi merito, ... de fide, ut ostendatur, quales causæ sint, & quo sensu quóve re... diversas induant causarum appellationes.

I.

De Merito Christi.

Thomas de Aquino dixit, *Christum esse causam justificationis no... ministerium, & instrumentaliter tantùm operari salutem huma...* Quod respexit *Bellarminus* lib 1. de Justific. cap.2.col.935 B. scri... *causam instrumentariam conjunctam esse Christum ratione assum... naturæ.*

Opiniones Pontificiorum.

Cautior fuit *Bonaventura*, qui apertè inquit: *Passioni Christi pro... non potest tribui causalitas Justificationis. Ad nullum enim genus ...rum pertinet. Habet tamen aliquam proprietatem causæ per mo... meriti intervenientis, quod habet rationem dispositionis, & reduci... ad causam materialem.*

Recentiores Christum quidem causam vocant efficientem per... meriti, sed falsò & vitiosè hoc exponunt. Sic enim intelligunt; ... Christus passione suâ promeruerit, ut novæ nobis infundantur ... qualitates, quibus formaliter justi reddamur; vel quòd solum Christi ...rum nobis comparaverit primam gratiam, & ante remissionem pe... catorum nullius hominis opus sit meritorium, uti explicat *Coste...* ...chir. m. p. 260.

Hisce verò omnibus meritò se opponunt Orthodoxi, cum qui... & nos statuimus, *Christum minus rectè ab efficientia justificationis ..., & falsò instrumentalem duntaxat causam appellari.* Scriptura quidem Christum vocat servum & ministrum *Matth. 20. v. 28. Hebr. 5.* ... & in specie ministrum circumcisionis vel circumcisorum, *Rom. 15. v. 8.* Hoc autem ministerium non tollit propriam salutis efficienti... Christus enim ministrando & nobis inserviendo salutem verè ...eratus est: unde patet, quòd per illud ministerium non modus cau... ...di, sed finis incarnationis denotetur. Venit enim CHRISTUS ad ministrandum nobis, hoc est, ad salutem perditam iterum repa...randam.

Christi meritum rectè vocatur efficiens causa justificationis nostræ.

Neque nobis officit, quòd *Patres humanitatem* [illegible] *mentum divinitatis dixerunt*. Non enim quærim[us] [illegible] Christi, ad divinitatem collata, sed de toto Christo ra[illegible] tionis, an verè statuatur, Christum nil nisi instrument[um] [illegible] sam ministerialem nostræ justitiæ, non verò propriè effici[entem] [illegible] à Patribus affirmatum non est; Et si affirmaretur, fort[è] [illegible] falsissimum. Christus enim est author vitæ, est Christian[orum] [illegible] nus, est Jehovah justitia nostra: Quî ergo justificationis [illegible] instrumentum? Ipse carnem suam dedit pro mundi vita, *Joh.* [illegible] Ejus sanguis effusus est in remissionem peccatorum, *Mat.* [illegible] emundat nos ab omni peccato, *1. Joh. 1. v. 7.* Nec ullum e[st] [illegible] aliud, in quo Deo placere & salvi possimus, *Act. 4. v. 12.* Quæ o[mnia] luculentum testimonium præbent, Christum justificatio[nis] [illegible] tem esse propriè dictam.

Theologi meritum Christi ad varias causas retulerunt.

Diffiteri autem non possumus, à Theologis divers[os] [illegible] modos loquendi.

Sunt qui patrem dicunt causam *imperantem*. Fi[lium] *exequentem*, quia Pater mittit, Filius mittitur.

Verùm hoc pacto discrimen quidem personarum & [illegible] num innuitur, sed non ipse causandi modus exprimitur.

Quidam Christum *impellentem* potius causam no[minant] [illegible] efficientem. Pater enim per intuitum meriti impellitur, u[t] [illegible] tiam recipiat & justificet. *At* non censemus hæc esse co[illegible]

Christus impellens & efficiens causa est.

trumque de Christo affirmari queat. Nam consideratur du[pliciter] 1. *In respectu ad Patrem*, quem suo merito movet ad justi[illegible] Et hoc sensu causa impellens rectè dicitur. 2. *In relatione ad ju[stitiam]* quam acquisivit, nobisque applicat: & hoc respectu caus[a] [illegible] nuncupari tum potest, tum debet. Qui enim justitiam rep[aravit] & reparatam efficaciter confert, cur non justitiæ causa effic[iens] [illegible] tur? Distinguimus verò inter causam justificationis *gen[eralem]* communem, & *specialem* vel propriam. *Illa* est gratia Dei, *hæc* o[bedi]entia Christi, quippe qui passione suâ expiavit peccata nostra, & [re]ram justitiam reparavit.

Causa justificationis est vel generalis vel specialis.

Christus justificationem causat.

Quæ omnia ut rectiùs intelligantur, & breviùs propon[antur], notandum est, Christum *tripliciter* justificationis nostræ causa[m] [illegible] & nuncupari posse.

1. *Merito*, quia gratiam Patris promeruit, illi nos vicissi[m] [illegible]

… avit & peccata quævis abstulit, juxta dicta *Rom. 4. v. ult. 1. Cor.* *simplicib.*

2. *Efficacia.* Non enim ob id præstitum est Christi meritum, ut … l aliorum pro nobis satisfactiones fiant meritoriæ, siquidem … entia ejus sola est & sufficiens expiatio pro peccatis nostris, *1. Job 1. 7. 1. Job. 2. v. 2. 1. Pet. 1. v. 19.* nullo egens additamento vel appen… strorum operum, quæ propterea è negotio salutis prorsus ex… duntur. *Rom. 3. 4. 11. Gal. 3. Eph. 2.* *2. Efficacia*

3. *Applicatione.* Christus enim non modò justitiam acquisivit, … per acquisitam applicat, ut nullâ re aliâ simus justi, quàm solâ … obedientiâ nobis imputatâ. Hinc dicitur justitia nostra, *Jerem. 23.* … n quo sunt nostræ justitiæ, *Esa. 45. v. 24.* factus à Deo justitia, *Corinth. 1. v. 30.* ut nos efficeremur justitia Dei in ipso. *2. Cor. 5. v. ult.* *3. Applicatione.*

Ex triplici hoc respectu *triplex* causandi modus profluit, ideoq; … s rectè indigitari potest, 1. *Causa impellens*, ob meritum, quo … tur Pater. 2. *Causa efficiens*, ob efficaciam, quâ justitia est acqui… *Causa formalis*, ob applicationem, quatenus meritum ipse su… nobis applicat, quæ meriti applicatio & imputatio causa forma… est. Nam propter Christi meritum fide apprehensum, nobisque imputatum formaliter justi sumus coram Deo, ut ita nullum sit ab… rdum, Christum ejq; meritũ ad diversa causarum genera revocare.

Declarari hoc potest similitudine quadam, *à solutione alieni de…* petita. Quatenus ea respectu solventis, non debitoris æstimatur, causa efficiens est, ob quam debitor absolvitur, & conveniri nequit: quatenus verò solutio ista aliena debitori, ac si esset propria, imputa… hoc sensu causa formalis est, quæ ipsum τὸ εἶναι largitur justifica… ni & absolutioni forensi.

II.

De fide.

Fides consideratur ratione. 1. *Justificationis*. 2. *Operum*. Utroque respectu geminum causandi modum induit.

I. Quod *Justificationem* spectat, secundum quosdam non instru… mentalis modò, sed formalis etiam causæ rationem habe…, sed καθ' ἄλ… καὶ ἄλλον ἀπολήψεως τρόπον. Qui paucis exponatur, dicunt, fidem … *instrumentum*, quatenus CHRISTUM apprehendit, sed *formam*, ob … um Christum apprehensum, non secus atque manus accipiens gem… … dicare dicitur tum instrumentaliter, ob acceptionem; tum for… maliter, ob gemmam acceptam. *Fides justificationis instrumentum & forma est.*

 II. Quod

II. Quod *opera* concernit, eorum fides tum ... nuncupatur, sed de utroque dubitatur.

An fides sit causa operum efficiens? Argumenta pro negativa.

1. Quòd *non sit causa operum efficiens*, his arg... potest. 1. Oppositum non est causa oppositi. Fides au... opposita, cùm illa in relationis, hæc actionis præd... que enim fides causa operum est, ut ipsa opus vel ... relatio & fides justificans est. 2. Si Spiritus sanctus & ... ta sunt proxima benè agendi principia, tum ... sa operum efficiens. Atqui prius illud verum est, ut ... fatentur Theologi. Ergo & posterius. 3. Fides ... vel per emanationem, vel per transmutationem. N... forma operum. Nulla verò accidentis forma ... dem. Non *hoc*, quia fides non est agens quoddam ph... principium est omnium operum, & sui ipsius princip... nus nempè ut opus consideratur. Quòd si alia datur eff... ter ipsam, cur non & illa posset efficiens esse ... Omnia enim conveniunt specie, & propterea causas ha... non diversas.

Pro adfirmativa.

In *contrarium* verò est istud Apostoli Gal 5. v. 6 ... *tatem operatur*, vel *efficax est*, unde communiter solem... bona opera ex fide, vel à fide oriantur.

Decisio.

Pro *conciliatione* notandum, quòd aliquid voce... ci sensu. 1. *Proprio*, ob rei productionem. 2. *Lato*, ob ... & sequelam necessariam. Sic unda dicitur undam trudere, ... calamitas calamitatem parere. Sic virtus appellatur ca... non per se & propriè, sed tantum ob perpetuam concomita...

Et hoc sensu fides dicitur causa bonorum operum. N... prodeunt efficienter ab ipsa fide, sed potius à Spiritu S. & ... renata, tanquam proximis & genuinis principiis. Interio... justificam perpetuò comitantur, adeò quidem ut illa po... ipsa ponantur: hinc fidei effectum quandoque indigitantur ... autem consequens potius sunt, quàm verum causatum, & h... ficantius antecedens, quàm causa operum efficiens nuncup...

Atque hoc ipso sensu dixit Apostolus: *Fides operatur per ... tem*, δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη, ut Græcus textus loquitur. N... hîc denotatur ipsa charitatis efficientia, sed tum illa inso... hæsio, tum fidei per charitatem manifestatio. Nam fides pe...

... efficax, nimirum *arguitivè*, siquidem Charitas arguit & ma- *simplicib.*
... dem esse vivam & efficacem.
... Quod nuper fides *non sit forma operum*, duobus in specie argu- *An fides*
... stabiliri potest. 1. Quæ in diversis prædicamentis sunt, non *sit forma*
... sentur forma & formatum. Fides & opera sunt in diversis præ- *operum.*
... catis, illa nimirum in relatione, hæc in actione. Ergo se non *Argumen-*
... ut forma & formatum. 2. Ubi duplex forma statuitur, ibi res *ta duo pro*
... sed gemina, adeoque monstrosa est. Atqui bonorum operum *negativa.*
... duplex statuitur, 1. ἐννομία vel convenientia cum lege. 2. πίστις
... fides justificans. Quare bona opera non erunt res una, sed multi-
... & monstrosa.

Quibus rationibus ut satisfiat, *duo* veniunt observanda.

1. Opera considerari *vel* νομικῶς & secundum legem, quatenus *Opera con-*
... opera in se & quoad actum bona; *vel* εὐαγγελικῶς, sive respectu *siderantur*
... evangelico, prout Deo specialiter placent. Atque hinc geminum es- *vel legali-*
... sortiuntur, alterum *absolutum*, quatenus sunt opera bona; *alte-* *ter vel Ev-*
... respectivum, quatenus sunt opera talia, hoc est, specialiter acce- *angelicè.*
... Quæ cùm ita sint, *duplex* etiam forma bonis operibus non im-
... assignatur: *altera* dat esse absolutum, nempè ἐννομία, propter
quam opera sunt in se bona, sicuti peccata ob ἀνομίαν mala sunt: *alte-*
... dat esse χελικὸν, nimirum πίστις, quæ opera non facit in se, & quoad
... antiam actus bona (hoc enim ab ἐννομίᾳ est) sed tantùm speciale
D... beneplacitum iis conciliat.

2. Forma duplex est, *vel* assistens, *vel* constituens. *Illa* rem gu- *Forma vel*
... nat, *hæc* informat. *Illius* exemplum est nauta in navi, *hujus* anima *assistens*
... homine. Nunc ut ad fidem hoc applicemus, eam operum formam *est velcon-*
... dicimus, non per essentialem constitutionem, (hoc enim sensu ἐννο- *stituens.*
... est forma) sed propter *inseparabilem assistentiam*. Nisi enim fides *Fides est*
... adsit, quæ merito Christi tegat imperfectiones, additas, opera *forma o-*
Deo non placent specialiter, siquidem impossibile est χωρὶς πίστεως *perum, sed*
... ἀρέσαι, *Hebr. 11. v. 6.* Cùm verò adest illa, tum dirigit opera bona, *assistens.*
... propter Christi meritum, quod apprehendit, Deo reddit gratissima,
... sensu forma dicitur, nempè assistens, gubernans, dirigens.

Quibus prænotatis, ad argumenta facillimum est respondere.

Ad 1. Forma constituens, & quæ dat esse absolutum, cum forma-
... est in eodem prædicamento, sed non semper forma assistens, & quæ
... esse modificatum, qualis est fides, uti exemplo aurigæ & currus,
... & navis illustrari potest. *Ad*

Ad 2. Ubi duplex forma constituens [illegible]
non autem cum altera constituens, ut ἐνοῦμ [illegible]
natur, ut πίστις.

Summa dictorum. Sic igitur ostensum hactenus, quomodo fid[illegible] lata in diversis sit causarum generibus. *Breri[illegible]* Ca[illegible] *ciens* est, sensu lato, non proprio, quatenu[illegible] & comitantur opera. At *forma* est, non co[illegible] lutum; sed assistens, dando esse limitatum; quatenu[illegible] accepta fiunt.

Ad Tō. 1. contr 2. l. 3. de Christo.

QUÆSTIO X.

Num attributa causæ principalis conven[illegible] mento?

Idiomata Dei vel sunt operosa vel taciturna. Divina idiomata sic differunt, ut *quædam* [illegible] rosa, *quædam* ἀνέργητα seu taciturna, quor[illegible] ribus se conspicienda præbent, ut Omnipotenti[illegible] verò intra divinitatis essentiam manent, neq; [illegible] grediuntur, ut infinitas, æternitas &c. *Illa* inpri[illegible] γῳ assumente communicata dicimus, ita quid[illegible] tionem capiat, & inde dicatur omnipotens, [illegible] rationes eorum in carne & per carnem λόγ[illegible] [illegible]

Bellarminus negat communicationem idiomatū. Bellarminus hoc impugnat *l. 3. de Christo cap.* [illegible] *iamsi, ait, omnia omninò Deitas per humanitatem ager*[illegible] *mnia in actione consisterent, adhuc non posset dici hum*[illegible] *tens, omnisapiens, omnijusta &c. Nec enim epithet*[illegible] *causæ pr*[illegible] *veniunt instrumento; alioqui cùm quis docte & sapienter* [illegible] *mus doctus & sapiens diceretur.*

Ex hac igitur sententiarum oppositione enata est [illegible] stio, *Num attributa causæ principalis conveniant instrument*[illegible] hoc Bellarminus in universum: nos distinguimus, & quid[illegible]

Quæstio deciditur triplici distinctione. 1. Inter *effectum & effectus modum ac principium.* [illegible] *effectum*, hîc de omni causa instrumentali, non minu[illegible] prædicatur. Et ratio est in promtu, quia instrumentu[illegible] sæ efficientis. Ast huic omni effectus attribuitur. Qual[illegible] foret, si de ipsa dici non posset, quod efficeret? Hoc igitur [illegible] buta causæ principalis semper communia sunt instrume[illegible] quicquid agit causa princeps, hoc agit per instrumentum, i[illegible] fectus idem utriq; competit. Sic quia per manum appr[illegible]

1. Inter effectum & effectus modum.

ribo, hinc & ipſa manus dicitur apprehendere, & calamus ſcribere: ſic quamvis ſolus Deus ſit, qui homines convertit & juſtificat, pariter; nihilominus cùm id non faciat ἀμέσως ſine organis, ſed per miniſtros & diaconos ſuos, *2.Cor.6.v.4.* hinc & ipſi homines convertere, in viam reducere, ad ſalutem gignere, vivos facere, adeò ut hinc univerſalis canon poſſit conſtrui: *Actiones cauſæ principalis, ſi effectus ipſe intelligatur, ſemper convenit inſtrumentis.* Quod autem concernit *modum actionis*, & virtutem, quâ prodit effectus, hæc inſtrumento non ſemper competunt. Nam doctè ſcribas, & prudenter apprehendas, non tamen vel calamus doctus, vel manus prudens indigitatur.

Inter inſtrumenta ἄεργα & σύνεργα. *Illa* ſunt merè paſſiva, quæ prorſus nullam habent ad effectum, niſi παθητικὴν, obedientiam ſcilicet principali agenti, ut calamus ad formandas literas, & malleus ad cudendam ſecurim. *Hæc* autem unà cooperantur, & δυνάμει participant, quâ ſimul ad producendum effectum cum principe concurrunt. Huc ſpectat illa Philoſophi diviſio, ex *lib.1. Pol. cap.4.* ubi diſtinguit inter inſtrumenta ἄψυχα vel *inanimata*, quæ tantum à principali adhibentur, & ἔμψυχα vel *animata*, quæ unà ſe, & ſeipſa movent, quale ὄργανον heri eſt ſervus, qui à Domino regitur, ut ſemetipſum unà ad actus expediundos commo... 2. Inter inſtruméta ἄεργα & σύνεργα.

Quod jam ſpectat inſtrumenta ἄεργα, illis quidem epitheta cauſæ principalis, præcipuè quæ vim agendi concernunt, non conveniunt, ut calamus doctus aut ſapiens non appellatur, ſed quoad σύνεργα ratio eſt longè alia. His enim quia virtus aliqua ſingularis eſt indita, multa habent attributa cum principali communia. Exempli gratia, Deus eſt, qui fœcunditatem terræ primariò cauſat, & fructus ... facit. Habet autem inſtrumentum quoddam, nempè Solem, cui ... vim indidit, ideoque inſtrumentum Dei eſt in a... fœcunditatis, non ἄεργον ſed σύνεργον. Atque hinc fit, ut cùm dicitur Deus potenter & ubiq; terram fœcundare, idem de Sole pronuntietur, cum aliis epithetis eò ſpectantibus. Pari modo ſolus Deus ... & illuminat πρώτως: Verbum verò ejus inſtrumentum eſt, ... ideoq; appellatur verbum vivificans, illuminans, convertens, ... δύναμις ad ſalutem, *Rom.1.v.16.* quia vim illuminandi & ſalvandi divinitus accepit. *Ex his* igitur conſpicuum ſit, multa principalis

lis causæ attributa rectè instrumentis ... tur bui, ...
vel cooperantia, non ἄεργα, seu merè passiva.

3. Inter instrumēta disjūcta & cōjuncta.

3. Inter ὄργανα ἀσυνδύαστα, vel *disjuncta*, & ... *conjuncta* & unita. *Illa* pauciora, *hæc* plura cum causa pri... munia habent attributa. Quia enim ex omni unione ... liqua communicatio, & unitum fortius per alterum u... instrumentum suum operatur, hinc fit, ut & actu... & a... utroque prædicetur.

Corpus generali sensu animæ instrumentum ... per illud functiones suas exercet anima. Num ve... epith... communia? Num sola anima vivens & sentiens vocatur ... sed corpus etiam ipsum non modò vivit & sentit, verùm ... per vivendi & sentiendi præditum, adeoque vivum & ... mè nuncupatur.

Idem patet ex *ferro ignito*. Fit hoc media... ignis, qui in ferro & per ferrum urit, lucet, calefacit ... theta ignis, ut causæ principalis, aliena sunt à ferro ... Tamen ... est, ut ipsum ferrum non modò urere, lucere, calefacere ... etiam, splendidum, calidumq; appelletur.

Ex quo satis apparet, quàm falsa sit universalis ... miniana; *Causæ principalis attributa non conveniunt instrumen...* hoc in quibusdam attributis, & quoad instrumenta ἀ... δύαστα, qualis est calamus scribentis: sed fallit, si accipiatur ... respectu ὀργάνων etiam συνέργων καὶ συνδεδυασμένων.

Humanitas Christi instrumētum in operando dicitur sensu lato.

Jam verò, si consideremus humanitatem Christi, ... tum illa dicitur non nisi sensu *lato & improprio*. Consider... potest vel respectu λόγου, qui per illam operatur; & h... nunquam ejus instrumentum dicitur: vel *respectu salutis* ... miæ mundi, quo pacto naturæ non seorsum sunt aspicie... tenus arctissimè unitæ per unam eandemque virtutem ... γω propriam, carni communicatam operantur, adeoq; cu... cipalem causam constituunt. *Sic* cùm Christus nos vivificat ... vat, non existimemus solum λόγον hoc efficere, & carnem ... strumentum esse: verùm opus hoc utriq; naturæ tanquam u... cursu isto efficienti causæ adscribi debet.

Caro Christi est instrumentū λόγου σύνεργον.

2. Si maximè caro Christi instrumentum dicatur, n... ἄεργον, sed maximè σύνεργον, non ἀσυνδύαστον, sed συν...

... cum λόγῳ copulatum, ob quam unionem sua λόγος du- ... communicat, & illa in carne, cum carne, & per carnem poten- ... quæ ob id de carne rectissimè prædicantur.

... nunc apparet, quanta inter *calamum scribentis, & humani-* ... *Christi* sit differentia. *Calamus* enim instrumentum est merè ..., cui scriba non est unitus, ideoq; suam ipsi doctrinam & sa- ... non communicat, unde fit, ut quamvis scriba doctè pingat ..., calamus tamen ipse doctus non indigitetur. *At verò* humani- ... ὄργανον cooperativum, cum λόγῳ personaliter unitum, ... propter ἕνωσιν ὑποστατικὴν ipsam accepit omnipotentiam ... sapientiam. Ideoq; cum λόγος omnipotenter & omnisapien- ... illam operatur, ipsa non immeritò omnipotens & omnisapi- ... nuncupatur, non secus atq; ferrum, per quod splendet ignis, ..., & corpus, in quo operatur anima, vivum appellatur.

QUÆSTIO XI.

Num res una diversas formas admittat?

Ad Tom. 4. l. 2. de Justificatione.

... est & frequens calumnia Romanensium, doctrinam no- ... de Justificatione nimis esse monstrosam, eò quòd diversæ à ... formæ illius recenseantur.

Pontificii objiciunt, nos multas justificationis formas statuere.

Hinc *Bellarminus* l. 2. de Justific. c. 1. col. 1029. C. scribit, *quinq; no-* ... *errores* numerari posse. Unus est, *formalem causam justificatio-* ..., quod Luthero primo tempore, & Augustanæ confessio- ... buit. Alter, *formalem causam esse Christi justitiam nobis imputa-* ..., quod Illyrico adscribit. Tertius, *formalem causam esse justitiam* ... *entialem, in nobis habitantem*, quod Osiandro placuit. Quartus, ... *formalem causam propriè esse remissionem peccatorum*, quod Calvino ... Quintus, *formalem causam justificationis duplicem esse, justiti-* ... *inhærentem, & justitiam Christi imputatam*, quod Pighius ... quidam docuerunt.

Jesuwita *Salmeron* ait T. 15. p. 25. *Lutherani propè ad viginti duas opiniones de justificatione inter se pervenerunt.*

Verùm calumnia ista neminem movebit, si duo tantùm atten-...

Sed multa nobis tribuuntur, quæ nostra non sunt.

1. *Multa nobis tribui, quæ nostra non sunt.* Quid enim ad nos spectat Osiandri opinio, quid Pighii delirium? Noster nō est, sed vel schisma-...cus vel hæreticus, qui pertinaciter à nobis dissentit, haut secus ac pro suis

suis non habent Papicolæ illos, qui & quatenus [illegible] dei articulum impugnant.

Et multa pro oppositis habentur, quæ conspirant. 2. *Multa pro oppositis haberi, quæ pulchrè c*[illegible] diffitemur, Theologos nostros de causa justific[illegible] simodè locutos esse, & quidem *tria* inprimis phras[illegible] runt. Quidam enim *fidem*, alii *justitiam Chri*[illegible] *remissionem peccatorum* nostræ justificationis for[illegible] hæ formæ non sunt prorsus oppositæ, sed amicè c[illegible] unam constituendam faciunt, & optimè concilia[illegible] enim novum aut insolens est, unius rei essentia[illegible] bi, ideoque varias illi formas adsignari, quod [illegible] pauca quædam 1. de *formarum tum unitate, tum var*[illegible] *de forma justificationis in specie* subjungemus, ad plen[illegible] palis retorsionem..

I. De formis in genere

Unitas est communis adfectio entis. Ut ver[illegible] sic & unicam habet formam, per quam est id qu[illegible] si haberet, res non una, sed multiplex foret. Hic ip[illegible] mitationes aliquot admittit, quas recensebimus

Forma est vel assistens, vel informans. I. Forma est *vel* assistens, *vel* informans. *Illa* di[illegible] tuit. *Illa* est extra rei essentiam, cui adsistit, *hæc* ver[illegible] unde principium essentiale vocatur. Potest igitur res [illegible] bere duas, sed *alteram* adsistentem, *alteram* constituen[illegible] *quæst. 9.* bonorum operum exemplo declaravimus

Vel substantialis, vel accidentalis. II. Forma est *vel substantialis*, quæ dat esse [illegible] dentalis, quæ dat esse modificatum, tale aut tale. *Illa* [illegible] tiplex, cùm idem ens varia accidentia, & sic mult[illegible]s form[illegible] les queat recipere.

Totalis vel partialis. III. *Alia* forma est totalis, *alia partialis*. *Illa* totum [illegible] totius constituit. *Illa* dat esse plenum, *hæc* non dat. D[illegible] quòd unius rei una sit forma totalis: quando verò m[illegible] tibus, hinc varias etiam admittit formas partiales.

Generica vel specifica. IV. Forma est *vel* generica *vel* specifica. *Illam* voc[illegible] *hanc* secundam. *Illa* communis est, *hæc* rei propria. *Illa* d[illegible] fectum, & illimitatum: *hæc* dat esse plenum & determ[illegible] potest esse multiplex, *hæc* non nisi una. Sic unus homo [illegible] formam, nempè specificam, quæ est anima rationalis [illegible]

De notiei simplicib. Logica, Physica, aut Metaphysica.

... animam sentientem, vegetantem, formam mix- ... orma quædam dicitur esse Logica, quædam Physica, quædam ... a. *Forma Logica* est διαφορὰ εἰδοποιητικὴ, vel differen- ... quæ genus ad speciem restringit ac determinat, inque o- ... tium generibus reperitur. *Forma Physica*, quæ propriè & ... rma dicitur, est pars essentialis compositi, quæ unà cum ... constituit corpus naturale. *Forma Metaphysica*, est tota cu- ... quidditas, quo sensu in pluribus passim locis ab Aristotele ... τὸ εἶδος ἐστὶν ὁ λόγος ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι, *Forma est ratio, quod quid* ... seu ratio essendi, per quam res est quod est. Hæc igitur for- ... inctio si attendatur, res una duas vel tres etiam formas admit- ... od exemplo hominis declarari potest. Occurrit in illo forma ... a. 1. *Logica*, & est rationalitas, quæ animalitatem coarctat ... humanam constituit. 2. *Physica*, quæ est anima rationalis, ... s essentialis altera. 3 *Metaphysica*, & est tota quidditas, ... vocabulo dicitur humanitas. Oritur hæc formarum multi- ... ex eo, quòd hominem considerare *tripliciter*. 1. Ut totum *Logi-* ... prout est species constans ex genere & differentia. 2. Ut totum ... m, quatenus est corpus naturale; ex materia & forma compo- ... Ut totum *Metaphysicum*, prout est ens potentia & actu, τῷ es- ... a constans. Qui diversi considerationis modi si attendan- ... acuum erit, rem unam sine sui multiplicatione plures for- ... tere.

Forma una quandoq; multis terminis describitur.

VI. Notandum, quod *forma una non semper uno, sed variis mul-* ... *nis describatur*, quibus ipsis formæ nomen postmodum im- ... ur. Quia enim verba sunt rerum symbola, adeoq; σχέσις mu- ... nter illa cadit, hinc fit, ut nomen signati vel rei, quandoque ipsis ... vel verbis tribuatur. Et quoniam propria formarum nomina ... t, hinc multis sæpè terminis circumscribuntur, qui cùm formæ ... tur, siquidem sunt forma rum signa, fit inde, ut res una multis ... constare appareat. Ibi autem sciendum, *quòd à multitudine* ... *norum formalium*, ut sic loquar, *ad multitudinem ipsius formæ non* ... *at argumentari.*

Exempla hujus observationis frequentissima sunt in relationi- ... s & actionibus. Nam formæ harum sunt obscuræ, & propriis nomi- ... s destitutæ, ideoq; multis terminis, tanquam partialibus formis efferun-

efferuntur. Exempli gratia, *Sacramentum* [illegible] tamen forma uno vocabulo non exprimitur, [illegible] *tum* in δόσει, vel porrectione ministri, *tum* in [illegible] communicantis, quæ vicissim *gemina*, nempè ma[illegible] bitio ex calice. Hîc quidem sunt multi a[illegible] mam unam unius Sacramenti constituunt. [illegible] unico nequit termino efferri, sed multis [illegible] cramenti apparent. Sic *ascensionis Dominicæ* [illegible] tio à monte oliveti usque ad nubes, *tum* [illegible] occupatio, & ad dexteram Patris sessio. Hæc [illegible] rem, sed unius actus formam unam variis distin[illegible] uno id fieri nequeat, exponunt. Sic in omni *mo*[illegible] runt duo, *recessus* à termino à quo; & *accessus* ad [illegible] quæ tamen duo rem non duplicant, sed unam [illegible]

Hoc igitur probè tenendum, quòd non stat [illegible] multiplicetur, licèt multi formales termini adhibea[illegible] sentia variis distinctisque vocabulis circumscri[illegible]

Et huc usque disseruimus in genere, quo se [illegible] tantùm, vel multas simul formas admittat: Nunc a[illegible] ctum, cujus gratiâ hic discursus institutus fuit, accessu[illegible]

II. De forma justificationis [illegible]

Paucis exponitur totum justificationis nostræ negotium. Totum justificationis nostræ negotium consistit [illegible] Homo concipitur in peccatis, ita, ut naturâ sit filius iræ [illegible] & æternæ damnationis reus. Ab his malis liberavit nos C[illegible] do & patiendo. Quoniam verò nullum munus frugiferu[illegible] cipiatur, hinc fides requiritur, si redemptionem istam & gra[illegible] limus acceptare. Cùm igitur homo credit, tum Christi obe[illegible] putatur, ac si præstitisset ipse, ideoq; â pœna absolvitu[illegible] nunciatur, id quod uno verbo Scriptura nominat *ju*[illegible]

Ex quibus patet, justificationem duo complect[illegible] à pœna. 2. *Acceptationem* in gratiam. *A pœna* absolvimur, q[illegible] per fidem imputatur Christi satisfactio & passio: *In grat*[illegible] æternam acceptamur, quia nobis per fidem imputatur [illegible] entia & legis impletio. Deus enim minatus est mortem [illegible] bus, promisit vitam obedientibus. Nos verò omnes deliqu[illegible] que mortis reatu obstricti sumus: à quo si absolvi volum[illegible] est, ut vel ipsi, vel pro nobis satisfaciat alius: si salutis hæred[illegible]

... opus est, ut legem impleamus vel ipsi, vel pro nobis ... mque nostri loco præstitit Christus, *illud* patiendo, *hoc* a... Meritum verò istud apprehendendum est, quod non fit, nisi ... quæ ob id sola justificare dicitur, non per modum disposi... ..., sed causæ instrumentalis.

... ergò videmus, tres inprimis actus in justificatione nostrâ con... *Primus* est λῆψις vel apprehensio justitiæ Christi, quæ fit fide. ... est λογισμὸς vel imputatio, quæ *duplex*, negata, cùm pecca... imputantur; & *affirmata*, cùm CHRISTI meritum imputatur... geminum modum, *alterum* στερητικὸν vel privativum, quo ... inest, non imputatur, *alterum* θετικὸν; vel positivum, quo id, ... inest, imputatur. *Tertius* est ἄφεσις vel remissio peccato... qua absolvimur à pœna, & recipimur in gratiam. Qui actus o... distincti sint, & tamen singuli ad justificationem pertine... ...ctum, ut *alii* fidem, *alii* imputationem, *alii* remissionem ... rum vocaverint justificationis formam, adeoque appareat, ... nius rei formas poni & numerari. Nos autem brevissimè di... *non esse formas multas, sed tantum multos terminos formales, u-... rei χὡσίαν exprimentes*. Quod ut intelligatur melius, notandum.

Tres actus in justificatione nostri concurrentes.

Conciliantur nostri Theologi, diversas formas statuentes

I. Terminum formæ hîc sumi latè: nimirum pro *ratione forma-* ... & ...γω, qui dat esse rei. Forma enim propriè dicta tantùm in sub... reperitur, qualis non est justificatio.

II. Cùm vel fides, vel imputatio, vel ἄφεσις forma dicitur, id ... habere potest duplicem: *Vel exclusivum*, ut si fides vocatur for... excludatur imputatio, remissio, & vicissim: quo pacto falsum di... ...ia enim justificationis non absolvitur solâ fide, nec solâ fine ... imputatione aut peccatorum remissione, sed actus hi omnes es... ...iter copulati sunt, & junctim esse dant justificationi. *Vel inclu-...* ut uno nominato subintelligatur alterum. Et hoc sensu acci... nostri Theologi, quos inter propterea nulla omninò est discor... Qui enim ...dem vel per apprehensionem pro forma habent, simul ... putationem & ἄφεσιν, quæ immediatè connexa: qui ἄφε-... ... præsupponunt fidem. Peccata enim non remittuntur, nisi ... Christi meritum imputatum. Ast hoc imputari nequit, nisi ... datur. Non autem apprehenditur, nisi credatur.

Unde conspicuum est, quàm arcto & prorsus indissolubili ne... ... omnes cohæreant, ut non unus distinctim, sed omnes conjun-

conjunctim unam & simplicem justificationis forma[illegible] no termino exponi nequit, constituant. Velut en[illegible] m[illegible] cessu & accessu constat: sic & justificatio inter duos [illegible] alter à quo, alter ad quem. Terminus à quo sunt pecc[illegible] tur; Terminus ad quem est justitia, quæ imputatur. Ut[illegible] diante apprehensione per fidem. Jam sicut erra[illegible] solo termino à quo, excluso termino ad quem, vel con[illegible] falluntur omnes ii, qui unum duntaxat actum, [illegible] ve imputatio, sive remissio, adæquatam & ple[illegible] mam esse existimant. Collige actus omnes, & hab[illegible] mæ descriptionem, non secus ac Cœnæ forma non est [illegible] λῆψις, sed utrumque. Quoties ergò legeris in Nost[illegible] ctum duntaxat unum expressum, cùm de forma sermo e[illegible] liquos subintelligas, & à Theologis subintellectos es[illegible]

Justificatio versatur inter duos terminos.

3. Si nondum quis contentus esse velit, & unita[illegible] termino expressam postulet, præterquam quòd h[illegible] portunum, nec responso dignum, ex abundanti tame[illegible] poterit illa distinctio inter formam *Logicam*, quæ d[illegible] *physicam*, quæ essentia est.

Formam justificationis *Logicam*, quæ præcisè [illegible] paliter distinguit, nominare possumus *remissionem p*[illegible] quòd illos formaliter & præcise beatos seu justos præd[illegible] quorum remissæ sunt iniquitates, *Psal. 32. v. 1.* Et Apostolu[illegible] disertè innuit *Rom. 3. v. 25.* ubi justitiam definit per πάρε[illegible] γονότων ἁμαρτημάτων, *remissionem præcedentium delictor*[illegible] rus significanter reddidit, Daß er die Gerechtigkeit darbiet[illegible] daß er die Sünde vergibt. Hic audimus, in quo formaliter[illegible] justificatio, nempè in eo, *cùm remittuntur peccata*, Uno ver[illegible] *ἕσεσι vel remissione.*

Justificationis forma Logicè & Metaphysicè cõsiderari potest.

Quòd si autem sermo sit de *forma justificationis Met*[illegible] tota quidditate, illamque disertis verbis exprimere, non [illegible] re debeamus, aliud dici non poterit, quam formam adæq[illegible] *tres istos principales actus suprà expositos*, quorum concurs[illegible] justificationi esse dat, & illam formaliter absol[illegible]it.

Atque hæc hactenus, quæ si maximè à piscatoria simpl[illegible] dentur aliena, attamen scitu sunt necessaria, si quis Theol[illegible] sententias conciliare & importunis adversariis os probro[illegible]

e[illegible]

…ians obstruere velit. Quæcunque verò hîc dicta sunt, ista o-… censuris Theologorum humiliter subjicio, qui si adprobaverint, …minus, indicta sunt.

simplicib.

…um *colophonis* loco adjiciam, quod nempe Romanenses cri-… rei sint ipsi, quod nobis temerè objiciunt. Dissentire nos …iant circa doctrinam de forma justificationis, quod falsissimum … demonstravimus. Qualis verò inter ipsos consensio? Talis o-… quæ inter Cadmeos fratres. Constat hoc *tam ex* πράξει, *tum ex* … Papistica, vel disputationibus de justificatione.

Dissensiones Pontificiorum in loco de justificatione.

Pr…in quod concernit, varii justificationis modi finguntur. *Alii* salvari volunt per opera à Deo præcepta: *Alii* per opera supere-…tionis, & cultus humanos, per peregrinationes, per prolixas pre-…um demurmurationes, per jejunia & corporis afflictiones, per … per varias indulgentias, per profusionem facultatum ad hoc …ud templum fundandum, per eleemosynas, per diversorum San-…um invocationem, & alias similes humanitùs excogitatas opellas. …am inter religiosos, prout se Monachi appellitant, totidem diversæ …de justificatione opiniones, quot extant Monachorum ordines, … quilibet in operibus & ceremoniis sui ordinis quætit justi-…m.

Disputationes ipsorum quod concernit, variæ dissensiones repe-…ar, diversiq; justificandi modi proponuntur.

In *Catechismo Jesuwitarum* anno 1554. Viennæ edito hæc legun-… *Quibus modis peccata expiantur?* Multos *certè hujusmodi* modos, …*ut diversis morbis diversa remedia conveniunt, sacra Scriptura nobis in* …*esia proponit.*

Pighius & authores *antididagmatis Coloniensis*, duplicem justifi-…onis formam statuunt, nempè justitiam nobis inhærentem & Chr… imputatam, referente *Bellarmino* l. 2. de Justific. cap. 1. col. 1028. …m imputationem alii vehementer exagitant.

Quidam sentiunt, hominem formaliter justum esse per justitiam …bitualem, uti Jesuwitæ, *quidam* per justitiam actualem, contra quos d… … *Bellarminus* l. 2. de Justific. c. 15.

Latomus statuit, Homines primùm per legem naturæ justifica-…tos & salvatos esse, postea per legem Moysis in monte Sinai promul-…gatam, denique per legem Christi, nec Abrahamum aliam de Christo …ctrinam habuisse, quàm Socrates, Plato, vel quisquam Ethnicus

habuit.

habuit. In quam sententiam inclinat ... aliis.

Tiletanus in confutat. confess. Antverp. ... *justitiam Christi excitari in mente nostra quandam ... lectionem justitiæ, atque hanc esse formaliter justitiam, ... mur.*

Hoffmeisterus in artic. 4. A. C. ait, *Fidem justi... eam ut instrumentum remissio peccatorum accip...* ... *larminus* l.1. de Justific.c.16.

Verùm plures ἀντιλογίας & contradictio... quas fovent circa articulos, de *Gratia Dei*, de ... *nibus præparatoriis*, de *certitudine salutis*, de *meritis operi*bus. Eas enim omnes fusè recensuit *Flacius* in lib... ctionibus Pontificiorum, succinctè Dn. D. *Gerhardus* ... singulariter honorandus, *Tom.3. Loco 16. dist.216.p...* ... bis sufficiat, breviter indicâsse dissensiones præci... Justificationis, in quibus conciliandis si Jesuw... gentius, in Lutheranorum diffidiis, & quidem ... adeò loquaces, nec audire cogerentur illud Servatoris ... *Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo, & tunc vide, ... quoq; de oculo fratris tui ejicias.*

QUÆSTIO XII.

Ad To. 4. contro. 2. l.5. de peccato.

Num sublato formali, tollatur materia...

SPectat hæc quæstio ad locum *de concupiscentia in renatis* ... Eam peccatum esse negant Papicolæ, uti patet ex *Bella*... Amiss. gr. cap.7. & *Gregorio de Valentia* T.2. Comment. in T... 6. qu.12. puncto 1. §.5.

Occasio hujus problematis.

Quod ut evincant, inter alia talem discursum ... *ptismo reatus tollitur & peccatum remittitur.* Est enim lav... nerationis, *Tit.3.v.5.* puod fit in remissionem peccator... *Reatus autem peccati forma est, per quam nos damnat, ... dictioni subjicit. Illa igitur cùm in Baptismo auferatur, ... manebit reliquum*, juxta tritum canonem: *Sublato formali ... materiale.*

Duplex formle rerum.

Nos autem respondemus, axioma istud Logicum ... ni. Nam universaliter accipiunt, quod limitare debeba... nim *formale* rerum est:

[illegible] *[illegible]solutum*, quando considerantur in se, juxta *οὐσίαν* suam, & [illegible] absoluto quodam prædicamento. 2. *Relatum* quod cer[illegible] [illegible] *σχέσιν* notat, & respectum rei ad aliud. Valet canon iste [illegible] *absoluto*, sed non relato. Neq; enim res ipsa protinus eva[illegible] [illegible] relatio quædam desinat, & *σχέσις* auferatur.

simplicib.

Ex. [illegible]. In consule duplex formale attendi potest. 1. *Absolutum*, [illegible] est. 2. *σχετικὸν*, ut consul est. Quando jam esse desinit consul, [illegible] formale respectivum tollitur, num statim totum materiale [illegible] amplius homo permaneat? Absurdissimus foret, qui ita [illegible]ret.

Similis autem & per omnia par est prædictus discursus Papisti[illegible]. Confunditur enim in isto respectivum formale cum absoluto. [illegible] peccatum consideratur 1. *σχετικῶς*, quatenus damnat, tum pro [illegible] habet *reatum*. 2. si *ἁπλῶς* in se, ut est peccatum vel vitiosa [illegible] tum pro formali habet *ἀνομίαν*. Cum ergo dicitur, *in Bapti[illegible] [fo]rmale peccati*, non intelligendum est absolutum & ipsa *ἀνο[μία]* [illegible] quæ semper remanet, quamdiu peccatum nobis inhæret, sed *dun[illegible] [r]elatum*, nempè reatus & obligatio ad pœnam, seu respectus da[illegible] [illegible]. Baptismus enim facit, non ut peccatum non amplius sit, [illegible] muteretur in rem bonam vel indifferentem, sed ne obsit, vel da[illegible]et. Quò spectat istud *Augustini* t. 9. tract. 41. in Evang. Johan. col. [illegible] *[n]on ait*, (nempè Apostolus Roman. 6. v. 12.) *Non sit, sed non regnet.* [illegible] enim *vivis, peccatum necesse est esse in membris tuis: saltem illi [illegible] [a]fferatur, non fiat, quod jubet*, Et t. 7. l. 1. de nupt. & concupisc. [c]ol. 824. *Dimittitur concupiscentia carnis in Baptismo, non ut non [illegible] ut peccatum non imputetur.* Brevissimè: *Manet vitium, tollitur [illegible]: Cessat κρῖμα, restat ἀνομία, ideoq; à sublatione formalis relati [illegible]ationem totius materialis vitiosè colligunt Romanenses.*

Peccatum considera- tur 1. σχε- τικῶς. 2. ἁπλῶς.

[P]ræter hanc responsionem Theologi & aliam adhibent, à *duplici* [illegible] desumtam, quam colophonis loco, ut Papali argumento [illegible] fiat, paucis subjiciemus. Est autem reatus *alius* concupiscen[illegible] [illegible] personæ. *Ille* notat damnabilitatem, *hic* ipsam damnatio[nem]. *Ille* post Baptismum remanet, licèt hic tollatur. Non enim per [illegible] lotionem concupiscentia vel aufertur, vel in aliam naturam [illegible]tatur. [illegible] non fit res digna DEI amore vel vita æterna, siqui[dem] [illegible] omne malum per se & semper Deo displicet. *Ps. 5. v. 5.* sed demitur

reatus à baptizato tantùm, cui concupiſcen ... mnationem, non quòd morte digna ... ſit, ſed quia ... meritum ex gratia condonat. Hinc *Auguſtinus* t. 7 ... 6. ... an. cap 6. *Dimittitur concupiſcentia carnis in baptiſmo, ... ſed ut in peccatum non imputetur; quamvis autem ... ipſa erat rea, neque enim aliqua perſona eſt, ſed qu... ginaliter faciebat) jam ſoluto, manet tamen.*

Quidam diſtingvũt inter reatum actualem & potentialem. *Alii* nos terminos uſurpant, quòd reatus pec... perſonas obſtringens actu ipſo ad damnationem, ... do ream quidem perſonam facere poſſet, ſi Deus in ... vellet, haut tamen actu eam facit, non quidem ex natur... ſola Dei miſericordia, ideoque cauſa reatus impedit, non ... extra ipſam quæri debet. *Prior* reatus per Baptiſmum ad... *ſterior* relinquitur, & per conſequens concupiſcentia pecc... dictis meritò annumeratur. Quò ſpectat illud *Bernard* ... na: *Licèt damnationem abſtulerit Chriſtus, tamen ad ... peccatum adhuc patitur in nobis, & graviter nos affligit ... quid gratia nobis præſtet, & ſemper ad illius gratiæ auxilium ...*

QUÆSTIO XIII.

Ad T. 4. l. 2. de Juſtificatione.

Num denominatio ſemper fiat ab inhærente forma, non extrinſeca?

TErminus formæ ſumitur hìc *latè* pro omni ratione form... ſubſtantialis ſit, quæ propriè forma nuncupatur, ſive ... lis. Eo enim ſenſu Bellarminus accipit, contra quem ... ſtituta eſt hæc quæſtio. Nam *lib. 2. de juſtific. cap. 7.* impugn... ſtitiam Chriſti imputatam, tale nectit argumentum col. 1058. ...

Argumentum Bellarmini contra juſtitiam imputatam. *imputari nobis Chriſti juſtitiam ut per eam formaliter juſti no... & ſimus, id nos eum rectâ ratione pugnare contendimus. Nam ... liquando denominatio fiat à forma extrinſeca, quo modo re... gnita per cognitionem, quæ eſt in mente, & paries d... nem, quæ eſt in oculo: Tamen cùm in aliquo duæ ſunt form... una inhærens, altera extrinſeca, ſine dubio denominatio a... ab inhærente forma potius, quàm ab extrinſeca: ... pem candidâ veſte indueret, non rectè diceret, Hic Æthiops ... contrà rectè diceret, Hic Æthiops eſt niger. Quoniam ... ad eum propria & inhærens nigredo, quàm ille aſcititius ... nus. Sic igitur, ſi hominem verè impium & injuſtum per inhær...*

... *duas per apprehensionem & cogitationem de justitiâ Christ., simplicib.* ... *ristè pronunciabit eum justum, sed impium & injustum justissimè no-* ...

Hæc fuit objectio *Bellarmini*, quæ ansam dat nostræ quæstioni, ... *nominatio semper ab intrinseca forma sit desumenda?* Nos nega- ... & negativam exemplis sat evidentibus demonstrare possumus. ... rimur plena ad argumentum Jesuwiticum sit responsio, sequen- ... hæc considerari volumus.

1. Absurdum & impium est, *veritati Theologicæ opponere principi- ... Philosophicum.* Nam quod demonstratum est in Domino, sine diffi- ... ate tentamus. Philosophi garriant, nos credamus. Obstrepat ra- ... nos eam sub fidei obsequium captivemus: præsertim cùm modus ... ficationis nostræ transcendat omnem rationem, unde nominatur ... v.8. *sapientia abscondita*, & Ps.65.v.6. *justitia admiranda.*

Principiũ Philosophicum malè opponitur veritati Theologicæ.

2. Axioma illud particulare est, vel ipsius *Bellarmini* confessi- ... Nam libr. *de grat. prim. hominis.* c.5. & seqq. prolixè disserit, in primo homine fuisse contrarias propensiones, ideoq; & pravam concupiscentiam ex dissidio propensionum ortam, quam morbum & languorem naturæ nominat: Simul verò donum quoddam extrinsecum ... superadditum, nempè justitiam originalem, ut instar freni partem inferiorem superiori, & superiorem Deo subjectam contineret. Vides hic duas formas ex mente Bellarmini, inhærentem *unam*, quæ ... morbus naturæ: externam *alteram*, quæ fuit justitia originalis. A ... autem fit denominatio? Non certè ab inhærente, sed extrinseca, ... tam Bellarminus ipse primum hominem absolutè justum nomi- ... extrinseco, ut ipse censet, justitiæ dono, non morbidum ab in- h... morbo naturæ.

Exempla varia, quòd ab extrinseco nonnunquam fiat denominatio.

3. ... lib.5. *de just. cap.4.* statuit. charitatem esse formam fidei ex- ... a qua veniat motus ejus & operatio. Habes & hîc formas ... juxta Pontificios, *inhærentem*, quæ fidei dat esse absolutum, ut sit ... ab aliis distincta: *externam*, quæ fidem facit vivam & operosã. Unde autem denom. natur? Ab hac ipsa extrinseca, quippe sine qua ... cunt fidem, illa verò accedente, formatam.

Adde, quòd in Papatu communis sit opinio, merita Sanctorum, & operas Monachorum posse aliis imputari, & per indulgentias communicari, ut inde quis consequatur peccatorum veniam, & justus ... datur. Quod si ergo ab imputatione meriti humani denomi-

natio peti potest, nefas utiq; fuerit, istud negare de ... ctissimi & infiniti meriti Servatoris nostri. Produnt ... hoc ipso cœcitatem suam & Spiritum vertiginis ... Imputata merita sanctorum, quæ tamen nulla sunt, ... tuunt: Sed de Christi merito, quod perfectissimum, idem ... mox illud cum omni recta ratione pugnare clamit... la τῆς πλάνης ἐνέργεια, ut credant mendacio, quia ver... ceperunt, *2. Thess. 2. v. 11.*

2. Exemplis istis, quæ ponunt ipsi Romanenses, ad... alia benè multa, sed sufficiant pauca.

In renato *duo* sunt, *vetustas carnis*, quæ natura... & *...ritus*, quæ adventitia, & hoc sensu forma extrinseca est. An ... denominat? Negandum foret, si Bellarmini regula valeret. ... ab omnibus affirmatur, ab adventitia novitate credentes ... tos, licèt adsit, nec sublata sit inhærens & naturalis forma, ... nis vetustas.

Sic vicissim in renato duo sunt: Alterum est *mi...* ... nem carnis semper adversus Spiritum repugnantis, ... ταλαίπωρον vel infelicem pronunciat Apostolus *Rom.* ... est *beatitudo*, ob remissionem peccatorum & reconc... Deo. *Miseria* naturalis est & inhærens, *Beatitudo* autem adv... sic externa. Ab illa ergo tantùm miseri, non ab hac beati ... minandi. At verò invertit hoc Psaltes, qui ob veniam ... licèt sit forma extrinseca, credentes absolutè beatos pron... *32. v. 1.* & repetitur *Rom. 4. v. 7. 8.*

Opera bona similiter habent formam geminam, 1 *Int...* quæ ἐννομία, 2. *Extrinsecam*, quæ πίστις. Sed à qua denomina... na Deoque accepta? Non nisi ab extrinseca, nimirum fide, ... ne qua impossibile est placere Deo, *Hebr. 11. vers. 6.* Quia enim ... in se sunt imperfecta, nec ex omni parte divinæ legi conform... se Deo specialiter placere nequeunt. Fides verò si adsit, at... rito Christi apprehenso tegantur imperfectiones operum, tum p... Deo, ideoq; à fide, licet causa extrinseca, bona & accepta nomina...

Sic in debitore, pro quo solvit alius, duo itidem con... *Debitum*, quod formæ internæ comparari potest. 2. *Aliena sol...* *imputatio*, quæ extrinsecus advenit. Et ab hac ipsa fit deno... ita quidè, ut licet in se sit debitor, attamen cùm solverit pro ipso ...

…trinseca solutione rectè dicatur non debitor, sed absolutus *simpliciter.* …atus quam similitudinem si ad justificationis nostræ actum …, expirabit prorsus ratiuncula illa Bellarmini de forma ex… non denominante.

Tandem addimus exemplum, quod ad scopum nostrum quàm …nè accedit. Detumtum id est ex aphorismo Apostolico 2. Cor. 5. … *Christus factus est pro nobis peccatum, ut nos efficeremur justi-* … Hic duplicis imputationis fit mentio: *altera* Christum, … nos concernit. Christo peccatum nostrum; nobis Christi justi… …ur. Utrobiq; forma *duplex* est, eaq; contraria, 1. *Inhærens,* … Christo est justitia: in nobis injustitia. 2. *Extrinseca*, quæ re… Christi est peccatum alienum; respectu nostri, satisfactio alie… à qua forma Christus denominatur? Num ab inhærente tan…nstitate, ob quam ipse sanctus & peccati expers appellatur? …iam, sed ab extrinseca etiam, nostroq; peccato imputato, pro… quod ipse peccatum factus dicitur. Ut igitur ratio hæc appellati… quoad Christum non respectu inhærentis, sed extrinsecæ formæ …matur: ita quoque nos ob extrinsecam justitiæ Dominicæ impu…em rectissimè justi nuncupamur.

4. Proinde distinguere debebant Papicolæ inter denominatio- *Denominatio alia est absoluta, alia relativa.* nem *absolutam & relativam. Illa* ab inhærente; *hæc* sæpe ab extrinse…umitur. Non enim omnes σχέσεις & respectus sunt naturales, sed … adventitii, eoque sensu externi, qui nihilominus verè denomi… Sic lapis in se & ex natura sua est non limes, attamen ab hominibus ad limitandum quandoq; adhibetur, & hinc rectè limes nuncupa… Consul nemo nascitur, sed hic respectus foris advenit, & nihil…us denominat. Talia exempla ferè infinita sunt in relationibus, … ratio nominis sumitur, non ab interiori conditione subjecti, sed à quodam extrinseco. Jam verò Justificatio nostra est itidem relatio, …il aliud, quàm justitiæ imputatio & peccatorum remissio, *Rom. 4. v. 6. 7.* Propter quid autem remittuntur? Non certè ob merita …a nobisvè inhærentia, cùm aliàs peccatores non essemus, sed uni… Christi meritum plenissimè & perfectissimè pro nobis præstitū: …re fieri aliter nequit, quàm ut denominatio remissionis seu justitiæ …orma externa desumatur. Hoc enim universaliter verum est, ut …na tantum denominent, cum reo aliquid remittitur & debi… condonatur. Ipse enim in se meruit pœnam ob peccatum:

Quòd

Quòd si ergò remitti debeat, causa utique extra ... Principis, vel aliena satisfactio, vel utrumque. C... Justificatio nil sit, quàm à pœnis absolutio, utique ... nobis, sed aliunde, adeoque denominatio à Christi ... qualitatibus unicè petenda est.

Fideles ab inhærente & extrinseca forma simul denominantur.

5. Scriptura de fidelibus ita loquitur, ut ab utraq... hærente peccato, & imputato Christi merito denomi... na eademque Ecclesia dicitur *nigra*, Cant. I. v. 5. ob m... *pulchra* v. 8. ob Christi justitiam. Sic sancti appel... omnes peccatum habent. *I. Joh. I. v. 18.* peccatorum ... gent. *Ps. 32. v. 2.* Imò, in quibus renatis dicitur ... *tus & novus homo.* Ob *carnem* veteremque hominem ... *Spiritum* novumque hominem justi dicuntur, quæ ta... est illa, per quam coram tribunali Dei absolvimur.

Tandem 6. Exemplum Æthiopis candidâ veste ... tia imputata inconvenienter comparatur. Nam co... æstimat pro colore Æthiopis, ideoque à candi... nominatur candidus; Christi autem Justitia cùm per f... ditur & imputatur, nostra fit, & pro nostra æstimatur à De... non immeritò ab illa justi nuncupamur.

Imò si rigorosè urgeat Bellarminus exemplum istud, ... terit. Nam ut Æthiops candidâ veste indutus, dici pote... *tum* suo modo albus: *niger*, quoniam ad colorem nativ... quoad colorem vestis exteriorem: *Ita* justificati diverso ... peccatores & justos appellamus, uti modò dictum, ne... in se, *justos* in Christo; *peccatores*, quoad carnem; *justos*, quo... tum & inchoatam renovationem.

Ad To. 2. contr. I. I. 3. de Ecclesia militante.

QUÆSTIO XIV.

An pars esse queat, quod totum non perficit, vel un... aliis non constituit?

An impœnitentes sint membra Ecclesiæ.

FAcit hæc quæstio ad conciliandas Nostratium locutiones ... sas. *Quidam* enim negant, vocatos impœnitentes esse mem... partes Ecclesiæ, *quidam* affirmant. *Illi* nituntur hoc princip... impii Ecclesiam non perficiunt, ut partes, quippe cùm sit co... sanctorum, non impœnitentium. *Hi* respiciunt ad externam ... tem & professionem, quæ cùm piis impiisque communis sit, ...

... a Ecclesiæ rectè dici existimant. Sed conciliatio est faci- *simplicib.*
...atur æquivocatio partis.
...itur hæc *dupliciter. 1.* ἰδίως vel *propriè*, pro illo, quod ad toti- *Partis vo-*
...nem requiritur & concurrit, quo sensu caput, venter, ma- *cabulum*
...sunt partes hominis. 2. κοινῶς vel *latè*, pro omni eo, quod, *dupliciter*
...non ut accidens,) toti perpetuò adhæret, quo respectu paleæ *sumitur.*
...tur partes frumenti, humores & excrementa partes corporis;
...integrantes, sed adhærentes.
...nguunt inter partes συνωνύμως & ὁμωνύμως vel κατα-
...ra dictas, quæ distinctio cum nostra coincidit.
...itur prænotatis, & quæstio facilè decidi, & liticula de mem-
...lesiæ optimè componi potest. Nam quicquid non perfi-
...d quidem pars non est sensu proprio vel συνωνύμως: pars ta-
...ndoq; dicitur sensu lato, & ὁμωνύμως. *Jam* si quæras de parti-
...cie...æ, dicimus, solos fideles & pios eam perficere, adeoque non
...membra Ecclesiæ esse propriè nuncupata, quippe qui soli
...unt & ita sanctam Ecclesiam constituunt. Interim tamen, quo-
...n...s admixti semper sunt impii, & Ecclesia visibilis omnes voca-
...mplectitur, ea de causa, si externam societatem respicias, vocati
...impœnitentes sensu generaliori partes Ecclesiæ dicuntur.

Atque huc pertinent aliorum distinctio, *quòd* membra æstimen-
... ἔξωθεν, quoad externam tantùm societatem Verbi & Sacra-
...orum, *vel* ἔσωθεν, quoad internam communionem fidei & Spiri-
...ti. *Respectu primo*, impii sunt membra Ecclesiæ, *secundo* non
...

Alii discrimen faciunt inter esse *in Ecclesia*, & esse *de Ecclesia*. *Differunt*
...nitentes sunt quidem *in* Ecclesia, adeoque partes adhærentes, *esse* In *&*
...ex sed non sunt *de* Ecclesia, vel partes integrantes. Membra De *Eccle-*
...ed mortua, non viva. *sia.*

Nec inutilis hic est illa observatio, quòd Ecclesia consideretur
... totum ἑτερογενές, cujus partes non sunt ejusdem naturæ, *vel* ut
... ὁμογενές, cujus membra omnia conveniunt, & eadem natura
... pant. Innuit hoc *Augustinus*, cùm l.3. de Doct. Christ. cap.32. scri-
..., Ecclesiam sumi *vel* ut est purum Christi corpus, *vel* ut permix-
... malis. *Priori* respectu, est cœtus vocatorum in genere omnium,
...eq; & impœnitentes ceu partes ad eam referuntur. *Posteriori* au-
tem est congregatio sanctorum, qui ob id soli membra Ecclesiæ indi-
gitantur.

QUÆSTIO X[illegible]

An pars possit esse [illegible] toti[illegible]

Ad To. 4. contro. 1. l. 1. de Sacramẽtis. Papistica Sacramẽti definitio.

BEllarmin. *Tom. 3. l. 1. de Sacram. cap. 11.* d[illegible] Novi Testamenti ex Catechismo Conci[illegible] ducit Col. 35. ὁρισμὸν: *Sacramentum est res sensi[illegible] institutione sanctitatis & justitiæ tum significandæ cum [illegible] bet.* Quam definitionem tanquam pulcherrima[illegible] tamen vitiosissima sit, & in primo statim limine [illegible] pars loco generis sit posita.

Sacramẽtum constat duabg rebus.

Omne Sacramentum, juxta *Irenæum*, duabus [illegible] quam partibus materialibus, *elemento visibili*, quæ e[illegible] *gratia invisibili*, quæ est res cœlestis, unde *Augustin*[illegible] *Magister sententiarum* lib. 4. dist. 1. lit. B. Sacramentum [illegible] psit ratione harum partium, quòd sit *invisibilis gratia*[illegible] Dubium ergò nullum est, quin elementum v[illegible] subjecta, quam Bellarminus Sacramenti genus [illegible] terialis sit Sacramenti.

Pars non est genus totius.

Quæritur autem, *Anne ulla unquam pars veri & [illegible] loco in definitionibus poni possit aut debeat?* [illegible] id [illegible] Philosophorum decreta & rescripta, quorum aliqua[illegible] notabo.

Probatur argumẽtis quatuor.

1. *Genus cum sua specie semper est ejusdem prædicame[illegible]* modum colligunt Logici ex 4. *Top. c. 1.* ubi Philosophus[illegible] quit: *Oportet omninò & semper sub eandem divisionem cad[illegible] speciem.* Quæ enim prædicamentis differunt, toto gene[illegible] & formas oppositas habent: quæ verò talia, ea inter [illegible] quire[illegible] tialis μετοχὴ, eorum unum non includit alterum, quo[illegible] genera & species semper observatur: Atque hinc colligo, [illegible] posse genus esse totius, quod definitur; quoniam sæpè [illegible] in alio pars est prædicamento, id quod tamen non intelli[illegible] entibus permanentibus, sed solùm transeuntibus & succ[illegible] sunt actiones. Hæ enim partes substantiales propriasq[illegible] beant, analogicas tamen habent, objecta nimirum, q[illegible] vocantur partes actionis, ut in Sacramentis fieri videmus [illegible] sunt actiones, & tamen partes habere dicuntur, ista nim[illegible] circa quæ versatur actio, qualia sunt res cœlestis & terre[illegible]

... utrum sive utrumque genus Sacramenti si dixeris, con- *simplicib.*
... rationem errabis, quoniam Sacramentum ad Categori-
... is, materia resvè Sacramenti ad Categoriam substantiæ
...

... *Genus necessariò latius est speciebus singulis, neque cum iis re-*
... *ur.* Jacet enim multis. Quòd si autem æqualis esset latitudi-
... na specie, ita ut reciprocè dicatur, quomodo multis inesset?
... m ulla num toto latior inventa est? Minimè gentium, cùm
... contineat totum, sed contineatur à toto. Qui ergò ulla pars,
... per angustior, poterit esse genus totius, quod parte semper
...

... *Genus de specie semper prædicatur absolutè, casu recto, & in-*
... Nam ut inquit Aristoteles l. 4. Topic. c. 1. *Si quid de specie in con-*
... *prædicetur, ejus genus esse non potest.* Pars autem non absolutè
... *νύμως*, sed in concreto tantùm & *ὁμωνύμως* prædicari potest.
... a toto sunt minores, quæ de majoribus absolutè non præ-
... ut habet regula Porphyrii *cap. 2.* Hoc autem non de partibus
... essentialibus vel integralibus, verùm de subjectivis etiam intel-
... dum est qualia sunt subjecta accidentium & actionum, de qui-
... Aristoteles 4. Topic. cap. 5. *Errant*, inquit, *si id, cujus est affectio, di-*
... *affectionis genus, ut qui ventum definiunt aërem motum, aut qui*
... *am ... cunt esse voluntatem constantem.* Ergo & errant ii, qui Sa-
... ment. genus statuunt rem sensibus subjectam, quippe, quæ subje-
... est, non genus actionis Sacramentalis.

IV *Omne genus est indeterminatum ratione sui, nisi per differen-*
... *restringatur.* Si enim coarctatum esset, tum nec multis commu-
... nec genus foret. Sicut enim materia indifferens est per se, à forma
... em determinatur; sic etiam genus, quod est *ἀνάλογον τῇ ὕλῃ*, dicen-
... Porphyrio, *c. 4.* debet esse illimitatum, per differentiam autem tan-
... per formam coarctantem restringitur, ut certæ speciei accom-
... dictur. Omnis autem pars ratione sui jam est restricta, & in toto de-
... ina a, ita quidem, ut non multorum sed hujus solius pars esse va-
... at. Generis igitur officio fungi nequit, nisi omnia naturæ principia
... menta evellantur.

Neq; est ut Porphyrianum illud objicias, *γένος ἐστὶν ἀνάλογον τῇ ὕλῃ. Ergo materia quandoq; materiati genus erit.* Non enim idem esse ... Porphyrius genus & materiam, sed illud huic duntaxat analo-

 gicum-

gicum statuit, nimirum ratione imperfectionis & ...

Discrimen inter genus & materiam.

In aliis differentia est maxima, cum genus notet ... tum, contineat species, sit latius, & prædicetur ... mnia ad materiam adaptari nequeunt.

Sed quid multis opus, cùm *4. Top. c. 5. §. 6.* ... ptis verbis doceat, partem nunquam esse genus, ... nimatum, quatenus ut materia spectatur contrad... esse genus animalis, id quod etiam observavit Fon... *sect. 3.*

Error Jesuvitarũ circa definitionem Sacramenti.

Insigniter ego & contra omnia penè principia Logi... suwitæ, quando partem Sacramenti genus ej... sdem ... errorem cum ipsis quoq; communem habent Calv... tum definientes per signum, quod non nisi par... ram, rem nimirum terrestrem notat, quæ signum est rei ... λικον in Veteri, προσφερόμενον καὶ μεταδοτικὸν in N...

Neq; est, ut nobis objiciant exemplum *Lu...* dem per partes videtur definivisse, cùm ait *esse corp... sti, &c.* Non enim absolutè partes istas, corpus & sang... næ constituit, sed prout corpus manducatur, & sang... ipsa potius manducatio & bibitio intelligitur, quæ v... sustinent, uti fusiùs ostendi in *Phil. Sobr. contra Calv.* Se... pag 183.

Ad T. 2. controv. 1. l. 4. de Ecclesia militante.

QUÆSTIO XVI.

Quæ sint affectiones notarum vel signorum, p... res latentes cognoscuntur?

Extra Ecclesiam non est salus.

NOtabile dictum *Augustini* est, quod habet tom 8 in ... Ps. 57. col. 569. *In ventre Ecclesiæ veritas manet. Q... tre Ecclesiæ separatus fuerit, necesse est, ut falsa loquat... r. ... quam, ut falsa loquatur: quia aut concipi noluit, au... mater excussit.* Similia scripsit c. 9. l. 4. de symb. c. 10. ... *bit*, inquit ibi, *Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit ...* Unde colligitur, omninò requiri, ut qui Dei filius aud..., & divinæ notitiam habere cupit, Ecclesiæ & cœtui homin... sese associet.

Omnes autem Ecclesiæ nomen sibi arrogant.

Quoniam verò quælibet factio & Synagoga, ti... veræ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ sibi arrogat, u... incertum sit, quis tandem cœtus, & quæ hominum multitud...

[illegible] Ecclesia, cui adjungere nos debeamus, siquidem, ut *La-* *simplicib.*
[illegible] b. 4. Instit. c. 30. *Singuli quique cœtus hæreticorum se*
Christianos & suam esse Catholicam Ecclesiam putant: idcir-
[illegible] signis quibusdam opus est, ex quorum inspectione & di- *Quare*
[illegible] deratione de Ecclesiis, veræne sint an falsæ, singulis expe- *notis opus*
[illegible] queat judicium. *est.*
[illegible] tem ipsæ Ecclesiæ inter se diffident ratione doctrinæ, ita
[illegible] quoad notarum assignationem haut conveniunt. Alias notas
[illegible] Orthodoxi, alias Pontificii heterodoxi numerant, quemad-
[illegible] apparet ex *Bell.* tom. 2. l. 4. de Eccles. & *Greg. de Valent.* tom. 3.
[illegible] quæst. 1. punct. 2. quæst. 4. à §. 17. usq; ad quæst. 5.
[illegible] gitur notæ adulterinæ à genuinis, falsæ à veris discernantur,
[illegible] erit ex Philosophorum commentariis præcipuas recitare no-
[illegible] signorum conditiones, quæ si universæ atque singulæ adfue- *Quarum*
[illegible] notam esse verissimam indubitatò concludi poterit. In hunc *conditio-*
[illegible] rem præcipuas notarum affectiones recitabo, quæ istæ sunt. *nes recen-*
1. *[illegible] notatum certò ostendat.* Nota enim à notando, hoc est, o- *sentur.*
[illegible] ndo & manifestando nomen habet, quod si tueri & servare de- 1. Nota
[illegible] necessariū omninò est, ut in cognitionē ducat ejus rei, quæ latet notatum
[illegible] tur. Ut, si alteri notā præscribere & cōmunicare voluero, quâ certò o-
[illegible] m, vel Principem ingredientē agnoscat, istamq; dedero, quòd stendat.
[illegible] caput, duos oculos, duas aures &c. nota hæc nulla erit, quo-
[illegible] n ostendit rem, quam ostendere debebat, siquidem & princi-
[illegible] n stri, imò & ministrorum equi caput habent, aures & oculos,
[illegible] tamen princeps ipse non sunt.
Qua de causa fallaces & parum notantes notæ sunt, Pistorii *se-*
[illegible] quod Ecclesia cœperit Hierosolymis, non alibi: *decima*, quòd
[illegible] separata sit à Synagoga Judaica. Item Bellarmini *prima*,
[illegible] en men Catholicæ Ecclesiæ; & *quarta*, quæ est varietas vel mul-
[illegible] credentium. Singulæ enim taliter sunt comparatæ, ut Eccles-
[illegible] modo ostendant, quemadmodum cuivis illas diligenter con-
[illegible] patet.
[illegible] *notato conveniat.* Si enim illi non insit, nec attribui que- 5. Nota
[illegible] quam quæris, nunquam invenies, Wittebergam si describe- notato
[illegible] eris, & illam in media Italia sitam, magnis promontoriis cin- conveni-
[illegible] maris altissimis circumdatam & inexpugnabilem dixeris, nun- at.
[illegible] profectò à quoquam peregrinante offendetur, quia talis non
 est,

est, notæq; istæ nullo ei modo conve[illegible]
cii, qui notas Ecclesiæ faciunt, *N[illegible] errare [illegible]
invisibili, Pontifice Romano, tanq[illegible]am [illegible]
pendere.* Perpetuà *Episcoporum & pr[illegible]*
raculis clarere; Lumine Propbetica [illegible]
&c. cùm tamen universa hæc talia sint, ut [illegible]
id quod alibi demonstratum datur.

3. Nota soli notato conveniat III. *Nota soli notato conveniat.* Mul[illegible]
munis est, tunc unam rem certò haut o[illegible]
colligi, siquidem ob communitatem & huic [illegible] &
potest, id quod etiam fatetur *Bellarm.* l. 4. de E[illegible]
Gregor. de Valent. Tom. 3. disp. 1. quæst. 1. pun[illegible]

Falsa igitur est illa Ecclesiæ nota, quam Pon[illegible]
sibiliter officium suum & cultum divinum ex[illegible]
tire, siquidem id multis cœtibus Turcarum, [illegible]
rum, Anabaptistarum, Calvinistarum & al[illegible]oru[illegible]
est. Nam *ut est Dei una Ecclesia, sic est diaboli* [illegible]

4. Nota notato semper conveniat IV. *Nota notato semper conveniat*, d quo[illegible]
de Valent. loco dicto, col. 198. in hæc verba scriben[illegible]
tollit rationem notæ, quòd quædam ex ejusmodi E[illegible]
jam inde ab ejus exordio ipsi convenerunt. Satis enim [illegible]
tissimas Scripturas ei competere in eo statu, q[illegible]
bitura fuit post disseminatum Evangelium in orb[illegible] pr[illegible]
postolorum. Sed huic, vi veritatis coactus, contradicit [illegible]
2. col. 206. disertè scribens, *Veræ notæ sunt inseparab[illegible]*
sia. Et ratio est in promptu, quia omnis nota debet e[illegible]
to, illiq; soli convenire. Omne autem proprium & un[illegible] &
semper convenit: Igitur inseparabile est, & nunqu[illegible]m a[illegible]
est proprium. Quoniam ergo notæ notatis sunt propr[illegible]
iis conveniunt, & nisi convenirent, notæ non essent, q[illegible]
non essent.

Uno igitur ictu cadit splendor Ecclesiæ, non inter[illegible]
næ prædicatio publica, majestatica Episcoporum succe[illegible]
lis beatitudo, credentium multitudo, gloria miraculor[illegible]
pheticum, infelix exitus eorum, qui Ecclesiam oppugnan[illegible]
ista omnia Ecclesiæ nec convenerunt semper, nec a[illegible]
neque etiam in posterum convenire poterunt,

... notior. Si enim obscuriores fuerint ipsâ re no- *simplicib.* ...que ex iis in cognitionem rei nunquam devenire pote- 5. Nota- ...n non sunt notæ, sed penitus ignotæ. Neque ulteriori pro- notato ...tionis opus est; Tantum enim abest, ut eum negent sit notior ...ut vel nunc solum contra Nostrates prædicationem verbi, ...torum administrationem pro notis Ecclesiæ agnoscentes, ...i constat ex *Bellar.* l.1.c.2.Col.205 &*Gregor. de Valent.* tom. ... 8. 191. 197.

...verò unicum observabis, notius *vel* ratione rei, vel ratione ... & consequentiæ sumi. Hoc, non istud primariò intendi- ...st enim quoad rem & cognitionem confusam alicui fortassis ...Ecclesia, quàm Scriptura, in probatione tamen Scriptura ...t, quoniam ex hac Ecclesia & Ecclesiæ dogmata, non vice ...pturæ veritas ex authoritate Ecclesiæ probatur, & demon-

...autem colligitur exinde, vitiosam omnino notam esse *per-* ... *Spiritus sancti assistentiam*, quam *Pistorius* & *Valentianus* inter ...merant, siquidem & Ecclesiæ non convenit, & si conveniret, ...en non esset, quia non patet, sed omninò latet, & cognitu ... difficilior, quàm ipsa Ecclesia.

Atque hæ sunt primariæ notarum affectiones, ad quas omnia ...nda sunt, quæ pro Ecclesiæ signis venditantur à Pontificiis. ...colophonis loco addo, *Stapletonum* & *Valentianum* talem ...itionem notæ constituere, *quòd sit extrinseca, nec de essen-* ... & hinc nostras notas rejiciunt, quia prædicatio verbi & ad- ...tio Sacramentorum sint ipsa Ecclesiæ forma.

...rùm non attendunt ἄλλον καὶ ἄλλον τρόπον λήψεως τρόπον, neque ...nt inter Ecclesiam *constituendam* & *constitutam*. Prædicatio ...causa est instrumentalis, vel etiam formalis; *hujus* au- ...tum sive officium, quo sensu & extra est, & nota est.

QUÆSTIO XVII.

Ad To. 3. Controv. 1.l.1.de Sa. cram. in

An collectiva entia verè definiri possint?

Quamvis omnes Logici lubenter fateantur, solum ens absolu- ...um, & per se unum sub accuratam definitionem, genere & dif- ... constantem, cadere: attamen collectiva entia nullo planè genere. ...o definiri posse, nunquã dixerunt aut scripserunt. Nam cùm defi- nitio

Affirmatur. nitio nihil sit aliud quàm essentiæ expre[illegible]
γνωρισμὸς, inquit Philos. *2. Post. c. 3. § 7.* [illegible] cet [illegible]
habet sufficienter cognoscibilem, definiri [illegible]
collectiva numero veror entiumū quis e[illegible]
sentiam, habent suam formam, quæ defini[illegible]
mi queat.

Taxantur Scholastici quidam negantes Sacramentum definiri posse.

Vehementer igitur absurdi sunt *Scholasti*[illegible] mentantes in *lib. 4. Lomb. dist. 1.* Sacramentu vere [illegible] nō negant, ex quorum numero est *Okam, Major &* [illegible] te Bellarm. *tom. 3. l. 1. de Sacrum. c. 10. col. 32*

Rationes habent potissimum duas, *1. Solum e*[illegible] *per se unum verè definiri potest.* Subsumunt: *Sacramen*[illegible] *nū collectivum.* Concludunt: *E. definiri requit.*

Verùm in *priori* syllogismo minor, in *po*[illegible] nor falsa est.

Etenim Sacramenta mera rationis entia esse qu[illegible] Non fiunt operâ mentis, non consistunt in intell[illegible] constant realissimâ materiâ, cœlesti & terrestri[illegible] iucurrentes; sunt visibilia; sunt efficacia gratiæ media [illegible] tur mera rationis entia forent?

Collectiva verò ὄντα, quibus Sacramenta genera[illegible] merantur, etiam definiri posse, quia essentiam habent [illegible] tum dedi.

Sacramentum insuper rem unam esse, facilè in[illegible] nitatem *Physicam* & *Theologicam* discrimen feceris. Etia[illegible] non sit unitate physicâ, quoniam multæ res in diver[illegible] mentis locatæ, ibi concurrunt: attamen suâ quadam esse[illegible] unum est, quia est una res Theologica, licèt non sit una [illegible]

Apparet hoc ex unione μυστικῇ, propter quam d[illegible] tales, cœlestis nimirum & terrestris, unum fiunt, [illegible] ἑνώσει unum quoddam oritur. Uti enim ex unione huma[illegible] naturæ oritur una Christi persona, ex copulatione animæ & [illegible] fit unus homo: sic ex conjunctione elementi visibilis & [illegible] existit unum Sacramentum, quod propterea etiam [illegible] verè explicari potest, quippe cùm omne e[illegible] in prædica[illegible] tum, quale etiam Sacramentum est, quipp[illegible] in actionis categ[illegible] situm, propriè definiri queat.

Ad T. 2. contr. 1. l. 3. de Eccl. milit.

QUÆSTIO XVIII. ET ULTIMA.

Num distinctio rem multiplicet?

T... est Theologorum distinctio inter Ecclesiam *visibilem* & *invisibilem*. *Illa* dicitur cœtus vocatorum, *hæc* electorum. *Illa* exte... ...ua est, *hæc* latet, inq; sensus non incurrit. *Ecclesia est visibilis, & invisibilis.*

...t hoc Papicolæ, & contrariari dicunt *unitati Ecclesiæ*. Si e... ...t, uti fatemur in Symbolo Apostolico, gemina qui erit? Cur ...em & invisibilem dispescitur?

...paucis respondemus, quòd illa non sit realis divisio *vel* ge... ...n species, *vel* totius in partes, sed unius rei, quoad diversos mo... ...tes, distinctio, quæ rem ipsam non protinus multiplicat. *Ali*... ...species, *aliud* modus. *Species* suprà id, cujus est species, dif... ...addit essentialem, *modus* autem duntaxat accidentalem. At... ...litas, & invisibilitas nō essentiales, sed tantùm accidentales ...ercnt æ sunt, hoc est, distincti tantùm modi & status Ecclesiæ. Hinc ...numero manet una, etiam sub diversis istis modis statibusq; : ...odribus exemplis declarabimus. *Modi variæ non multi plicant rē.*

1. Unus idemque est Christus heri, hodiè & in secula, *Hebr. 13. v. 8.* ...n ob diversitatem statuum distinguimus inter Christum *ex... ...um*, quo tempore mortalis fuit, & *exaltatum*, ubi mors ipsi non ...atur amplius. Sic Christus dicitur *incarnandus* in Veteri, *incar*... Novo Testamento, neque tamen hæc distinctio geminat ...m, unde *Augustinus* scribit, *Tradendus & traditus, venturus & ...versa sunt verba, sed idem Christus.* Ut ergo unus Christus, sic ... CHRISTI corpus sine multiplicatione distingui potest, ut di... ...unc latēre in statu exinanitionis, nunc patēre in statu exalta... ...onis *Probatur tribus exemplis.*

2. Unus idemq; homo & juvenis & senex esse potest, nec tamen ...c distinctionem duplicatur ipse, sed diversi tantùm status, vel ...sæ potius ætates indicantur. Ita, cùm Ecclesiam vocamus visibi... ...& invisibilem, notantur distincta secula, & velut ætates Ecclesiæ, ...amen ipsam *ὁσίως* non multiplicant.

3. Corpus Lunare unum est, non tamen unam habet faciem, sed ...mis duplicem. Nonnunquam enim à nobis videri potest, ali... ...ando non potest. *Pari modo* Ecclesia, quæ Lunæ ad instar Christum justi-

justitiæ Solem respicit, non unâ semper ac eadem [illegible] nunc fulget per publicum quietumq; cultus ex[illegible] fit ob persecutionum gravitatem & frequentiam [illegible] bilem & invisibilem distinguitur. Ex quo tum [illegible] siæ concludunt, perinde faciunt, ac si quis a d[illegible] multos Christos, à variis ætatibus ad multos homines [illegible] faciebus ad multas Lunas argumentari vellet, quod [illegible] quivis intelligit. Nam *alia* est distinctio realis, *alia* [illegible] rias, *hæc* rei unius varios tantùm modos importat, q[illegible] nenses imperitè confundunt, & inde doctrinam no[illegible] traducunt.

Distinctio alia realis alia modalis.

CAPUT II.

De Prædicationibus.

Ad T. 3. contr. 3. L. 4. de Eucharistia.

Quæstio I.

An verba habeant vim practicam?

Quod Juno Virgiliana *l. 7. Æneidos* de Alecto dixit: *Tibi nomina mille, Mille nocendi artes*: Illud egregiè depingit ing[illegible] boli, Ecclesiam Christi ejusq; doctrinam variè oppugn[illegible] iste eodem semper habitu ingreditur, non unâ tantùm n[illegible] mâ utitur: In multas veluti Proteus quidam figuras se[illegible] multisq; modis incautos homines decipere consuevit.

Duæ species fraudū Diabolicarum.

Duæ autem sunt præcipuæ & generales species, sub q[illegible] runque à veritatis via Christianos abducere molitur: *alte[illegible] altera* candida. *Hac*, ut Angelus lucis; *illâ*, ut noctis & teneb[illegible] ritus apparet: Utrâq; in regno Pontificio sese ostentat.

Candidus est, quando ex Scripturis, ex perpetua Eccle[illegible] omnium patrum consensu, ex sana ratione Antichrist[illegible] dem facere aggreditur. Quando autem magicas adh[illegible] nes, & per verba exorcistarum creaturas brutas sanctifica[illegible] substantias producere se simulat, ibi tum *niger* omninò & ape[illegible] dax deprehenditur, ita ut cum *Horatio* dici possit:

Hic niger est, hunc tu Romane caveto.

...mvis autem incantatio & magia, quæ per verba fit, & quatenus ... usitata est, ab omnibus sanis & per universum ferè Scri... codicem tanquam diabolica & mendacissima rejiciatur, ita ... operosâ hujus probatione minimè opus sit: Placuit tamen in ... Pontificiorum, & pleniorem veritatis confirmationem quæ... verba, per quæ incantationes peraguntur, vim quandam pr... b...ant, & revera efficiant id, quod magi & incantatores sibi, se... aliis efficere videntur?

... mativam Romanenses tenent, quam licèt manifestis verbis ...dant & defendant, facto tamen ipso certissimè comprobant. ...nsidera duntaxat multiformes Papalium exorcisationes & ...ones, considera olei, salis, aquæ, panis, herbarum & aliarum ...urarum consecrationes, quid hæ aliud sunt, quàm magicæ quæ... incantationes? Fingunt enim per solam mentionem nominis di... & recitationem sacrorum verborum, ut Orationis Dominicæ, ...orum, Evangelii Johannis &c. brutis istis rebus vires priores exi... novasse; indi sanctitatem illis quandam, simul & δύναμιν confer... bos tùm corporales, tùm spirituales sanandi, & diabolum ex...end', id est, nudis verbis & quidem malitiosè depravatis vim agen... ...ticam adscribunt. Perpende insuper transsubstantiationis por... ... Et ibi magicam verbis vim attribui manifestè videbis. Quam... ...am enim à sacrificulo recitata fuerint verba institutoria, *Hoc est ...us meum:* Eo ipso, vi verborum recitatorum, panis substantiam ... & in gloriosum Christi corpus mutari asserunt, ideoq; sacrificu... *...eatorem creatoris* blasphemo ore nuncupant.

Et quamvis moderni Jesuwitæ palpabiles istas blasphemias non... palliare allaborent, attamen rem ipsam retinent, fieri nimirum ...am panis μετουσίαν per nuda sacrificuli verba, uti patet ex Bellarm. ... *l. de Sacram. c. 19. & 20.* Item *l. 4. de Eucharistia cap. 13.*

Verùm scelestissimum hunc errorem, imò furorem potius magi...

...recta etiam improbat ratio. Sic enim argumentor: Verba ista, quæ tùm rebus exorcisatis vim spiritualem conferre, tùm panem transsubstantiare putantur, *vel* ex sese & sua natura, *vel* ex cœlesti principio istam habent efficaciam. Sed *non ex sese*, quia omne principi...m operationis, quâ alterantur & mutantur corpora, qualitas est, & quidem potentia naturalis, in secunda qualitatis specie, id quod fate... etiam *Gregor. de Valent.* Tom. 3. disp. 6. quæst. 13. pun. 2. col. 1932.

Pontificii verbis vim magicam adscribũt.

Quod refutatur evidenti ratione.

Atqui verba non sunt naturales potentiæ, sed ... ces conceptuum, non à φύσῃ exortæ, sed a ... dependentes. Ex sese igitur nullam prorsus vim ... *que* etiam *à Deo* verbis concessa est vis ... is scriptum reliquit, se per nudam verborum ... brutas sanctificaturum, & spiritualem ἐνέργειαν con... nem transsubstantiarum esse? DEI quidem verbum ... tum in convertendis hominum mentibus efficac... mus: sed quòd extra hunc usum ab homine re... malibus inclamatum, vi recitationis humanæ ... cè alteret vel penitus transmutet, quo illud ex ... versu probatum dabunt Papicolæ? Magica igitur ... mni ratione sana damnata, quicquid hac in parte à Po... pitur.

Quoniam autem semel magiæ & magicarum ... mentionem fecimus, propterea placet hac occasione ... tiùs repetere, & pauca *tùm* de Gentilium, *tùm* de ... serere, ut ita ad oculum appareat, omnes Ethnicorum ... magicas in regnum Papisticum, veluti communem omni... sentinam, permittente Deo confluxisse.

De Magia in genere.

De voce Magiæ & Magorum Magiæ nomen deductum est à *Magis*, quæ vox cred... *fica* vel *Chaldaica*. Magi enim initiò dicebantur ... *Peucerus* in lib. de gen. divinationum fol. 174. ... qui præerant religioni Persicæ, ut in populo Dei Levitæ, ... blica tractabant, studiisq; veræ Philosophiæ incumbeb... bo, qui φιλόσοφοι erant ϗ φιλόθεοι, annotante *Strabone* ... 2.10. harm. Evang. ... 214. & *Gesnero* super 2.c. Danieli...

Tanta autem horum magorum apud Persas aut... nemo rex fieri potuerit, qui non antè magorum disciplina... set, teste *Tullio* l.1. de Divin. Deque horum consilio omnia ... bant, ut ait *Hieron*. imò regibus ipsi imperabant, ut trad... 30. natur. hist. cap. 1.

Tales magi fuerunt etiam illi, qui ex Oriente venerunt ... stum recens natum in Bethlehem, *Matth. 2.*

Hoc igitur sensu, sicuti Magi erant Philosoph... & sacerd... Magia nihil erat aliud, *quàm Philosophia*, seu studium ...

... divinarum, unde Cælius Rhodiginus *l. 3. lect. Antiq. c. 42.* simplicib. ... Platonis Magiam definit; *divinorum cultum atq; scienti-* ... *arum reges imbuti fuerint*; aitque fuisse nihil aliud, quàm ... *sanctiorem q; Philosophiam.*

... in prob. *l. 144. p. 430.* quatuor potissimùm ad magiam ... refert, 1. *cultum sacrum*, unde Magi dicti sunt Prophetæ. 2. ... *Physices*, hinc dicebantur Medici. 3. *peritiam Matheseωs.* 4. ... vel rationem administrandi imperia & regendi populos ... quidem fuit antiqua illa & naturalis magia.

Postquam autem scientiæ Philosophicæ paulatim degenerarent ... in curiosas, atq; adeò etiam superstitiosas & impias di... quarum professores honesto quoque Magorum nomine sese ... præsumebant, factum, ut vox magi in *partem deteriorem*, sensu ... infami & ignominioso acciperetur; denotans eum, qui *pro-* ... *velatur scientiam divinandi, & præstigiis suis veluti miraculis non* ... *& commercio dæmonis dementandi homines*, quemadmodum ... *tactus* part. 1. Clav. col. 604. In hac significatione usurpatur ... magi *Actor. 8. vers. 9.* de Simone mago, & *cap. 13. vers. 8.* ...

Hæc est *altera magiæ species*, illicita prorsus & diabolica, quæ ... aliud, quàm *superstitiosum divinandi, incantandi, præstigian-* ... *dium sive artificium, per sceleſtiſſimam Satanæ evocati confæ-* ... *derationem acquisitum.* Omnes igitur impias artes præstigiatrices & ... rices uno μαγείας nomine significare solemus.

Olim quidem distinxerunt inter μαγείαν & γοητείαν, referente ... d. fol. 176 Putabant enim cuilibet homini duos esse addi... *bonum* & *malum*, quorum *ille* boni, *hic* mali omnis, quod ... accidit, causa existeret. Invocationem ergo boni dæmonis ... nt μαγείαν, mali dæmonis nominarunt γοητείαν, ἀπὸ τῶν γόων, ... Homines enim noctu circa sepulchra lamentabantur & plo... opinantes ejulatione tali se dæmones permovere & excitare, ... *Verùm* istam distinctionem hodiè non attendimus, sed ... illud studium, quod ad res miras, insolitas & homini per se im... ope Satanæ præstandas impenditur, uno μαγείας nomine ... *gitamus*.

Hujus verò blasphemæ artis quæ fuerit *origo prima*, non omnes ... sentiunt

Hoc sensu derivat Chemnit. ab Hebræo מְכַשֵּׁף *quod significat præstigiatorem. Si enim ab jiciatur* מ *reliqua litera videntur alludere à radice* כָּשַׁף *fascinavit. Olim distinxerunt inter μαγείαν & γοητείαν.*

De origine Magiæ. *Nonnulli* eam à *Simone Mago* inventam ... longè fuerit antiquior.

Plinius l.30.hist.nat. c. 1. *à Zoroastre* in Persi... fert, cui etiã consentit *Polydorus Virgilius* l. de ... *nelius Agrippa* lib. 1. de occult. Philos. c. 2. Hunc autem ... *stinus* in liminari pag. suæ Epitomes, Bactrian... qui teste *Eusebio* de temporibus, & in 10. de præpara... annis ante Trojana tempora fuit, quo etiam seculo ... vixerunt, cùm ageretur annus ab orbe cond... 38...

Alii putant Zoroastrem fuisse *Chami filium* ... l. 2. de præstigiis dæmonum, c. 3. artis magicæ originem ab ... varicatoribus deducit apud Clementem *Petrus* l. 4. Reco... eos docuisse homines, quòd dæmones artibus qu... talibus, h. e. magicis invocationibus cogi possent, & hac ... cto pietatis lumine universum genus humanum fuisse ... diluvium introductum. Chamum v. post diluvium ... qui *Mesraim* (Misraim vocat *Wierus* l. 1. c. 4.) ap... ptiorum & Babyloniorum & Persarum ducitur ... tradidisse, quem Chami filium gentes appellarunt Zo...

Alii filios Lamechi, Jobeth, & Tholuscol, magicarum ... inventores statuunt.

Sed utut sit, certa est sententia *Lactantii* & *Eusebii*, qui ... mones hanc simul cũ cæteris artibus improbis in perniciem ... invenisse statuunt. Quis auté primus eam excoluerit, & ... cerit, incertũ est. Viguisse ante diluviũ, periisse in diluvio, ... diluviũ, & apud Chaldæos, Persas & Ægyptios potissimũ flor... qua testantur historiarũ monuméta. Et hæc *de origine Magiæ* ...

Nunc præcipuas ejus *species* recitabimus, & num ... in Papatu inveniatur, diligenter investigabimus.

Tres species Magiæ. Quantumvis autem penè innumeri Magiæ modi olim ex... ti fuerint, attamen omnes ad *tres classes* redigi posse mihi videntur. Fuit magia *Divinatoria*. 2. *Præstigiatoria*. 3. *Effectoria*. O... magorum labor vel in divinando, vel in fascinando, vel in o... & verè aliquid efficiendo occupatus erat, ex quo triplici ... læ magiæ species subortæ sunt; de quibus singulis pauca.

I.

De Magia divinatoria.

Divi-

De prædicationib.

Divinatio est rei sive futuræ, sive aliàs occultæ & arcanæ cognitio, quæ quatuor potissimùm modis contingit, hinc *quadruplex* divinatio vulgò numeratur. *Devinatio quid. Est quadruplex.*

1. Est divinatio πνευματικὴ vel *spiritualis*, Prophetis & Apostolis, qui instinctu & ductu Spiritus sancti in summorum mysteriorum planè incognoscibilium notitiam pervenerunt. Et hæc divinatio est, ab ipso Deo profecta, & in salutem generis humani concessa. 1. Spiritualis.

2. Est divinatio Φυσικὴ vel *naturalis*, quæ ex observatione causarum effectus futuros quodammodo prædicit, quò pertinet sobrium Astrologiæ studium: cujus beneficio de temporibus & temperamentis hominũ aliqualis dari potest prænotio vel scientia: item præsagia Medicorum de ægrotantis constitutione, & sanitate, vitâ & morte ex certis signis judicantium, quæ divinatio cùm utilis sit & superstitione careat, laudem, non vituperium meretur. 2. Naturalis.

3. Est divinatio κοινὴ vel *communis & popularis*, quâ rustici & agricolæ imprimis pollent, qui non inquisitis solicitè causis eventuum interna nec considerato signorũ cum rebus significatis consensu, ex iis quæ utplurimum eodẽ modo evenire, iisdem antegressis signis viderunt, artem colligunt, ac regulas canonicas constituunt: ex quibus de tempestatum cœliq; conversionibus ac mutationibus, de frugũ fructuum proventu, de ubertate & caritate annonæ, de aeris salubritate vel infectionibus satis feliciter quandoq; judicant. Et hæ divinationes, nisi superstitio accedat, tolerari possunt. 3. Popularis.

4. Est divinatio Διαβολικὴ, quæ fit ope & auxilio Satanæ, qui cùm versutus sit sapiens & multarum rerum cognitionem habeat, ob id homines arcana docere, iisque occulta nonnulla manifestare potest. 4. Diabolica.

Atque hæc est illa *magica divinatio, vel divinatoria magia*, quæ producitur μαντικὴ quasi μανικὴ, à μανία vel insania, (uti ex Platone notat *Peucerus*, fol. 5.) quoniam magi, quibus arcana revelabat diabolus, quasi furere & insanire, videbantur, uti exemplum Sibyllæ Cumææ *Æneid.* 6. testatur, de qua ita canit poeta:

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum: tantò magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitq; premendo.

Hæc in

Magia divinatoria est I. SUBTILIS. Quæ 1. Religiosa.

Hæc autem divinatoria magia vi[illegible] *lem*, alteram *crassiorem* voco: *Ibi* di[illegible] est candi[illegible] lus lucis; *hic* niger & Spiritus tenebrarum.

Subtilior verò magia divinato[illegible] artificiosa.

Religiosam dico eam, *quæ consp[illegible]ebatur* [illegible] *ne, quæ gentiles pu[illegible] Deastros [illegible], quos* [illegible] *honorabant*. In cert[illegible] is certis habeb[illegible] in casibus dubiis se [illegible]antur, accipiebant [illegible] monibus ipsis voce, somniis, gestu, nutuvè al[illegible] nituvè aut aliis hujusmodi; vel ab hominibus d[illegible] tis, qui tunc, cùm de proposita quæstione respon[illegible] vehementi impetu & horribili sonitu ex speciebu[illegible] ebat, impletosque & in furorem actos it[illegible] conc[illegible] re palpitationeque artuum omnium nec con[illegible], nec re possent, describente *Peucero* fol. 133.

Duo antiquorum oracula. Vide hujus originem apud Peucerum fol. 134. 6.

Antiquissima autem oracula, quæ hist[illegible] sunt: Alterum *Dodonæum*, quod frequen[illegible] plissimam & vetustissimam urbem Molossis in E[illegible] vis *Hammonis* in extimo sinu Libyæ apud Gara[illegible] rum *illud* à Dodanim Noæ nepote, *hoc* à Chamo Noæ [illegible] tum arbitratur *Peucerus* fol. 138.

Magia religiosa in Papatu exercetur.

Jam verò si Papatum nonnihil considera[illegible] non prorsus idem, factitatum olim & adhuc fieri [illegible] dicam de Silvestro secundo, Pontifice Romano, [illegible] p. 139. magicis artib. ad Pontificatum evectus fuit [illegible] buit, quod instar oraculi cujusdam in dubiis negot[illegible] & ca[illegible] luit, vel solas statuarum Papalium adorationes [illegible] runt iis nescio quos sanctos, à Papa canonizatos ade[illegible] religioso prosequebātur, quos in periculis sciscitaban[illegible] responsa quandoque accipiebant operâ Diabol[illegible] pitis nutu, aversione, inflexione ad latera, manuum g[illegible] blandiore arrisione, oculorum contractione, & [illegible] gatione aut aliis motibus signa propitiæ vel alienæ aver[illegible] tis edidit ex statuis. Eamque ob causam nihil incep[illegible] eati sunt, nisi prius salutatis & consultis statuis idol[illegible] diabolicis, à quibus & consilia & felices successus peti[illegible]

Vide elegans exemplum de nutibus statuarum apud Wierū p. 55. de Irmgardi.

... est aliud quàm cum Ethnicis diabolum consulere, & cul- *simplicib.*
... Deo debitum in diabolicam idololatriam sceleratissimè
...re.

...que, duntaxat in periculis & actionibus politicis, sed etiam *in* ... *fidei dogmatibus* oracula sua, statuas nimirum Sanctorum ...erunt. Notum est, cùm controverteretur, *An Maria Mater Do-* ... *originali infecta fuerit?* quòd ex meris apparitionibus & ... responsionibus negativam, quippe Scripturis destitutam, ...int. *Ansbelmus* originem festi de conceptione Mariæ ita de- ... quòd Abbati cuidam in periculo naufragii Mariam devotè in- ...vir quidam à Mariâ missus apparuerit, qui revelârit, si pericu- ...d evadere vellet, ut promitteret, se diem conceptionis Mariæ ...idus Decembris velle celebrare, & celebrandum prædicare: ...ùm ab ipso relatum esset, festum conceptionis institutum fuit. ... exemplis legendæ Papisticæ scatent, ita ut supervacaneum sit, ...c apponere.

Neque verò gentilem hanc idolomaniam *hodierni Papicolæ* ab-..., sed adhuc acriter defendunt. Quid enim sancti Papales, quos ...ocant & adorant, quid ipsorum statuæ, quas consulunt, aliud sunt, ... oracula quædam Ethnica, à quibus auxilium & consilium ex-... Omnibus innotuerunt, quæ de virginib. Hallensi & Aspricol-...ta sint à Pontificiis, quomodo responsa dederint & vaticinatæ ...rint, quomodo in dubiis casibus homines erudierint, & quid faci-...um præscripserint, ad quas etiam statuas diabolicas, magno con-... confluxerunt, & in periculis auxilium, in casibus dubiis consili-...lorarunt. Atque hæc de *religiosa divinatione* sufficiant.

Artificiosam rursus distinguo in *facilem* & *laboriosam*. 2. Artifi-ciosa.

Facilem nomino istâ, *quâ homines literati sub nomine Spiritus fa-* *Quæ vicis-* ...*ris cum diabolo occultè rem habent*, qui ipsos in percipiendis re-*sim.* ...aturis, quas exactissimè novit, in cognoscendis disciplinis Phi-...hicis, aliisque rebus addiscendis adjuvat, occulta revelat, & mul- 1. Facilis. ...a, quæ vel de ipsis, vel de aliis alibi dicuntur, aut in locis remotiori-... peraguntur, tacitâ quasi responsione & suggestione manife-...t.

Quod verò nonnulli arbitrantur, Spiritus istos, quos *familiares* *Discursus* ...vocant, bonos esse, à Deo in ministerium hoc institutionis & revelati- *de Spiriti-* ... creatos, insigniter falluntur. Per angelos quidem tàm in V. quàm *bus fami-* *liaribus.*

in novo Testamento multa hominibus a[illegible] ad id peculiariter & extraordinariè à Deo mitteba[illegible] se fatebantur: Eorum quoque institutio non erat [illegible] na suggestio, sed aperta & externa revelatio [illegible] hominis directa: Spirituum autem familiarium [illegible] versum prorsus est ingenium.

Quos malos esse spiritus probatur aliquot argumentis.

Nam 1. *A Deo ad homines occultè instituendos* [illegible] quidem in universo Scripturarum codice [illegible] *Quæ* autem *Scriptura tacet, tacendo negat*, [illegible] Alia media acquirendæ scientiæ commendata [illegible] pturam ablegamur, *Joh. 5. v. 39.* non ad Spiritus familiares [illegible] *ctioni*, inquit Paulus *1. Tim 4. v. 16.* non occultæ [illegible] quidem per Spiritus S. immediatum instinctum [illegible] Extraordinarium verò illud donum jam penitus cessat. Scriptura in divinis est consulenda, in profanis ad [illegible] hominum recurrendum, quæ qui negligit & revelat[illegible] pectat, ille à deliriis Anabaptisticis parùm abest [illegible] vultus, omne quod cupimus, ut capiamus, Deus ordinav[illegible] tu familiari erudiri & plurima cognoscere laborios[illegible] cludo igitur, modum istum discendi Scripturis ignot[illegible] contrarium esse.

1. Quia nō mittuntur à Deo.

2. Non fatentur se à Deo missos esse.

2. *Non fatentur*, (neque etiam possunt) *à Deo se mi*[illegible] manifestum est argumentum, istos Spiritu[illegible] honor[illegible] perfungi. Hi enim sicut ex omnibus paret [illegible] storiis, ab [illegible] per Domini mentionem faciunt, se à Deo mitti. De[illegible] nis authorem esse indicant. Diabolus autem vel Spiritu[illegible] fam[illegible] ipso venit, non à Deo vocante aut mittente, quia tale [illegible] studiosè dissimulat. Et quamvis etiam illud apud n[illegible] fam prætendat, mera tamen fraus est & fallacia, q[illegible] gnoscetur, si ejus actiones & inspirationes diligente[illegible] rint.

3. Angeli boni ad annunciandum missi non perpetuò manent apud homines.

3. *Nullus Angelus bonus à Deo mittitur, ut perpetuo apud* [illegible] *maneat*, & res mundanas Philosophicasque revelet, *se*[illegible] tempus ablegati sint, & quidem ad annuncianda non [illegible] otiosa, ludicra, aut cognitu facilia, sed cœlestia, divina, [illegible] mini aliàs prorsus incognoscibilia: Spiritus autem tam [illegible] niam duntaxat in rerum mundanarum & aliàs quoque cog[illegible]

...tione occupati sunt, semetipsos produnt, quòd è malo-
...rum numero sint, quippe qui magis mundanis, quàm divi-
...ntur, qui etiam mysteria, captum humanum transcenden-
... contingenter futuras ignorant ipsi, ideoque revelare ne-
...

4. *Spiritus boni à Deo missi lucem non fugiunt*, ad extra loquun- *4. Spiritus*
...rent homini, & tali quidem specie, ex qua ipsa statim maje- *familia-*
... elucescit. Familiares autem isti tenebras amant, non pa- *res lucem*
...am loquuntur, tacitè insusurrant, vel inspirant, quæ suos sei- *fugiunt.*
..., non facilè visendos sese præbent, vel si istud faciant, tali
... dutium, ut vel ex nigredine vel obscœnitate & deformitate,
... continuo fraus & malitia colligi queat.

Spiritus boni non patiuntur se ab hominibus flecti cogive, multò *5. Patiun-*
... di, aut certis locis alligari. Familiares autem ita gratifi- *tur se ab*
... clientibus, quorum animam quærunt, ut se ab iis trahi, quo *hominibus*
... ad cuncta cogi, quæ elegerint, loco, qualis etiam fuerit, in- *cogi.*
... vitris & crystallis circumferri non recusent. Refert *Thrithemius*
... steganographia, esse nonnullas adjurationes, quas *potentes* vo-
...bus possit unusquisque, qui assiduè cupit spirituum uti mini-
... alligare apud se spiritum, ac cogere, ut in ejus domo maneat,
...per, eique in cunctis famuletur. Hæc omnia notant ingenium non li-
... boniique Spiritus, sed mali & ex cœlo ejecti, qui quoniam inferna-
... carceri adsuetus, idcirco ab homine vinciri & quasi incarcerari grave
... & molestum non est.

6. *Spiritus boni Deo Deique cultui non adversantur, nec se adorari* *6. Deo ad-*
patiuntur. Isti autem sufflatores nihil magis quàm devotum invocati- *versantur.*
... & honoris cultum soli Deo proprium expolcunt. Non veniunt,
... invocati, nil revelant, nisi adorati; non placantur, si succenseant,
... devotè exorari. Sic in aliis quoque Deo sunt contrarii, & quæcun-
... spirant, ea omnia ad istum finem dirigunt, ut Dei regnum minu-
... diaboli autem promoveatur, id quod à Spirituum bonorum na- *7. Homi-*
...ra alienissimum. *nib. nocēt.*

7. *Hominis prodesse, non obesse volunt boni Spiritus*, ejusq; salutem, *Vide Wie-*
... damnationem expetunt. Sed quid isti folles infernales? Contra *rū de Spi-*
...ria prorsus studia habent: perniciem hominis quærunt à cultu divino *ritu fami-*
abducunt, ad idololatriam deducunt, animamq; ejus in æternum ge *liari Hüt-*
... barathrum secum præcipitant. Sæpè etiam decurso pactio- *gen. lib. 1.*

 nis *c. 22. p. 114.*

nis spatio corpus affligunt, & à corpore [illegible] desperantis & miserrimi hominis gemitu, [illegible] omni commiseratione & indulgentia viole[illegible] sunt, uti omnium seculorum histori[illegible] e [illegible] est exitus *Simonis Samaritani*, celebris [illegible] magi qu[illegible] dio Cæsare propter magicam statuâ do[illegible]at[illegible] est [illegible] *Simoni sancto Deo*. Nam iste tandem velut in aere [illegible] vectus & dejectus miserrimè interiit, & in [illegible] dit. Exempla plura si desideras, vide *Wierum* [illegible] de p[illegible] num cap. 4.

Monent insuper ipsi Spirituum famili[illegible] [illegible] rum numero est *Thrithemius*, si quis in adjurand[illegible] verit, aut in explenda adjuratione sive vocabul[illegible] immutatione aberraverit, quòd hominem illicò [illegible] præcipiunt, spiritum in semotissimo à turba loco [illegible] ne temerè ad se ingredientes necet. Homines a[illegible] sed mali spiritus est, quippe qui homicida vocatur ab [illegible]

8. Superstitioso modo advocantur. 8. Si consideretur modus, quo spiritus i[illegible] famil[illegible] manifestissimum erit cuivis, meram esse & idololatriam & [illegible] quicquid hac in parte suscipitur. Circumfertur liber, q[illegible] quartus *Henrici Cornelii Agrippæ de occulta Philosophia*, [illegible] Agrippæ, sed impostoris alicujus esse arbitratur *Wier*[illegible] Ibi talis legitur modus præscriptus, p. 474.

Ceremoniæ ibi requisitæ omnes sunt Papisticæ, ideoq; non dubito, librum istũ à quodam Pontificio confectum esse. Post peracta deliria ceremonialia invocandi sunt Spiritus [illegible] & tandem genibus flexis recitandus Psalmus, *Beati* [illegible] &c. cum divinis & angelicis nominibus, eoque finito s[illegible] incipiat ab oriente in occidentem continuo vertice intra c[illegible] circulum circumire, donec vertigine correptus humi in c[illegible] cumbat, ibi quiescens statim in extasin rapietur, in qua [illegible] ritus familiaris, qui cuncta annunciabit.

Hæc est illa via ratioq; ue consortium spiritus fam[illegible] stici acquirendi, quam qui non blasphemam & idola[illegible] non insanam & cum nominis divini Psalmorumque sacr[illegible] abusu conjunctam, prorsusq; magicam esse intelligi[illegible] omninò intelligere oportet.

Objectio. Nec alicujus nihili est prætextus iste, quòd dicun[illegible] *D*[illegible] *bus nihil denegare, ideoq; si quis spiritum familiarem* [illegible]

... Nam 1. Petendum eſt in nomine Chriſti & ex fide, *ſimplicib.* ... dum verbum & promiſſionem, quæ hîc nulla. 2. Petitio *Reſponſio.* ... ordinem Dei, qui eſt, ut labore & ſudore ſcientiam ... us. 3. Quod petitur, homini ad ſalutem non eſt neceſſari- ... multis deceptionibus obnoxiũ, paritq; abſurda innumera.

... *prima* fuit magiæ artificioſæ ſpecies, uti nonnihil ſubtili- *Magia iſta* ... & ... ior; quam ſi non omnibus Eccleſiæ Romanæ Pilatis, ta- *in Papatu* ... multis placere & gratam eſſe, vel ex ſola *Trithemii, Stega- uſitata eſt.* ... abundè probari poteſt. Fuit *Johannes Thrithemius* Abbas *De Thri-* ... enſis, & magiæ naturalis Magiſter perfectiſſimus, uti habet *themii* ... Qui quoniam novit, multa clandeſtina & ſanguinolenta *Stegano-* ... à Papiſtis agitari, quæ occulta manere, & tamen ſuis commu- *graphia.* ... volunt ideò ipſis gratificaturus peculiarem artem effinxit, ... *Steganographiam*, hoc eſt, rationem occultè ſcribendi, & ſcripta ... ndi intitulavit. Hanc quantumvis à religione nihil alienum cõ- ... in *præfat. 1. libri* dicat; attamen ſi diligentiùs excuſſa fuerit, ... magicam & idololatricam eſſe omninò apparebit. Tota enim ... adjurationibus & conjurationibus ſpirituum, (quos in *Impe- ...es, Duces, Comites & ſervos* partitur,) magicis divini nominis in- ... tionibus, malitioſis ſanctiſſimarum precum abuſionibus, ut o- ... ò adprobandum ſit *Caroli Bovilli* judicium, quod recitante *Wie-* ... 6. tale eſt *Ad Thrithemium diverti, quem reperi magum, nul- ... ophia parte inſignem. Ejus Steganographiam evolvi velitatim, ... orum capitum perlegens initia; vix horas duas librum in manibus ... abjeci enim eum illicò, quod terrere cœperant me tantæ adjurati- ... ac tam barbara inſolita ſpirituum, ne fortè dicam dæmonum, no- ...* Hæc Bovillus.

Quamvis verò nonnulli *Thrithemium* excuſandum putent, eò ... per ſpiritus non dæmones, ſubſtantiasque ſpirituales, ſed aliud ... intellexerit; tamen præterquam quòd hoc deſcriptioni Spiritu- ... plo factæ planè contrarium, vel ſolæ adjurationes, Trinitatis ... cationes, & orationum, quibus deterrima ſcelera ſecundum i- ... occultari poſſunt, abuſiones, artem iſtam magicam eſſe, ideoq; ... m occulta deferentium miniſterio nixam abunde ſatis evin- ...

Proinde, quoniam hæc ars in ipſo Papatu & ab Abbate Papiſti- *Evolve in-* ... ſtantata, aliisq; Papicolis commendata & veluti κειμήλιον relicta *ſuper Pſe-*

 eſt, *dæmonar-*

chiam daemonum, & precationem in fine annexam apud Wierum p. 931. Videbis ex invocatione Mariae & sanctorum, illam ipsam quoq; à Pontificio conscriptã esse.

est, hinc istam magiae divinatoriae speciem, occul... familiares, nos nomine proprio diabolos vocamus ... inspirationibus definitam, Pontificiis & praesertim ... rem esse concludimus.

Quod ipsum quoque confirmare videtur stupenda illa ... rum *experientia*, qua privatas Lutheranorum tam consil... actiones, imò & minutissima, quae in Germania, quae ... quae in aulis & scholis peraguntur, secundum om... stantias, ac si ipsi *αὐτόπται* fuissent, cùm tamen longissime ab... ditores etiam si quos habeant, singula videre & aud... curatè sciunt, & intimè perspecta habent, quod procul dub... posset, nisi familiari spirituum cuncta deferentium & ... ministerio uterentur: qui spiritus an boni sint malive, f... ex tragico plerorumque Jesuwitarum exitu, dum alii ab ... interficiuntur, alii ita anguntur in morte, ut cui spiritui ... conjectare sit facilimum.

Stupenda Jesuitarum experientia.

Ignatium Lojolam primum Jesuwiticae societati autor... vitae scriptor, placidè defunctum scribit: Sed refert *Ha... enm...* historia ordinis Jesuwitici.cap.41.p.427. se audisse ex Turri... ta celebri, ipsius comitem assiduum usq; ad missae aram ... nem, à quo etiam saepè ita fuerit exagitatus, ut in magn... dissimum mortis sudorem fuderit, & postquam cum tremor... mortuum nigerrimo vultu conspectum esse.

Tragicus exitus Jesuwitarum

Notum insuper est, quòd cùm An. 1554. corpus Loj... plum *ab Alexandro Farnesio* extructum, transferre vellent ... ossa cadaveris non sint inventa, fingentibus ipsis, ea per angel... san esse translata, id quod si de Angelis malis intelligatur, ... mè à nobis conceditur.

Et quoniam talem tragicum interitum plerisque ... fratribus expectandum norunt Jesuvvitae; ob id non fa... aut extraneos ad aegrotantes admittunt, ne cognitâ ipsorum de... tione, visisq; spectris diabolicis, regnum Antichristianum dere... & ad veram Ecclesiam se convertant.

Cùm igitur morte tàm horribili, Magis diabolicq; conf... propriâ expirent multi ex Jesuvvitarum ordine, ideò in vita q... magos esse, & cum diabolo familiariter conversari, à quo tande... stum accipiunt praemium, infallibiliter colligitur.

Et hæc de prima artificiosæ divinationis specie.

Sequitur altera, quam *laboriosam* dixi, eò quòd, sicut aliæ artes, ...tionem addiscatur, & longâ demum experientiâ compare-...a, nisi plerunq; accederet superstitio & magicarum ceremoni-... usurpatio, inter vanitates tantùm & ἀτεχνίας, non magiæ speci-... vel κακοτεχνίας numerari posset.

...is fuit 1. ἱεροσκοπία, vel extispicina; quæ est consideratio ho-...iarum immolandarum, ante & post mactationem, & ex illa conside-...ne, de numinum affectione & voluntate facta divinatio.

... Πυροσκοπία, quâ ex incensarum & jam ardentium victimarum ...mnis de eventibus conjecturas capiebant Ethnici.

3. Ἰχθυομαντεία, quæ ex dissectorum piscium extis vaticinabatur.

4. Ἀνθρωπομαντεία, quæ erat futurorum præsensio & conjectio ex ...ma...torum diisq; immolandorum hominum visceribus.

5. Ὀρνιθομαντεία aruspicina, quæ licèt aves potissimùm observa-...ret, unde & nomen habet, tamen memorante *Peucero* fol. 228. a. quin-que ejus erant genera; primum è cœlo nascebatur, & tonitrua fulgu-...a considerabat. 2. aves, 3. animalia bipedia. 4. quadrupedia. 5. diras observavit, quo nomine complectebantur ea, quæ vel in humanis cor-...bus insolitè accidebant, vel in domibus, agris, itineribus præter ...rem objiciebantur, de quibus vide *Cornelium Agrippam* l. 1. cap. ... seq.

6. Γεωμαντεία quæ ex terræ motibus, crepitu, tumore, scissura, ...voragine, exhalatione, cæterisque impressionibus futura præmon-...bat.

7. Ὑδρομαντεία, quæ vaticinia dabat per impressiones aqueas, is-...tamque fluxus & refluxus, excrescentias & depressiones, tempesta-...tes & colores, & similia.

8. Ἀερομαντεία, quæ prognostica præbebat per imaginationes ...nubibus, visiones in aere &c.

9. Πυρομαντεία, quæ divinabat per impressiones igneas, per co-...tes igneos, perque visiones & imaginationes in igne, uti loqui-...r *Agrippa* l. 1. c. 59.

10. Κληρομαντεία, seu divinatio ex sortibus, quam secundum species omnes prolixè descripsit *Peucerus*, à fol. 240. usque ad fol. 255. & *Agrippa* l. 2. c. 24.

11. Divinatio ex somniis δαιμονιοπέμπτοις, quæ cum anxia so-... lici-

1. Laboriosa.

Græci artes distinguunt in εὐτεχνίας, ἀτεχνίας, κακοτεχνίας. Illæ sunt utiles, istæ futiles, hæ perniciosæ.

Undecim species Magiæ laboriosæ recensentur.

Sortem à serie deducunt, Alii per Antiphrasin quod feriem turbat, Alii

quod feriè & ordinè in casibus dubiis pa-tefaciat, ut Act. 1. v. 26. Sõnia sunt Bodino 1. Divina. 2. Diaboli-ca. 3. Natura-lia.

licitudine quæsita, petitaque, & votis ... fieiis tandem impetrata, apud Ethnicos à diabolo ... qui solenniter prius lustrati horum excipien... delubra idolorum decumbebant.

Hæc autem laboriosa divinandi ratio apud *Papis*... frequenter exercetur, quoniam γασέρες ἀργαὶ sunt ... bus dixit Apostolus, *Tit. 1. v. 12.* nisi quòd sortilegia ... recitat exemplum Dn. D. *Balduinus* in Hypera... 22. quòd etiam somnia & apparitiones in som... ant, ex iis non solùm eventus politicos, sed & veritate... dogmatis alicujus divinare soleant, uti ex legenda P... Romanæ Ecclesiæ satis evidenter constat.

Et hactenus de *primo magiæ divinatoriæ genere* ... nonnihil subtilius, nec prima statim fronte magicum ... videtur.

2. CRASSA.

Restat alterum, quod *crassum* dixi, quoniam à ... quicquid de arcanis rebus per illud cognoscitur, à qu... cilè perspicitur. Hoc exactius cognoscetur, si ejus species ... fuerint. Pertinet autem huc

Cujus species enumerātur. Hinc dicūtur nigromantici corruptâ voce q. necromātici.

1. Γοητεία, quâ homines noctu circa sepulcra hære... tabantur gementes & lamentantes, ut hac ratione dæmone... andum & revelandum excitarent.

2. Νεκρομαντεία, quâ manes & animæ defunctorum ... tiones ex orco quasi evocari putabantur ad res futuras ... annunciandas. Sic Pythonissa Samuelem producere ... *2. Reg. 28.*

3. Θεομαντεία, quâ vates à diabolo, quem Deum no... furorem acti instinctu impulsuq; Satanæ, quo cum fœdus in... tura prædicebant, in quo genere præ aliis excellebant *Sibyllæ*, ... specie vide *Agrippam* l. 1. c. 60.

4. Λεκανομαντεία, (à λεκάνη, id est, pelvis) quâ, mem... *Wiero* l. 2. c. 12. & *Peucero* fol. 182. a. in pelvim aqua replet... bantur aureæ & argenteæ laminæ, lapidesque pretiosi, cha... certis signati, & postquam consueta erant verba pronunciata, ... dæmon advocabatur, proferebatur quæstio: tum primò qu... tus tenuis absq; voce audiebatur, quod signum erat ingred... monis, post aqua inundante, voces exiles ex ea emergeb... quæstionem respondebatur.

5. Γαστρομαντεία, (à γάστρα, quæ vox notat vas ventosum) in qua ... ſa picturis expediebantur. Vaſa enim vitrea & rotunda colloca ... aquis referta limpidiſſimis, & circumcollocabantur accenſi ..., cumq; evocatio dæmonis ſecreto murmure finita, & quæſtio re... ... et, adhibebatur puer impollutus, aut mulier prægnans, quæ vi... ... ſtudioſè intueretur, rogaretq; & impetraret reſponſa: ea tandem ... us aquæ impreſſis, & per vitra pellucida refulgentibus dig... us oſtendebat.

6. Κατοπτρομαντεία, quæ ex nitidis terſiſque divinat ſpeculis, in ... propoſitarum rerum imagines effictæ, redditæque à diabolo ... ur. Ea uſus eſt *Julianus Imperator*, qui pleraque Satanæ monitu ... ſe ſcribitur.

7. Κρυσταλλομαντεία, quâ per figuras in cryſtallis à diabolo ob... ... futuri repræſentantur.

8. Δακτυλιομαντεία, quando ex annulis ad certos cœli poſitus ... vel diabolico ritu conſecratis arcana cognoſcuntur.

9. ...ομαντεία, quâ cyathus implebatur aquâ, annulusque filo ... us ex digito librabatur in aquam, atque ſic conceptis verbis ... batur rei quæſitæ declaratio vel confirmatio. Si quod propo... ... erat, verum erat, annulus ſuo motu, non impulſus, cyathum ferie... ... ictibus.

10. Ονυχομαντεία, quæ perficiebatur oleo & fuligine in unguem alicujus impolluti illitis Solique obverſis. Putabant enim, ex ... ne olei, fuliginis & radiorum ſolarium, ſimulachra rerum ex... arum confici, quæ tamen formabat mille artifex diabolus, ut ex ... mixtura in ungue reddi & refulgere viderentur.

11. Κοσκινομαντεία (à κόσκινον *cribrum*) quâ ad perſtringendos ... detegendos occultos ſcelerum authores, & res alias obſcuras ... ſtandas magi utuntur. Hanc ſecuri perficiunt, rotundo palo ... aptataque ad normam, & nominibus ſuſpectorum ordine enu... ... Ad cujus enim mentionem ſecuris vel levi impulſu ſe circum... agit aut nutat, eum culpæ reum peragunt.

Et hæ ſunt præcipuæ ſpecies *magiæ divinatoriæ craſſæ*. Plures aliæ & penè innumeræ poſſent recitari, cùm varia ſint diaboli artificia hominibus illudendi: verùm ut tempori operæque parcatur, plures non addo, & Lectores benevolos iſtas cognoſcere cupientes ad *Wierum* & *Peucerum* locis dictis remitto.

Accommodatio ad Papatum.

Jam autem si vicissim consid[illegible] videbimus eam neque ab hac cre[illegible] gnavit olim & adhuc regnat ibi *vere quorum* [illegible] mas purgatorio igne cruciandas, q[illegible] parere existimant; præsertim si vel ob [illegible] ctum missarum & indulgentiarum à pon[illegible] queant. Tum enim cum hujusmodi ani[illegible] ipsarum postulata sint, exquirunt, & de arca[illegible] nonnunquam à diabolo vera accipiunt [illegible] & superstitiosis cultibus confirmentur.

Exempla si desideras, vel solum librum *Cantor*[illegible] aut tractatum *Thyræi* de apparitionibus Spiritu[illegible], vel [illegible] disquisitiones consule, & infinita pene inven[illegible]

Neque duntaxat exemplis suæ Necromantiæ [illegible] tificii, sed etiam *certum modum* præscr[i]bunt, cer[illegible] quorum observatione ex Spiritibus defunctor[illegible] posse arbitrantur. *Jacobus de Cusa*, ordin[illegible] Professor, talem rationem annotavit in libr. de app[illegible] tuum, notante *Wiero* l. 1. cap. 13.

Superstitiosus modus interrogandi Spiritus.

Primò fiat *jejunium trium dierum* cum aliquib[illegible] brationibus & devotis orationibus, quibus peractis a[illegible] quatuor aut quinque sacerdotes devoti, qui ad lo[c]um [illegible] quo Spiritus se ostendere consuevit, cum humilita[illegible] men sine certis ceremoniis. Afferatur ergò cand[el]a [illegible] nis benedicta accensa, aqua benedicta & signum crucis [illegible] thuribulum cum thure: Stola etiam sancta no[illegible] In accedendo orent septem Psalmos ac Evangel[illegible] gressi autem locum aspergant & thurificent, post o[illegible] per hunc Spiritum arcana revelare velit, & tùm ve[illegible] rogatoria atque sic dicendum: *Obsecramus per Chr*[illegible] *ut dicas, quis sis, & si est aliquis inter nos, cui ve* [illegible] *nes eum, aut per signum eum significes.* Q[illegible] tus fuerit, aut ad nominationem alicujus vocem & [illegible] committantur alia interrogatoria, scilicet *cujus* [illegible] *& propter quid venerit, & quid desideret? Si suffragi pro*[illegible] *nat, an in missis, an in eleemosynis, aut quot missas, tres* [illegible]

... & ... quos sacerdotes, regulares vel seculares? & si jeju- *cationib.*
... & quot, & per quas personas? &c.

...idem de *tempore apparitionum*, quòd frequentius noctu ... tationem sensuum exteriorum, & curarum secula-... em, quando homo est magis capax ipsarum, & magis ... ed ... ia subest causa, cur noctu duntaxat appareant Spiri-... mpe *quoniam tenebrarum sunt spiritus*, lucemque fugiunt, ... , eos non bonos, sed malos esse, hoc est, diabolos ipsos, ... mine spirituum quia consulunt Pontificii, meritò *Necro-* ... annumerandos esse censemus.

... autem *νεκρομαντεία*, ita & *Θεομαντεία* apud Papicolas ad-... ssima est, dum multi spiritum Propheticum & Pythonicum ... ue de rebus futuris arcanisque vaticinari posse fingunt: ... us certè *l. 4. de Eccles. cap. 16.* peculiarem Romanæ Ecclesiæ ... uit lumen Propheticum, ibique aliquot exempla reci-... dem concludit. *Ferè nulli coluntur in Ecclesia sancti homines, ... cum miraculis non etiam hoc dono*, prophetiæ nimirum, *cla-* ...

Θεομαντεία Papalis.

Sed novimus nos ex sacra scriptura, quòd dona ista extraordina-... cessaverint: ideoque quicquid jactitatur de spiritibus Pro-... omne ad magiam divinatoriam ac superstitiosam referen-... putamus.

... diffitemur, diabolum aliqua vera posse quandoque præ-... idem & vates gentilium beneficio diaboli occulta quædam ... runt ideoque Romanam Ecclesiam veram esse tantùm abest, ... quatur, ut potius contrarium queat colligi, falsam nimirum ... iam magicâ prophetandi & divinandi arte delectatur, qua ... causa diabolus in India Jesuwitas eò venientes *suos filios* vo-... Jesuwitæ ipsi in Indicis suis Epistolis testantur, & recitatur ... *nmüllero* in historia ordinis Jesuwitici c. 8. p. 304.

Et hæc de *magia divinatoria*, ejusque speciebus dicta sunto.

II.

De Magia præstigiatoria.

Hæc altera generalis magiæ species est, quæ in meris illusioni-... & deceptionibus hominum sita, cui nihil veri subest, & cujus opera- *Quid sit.*

mera sunt φαινόμενα, non vera ὄντα. Multi ... suasum omninò habent, revera fieri & esse, quæ ... boli fieri & esse volunt. Verùm sæpissimè accidit ... giæ & illusiones, dum oculi tàm magorum ... tium fascinantur à diabolo, ut illi miras & insolitas ... tent, cùm tamen non rem ipsam, sed rei duntaxat ... productam & simulatam oculis fascinatis aspiciant ... gorum in Ægypto satis evidenter constat.

Proinde rectè dixit *Jamblichus* lib. de mysteriis ... *imaginamur, præter imaginamentum nullam habent ... ritatem: ejusmodi namque finis est magicæ artis, non ... sed usque ad apparentiam imaginamenta pingere*, quorum ... quod dicitur, *nec vestigium apparet*.

Exempla præstigiarum magicarum. Refert *Apulejus* l. 1. de asino aureo, Se Athenis ... ticum circulatorem vidisse, qui spatham præacutam ... totam devoraverit, ac mox invitamento ... lanceam, quâ parte minatur exitium, in ima v...

Græcorum literis proditum est, fuisse *Pasetem* q... qui carminum potentia refertissimum repentè con... discubituris præmonstrare consueverit, idq; mox eva... mninò apparatum videretur, discumbentibus omnibus ... lusis. Si quid pretio comparâsset, id agebat, ut erogati ... ditorum loculis apparerent, illis interim ludificatis, und... um: *Pasetis semiobulus*.

Wierus lib. 2. cap. 2. memorat, præstigiatorem que... eum Magdeburgi equulum in theatro frequenti per circul... entem ostentasse certa pecuniâ, qui in fabulæ exitu pauc... mortales collegisse pecuniam questus, se in cœlum ascendere ... Hinc in sublime ejecto fune, consequitur in altum equulus, ... tor quasi eum caudâ retenturus quoq; ascendit, cujus u... apprehendens affectatur, itidem ancilla, ut viderentur ... guo velut concatenati aera simul petere. Hæc autem omnia ... aliter contigisse quis sanus affirmaret? Meræ fuerunt præstig... fascinationes & deceptiones, quarum exempla innumera h... leguntur, & quotidiana experientia observari possunt.

Hanc verò Magiæ speciem *in Papatu quoq;* esse usita... multis constat. Considera universam doctrinam Pontif...

[illegible] *& apparitionibus spirituum post mortem*, eamque ro[illegible] giatoriam deprehendes. Etenim si redirent animæ, tum [illegible]rum forent, *vel* impiorum. Sed *non piorum*, quippe quæ in Pa[illegible] apud DEUM in felicitate æterna: *nec impiorum*, quæ clau[illegible]ntur in inferno, unde nulla est liberatio. Sicut igitur illæ [illegible]nt redire, si maximè possent: ita hæ non possunt, si maximè vel[illegible] unde concludo, meras esse præstigias & fascinationis diabolicas, [illegible]nq; de animabus redeuntibus ad vivos Papistæ jactitant; id [illegible] etiam eventus sæpissimè docuit.

Quantas enim fraudes olim occultaverint & adhuc occultent [illegible] sub dogmate hoc apparitionum, infinitæ testari possunt hi[illegible], dum *vel* diaboli operâ inanes duntaxat species hominum ocu[illegible] iciunt, *vel* ipsi spectacula talia fraudulenter producunt & simu[illegible].

Memorat *Erasmus* lib. 22. epist. penult. quòd quidam parochus [illegible] em parasceves clam immiserit in cœmiterium vivos cancros, af[illegible] ad latus cereolis ardentibus, qui cùm reperent inter sepulchra, [illegible] est noctu terribile spectaculum, nec quisquam ausus est accede[illegible] copius. Attonitis & consternatis omnibus, parochus è suggestu do[illegible] populum, has esse defunctorum animas, quæ missis & eleemosy[illegible] flagitarent a cruciatu purgatorii liberari. Fucus autem manè mox [illegible] proditus, quia unus & alter cancrorum cum extincta face reper[illegible], quos non recollegerat parochus.

Et tales sunt pleræque apparitiones in Papatu obvenientes, ni[illegible] *præstigiatoriæ & deceptoriæ*, vel à diabolo, vel ab hominibus fallaciter productæ.

Ita si *miracula Papistica* (quæ pro nota Ecclesiæ venditat *Bellarminus l. 4. de Eccles. cap. 14.*) considerarentur, Deum bonum! quantas [illegible] præstigias, & fascinationes inventuri essemus. *Conficta sunt*, scribit [illegible]nmullerus cap. 8. p. 299. *miracula illorum pleraq;, quorum copiam recensent quotidiè ab hora undecima usq; ad 12. & à 6. usq; ad 7.* in quibus mendacibus signis & fabulis sese, ut loquuntur, recreare solent, qualia [illegible]t, quæ de suo ad societatem ingressu comminiscuntur: Alius sibi dæmonum, alius Gabrielem, alius Mariam, alius Luciam, alius Lo[illegible]m, alius alium sibi apparuisse dicit, & hortatum, ut societatem in[illegible]rederetur.

Tale etiam est miraculum illud, quod recitatur de Johan. Teuto[illegible]

nico, Halberstadii facei fote Me... artis suæ magicæ potentiâ, ipsâ noc... lebrasse missam. *Halberstadii* unam, ali... *nia*, Anno 1271. Plura præstigiarum a'apal... & ferè innumera sunt, & hinc inde...

III.

De magia effectori...

Tantæ longanimitatis & patientiæ Deus nost... permittat non solùm homines fascinare, eor... quoddam objicere, verùm multa etiam opera... *αὐτόως* & per se, *vel ἐμμέσως* & per suos ministros, qu... superstitione & idololatria confirmare, secumq; in... rathrum præcipitare intendit.

Atque hinc oritur *tertia* & ultima magiæ species gene... *effectoriam* dixi, eò quòd in operando & rebus per aux... efficiendis occupata est.

Quantumvis autem ultimus diabolicarum oper... sit pernicies hominum, eorum præsertim, quibus ve... utitur; attamen si personæ istæ considerentur, circa quas ... operari moliuntur, tum *duæ* poterunt magiæ practicæ spec... tui; Altera *utilis*, altera verò *noxia* & perniciosa.

Magia effectoria duplex.

1. Utilis. *Utilis* consistit potissimùm in curandis vulneribus mo... in averruncandis malis iis, quæ permissione DEI, operati... per magos alios excitata sunt.

2. Perniciosa. *Noxia* autem in ciendis tempestatibus, in perdendis f... lædendis pecoribus, & in corrumpendis hominum corporib... pata est.

Magia media. *Utraq;* mediis utitur talibus, quæ per se plerunque ... cia, unde effectus ipse, qui sequitur, diabolo potius, quam ... *ὀργάνοις* acceptus ferri debet. Nam si veneficia & herbas ... naturali pollentes exceperis, reliqua omnia vana reperi... & ... *ἄεργα*. Utuntur enim quandoque *annulis*, de quibus Agri... *cap 57*. quandoque *verbis*, quandoque *Scripturâ*; sæpè *numeris*... *figuris Geometricis*, sæpè *musicâ* & *incantationibus*, nonnunqu... *inanimatis aliis* & prorsus inefficacibus, ut *crinibus*, *ossibus*, ... quæ adhiberi vult Diabolus, quò persuadeat Magis, tantam ... vim inhærere, earumq; applicationem effectuum omnium ca... principium esse.

... fraudes diabolicas hic saniores cuncti deprehendunt, quippe ... verborum & characterum nullam esse vel actio... ... noverunt. Quòd si ergò per magos quippiam pro... ... in iis istis brutis, sed potiùs diabolo id omne adscri... ...

De prædicationib.

... in hac etiam magiæ specie exercitatos esse Papicolas, faci... ... si modò consideraveris *miracula*, quibus sese præ aliis cla... ...ntur. Quamvis enim multa eorum sint fallacia & præstigi... ... tamen nonnulla quoq; vera sunt & realia, non autem Dei di... ... diaboli ministerio producta.

De miraculis Papisticis.

Talia sunt *abactiones spectrorum* & *expulsiones dæmoniorum*, quæ ... sunt usitatissimæ. Ubi enim diabolus regnum suum habet, ... sæpè apparet, seq; videndum præbet, ut in locis desertis de... ... fieri notant Historiographi. Quia ergo aulam quasi & regi... ... in Papatu fixit Satanas, idcircò creberrimè ibi apparet, & va... ... formis ... orum subditorum obtutibus se subjicit. Notum est, quòm ... ante Lutheri tempora in his etiam oris spectra sunt visa, ... modo diabolus *nunc* sub forma animæ purgatorio detentæ appa... ..., *nunc* sub forma mulieris albæ circumcursitaverit, *quomodo* ... ... & puerperas afflixerit misereq; vexaverit.

Hæc ... *μορμολυκείοις* cum liberari vellent homines, mit... ... ad ... sculum, convocabantur exorcistæ, congregabantur ... ... murmurationibus & adjurationibus eò adige... ... diabolum, ut ipsi cedendum & sub forma ista non am... ... redeundum esset. Ita si qui corporaliter obsessi erant, id quod in ... rarum Papistico itidem familiarissimum, pari ratione à ... ejiciebatur & expellebatur dæmon, id quod verè contigis... ... nego, sponte autem diabolum cessisse affirmo, ita ut quod sa... ... verbis, characteribus & figuris adscribunt, id unicè ad ... ita ... dificantis & seducentis homines voluntariam cessio... ... ferendum sit. Media enim, quibus utuntur isti homines, omni... ... legitima, & ab Apostolicâ dæmoniorum expulsione prorsus ...

De *Ignatio Lojola* ex Jesuwita Turriano recitat *Hasenmullerus* c. 8. p. 106. quòd aliquando Romæ fœmina obsessa à dæmone Lojolam ... & clamârit: *Tu solus me liberare & juvare potes*. Tunc Ignati... ... hunc Virgilii versum:

Spelun-

Speluncam Dido dux & Trojanus ean...

Quâ voce auditâ, dæmonem prostravisse ... tem vociferâsse: *O fili Lojola, tu ceu Leo me ad ... cogis, sed rogo te, ne me æternæ speluncæ injicias ... Vade quocunq; volueris, modò nullum amplius homi...* dæmonium magno cum strepitu egressum.

Hac in historia dolum diaboli quis non ... nim versus ille Virgilianus tantæ foret efficaciæ, ... ret δυνάμις, ut ad ejus recitationem manere Satanas ... sus fuit & merus fascalmus, quo versui adscripsit ... spontè faciebat, ad decipiendos spectatores, & in idolo... dum Lojolam. Similia exempla passim leguntur mul... men recitatione supersedeo, & Lectorem ad *Hasenmu...* mitto.

Neque verò duntaxat ex hominibus, sed brutis ... ris, quas pariter obsessas fingunt, suis exorcismis ... suasum habent. Hinc ortus est *baptismus campan...* *sanctificatio tintinabulorum*, quæ nisi adhibeantur, ... bus à diabolo ablatum iri scriptitant, quin imò fovez & ... duntur, quò ejusmodi nō baptizatas consecratasq; campan... ne ex turribus proximis invectas esse asseverant ... earum sonum nocturnâ horâ 12. in nativitatis Christi ... vel etiam singulis quatuor anni temporibus, quæ voc... tim commori, qui audierit.

Pertinet hûc magicus liber Pistorii *de curatione pestis ... verba*, Francofurti anno 1568. editus, cujus meminit *Hold...* super Murem excanteratum, & Jac. *Heilbrunnerus* in *Dæ...* Pistoriana.

Atque ita hactenus præcipuas magiæ species cognov... quomodo pleræque in regno Pontificio adhuc obtineant ... mus: Deo autem nostro sit laus & benedictio, qui ex tenebr... eripuit, lucemque Evangelii divinitus accendit. Idem ... agnitâ nos confirmet & filium perditionis, falsa prodigia ... ctantem, Spiritu oris sui potenter contundat & ... interficiat, Amen.

De prædicationib. Ad T. 1. contr. 1. l. 2. de verbo Dei.

QUÆSTIO II.

...n in oratione verba peregrina & auditoribus ignota rectè assumantur?

...ntiva placet Pontificiis, qui uno docent ore, in peragendis ... & administrandis Sacramentis, solo excepto matrimonio, ...lgari & maternâ non esse utendum, sed Ecclesiam debere ...am esse tribus illis linguis, quas Dominus titulo crucis suæ ...eri, Johannis 19. nimirum Latinâ, Græcâ & Hebraicâ. ...im habet c. 8. Sess. 22. Concil. Trid. Etsi missa magnam con... ...fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ...ri linguâ passim celebraretur. Consentit Bellarm. l. 2. de verbo ... & 16 l. 2. de Sacram. c. 31. ubi hæc verba leguntur: Sapientissi... ...m est, ut in Ecclesia Latina latinè Sacramenta administren... ...ripsit l. 2. de missa c. 11. cujus etiam est sententiæ Gregor. ... tom. 4 disp. 6. quæst. 1. pun. 3. Col. 1511.

Pontificii sacra peragenda esse censent linguâ Latinâ.

Negativa autem ab Orthodoxis omnibus contra Pontificios re...ur, quippe quæ sola vera, & in rectæ rationis etiam principiis ...ta est.

Nos negamus.

Ita enim argumentor: Quodcunq; contrarium est naturæ vel fini ...ni, id assumendum non est. Hujus enim assumtio foret ora... destructio. Atqui verba peregrina & auditoribus ignota, natu... orationis contrariantur. Ergo talia in Oratione non sunt assu...

Quia hoc contrariũ est naturæ & fini orationis.

Minor ut probetur, sciendum, quòd λόγος vel ratio sit φωνὴ ..., vox, quæ significat, definiente Philosopho l. 1. de Interp. c. 4. ...tur orationis natura vel finis unicè consistit, ut significet, ut ...certam indicet, & animi sensa revelet, ita quidem, ut quæ oratio ...n præ..., ea pro oratione sive φωνῇ σημαντικῇ haberi nequeat. ...utem fi...s necessariò abest, ubicunque verba peregrina afferun... Etenim verba debent esse σύμβολα τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων, ...notæ affectuum animi, dicente Philosopho lib. 1. cap. 1. de In... Debent igitur intelligi. Verba enim nisi intellexeris, nec rem ...æ signatum est, & oratione exponi debet, intelligere poteris. ...regrina si fuerint verba, à te non intelligentur. Sic enim pere...on essent. Quòd si non intelliguntur, utique nec significant, ...e rem certam indicant. Ubi autem hoc, ibi orationis natura & fi-

nis exulat. Firma igitur perstat conclusio n[illegible] pe-*regrina non sunt assumenda.*

2. Contraria est naturae signorum, quae lia sunt verba. Porrò idem evinci poterit ex *natura & condi*[illegible] officio significationis rectè perfungi debeat, necesse est, [illegible] tur, cognitu sit facile, non prorsus impossibile. Si v[illegible] neris communicare volueris, & ipsi ignorum planè [illegible] gnum hoc nullum erit, quoniam viatori, id quod quae[illegible] nequit. *Jam autem* verba debent esse signa earum rerum, qua[illegible] res scire volumus. Ipsa ergo requirit necessitas, ut tal[illegible] ditoribus etiam intelligantur: Id quod demum [illegible] sed vulgaria, & in communi loquendi modo usitata fuerin[illegible]

Per integrum licèt diem multa mihi Turcice vel P[illegible] mes: nihil tamen inde cognoscere potero, quoniam ve[illegible] ignota, ideoque sensum nullum in me audiente prod[illegible] unt.

Tria cohaerent in cognitione nostra. In cognitione nostra *tria* haec sese insequuntur [illegible] *ματα, καὶ ῥήματα. Hac νοημάτων, ista πραγμάτων* [illegible] cia. Sicut igitur *νόημα* non debet esse peregrinum, si noti[illegible] *πρᾶγμα*, sed necesse est, ut sit intelligibile, & à discerne[illegible] Ita *ῥῆμα*, quod *νοήματος* est *σύμβολον*, notum & manifestum, [illegible] regrinum sit oportet, si modò signatum suum, conceptus [illegible] sensa animi alteri revelare & manifestare debeat.

Omnem operam perdis & frustrà laboras, etiamsi surd[illegible] insusurres, quia nihil horum percipit. Ita & quivis ad verba pe[illegible] surdus est, nihilq; de iis intelligit, qua de causa orationes eius [illegible] mnes frustraneae sunt, imò & stolidae, quoniam labori inutili & [illegible] vacaneo indulgere, à ratione recta prorsus alienum est.

Nullo igitur modo probari potest institutum Ecclesiae [illegible] nae, de sacris peragendis linguâ Latinâ apud indoctam [illegible] culam, illiusque linguae notitiâ carentem, siquidem n[illegible] fructus ad populum redibit, qui tamen erudiri debebat, [illegible] in precationibus, gratiarum actionibus, Scripturae lect[illegible] sacramentorum administratione, ubi de institutione, de u[illegible] & [illegible] cia, & applicatione eorundem simpliciores commonefier[illegible] Tales autem adhortationes linguâ peregrinâ instituantur, per[illegible] ac si quis surdum docere, & caeco discrimina colorum mon[illegible] luerit.

bl[illegible]

De prædicationib. Confirmatur thesis nostra autoritate Apostolicâ.

[illegible] Sum benè noverat Apostolus Paulus, qui propterea 1. *Co-* [illegible] [illegible] rationibus probat, in Ecclesia non esse loquendum [illegible] peregrinis, sed usitatâ & omnibus nota. Ita enim scribit v. 8. & [illegible] *vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita & vos per* [illegible] *manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id, quod* [illegible] *ritu in aera loquentes.* Nam (addit v. 11.) *si nesciero virtutem* [illegible] *ui loquor, barbarus, & qui loquitur, mihi barbarus.* [illegible] qui desiderat B. *Chemnitium* consulat part. 2. Exam. m. p. 171. [illegible] *rum* de Scrip. quæst. 2. c. 16. & seq.

[illegible] colophonis loco addo, quòd ex eodem fundamento refu- [illegible] & ille modus sacra peragendi Papisticus, qui est *tacita verborum susurratio & submissa recitatio*, ita, ut à nemine audiri queat sacri- [illegible] Qui modus tamen probatur *Bellarmino*, l. 2. de Miss. cap. 10. & [illegible] tom. 4. disput. 6. quæst. 11. punc. 3. Col. 1512. Nam pastoris o- [illegible] debet populum erudire, ad precandũ unà & honorandum Deum [illegible] Quomodo autem hoc expedietur, si verba nulla nec insti- [illegible] nec adhortatoria audiant? Sicut ergo voces peregrinæ, ita & [illegible] a verborum susurratio fini & officio orationis contrariatur, qua [illegible] utrumque tanquam perniciosum & stolidum in Ecclesia Orthodoxa rectissimè abrogatum est.

QUÆSTIO III.

Ad To. 4. cont. 3. l. 5. de grat. & lib. arbitrio.

An oratio imperativa & conditionalis vim agendi semper præsupponat?

Argumentum Papisticum pro libertate arbitrii.

[illegible] er alia argumenta, quibus Pontificii libertatem arbitrii humani [illegible] spiritualibus adstruere conantur, confugiunt etiam ad *imperati-* [illegible] *conditionales* Scripturæ orationes, & ex iis dogmati suo Pela- [illegible] dem facere annituntur.

Sic enim *lib. 5. de grat. & libe. arbitr. cap. 18. col. 820.* ratioci- [illegible] tur Bellarminus: *Preceptum est regula benè vivendi, frustrà autem* [illegible] *regula ei, qui non potest deficere, aut non potest non deficere. Solum* [illegible] *arbitrium est, quod in via morum potest deficere & non de-* [illegible] *ere. Igitur frustra præceptum à Deo datur, si caret homo libero* [illegible] *trio. Nihil autem facit Deus frustrà: igitur non caret homo libe-* [illegible] *arbitrio.*

C. 19. Col. 822. B. ita discurrit: *Aut est in po[illegible] conditionem oblatam, aut non est. Si detur pr[illegible] rum arbitrium.* Si secundũ, *illa non est verè sub[illegible] manifesta irrisio.*

Quæ duo argumenta Papistica si accurat[illegible] necesse est, ut sciatur, *Num omnis imperativa & cond[illegible] ac facultatem agendi id quod præcipitur, vel sub cond[illegible] semper præsupponat?* Affirmativam vicissim tenen[illegible] argumenta modò recitata superstruunt. Negativam ve[illegible] plectentur Theologi, & quidem rectissimè.

Etenim ut *de imperativis orationibus* prim[illegible] δύναμιν imperata faciendi non continuò inferre c[illegible] hîc urgenda regula ista Theologica, *A præcepto ad posse non sequentia.* Humanas quidem leges plerumque κ[illegible] portet, juxta *Plutarch.* in Solone: Siquidem in foro po[illegible] se nemo obligatur, sed quoad divina præcepta di[illegible] enim ea vel *legalia* vel *Evangelica.*

A præcepto ad posse non valet consequentia.

Per *illa* requiritur perfecta obedientia, quæ lic[illegible] in statu naturæ *destitutæ*, non tamen talis erat in statu [illegible] *ta*; neque est in statu *restitutæ*, ac proinde ju[illegible] antea poteramus facere, possumus etiam nunc [illegible] parte, [illegible] ritus renovantis accesserit.

Præcepta vel sunt legalia vel Evangelica.

Per *hæc* autem postulatur fides & conv[illegible]sio, q[illegible] quamvis per naturam sint impossibilia, non tamen sun[illegible] sicuti mox indicabitur.

Ut autem eò meliùs ratiocinatio Papicolarum, à [illegible] posse argumentantium, discutiatur, notandæ sunt quæda[illegible] quibus universalis ista maxima Papistica infringi potest.

I. Quando contra Pelagianos mandata etiam u[illegible] tant Pontificii, tunc infirmam à præceptis ad posse conse[illegible] se, respondent ipsi, atq; ita sibi fiunt contrarii. *Bellarm[illegible]* c. 6. argumentum Pelagianum à præceptis sumptum ita [illegible] 589. C. *Scripturæ dum hortantur homines ad conversionem, [illegible] ut etiam à Deo vocantur & excitantur, non resistant Spir[illegible] Psalmum: Hodiè si vocem ejus audiveritis, nolite obdura[illegible]* Putat igitur, dicta conversionem præcipientia, nõ notar[illegible] ipsos convertendi, sed duntaxat potentiam Spiritui convert[illegible]

Exempla & instantiæ, quòd à præcepto ad posse non valeat consequentia.

... hoc indicat *c.3.* ejusdem libri, ubi ad dictum Christi, *cationib.*
... Col 578. C. *Christum invitare omnes ut veniant, non*
... *homines solis naturæ viribus venire, cùm scriptum sit* Joh.6.
... *ad me venire, nisi pater, qui misit me traxerit eum; sed ut*
... *prævenienti cooperentur, & non resistant Spiritui*
... Hæc confessio Bellarmini diligenter est notanda, & ipsi præce-
... semper opponenda.

II. ... Esa. 42. v. 18. dicitur: *Surdi audite & cæci intuemini ad viden-*
... præcipitur surdis ut audiant, cœcis ut videant. An autem
... ipsis? Minimè gentium. Surdus enim audire, cœcus vi-
... alias nec ille surdus, nec iste cœcus esset. Manifestum igi-
... à præcepto ad posse non semper valeat consequentia. Sic
... dicit Deus ad Abrahamum: *Suspice cœlum, & numera stel-*
... n. 19. 45. Christus præcipit filiæ Jairi mortuæ: *Puella surge.* Jo.
... 43. Lazaro sepulto: *Lazare veni foras.* Actor. 9. v. 40. Pe-
... *Tabea surge.* In extremo die dicetur mortuis omnibus:
... *venite ad judicium.* Multa hîc vides præcepta, quæ tamen
... sunt comparata, ut non tàm facilitatem, quàm impossibili-
... endi subinnuant.

III. Si mandatum vim efficiendi semper inferret; sequeretur,
... quemvis ex solis arbitrii viribus posse universam legem
... implere, posse in Christum verè credere, sese ad Deum rectè
... ere, & omnia ad salutem necessaria ex seipso operari, siqui-
... hæc omnia præcepta, & à quovis homine requisita sunt, ut Ezech.
... *Facite vobis cor mundum.* Zach. 1. vers. 3. *Convertimini ad me.*
... v. 27. *Venite ad me.* Consequens autem omninò Pelagianum
... & ab ipsis Pontificiis rejicitur. Antecedens igitur falsum sit o-
...

... est, ut Pontificii hîc excipiant, *se de renatis loqui, quippe*
... *possint præcepta legis facere, cooperante tamen Sancto Spiritu.*
... lex non renatos tantùm, sed omnes omninò homines, & potissi-
... non renatos obligat; qui certè vi præcepta legalia implendi pol-
... à præcepto ad posse infallibilis sit collectio.

IV. Homo ebrius & in primo, quod dicitur, somno constitutus,
... eo ipso tempore evigilandi non habet, quoniam cerebrum vapo-
... crassis omninò est oppletum, quibus nondum resolutis eum ex-
... planè est ἀδύνατον. Quòd si autem periculum quoddam

superveniat, & eum vigilare oporteat, folet ipsi [illegible] do inclamari, *Expergiscere, expergiscere*, quod qu[illegible] δύναμιν tamen ex se agendi & evigilandi non [illegible] vaporibus, ut dixi, oppletum.

Tandem V. in Ethicis multa proponuntur præcepta de *summa felicitate*, de *virtute perfecta*, de [illegible] bus. Illa tamen omnia non indicant, quendam perf[illegible] virtuosum in infirmitate hac fieri posse, sed e[illegible] proponuntur, ut sciatur, quò tendere debeam[illegible] nem collimemus, si maximè illam plenè consequ[illegible].

Ita ergo ostensum satis est, quòd dentur quæ[illegible] bus ad posse infirma est consequentia, ideoque prop[illegible] particularitatis vitio laborat. Etenim præcepti off[illegible] quam significare agenda; Ea verò an statim sint i[illegible] præceptum datur, an ex alieno principio dependea[illegible] subindicat. Nam, uti rectè annotat *Lutherus* de [illegible] *Verbis imperativi modi nihil amplius significatur, q[illegible] eri: quod autem fiat, vel possit fieri, verbis indicativis oportet* [illegible] tius ergò naturam præcepti extendunt, quicunq; ex eo vim [illegible] imperata exequendi conclusam volunt.

Hic autem mox objicitur: *Si mandata quædam sunt* [illegible] *& in potestate hominis nullatenus posita, utiq; talia erunt fru*[illegible] *tiosa. Cur enim requireretur ab homine, quod ab ipso fier*[illegible] *An non stultum foret, fidem & charitatem postulare, si* [illegible] *mini impossibiles?*

Præcepta impossibilia non sunt frustranea. Sed rursus per *inficiationem* respondendum est, Non sunt, [illegible] inquam, sunt frustranea Dei præcepta de implenda lege, de[illegible] one & fide, sed multos & maximos habent usus, quos ut ar[illegible] Papisticum plenè solvatur, ex Theologorum scriptis pla[illegible] ponere.

Quia sunt 1. *Commonitoria debiti & infirmitatis nostræ.* I. Sunt *commonitoria debiti & infirmitatis nostræ*, [illegible] admonent, non quid possimus, sed quid debeamus, quod non [illegible] mus, unde *Lombardus* scripsit lib.3. dist. 27. l. t. G. *Cur præ*[illegible] *ista perfectio, cùm in hac vita eam nemo habeat? Quia non* [illegible] *tur, si quò currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur,* [illegible] *præceptis ostenderetur? Ecce habes, cur illud præceptum est, qu*[illegible] *nitus impleri non potest.* Quò etiam referri debet illud Augustini [illegible]

... S. gratia cap.3. col.1327. *O homo in præceptione cognosce, tuo te vitio non habere: in correptione cognosce, unde accipias, quod vis habere.* *cationib.*

... modo præcepta Dei nos admonent *infirmitatis nostræ*, unde ... quòd ex lege sit agnitio peccati, Rom.3,20. c.4. v.15 propter ... gem esse positam, ait Apostolus *Gal.3. v.19.* Hinc *Lutherus* lib. ... arb p.116. *Legis verba dicuntur, non ut vim voluntatis affirment, ... utionem illuminent, quo videat, quàm nulla sit lux, & nulla ... virtus.* Sic Abrahamo mandatur, ut numeret stellas, *Gen.* ... & surdi jubentur audire, cæciq; videre *Esa.42.v.18.* ut ita impos... tatem suamq; infirmitatem agnoscere discant.

II. Sunt *invitatoria ad preces.* Quando enim ex præceptis legali... cognoscimus, illorum observationem nobis esse impossibilem, ... dammodo ad preces invitamur, ut quod nos non possumus, ... ut possimus. Hûc referendum est illud *Augustini* tom. 7. lib. ... & libe. arbitr. cap.16. col. 1314. ubi inquit: *Magnum aliquid Pe... se putant, quando dicunt, Non juberet Deus, quod sciret, non ab homine fieri. Quis hoc nesciat? sed ideò jubet aliqua, quæ non ... mus, ut noverimus, quid ab illo petere debeamus.* Simile huic est ... scripsit 1.d. lib. de nat. & grat. c.43. col. 751. *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.* 2. Invitatoria ad preces.

III. Sunt *adductoria ad Christum*, unde lex *pædagogus* dicitur ... v.24. Quia enim lex alia præscribit, quæ nobis in hac corruptio... sunt impossibilia, ideò à lege tacitè solicitamur ad quærendum ali... cum, à quo sanemur. 3. Adductoria ad Christum.

IV. Sunt *sanatoria* morbi, h.e. medium sunt & instrumentum, ... quod Spiritus sanctus cor & voluntatem renovat. Quando enim ... *Convertimini, benè agite; desistite à malo*, tum hisce verbis non ... quòd ea in potestate hominis non renati sita sint, sed hæc i... *ἐνεργὸν* est efficax, per quod Deus corda peccatorum conver... Exemplum simile legimus in historia Evangelica de puella mortua ... dicebat, *Talitha Kumi, Puella surge*; Marc.5.v.41. quod præ... non indicabat, in viribus puellæ mortuæ positum esse, ut re... sed vox illa Christi potentissimum erat medium, quo ex mor... vitam resuscitabatur. Sic etiam comparatum est cum spirituali ... resurrectione, cujus præceptum non est *δυνάμεως* resurgendi ... sed ipsius resurrectionis instrumentum & medium. 4. Sanatoria morbi.

Hûc

Hûc pertinet etiam simile de *profundi dormi*[illegible] evigilatio, non ac si per se hoc possit, sed ut præcipi[illegible] veluti organo efficaci è somno excitetur I[illegible]a & no[illegible] pressos per legem admonet Deus, non quòd [illegible] peccati expergisci queamus, sed illa ipsa ac[illegible] tualis evigilationis efficax instrumentum.

5. Prohibitoria contumaciæ. V. Sunt *prohibitoria contumaciæ*. Quoniam [illegible] bent liberum arbitrium in malo, & Spiritui [illegible] possunt, ob id ad fidem & conversionem hortatur [illegible] ipsos convertant (hoc enim impossibile) sed ne Spiritu[illegible] verbum corda convertere volenti resistant, & malitio[illegible] Hinc quæ ab hominibus requiruntur, alibi soli Deo a[illegible] quod Matth. cap. 11. v. 27. dicitur, *Venite ad me*, id D[illegible] Johan. 6. v 44. *Nemo potest venire ad me, nisi pater tr*[illegible] conferantur & alia dicta, ut Zachar. 1. v. 3. *C*[illegible] 31. v. 18. *Converte me Domine & convertar*. Deute[illegible] *corda*, & Deut. 30. v. 6. *Circumcidet Dominus Deus* [illegible] 18. vers. 31. *Facite vobis cor novum*. Et Ezech. 36. v. 26. *Da*[illegible] *vum*, &c

Atque hi sunt *quinq;* illi primarii præceptorum [illegible] usus vel fines, quorum consideratione illa non esse [illegible] sanus facilè sine ulla ulteriori probatione animadvertet.

Nunc ut etiam de *conditionatis orationibus* pauca add[illegible] ma est regula Dialecticorum, quam urget etiam *Lutherus* [illegible] smum, p. 117. *Conditionalis indicativè nihil asserit*. Ut non [illegible] asinus habet pennas, tum volat. Ergo etiam habet penn[illegible] diabolus est Deus, meritò adoratur. Ergo etiam est De[illegible] dus: quia conditionalis nunquam definitè ponit id, qu[illegible] tione includitur. Hoc enim si esset, tum utique non q[illegible] aliquot duntaxat præcepta implendi δύναμιν, sed ple[illegible] mus libertatem, quoniam nō particula legis solummo[illegible] lex conditionalibus sæpè propositionibus inculc[illegible]tur, a[illegible] therus inquit pag 121. *Non modiculum flu*[illegible] *hic reliquum faciemus in homine, sed totam ple*[illegible]*tudinem* [illegible] *am servandorum mandatorum ei tribuemus. Nam* [illegible] *vando, non de conando, aut studendo. Quòd si Pela*[illegible] *lam de servando, ipsi rursus multò rectius neg*[illegible]*abunt sequ*[illegible]

... tu... is totum liberum arbitrium abstuleris, auferent & ipsi par-
...am ... reliquam, ut particula non possis asserere, quod toti denega-
... N... gitur (uti habet p. 122.) admittenda est illa sequela, si volue-
... Ergo poteris. Sed sic intelligetur, eo verbo & similibus, tum indica-
... quid possimus, sed quid debeamus, tum ostendi medium dun-
...ct, non medii principium. Moneri hominem suæ impotentiæ, quam
... rus & superbus sine istis monitionibus divinis nec agnosceret, nec sen-
...

...miter ergo teneatur regula: *A conditione ad arbitrii liberta-*
...m non ...alet consequentia: sicut non sequitur: Si vis ἀυτόγραφον
...etere & ære alieno te solvere, numera mille florenos: Item, si vis
...am vincere, populorum contra illum duc exercitum. Ergo & ille
...enos numerare, & iste exercitum educere potis est. Non, in-
... hoc sequitur, quia tantùm ostenditur medium, non medii il-
... facultas aut principium. Ita etiam propositionibus conditio-
... Scripturæ indicatur, quid fieri debeat, non autem, an fieri à no-
... possit.

A conditionis quidem negatione ad conditionati sublationem
...a est argumentatio, non autem à conditione ad voluntatis liber-
... siquidem impletio conditionis non à natura, sed gratia in to-
... dependet. *Quæ ergo consequentia,* inquit Lutherus p. 153. *fiet, ut*
... voluntatem & potentiam adesse oporteat, quando dicitur, si vis, si
...is vel..., si volueris? *Nonne frequentissimè impotentiam potius & im-*
...tatem significamus talibus sermonibus, ut si Virgilium æquare
...es canendo, alia cantes oportet. Si Ciceronem superare voles, pro
argut... summam oportet eloquentiam habeas. *Hic planè significan-*
... impo...bilia viribus propriis, licèt divina virtute omnia fieri possint.
... habet etiam in Scripturis res, ut quid virtute Dei in nobis fieri possit,
& quid non possimus nos, talibus verbis ostendatur.

Denique hîc non inutiliter considerari potest, quòd in multis Scripturæ dictis, quæ vel conditionata sunt, vel manifesta præcepta, fidem & pœnitentiam postulantia, duntaxat respiciatur *ad liberam ... mediorum à Deo constitutorum usurpationem.* Quia enim Deus non immediatè & ἐνθουσιαστικῶς, sed mediatè & ἀκουστικῶς nos convertit, hinc sæpè in Scriptura reperiuntur hæ phrases, *Credite, Agite pœnitentiam, Quærite Dominum, Si credideris, &c.* Quibus dictis omnibus non hoc ...uitur, quòd in hominis potestate sit ipsum credere, sed propterea

A conditione ad arbitrii libertatem non valet consequ.

Multa Scripturæ dicta tum usurpationem mediorum respiciunt.

hoc de homine requiritur, quia in ipsius potest [illegible] quibus fidem potest consequi. Non secus ac si ægro [illegible] *teipsum, si tibi ipsi non vis mederi, nemo medebit* [illegible] non quòd ægrotus seipsum sanare & curare queat, se [illegible] testatem, potionibus & aliis pharmacis à medico præ[illegible] vel non utendi.

Innuitur hoc Esa. 1 v. 19. *Si volueritis & aud[illegible]* igitur, vel non audire, aures obdurare vel inclina[illegible] minis est positum, & quia per attentum auditum verb[illegible] ditur fides, hinc homini dicitur, *si credideris*, ac si in [illegible] set credere, cùm tamen nil nisi τὸ audire ipsi s[illegible]tum.

Quæstio IV.

Ad T. 1. contr. 1. l. 3. de verbo Dei.

An unius orationis simplicis multi possint sensus?

Pontificii Scripturæ sensus multos affingunt.

ARbitrantur Pontificii, Scripturam sacram ab aliis [illegible] que differre, quòd ejus locutiones non unum [illegible] cem, sed varium & multiplicem sensum pariant, unde *Thom[illegible] quino* parte 1. sum. quæst. 1. art. 10. ex *Gregor.* l. 10. moral. [illegible] *solius Scripturæ proprium esse, non aliorum authorum,* [illegible] *ces, sed & res ipsa aliquid significent, quia uno eodemq́; [illegible] stum narratur, proditur mysterium.*

Alium dicunt esse literalem, alium spiritualem.

Generaliter autem Scripturæ sensum dividunt in [illegible] historicum, & *spiritualem* vel mysticum. *Sicut enim,* inqu[illegible] lib. 3. de Verbo Dei cap. 3. Col. 170. *Verbum Dei genitum [illegible] ram divinam invisibilem & humanam visibilem: ita verbum D[illegible] habet sensum internum & externum.*

Quem vicissim dividunt in Allegoricum.

Sensum verò *mysticum* vicissim distinguunt in *Alle[illegible]* [illegible] *pologicum* vel moralem, & *Anagogicum*, sicuti videre est ex [illegible] & *Greg. de Valent.* Tom. 1. disp. 1. quæst. 1. punc. 5. Col 56.

Allegoricus est, cum gesta in Veteri Testamento significa[illegible] quæ fuerunt gerenda in Novo, & ad Christum ejusq́; Eccl[illegible] nent, quale exemplum habetur *Gal. 4. v. 22.*

Tropologicum.

Moralis seu Tropologicus est, cùm gesta in Novo seu Ve[illegible] mento indicant ea, quæ nos ipsi facere debemus. Sic illud *D[illegible]* Non obligabis os bovi trituranti, transfertur ad alimon[illegible] strorum 1. *Cor. 9. v. 9. 1. Tim. 5. v. 17.*

catione.

...*Anagogicus* est, cùm ea, quæ accidunt in Ecclesia militante, refe-... r ad ea, quæ futura sunt in Ecclesia triumphante, hoc est, vita... *Anagogicum.*

...sensus hos omnes memoriæ causâ incluserunt veteres *Scholasti-*... versiculis:

Litera gesta docet, quid credas Allegoria,
Moralis quid agas, quid speres Anagogia.

...gia. Vocem *Hierosolymæ*, ubicunque in Scripturis occurrebat, *ini-*... accipiebant secundum literam de ipsa urbe Hierosolyma, *deinde*... ologicè de quavis Republica benè constituta. *Tertiò* Allegoricè ... Ecclesia in hac vita militante, & *tandem* Anagogicè de æterna bea-...dine electorum. Sic *Sabbathum* sensu *literali* accipitur de die quie-... apud Judæos: *Allegoricè* figurat Christi quietem in sepulchro: *Tropo-*... quietem piorum à servilibus carnis operibus: *Anagogicè*, quie-... vitæ æternæ.

Atque hæc quidem est sententia Pontificiorum, in qua obiter... noto, quòd *Bellarminus & Valentianus* hîc dissentiant, quoniam ... putat in nonnullis sententiis reperiri omnes hos sensus, id quod ... negat *Valentianus*, qui censet Col. 58. impossibile esse, ut simul in una Scripturæ sententia reperiatur sensus Allegoricus & Anagogicus, ... quidem *iste* ad regnum gratiæ, *hic* autem ad statum gloriæ perti-neat.

Verum utut sit, istud in controversia manet positum, *Utrum ulla lo-...tio simp. ex præter literalem plures habeat sensus, sive tres sive quatuor ...nstruantur?* Negativam universi tenent & Theologi, & Philosophi ...ores, quorum quidem sententia huic potissimùm innititur fun-damento.

Negatur multitudo sensuum in oratione simplice.

Omnis sensus elicitur ex *verbis*, quippe quæ sunt σύμβολα τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων, *lib. 1. Interp. cap. 1.* Verba autem si debent sign. fi-... & sensum certum parere, necesse est, ut ne sint ambigua, vel πολύσημα. Probari hoc potest exemplo æquivocorum oraculorum, ...: *Ajo te Æacida Romanos vincere posse.* Item: *Crœsus halym pene-trans magnam pervertet opum vim.* Hic verum oraculi sensum cognoscere nequis, quoniam verba omninò sunt dubia, ambi-g..., & in utramque partem flexibilia. Proinde oportet omninò ver-ba esse simplicia, & unam duntaxat, non variam ex se significatio-nem fundere. Sicut enim conceptus loquentis est unus, ita & verba

quæ sunt conceptus signa, ut unum notent vel [illegible]
sint, requiritur..

Hinc ita argumentor: *Ubi* simplicia verba, [illegible]
plex est sensus, hic enim ex iis oritur: *At* [illegible]
ativa verba sunt & esse debent simplicia, quod [illegible]
oratione enunciativa unus tantùm simplex est sen[illegible]

Rursus, ubi sunt multi sensus, ibi necesse est mu[illegible]
minimum formaliter, si non materialiter. *At* in [illegible]
ci verba nequeunt esse multa, sic enim non una [illegible]
oratio. *Ergo* in oratione simplici sensus nequeun[illegible]

Concludo igitur: *Si in locutionibus Biblicis mul[illegible]
dantur, illas omnes esse ambiguas.* Nam oratio æqui[illegible]
stat verbis per se quidem paucis, multa verò signi[illegible]
tem finguntur sententiæ Biblicæ, si multi sensus il[illegible]
nimirum verba non unum, sed multa significent. S[illegible]
mnes esse ambiguas..

Hinc porrò infero: *Ubi* mera ambiguitas, ib[illegible]
Istà enim est indifferens, hæc autem semper cum d[illegible]
unum conjuncta. Innuit hoc ipse Philosophus [illegible]
ait: τὸ μὴ ἓν τι σημαίνειν, οὐδὲν σημαίνειν ἐστιν, id est, *non* [illegible]
quid, est nihil significare. Ast in sententiis Biblicis mera [illegible]
id quod sequitur ex multiplicitate sensuum Papistica. [illegible]
titudo, nulla soliditas, quæ conclusio blasphema est, Pon[illegible]
haut adeò odiosa. Ita enim facilius Scripturas tanquam du[illegible]
certas rejicere, Patrumq; traditiones ac definitiones Conc[illegible]
sumere & urgere se posse opinantur.

Verùm est hoc ipsum *contra* finem Scripturæ *contra* offic[illegible]
ritus sancti, & *contra* naturam omnis orationis simplici[illegible]

Multitudo sensus est contra finem Scripturæ. *Scriptura* data est, ut homines erudiret, partim in [illegible] vita, *2. Timoth. 3. v. 19.* Erudire autem qui posset, [illegible] verba [illegible] ambigua? Philosophus ipse inquit *l. 1. de cælo c. 11 text* [illegible] (πάντων) λεγομένων, ἀνάγκη τὴν διάνοιαν ὁρίζεσθαι ἔχειν. *Om*[illegible] est *incertum. nec definitam parit sententiam.* Quod a[illegible] est, per illud erudiri nemo potest..

Contra officium [illegible] *Spiritus sancti officium est* in omnem veritatem [illegible] verba ambigua impossibile. Nihil enim magis [illegible] veritati contrarium est, quàm ambiguitas, unde vulgò [illegible]

[illegible] orum genitrix est aequivocatio semper.

Orat[illegible]plex simplicis sensus parens est, & esse debet. Ambi[illegible]m multos gignit sensus, ideoq; simplicitati & unitati ora[illegible]rius adversatur.

Quicunque igitur multos sensus Scripturae affingunt, hi eam in [illegible] ambiguitates & ἀμφιβολίας commutant, imò planè tollunt. [illegible] multi sensus, ibi nullus sensus. *Non unum enim significare, est [illegible]gnificare*, juxta Philosophum. Quicunque autem liber nullum [illegible]um, is ad docendum & arguendum prorsus est inutilis. Qua[illegible] di[illegible]endum erit Scripturae tanquam ambiguae, dubiae & incertae, [illegible]nclusio est Antichristiana, & verberibus, non verbis digna.

[illegible]d autem, *inquis*, sentiendum de sensibus isti, mysticis, Alle[illegible]a, Tropologia, Anagogia? Rejici simpliciter nec possunt, nec de[illegible] dum à multis magni nominis Patrib. & usurpati, & inculcati sint. [illegible] breviter cum Theologis, *non esse eos multos ac varios Scri[illegible] sed varias ex uno sensu collectiones, vel varias unius sensus [illegible] accommodationes.* Qua de causa hic nonnulli rectè & [illegible]guunt *inter* significationem verborum ipsius narratio[illegible]ae, & *inter* significationem rei gestae, narratione ista compre[illegible] & expressae. *Verba* ipsa & phrases Scripturae unum duntaxat im[illegible] & literalem pariunt sensum: *res* autem verbis istis signifi[illegible] credenda, tùm ad agenda, tùm ad speranda quandoque [illegible]nt applic[illegible]. Quae applicationes variae non sunt varii verborum [illegible]cium sensus, sed sunt variae rerum, verbis expressarum, accom[illegible]tiones.

Exempli gratia, unus tantùm sensus simplex est horum verborum, *David Goliathum devicit*, & notat, puerum Davidem ab hoste suo Goli[illegible] reportasse victoriam. Postmodum autem non verba, sed res ipsa, [illegible] victoria Davidis potest applicari ad Christum, ita ut dicatur, [illegible] *David Goliathum, ita Christus Diabolum vicit.* Quaeritur nunc, an [illegible] verba, *David vicit Goliathum*, immediate hunc etiam pariant sen[illegible] *Christus vicit Diabolum?* Neutiquam, sed res ipsa verbis expres[illegible] interprete potest allegor. κῶς ad Christum accommodari. Idem [illegible]candum est de aliis sensibus; nempè quòd non insint verbis ipsis, [illegible]d ex rebus [illegible] per accommodationem deducantur.

Plura si deside[illegible], consule *Hunnium* contra Bellarm. l. b. 3. cap. 3. & *[illegible]aur. Laelium* de Verbo Dei proposit. 30. p. 533.

Contra naturam orationis simplicis.

Allegoria, Anagogia &c. non sunt varii sensus, sed diversae accommodationes.

[Ad To. 3. Contr. 3. l. 3. de Eucharistia.

QUÆSTIO V

Num in prædicatione affirmativa necesse [illegible] supponant subjectum & prædicatum [illegible]

AD obtinendum transsubstantiationis [illegible] *Bellarminus* verba institutionis, *Hoc est corpus meum* [illegible] ex l. 3. *de Eucharistia c. 19. Col. 731.*

Argumentum Bellarmini pro Transsubstantiatione.

Ejus verò argumentum sic formari potest [illegible] *panem & dicendo de eo*: Hoc est corpus meum, [illegible] *nem in corpus, & ita sequetur transsubstantiatio* [illegible] *vit, atque sic vicerunt Sacramentarii*. Quòd *si qu*[illegible] *panis factam esse mutationem, propositio Christi erit fals*[illegible] *modo fieri potest, ut una res non mutetur, & tamen fiat* [illegible] *ipsa & non ipsa. In propositione autem affirmativa ne*[illegible] *supponant subjectum & prædicatum; alioqui esset fal*[illegible] *igitur potest fieri, ut vera sit propositio, in qua subjectu*[illegible] *ne, prædicatum autem pro corpore* Christi *Panis enim* [illegible] *res diversissimæ sunt.*

Fusiùs verò regulam istam logicam de *identitate* [illegible] *affirmativis* contra nos urget *Gregor. de Valentia* T. 4. [illegible] 3. §. 5. Col. 136, 137. 138. ubi tandem concludit. *Necesse est* [illegible] *quam identitatem subjecti & prædicati in omni affirmati*[illegible] *cta*.

Antequam vero Canonem istum logicum expli[illegible] sponsionis membra, quæ ad Bellarmini objectiunculam re[illegible] sunt, præmittemus. Sunt vero illorum *quatuor* inprimis

Responsio.

I. Stultum est in Scripturæ verbis quærere transsubstan[illegible] fundamentum, cùm *Scotus, Durandus, Biel, Camerâcensis, C*[illegible] *Roffensis* disertè fateantur, eam ex Scripturis probari n[illegible]

II. Prius conveniant Romanenses, quid per de[illegible] *Τὸ* intelligi debeat, antequam ex verbis illis argume[illegible]

Variæ expositiones Papisticæ demonstrativi Τὸ in verbis Cœnæ.]

Bellarminus hîc intelligit solum panem, quod ta[illegible] ad Calvinianos negat *lib. 1. cap. 10. Col. 495.*

Thomas par. 3. quæst. 78. art. 5. aliquot opiniones enum[illegible] *dam* dixerunt, *ait*, quòd importet demonstrationé, ut [illegible] ut exercitã, quia ista locutio sumitur materialiter, cùm [illegible] feratur. Recitat enim sacerdos, Christum dixisse, h. e. *Hoc est corpus me*[illegible]

Alii dixerunt, quòd hæc dictio, *Hoc*, in hac locutione fac[illegible]

non ad ſenſum, ſed ad intellectum, ut ſit ſenſus, Hoc eſt *cationib.*
... id eſt *ſignificatum per hoc eſt corpus meum.*
... erunt, quòd hæc dictio, *Hoc*, facit demonſtrationem ad ſen-
... intellig tur hæc demonſtratio non pro illo inſtanti locutio-
... profertur hæc dictio, ſed pro ultimo inſtanti locutionis, ſicut
... dicit, *Nunc taceo*, hoc adverbium *Nunc* facit demonſtratio-
... inſtanti immediatè ſequente locutionem. Eſt enim ſenſus:
... *verbis dictis, taceo.*
... opinio eſt, quòd ſignificet contentū in generali ſub iſtis ſpe-
... ſubſtantiā in communi ſine qualitate, i.e. forma determinata
... *Ill.* lib. 4 myſt. Myſ. c. 7. nihil demonſtrat. *Scoto* in 4. diſt.
... individuum vagum. *Bonaventura* in 4. diſt. 8. quæſt. 1. panis
... antiam. Verùm *Guitmundus* l. 2. contra Berengarium, blaſphemū
... quòd Pronomen Hoc ad Panem referatur. *Occam.* in 4. diſt.
... 6. & *Petrus de Aliaco* in 4. qu. 5. art. 1. refert ad corpus, ut ſenſus
... *Chriſti eſt corpus Chriſti.* Sed quia hoc ineptum idcircò *Hol-*
... 4. q. 3. notari ait, quod commune eſt utriq; termino interminatè
... *Burgo* de forma verborum requiſita c. 4. ſic reſolvit: *Hoc ſub hac*
... *præſent, vel de propinquo futurum eſt Corpus meum, Bellar.* l. 1. c. 10.
... 8. A. ſignificari ait rem contentam ſub ſpeciebus panis. *Coſterus*
... chirid. p. 350. talem tradit *αἰὰλυσιν*: Hoc ipſum, quod vobis trado
... andum, eſt corpus meum. *Piſtorius* in Hodogetico p. 338. Hoc,
... hic tranſſubſtantiatus panis, vel hic panis tanquam cibus, vel
... quod eſt ſub iſtis ſpeciebus.

Cùm ergò ipſi extremè diſſentiant, & tam varias verborum reſolu-
... nes afferant, nihil utiq; certi inde colligere, nec thema ſuum infalli-
... erprobare poterunt. Communior quidem ſententia eſt, propoſiti-
... Chriſti ſic reſolvendā eſſe, Hoc eſt corpus meū. i.e. *quod ſub ſpecie*
... *continetur eſt corp9 meum.* Sed *αἰάλυσις* hæc manifeſtè petit prin-
... m. Nam eodem jure ſic reſolvi poteſt: Hoc eſt corpus meum, i.e. *id*
... *ſub panis ſubſtantia continetur, eſt corpus meum.* Quocirca prius
... anda eſt abolitio ſubſtantiæ panis, antequam verba Chriſti dicto
... reſolvant.

III. Concedimus aliquam mutationem, ſed nec metaphoricam in *Qualis*
... ſignificatione, nec realem in vera tranſſubſtantiatione conſi- *mutatio*
... rem, verùm myſticam & Sacramentalem, quatenus panis Euchari *panis, con-*
... per benedictionem à communi pane ſequeſtratur, ita ut fiat ἄχπ- *tingat in*
... instrumentum, quo mediante corpus Chriſti manducatur. *Cœna?*

Principium ergo vicissim petunt, quando v[illegible] *charistia quandam panis mutationem contin[illegible]ere* [illegible] ne exponunt.

Verba Christi, Hoc est corpus meum, nō æquivollēt illis, Panis est corp9.

IV. Christus non utitur hac proposi[illegible]io[illegible]e, *pan*[illegible] illa, *hoc est corpus meum*, quarum propo[illegible] rationem in *Colloquio Maulbrunnensi* evide[illegible] igitur in vulgari & quotidiano sermone famil[illegible] *Hoc est vinum*, monstrato dolio; *hic est* [illegible] nec tamen ulla sequitur vel doli in vinum [illegible] rum transsubstantiatio: ita & Christus ost[illegible] pulato verè affirmare poterat: *Hoc est corpus meum*, [illegible] tiatione panis, ita, ut subjectum denotaret [illegible] catum autem rem principalem, nempè corpus [illegible]

Ad hoc argumentum solidi nihil respondere [illegible] mos duntaxat vendit, ut cuivis patet in[illegible]icienti. [illegible] locutiones istas Synecdochicas tr[illegible]nsfu[illegible] ftant [illegible] tes: concedit etiam *l. 1. c. 7* quòd iis similis fi[illegible] *Hoc est corpus meum*. Cur igitur non simul ex illis, sed [illegible] substantiationem collegit? De similibus enim id[illegible] cium, eadem conclusio.

Quod autem addit, *In Eucharistia, non substant*[illegible] *accidentia locum habere rei continentis, panem autem,* [illegible] *contentum esse, & sic necessariò in corpus mutari debere,* [illegible] dem ex præconcepta opinione, non autem probat. L[illegible] Christi non sit sub pane, velut in vase, tamen generali mo[illegible] minari potest continens corporis: omne enim medi[illegible] mne ὄχημα & symbolum Sacramentale generali sens[illegible] fert rem cœlestem. Talis verò est panis in Eucharistia, E[illegible]

Diffisus autem est ipse *Bellarminus* suæ responsioni, [illegible] cludit in fine capitis, Col. 737. B. *Licèt in verbis Do*[illegible] *ambiguitas vel obscuritas, ea tamen sublata est per mul*[illegible] *lica Ecclesia, & Patrum consensum.*

Sic igitur expeditis responsionibus nostris, quæ videb[illegible] mittendæ, restat, ut de Canone logico quædam subjunge[illegible] mens breviter hæc est, *quòd* licèt Christus affir[illegible] xisset, *Panis est corpus meum:* nulla tamen sequatur inde [illegible] tiatio. Est enim illa sacramentalis prædicatio, fundata [illegible]

... mediante fit, ut de pane & de vino verè praedicentur ... sanguis, μυστικῶς vel Sacramentaliter, non ... Quantumvis ergo panis & corpus sint disjuncta quoad na... quatenus tamē concurrunt ad constituendum unum Sa...mentorum, hactenus consentiunt & de se invicem affirmando praedi...

...que hoc novum est aut insolens, sed frequentissimum in scri... ut duabus rebus arctissimè unitis, propter istam unionem verè ... de se invicem praedicentur. Quibus tamen propositioni... non notatur unitas essentiae, sed tantùm unio & praesentia rerum ...tarum. Manet igitur substantiva significatio copulae in istis ...firmativis disparatorum praedicationibus: tantùm hoc note... quod affirmativarum fundamentum sit *vel* unitas essentialis ex...orum, uti fit in praedicationibus propriis & Synonymicis, *vel* u...entiae, aut arctissima extremorum unio, ob quam similiter ...que per essentiam sunt disparata, & propriè praedicari neque... ...ra ordinem de se praedicentur invicem, ad denotandam istam ...m arctissimam & praesentiam praesentissimam. Hujus autem rei ... plurima ex Scripturis proferri possunt exempla certissima; ... hac pauca.

Affirmativarum duplex est fundamentum 1. Unitas. 2. Unio.

I. Produco *praedicationes personales*, in quibus ob unionem ὑπο... duae disparatissimae naturae verè ac realiter praedicantur affir...do, sic ut dicam, *Homo est Deus*, & contrà; ubi tamen nulla facta ...nssubstantiatio, nec notatur essentialis extremorum unitas, nec ...ocutio τροπική & figurata, sed realissimè realis, significans natura... ...nem, praesentiamq; mutuam.

Quod posterius aliquot exēplis declaratur.

Par est ratio praedicationum Sacramentalium, in quibus etiam ...rata praedicantur ob unionem Sacramentalem, sine ulla tamen ...substantiatione, sine extremorum mutatione, vel reali vel meta...

Excipit Bellarminus, *Praedicationes personales esse veras, quia ... ...ctum quàm praedicatum eandem personam supponat, in Sacra...bus autem diversa & disparata notari.* Sed antecedens fallit, ut ...a demonstrabimus. Nam sequeretur ita, praedicationes personales ...identicas: nullum remanere mysterium, contra *Matth.16.v.17.* non ... praedicationes disparatorum, contra universam antiquitatem, & ...rtionem multorum Scholasticorum.